

LATVIEŠU BURAMIE VĀRDI

Prof. K. Straubergs

Latviešu burāmie vārdi

I

Prof. K. Straubergs

Maģija un burāmo vārdu tematika

Noskanējis grāmatu un failu izveidojis Imants Ločmelis
imantslochmelis@inbox.lv

RIGĀ, 1939

LATVIEŠU FOLKLORAS KRĀTUVES IZDEVUMS
AR KULTURAS FONDA PĀBALSTU

MATÉRIAUX DES ARCHIVES DU FOLKLORE LETTON

A. 5.

Formules magiques des Lettons

Prof. K. Straubergs

I

RIGA, 1939

Viena no jaunākām nozarēm latviešu folklorā ir buřamie vārdi, kuŗu formēšanās iet cauri dažādiem laikmetiem un padota dažādiem iespaidiem, neizslēdzot arī vietējos veidojumus. Buřamie vārdi vēl maz zināmi atklātībā, jo vienīgie viņu lielākie krājumi ir izdoti Fr. Brīvzemnieka un J. Alkšņa kopojumos. Abi šie krājumi dod labu daudzumu buřamo vārdu formulu, kas dod gan tipoloģisko materialu, bet ne iespēju noteikt, cik šādas formulas ir populāras un cik tās ir retas, varbūt tikai vienā eksemplārā un vienā novadā sastopamas. Tieši pēdējā laikā, kad agrāk tik ļoti slēptās burvju grāmatīņas ar vārdiem, kas mirstot pārgāja uz nākošo paaudzi un bija slepenas, lai izpaušana neatņemtu tām spēku, ir nākušas citas paaudzes rokās un samērā jau viegli pieejamas; simtiem var skaitīt jau tās grāmatīņas, kas Folkloras krātuvei nodotas. Šo grāmatīņu tips ir arī nosakāms. Tikai retos izņēmuma gadījumos ir atskāpas no kabalistikas iespaidotiem lielajiem burvju tekstiem (2 melnās grāmatas Valsts bibliotēkā, L. U. rakstos Valsts archiva publicētie teksti un nedaudzi iesūtījumi krātuvei); citādi tās ir t. s. „debess grāmatas“ ar plašāku ievadu par brīnišķīgo atrašanu, nokrišanu vai nonešanu no debesīm, par gūfū Vilipu vai citu, kas sulainim gribējis un nav varējis galvu nodirst, un ieteikšanu, pēc kam nāk vārdi atsevišķām kaitēm, cilvēkiem un lopiem, kā arī citām vajadzībām. Archetipu noskaidrot nav viegli, jo arī debess grāmatām ir dažādas versijas, bet katra grāmata satur ziņā ir ar individualām pazīmēm. Rūpējoties par mājas, cilvēku un lopu labumu, tās īpašnieks labprāt papildina savu krājumu ar to, ko pats ieguvis klāt, kāpēc vienību šajos krājumos atrast ir visai grūti, un pieaug arī formulu dažādība; topografiskās vienības principu jauc grāmatu „ceļošana“; tomēr līdzību atsevišķu tekstu redakcijās var sastapt materialos, kas iesūtīti no Latvijas dažādiem novadiem. Visumā teksti padodas kārtošanai, tipoloģiski iedaloties zināmās formulās ar variējumiem, gan dažreiz visai atšķirīgiem. Pie malas vieniniekos, bez paralelām variantos, paliek gan arī diezgan ievērojams formulu daudzums; tās ir cēlušās pa daļai pārnesot citu slimību vai likstu formulas, pa daļai sakropļojot formulas un, beidzot, tekstu pārveidojot pie jau minētās viņu individualās papildināšanas. Sagatavojot iespiešanai buřamos vārdus krātuvē, ir nācies izšķirt visai svarīgus edicijas principus, kas ievērojami atšķiras no līdzinējiem. Šie principi ir: 1) izdot ne

tipoloģiskās formulas vien, bet izdevumam piedot korpusa veidu, t. i. sakopojumā ietilpināt pēc iespējas visas formulas ar variantiem; 2) variantus piesaistīt formulām, to atšķirību fikšējot pēc principa, kas izvests jau tautas dziesmām Kr. Barona krājumā. Variantiem pievienojams viņu topografiskais apzīmējums; 3) dodami aizrādījumi par formulu saturu un to provenienci.

Pārskatot līdz šim sakārtotos materialus mēs redzām, ka bujamo vārdu visai lielais daudzums to dažādībā tematiski viegli iedalās šādas grupās: 1) kristīgās formulas, kas, sevišķi sākot ar 15. gs., izplatās visā Eiropā; to pamats ir pavele vai lūgšana ar analogijām (piem., asins stāvi — kā ūdens Jordanā stāvējis, kā Kristus pie krusta asins netecēja), kas ar leģendām pastiprinātas, vai arī otrādi. Šo leģendu cikls ir par Jēzu Kristu un Mariju, mazāk ar Dievu Tēvu, eņģeļiem (Pēteris zagļu vārdos, Gabriēls u. c.), 3 jumpravām u. tml.; 2) kabalistiskās burtu formulas (Sator u. c.); 3) leģendas bez pastrīpotā kristīgā elementa; 4) dziesmu grāmatas un bībeles teksti; 5) formulas latviešu tautas dziesmu pantmērā; 6) no tuvākām tautām aizgūtie teksti sakropļotā un nesaprasītā oriģināla valoda; 7) atsevišķi teksti no lielajām burvju grāmatām (piem., laimes rikstes griešanai) ar garu izsaukšanas maģiskām formulām; 8) formulas, kur darbības apraksts ir pirmā vietā ar isiem teicamiem vārdiem (piem., saru peršana, miezis aci u. tml.).

Bujamo vārdu jēdziens ir visai noteikts. Tās ir formulas ar pārdabīgu spēku un iespaidu, ko parasti vārdojot, t. i. klusām skaitot vai arī rakstītā veidā lieto dažādām vajadzībām, parasti gan tautas ārstniecībā, bet līdz ar to arī lopu un mantas aizsargāšanai, kā arī svētības aktiem un kaitēšanai. No lūgšanām un citiem svēto rakstu tekstiem tās atšķiras ar savu maģisko speku; lielā daļa ir arī ar kristīgiem elementiem. Bujamie vārdi ir atdalāmi arī no maģijas gramatu tekstiem ar kabalistikas, astroloģijas sarežģītāmu formulām; bujamie vārdi ir tautas mutē, vai pašu norakstītās gramatiņās dažādi sakopoti. Kā katrā maģijas aktā, arī vārdošana ir ar zināmiem noteikumiem saistīta, pie kam vārdi ir tikai tad derīgi, ja tos pareizi lieto un pareizi arī norunā, nekā nesajaucot un neizlaižot; vajadzīga arī ticēšana tiem, t. i. sugēstija un no slimnieka puses autosugēstija; darbība ne arvien ir skaidri aizrādīta; tai var būt vajadzīga arī iepriekšēja sagatavošanās. Reliģiskie teksti, kā jau minēts, bieži iepīti, sevišķi aizrādījums par visu akciju Dieva vārdā, Āmen teikšana, krusta mešana, tēvreizes, pat ticības locekļu u. c. katķisma daļu skaitīšana.

Bujamo vārdu vēsture vēl nav uzrakstīta un prasa vēl daudz darba. Mēs zinām tomēr galvenos posmus to veidošanā, sākot ar

grieķu maģiskiem tekstiem un grāmatām. kur astroloģijas elementi ir kopā ar burtu kombinējumiem formulās, lūgšanās, lāstos un eksorkismos. Austrumu iespaids šeit ir liels, sevišķi arī židu iespaids jau ir nomanāms. Bagātīgs materials ir arī no Romas. Turpmākais moments ir kabalistikas veidošanās jauna židu maģijas iespaida plašā sistēmā, kas izteicas „Sestā un 7. Mozus grāmatā“, „Zālamāna atslēgās“, Fausta „Höllenzwang'ā“ u. c., kas tulkojumos rokrakstā arī pie mums pārnākušas, bet pieder šeit neaplūkojamo lielo maģisko tekstu kategorijai. Tāpat latīņu būramo vārdu formulas veidojas vidus un humanisma laikos, un tad vulgarizējas jaunākās valodās taustāmās paralelēs visā Eiropā, kombinējoties arī ar austrumu bizantisko iespaidu sev. Krievijā. Ar to visu arī izskaidrojama būramo vārdu raksturīgās pazīmes un to līdzība pie dažādām tautām, kas centušās piesavināties šo svarīgo mantu. Tāpēc būramo vārdu vēsture būs iespējama tikai tad, kad būs sakopoti un izdoti pie atsevišķām tautām atrodamie būramie vārdi atsevišķos izsmeltošos korpusos un salīdzināšanai pieejami. Tagad tādu vēl ir maz; vērtīgākie krājumi ir Bang, Norske Hexeformel Norvēģijai, Finska svenska folkdiktning VII, B. 5. Somijas zviedriem, kurpretim pārējiem krājumu izdevumiem ir gadījuma raksturs un tie necik pilnīgi nav. Par leišiem ir tikai nelielais Mansikas krājums (FFC 87), arī igauņu būramos vārdus paredz izdot Mansika, kas izdevis arī grāmatu Über russische Zauberformeln (Helsinki 1909). Nav šāda kopoējuma arī vāciešiem un poļiem, kas viss kopā ieverojami traucē šo vārdu salīdzināšanu un pētīšanu.

Būramo vārdu pētīšana ierosina arī citu visai svarīgu problēmu noskaidrošanu. Nevar paiet garām viņu vēsturei, kas savukārt nav atdalāma no pašas maģijas vēstures. Tāpēc grāmatas pirmā daļā dots pārskats par svarīgākajiem posmiem maģijas attīstībā, kuŗa nolūks ir rādīt nepārtraukto tradīciju, kas vieno mūsu Eiropas kulturas telpu uzskatu permanentā secībā arī šajā ziņā. Antīkā maģija kā teorijā, tā arī praksē ietekmē maģiju vidus un humanisma laikā, bet no pēdējās savukārt ietekme nāk arī uz mūsu zemi. Arī mūsu folkloras dati nav izprotami tikai paši par sevi vai arī sinchroniskā salīdzinājumā ar datiem, ko dod citu tautu jaunāko laiku tautas tradīcijas; izsekojot laika ziņā vecākos tiesu avotus, mēs nonākam pie maģisko tradīciju archetīpiem 15.—16. gs. traktatos, cik tālu mūsu tautas tradīciju daļa ir saistāma ar tiem, jo sevišķi raganu, burvju, vilkaču un sātānoloģijas lietās. Šo teoriju iespēšanos mūsu zemē ilustrē arī raganu prāvas vietējās teorijas, kā arī atsevišķu faktu atzīmējums baznīcu vizitācijās un chronikās. Latviešu folkloras analīze šī ietekmējuma konstatēšanai var dot visai svarīgus noskaidrojumus.

Buřamo vārdu analīze dod arī iespēju noskaidrot viņu formas un tematiskos jautājumus. Pirmais rāda viņu dažādos veidojumus, sākot no vienkāršākiem paņēmiem līdz sarežģītām formulām, kā arī latvisko vidi jo sevišķi vienkāršākos paņēmienos. Bez tam kristīgo un mitoloģisko elementu atsevišķs iztīrājums var dot noderīgu materiālu salīdzinājumam, kā arī papildinājumu pēdējai disciplīnai. Atsevišķi apskatāmas arī maģiskās darbības; šo pēdējo apraksti ir jo tuvi ticējumiem un bieži no tiem atšķiņas tikai ar buřamo vārdu formulu pievienojumu. Pēc iespējas sakopotas arī buřamo vārdu un lāstu formulas, sākot ar 16. gs.

1. nodaļa.

Maģijas likteņi.

Maģijas sākumi meklējami jau pirmatnējās tautās, un nav tādas tautas, kas nepazītu maģiju. Grūtāki ir to noteikti formulēt, jo visi šādi izskaidrojumi lielāko tiesu rādā tikai kādu vienu pamatojumu vai arī uztver tikai dažas maģijas pazīmes. Nozīmi zaudējušas visas tās definīcijas, kas saskata maģijā kādu *maldu mācību*; arī animisma, mānisma u. tml. virzienu jaunākie izskaidrojumi nav pilnīgi pareizi. Maģijas pamatā ir parādības dabā un mēģinājumi saprast sakaru starp demoniskiem spēkiem, no vienas puses, un pasaules, dabas un cilvēka dzīves notikumiem, no otras puses. Šie saprašanas mēģinājumi (pasīvā m.) dod pamatu aktīvai maģijai, kur cilvēks pats tieši vai arī ar starpniekiem — burvjiem — grib ietekmēt dzīvi, pēc savas gribas piespiežot ar lūgšanām, ziedojumiem u. c. līdzekļiem varenos spēkus tās izpildīt. Maģijas pazīme ir šis piespiešanas moments, jo ar iepriekš minētiem līdzekļiem rīkojas arī reliģija. Pirmatnējā stadijā maģiju citādi ir grūti atšķirt no reliģijas. Jaunākos laikos pētnieki gandrīz pilnīgi atzīst maģijas un reliģijas tuvās attiecības. Preanimistiem maģija ir reliģijas pamatā, un primitīvā reliģija ir tā pati ticība dažādu priekšmetu, darbības, vārda un paša cilvēka maģiskam spēkam, bet evolūcijas ceļā atdalās no maģijas un paceļas augstāk, kurpretim maģija paliek kaut kas zemāks (Marret); citiem turpretim maģija ir reliģijas deģenerācijas forma. Bet nevien primitīvām tautām reliģija un maģija var aizņemt viena otras papēmienu; tā ir arī ar baznīcas *eksorkismiem* un tāpat ar Dieva vārdu un lūgšanu lietošanu burvības aktos. Sevišķi skaidri šāda parādība saskatāma grieķu un austrumu kultos, kā arī viduslaiku baznīcā. Grūti ir nošķirt maģijā dažādos slāņus, jo arī modernos uzglabātos ticējumos var slēpties visai vecas re-miniscences. Objektī, ar ko rīkojas maģija, ļoti dažādi. Viss, ko uzskata par apslēptu spēku uzturēšanās vietu vai objektu un tml., noder maģiskām manipulācijām. Tāpēc šai kategorijā ir *svētās* lietas (dievmaizīte), zīmes (krusts), vārdi (lūgšanas, dievvārdi), darbība (zvanišana), svētki, vietas (baznīca); tāpat analogiski ir ar dabas spēku vai demoniskām personifikācijām (dievi, demoni, gari, dvēseles u. t. t.), pašu cilvēku, viņa daļām un spējām (launais skats), ēdienu, dzērienu, ap-

ģerbu, māju un mantu, dzīvniekiem un nedzīvās dabas objektiem (augi, koki, akmeņi, metali, ūdens, uguns), pasaules un debesu parādībām. Maģiskos aktos ievēro noteiktu vietu (krustceļš, māja, kapi u. c.), laiku (kalendara un nedēļas dienas, pusnakts, pusdiens, priekš. pēc saules); darbība kombinēta ar formulām (lāsti, eksorkismi, vārdošana), skaitļiem (trisreiz u. c.) un dažreiz ar darbības ierobežošanu (klusēšana, nestrādāšana u. tml.). Liela nozīme maģijā ir *analoģijai* darbībā (piem., cik kārpju, tik mezglu mest) un *simpatētiskai* darbībai (ko dara ar cilvēka miesas daļu, attēlu vai ar to, kas cilvēkam tuvāk bijis, to dara ar viņu pašu). Analoģiju bieži piemin arī formulas, kur nereti to izsaka salīdzinājumi. Maģijas uzdevums ir nodrošināt cilvēku pret visādiem ļaunumiem; šim nolūkam noder *tabu* dažu, neaizkaŗamu priekšmetu un vietu kategorijas (piem., stārķus nešauj arī tagad); lieto arī apotropaiskos līdzekļus, kas var novērst nelaīmi, nodrošinās arī nesājot līdzī *amuletus* u. tml. Ļaunumu var aizdzīt arī lieši, piem., nāvi — trokšņojot; sal. mēŗa aizdzišanu ar sītieniem, sveiŗot pār setu, iedzenot kūli un sadedzinot, pielabinot ar dāvanām, aizguŗoties priekšā. Pret burvībām ir lielā pretburvību kategorija, kurā liela nozīme ir šķīstišanas rītiem (uguns, ūdens u. tml.), pretējam virzienam (aŗģārnās kustības), kailumam u. t. t. Ar citiem paŗēmieniem nodrošina labumu un svētību sev; burvis, kam zināmi šādi līdzekļi, arvien ir partīcis; bet tos var izlietot arī katrs cits savām vajadzībām (lauku apstaigāšana u. c.). Netieši tas var kaitēt citiem, bet arī tiešai kaitēšanai (maleficium) ir liela daļa paŗēmienu. Še parādās tieši simpatētiskās maģijas lielā nozīme resp. iespējamās manipulācijas ar cilvēka ķermeņa daļām, tāpat arī analoģijas. Maģija nav meklējama tikai tautas parašās vien, bet jo plaši izkopta arī rakstos un sistematiskos pētījumos, sevišķi senā Ēģiptē, Chaldejā un Persijā, arī Jūdejā; par klasiskām burvju zemēm uzskatījuši arī Frīģiju, Kolchīdu un Trāķiju. Griekijā minēti ievērojami burvji (Kirka, Mēdeja u. c.); teoretiskā maģija še veidojās, pīcaugot austrumu ietekmei.

Burvības akti pazīstami pie visām, pat pirmatnējam tautām un bieži pieminēti arī griekļu un romiešu rakstnieku darbos; klasiski šo aktu apraksti ir Vergīlija Ainēidas VI g., Lukāna Farsalījas VI gr., tāpat Apulēja Metamorfozās, Apoloģijā, Lūkiana darbos u. tml. Daudz ziņu ir pie baznīcas tēviem, kas tos apkaŗo (Arnobijs un citi). Daži novadi ir uzskatīti par istām burvju zemēm. Tāpat liela ir interese par dažādiem „brīnumiem“. Pat vēsturnieki, aprakstot svešas zemes, pakavējas pie šāda rakstura anekdotisku sīkumu atzīmēšanas (jau Hērodots); brīnišķīgie ceļojumi un piedzīvojumi (piem., Lūkiana „Φιλοφειδής“ un „Patiesīgs stāsts“) ir sevišķa žanra — aretaloģijas pamatā. Nostāsti par burvībām un brīnumiem šeit sastopami lielā

daudzumā; bet vēl vērtīgāki ir tiešie materiali, kas uzglabājušies rakstos vai arī atrasti pedējā gadu simta laikā — ieraksti, no vienas puses, un maģiskie papirusi — burvju grāmatas — no otras; atrasti arī buršanas pieredumi. Kombinējot visus šos materialus, rodas secinājumi, kas apgaismo ne tikai grieķu maģiju vien, bet liek redzēt to pamatā arī vidus- un jaunākiem laikiem, kas šai ziņā nebūt nav pilnīgi patstāvīgi¹.

Par grieķu un romiešu praktisko maģiju materiālu ir ļoti daudz. Neuzskaitot visus tās iedarbības veidus, pietiek aizrādīt uz sarakstu, ko sniedz Korn. Agripa no Netesheimas, ko apzīmē vienkārši par archimagu, uzskaitot² tos līdzekļus, ar kuriem iespējama buršana: 1) per veneficia — ar zaļošanu; šīs zāles tiek sastādītas no dzīvnieku daļām un dažādiem augiem³, 2) per collyria, unguenta — ar ziedēm⁴, 3) potiones sive philtrea — dzērieniem (pulveri ēdienā un dzērienā)⁵ — sevišķi mulestības dzērieniem, 4) per alligationes et suspensiones — piesienot jeb uzkaļot spleenās vai atklātās vietās apburto priekšmetus⁶, 5) per annulos — ar gredzeniem⁷, 6) per fascinationes — skaudību, jaunu skatu, savienotu ar burvības vārdiem un aktiem⁸, 7) per fortes imaginationes et animi excessus — ekstatiskais stāvoklis⁹, raksturīgs, piem., antikām burvēm (Sibilla Verg. Aen. VI un taml.), sev. pareģošanā (mantikā), 8) per imagines¹⁰ et characteres¹¹ — ar līdzīgiem jeb zīmīgiem tēliem un zvaigžņu zīmēm, 9) per incantationes¹² et imprecationes¹³ — ar burvju vārdiem (vārdošanas un lūgšanas veidā), 10) per lumina — zvaigznēm (astroloģija), 11) per sonos¹⁴ — skaņām, 12) per numeros¹⁵ — skaitļiem (sev. mantikā), 13) per verba¹⁶ et nomina¹⁷ — ar burtiem un vārdiem, 14) per invocationes¹⁸ — dažādiem vārdu maģijas aktiem, 15) per sacrificia¹⁹ — komplicēts akts ar upurēšanu, 16) per adiurationes²⁰, 17) exorcismata²¹, 18) consecrationes²², 19) devotiones²³, 20) perque varias superstitiones²⁴ et observationes horumque similia — ar māņu zināšanu, novērojumiem un tamlīdzīgām lietām.

Viss sacītais ir attiecināms arī uz antīko maģiju, klāt pievienojot abos gadījumos arī pareģošanu. Sal. par šo dažādību pie Arnobija²⁵ (I gr.); Apulejs (Asinus aureus I) izsakās šādi: „Šī burve ir ar dievišķīgu spēku, var debesis nocelt un zemi pakārt gaisā, avotiem likt apstāties, zvaigznes izdzēst, pašu Tartaru likt apspidēt.“ Tāpat Vergīlijs²⁶ par viņu spējām pat mēnesi noņemt no debesīm, par Kirkes spējām pārvērst cilvēkus par lopiem, pārvērsties par vilku, izsaukt miroņus no kapiem, noburt sējas u. c. Pie Ovidija, dziesmu burvība ir Karmentai²⁷: viņa var likt sekot sev mežiem un klintim, rāmus padarīt zvērus, apturēt upju un putnu gaitu; līdzās Kirkei varena ir Medeja; līdzīgus aizrādījumus dod Tibulls, Petronijs, Horātijs²⁸ un

daudzi citi. Nav iemeslu domāt, ka pamats ir dzejnieku fantazija; pamats ir vai nu šīs mākslas kaut paviršā zināšana pēc nostāstiem, vai arī jau maģijas rokas grāmatas²⁹. Visplašākās ziņas par maģiju, sevišķi miroņu izsaukšanu (nekromantiju) ir Lukāna Farsalijas VI grāmatā, kur burve Erichtone pazīstamajā burvju zemē Tesalijā uz Seksta Pompēja lūgumu izsauc tikko apbedītu mironi, lai no viņa dabūtu vajadzīgās ziņas³⁰.

Pievedišu tikai milestības maģijas vispārējo raksturojumu.

Milestības burvības aprakstu dod Teokrits, kam piesienas arī Vergilijs³¹. Darbība notiek naktī³²; dievības, kuņas tiek piesauktas, ir Selene un apakšzemes Hēkate (Artemida). Kanidija dedzina viģes koka un cipreses liesmās spoku putna (strix) olas, aplaistītas ar varžu asinīm un viņa spalvas kopā ar burvju zālēm no Tesalijas un Iberijas un miroņa kaulu, kas sunim no zobiem izrauts, māju iepriekš laistot ar Avernas apakšzemes ūdeni³³. Šāda šķīstišana ir arī papīrusu tekstos.

No papīrusu maģiskiem tekstiem paraugam var pievest šādu. „Burvība caur Selenes piesaukšanu, kuņa var atvest šurpu katru, pat viņa dvēseli tajā pašā dienā. Viņa droši padara slimu, uz gultas, spēcīgi nonāvē, jauki sūta sapņus un brīnišķīgi tos izstāsta un ļoti daudzos gadījumos tikusi apbrīnota un ir bez trūkumiem. Šo piesaukšanu pravielis Pachrats no Hēliopoles izrādīja ķeizaram Hadrianam, pierādot ar to savu brīnišķo burvības mākslu: tā atveda šurp cilvēku vienā stundā, padarīja slimu divās stundās un nonāvēja septiņās; viņa arī sūtīja sapņus pašam ķeizaram, sapnī atklādama pašas burvības patiesību. Izbrīnījies viņš lika pravielīm izmaksāt dubultu atalgojumu.

Paņēmis lauku peli, nonāvē to avota ūdenī, un, paņēmis divas mēneša vaboles, tās nonāvē strauta ūdenī, bez tam ņem upes vēzi un raibas jaunas kazas taukus un sugalvja atkritumus, divas ibisa olas, virāka divas drachmas, balzama divas drachmas, safrāna divas drachmas, Itālijas kipera četras drachmas, libana sveķu četras drachmas, un ar citiem kopā nesaaugušu sipolu: visu to saliec piestā ar peli kopā un krietni saberzis vari nolikt lietošanai svina traukā. Un kad tu gribi viņu lietot, tad paņēmis drusku un sagatavojis ogles, uzkāp mājas augšā un ziedo to, sacīdams sekojošos vārdus mēnesim uzlecot, un las cilvēks tūdaļ atnāks.

Vārdi: Lai izzūd visa mākoņu tumsība un lai parādās man uzspīdot dieve Aktiofis un lai uzklausa manus svētos vārdus: Es nāku tev vēstīt, ka tāda un tāda ir tevi nekrietni apsmējusi un necienījusi, jo viņa tavas svētās misterijas ir darījusi cilvēkiem zināmas. Viņa ir tā, kas sacījusi: „es redzēju lielo dievi atstājot debesu velvi un bez

zaudalēm, ar šķēpu rokā, neredzamu pa zemi staigājot“. Viņa ir tā, kas sacijusi, ne es: „es redzēju to asinis dzeņot“. Viņa sacija, ne es. Aktiofi, Ereschigal (Bābeles apakšz. dieve), nebutosu alēth (Nebo — Bābeles dievs), forforbasa (= βορβοροφέρβα), tragammon (Ammons — Ēģiptes dievs); choiriksin; sarkobóra noej pie viņas un uzmodini viņu no miega un dod viņas dvēselei iekaist, sodi tās prātus un dod trakumu un, dzenājot to pa visām vietām un malām, ved tādu un tādu pie manis. To sacijis ziedo un skaļi izsaucies un atpakaļ kāpjoties ej mājās, un tūlīp tas tiks izpildīts. Steidzies pie atvestās un tūlīp atver durvis tai, jo citādi viņa nomirs. Slimības uzlaišanai šādi vārdi sakāmi: „Uzlaid slimību tādai un tādai.“ Nonāvēšanai saki: „Aizturi elpu nāsīs tādai un tādai...“ Nevajaga lietot to, ja nav nepieciešams. Aizsargu līdzeklis (φυλακτήριον), lai tev pašam neuzkrit ir...“³⁴. Uzpurēšana saistīta ar burvju vārdiem, kuŗu uzdevums ir divējāds: griezt dievības dusmas pret zināmu personu un ar burvības palīdzību saistīt sev šo personu vai arī viņai atriebties (lāsti, defixiones). Burvības aktā ir liela nozīme piešķirama simpatētiskām darbībām; sevišķi mīļotam līdzīgas vaska figuras labprāt tiek lietotas šādos gadījumos³⁵, kā arī cits, kas atgādina, vai kā nebūt saistīts ar minēto cilvēku³⁶. Figuru saista ar raibām dzijām (lai tāpat tiek apņemta no milas arī iemiļotā cilvēka sirds), un trīsreiz nes ap altāri³⁷.

Tikpat sarežģītas ir receptes, jo sev. mīlestības dzērienu gatavošanai. Arī tautas medicīna pamatojas uz dažādām zālēm un zina viņu spēku, tādēļ dažas no viņām atkārtojas kā vienā, tā otrā. No spēcīgākajām burvju zālēm jāatzīmē Atropa mandragora — mandragora; viņa pieder pie Afrodisiaca — pie zālēm, kas spēj modināt stipras kaislības dziņas³⁸; arī Artemisia Abrotonum³⁹. Šis saraksts ir diezgan liels⁴⁰, atzīmējamās kā aromatiskas vielas (verbena thuraque) pie ziedoņiem, tā arī augi ar stipru piegārzu, kā arī pat indīgie stādi, kuri atstāj iespaidu uz organismu.

Līdzīgi arī cilvēka un dzīvnieku daļas ir šajos līdzekļos. Tā, piem., Kanidija ierok zemē bērnu, lai to nomirdinātu un no viņa smadzenēm un aknām pagatavotu mīlestības līdzekļus⁴¹. Arī cilvēka asinis, nagi un mati ir vērtīgi⁴². No dzīvniekiem atzīmējami, piem., varde, ķirzaka⁴³, čūskas⁴⁴, vilka spalva⁴⁵, putna spalvas⁴⁶, miroņu kauli⁴⁷ u. t. t. No mineraliem atzīmējami maģijā sērs⁴⁸, asfalts⁴⁹, sāls⁵⁰ un citi.

Collyrium un unguentum — ziedes attiecināmas uz visām burvībām⁵¹, sevišķi uz tādām, kas saistītas ar vizijām, pārvēršanos⁵². Mīlestības collyrium⁵³ ir, piem., no hippomānes⁵⁴, zvirbuļa un baloža asinīm⁵⁵. Potiones jeb philtrea — mīlestības dzērieni ir plaši pazīstami. Tā par pazīstamo dzejnieku Lukretiju sv. Hieronīms vēstī, ka viņš pēc tam, kad no mīlestības dzēriena⁵⁶ zaudējis prātu un sarakstījis

slimības starpbrīžos vēl dažas grāmatas, beidzis ar pašnāvību. Līdz ar to arī zem venenum (indeve) ir jāsaprot mīlestības dzēriens⁵⁶. Viņu sastāvs ir visdažādāks, kombinēts no dažādām stādu un dzīvnieku daļām.

Papīrusos ir līdzīgas receptes ar zirnekļiem u. tml. Šādi dzērieni tiešām var ļoti samaitāt organismu, vairāk kā zāles, kas nav iekšā ņemamas, un ir no kaitīgām vielām gatavotas⁵⁷. Uz to aizrāda arī Ovidijs.

Nec data profuerint pallentia philtrea puellis,
Philtrea nocent animis, vimque furoris habent⁵⁸.

Līdzās iedzirdināšanai ir arī ieēdināšana, lai modinātu kaislību⁵⁹. Visstiprākais līdzeklis ir piejaukt ēdienam vai dzērienam klāt kaut ko no milama cilvēka (matus, nagus, sviedrus, asinis) pulvera veidā⁶⁰. Pielabināšanai noder arī alligatio un suspensio — zināmu līdzekļu nolikšana atklātā vai slepenā vietā⁶¹; sevišķi šajā ziņā atzīmējami lāsti, kur attēli (imagines) bieži lietoti⁶². Ļoti bīstama ir fascinatio — spēja ar ļaunu skatu apskaut, jo šis skats iet līdz sirds dziļumiem⁶³, šādi ievainotais padodas vainīgā gribai. Fascinatio (apskaušana), kā arī philtrea var būt savienoti ar vārdiem⁶⁴; Katullus (VII), baidoties no fascinācijas, liek sajaukt skūpstu skaitu, lai tos nevar noburt ar ļauniem vārdiem.

Par šādiem līdzekļiem izsakās Del-Rio, ka *piespiest* nevar, bet gan slimīgi satricināt iedomāšanās spēju, uztraukt dzīvības sulas (humores) un visu ķermeni iekšienē it kā aizdedzināt; kas iekšēji „no demona“ pārvarēts, ārēji padodas kaislībai, un tik stingri tiek no miesīgas iegribas pārņemis... vai arī tik ilgi no iedomām un fantāzijas kairināts..., ka ir iespējams, ka viņš krit par upuri⁶⁵.

Maģiskie vārdi ir katra maģiska akta sastāvdaļa⁶⁶, un bez tiem burvība nav visspēcīga. Arī senie buřamvārdi ir ar noteiktu darbību. Vārdi dziedami vai teicami trejdeviņas reizes, gavējot, jāaizķaņ zeme un jānosplaujas⁶⁷. Buřamie vārdi katrā ziņā ietērpti noteiktās formulās pēc ritmiskas prozas prasībām, ievērojot paralelismu sastāvdaļās, nereti ar īstām un neīstām atskaņām⁶⁸. Šie vārdi vien arī bez maģiska akta ir visspēcīgi⁶⁹. Viņi tiek parasti čukstēti⁷⁰. Trīsreizīgs (9,3×9) atkārtojums pieder pie daudziem rītiem (sal. 3 reiz nosplaušties)⁷¹. Arī nosplaušanās (Teokr. II, 62) pieder pie burvības, gan vairāk kā aizsargs, lai tā negriežas pret pašu atpakaļ⁷². Pie tam vārdi arī speciāli piemērojas dažādām maģijas nozarēm⁷³.

No dažādām vārdu un rakstu maģijas nozarēm pirmajā vietā jo labi pazīstami *lāsti*, kā literatūrā (Soph. El. 110. sek., kur piesauktas

zemes dievības: Aids, Persefone, chtoniskais Hermejs, lāstu dieve (Apā, Erinijas), tā arī ierakstos; lāstus var uzlikt un noņemt pat valsts, bet arī specialos ikdienas gadījumos lāstus var rakstīt uz svina plāksnītes; to saloka un vistoklim izdzen cauri naglu. Šādu tekstu atrasts līdz šim ap 200; plāksnītes rūpīgi paslēptas kapos, sevišķi tādos, kur paglabāti nedabīgā nāvē mirušie, kas vēl pieder kā apakšzemes mirušo valstij, tā arī virszemei, jo tikai pēc noteikta laika tie var mieru iegūt un mirušo valstī mieru atrast.

Tāpat arī ūdenī (jūrā, upēs, akās) un citur var lāstus noslēpt. Raksturīgi šeit vairāki momenti: no vienas puses parastās lūgšanas vai veltījuma *formulas*, no otras materials — svins, kaitīgā Saturna aukstais metāls, tad nagla, kas maģijā bieži lietota, un patī *rakstība*, kas bieži atšķiras no parastās: raksta vai nu no labās puses uz kreiso, vai rindas lasāmas no apakšas uz augšu, vai burti un vārdi pārstatīti bez sistēmas, vai burti aēgārni, vai rindas rakstītas kādas figūras veidā, vai arī ar svešas valodas burtiem (grieķu teksts latīņu valodā un otrādi).

Motīvs, bez šaubām, ir tas pats, kas izaucis nesaprotamo vārdu ieviešanu formulās: griba apstēpt zināmus burvības elementus, lai pretinieks uzzinot nevarētu tos paralizēt⁷⁴.

No uzrakstiem ar lāstiem raksturīgs ir šāds: „Labā, mijā Proserpina, Plutona sieva (varbūt par Glābēju man nāktos nosaukt tevi), atņēni veselību, miesu, labu izskatu, spēkus, spējas Plotijam. Viņš lai nevar stāvēt visā drošībā. Vai pārāk daudz, vai pārāk maz kaut arī ceturtā, ik trešā, ik otrā dienā, kas tam lai pāri dara; tas lai to uzvar un pievar, līdz beidzot izrauj viņam dvēseli. Tādēļ es tev nododu viņu par laupījumu, Proserpina, lai gan man tevi pieklātos saukt par Proserpinu, vai par Glābēju, vai par Acherusieti. Dod man nikno trejgalvi suni, kuņš lai izrauj Plotijam sirdi. Apsoli viņam dot trīs laupījumus, ja viņš to izdarīs līdz Marta mēnesim. To es tev ziedošu, Proserpina, ja tu to izpildīsi. Dodu tev Plotija galvu. Proserpina Glābēja, dodu tev Plotija pieri. Proserpina Glābēja, dodu tev Plotija uzacis. Proserpina Glābēja, dodu tev Plotija skropstas. Proserpina Glābēja, dodu tev Plotija acu gaišumu. Proserpina Glābēja, dodu tev Plotija nāsis, lūpas, ausis, degunu, mēli, zobus, lai viņš nevar pateikt, kas viņam sāj; Plotija kaklu, plecus, rokas, pirkstus, lai viņš nevar kādējādi palīdzēties; krūtis, aknas, sirdi, plaušas, lai viņš nevar sajust, kas viņam sāj; iekšas, vēderu, nabu, sānus, lai nevar gulēt; muguru, lai nevar mierīgi gulēt; viscum sacrum, nei posset urinam facere; notis, anum, ciskas, ceļus, stilbus, kājas, pēdu, pēdas mikstumu, pirkstus, nagus, lai viņš nevar stāvēt visā drošībā. Vai pārāk daudz, vai pārāk maz, kaut arī būtu uzrakstīts, tak pareizi ir rakstīts un novēlēts. Es Plotiju nododu,

atdodu, lai tu to nodod, atdod februāra mēnesī. Viņš lai iet bojā jaunā kārtā. Nodod, atdod viņu, lai viņš nevar vairs nevienu mēnesi redzēt, skatīt un lūkot⁷⁵." Defixiones rūpīgi sakrātas un izdotas⁷⁶; šo nolādējumu galvenās kategorijas attiecinātas uz mīlestību, pret zagļiem, apmelotājiem un nelabvējiem, pret pretiniekiem tiesā; ir arī pretlāsti. Sevišķi raksturīgi ir nolādējumi attiecībā uz cirka sacīkstēm⁷⁷. Mīlestības nolādējumi savukārt sadalās divās kategorijās. Vieni ir vērsti pret sāncensiem . . ., lai viņš ienīst tādu un tādu (sal. Teokr. II), otri, lai pievilktu mīlamo cilvēku pie sevis.

Kādā latīņu uzrakstā lasām: „Kā šis mironis, kas šeit paglabāts, nevar ne runāt, ne sarunāties, tā lai Rodine priekš M. Likinija Fausta ir mirusi un nevar ne runāt, ne sarunāties. Tāpat kā mironis netiek uzņemts ne pie dieviem, ne cilvēkiem, tā Rodine lai netiek uzņemta pie M. Likinija un viņam tikpat tuva, cik šis mironis, kurš šeit apbedīts. Tēv, Dit, tev es nododu Rodini, lai viņa ir arvien netikama M. Likinijam Faustam . . .”⁷⁸

Šis uzraksts ir zīmīgs. Jau tika pieminēts, ka šādi uzraksti pa lielākai daļai ir uz svina plāksnītēm⁷⁹, jo šis metāls ir tuvs zemzemes dievībām; viņas top pārlietas un izsistas cauri ar naglu⁸⁰. Šis maģiskais paņēmieni pastiprina uzrakstītos vārdus; pie tam vēl šis plāksnītes novieto kapos vai viņu tuvumā, kā arī akās un svētnīcās; nolādējumu izpilda apakšzemes un nāves dievības. Svētnīcās atrastie uzraksti ir ar lūgumu dieviem izpildīt rakstītāja lūgumu, bet tādu skaits ir samērā mazs, un lūgumu izpildītāji pa lielākai daļai arī ir apakšzemes dievi: Hermejs, Persefona, Plutons, Gaija un Dēmetra⁸¹. Par viņu raksturu, par briesmīgo nežēlību pret ienaidnieku liecina visi šie uzraksti, un tiešām, gan grūti ir dzīvot, apzinoties, ka katru brīdi var uzbrukt tāds posts, kas cilvēku var lēni novest pat līdz nāvei. Nekas nav aizmirsts šajos lāstos, neviens loceklis brīvs no viņa saistošā spēka: sirds, prāts, jūtas, veselība un pat dzīvība ir zem viņiem. Tā, piem., „lai šis mironis viņu novelk lejā“ (Audollent Nr. 84) — nāves vēlēšana; visai bieži lūdz uzsūtīt karsoni (Aud. 51), diloni (Aud. 50), valodas zaudēšanu (Aud. 69) un citas kaites. Sevišķi bieži ar mīlestību saistītos nolādējumos ir lūgums atstāt iespaidu uz jūtām un dvēseli: lai aizmirst to un to (Aud. 38, 198), lai ienīst to un to (ib. 24), lai zaudē miegu un paliek neprātīgs mīlestībā un kaislībā pret vainīgo (ib. 271). Ļoti bieži lāsti top sevišķi attiecināti uz dvēseli; lāsts lai izjauc cerību (72, 73), vēlēšanos (73). Tāpat viņš ir vērsti pret iemīļotā ģimenes dzīvi, viņa mīļāko (68, 198), sievu (84), bērniem (208, 102), vīru un trīs bērniem, divām meitenēm un vienu zēnu (77) u. t. t.: „lai dara visu, ko es gribu, Vetija, kurā dzemdējusi Optāta; ar jūsu (demonu) palīdzību viņa no mīlestības pret mani lai nevar ne gulēt,

ne ēdienu, ne dzērienu mutē ņemt . . . es saistu Vetijas, kuŗu dzemdējusi Optāta, jūtas, saprašanu, prātu un gribu, lai viņa mīl mani, Fēlikšu, kuŗu dzemdējusi Frukta, no šīs dienas, no šīs stundas, lai aizmirst tēvu un māti un savus tuviniekus un draugus un citus vīriešus, bet atminas tikai par mīlestību pret mani; mani, Fēlikšu . . . Vetija . . . tikai lai prātā tur; guļot nomodā lai viņai karsts un auksts, lai deg Vetija . . . mīlestībā un kaislibā pret mani . . .⁸²

Bieži lāsts ir pret laulības dzīves postītājiem: „kas man ir vīru paņēmusi“ (Aud. 10); „Es saistu Teodoru un atdošu saistītu viņu dievei, kas ir pie Persefones (Hekatei) un tiem, kas nomiruši pirms mērķa (laulības); bez mērķa sasniegšanas lai ir viņa un visi viņas vārdi, ko tā sacis Kallijam, un ko sacis Charijam, un visi viņas darbi, vārdi un pasākumi . . . Es saistu Teodoru: lai viņai nebūtu panākuma pie Charija un lai Charijs aizmirst Teodoras bērnu un gultu, kuŗu viņš dalīja ar Teodoru. Un kā šis mironis guļ bez mērķa (apziņas), tā lai ir bez mērķa visi Teodoras vārdi un darbi . . . Es saistu Teodoru . . . un gultu, kuŗu viņa dalīja ar Chariju, lai aizmirst viņas gultu Charijs, lai aizmirst Charijs arī par tās Teodoras bērnu, kuŗu viņš mīl“ (Aud. 68). Dzija traģēdija ir šajā uzrakstā. Charijs vēl tagad mīl Teodoru, un Teodora ir runājusi ar Kalliju, Charija tēvu, brāli vai tuvinieku. Uzraksta sastādītāja (Charija ligava vai sieva) izlieto pēdējos līdzekļus, lai dzēstu šo veco mīlestību un kaislību.

Pret neuzticīgo sievu ir vērsti sekojošie lāsti: „Demoni un gari, kas dzīvojat šajā vietā (kapos), vīrieši vai sievietes, es jūs piesaucu ar svēto vārdu (magiskie vārdi) . . . Liekat Vitruvijam Fēlikšam ienīst Valeriju Kvadratillu, lai viņš aizmirst viņas mīlestību; liekat viņu smagā sodā par to, ka viņa pirmā lauzusi uzticību savam vīram“ (Aud. 197). Kāda sieviete grib Vitruviju Fēlikšu šķirt no viņa neuzticīgās sievas, vai nu sevis, vai viņa paša labā⁸³.

No otras puses redzam saistišanu sev: „ved viņu pie Domitiānas . . . mīlošu, neprātā miegu zaudējušu . . .“ (Aud. 271). Sal. pievesto uzrakstu (Dessau 8756).

Var arī uzrakstīt ar melna ēzeļa asinīm uz jūras akmentīņa burvju vārdus; tāpat arī citus šādi aprakstītus priekšmetus ar mīļotā vārdu var iesviest jūrā⁸⁴, lai panāktu mērķi.

Burvība rada pretburvību⁸⁵. Tam noder „Aizsargu līdzeklis *φυλακτήριον*“, lai tev pašam neuzkrīt: jo dievs mēdz tos, kas ir bez aizsargu līdzekļiem un šo burvību izdara, pacelt gaisā un tad nosviest zemē⁸⁶. „Tādēļ es domāju, ka nepieciešami dot arī pamācību par filakteriju, lai vari droši burvību izdarīt.“ Šajā gadījumā tas ir charta hieratica: (Plin N. II. XIII, 74), papīrusa loksne, uz kuŗas uz-

rakstīti pretvārdi. Viņa aptīta ap labo roku ziedojo, un uzraksts ir — maģiskie nesaprotamie vārdi, un pēc tam „pasargi mani no katra ļauna demona, vai sieviešu vai vīriešu kārtas“. Pēc ziedošanas plaša lūgšana. Tāpat šādā gadījumā var tikt lietotas ēzeļa mātes, vai brūna tela zobs, piesiets pie kreisās rokas⁸⁷. Arī vilks ir aizsargu līdzeklis⁸⁸, tāpat aitas ragi un viņas vilna⁸⁹; kā vispārīgus talismanus lieto arī lauvas⁹⁰, čūskas⁹¹. Nepakavējoties pie dažādiem pretlīdzekļiem⁹², aplūkosim tikai augus, kuŗi var būt pretlīdzeklis pret pieminētiem Aphrodisiaca. Kā līdzekļus pret mīlestības uzbudinājumiem grieķu sievietes sev. Tesmoforiju svētkos lietojušas Erigeron acre viscosum; Vitex agnus castus; Dafne Gnidium⁹³; tāpat atturoši līdzekļi ir Rumex acetosus, Conium maculatum, Nymphaea alba⁹⁴; hellebora izrakšana burvībai ir bijusi savienota ar lielu risku⁹⁵; arī daži koki (lauri, eļļas koks) ir ar apotropeiskām spējām⁹⁶. Vispilnīgāki pretburvību apraksta Nemesiāns:

Trīsreiz ar saitiņām, svēlītiem zaļumiem, vīraka kvēpiem
Šķīstīja mani, pelnus pār muguru iesvieda upē,
Dedzinot sēra uguņu liesmās sprakstošos laurus.

Salīdz. pievestā Teokr. II pelnu iesviešanu upē, neatskatoties atpakaļ; Verg. Buc. (VIII, 100). Arī nospļaušanās pieder pie šī akta⁹⁷ — trīsreiz sev uz krūtīm.

Lāstos katrā ziņā minēts pretinieka vārds; dzīt naglu plāksnītē ar šo vārdu ir tikpat kā viņu pašu pienaglot — analogiskās maģijas paņēmieni. Lāstos lielākā nozīme tomēr paliek vārdiem; tajos ir galvenais spēks, ar ko dievību piespiež cilvēka gribu pildīt. Bez tam pati lādēšanas procedūra prasa arī citus zināmus darbības paņēmienus. Ir divējādas formulas: lūgšanai *ἄξον καὶ κατάρησον* (Wünsch XX)⁹⁸, „atved un saisti viņu“, un maģiskai iedarbībai: *τούτους ἄπαντας καταδῶ* (Wunsch 43), „es visus viņus saistu“, ko rakstītājs dara ar savu spēku un pastiprina ar zināmu maģisku aktu.

Dževonss¹⁰⁰ sevišķi uzsver šajos divos veidos reliģijas un maģijas elementu sajaukšanos. Formulā: „saisti viņa mēli“ (*κέντησον αὐτοῦ τὴν γλῶσσαν*)¹⁰¹ un tml. ir lūgšana dievībai (chtoniskai) to izdarīt. Citādi ir formulā „es visus viņus saistu“, kur lādētājs to dara ar savu maģisko spēku. Pārejas forma ir, piem., „es saistu savus ienaidniekus Hermeja vārdā“¹⁰².

Pēdējam lāsta veidam piesiejas arī *eksorkismi* ar plašāku maģisku paņēmieni, kur dievības vārdā top izsaukti viņai kalpojošie zemākie gari, jeb arī pati dievība top piespiesta atnākt; piespiež viņu tas, kam zināms viņas īstais vārds.

Grieķu eksorkismiem (latiņu citacijām) ir raksturīga demonu izsaukšana un viņu piespiešana paklausīt dievības vārdā; maģija to panāk, piesaucot dievību viņas istajā, slepenajā vārdā, kam nevar neklausīt. Liela nozīme ir ritiem; maģija izlieto arī tos cilvēka vajadzībām; bet ja reliģijā dievības griba dod visu, kā labu, tā ļaunu, ar maģijas palīdzību cilvēks grib to ņemt pats.

Ar eksorkismu maģiskām formulām dievību var piespiest („zvērināt“) ko izdarīt, viņu izsaukt un likt viņai uzklausīt. Arī eksorkisma paraugu uzglabājies ir pietiekoši daudz. Lāsti ir samērā vienkārši, bet eksorkismus sastāda tikai specialisti. Kopā ar vārdojumiem (*επαοιδή*) eksorkismi ir grieķu burvju grāmatu galvenā sastāvdaļa; šādu grāmatu (grieķu maģisko papīrusu) ir jau ap 12 dažādos muzejos; tās visas nāk no Ēģiptes un ir no II—IV g. s. pēc Kr.

Tā Leidenes maģiskā papīrusā, ko izdevis Albr. Dīterichs¹⁰³, jau pats sākums ir ļoti raksturīgs. Pēc ievadvārdiem: „Dievs! Dievi!“ nāk virsraksts: „Svētā grāmata, tā saucamā *astotā Mozus grāmata* par svēto vārdu“. Šis virsraksts atgādina vēl tagad pazīstamās daudzās maģiskās Mozus grāmatas, no kurām Leidenes papīruss piemin arī *desmito*. Raksturīgs ir arī Parīzes papīrusa 3019. sek. eksorkisms, kur garī top piespiesti ebrēju dieva Jēzus Jaba Jae Abraoth vārdā, ar piezīmi „šie vārdi ir ebrējiski“ u. t. t. Bieži no Vecās Derības ņemti arī citāti (ib. 3009. sek.) un no tās zināmas nodaļas atstāstītas.

Līdzās Mozum kā mags pazīstams arī Zālamāns, ar kuŗa vārdu saistās gandrīz visi burvības veidi. Vēsturnieks Jozefs Flavijs, atzīmējot Zālamāna rakstus, piemin daudzas burvības tajos; tā viņa grāmatā *Εὐλόγεσ* ir bijuši augu apraksti ar attiecīgajiem burvju vārdiem; „viņam dota bija arī māksla dziedināt un palīdzēt cilvēkiem ļaunos garus izdzīt; viņš arī sastādīja vārdojumus (*επωδάς*¹⁰⁴), ar ko aprunāt slimības, un atstāja arī eksorkismu formulas, ar kurām top saistīti demoniskie spēki un izdzīti, lai tie nekad nevarētu atgriezties atpakaļ. Šie paņēmieni arī *vēl tagad* ir spēkā.“ Piemēram, Jozefs Flavijs pieved kādu gadījumu Vespasiāna laikā, kad burvis Eliazars (ebrējs) ķeizaram klātesot izdziedē kādu epileptiķi (velna apsēsto), tam pie nāsīm pielikdams gredzenu, kuŗā zem zīmogakmens bijusi daļa no Zālamāna aizrādītās saknes, ļauno garu izvilkdams caur nāsīm... pēc tam sacīdams vārdus, lai nekad tas vairs viņā neatgrieztos; tad pievedis arī Zālamāna zvērīnāšanu un viņa sastādītos buŗamos vārdus (*επωδάς*). Jūdaisms, iespaidojot maģiju, ir pārnēsis viņā kā Zālamānu¹⁰⁵, tā Mozu, un ienesis tajā arī citus elementus. Dītericha teksts prasa sagatavotos burvībai un pēc tās apraksta dod plašu dievības piesaukšanas formulu (*επικλησις*). „Es piesaucu tevi, vislielāko, visu radītāju,

tevi, tu neviena neradītais dievs, kas visu redzi, visu dzirdi un esi neredzams. Jo tu esi devis saulei slavu un speku, mēnesim augt un dilt un noteiktu gaitu, neatņēmis ne nieka agrākai tumsībai, bet pielīdzinājis; kad tu parādījies, tad tapa pasaule un gaisma parādījās, un viss ir tevis iekārtots. Tādēļ arī viss ir padots tev, kuŗa isto veidu neviens dievs nevar skatīt, kas tu pārvērties par visām lietām, kas esi skats, bet neskatāms, Mūžīgi Mūžīgais (Aiona Aions). Es piesaucu tevi, valdiniek, lai man tiek parādīts tavš īstais veids, lai es kalpoju tavā pasaulē tavam eņģelim anag biathiarbar ber bir schila tur bu frumtrōm un tavai dusmībai danufchrator belbali balbith Jaō. Tu esi radijīs debesi un zemi. Es piesaucu tevi, valdiniek, kā arī dievus, kas zem tevis, lai tiem būtu spēks achebykrōm, tu saule, kuŗas slava ααα γγγ ωωω ιι ιιι Sabaōth arbath Jaō dzagurē, dievs arathy adōnaie basymm Jaō. Es piesaucu tevi, valdiniek, putnu zīmēs (ὄρνειογλυφιστί) arī hieroglifu zīmēs, lailam ebrejiski; anoch biathiar bar berbir echilatū bufrumtrom ēģiptiski; Abrasaks kraukļa zīmēs (ερακιστί), χι χι χι χι χι χι χι χι χι χι χι χι χι χι χι χι hieratiskās zīmēs". Tālāk dažādas ceremonijas, kas pa daļai sastopamas arī kultos, un atkal īsāka piesaukšana, tad atnākušā eņģeļa uzruna un saruna ar to, tad atkal piesaukšana, lūgšana . . .

„Atvilcis elpu pēc visām šīm lūgšanām saki šo vārdu vispirms austrumu vējam, otrkārt dienvidu, treškārt ziemeļu, ceturtkārt vakaru vējam un pa kreisi vienreiz, un labo celi liecis vienreiz, zemei vienreiz, un mēnesim vienreiz, ūdenim vienreiz, debesīm vienreiz, ωαωγ ωωω εσηαω ιι ααω θηθουθη ααθω αθηρουω. Pie rokas lai tev ir plāksnīte, kur uzrakstīt to, ko tev sacīs, nazis no dzelzs vien, abēji griezīgs, lai šķīsti tu varētu dziedot, un lejamais upuris, vīna trauciņš un medus pilns trauks uzliešanai. Viss lai tev ir līdzās sagatavots. Bet pats tu esi tirās linu drēbēs, ar olīvu vaiņagu galvā, pagatavojis segu sekojoši: paņēmis tiru audeklu, raksti tur ar diegiem 365 dievus un liec to par felti, zem kuŗas esi svētajā brīdī. Tālāk — vēl vajadzīgs kinnamons, Apollona tēls, izgriezts no laura saknes, ar viņa trijkāji un drakonū. Uz Apollona tēla jāuzraksta lielais vārds ar ēģiptiešu zīmēm, uz krūtim βαυηχωωχωωχουαβ, uz drakona muguras Πιλλου Πιλλου Πιλλου ap drakonū un trijkāji: ιθωρ μαριμαρωγη φωχω φωβωχ. Arī tas lai viss tev ir pie rokas. Tā tad, iepriekš šķīstījies, kā sacīts . . . septiņas dienas guli zemē uz zināmām zālēm, ikdienas apsveic sauli, septiņas dienas piesauc stundu dievus, tad dienas dievus un, izzinājīs noliktās dienas valdnieku, to piesauc . . . Noliktā dienā, pusnaktī, piektā stundā, kad viss ir klusu, nolīcis pie rokas gaiļus un lampiņas, sāc lasīt to, kas rakstīts uz plāksnes, dieva misteriju; pie rokas lai ir trauks ar melnas govš pienu un vīns, ar jūras ūdeni nemaisīts; raksti uz plāksnes

otrā pusē: Es piesaucu tevi, visu lielākais u. t. t., kā agrāk sacīts, to nolaiži un, otru pusi aplapējis, to nomazgā traukā. Rakstot melnajā tintē τὸ μέλαν) jāiesviež viens no 7 ziediem. Tad jāupurē gailis un jāsaka pievestā lielā lūgšana (λόγος par pasaules radišanu). Kad nu dievs ir atnācis, viņu nedrīkst uzlūkot, bet jāskatās uz zemi.

Tad jautā: „Kungs, kas man ir nolemts?“ un viņš tev sacīs kā par tavu zvaigzni, tā arī kāds ir tavs demons, horoskops un kā tu dzīvoši un mirsi. Ja arī dzirdi ko jaunu, tad neizbīsties, bet jautā, kā to novērst. Jo visu spēj šis dievs. Kad to būsi dabūjis zināt, tad pateicies un atlaid.

Tālāk vēl ir aizrādījums, kā piespiest dievu, ja tas pretojas, ar zvaigžņu vārdiem, un beidzot — aizrādījumi, kā piemērot dievības svēto vārdu dažādām praktiskām burvībām.

Šis burvības ir dažādas: būt neredzamam, milētājus šķirt, demonus apzvērināt, dziedināt, mierināt ķēniņu un vareno dusmas, saules gaismu apvārdot, čūskas nonāvēt, pareģot, mirušos modināt, važas atraisīt, ūgumi izdzēst un uzturēt, sappus sūtit, mīlestības dzērienus gatavot, durvis atdarīt.

Dieva īstais vārds, kuŗa zināšana ir noslēpumu atslēga un dod lielu spēku burviem, ir ietērpts noslēpumainos vārdos, no kuŗiem tikai daļa ir atšifrējama. Lielais dievību epitetu daudzums ir novērojams visos mistiskos kultos (Orfiķu himnas), tāpat dieva darbu un spēka teikšana. Tas pats ir arī maģiskos tekstos; arī šeit epitetus ietērpj nesaprotamā formā, jo tie, līdzīgi dieva īstam vārdam, ir noslēpums, ko drīkst zināt tikai nedaudzi. Šie epiteti ir dažādi, pa daļai salikti no grieķu un semitu saknēm (σεμειολαμψ — spidošā saule), pa daļai mākslīgi radīti (ἀβρασαξ — ar burtu kopsumu skaitļos 365 — t. t. ar skaitļu simboliku, arī pārstatot burtus, lai neko nevarētu saprast (Efesas raksti: ἀσχι κατασχι λιξ τετραξ δαμναμενευς) vai arī sveši vārdi.

Tā Persefonai ir epitets ἐρεχσιγαλ un tml. Šie vārdi un epiteti ir spekulatīvas domas rezultāts un apzīmē kādu no dievības īpašībām vai arī viņa darbības parādīšanos.

Maģiska, pa daļai astroloģiska nozīme ir arī rakstu elementiem. Līdzāms vārdam svarīgs ir arī burts. Bieži grieķu maģiskos tekstos sastopami patskaņi αηιωω — kopā 7, kam ir astroloģiska nozīme (α — Mēness, ε — Merkurijs, η — Venera, ι — Saule, ο — Marts, υ — Jupiteris, ω — Saturns). Skaitliņš septiņi ir attiecināts uz 7 debesu sferām, uz viņu harmoniju, uz 7 eņģeļiem, planetu valdniekiem u. tml. Šie 7 patskaņi var šajos gadījumos dažādi kombinēties, sal.¹⁰⁶

αειηιουω	μιχαηλ	γυσευ
εηιουωα	ραφαηλ	γυχιευ
ηιουωαε	γαβριηλ	αωχυς
ιουωαεη	σουριηλ	μεχευ
ουωαεηι	ταλιηλ	ιαω
υωαεηιο	ραδακιηλ	σαββαιθ
ωαεηιου	συλιηλ	αδωναι

Šajā astroloģiskajā tabulā pievesti 7 galveno eņģeļu vārdi un līdzās planētu valdošo garu vārdi, pie kam pēdējos skaidri saredzami pazīstamie ebrēju dieva vārdi. Šo elementu kombinējumi ir sastopami praktiskām vajadzībām t. s. zieģeļos, charakteros. Pergamas maģiskā galdiņā¹⁰⁷ ir 3 Hēkates tēli, burtu kombinācijas un charaktēri apaļā diskā ar 4 koncentriskiem riņķiem, kas sadalīti 8 daļās, kurās ir šie burti un zīmes (7 planetas un viņu valdnieks). Charaktēri ir arī maģiskā kriptografiskā alfabeta elementi; šādi alfabēti ir zināmi viduslaikos un agrāk. Viņu ārējā formā šeit ir novērojama Ēģiptes hieroglifu ietekme; ka hieroglifi šādiem mērķiem lietoti, vēsti Apulejs.

Protams, grieķu maģiskos papīrusos ir arī daudzas praktiskas receptes burvībām ar dažādu zāļu palīdzību. Pietiek aizrādīt uz Parīzes papīrusa receptēm, ar ievadu — līdzekļa uzslavēšanu un ieteikšanu, maģiskās darbības (πραξις) aprakstu, vārdiem (λόγος) un aizsargu līdzekli (φυλακτήρια) pret izsauktiem gariem, lai ļaunums nekrit uz pašu darītāju¹⁰⁸.

Papīrusi mūs ievada citā grieķu maģijas uztverē. Seno maģiju Bušē-Leklerks definē par teurgiju; piespiežot dievu gribu, arī cilvēku gribu novada pie iluzijas par iespēju tikai pakārtot dabas likumus un pavairot cilvēka iespēju ar dievu un pārdabisko spēku¹⁰⁹. Jau Platons dod plašas iespējas profetikai un cilvēka garam ekstazē¹¹⁰, ko jau Dēmokrits veidojis uzskatā par dzejnieka tiešu kontaktu ar dievību; Pitagoru piemin kā brīnumdarītāju, taumaturgu, kas ticību eksorkisimēm mācījis savā skolā¹¹¹; par praktisko maģiju visplašākās aprindās žēlojas Cicerons¹¹².

Bagātīgu materialu dod Augusta laikmeta dzejnieki par mīlestības maģiju¹¹³, kā arī turpmākie rakstnieki, kas, sevišķi sākot ar 2. g. s. pēc Kr., gandrīz visi vairāk vai mazāk pieskaņas maģijai. Jaunplatonīķu misticisms maģiju paceļ goda vietā (Porfīrijs, Plotīns u. c.), bet jau iepriekš Plūtarchs to ievada ar savu mācību par demoniem; pie Plūtarcha demoni visā savā bezgalīgā daudzumā ir starpnieki starp dieviem un cilvēkiem; viņu dzīves vieta ir mēness un gaiss starp mēnesi un zemi¹¹⁴. Uz zemi tos var atsaukt orakuliem vai arī

padodot cilvēka gribai. Démoni ir mirstīgi, bet dzīvo ilgāk par cilvēkiem; viņi ir labi, jauni vai arī neitrāli.

Pie jaunplatonikiem misticisms ir pilnīgā saskaņā ar maģiju. Plotīns (204—270) gan ir pret gnostiķu mācību, ka var saistīt augstākus bezķermeņa garus ar rakstītiem burāmiem vārdiem, ar runātiem vārdiem u. c. līdzekļiem, ko viņš uzskata par tīru maģiju¹⁵, bet atzīst maģiskos līdzekļus par iespaidīgiem; prātnieks no tiem ir brīvs. Porfirījs (233—305) vēstulē Anebojam iztirzā jautājumu par demoniem un to sakarību ar maģiju un teurģiju, bet *Jamblichs* dod plašu teoriju par demoniem (De mysteriis I, 5). Tie ir zemāki par dieviem, kalpo tiem un pārnes transcendentālo redzamās formās. Pasaule ir iedalīta viņu pārziņā plašākos vai šaurākos apmēros, un viņi nav atdalāmi no objektiem, ko tie pārvalda; tie ir augstāki un zemāki, piemēroti tikai savam uzdevumam; daži ir arī jauni. Jamblicha sistema ir teurģiska¹⁶; viņa teurģija operē ar dievišķiem vārdiem, slepenām signatūrām un ar neizskaidrojamo simbolu spēku, tā tad ar okulto zinātņu jēdzieniem un paņēmieniem.

Lūgšanas un piesaukšanas ir tas, ar ko operē Jamblichs, un visam tam ir efektīvs spēks. Maģiju viņš uzskata par kaut ko zemāku, jo tās lietotājiem ir zemāki nolūki. Divināciju turpretim viņš apbē visādos veidos. Citādi maģijai pieiet *Apulējs*. Jau Metamorfozu sākumā viņš piemin magu varu (I, 3) un spējas iejaukties pasaules lielākās lietās — nomierināt jūru, apturēt sauli, pārvērst dienu nakti, u. t. t. Sal. II, 1 par Tesalijas burvēm ar vēl plašāku iespējamo darbību katalogu, tāpat I, 8 u. c. Viņa romāna varonis ir par ēzeli pārvērstis cilvēks. Maģija ir jau ista zinātņu disciplina viņa apoloģijā. Maģiju noliedz Romas valsts likumi (Apol. 25), bet Apulējs šķīr augstāko maģiju no *magia maleficia* (9, 42, 61, 63), un ja arī viņu varot kā filozofu apvainot pirmajā, tak ne otrajā (28). Ļaunā maģija ir saistīta ar ļauna darišanu; maleficium, kas vēlāk formulējas tik atbaidošī raganu prievās, šeit jau analizēts Apulēja darbos. Mags atbilstot persiešu valodā priesterim, pēc Platona maģija esot pie persiešiem viena no disciplinām, kuŗā apmāca persiešu prinčus. Šī māksla ir pieņemama nemirstīgiem dieviem, ir to godināšana un slavināšana, ir dievbijīga un pravietīga, ir Zoroastra un Oromaza izkopta (25—26). Apulēja maģija ir Jamblicha teurģija.

Pirmie kristīgie raksti par maģiju rāda lielu līdzību minētai teurģijai. Eņģeļi lielā daudzumā kārtro pasauli: sinkretisms, kas raksturīgs pagānu reliģijai Romas valsts pēdējos laikos, arī šeit ienes austrumu elementus. Astroloģija kombinējas ar angeloloģiju. Jo sevišķi tas saskatāms gnostiķu mācībās, kur sinkretisms spilgti izpaužas. Septiņas planetas un démoni šeit goda vietā, sākot ar Simonu Magu. Par

setiņu maģijas praksi liecina lāstu tabulas¹¹⁷; arī simoniāņi ir eksorkisti, lieto būramos vārdus, u. tml. ir īsti praktiķi maģijā, nevairoties ne no kādiem līdzekļiem¹¹⁸, savā mācībā izkopjot arī vārdu un skaitļu simboliku. Teorija veido dažās gnostiķu sektēs Dēmiurgu, kas tālāk ir septiņu planētu garu atbalstīts. Tie sadala pasaules vēsturi 7 laikmetos, bet Jēzu Kristu uzskata par pravieti un magu no Merkurija planētas. Ar skaitļiem 7, 12, 5, 360 u. c. kombinējas visas pasaules iekārta, aioni, u. t. l.¹¹⁹. Apologeti ved sīvu cīņu ar sektēm, bet maģija iespēžas dažādos apokrifos. Laikmetam raksturīgas ir polemikas, piem., Origenam ar Celsu u. tml.

Viduslaiku uzskatus vislabāk raksturo Isidors no Seviljas (apm. 560.—637. pēc Kr.) savā Etimoloģijā. Teurgiskās spekulācijas ir pazudušas un atgriežas prakse kā maģijas galvenā pazīme. Maģijas apkaņošanai atjauno tās ziņas, ko par praktisko maģiju ir snieguši agrākie pagānu rakstnieki, un maģijā kā galveno saskata kaitēšanu. Kas ir maģi? Tie, ko tautā sauc par *malefici* vai arī par zilniekiem, atkarībā no viņu vainas smaguma. Pirmie satrako elementus, ļaunu prātus, un ietekmē ar burvībam. Tāpēc Lukāns esot rakstījis: Mens hausti nulla sanie polluta veneni Incantata perit — prāts iet bojā no burvības bez iekšā dzertas indes. Burvji ietekmējot demonus ar savu mākslu, un tāpēc tie varot pār ienaidniekiem valdīt ar dažādām mākslām. Šīs mākslas ir hiromantija, geomantija, aeromantija, piromantija; bez tiem, kas pareģo ar vārdošanu (sortileģi), ir vēl arioli, aruspices, augures, auspices, pythones, astrologi, genethliaci, mathematici, horoscopi. Rīkojas ar objektu piekāršanu, raksturiem u. tml.¹²⁰.

Isidora ietekme iet caur gadu simtiem visos viduslaikos. Maleficium jēdziens top arī par raksturīgāko momentu maģijas apkaņošanā. Tas ir pamatā arī turpmākajiem raganu procesiem.

Grieķu teurgija atdzimst humanisma un renesanses laikā kā visai plaša teoretiska sistema maģijas lielmeistaru darbos.

Viens no šī laika lielās maģijas veidotājiem faktoriem ir *kabala*, kas savukārt ir diezgan cieši saistīta ar astroloģiju un alķīmiju. Saisot visu to ar teoloģiju, kristīgā maģija pieņem noteikti teozofijas nokrāsu, vismaz viņas lielāko teoretisku Trithemija, Paracelsa un Agripas darbos. Kabalas galvenās grāmatas gan ir no 9. g. s., bet atsevišķas daļas ir vecākas. Jaunplatonīkiem tuva ir jo sevišķi emanācijas teorija.

Kabalas pamatā ir mācība par dievību¹²¹ un viņas emanāciju. Lielu lomu kabalā spēlē Dieva vārds — dievības pastāvīgās pasaules iespaidošanas simbols. Tāpat no svara ir arī eņģeļu un demonu vārdi, jo šīs kategorijas ir zemāko spēku, labo un ļauno iemiesojums.

Maģijā tas ir vēl vairāk no svara; vārda nozīme mums ir zināma jau grieķu maģijā. Desmit Dieva vārdi ir savienoti ar tā saucamiem zefirotiem, ar kuņiem viņš iespaido visu, no augstākā sākot līdz zemākam: 1) Ehejeh apzīmē Dievu pašu sevi, viņa būtībā; viņa „zefirā“ ir Kether (kronis), no kā citi cēlušies, gandrīz ar dievības būtības īpašībām; iespaido eņģeļu kartu chajoth (Serafim — pie Agripas) — „svētos zvērus“, tad uguns debesis; no cilvēka ķermeņa pieri. 2) Jah (Jod, tetragrammaton Agr.); viņa zefirā Chochmah — gudriba; iespaido eņģeļus Ophanim (Cherubin Agr.) — „apaļos“, tad pirmo kustību, kas no chaosa izdalījusi zvaigžņoto debesi; cilvēka plaušas. 3) Jahve (tetragrammaton Elohim Agr.); zefirā Binah — saprātība; eņģeļi — Erellim (Aralim) — stiprie; iespaido debesu firmamentu, zodiaku (Sarunu Agr.), cilvēka sirdi. Šie trīs ir galvenie vārdi un zefiroti. 4) El; zefirā Chezed — žēlastība; mīlestība; eņģeļi Chašmalim — „gaišie“; iespaido Saturnu (Jupiteru Agr.); pie cilvēka vēderu. 5) Eloah (Elohim gībor Agr.); zefirā Geburah, „vara, stingriba“; eņģeļi — Seraphim; iespaido Jupiteru (Martu Agr.); pie cilvēka aknas. 6) Elohim (Eloha Agr.); zefirā Tiphereth — „godība“; eņģeļi Šinanim — „daudzī“; iespaido Martu jeb Sauli (Sauli Agr.); pie cilvēka žulti. 7) Jahve Cebaoth (Zabaoth tetragrammaton Agr.); zefirā Necach — uzvara; eņģeļi Taršišim — „stingrie“ —; iespaido Sauli jeb Martu (Veneru Agr.). 8) Elohe Cebaoth (Elohim Zabaoth Agr.); zefirā Hod — slava; eņģeļi Bne Elohim — „dieva dēli“; iespaido Veneru (Merkuriju Agr.); pie cilvēka nieres. 9) Elchaj (Sadai Agr.; zefira Jezod — „pamats“; eņģeļi Iššim — „liesmas“; iespaido Merkuriju. 10) — Adonai (Adonai melech Agr.) — „kungs“; zefirā Mal-kuth vara, valdība; eņģeļi cherubim; iespaido mēnesi.

Dieva vārdi top lietoti, lai piesauktu dievību viņas zināmā izpau-dumā; lietoti tādi, kas sastopami Vecā Derībā un daudzi mākslīgi radīti, kā formulu kopsavilkumi, vai arī skaitļū un burtu formulas. Tā Agla kā pirmie burti no „Tu esi mūžīgi stiprais Dievs“; Jaua — lai top gaisma un tapa gaisma u. tml.

Eņģeļi ir Dieva radījumi un Viņa gribas izpildītāji. Viņu vārdi tādēļ ir ar Dieva vārdu (El) cieši saistīti. Jau pievestās eņģeļu kārtas attiecas uz debesu sferām; ar Hajoth un citiem Dievs izved radišanas darbu, izdala materiju no chaosa, dod viņai formu u. tml. Tā Eloha caur Malachim rada metālus, Elohe Cebaoth caur Bne Elohim — dzīvniekus. Lidzās šiem eņģeļiem ir dabas parādību eņģeļi ugunij, sniegam, lietum, vētrai, naktij un tml. Ir arī septiņi troņa eņģeļi, kuŗu rīcībā ir neskaitamas redzamu un neredzamu garu skaits. Clavicula Salomonis kā tādus zina Arathron, Bethor, Phaleg, Och, Hagith, Ophiel, Phul. Tie pārvalda 4 debesu rajonus. Bez tam Arathron pār-

zina zemkopību, raktuves un naudu, Phaleg — debesu bruņotos spēkus, Ophiel — amatus un mākslas, Phul — par tirgotājiem, Anael — magiem un zinātniekiem. 7 eņģeļi pārvalda planetas: Saturnu Zapkiel (Oriphiel), Jupiteru Zadkiel (Zachariel), Martu Kamael (Zamael), Sauli Raphael (Michael), Veneru Haniel (Anael), Merkuriju Michael (Raphael), mēnesi Gabriel. Katrs no tiem valda par pasauli 354. g. 4. mēn., ar Saturnu sākot. 12 eņģeļi ir zodiaka zīmēm, 28 — mēneša ceļam. 4 eņģeļi pavēl par vējiem: Michael, Raphael, Gabriel, Narael (Uriel), 4 par elementiem: gaisu Cherub, ūdeni Tharsis, zemi Ariel, uguni Seruph (Nathaniel); no 2. Mozus grāmatas rindām, kas sākas ar Vaüsa, Vaiabo, Vaiot, uzrakstot viņas vienu zem otras: pirmo un trešo no labās uz kreiso pusi, vidējo otrādi, un savienojot 3 burtus, kas ir viens zem otra, uzzina 72 Dieva vārdus, kuņģiem pievienojot klāt El — 72 eņģeļu vārdus. Kabala nonāk apbrīnojamos sīkumos; katru lietu un viņas gaitu iespaido eņģelis, bet taisnais un ticīgais var pacelties pār eņģeļiem un pavēlēt viņiem; maģijai tas ir noderīgi, jo viņu vārdu zināšana dod arī varu par tiem; tās uzdevums ir tikai atrast pareizos vārdus un pavēlēšanas formas. Tikpat plaši izstrādāta kabalā ir arī demonoloģija. Demonu, ļauno garu skaits ir bezgalīgs (leģions — Mark. 5, 9), un viņi kā putni bariem lido pa pasauli starp debesīm un zemi. Viņu galvenās kategorijas ir Šedim, Massikim un Ruchim; pēdējie 2 ir sevišķi ļauni, kaitīgi. Pirmie ir kritušie eņģeļi, un viņu pēcnācēji no tiem un cilvēkiem. Kā eņģeļi tie lido, ir ar spārnēm un zina daļu no nākamām lietām, kā cilvēki vairojas, barojas, ir mirstīgi. Viņu miesa ir bez ēnas. No tiem sargā Dieva vārds, viņu pašu vārdu zināšana un amuleti; ar to viņus var piespiest arī paklausīt un likt kalpot. Agripa pieved deviņas demonu kārtas: tie ir viltus dievi ar Belcebulu; viltus sludinātāji un pāreģi; netaisnības nesēji ar Belialu; naida un atreibības demoni ar Asmodeju; burvju demoni ar Sātānu; gaisa demoni ar Meririm; kaļa un posta demoni ar Abadonu; viltnieki ar Astaroth (diabolos); kārdinātāji un krāpnieki ar Mammonu. Liels ir šo demonu skaits, un atkal katram notikumam un gadījumam ir savs demons, kuņa vārdu pieved kabala.

Kabala kombinēta arī ar *astroloģiju*, kuņas pamatā ir doma par zvaigznāju un sevišķi planētu tiešu iespaidu uz zemes lietām un arī uz atsevišķiem cilvēkiem. Ar astroloģiju mēs sastopamies Grieķijā, kur viņu ienes no austrumiem; sevišķi Beroza atnākšana no Bābeles III g. s. to veicina. Grieķi arī šo praktisko nozari ir pārvērtuši par izkoptu zinātni. Planetas ir labvēlīgas un ļaunas: Saule un Jupiters pieder pie pirmajām, Marts un Saturns pie otrām; Venera un Mēness ir labvēlīgas, bet mazākā mērā, Merkurijs nenoteikti mainīgs. Bet

viņu spēks ir atkarīgs no stāvokļa pie debesīm: viriešu kārtas planetas, Saule (Sol), Jupiters, Marts, Saturns, zaudē savu spēku rietumos ar saules rietu, sieviešu, Mēness (Luna), Venera, austrumos pēc mēness norietēšanas. Merkuris ir atkal nenoteikts. Tāpat iespaidu atstāj arī zodiaka zīmes, lai gan ne patstāvīgi, bet sakarā ar planetām. Zināmās zodiaka zīmēs planeta ir kā mājās, tad viņas iespaids ir vistiprākais. Tā, piem., Saule viskarstāki dedzina jūlijā, Lauvas zīmē, kas ir viņas mājoklis (domicilium), Mēness mājoklis ir Vēzis; pārējām ir divi mājokļi, viens naktī, otrs dienā. Merkurija dienas mājoklis ir Jaunava, naktī — Dviņi; Venerai — Svairi un Vērsis; Martam — Skorpions un Auns; Jupiteram — Strēlnieks un Zivis; Saturnam — Mežāzis un Ūdensvīrs. Tālak, ir zodiakā tādas vietas, kur planētu iespaids ir visstiprākais (eksaltācija), un citas, kur tas ir visvājākais (depresija). Beidzot vissvarīgākā grieķu astroloģijā ir tā sauc. aspektu teorija, kas pamatota uz tīri matemātiskām kombinācijām, kas dod daudz materiāla astroloģiskai spekulācijai. Aspektu teorija ir par zodiaka zīmju savstarpējo iespaidošanu. Debesu riņķī var ielikt viņa 12 zīmes dažādas figūras, sākot no diametra: trijstūri, kvadratu un sešstūri, kuŗas visas ir pareizas; ar šo figūru līnijām savieno dažādas zvaigžņu zīmes. Tā Lauva ir diametrāli pretīm Ūdensviram (diametrālais aspekts); trijstūrī līnijas to savieno ar Aunu un Strēlnieku (trigonālais aspekts); kvadrātā ar Vērsi un Skorpionu (kvadrātais aspekts), sešstūrī ar Dviņiem un Svairiem (seksstīlais aspekts), sešstūrī ar Dviņiem un Svairiem (seksstīlais aspekts). Diagonālais aspekts ir naidīgi pretējs, trigonālais un seksstīlais — labvēlīgs, kvadrātais — nelabvēlīgs. Pārējie četri punkti ir neitrāli. Aspektu novērtēšanai ir liela nozīme astroloģiskās kombinācijās; var būt novērota laba planeta, piem. Jupiters, bet no svaira, kādā zodiaka zīmē: Mežāzis, piem., ir viņa depresija. Bez tam no svaira zināt, kur ir citas planetas, sev. Marts un Saturns — labi, ja trigonālā jeb seksstīlā aspektā, bet ne diagonālā un kvadrātais aspektā. Sevišķi bīstams ir stāvoklis, piem., ja Jupiters ir Vēzī, Marts Aunā, Saturns Svairos. Abi viņi to apdraud kvadrātais aspektā no abām pusēm ielenkdami. Tad nelaieme ir neizbēgama tam, kas pie šāda aspekta dzimst; tikai Venera trigonālā aspektā var Jupiteru atsvabināt. Aspektu teorija ir viens no horoskopu pamatiem, kuŗu uzstādīšana var noteikt cilvēka nākotni. Minētiem elementiem vēl pievienojas *genituras riņķis*. Līdzīgi zodiakam, viņš sadalās 12 daļās, kuŗas saucas par „mājām“ un kas ir attiecinātas uz svarīgākiem notikumiem cilvēka dzīvē. Tās ir dzīves, peļņas, brāļu (draudzības), vecāku, bērnu, netikumu (slimību), laulības, nāves (mantojuma), reliģijas (ceļojumu), goda, nopelnu un naudas (vērtības) mājas, sal. epigramu:

Vita, lucrum, fratres, genitor, nati, valetudo,
Uxor, mors, pietas, regnum benefactaque, carcer.

Pirmās 3 ir „dievietes“, IV un V — labā likteņa, VI — jaunā likteņa, VII—IX — „dieva“, X, XI — labā ģenija, XII — jaunā ģenija ziņā. Genituras riņķim ar šiem divainajiem sadalījumiem uzstāda horoskopu — to vietu zodiaka zīmēs, kur bērna dzimšanas brīdī austrumos horizonts sastopas ar genituras riņķi, kuŗa puse ir virs un puse zem zemes. Izejot no šī punkta (horoskopa) ir viegli izrēķināt citus svarīgos punktus. Tādi ir četri: tieši lejā apakšējais punkts, pretim horoskopam riets un augšā — augšējais punkts. „Mājas“ iet minētā kārtībā uz leju. IV ir apakšējā punktā, VII — rietā, X — augšējā punktā. Pareģošana notiek sakarā ar to, kādā mājā kādas zodiaka zīmes un planetas atrodamas. Protams, tie ir tikai principi, un pilnīga pareģošana ir sarežģīts akts, kuru vēl jo vairāk sarežģī astrologu arvien no jauna ievadamie papēmieni, kas noslēdz astroloģiju nezinātājiem.

Viens no vieglākiem papēmieniem ir noskaidrot, vai diena ir izdevīga kādam pasākumam. 7 nedēļas dienas ir piemērotas 7 planetām; šis romiešu astroloģiskais iedalījums ir vēl līdz šim laikam uzglabājies romāņu un ģermāņu tautu nedēļas dienu apzīmējumos. Noteikta planeta ir dienas valdniece, ja viņa šo dienu iesāk. Tāpat arī gadi, mēneši un stundas ir planetu pārziņā, piem., otrdienā (dies Martis) Martam ir I, VIII, XV, XXII stunda u. t. t. Planetu kārtība ir: Saturns, Jupiters, Marts, Saule, Venera, Merkuris, Mēness, un nav grūti izzināt, kuŗā dienā kuŗai planetai pieder zināma stunda, tā tad var arī zināmu darbu iesākot attiecīgās planetas stundu izvēlēt. Tomēr noteicošais ir un paliek zodiaka un planetu attiecības. Grieķu un romiešu astroloģijas vēsture ir bagāta, un jau šeit viņai pievienojas gan astromedicina, gan alķīmija (astromineraloģija). Kristīgās ticības apspiesta, viņa caur arābiem nāk atkal pie vārda viduslaikos. Viņas pamati paliek tie paši, bet arvien jo vairāk viņas nozīme pieņemas. Pie Agripas (I gr. 17. nod. un sek.) ir uzskaitīts, kas stāv zem kuŗas planetas un zodiaka zīmes iespaida: kādas cilvēka daļas, visos sīkumos (iuxta Arabum traditionem), viņa tikumi, kādi dzīvnieki, augi un minerali un tml. Jupiteram padoti ir, piem., gaiss, asinis, dzīvības dvasa, viss, kas veicina augšanu; jaukas smaržas; uzskaitīti metali, akmeņi, koki un augi, labības sugas, dzīvnieki, putni, zivis. Tāpat atsevišķas zemes zvaigznājiem padotas. Planetu un zodiaka zīmju kombinācija nosaka cilvēka raksturu, izskatu, likteni un tā joprojām. Attiecīgas tabulas un rokas grāmatas ir daudzas, un atskaņas no tām var atrast katras sapņu grāmatas astroloģiskajā daļā (piem., Brisa

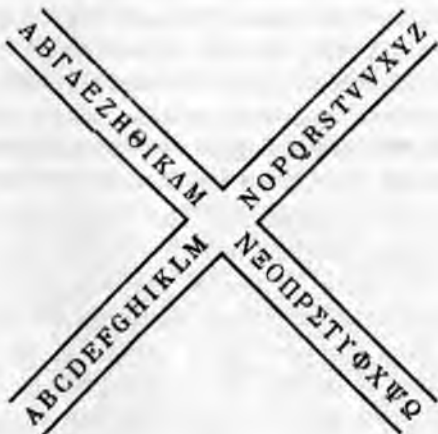
200. g. kalendars) un Rīgas kalendāros 16.—18. g. s. praktiskām, sev. medicīniskām vajadzībām.

XVI g. s. ir arī konfesionālo strīdu un maģijas ziedu laiks: Humanisms atdzīvinājis mirušo Grieķiju; platoniku akadēmija Florencē ar Fičino un citiem (XV g. s.) ir atzīmējams fakts. Viss sacītais ir redzams arī maģijā, pie „archimaga“ Agripas, kas teoretiskā maģijā lieto arī teoloģijas ieguvumus. Agripas „De Occulta philosophia sive magia“ dibinās uz teozofiskiem pamatiem. Maģija nevar būt bez reliģijas: quicunque vero religione relicta naturalibus tantum confidunt, solent a malis daemonibus saepissime falli (III c. 1.). Maģija prasa no cilvēka pilnību fiziskā un ētiskā ziņā; otrkārt, viņam jābūt reliģiozā (c. 3.). Runājot par dievību, Agripa, tāpat kā citās vietās, sakopo visu, kas par to ir sacīts asīriešu, eģiptiešu, orfiku, platoniku, hermetistu, Zaratuštras un citās viņam pieejamās mācībās, tāpat kristīgā teoloģijā un kabalā, piem. idem est Typhon apud Orpheum qui Zamael in cabala. No pēdējās pilnīgi pārņemta ir mācība par zefirotiem un Dieva vārdiem, no jaunplatonikiem mācība par anima mundi. Tāpat angeloģijā arī demonoloģijā sev. jaunplatonisms, kabala un astroloģija ir pamatā viņa plašai un pamatīgai sistēmai.

Pasaule ir dievības emanācija; abas viņas saplūst kopā, un no radītām lietām varam pacelties līdz Dievam un viņa vārdā visu spēt — tāda ir galvenā doma Trithemija, Agripas un Paracelsa rakstos. Alle geheime Wissenschaften müssen gegründet werden auf die heilige Schrift, welche dann ein fixer fester Grund ist, als erstlich auf das Gebet; so dasselbige ir rechter Gestalt geschieht, so finden wir, was wir suchen, und wird geöffnet und aufgethan alles, was verborgen ist. Der andre Punkt ist der Glaube, der die Berge versetzt; an das dritte ist die Imagination; so dieselbe in unserem Gemütherecht angezündet ist, mag sie mit dem Glauben übereinkommen... Denn das sollen wir wissen, dass alles das, was die Nigromanten mit grosser Mühe und Arbeit um ihres Lebens und ihren Seelen Gefahr zu Wege bringen, das mögen wir auch thun und besser denn sie, allein durch unsern Glauben und durch unsre Imagination. Dadurch können wir die guten und die bösen Geister zwingen nach unserm Begehren, und so oft Red' und Antwort von ihnen haben als oft wir wollen... Der Vater vermag alle Ding durch seine Weisheit und Kunst. Also sollen auch wir alle Dinge vermögen; nichts soll uns widerstehen, weder Magie, Beschwören, Zaubern, Nigromantie, Chiromantie. Denn diese Dinge alle sind in Gott und sind seine Künste. Können wir es nicht, so sind wir an dem Ort noch nicht erweckt und schlafen noch¹²².

Maģija Dieva vārdā, mēs varētu sacīt, ir šī mācība; protams, visi šīs mācības sludinātāju darbi ir inkvizīcijas teoretika Del-Rio aizliegto grāmatu sarakstos.

Viduslaiku maģija ir cieši saistīta ar grieķu tradīciju un no tās izaugusi. Cik dzīva ir šī tradīcija, arī kristīgā baznīcā, rāda, piem., Pontificale Romanum¹²³: pie baznīcas iesvētīšanas pontifex accēptis mitra et baculo pastorali ab angulo Ecclesiae ad sinistram intrantis, prout supra lineae factae sunt (baznīcā apbārsta ar pelniem 2 diagonālas strīpas), cum extremitate baculi pastoralis scribit super cineres alphabetum graecum, ita distinctis litteris ut totum spatium occupet, his videlicet. Deinde simili modo incipiens ab angulo ecclesiae ad dexteram intrantis, scribit alphabetum latinum super cineres distinctis litteris, his videlicet.

Tad eksorkismi¹²⁴: Exorcizo te, creatura salis, in nomine Domini nostri Iesu Christi — ut sanctificeris ad consecrationem huius ecclesiae et altaris ad expellendas omnes daemonum tentationes... Exorcizo te, creatura aquae, in nomine Dei Patris et Filii et Spiritus sancti, ut repelles diabolum a termino iustorum, ne sit in umbraculis huius ecclesiae et altaris. Šis eksorkisms, ko piedē Dīterichs¹²⁵, ir raksturīgs un uzbūves ziņā antīks: šeit ir arī pie grieķiem jau pazīstamās alfabeta kombinācijas. Eksorkisms ir tapis arī par baznīcas ieroci pret ļauniem gariem līdzīgi benedīkcijai, svētītam ūdenim, vaska figurām, sakramentam. Daudz piemēru ir arī mūsu zemē par to kaut jezuitu annālēs līdz 18. g. s. (Jelgavas u. c. pārskati); arī luterāņu baznīcā paturēts ir eksorkisms pie kristības — Ey aran tu ne-skystz Gars unde dode wetē tam Sweetam Garram¹²⁶, kas arī pārgājis būramos vārdos.

Bagātīgs latīņu eksorkismu mantojums no katoļu laikiem ir palicis arī protestantu zemēs. Tā E. Linderholma¹²⁷ sakopotā zviedru buņamo vārdu krājumā ir šādi pilnīgi *eksorkismi*: Ezorcismus salis, aquae, thimiamatis, novi ignis in sabbato sancto, fontis in vigilia paschae et pentacostes, tāpat ad catechumenos faciendos (exsufflatio), ad baptizandum infirmum. Tāpat *benedikcijas*: benedictio annuli, benedictio thalami, unctio sepulchri. Benedictio ad omnia quae volueris, benedictio generalis. Speciali vēl: benedictio butyri, casei, carni, herbarum, ad fruges, pomorum, super annonas, lardi, ovorum, panis, potus, seminis, novae domus, super sagenam, super lactinia. Sal. turpat arī specialās *konjurācijas* contra arthritidem, contra dolorem dentium, contra febres, coniuratio furis, contra glires, contra epilepsiam, contra morbum caducum, contra colicam, contra daemones, contra ellvos, contra vermes infestantes ad partum mulieris, contra febrim, coniuratio serpentum, contra sanguinis fluxum, in maleficiis, imprecatio serpentum, contra morbum comitiale, contra canis rabidi morsum.

Jau IV g. s. exorcismus ecclesiasticus¹²⁸ ir baznīcas tēvu lietots un pieņemts koncilos (4. Kartāgas); senie eksorkismi notiek ne tikai mājās un baznīcās, bet arī laukā; no demona prasa zīmi, ka viņš aizgājis (signum egressionis) un viņa vārdu (Lact. I, 2.). Kā redzējām, vārda zināšana dod lielu varu; arī velna *vārds* figurē daudzās raganu prāvās.

Del-Rio aizrāda¹²⁹, ka pie slimnieka episcopus non de sua, sed Dei Domini praesumens virtute, accepto libro coepit legere exorcismum super caput eius. De hinc benedicto oleo nares, oculosque et os eius lenivit, et protinus immundum ab eo spiritum fugavit.

Ne tikai eksorkismiem lieto baznīca Dieva vārdu. Del-Rio pieved gadījumus, kur tas ir atļauts (960. sek.), arvien uzsverot, lai netiktu piemaisīts klāt nekas bezdievīgs. Šis moments un mūžīgā uzmanība grūtā bezdievības noskaidrošana katrā šādā atsevišķā gadījumā, kā arī polemika pat pie augstām baznīcas personām rāda, ka starpība starp atļauto un neatļauto nav pārāk skaidra; Del-Rio tādēļ pieved iesākumu formulām, kas nav atļautas vai ir apšaubāmas. Baznīcai sevišķi eksorkismu jautājumā pārmet, ka exorcistae-malignos spiritus ex hominibus et animantibus certis precibus recitatis et usurpatis, additisque aliquibus caeremoniis, characteribus et saepe repetito Dei nomine, Mariae et Sanctorum eiicere conantur¹³⁰.

Del-Rio aizliedz charaktēru resp. maģisko zīmju lietošanu; par visu pārējo — quid hic magicum? Ka baznīcas kalpi šo spēku ir izlietojuši arī ārpus baznīcas, to liecina nevien reformatoru uzbrukumi, bet arī paši katoļi (Marinus no Arles, Wierus¹³¹ un citi). Pries-

teri, nodarbojoties ar visiem maģiskiem aktiem, sevišķi cīnoties ar velnu; katrā gadījumā ļaudis griežoties pie tiem, lai tie ar svētišanu dziedē cilvēkus un dzīvniekus, atrod nozagtas un nozaudētas mantas, uzrāda zagļus un burvjus, izdzen velnu no mājām, laukiem un kūtim¹³². Koncilos lemj jau arī par „debesu grāmatas“ priekštečiem¹³³.

Maģijas vēsture iet gandrīz nepārtraukti no antikā mantojuma līdz renesanses lielmeistariem, ietekmējot arī daudzos populāros tekstus; tāpat arī buņamo vārdu vēsture ir ar to pašu tradīciju, sevišķi stabilākajās burtu kombinācijās. Tā ir ar „Sator” un „Abracadabra” formulām; arī daži „vārdi” iet atpakaļ uz romiešu un grieķu laikiem. No literāriem avotiem šeit bez jau minētiem grieķu avotiem jāmin mediķis Markells (ap 400. g. p. Kr.) un Plīnija kompilācijas.

„Mātes” vārdi ar aicinājumu tai atgriezties savā vietā sastopami jau grieķu maģiskos papīrusos ar jūdu iespaidojumu. Arī Teokrita mīlestības buņvības formulas ir vēlākiem buņamiem vārdiem tuvu¹³⁴. Kristīgais elements ir ātri pievienojies šim antikam mantojumam; jau grieķu maģiskos tekstos ir Dieva vārds u. c. kristīgie elementi atrodamī, kā, piem., par Jēzus dzīvi (ap 400. g. pēc Kr.). Šis mantojums apaug ar kristīgām vai pseidokristīgām leģendām, kam parasti nav pamata svētos rakstos; visbiežāk tās ievēd Kristu ar Mariju, apustuļus, bībeles personas arī no Vecās Derības un tml. Nostiprinājās bībeles un kristīgais elements buņamos vārdos. Līdzās tiešiem bībeles tekstiem, kas gadījumam ļoti piemēroti, leģendu elements ir visai ievērojams; sevišķi momenti no Kristus dzīves top formulās gan paralelēm, gan stāstošam momentam ievēsti. Tā piemin viņa asinis, 5 vātlis, krustu, ciešanas, sv. Trijādību, Kristus dzimšanu, kristīšanu, nāvi u. tml. Tas ir izskaidrojams ar ticību par kristīgo elementu spēku un nozīmi arī buršanai. Plašajām leģendām var būt ne tikai bībeles teksti pamatā; tās parasti ir izpušķotas un paplašinātas. Ūrts¹³⁵ dod sarakstu buņamo vārdu leģendām, kas veidojušās starp 800. un 1500. g. pēc Kr., no kuŗa var pieminēt triju eņģeļu motīvu (800.—900.), Jordanas upes štāvēšanu (900.—1000.), Longīnu resp. kuŗa vīru pie krusta (1000.—1100.), triju brāļu resp. vīru motīvu (1100.—1200.), Kristu ar Mariju, kas viens otram palīdz (1300.—1400.) u. c. Viņš arī izsaka domas, ka tik labi bībeles pazīņēji nav varējuši būt laji; garīdnieki resp. mūki varējuši latīņu formulas darīt plašāki pieejamas tulkojumos un pārveidojumos sarunas valodā; arī vēlāk garīdniekiem buņamie vārdi nav bijuši sveši. Var droši sacīt, ka šādas buņamo vārdu formulas ir pietiekošā daudzumā savās tipiskās formās veidojušās latīņu valodā vidus laikos un sākot ar 9. g. s. jau plašāki pazīstamas¹³⁶, kurpretim vietejo buņamo vārdu

krājumi jaunajās valodās sākas isti ar 15. g. s., atskaitot atsevišķus izņēmumus no agrākiem laikiem, parasti tulkojumus.

Renesanses laiks arī buļamo vārdu formulu pieaugumam ir labvēlīgs, tāpat kā to paplašinājumam jaunajās valodās. Klēra erudīcijai nāk klāt arī zinātnieku spekulatīvie veidojumi ar simboliku un maģisko kabalistiku; vienkāršojoties tautas uztverē šajā raganu prāvu un burvju ticības laikā, buļamie vārdi atrod lielu piekrišanu, par ko liecina rokkrasti un iespiestie krājumi. Ir jānožēlo, ka nav sakopotas šī laika formulas, sev. latīņu teksti; arī viņu vecākie izdevumi ir bibliografisks retums. Bet arī jau mums zināmie dati par šī laika buļamo grāmatu manuskriptu daudzumu pārsteidz ar to lielo daudzumu pie visām Eiropas tautām; šī slepenā zinība ir ziedu laikus piedzīvojuši humanisma un renesanses laikā, tālāk veidojot iepriekšējo laiku tradīcijas.

Pārejot pie šī laika praktiskās maģijas, pakavēsimies pirmā kārtā pie tiem aizliegtiem maģiskiem aktiem, ko uzskaita Del-Rio¹³⁷, jo šis uzskaitījums ir labākā liecība par to, ar ko cinījusies inkvizīcija. Runājot par vana observantia jeb magia superstitiosa, Del-Rio atzīmē, ka ar to ir saistītas izredzes uz kādu labumu iegūšanu pie mantas, miesas, gara, jeb arī uz to, kas pārdabisks (kā grēku piedošana), ar līdzekļiem, kas liecina vai nu par liguma noslēgšanu ar velnu, tā tad nav no Dieva, jeb arī naturaliem, kam baznīca nav piekritusi.

Noziedzīgi ir, piem.: 1) ticēt, ka kāds cilvēks var dziedināt, 2) ja rezultāti top sasniegti ar tēliem, figurām, zieģeļiem, rakstiem (zīmēm), ritmu, pieskaršanos ar t. l., 3) maģiskā ceļā ar vārdiem, svētiem rakstiem vai ceremonijām, kas attiecas uz Dieva kultu, 4) ar ars Notoria (ars Paulina, ars angelica), ko apraksta Del-Rio šādi: ir autodidakti, kas domā, ka bez kādas mācīšanās un pūlēm viņi isā laikā, Dieva gara apdvēsti, iegūs visas zināšanas (divinarum humanarumque rerum omnium cognitionem brevissimo tempore, sola divina inspiratione adipisci), izpildot tikai zināmas ceremonijas. Zālamāns tā esot ieguvis šo gudribu vienā naktī un izlicis grāmatā, ko viņi uzglabā. Vispārīgie paņēmieni tiem šādi: sākumā skolniekam vajaga pie bikts šķīstīties no visiem grēku sārpiem un to pašu darīt ik reizes, ja ko nogrēkojies; baznīcas norādītos gavēņus ievērot kārtīgi un vēl labprātīgi dažas dienas gavēt pie maizes un ūdens, ik dienas lasīt septiņus psalmus un zināmas lūgšanas; to visu kārtīgi darīt septiņas nedēļas, atturoties arī no pasaulīgām domām. Pēc tam no minētās Zālamāna grāmatas jānolasa norādītās lūgšanu formulas, jāpielūdz kādas zīmes; viss jādara noteiktās stundās, sevišķi saulei lecot septiņās augošā mēneša dienās. Trīs reizes trijos augošos mēnešos to izdarot, jānoteic beidzot diena, kurā isti tiks maģijā iesvētīts, un tad trešā

stundā kādā baznīcā jeb klajā laukā ceļos metoties jāpaceļ rokas un acis uz debesīm un trīsreiz jāskaita himnas „Nāc, svētais gars“ sākums. Tādas ir šīs misterijas. Ars angelica, ars spirītuum šādā kārtā dod varu par eņģeļiem, pie kam tā tiek dota vai nu ekstazē, jeb eņģeļiem parādotics. Del-Rio šīs lūgšanas kvalificē kā coniurationes un adiurationes un uzskata par velna darbu, jo labos eņģeļus nevar ar tām piespiest paklausīt, bet tikai ar lūgšanām lūgt. 5) Lietojot relikvijas, sevišķas formas traukus, svētu rakstu rindas (psalmi, Jāpa eņģeļi), uzrakstītas uz pergamenta, zīmes un t. t. — tās piesienot vai pieliekot cilvēkam klāt. Tālāk Del-Rio uzskaita sekojošos māpticības veidus: 6) omina — pazīmes ceļā, 7) jaungada zīlēšanu, 8) zināmu laimīgu un nelaimīgu gadu, mēnešu, dienu un stundu ievērošanu zināmiem darbiem, zāju lasīšanu Jāpa dienā u. t. t. vai arī zināmas ceremonijas un lūgšanas šajos laika brīžos. Nelaimīgas ir t. s. Ēģiptiešu dienas (astroloģiskās), piem., janvarī 1., 25.; februārī 4., 26.; martā 1., 28.; aprīlī 1., 10.; maijā 3., 31.; jūnijā 10., 17.; jūlijā 13., 27.; augustā 1., 24.; septembrī 3., 21.; oktobrī 3., 22.; novembrī 5., 28.; decembrī 7., 22. 9) Māpticību, savienotu ar dievbijību (svētiem liek vaska sveces, kur iekšā kāda dzīvnieka jeb cilvēka spalva; svētbildes mērc ūdenī, lai izsauktu lietu, Dieva vārdā liek visādus priekšmetus slimniekam apkārt, izzina, no kāda svētā jālūdz veselība, salasa zāles, tēvreizi un Credo skaitot); tāpat visādas lūgšanas un „vārdus“ pret slimībām. Del-Rio dažus no tiem pieved, gan tikai sākumu, lai kāds neiedomātos tos izlietot; tā pret tārpiem lopu iekšās: Si Sancta Maria virgo puerum peperit: liberetur animal hoc Passione, In nomine Patris etc.; — Christus fuit natus, Christus fuit amissus, Christus fuit inventus: ipse benedicat, et consignet haec vulnera, in nomine etc.; — Ego adiuro vos vermes, per omnipotentem Deum, ut ista civitas vel domus sit vobis tam detestabilis, quam Deo est vir ille, qui falsam sententiam protulit, et iustam novit, in nomine Patris etc.

Raksturīgi ir atkal tas, ka Del-Rio piespiests sīki analizēt to, kas atļauts ar baznīcas noteiktām formulām, kas nav; bieži ir grūti šo robežu nosacīt (460. sek.). Plenum vero impietatis est, nec a blasphemia alienum, caeremonias Ecclesiae et actiones Christi atque Prophetarum comparare maleficorum actionibus et ex illis has velle deducere vel comprobare (463).

Del-Rio pieved arī citus piemērus: 1) ja *zirgs* ir *slims*, tad jāūtā, kāda viņam spalva. Ja piem. sarkanbrūns (spadix), tad jāsaka: Spadix si laboras tali vel tali morbo, tam vere saneris, quam Joseph et Nicodemus etc. (ja tev ir tāda un tāda slimība, topi vesels, kā Jāzeps un Nikodems etc.) — arī šeit un turpmāk viņš nepieved visu tekstu; 2) ante par ante par ante etc.; ut virgo Maria peperit (kā

jumprava Marija dzemdējusi); tad piesiet zirgu pie koka, kas vēl nav augļus nesis etc.; 8) mišas laikā pielikt pirkstus pie zobiem un sacīt kādas rindas no ciešanu evaņģēlija; 9) ņemt slimnieka roku un klusi skaitīt rindas no psalmiem „un tā lai tev viegls šis *drudzis* top“ etc.; 10) svētās maizes ar attiecīgiem uzrakstiem uz katras (qualis est pater etc.); 13) ūdeni iepilināt noteiktu asins pilienu skaitu, pa starpām skaitīt tēvreizi, dot slimniekam, un viņam zināmos jautājumus celt priekšā, jeb uzrakstīt zināmos vārdus uz pieres ar šim asinīm. *Asins* vārdi: sanguis mane in te etc., — sanguis mane fixus etc. 3 reiz; tāpat — in sanguine Adae orta est mors + etc. + sanguis fluxum tuum ut cohibeas; tāpat — Christus natus est in Bethleem et passus etc., pirkstu likt uz brūces, krustus mest, 5 reizes tēvreizi sacīt, vienreiz Symbolum etc.; tāpat vienkārši kādas rindas no ciešanām; tāpat — In nomine Patris etc. cunrat, cara, sarite etc.; 14) trīs dienas no vietas priekš saules lēkta *zirgu* vārdot: In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti exorcizo te vermem per Deum Patrem etc. + ut nec carnem, nec ossa huius equi edas etc. Tad zināmas reizes tēvreizi un Ave, un iečukstēt zirgam labajā ausī četrus vārdus, krustus metot. *Zagli atrast*: uz stikla trauka uzvilkt krustu ar olivu eļļu, zem krusta rakstīt Sv. Helenas vārdu, zēnam dot trauku turēt un pašam aiz viņa muguras ceļos 3 reiz skaitīt Sv. Helenas lūgšanu (deprecor te Domina S. Helena, mater regis Constant. etc. amen). Zēns redzēs eņģeli traukā; tad jautā tam, ko tu gribi; tāpat: jālasa 7 psalmi ar litanijām, tad drausmīgā (horribilis) lūgšana Dievam Tēvam, tad eksorkisms pret zagli; pagatavo figuru ar magiskām zīmēm visapkārt, uzzīmē aci un to izduļ ar vara naglu, sitot ar ciprešu āmuru; pie tam jāskaita kāda rinda no psalmiem; tāpat: lieto S. Adelberta eksorkismu (Ex auctoritate Dei omni potentis etc. Amen); tad dzied: Media vita in morte sumus etc. 16) Priekš saules lēkta ar 3 eļļas traukiem jānostājas pret sauli, jāmin slimnieka, viņa mātes un VI šķiras godības eņģeļu vārdi. Tas jāatkārto sešas dienas pa trīs reizes. Septītā dienā slimnieks jāizgērbj kails, uz plāksnītes jāuzraksta eņģeļu vārdi; divdesmit pirmā dienā slimnieks būs vesels. 17) Tāpat *dažādi* vārdi: Danata darios etc.; Abrac amon etc.; uz maizes Irioni Khirioni etc.; Hax, pax, max etc. pret *traku* suņu kodumiem; pret *zobu* sāpēm: Silireges Falcesqui etc. Galbes etc. Galdes etc.; Gibel, Got etc.; *zvejojot* Iao Sabaoth. Del-Rio uzskaita arī šādas burvju grāmatas „libros Adae, Abelis, Enoch — Abrahæ, Pauli, Cypriani, Honorii, Alberti Magni et aliorum . . . aicunt ea fuisse tradita ab Adomi custode angelo Razielle etc. a Tibiæ comite Raphaele revelata. Praetextunt etiam Salomonis auctoritatem cuius quandam Claviculam¹³⁸ et aliud ingens volumen in septem distinctum obtrudunt, plenum sacrificiis et incantationibus

daemonum. Hunc librum Judaei et Arabes in Hispania suis posteris haerediario iure relinquebant et per eum quaedam atque incredibilia operabantur¹³⁹. Ari liber artis Grymoyriae¹⁴⁰, qui patrum nostrorum aetate circumferebatur docens mortuorum evocationes (p. 99).

Māņiem un tautas medicīnai Del-Rio piegriežas vēlreiz VI grāmatā¹⁴¹, aplūkojot vispirms dažādus vārdus, kas uzrakstīti un amuletu veidā nēsājami un noder visdažādākos gadījumos: jūdu Tephilin ar uzrakstiem no Exod. un Deuteron., jūdu uzrakstus uz *dzemdētājas* durvīm ADAM, HAVAH, CHVTZ, LILITH un lejā SENOI. SANSENOI. SAMAN — CELOPH; piemin Serena Ammoniaka abracadabra. Šo abrakadabru pieved Agripa¹⁴², un to raksta šādi:

a b r a c a d a b r a
a b r a c a d a b r
a b r a c a d a b
a b r a c a d a
a b r a c a d
a b r a c a
a b r a c
a b r a
a b r
a b
a

Pret drudzi uzkaņ to kaktā, un slimība pāriet; viņš piemin arī septiņus grieķu patskaņus septies ordinc mutato $\alpha\epsilon\eta\iota\omicron\omega\omega\epsilon\eta\iota\omicron\omega\alpha$ etc., zīmites ar charaktēriem un demonu vārdiem Bulfar, Narthim, Ollazar, Bilech, Mammon Oriens etc.

Ja Del-Rio apkaņo šo praktisko maģiju, viņam tāpat nav pieņēma Agripas u. c. sistēmas, jo tajās galu galā kabalas, astroloģijas u. c. paņēmienu ir akceptēti. Jo sevišķi viņu kaitina Paracelss un māņi tautas ārstniecībā, ko akceptē Paracelss: primo docet curationes morborum ὑπὲρ quam μετὰ φύσιν a daemonibus per applicationem sigillorum, imaginum, monstrosorum characterum, in designata coeli constitutione et certis metallis incisorum et aegrae parti appensorum, petendas esse. Secundo contendit, nihil referre, an Deus, Angelus, vel diabolus, mundus spiritus vel immundus, aegro opem ferant, modo curetur aeger: abulitur illo testimonio sacrae scripturae, *salutem ex inimicis nostris*. (Otrkārt viņš saka, ka nav no svara, vai Dievs jeb eņģelis, vai velns, šķīsts jeb nešķīsts gars palīdz slimam, kaut tik viņš tiek izdziedināts.) Raksturīgi ir arī paša Paracelsa vārdi: „Ārstam

vajaga zināt, kā ārstēt maģijas iespaidotās slimības, lai gan to nemāca akadēmijās; viņam vajaga apmeklēt vecenes, raganas, čigānietes, zemniekus, staigātājus dziedniekus, zobu rāvējus un no tiem viņu mākslu izzināt, jo tie zina vairāk par visu to kā visas akadēmijas.“ (De morbo caduco.) „Ja kādam ir pārdabiska un uzlaista slimība, līdzēt var tikai tās maģijas līdzekļi, kas viņu uzlaiduši. Šāda ārstēšana nav pret Dievu, jo viņa cilvēkiem palīdz; teologi lai saka, ko grib.“ (Os impudicum, quasi non sit Theologorum iudicare, quid contra Deum, quid non contra Deum sit! piemetina Del-Rio.) Kādi uzskati par maģiju tad izveidojas, saduroties divām lielām strāvām? Uzvar baznīca.

Agrākie kristīgās baznīcas rīkojumi pret burvjiem ir visumā baznīcas sodu normās ieturēti un maģija uzskatīta par pagānismu kopā ar divināciju; darbība ar burjamiem vārdiem (incantatio) un palīga līdzekļiem, zālēm (herbae) ir ar demonu resp. pagānu dievu palīdzību; bez zāļotājiem (venefici) arī visumā burvji ir kaitētāji — malefici. Soda par negaisa uzlaišanu, par mīlestības dzērieniem u. tml. Jau Isidors piemin arī demoniskas būtnes (lamijas, larvas), kā arī sievietes dzimuma sakaros ar dēmoniem — inkubiem.

Kārļa Lielā laikā var jau runāt par stingrāku soda sistemu ar spīdzināšanu¹⁴³; tā paliek arī 9. g. s. pret tādiem, kas ar velna palīdzību kaitē, negaisu taisa, atņem laukiem svētību, govīm pienu u. tml. Burvju receptes atrodam pie Hinkmara, kas 860. g. uzskaita tādus līdzekļus, kā miroņa kaulus, pelnus, matus, zāles, dziņas, čūsku un gliemežu ķermena daļas, apburtas drēbes, ēdienus, dzērienus¹⁴⁴.

11. g. s. jau atnes nāves sodus kaitētājiem (malefici), tāpat zāļotājiem (venefici). 1020. g. Vormsas bīskaps Burkards izdod plašu dekretu krājumu, kur nodalā par burvjiem un pareģiem dots plašs tā laika uzskatu katalogs. Ko dara pirmie? Laulības dzīves jaukšana ar abortīviem dzērieniem un impotences uzlaišana, fascinācija ar skatu un formulām nāvējot cilvēkus un dzīvniekus; raganas naktis lido, ar neredzamiem ieročiem nogalina kristīgos, to miesu ēd, sirds vietā ieliek koku un atkal modina dzīvei; tās arī nakts lidojumā savā starpā kaujas līdz asinīm¹⁴⁵. 11. g. s. sākumā ir arī pirmās raganu prāvas ar viņu sadedzināšanu.

Sākot ar 13. g. s. nostiprinās kā teorētiskie pamati uzskatiem par raganām, tā arī raganu prāvas. Jau Cezarija darbā (1225. g.)¹⁴⁶ pilnīgi atklājas demoniem pārsātinātā viduslaiku pasaule, kur cilvēku apdraud ik uz soļa; katra liksta un slimība ir viņu ietekmēta Dieva atļautās robežās. Velns parādās melna vira, sievas, suņa, kaķa u. c. dzīvnieku izskatā, arī kā mūks vai mūķene. Ir inkubs un sukubs, sievietes izskatā viņš laupa bērņus. Johans no Salisberijas (Johannes Saresbe-

rensis jeb Salisbury) ap 1160. g. savā Polikraticus pieņem arī antikās pasaules liecības par burvjiem. Gervasijš (1214. g.), aprakstot raganu lidojumus naktī, zina vēstīt, ka Kristus vārdu tad nedrīkst pieminēt, lai zemē nenogāztos. Var pārvērsties arī par dzīvniekiem.

Izvirzās pakts, ligums ar sātānu; pamatā ir Jezaj. 28, 15, 18, Augustina domas un Akvinas Toma motivējumi¹⁴⁷. Scholastika izveido demonoloģiju jo siki arī teoretiski, piem., par eņģeļu un demonu ķermeņību, ķermeņa funkcijām, par kopošanos ar cilvēkiem u. t. t.¹⁴⁸. No pēdējā nāk raganu sabats — salidojums un izpriecas ar velniem. Turpmākais ir jau tieša pāreja uz raganu prāvām.

Visai sarežģītais domu gājiens baznīcas sadursmē ar ķeceriem un maģiju noved 15. un 16. g. s. pie inkvizīcijas specificēšanās, jo sevišķi cīņā ar pēdējo un pie šīs cīņas pamatojumiem ar siki jo siki izstrādātu mācību par aizliegto maģiju; šis maģijas sistematīki un labākie ziņu sniedzēji par to ne reti ir viņas tiešie apkarotāji, kas tiesnešiem burvju un raganu lietās liek iepazīties visos sīkumos ar tās pazīmēm. Paraugam noder Del-Rio¹⁴⁹ maģijas iedalījums 4 daļās: *magia specialis* (efektīvā), *divinatio* (mantika), *maleficium* (kaitēšana) un *vana observantia* (ticējumi); atsevišķi tiek minēta arī *magia naturalis*. Inkvizitoru rokas grāmatas šķiro pielaižamos un noliedzamos maģiskos aktus, izšķir arī balto maģiju (teurgiju), kas darbojas ar Dieva, un melno (*goetia*, *magia nigra*, *nigromantia*), kas darbojas ar velna palīdzību (*magia daemoniaca*). Visvairāk apkarota, protams, bija pēdējā. Nosaukums ir izveidojies no senās nekromantijas (grieķu *nekros*, mironis), kas pie grieķiem un romiešiem ir mirušo dvēseles izsaukšana pareģošanas vajadzībām; vēlāk nostiprinājies ir uzskats par nigromantijas zinātāja līgumu ar sātānu, kas ir arī par *maleficium* apvainoto galvenais noziegums; nigromantija (melnā, no latīņu *niger*) nāk pretstatā baltajai; atspulgs ir redzams vēl tagad t. s. melnajās grāmatās, kas rakstītas ar baltu krāsu uz melnām lapām. Plašākā nozīmē melnā maģija aptver visu efektīvo maģiju, kam ir šis līgums ar velnu pamatā, tomēr praktiski no tās atdalāma pieminētā kaitēšana (*maleficium*). Līgums ar velnu un maģiskās zināšanas dod iespēju izsaukt garus ar eksorkismiem un tos kalpināt ar sarežģītām vārdu un skaitļu (kabalas un astroloģijas) formulām un maģiskiem darījumiem, dod spēku arī burvjiem jaukt pat dabas likumus, traucēt debesu spidekļu gaitu, novilkt mēnesi¹⁵⁰ no debesīm, radīt vētras un negaisus, gatavot krusu, tricināt zemi, apturēt upes, apsaukt vētru, izvest no cietuma, celt godā, darīt bagātus un nabagus, atrast apslēptu mantu, apburt cilvēkus un lopus, pārvērst cilvēkus par dzīvniekiem, akmeņiem, kokiem u. tml., uzsūtīt lietuvēnus, sukubus, inkubus, vampirus un mocītājus, saprast dzīvnieku valodu, likt tiem runāt, uzsūtīt

cilvēkiem miegu un nesamaņu, atdot jaunību, izsaukt mirušos, kļūt neredzamiem un citus par tādiem padarīt, piedalīties sapulcēs ar velniem un raganām kopā u. tml. To viņi dara ar melnām grāmatām, kuņas lasot nāk gari, miroņi, viņu gribas izpildītāji; tāds pats speks ir citām burvju grāmatām, kas ir ar dažādu saturu un nosaukumiem (6. un 7. Mozus grāmata, Zālamāna atslēgas, Fausta *Höllenzwang*, *Romanusbüchlein*, Albertus Magnus u. d. c. kā mūsu laiku pārpalikums). Šie līgumi ar velnu pieminēti jau 4. g. s., bet 13. g. s. uzskati par tiem ir jau pilnīgi izveidojušies un izteicas mācībā par kaitēšanu — *maleficium*. Ir visai dažāda ar līgumu iegūtā iespēja kaitēt kā cilvēkiem, tā lopiem. Var cilvēku nonāvēt, padarīt slimu un vāju, sajaukt prātu; arī impotenci izskaidro kā kaitēšanas sekas. Var iejaukties cilvēka ģimenes un mīlestības lietās, kaitēt viņa mantai, sevišķi lopiem un ražai. Kaitēšanas līdzekļi ir dažādas zāles un pulveri, ko iedod ēdienā, dzērienā vai citādi; var izsvaidīt pa zemi lietas, lai tām pāri kāptu apburamais; var kaitēt arī ar ziedēm, elpu uzpūšot, uzmetot jaunu skatu, liekot nešļavas u. tml., bet sevišķi ar vārdu un skaitļu formulām un darbību. Uzlaiž miegu, lai veiktu jaunos darbus un novērstu visus šķēršļus, nolaupītu bērnus, izdarītu laulības pārkāpumus, piesmiestu, kaut ko piesavinātos. Dažādi ir paņēmieni mīlestības maģijai, fascinācijai, indēšanai, abortiem, slimību, sev. ārprāta un epilepsijas uzlaišanai, priekšmetu, rūpuļu, peļu u. tml. ieburšanai ķermenī u. tml. Līgums ar sātānu dod spēku pavēlēt kalpināt garus, lai augstākā vārdā, ar ko līgums slēgts, kalpotu zemākie, tam padotie, jo demonoloģija ieskaita velna kalpos ne tikai burvjus, bet arī daudzas pārdabiskas būtnes (vampirus, lietuvēnu u. d. c.). Jo plaši šie jautājumi apcerēti no vienas puses rafinētās sātānoloģijas grāmatās (melnā mēse), bet tikpat plaši arī inkvizitoru grāmatās; jo sevišķi 1487. g. Strasburgā iespiestajā „*Malleus maleficarum*“¹⁵¹, kas līdz 1520. g. jau iznācis 13 izdevumos, inkvizitoru *Institoris* un Spenglera sastādīts. Šis „Raganu veseris“ ir nesis nāvi simtiem tūkstošiem apvainoto, sevišķi t. s. raganām. Grāmatas divas pirmās daļas jo sīki apskata, kas ir raganas, kuņu darbība raksturota kā *maleficium* uz līguma pamata ar velnu, kas asinīm parakstīts. To noslēdz atsevišķi vai arī sabbatā; pēdējais visai gleznaini aprakstīts tāpat kā arī jāšana uz turieni. Sievietes jo sevišķi tāpēc ir ar *maleficium* saistītas, ka ne tikai līgumus, bet arī miesīgi sakari ar velnu tām ir iespējami. lemesli ragauu prāvām ir tā tad pats *maleficium* — kaitēšanas darbs ar velna palīdzību (indēšana, buršana, apskaušana, zilēšana u. tml.), otrkārt sabats, uz kurieni tās jā ar velniem kopoties un mazus bērnus nogalināt; tur velns arī dod viņām vajadzīgo mākslu u. tml. Pret raganu varu nelīdz nekas — ne baznīcas līdzekļi, ne lūgšanas, ne eksorkismi, tikai uguns

un sārts. *Malleus* paredz prāvās pratināšanu ar spīdzināšanu vai labprātīgu atzišanos, kas no nāves neglābj¹⁵².

Ir saprotams, ka šādi uzskati par maleficium līdzās inkvizīcijai un raganu prāvām ir izsaukuši arī pretējo — visādu līdzekļu meklēšanu pret kaitētājiem; baznīcas apkarotā maģija kā pretlīdzeklis var tikai piedzīvot savus ziedu laikus.

2. nodaļa.

Uzskati par burvjiem un raganūm Latvijā 15.—16. g. s.

Ja apskatām vecākās ziņas kā par baltu ciltīm, tā arī par latviešiem, tajās sākumā atrodam visai maz konkrētu norādījumu par burvjiem un buršanu, izņemot, varbūt, vienīgo Brēmenes Ādama (1075) aizrādījumu¹ par kuršiem, kas esot elku pielūdzēji, bet ar pareģiem un burvjiem (nigromanticis) tiem esot pilnas mājas, tā kā pat no tālām zemēm, isti no visas pasaules tur meklējot atbildes; konkrētas nozīmes gan nebūs viņa pieminētajai Spānijai un Grieķijai, no kurienes brauc pie kuršiem padomu meklēt. Plašākie avoti — Latviešu Indriķa un arī Atskaņu chronika — zina gan vēstīt par latviešu un kuršu pareģošanas mākslas dažādību, jo sevišķi laimēšanu; tā izšķiras letgaļi par kristīšanos pēc krievu vai latīņu priekšrakstiem (XI, 7), tā prasa dieviem atbildi zemgaļi par viņu iznākumu, atkarībā no dievu prāta (XII, 2), tāpat arī kurši (XV, 5). Atskaņu chronikā jo sevišķi interesants ir epizods v. 3020 sek., kur leišu vadonis Lengevins gūstā no lāpstas kaula skata grūtības, kādas ir kaujas laukā viņa ļaudīm. Jau Atskaņu chronika min gadījumus, kur šādi papēmiēni inficējuši arī vācu kara kalpus (7234). 14. g. s. jāiejaucas pašam pāvestam, stingri atgādinot ne aliqui credant divinacionibus et auguriis ac ipsas divinaciones et auguria observent sicut credunt et observant pagani dictarum parcium (1336. g.)². Citādi ir sākot ar 15. g. s. Pazīstamā vieta 1422. g. Livonijas *Landesordnung*³, proti 13. p. sastopamais gājiens pret *alle bürterye*, liek šī lejasvācu valodai svešā vārda iztulkošanai palīgā ņemt latviešu burtniecību, kas apliecināta jau 16. g. s. beigās šādā nozīmē⁴. Rīgas provinces statutos 1428. g. ir klāt nācis jauns jēdziens p. 42 pret sortilegiis, divinacionibus vel incantacionibus *necnon Judaicis supersticionibus* deservientes⁵, pie kam pēdējais var būt tikai kabalas mākslas apzīmējums, t. i. importa pirmā pazīme, kurpretim incantaciones var būt vietējās burvības apzīmējums. Sodi paredzēti vēl visai mēreni, parasti ekskomunikācija, aizliegta ūdens pārbaude, ieteikts labāk attaisnot vainīgo nekā nepareizi notiesāt nevainīgo. Šo baznīcas statutu 44. p. draud ar ekskomunikāciju tiem, kas lietu pret burvībā apvainotiem aizliegto dzelzs un ūdens pārbaudi⁶.

Pret buršanu ir arī Hamburgas-Rīgas statuti, pārstrādātie Rīgas statuti, vidējās bruņinieku tiesības, kas jau paredz kā sodu sadzinašanu⁷. Sāmsalas-Vīkas bīskapa 1519. g. vizitācijas projektā ir jau nāves sods smagākos gadījumos; nāves sodus paredz arī 1532. g. izdotā *Constitutio Criminalis Carolina*; 1537. g. Valmieras apspriede nolemj, ka zemes kungiem jārūpējas par buršanu, elku dievības un māņticības izskaušanu. Latvijai tuvojas raganu prāvu vilnis; sākumā vairāk pret vāciešiem, piem., 1531. g. pret Burkartu Valdi, kas neļaudams sievai ar kuģi aizbēgt, šo pašu kuģi saista, ka tas jūrā uz priekšu netiek⁸. 1548. g. Cēsis in malefiz sachen apvainotai nevācu sievai jau pieprasa ūdens pārbaudi⁹, 1559. g. Grobiņā mūks Deibels ir jau specialists raganu lietās¹⁰.

No plašās 16. g. s. burvestību literatūras visvairāk ziņu nāk par vilkačiem Livonijā, kas šai laikā vispār kļūst slavēti kā burvju un raganu zeme. Vācu kosmografs *Seb. Minsters*, savas daudz lasītās un vairākkārt tulkotās *Kosmografijas* 1550. g. izdevumā pēc sava Livonijas korespondenta Anša Hāzentētera ziņām, raksta, ka šai zemē ir daudz burvju un raganu, kas noprotināšanā bieži atzinušies, ka ticot savai spējai pārvērsties par vilkiem, skraidīt apkārt un darīt jaunu visiem pretimnācējiem, pēc tam atkal pārvērsties par cilvēkiem¹¹.

1555. g. plašākas nodaļas par vilkačiem ievieto savā darbā uz Romu aizbēgušais Upsalas katoļu archibīskaps Olavs Monsons, latinizētā vārdā *Magni*¹², uzskatīdams šo parādību par raksturīgu Prūsijas, Livonijas un Lietuvas zemniekiem un muižniekiem. Lai gan vilki šeit daudz kaitējoši lopiem, tomēr visvairāk to darot par vilkiem pārvērtušies cilvēki.

Olavs Magni raksta šā¹³: „Tā kā šās grāmatas 15. nodaļā bija runa par dažādām vilku sugām, tad es turu par vajadzīgu šās grāmatas beigās vēl piebilst par meža zvēriem, ka tā vilku šķira, kas patiesībā ir par vilkiem pārvērsti cilvēki — šķira, par ko Plīnijs (VIII, 22) ar pārlicību apliecina, ka tie esot izdomātas pasaku būtnes, ka tādi, es saku, vēl šodien ir lielā skaitā sastopami ziemeļu puses zemēs. Prūsijā, Livonijā un Lietuvā iedzīvotājiem ir visu cauru gadu no vilku uzbrukumiem jācieš lieli zaudējumi, jo viņu lopus mežos, ja tie tikai drusku nomaldās no ganāmā pulka, saplēš un norij vilki: un tomēr šos zaudējumus viņi netur par tik lieliem kā tos, kas viņiem jācieš no tādiem cilvēkiem, kas par vilkiem pārvēršas. Kristus dzimšanas svētku vakarā naktij sākoties salasās viņu pašu noteiktā vietā liels daudzums vilku, kas ir pārvērtušies no dažādu apgabalu cilvēkiem, un uzbrūk tai pašā naktī ar gluži neticamu mežonību tāpat cilvēkiem kā lopiem, ka šo zemju apdzīvotāji cieš no viņiem lielākus zaudējumus nekā no dabiskiem vilkiem. Tie, kā ir pietiekoši ievērots, ielenc ar

gluži neticamu mežonību mežos dzīvojošo cilvēku ēkas un lūko pat durvis ielauzt, lai iznīcinātu cilvēkus un lopus. Viņi ielaužas alus pagrabos, izdzer dažas mucas alus un miestipa un tukšās mucas saliek pagraba vidū vienu uz otras: tai ziņā viņi atšķiras no istiem vilkiem (in quo a nativis ac genuinis lupis discrepant). Tai vietai, kur šie vilki tai nakti ir nometušies, šo zemju iedzīvotāji piešķir kādu pravietisku nozīmi: ja tur gadās kāda nelaime, ja apgāžas kāds pajūgs un braucējs iekrīt sniegā, tad viņi ir pārliecināti, ka tas tai pašā gadā mirs, kā viņi no seniem laikiem ir novērojuši. Starp Lietuvu, Žemaitiju un Kurzemi ir viens mūris sabrukušas pils drupās, kur zināmā gada laikā sanāk daži tūkstoši no viņiem un pārbauda savu veiklumu lēkšanā: kas nu par to mūri nevar pārlekt, kā parasti gadās resnākajiem, to vadopi peļ ar pātagām. Beidzot tiek droši apgalvots, ka šai pulkā atrodies arī šīs zemes lielie vīri un pat augstākās muižniecības pārstāvji. Kā viņi pie šāda ārprāta un pie tādām briesmīgām pārvērtībām nāk, no kurām viņi zināmos laikos vairs nevar atturēties, tas tiks rādīts nākošā nodaļā.“

Tālāk viņš apstrīd Plinija izteikumus un tad atkal turpina: „Euantā, Agriopā un citu rakstnieku ziņojumu aizstāvēšanai es šie gribu ar dažiem piemēriem rādīt, kā tas minētās zemēs vēl līdz šai pašai dienai notiek. Ka tikai tāds, vai tas nu būtu vācietis vai iedzimts cilvēks, pret Dieva bausli ir ziņkārīgs un vēlas pievienoties šo nolādēto cilvēku biedrībai, kas, kad tikai grib, pārvēršas par vilkiem, tā ka tas visu savu mūžu zināmos gada laikos un noteiktās vietās sastopas ar saviem biedriem un nes postu, jā, pat nāvi citiem mirstīgajiem un lopiem, tad tas dabū no tāda cilvēka, kas šo burvību labi zina, to labai pavisam pretējo mākslu pārvērsties, proti, tādā kārtā, ka tas viņam dod vienu biķeri alus dzert (ja tikai tas, kas šai aizliegtai biedrībai pievienoties grib, to biķeri pieņem), pie kam tiek runāti zināmi vārdi. Tad viņš var, kad tikai viņam patīk, savu cilvēcību pavisam par vilka veidu pārvērst, noiedams vai nu kādā pagrabā vai arī kādā tālā mežā. Beidzot viņš tomēr var pēc kāda laika, ja viņam patīk, šo izskatu nolikt un pieņemt atkal savu agrāko izskatu.“

47. nodaļā Olavs Magni stāsta tieši par Vidzemi: kāds muižnieks ar pavadoņiem bijis spiests pa nakti palikt mežā, un maltītei kāds zemnieks, pārvērties par yilkaci, atnesis aitu no ganāmpulka. Kāds cits zemnieks pierādījis savai kundzei, ka tiešām iespējams pārvērsties par vilkaci: no pagraba tas iznācis vilka izskatā un ridīts ar suņiem; ciņā pazaudējis vienu aci. Kāds cits sabijis par vilkaci 9 gadus un pēc tam arī izskatījies par 9 gadiem vecāks⁴⁴.

Vidzemes vilkačus piemin arī reformatora Filipa Melanchtona znots *Kaspars Peukers* savā 1580. g. Vitenbergā izdotajā darbā⁴⁵. Ritā

pēc Ziemsvētkiem klibs puika sasaucot kopā tos, kas atdevušies velnam un kuŗu skaits esot liels, pavēlējams sekot; ja nenākot, tad ar dzelzs pātagu tos peŗot liela auguma virs. Gājiēnā viņi pārvēršoties par vilkačiem, kuŗus vadot virs ar dzelzs pletni. Pēc 12 dienu sirošanas un lopu plosišanas viņi atkal kļūstot par cilvēkiem. Šis ziņas Peukers dabūjis no sava sievas tēva, kam tās savukārt sniedzis viņa skolnieks *Hermans Vilkens* (arī Vitekinds). Pēdējais ar Melanchtona ieteikumu dabūja Rigā latīņu skolas rektora vietu un arī pats ar pseidonimu *Augustins Lercheimers* 1585. gadā publicēja grāmatu *Christlich bedencken etc.*¹⁶.

Vilkens-Lercheimers stāsta par vilkaci, kas ieslodzīts (Rīgas landfogtijas) cietumā, Lieldienas nakti vilka izskatā apmeklējis savas mājas, kas bijušas 20 jūdžu tālu, aiz upes (Daugavas), kas divreiz platāka par Reinu pie ķelnes. Viņš esot izlidojis pa logu, tad pār upi, apskatījis savējos un atgriezies cietumā, jo tā gribējis viņa meistars. Citreiz (Rīgas zemes) fogta namā pa nakti palicis kāds zemnieks, ēdis, dzēris un atkritis uz sola. No rīta tuvumā atrasts pušu pāršķelts zirgs. Zemnieks atzinies par vainīgu un sadedzināts.

Pēdējais nostāsts ņemts no Peukera; šeit ir vecākās ziņas (1550. g.) par šejienes vilkaču nesaskaņām ar raganām; minētais vilkacis, kas pa nakti soģa namā palicis, atzinies, ka esot redzējis raganu uguņīga tauriņa veidā lidojam un tai pakaļ dzinies: vilkači arī varot raganas savaldīt (*quod ad arcendas veneficas conducantur*), bet šī paslēpusies aiz zirga ganībās. Ar paķerto sirpi neuzmanīgi viņš raganas vietā ķēris zirgu un to pušu pāršķēlis¹⁷.

J. J. Godelmanis¹⁸ tā raksta par vilkačiem mūsu dzimtenē (§ 26):

„Šādi vilkači (*Lycantropi*) atrodami arī Livonijā un Prūsijā, tie vilku izskatā klejo apkārt veselos pulkos un nodara šķietamu ļaunumu cilvēkiem un mājlopiem. Kad es 1587. gadā sabiedrisku pienākumu dēļ veselu gadu ceļoju pa Livoniju, es čakli izprasīju (daudzus) Rigā, Karaļaučos un Varšavā, vai šī cilvēku pārvēršanās vilkos patiesi notiek, vai tikai iedomās. Beidzot dabūju ziņas sarunās ar augstmaņiem un pilsoņiem, ka šī pārvēršanās ir tikai iedomāta un ka viņa notiek šādā kārtā. Velns iemidzina un padara aklus ārējos jutekļus tiem, kas iedomājas sevi pārvērstus vilkos; tad šis maldinātājs tiem (viņu murgos) rāda dažādas parādības, it kā tie vajātu vai aprītu bērņus, samaitātu lopus, klejotu plaši un tālu; viņš tik spilgti uzspiež satrauktām jūtām un dvēselēm (minētos maldus), ka viņi tiešām tic esam pārvērsti vilkos. Velns uzjautrina sevi ar tādu iedomu un maldu radišanu, moca šos nabaga un Dieva (prātu) nesaprotošos ļaudis un nostiprina tos maldos un māņticībā. Ir taču Livonijas zemnieki visnelaimīgākie un

māpticīgākie ļaudis, barbariski un pilnīgi savu kungu vergi (mancipia), kas tiek spiesti visās lietās izrādīt paklausību.“

(ibid. 28) „Georgs Sabīns, Lielā Melanchtona znots un D. Peukera tuvinieks, savos komentāros par Ovidija 7. Metamorfozu grāmatas vietu par likantropiem (vilkačiem) raksta šādi: „Vienkāršā tauta ir pārliecināta, ka daži zināmi cilvēki ikgadus (reizi) pārvēršas vilkos un tad atkal no jauna pieņem agrāko izskatu. Par tādiem stāsta Hērodots, minot neurus, Skitijas tautu. Ari še pie prūšiem esot tādi, kā iet baumas, no kuņģiem viens nupat tika zemnieku sagūstīts un novests pie Prūsijas hercoga: zemnieki bija pārliecināti, ka viņš esot saplosījis to lopus. Tas bija bezveidīgs vīrs, ne pārāk atšķirīgs no zvēra, sejā tam bija rētas, kuņģis tas esot dabūjis no suņu kodieniem, kad bijis pārvērsts vilkā. Viņu izpratīnāja daži (kungi), kam valdnieks bija šo pienākumu uzdevis: viņš teica, ka ikgadus parasti divas reizes tā pārvēršoties, pirmo reizi ap Ziemsvētkiem, otro — ap Jāņa Kristītāja svētkiem (Jāņiem), ka tajos brīžos viņš paliekot pilnīgi mežonīgs (efferari) un ka viņu spiežot kāds dabas spēks doties mežos vilku vidū, ka viņu pārņemot vislielākās bailes un ilgas (maximo autem horrore et languore corporis se affici), iekāms neizaugot spalva un miesa nepārvēršoties. Viņa izteikumam tika dāvāta ticība, bet kad nolūkā izpētīt patieso stāvokli viņš ilgi tika turēts cietumā un uzmanīgi no sargu puses novērots, vai kādreiz viņš pārvērstos vilkā, (iznākums bija tāds), ka viņš visu laiku paturēja to izskatu, kāds viņam bija bijis. Tāds bija stāsta iznākums. No kā jāspriež, ka viss tas, ko stāsta par vilkiem-līdziniekiem, nav patiesība un ka nenormāli cilvēki (mente capti) sev rada šādas iedomas.“

... (lib. III. p. 105—106) . . . sniedzu piemēru, ko pats ar savām acīm redzēju. Kad 1588. gadā ceļoju no Prūsijas uz Livoniju, mani ieaicināja pa ceļam (Livonijā?) kāds ļoti bagāts un pārticis muižnieks savā pili. Viņš bija nottesājis sārta nāvei uz nākamo dienu kādu raganu (veneficam) milzīgo noziegumu dēļ, ko tā ar savu maģisko un velnišķīgo mākslu bija pastrādājusi. Es viņai vaicāju, vai viņa, kā parasts, tiks iepriekš ūdenī sviesta, lai pārbaudītu, vai viņa tiešām ir vainīga. Kad viņa to noliedza, es viņu pierunāju to izmēģināt, — es, proti, gribēju tādā kārtā izpētīt, vai šī izmēģināšana ar auksta ūdens palīdzību ir patiesa (resp. dod patiesus rezultātus) vai ne. Un lūk kad bende iemeta raganu ar sasielietiem locekļiem ledainajā ūdenī, viņa tūdaļ nogrima. Muižnieks man vēlāk rakstīja, ka viņš to pašu izmēģinājis vēl ar sešām sagūstītām raganām, bet ka visas esot nogrimušas; vēstules beigās viņš man raksta: nu es jums beidzot ticu, ka visas šīs zīmes ir nepareizas, velnišķas un neprātīgas un ka administrācija, neuzmanīga esot, var tikt maldināta . . .“

Salomons Hennings savā chronikā (1589) šādi stāsta par kurzemnieku ticējumiem: „... Lai zemē nevien vāciem būtu pastāvīgi dievkalpojumi un tie tos apmeklētu, bet nabaga nevāci (par tiem Jūsu Hercoga Želastība galvenām kārtām grib rūpēties) jāpiegriež un jāpieved no viņu māņiem, raganu mākslām, elku dievības un burvībām pie Dieva būtības un gribas patiesas izpratnes. Jo agrāk šī nevācu tauta, kā arī vēl tagad pa daļai paslepus, pieķērusies lielai elku dievbai un pielūgusi sauli, zvaigznes, mēnesi, uguni, ūdeni, straumes un gandriz vai visu radību, čūskas un jaunus rupučus skaitījusi par saviem dieviem, kas (t. i. rupučī), kā es pats pa daļai esmu redzējis, bija ļoti resni un uzpūtušies, un kad nu tos sviežot pārsita pušu, no viņu miesas iztecēja liels daudzums piena. Par to vecai burvei — (Breckin) bija liels uztraukums un īgnums, un viņa kļiedza: „Man pene Math, Man pene Math! — Ach mein Milch Mutter, mein Milch Mutter!“ Bet ka viņi savos daudzos svētajos mežos un arī savu aizgājēju apbedīšanā piekopusi elku dievības un visādas blēpošanās, par to būtu šeit pārāk gaŗi stāstīt. Bieži un daudzkārt viņi, pārvērtušies vilku izskatā, skrējuši (apkārt) kā vilkači, kā viņus sauca¹⁹“.

Par vilkačiem vēl var pievest Del-Rio domas²⁰. Viņš noraida uzskatu, ka iespējams cilvēka dvēselei ņemt vilka ķermeni, tāpat kā dzīvnieku dvēselei cilvēka ķermeni, t. i. cilvēka dvēsele nevar pāriet vilka ķermenī. Tāpat nevar tur pāriet cilvēka dvēsele kopā ar miesu. Tāpēc viņš noraida *transfiguraciju* resp. *transformaciju*; tā ir maldinoša; kaitēšana cilvēkiem un lopiem notiek caur demonu, kas pieņem vilka izskatu, vai caur cilvēkiem vilka izskatā, vai cilvēka izskatā, satrakotiem. Likantropiju uzskata par slimību (latīņu melancholia vel insania lupina); ja tā ir tikai slimība, tad vilkači nav burvji un, lai gan sevi uzskata par vilkiem un imitē vilku trakošanu, citiem tomēr tie šķiet esam cilvēki, kādi tie arī ir.

Bet ja viņi citiem šķiet vilki, suņi u. tml., tad jau ir burvība un ne slimība. Velns ir ar visādu viltu. Viņš var, kad cilvēki ir prom un iemidzināti, vilka veidā ko darīt, un to minētam cilvēkam citi piedēvē.

Dažreiz viņš cilvēkam dod vilka ādu, ko glabāt koka dobumā. Dažreiz viņš arī burvjiem dod pilnīgu vilka izskatu, piemērojot galvu galvai, kājas kājām u. tml., pie kam tie lieto ziedes vai arī tikai vārdu formulas. Nav brīnums, ka cilvēka ķermeni ir arī tie ievainojumi, ko viņi kā vilki dabūjuši. Jo palēnām izzūd velna sabiezētais gaiss (vilka ķermeņa forma) un ievainojums paliek loceklim. Bet tad, kad istā ķermeņa nav bijis, tad velns uz to pārnes vilka ievainojumu. Velns dod arī jostu, ar ko par vilkaci var pārvērsties.

Tiešo metamorfozu aizstāv Spondāns, Bodins, Peukers un nedau-

dzi citi, motivējot to ar Lata sievu un Nebukadnecaru. Del-Rio pielaiž degenerāciju līdz dzīvnieku parašām.

Par Vidzemes vilkačiem raksta arī Dr. iur. *Johans Fišarts*, ievērojamā franču tiesībnieka Žana Bodēna (Bodin) *Daemonomania* vācu tulkojumā²¹, ko Fišarts papildināja ar ziņām no Peukera grāmatas un arhīvu avotiem. Nodaļā *Von der Lycanthropia oder Wolfsucht*²² viņš stāsta arī par zemnieku ticējumiem. Pēc Fišarta domām sātāns var pieņemt visādu dzīvnieku, arī cilvēka izskatu. Viņš piemin piemērus par cilvēku pārvēršanos par vilkiem, ko izdara ar ziedēm, par vilkaču miesīgiem sakariem ar vilku mātēm. Piemēri ņemti no dažādām tautām. *Inn Liffland ist die Wolfsucht am grössten.* Arī burgundietis *Huberts Languets*, vēlākais sakšu kūrfirsta aģents, kas bijis arī Vidzemē, rakstījis, ka visu to vienkāršā tauta turot par patiesību. Vidzeme esot tā zeme, kur *Hērodots* novieto *neurus*, par kuriem daudzina cilvēku pārvēršanos par vilkiem, *quod est usitatissimum in Livonia.* Fišarts visu to akceptē un atsaucas uz *Akvinas Tomu*, ka labi un jauni eņģeļi var pārvērst mūsu ķermenus, ņemot analogijai arī cilvēka spējas pārvērst dzelzi par tēraudu, ķiršu kokam uzpotēt rozes u. tml. No tā Fišarts secina, ka arī sātānam dota no Dieva šāda vara, pielaižot gan arī burvju un velna mānišanu, kas liek lietas redzēt citādas, nekā tās patiesībā ir. Tāpēc jau sevišķa slava nāk mūsu zemei ceļotāju aprakstos. 1578. gadā *Guanini*²³ raksta par latviešiem, ka gandrīz visas šīs tautas sievietes esot sevišķas raganas un burves, kas maģiskām mākslām bez mēra padevušās.

Joh. Davids Vunderers tāpat 1589. g. raksta par latviešiem, ka tie esot stipri, lieli, ar tieksmēm uz burvestībām (*mehrestheils zum Zeuberem abgerichtet*), pārvēršoties par vilkiem un kaķiem, naktī āžiem pa gaisu braucot, mežos un mežonīgās vietās noturot savas sanāksmes (*conventicula*), min krusas uzlaišanu, *gabbelschmierung*, velna, dančus, kopošanos ar velniem u. c., nedzirdētus, riebīgus briesmu darbus (*grewell*), par ko tiekot stāstītas daudzas brīnuma lietas (viel *wunders*)²⁴. Šie piemēri mūs jau ievada tai fantastikā, kas ir pamatā raganu prāvu psihozei un kas teoretiski līdz pēdējam sikumam izstrādāti šo prāvu teoretīku darbos.

Evanģeliskās baznīcas darbība 16. g. s. Kurzemē izpaužas sākumā baznīcas noteikumu izstrādāšanā un vizitācijās. 1570. g. iznāk *Kirchenordnung*, hercoga apstiprināta; 1565. g. *Bilova* vizitācija piemin, ka zemnieki uzauguši bez reliģijas un dievkalpošanas, ka tiem ir tikai tas, ko velns devis viņu tēvu tēviem ar elkadievbū birzīs un mežos un citām burvībām u. t. t. Nav uzglabājusies *Aleksandra Einhorna* 1570. g. vizitācija²⁵. 1570. g. Kurzemes *Kirchenordnung* paredz vizitatoriem taujāt starp citu arī par bezdievīgu burvību (*abgöttliche*

zeuberei), kā arī par to, vai nevāci birzīs un mežos, uz laukiem, pie mājām un mežiem, kapellās pēc veca velnišķa paraduma nodarbojas ar bezdievību, burvību, raganošanu un elku dievību. Paredzēts ir nāves sods (bey dem Halse). Grobiņas apgabalā, kas toreiz bija padots Prūsijai, 1560. g. vizitācijā Johans Funke uzdod mācītājiem noskaidrot arī par Weideler odder Zauberer, und die den Leuthenn Schadenn thun ahm Leben, ahn Vihe un Anderem²⁶.

No 16. g. s. liecībām visai raksturīgas ir arī tās, ko atrodam vietējo jezuitu koleģiju ziņojumos un darbības pārskatos, kur atzīmēti arī dziedināšanas gadījumi un cīņa ar burvjiem un raganām, kam lieto gan tikai baznīcas līdzekļus — speciālos eksorkismus nelabā izdzīšanai, svētīto ūdeni, sāli, vaska tēlus Jēra izskatā u. tml. 1583. g. Tērbatas jezuitu ziņojumā pieminēta kāda brāļa ārstēšana šādiem līdzekļiem: tas bijis apburts (delirantem veneficiis et cantionibus); ar eksorkismiem aizdzēns arī spokus (spectra). Rīgā 1585. g. ziņojumos pieminētas ūdens, sāls un augļu benedikcijas; uz jūrmalu jezuiti aicināti saglabāt svētiem vārdiem (sacris carminibus) bujamo vārdu (veneficiis carminibus) bojātos tīklus, kur zivis neķēras. 1588. g. Rīgā dziedināta kāda sieviete, kas šķitusi apburta esam (veneficiis ut credebatur illigata) un dzemdējusi nedzīvus bērņus; laulāts pāris nodzīvojis nesaticībā sešus gadus arī tāpēc (non levi coniectura artis maleficae); ar lūgšanām priesteris atjaunojis milestību, ko bija prom aizdzinusi burvība (quem depulerant incantamenta); devotionibus id accidisse ir vairāku citu gadījumu izskaidrojums. Arī uz laukiem 1589. g. dziedinātas uzlaistās slimības (qui veneficiis videbantur oppressi morbo); apburti tur bijuši lopi un raža (excantatis pecoribus frugibusve). 1594.—95. g. ziņojumos ir doma par to, ka velns arī kaklu apgriežot; šeit pieminēti vilkači, atsaucoties, ka tādas ir tautas domas; sal. 1599. g. pārskatā plašo aprakstu par velna apsēstā ārstēšanu Nitaurē ar velna vārda minēšanu²⁷. Šie katoļu baznīcas paņēmieni ir jo sīvi luterāņu teologu apkaņoti. Tā J. Godelmanis²⁸ pielīdzina katoļu eksorkismu lietotājus burvjiem, magiem. Kā pēdējie ar eksorkismu izsaucot velnu no elles, tā baznīcas eksorkisti ar lūgšanām, kam pievienojot zināmas ceremonijas, rakstērus, eksekrācijas, bieži atkārtojot Dieva, Marijas un svēto vārdus; tie mēģinot izdzīt jaunos garus no cilvēkiem, lopiem, mājām, tāpat arī eksorkismus un svētīšanu lietojot ūdenim, sālij, eļļai, svecēm, palmām, zālēm u. c. radītām lietām spoku un parādību izdzīšanai. Jēra vaska tēlu klāt nēsājot kāds neesot nodurts; ar to apturēti plūdi; ar svētīto ūdeni izdzīts velns, ārstēta kritamā kaite, modināti mirušie, palīdzēts dzemdībās, apburtam zirgam u. tml. Lopiem līdzējusi svētītā sāls; ar svētījamiem vārdiem (Segen) veicināts olu daudzums, savaldīta meža cūka u. tml.

Gan arī luterāņu baznīca pa daļai ir paturējusi eksorkismu, un tas vēl pastāv 17. g. s. formulās.

Šai Godelmaņa kritikai atbildi dod Del-Rio²⁹, noraidot pirmā kārtā iebildumus pret eksorkistiem, ko Godelmanis pielīdzina burvjiem: kā pēdējie izsaucot ar savām formulām velnus no elles, tā pirmie mēģinot izdzīt ar eksorkismiem nelabos garus no cilvēka un dzīvniekiem ar zināmām lūgšanām, ceremonijām, raksturiem, izdzīšanas formulām, bieži Dieva, Marijas un svēto vārdus pieminot. Del-Rio atbild, ka ne tas, kas mēģina, ir magis, bet tas, kas mēģina ar maģiskiem līdzekļiem.

Eksekrācijās — quid hic magicum? Pielaižot arī tikai baznīcas aprobētos īstos eksorkismus³⁰. Darbība — prasa velna vārdu, lai zinātu, ar ko darišana, prasa apsēšanas iemeslu, lai citi zinātu piesargāties; prasa zīmi par izešanu, lai zinātu pacients; beidzot pavēl viņam iet uz noteiktu vietu. Citā vietā Del-Rio ieteic uzmanību eksorkistiem³¹. Tālāk viņš atspēko iebildumus pret sāls eksorkismu veselībai un lai no tās velnu izdzītu, apzīmējot to par *benedikciju*³² (svētīšanu) Dieva radītām lietām (creatura); velna izdzīšanas formulā neesot, bet gan Dieva svētības izlūgšanās. Tāpat ar ūdeni — ne tam esot spēks, bet Dieva žēlastībai, ko uz sevi pārnest lūdzot ūdens ņēmējs. Del-Rio noliedz arī zāļu eksorkizāciju, kas esot tikai benedikcija. Zālēm arī nenododot spēku izdzīt velnu u. tml. Dieva jēru izgatavojot tikai no vaska, balzama un svētītā ūdens, un to svētījot tikai pāvests (tekstā . . . contra omnia diabolica tentamenta . . .). Par balzamu un eļļu pievedot Godelmaņa iebildumus, Del-Rio paskaidro, ka vārdi exorcizo te, creatura olei per Deum patrem ir adiuratio, t. i. paklausīšanai aicināšana. Godelmanis pārmet, ka ar eļļu svaidot cilvēku locekļus, lai šķīstītu no grēkiem, ko cilvēks ar tiem darijis. Šāda spēka neesot radītām lietām pašām, nedz arī uz Dieva pavēli; tas jau esot zaimi un maģija; viņš atsaucas arī uz Lercheimeru.

Del-Rio argumentē benedikciju ar tradīciju katoļu baznīcā (ūdens, maize, augļi etc.) un sakramentu institūciju. Katoļu baznīcas paņēmieni uzskaitījumu Del-Rio dod jau iepriekšējās nodaļās³³; tādi ir ticība, sakramentu lietošana, svēto piesaukšana, baznīcas eksorkismi, žēlastības dāvanas, Pestītāja u. c. vārdi; krusta zīme, relikvijas, svētītais ūdens, pārējie svētītie objekti (Dieva Jērs, vasks, sāls, maize), amuleti (ne maģiskie), zvani, bet nepareizu šo līdzekļu lietošanu uzskaita nodaļā De vana observantia³⁴.

Pēdējam aizrādījumam ir liela kulturvēsturiska nozīme, jo no katoļu baznīcas līdzekļiem un paņēmieniem ir tikai viens solis līdz to lietošanai maģijā. Del-Rio pats visai uzmanīgi seko šai nevēlamai parādībai; bridinājumi un aicinājumi uzmanīties, lai neiekristu ma-

ģija, ir arī citur; Del-Rio pieved piemērus kristīgo elementu lietošanai nevietā, un nav noliedzams, ka katoļu baznīcas tradīcijas ir palikušas arī latviešu maģijā un mājos.

Tā 1636. g. vizitācijas noteikumos ir šādi jautājumi: vai nevācu vidū ir Dieva zaimotāji, kas lādas pie Kristus mātes, ciešanām, sakramenta³⁵? vai vēl apmeklē kapellas un kur paliek ziedojumi vaskā un naudā? Arī vēlāk šādi māpticīgi ziedojumi notiekot (nauda, vasks, dzijas etc.) pie baznīcām, kapellām, kapiem, mežiem etc., sevišķi gada tirgos, svētajās apustuļu u. c. dienās. Šādus ziedojumus arī turpmākos gadu simtos uzskaita L. Adamovičs³⁶. Buřamos vārdos atrodam sāls pūšanu, tāpat jo bieži 16. un 17. g. s. raganu prāvās; krusta mešanas buřamos vārdos ir ne tikai formulu tekstos, bet arī darbībā; tāpat no benedīkcijas ir veidojušies buřamie vārdi (vācu Segen).

Arī Rīgā jau 15. g. s. norisinājušies strīdi par benedīkcijām; proti, divi priesteri ir bijuši strīdū par parašu nest Lieldienās uz baznīcu cūkas šķiņķus (scapule porcorum) svētīšanai, ko izdara ar Kristus ciešanas vārdiem. Šī paraša esot zemē visai iesakņojusies un šī priesteru disputa dēļ izcēlušies sarežģījumi. Šīs lietas nokārtošanai sarakstīts ir speciāls traktāts, kur autors (Scharpe) iztīrā argumentus par un pret, meklējot vajadzīgo kompromisu (medium) pozitīvam jautājuma risinājumam. Rīgā tomēr pa tam izdots rīkojums pret šādu benedīciju ar ciešanas vārdiem priekš Lieldienām, kad ēdienus var svētīt ar speciālām lūgšanām un kolektēm. Scharpe šādam aizliegumam nepiekrit³⁷.

Reāliem komentāriem latviešu raganu prāvām noder salīdzinājums ar svešu zemju materiāliem un šajā ziņā visai noderīgs ir 1598. g. izdotais Nikolaja Remīģija darbs³⁸.

Remīģijs ir sadedzinājis 800 raganas un viņu atbildes uz jautājumiem sakārtojis, lai ar šīm atbildēm papildinātu tiesnešu zināšanas, kā arī tos teoretiskos traktātus, kas bijuši viņu rīcībā.

I. 1. Kas viņas pirmoreiz visvairāk spiedis ļaunajam padoties? Pēc pierunāšanas, tieši draudi — kaklu apgriezt, māju sagāzt etc. Remīģija domas ir, dasz es kein Fabulwerck sey, wenn die Hexen bekennen, dasz der böse Feind gegenwertig in Person zu jhnen komme vnd mit jhnen zu thun hab vnd dasz er jhnen mancherley Hoffnung vnd gelūsten forcht vnd schrecken einbilde vnd einjage, bisz dasz er jhrer mächtig werde.

I. 2. Nelabie gari māca visādas mākslas, arī pulveņus un ziedes taisīt, kas cilvēkus ved nāvē, vai arī līdz vājumam; šīs ziedes gan nekaitē arvien un visiem, sevišķi neder pret tiesnešiem.

I. 3. Raganas aptriepj sevi un tas viņām nekaitē, bet citi, kas

tikai viņu drēbēm pieskaņas, var beigti būt. Ar aptrieptām rokām viņas saindē pat glāstot. Ar ziedi viņas var arī lidot.

I. 4. Nelabie gari mēdz savējiem naudu dot, kas gan top par oglēm, cūku mēsliem, koka lapām. Viņu aprakto mantu sargā melns suns uz naudas kastēs.

I. 5. Nelabie gari neapmierinās ar solījumiem, bet uzliek uz miesas ar nagiem arī savu zīmi. Šī vieta ir redzama kaut kur un tā nesāp arī tajā durot un to dedzinot; no turienes arī asinis netek.

I. 6. Gari ar raganām var būt arī miesīga kopdzīvē. Siks un specials pētījums, kā tas notiek, ir no raganu stāstījumiem, aprakstot arī coitus un penis enormās proporcijas. Ir arī laulības, pie kam savu izredzēto velns nevienam precēt neļauj. Velna bērni ir nejaukā, nedabiskā izskatā.

I. 7. Gari var darināt sev miesu materiju un gaisu sabiezējot un dažādā veidā parādīties. Pēc raganu nostāstiem velns nācis cietumā kā putns, pele, parādījies kā zaķis, melns suns, kaķis, vēzis. Par kaķi un suni ir jau Sv. Bazilija aizrādījumi, arī Jamblichā un Psella. Viņš parādās arī kā cilvēks, pēc raganu liecībām tomēr no normalā cilvēka atšķirīgi — ar ugunīgu skatu, smirdošu elpu, ar raga šķeltu kājas nagu, ir augumā par parasto cilvēku lielāks vai mazāks, resnāks, tievāks, var būt bez galvas, mazām kājām u. tml. Dejo pusnaktīs un pusdienas laikā krustceļos.

I. 8. Sātāns runā cilvēku valodā; arī viņa uzdotie vardi ir to valodā, piem., minētām raganām Vngluck, Machleid, Zum Walt flien, Fedderwusch, franciski Maistre persil, Saute-bouisson u. tml. Balss gan esot kā no mucas vai arī ļoti sika.

I. 9. Nelabie gari var mānīt ar izskatu un izlikšanos. Tāpēc viņi lieto savām vajadzībām svētceļojumus, izdzišanas, svētišanas, ceremonijas, eksorkismus, benedikcijas (Wallfahrt, Ban, Weyhung, Ceremonien, Beschwerung sonderliche Segen) u. tml. it kā Dieva lūgšanai. Nav izslēgtas arī baznīcas.

I. 10. Liela netirība un smirdoņa ir ap tiem, jo viņi dzīvo vecās sprāgoņās un maitās, arī barojas no tām un ēdieni, ko tie savējiem dod, ir tas pats. Viņi tirību neļauj arī savējiem, izmeklē par raganām vecas un netiras sievas, tām neļauj mazgāties; raganas nemazgā no ritiem rokas kā citi cilvēki. Pretēji roku mazgāšana pasargā no burvībām.

I. 11. Burvjiem ikgadus saviem gariem jāziedo, kā zemnieki to darijuši vecos laikos, lai izpirktu to, kas pēc kontrakta nāktos un nav izdarīts. Ja upurē dzīvnieku, tam jābūt melnam. Ziedo pēc iespējas: cāļus, vistas, savu matu cirtu, naudu u. tml. Ja to nedara, nāk visādas likstas.

I. 12. Kad raganas grib jāt uz sanāksmēm, tās iemidzina savu viru vai gultā atstāj vietnieci. Iemidzina pie auss tam paraustot ar labo roku, kas ieziesta aizlidošanai skursteni. Vietā ieliek spilvenu, slotu; arī ļaunais gars var vietā palikt.

I. 13. Burvjus un raganas stingri soda, ja tās nav ieradušās uz nakts sapulcēm, ja tās bez atļaujas kādu dziedina, ja neatriebjas, ja ļaunu nedara, ja nav paklausīgas; ja kādu no ļauna attur, ja tiesā atzistas u. tml. Tās sit vai tām uzlaiž lielu ļaunumu. Velnam ir dzelzs rokas un viņš neganti sit, skrāpē kā kaķis, paceļ gaisā un solās upē slicināt. Izpirkšanai jāpadara kas ļauns, vai jādod kāds no lopiem, bērns u. tml.; arī ja kāda burvība nav izdevusies, zaudējums nāk pašam vainīgam. Ja vairāki kopā bijuši un nav izdevies, vaina jāuzņemās pēc lozes. Arī cietumā par atzišanos velns sit līdz nāvei.

I. 14. Raganas pulcējas nakts sanāksmēs vairākas reizes gadā vai arī sapnī tur ir klāt. Šādas divas iespējamības disputējamas un katrai pusei ir savi argumenti un piemēri. Dažas arī jānot naktī uz krēsla un netiekot no mājas ārā, bet pamodušās stāsta, kur bijušas. Lidzi paņem arī viru, dēlu; dēls ir par muzikantu, tam jākāpj kokā, bet redzot visus ērmus, tas piesauc Dieva vārdu, nokrit no koka un redz sevi vienu un nevienu cita. Kāda sieva redz mežā dejojām; dejojāju starpā ir arī daži ar govīs kājām. Viņa piesauc Dievu palīgā; viss izjūk, paliek tikai viens virietis, kam izkritusi lize; tiesā tas spiests uzdot arī pārējos. Kāds gans tur stabulējies ar ganu bozi; arī tas no koka nokritis un viesuli prom aizrauts. Dejas vieta bijusi kā zirgu riņķa ceļā govju pēdām izmita. Viss noticis gaišā dienas laikā. Remīgijs pielaiž gan arī imagināciju, sapņošanu, ko apliecinot arī raganas — tās varot būt klāt personīgi vai arī sapnī, tā tad dvēselei miesu atstājot ar nelabo garu palīdzību.

Parastais ceļš esot pa skursteni; pēc ieziešanās, ieziežot arī slotas kātu, pārceļ pār to kreiso kāju; jā jār arī uz citiem objektiem vai dzīvniekiem, piem., melna suņa, kas tad top par mīļāko - jaunekli, iet kājām u. tml. Sanāksšanas laiks tikai naktīs priekš ceturtdienas un sestdienas. Laiks divas stundas priekš pusnakts esot labākais arī citām burvībām. Pēc pusnakts tas vairs nederot; minētās stundās ļaudis guļ pēc nobeigtā darba. Gaiļa dziedāšana ir vislielākais traucēklis, tad vairs nekas nav darāms. Pēc Remigija domām ne gailis šeit galvenā vietā, bet ar viņa dziedāšanu izziņotā stunda un laiks.

I. 15. Sanāksmēs pulcējas visādi ļaudis, bet vairākumā ir sievietes, jo tās arī vairāk ar ārstēšanu, pareģošanu un raganu mākslu nodarbojas.

I. 16. Ēdiens sanāksmēs ir riebijs — pēc dalībnieku atstāstījuma, esot pat ārā jāspļauj. Vins esot melns un netīrs; ēdiens bez

sāls un maizes. Maizes neesot tāpēc, ka tā atgādinot hostiju, tāpat sāls esot visās kristīgās ceremonijās. Ēšanai esot arī cilvēka gaļa u. t. t. Ēšana badu neapmierinot.

I. 17. Tāpat arī deļa un izdzīve nogurdinot; tā esot apli uz kreiso pusi, ar muguru uz iekšpusi, lai viens otram virsū neskatītos.

I. 18. Raganām jādod sātānam zvērests, ka tiesā citas neuzrādīs u. tml. Lieto arī maskas.

I. 19. Dziesmas sanāksmēs un velnu kāzās ir piemērotas, bezkaunīgas, lai ekstatiski noskaņotu ļauniem darbiem. Muzika ir stables, isti nūja u. tml., zirga galvas kauss ir citaras vietā, bungo ar koku pa ozolu, velni klieudz un trumetē caur nāsīm, visi trako; ir kā židu skolā.

I. 20. Sagaida nelabie gari ar saņemšanas ceremonialu: augstākais sēž krēslā, tam skūpstā kājas, stāv uz ceļiem saliekot rokas ar plaukstām uz āru. Adorācija var būt arī perversa.

I. 21. Velni var krusu u. tml. uzsūtīt, dod raganām arī pulveri, ko izkaisīt, lai tārpi, siseņi u. c. vairotos un visu noēstu. Tāpat uzsūta peju barus laukiem, uzsūta trakumu lopiem, kādu stādu noraujot. Uzlaiz vilku, ar zāli pret koku sitot, un gliemežus dārzam u. tml. Nav brīnums, ka šie radījumi gaisā pacejas un no gaisa nāk lejā baros. Citi var mušām likt visām salaisties vienā vietā, čūskām likt uguni līst, protams, ar nelabā palīdzību.

I. 22. Noteiktā laikā velns atprasa par ļauniem ļauniem darbiem, māca arī, kā uzsūtīt tārpus u. tml., lopus apburt, sēju maitāt, cilvēkiem likstas un slimības uzlaist.

I. 23. Nelabie gari var parādīties visu dzīvnieku izskatā un var tos arī tā aicināt. Pietiek saplūkt zāli, buļamos vārdus noskaitīt un zāli sist pret tuvākā koka saknēm, — no turienes izlēks vilks, kas acumirkli saplošis tik daudz aitu, cik sacīts. Tāpat var būt lāča izskats velnam; bet visvairāk tam patīk būt melna āža izskatā; ir arī speciāli āža svētki.

I. 24. Lidošana pa gaisu nogurdina, kā arī citādi kalpošana velnam.

I. 25. Velns dod raganām iespēju mākoņus stumdit, lietu, krusu u. tml. uzsūtīt, ar darībām un buļamiem vārdiem.

I. 26. Velns necieš zvanus; ar tiem var novērst krusu, pārkonu, negaisu.

I. 27. Pērkoņa skartie koki, mūri etc. ir kā asiem nagiem plosīti. Tas ir velna darbs; velns arī izmeklē tādu dzīvnieku izskatu, kam nagi ir.

I. 28. Nevar noliegt, ka velns cilvēkiem parādās.

I. 29. Burvjus un raganas nelabi gari tiešām ved pa gaisu, atpakaļ vedot lēni zemē kā putnus nolaiž.

II. 1. Nelabiem gariem nav varas dvēseli atpakaļ vest miesā, bet tie var spokiem likt ieiet mirušā miesā un it kā dzīviem darboties. Raganas indējot nejut līdzietību pret savējiem — viņu asinskāre pāršniedz dabisko mīlestību un bailes no Dieva.

II. 2. Burvju un velna mākslas var mantot. Jau bērnus ved līdz uz sanāksmēm, arī pavedina, precina ar velniem vīrieša vai sievietes izskatā.

II. 3. Burvji lieto savām vajadzībām miroņus, ko izrok no kapiem, gatavo pulverus un šķidrums, klātjaucot arī Fahrkraut, Feigbonen, Ochseggall, Russ u. t. l. zāles. Tas ir slimības uzlaišanai; ar pulveri apkaisa kokus, lai augļu nav. To sviežot gaisā un buřamos vārdus sakot var nomaitāt visus lauku augļus un kokiem ziedus; tāpat lieto miroņu kaulus, darina sveces u. t. l. Ir arī bērnu zagšana un nāvēšana līdzīgiem nolūkiem.

II. 4. Raganas nāk aizslēgtās mājās pie aizmigušiem ļaunu darīt visādi pārvēršoties, — kā kaķi, sienāži un arī citi sīki dzīvnieki, iekšā pieņem īsto izskatu, ar pieskāŗšanos un ziedēm dziļu miegu uzlaižot. Līdzekļi aptiekās Lolium, Nachtschatten, Alraun, Bibergeil, ein art Bintzen, Magsamen — miegam. Līdzeklis arī die vnnbekandte frembde Buchstaben vnd Charakteren — uz svina vai pergamenta — kas palīdz arī pret spīdzināšanas sāpēm.

II. 5. Metamorfozes un izskata maiņa ir tikai ārējā maiņa cilvēka acu mānīšanai, bet būtība negrozās — kaitē arī šādā izskatā: kā kaķis, vilks, par ko pārvēršas ar buřamiem vārdiem kaimiņa lopus plosīt (vilkačis). Svešu savādu suni saduŗ — sadurta kāda sieva pilsētā. Kaķim nocērt kāju — saimniece paliek bez rokas. Par vilkačiem sagrozītā versijā viņš piedod arī Olava ziņas.

II. 6. Sātāns bieži ņem palīgā savējos kaitēšanai, pavēlot iet svešās mājās un mirdināt, grūžot kaklā visādas lietas (maitu).

II. 7. Dažādi piemēri, sev. bērnu maitāšanai; ar uzpūšanu nodzen augli; apkaisa ar pulveriem (dedzināti gliemeži), lai nonāvētu cilvēku, maldina.

II. 8. Raganas kaisa pulverus (zāles) — pelus u. c. zemē; kas tur iet, mirst vai krit vājībā; citiem, kas kaitēt negrib, tas ļaunu nedara. Kaisa arī uz sliekšņa; uz ceļa nosviež arī kādu zāliti; aptriepj drēbes vai mājas durvis. Pēc pulvera kaisīšanas nosprāgst 3 zirgi, lauž kāju. Zāles paslēpj ceļā, gājējs paliek slim, kamēr zāles nepaņem nost; liek zem sliekšņa. No izkaisītā pulvera nosprāgst sādžā 150 aitas; aptriepj krēslu, uz kā sēž ienaidsnieks. Slēdziens: Dannenher diejenigen, welche es für ein erdichtes Geschrey halten, dasz die Hexen

einen Contract mit den Teuffel haben allhie wol jhre Schnaup eynzienhen mögen, sintemal es die That an sich selbst bezeugt vnd es vber das viel Leut, hin vnd wider mit grossem Schmertzen beklagen vnd beweynen. Ob wol etliche thörichte Leuth sich wenig hieran kehren, noch mit jhrem grossen Schaden begeren Witzig zu werden.

II. 9. Velns pieprasa burvju piekrišanu un gribēšanu kaitēt, lai tos piesaistītu ļaunajam darbam. Daudzi piemēri par to, ka nelabais izpilda lāstus un vārdojumus; tas arī melna suņa izskatā referē par rezultātiem. Gars izpilda uzdevumus, pulveri kaisīt u. t. l.; jo sevišķa nozīme ir lāstiem — tad nāk gars to izpildīt. Cilvēkam ir tāds spēks, ka viņš ar lāstiem un vārdiem vien var kaitēt citiem pie miesas, mantas un lauka augļiem.

II. 10. Piemērs: ienaidnieku satiek ceļā un lād, piesauc visus velnus ellē; viens atnāk pakalpot; tam izsaka vēlēšanos, lai ienaidniekam kaklu apgrieztu. Uz vietas tas tiek ar tādu spēku no ratiem izsviests, ka ir beigts.

II. 11. Piemēri par lāstu — lai tu kāju salauztu, kas piepildās tajā pašā dienā — ar varu gājēju neredzams spēks pagrūž; tāpat bērnu pa logu izgrūž.

II. 12. Tāpat: par lāstiem, grūšanu un sviešanu — nosīšanos un locekļa laušanu.

II. 13. Tāpat: nelabais var arī mājas nodedzināt.

II. 14. Tāpat: aizņem elpu, uzsūta nāvīgu viesuli.

II. 15. Tāpat: dažādi ievaino uz raganu pavēli.

III. 1. Svētie neuzsūta slimības un tās nedziedē; no tiem arī veselību nevajaga izlūgties; nelabie gari var darīt it kā brīnumu lietas. Nedrīkst lietot Jāņa evaņģēliju, zīmes un charaktērus burvībai.

III. 2. Nav tiesa, ka nevar tapt vesels bez apbūrēja gribas.

III. 3. Burvjus var piespiest uzlaisto slimību dziedināt un burvību noņemt ar draudiem, cietumu u. t. l. Izzinot vainīgo, pēc pārliecināšanas vārdiem, kas nelīdz, ķeŗas pie šiem līdzekļiem. Jo svētākas dienas, jo vairāk velns trako; pat dievkalpojuma laiks viņam nav par traucēkli. Apburšanai der arī visādi veidi, pat ar krusta mešanu un Dieva vārda lietošanu. Velna pakalpojumi nekad nav bez ļaunuma.

III. 4. Burvju ārstēšana esot it kā ar reliģiju, bet aiz tās slēpjas nelabo garu ietekme. Vainu noraidot arī uz svētiem, kuŗu dusmas jāizpērkot — ar klusēšanu, mērišanu, uzraudzību nakti (mit wacten), ar čukstiem, krustu mešanu un svecēm, kad ārstē u. t. l.

III. 5. Slimību uzlaižot ar indēm, ar lāstiem. Ja prasa, lai veselību atdod, tad ir visādas izrunas: vajagot iet pie svētajiem, pie ārsta u. t. l., cits esot pie slimības vainīgs, slimībai varot līdzēt, ja to citam

uzlaiž, vārdi neesot pienācīgi u. t. l. Noņemt varot tikai uzlaidējs, nevarot līdzēt tādiem, kas jau griezušies pie priestera vai ārsta; no slimības viemnēr kaut kas paliekot; kas esot aizdomās par burvībām, tiem vairs neesot spēka u. c. Sātāns arī grib kaut ko par palīdzību; ar kontraktu noteic, cik ilgi velns kalpos; pēc tam var citu vietā dot, bet pēdējais paliek velnam.

III. 6. Tiem, kas grib no liguma atbrīvoties, velns liek sev galu padarīt. Tiesā tā daži atzistas un lūdz ātrāk tos notiesāt, jo dzīve tiem tapusi nepanesama un nāve būšot izpirkšanai.

III. 7. Piemēri, sev par tiem, kas cietumā sev galu dara.

III. 8. No sātāna nagiem nav viegli ārā izrauties, jo viņš neatstāj pat cietumā, pie spīdzināšanas liedz izrunāties, atzities. Pēc mocībām apvainotās atzistas, ka velns cietumā tās apmeklējis; cita pie pratināšanas apslēpusi savu garu mutē; citai velns ausis cieti aizlicis, lai tiesneša jautājumus nedzird; pēc spīdzināšanas velns draudējis un apsūdzētā lūdz pa nakti to vienu neatstāt; atzistas pēc izturētām mocībām, rādot, kur velns paslēpies tuvumā un draud: mocībās viņš bijis ausī un līcis izturēt; pilnīgi padotiem viņš liekot sev galu darīt. Citas viņš apmeklē cietumā un guļ ar tām. Ari raganas ar velnu noslēdzot ligumu un tām tas līdz galam jāiztur. Ja grib atkāpties, viņš tās sit, min kājām u. t. l.

III. 9. Pratinātāji iepriekš mocībām lieto dažādus paņēmienus. Raganas sapemot tās nes, lai viņas zemei nepieskartos, kā Lotringā kāzās līgavu uz rokām līdz baznīcai nes, lai tām burvji kaitēt nevar. Raganas arī izģērbj un dod vienā dienā šūtu kreklu; citi tām apgriež matus no visas miesas, jo velns esot matos; citi šļāc aukstu ūdeni sejā un mutē, lai nelabo izdzitu; citi lieto raganu peldi, sasiēnot kopā rokas un kājas un ūdenī sviežot: ja tās peld, tad ir raganas; citi pārbauda ar karstu dzelzi.

III. 10. Nelabais gars var pavēstīt savējiem iepriekš par to, kas viņus sagaida; kā melns krauklis tas to vēsta cietumā u. t. l.

III. 11. Nelabie gari var parādīties pat vissvētākās vietās (baznīcās, sprediķa laikā, klosteros u. t. l.). Tiesūs apsūdzētā to redz kaktā; tas grib kā vōzis ar kājām tai sejā ķerties, bet tiesnesis to neredz; pēc tam tas ir otrā kaktā, ar ragiem pierē; raganas vai nu to izdomā, lai tiesnešus iebaidītu, vai arī gari tikai viņām redzami. Remīgijs tic pēdējai iespējai. Tā neesot fantāzija.

III. 12. Pret tiem, kas domā, ka raganas nevajaga sodīt. Raganas taisa negaisu, krusu u. t. l.; autors ir pret to, ka raganas neesot miesīgi klāt pie tam, bet tikai domās; tāpat par lauku kaitēšanu. Nav saudzējamas arī vecenes.

Slēdziens: *Zwar ich scheue mich gantzlich nicht meine Meinung*

*hiervon öffentlich und ohne einige Scheu für männlichen zube-
kennen, und mit allem möglichen Fleiss die Wahrheit an Tag zu tun,
als ich nunmehr so viel Jahr und so lange Zeit her, in dieser Schul,
darinnen man die Zauberer un Hexen examinert, gebet, abgerichtet,
und bestetiget bin. Nämlich dass die Hexen und Zauberer ihr Leben
in Wahrheit, mit allerlei gotteslästerlichen abgöttischen Wesen, mit
Zauberei, mit unerhörten erschrecklichen Wercken der Lieb und
schändlichen Butschäften, mit Schand und Lastern besflecken und
besudelen, darum man ihnen von Rechtswegen, allerlei Tormenten
und Marter antun, und sie endlich mit dem Feuer verbrennen sol:
beid damit sie mit gebürlicher verdierter Straf ihre Misshandlung aus-
dülgen, und dann auch damit sie anderen ein Exempel sehen, welche
auf solche Weiss durch die Schärfe und durch den Ernst der Straf von
ihrem gotteslästerlichen Wessen abgeschreckt werden.*

Raganu prävu internacionalo raksturu visai labi formulē Fišarta vārdi Bodena grāmatas tulkojumā: *In summa man besehe die ergan-
gene Procesz wider die Hexen ausz Teutschland, ausz Frankreich,
ausz Italien, ausz Hispanien... Vnd besehe darneben zugleich die täg-
lich unzählige kuntsschaften, die widerholte Zeugnungen, Confrontati-
onen oder Entgegenstellungen, die Überweisungen, und bekantnussen,
darauf die so verurtheilt worden, bisz in Tot bestanden: Welche mehr-
theil gantz alber unveständig Leut oder alte Weiber warn, die nie
einen Plutarchum, noch Herodotum, noch Philostratum, noch an-
derer Völcker gesatz gesehen noch gelesen, noch mit den Hexen ausz
Franckreich vnd Italien jemals sprach gehalten und sich verglichen:
wie sie so artlich inn allen sachen und puncten oberein stimmen⁹⁹.*

Raksturīgs arī tas, ka vecākās 16. g. s. burvju un raganu prāvas mūsu zemēs ir pret vietējiem vāciešiem. 1531. g. Rīgas kannu lējējs Burkards Valdis nolād savu sievu, kas viņu atstājusi un kuģī aizbēgu-
si. Viņa lāsti ir: „Sie solle nur mit dem Schiffe, Schiffer un anderen Kaufgesellen von hinnen ziehen, sie solten noch sämtlich die Füsze in der See waschen.“ Kuģis, tikko ostu atstājis, jūras līcī paliek 3 dienas uz vietas un uz priekšu netiek, lai gan ir labs ceļa vējš un citi kuģi tam gaŗām iet. Kapteinis jau sagŗtavo dēli, kur piesiet Burcharta sievu un to jūrā ielaist, bet palīdz kāds Bertolds ar prethurvību, liekot visiem pŗaraut labās kājas apavus kreisā kājā un arī visas drēbes pŗ-
vilkt otrādi. Pēc tam kuģis sāk neapturami skriet un Gotlandē gan-
drīz krastā ieskrien. Ar Dieva palīgu jūrnieki tomēr tiek vaļā no sadusmotā vīra nedzirdētās burvības (von gedachtem unerhörtem greuerlichem Zauber... des bösen Menschen Burchard)⁴⁰. 1542. g. Igaunijā pie

Vezenbergas Hanss Mekss ir savas sievas, kas iemilējusies Maideli, apburts — ar sāli, kas viņam ceļā kaisīta. Burves sadedzina⁴¹.

Ari Latvijā 1550. g. Aizviķos muižas īpašnieka dēls nozāļojis savu tēvu; īpašnieka sieva Brigita pēc tam griezusies pie burvjiem, tiem iedodama balta kapauna asinis kopā jauktas ar zemi, kas no sliekšņa apakšas ņemta, lai to izkaisītu muižas vārtu priekšā, lai saslīmtu vedekla⁴².

No raganu prāvām, kas vēl gaida sakopojumu un izdošanu, varam jau gūt arī konkrētus burvību *aprakstus* un pat arī buřamos vārdus jau 16. gadu simtenī. 1559. g. sadedzinātas raganas Grobiņā; apvaino māti un meitu par raganām, jo viņām ziemā neuzbrūkot vilki, lopi labi padodoties un nesirgstot ne ar kādām kaitēm. Soģis, kad tās atvestas, vairs nešaubījies, ka vecākā no viņām jau ilgus gadus kalpo velnam, jo tik riebīgu izskatu, kāds vecai zemniecei bijis — aiztūkusi seja un sarkanās acis — varot iegūt vienīgi kalpojot sātānam. Meitai uz muguras bijis aizdomīgs plankums zirņa lielumā, kas esot velna zīmogs⁴³, pēc specialista raganu lietās, mūka Deibela atzinuma. Viņas atzinās, ka apbūrušās lopus, lai tie nosprāgst, uzkūdijušās zvērus, lai saplosa ceļiniekus un uzsūtijušās ļaunu slimību pilskunga saimniecei, lai tā nomirtu⁴⁴. Bet veceni, kuŗa sātānam tik ilgus gadus bija uzticīgi kalpojusi, pēdējais ņēma sevišķā aizsardzībā: viņa spļāva kalpiem virsū asiņainas raganas putas un pie nepatīkamām mocībām velns tai sūtiņa virsū cietu miegu, tā ka viņa sāpes nemaz nejuta, bet saldi gulēja...⁴⁵.

Mūsu rīcībā ir vecākie buřamie vārdi no 1574. gada: 1574. g. 11. sept. nevācu sieva Katrīna Rīgas zemes soģa tiesā apvainota, jo viņa Benediktam Mačam draudējusi (lāsti), (1) *dass ehr so kall als ein finger vnnd so dorre als ein stock werden solt* (lai paliek tik kails kā pirksts un tik sauss kā nūja), *darauff ihm dan auch so viel erfolgt, dass ehr dass gantze vorjar kranck gewesenenn*. Šādi salīdzinājumi dīšanai sastopami arī mūsu laikos buřamos vārdos. Vainīgā arī nosaukta par Raggan, kurpretim kāda otrā no Doles, pie kuŗas griezušies pēc palīdzības, lūdzējus sūtijsusi atpakaļ pie Katrīnas, kas ļaunu darijusi, jo pretēji Katrīnai sie aber ginge mith zeuberei vmb, also dass sie mith ihrem thun nichts vbereynn qwemett. Katrīna sadedzināta. Viņas apsūdzētāji ir zemnieks Pēteris, ko viņa apbūrusi, Anna, kam tā nonāvējusi 3 nedēļas vecu bērnu; kad Benedikts Mačs tai pārmetis bērna nonāvēšanu, viņa tam draudējusi; Plonniņa sūdz, ka apburts viņas dēls, tāpat Jukums Grāve sūdz par tēvu, kas nomiris, un viņš pats noburts tā, ka staigājot un mokoties un naktis mieru nevarot atrast. Jēkabs no Ņengaraga saka, ka Katrīna reiz agrāk ņēmusi palīgā kaimiņus rudzus plaut un devusi tiem dzert mēru *alus*⁴⁶; kas to

dzēruši, tiem bijis nelabi, un kuņus tā *izlaitījusi*, tiem kļuvis labāk. Katrīna atzistas, ka alu sagatavojusi ar irbenēm. Viņas meita savu māti arī par burvi turējusi. Kādreiz māte teikusi: Re, kāds zils uguns arī, bet citas nekā neredzējušas. Citreiz mātei viņa lūgusi pienu; tā raidījusi pie kubliņa, kas bijis pilns tārpiem — māte gribējusi viņu *apdot*. Pieminēta arī nevācu ragu licēja Sāmieša sieva, kas redzējusi, ka bērns paņēmis klēpi; tas drīzi bijis zilā krāsā, tam bijis kakls pušu un 5 pirkstu nospiedumi uz tā.

1576. g. 25. sept. turpat Rīgas zemes soģa tiesā tiesāta arī nevācu sieva Katrīna ar viru Mārliņu Švogsteru. Viņa ar buršanu neesot nodarbojusies, bet palīdzējusi un *labu darijusi* cilvēkiem, zirgiem un lopiem ar šādiem vārdiem: (2) „*Ein Creutz her tragt dass Creutz Creutz Creutz denn weg gehet Creutz Creutz Creutz denn knochen wachset*“. Apzīmējums Creutz šeit būtu iztulkojams krusta resp. 3 krustu mešanai. Viņa palīdzējusi arī bērniem *kakla sāpes ārstēt* ar rokām un zālēm. (3) Ja cilvēkiem *mata tārps*, viņa palīdzējusi ar vārdiem „*Der Wurm soll also vorstauben gleich wie das Menschenn spichel und des pferds schweiss vor schwindet und vorstaubt*“ (kā cilvēka spļaudeklis un zirga sviedri). Arī šeit ir dilšanai salīdzinājums. Vīrs par sievu teicis, ka viņa esot Ragge. Mocišanā viņa negrib atzities, ka *velns* bijis pie viņas, bet viņa esot palīdzējusi jauniem un veciem pati, bez sātāna palīdzības. Velnš gan nākot dažu nakti pie viņas, bet caur to viņa neesot nevienam jaunu darijusi. Par to velns viņai pa Jāņiem sagatavojis nelaimi, ka viņa 4 nedēļas uz gultas nogulējusi. Mārliņš Švogsters mocībās atzistas, ka jau 3 gadi sātānam kalpojis. Velnš viņu iemācījis *kannā* kaut ko redzēt, kūdījis dienu un nakti, tad gaŗa cilvēka izskatā atnācis pie viņa uz lauka, ielicis rokā *olu*, ko licis nolikt Ludviķa Hintelmaņa laukā, ko viņš arī darijis. Pēc velna pavēles viņš arī Hauemaņa laukā *salmus* sasējis krustiski, lai viņam labība samaitātos. Tas arī būtu noticis, ja sieva to nebūtu atradusi un salmus atsējusi⁴⁷.

T. Zeiferts⁴⁸ piemin Katrīnas Švogsteres Dieva piesaukšanu sāli apvārdojot: (4) „*Saule, mēness, diena un nakts*.“ Sal. no jaunākiem vārdiem „*Saule, mēness, debess zvaigznes, Dieva Dēls un Svētais Gars*, palidzi man to cilvēku paglābt un tā sāpes atņemt“.

1577. g. 12. maijā turpat Rīgā izraidīta Magdalēna Šmuganiete.

8. jūnijā turpat iztiesāta Vecmuižas Sprides Hynnes lieta; ir atzīšanās, ka viņš apbūris Rutka dēlu un draudu dēļ atkal viņam palīdzējis, tāpat arī par bērna apburšanu un pēc tam slimības *pārnešanu* uz govī⁴⁹. Ar savu sievu un kādu vaļinieci tomiešos viņš arī *lidojis*, bet pēc ikšķilietes modernieces Magdalēnas lūguma apbūris muižnieka D. Harjena sievu, lai moderniece atkal pie tā tiktu; sieva nomirusi. D.

Harjens esot viņai to lūdzis un ar to laulību pārkāpis. Magdalenu notiesā un noraida viņas prasību pie atbildības saukt arī Harjenu.

1578. g. 21. jūlijā turpat Andres Suke izteic, ka sieva viņam teikusi, lai tik zogot droši: viņa izdarišot, ka *suņi nerej* un viņš nevar tikt saķerts, viņa varot ar burvībām labu un jaunu darīt un kā ragana lidot. Sieva izraidīta.

1582. g. 28. nov. cits zaglis Indriķis izstāsta, kā to dara: apiet 3 reiz ap sētu un met akmeni uz jumta; ja tad neviens *suns nerej*, tad var droši iet iekšā, bet kad viņi savu nodomu izdarijuši un atkal iet prom, tad ņem 3 reiz zemes un met ačgārnis atpakaļ — tad viņi droši, ka tiem nevarēs dzities pakaļ. Apvainotā Katrīna no Burtniekiem atzīstas, ka esot viņam vajadzīgos vārdus teikusi. Minēta arī cita *recepte*: jāņem miroņa sega (die matte von enem dhotten menschen), no tās jāiztaisa linga (eine slenge), un ar to jāsviež akmens uz jumta, tad tai mājā cilvēki un suņi gulēšot kā miropi⁶⁰.

1583. g. 7. sept. Jan Surne (?) kādreiz teicis: Lass Runzen arbeiten: was er arbeite: es soll gleichwol nichts haben — laikam pamats apvainojumam par noburšanu. Tāpat citā reizē viņš atnācis pie sūdzētāja, nožēlojis, ka tam zirgs nobeidzies un teicis: „Man žel tevis“; sūdzētājs jautājis, kādēļ to žēlojot — tā esot Dieva rikste — tas teicis: Ich sollte dir ebenso thun als deinem Pferde.

1584. g. Rīgas lielajā prāvā Elza Miezīte atzīstas, ka viņa tikai labu varot darīt, kad, piem., kāds *pārrāvijs* (svitrots „item man die Kinder mit dem bösen geplagt worden“). Pēc tam viņa atzīstas, ka esot *velnam* pavisam pārdevusies (ergeben); kopā ar citiem viņa *lidojusi*, un Piģītis bijis viņu bundzinieks, kad viņi Lieldienu rītā ahn dem hacken auf dem hohen berge vorsamt haben. Gaŗā Anna atzīstas, ka devusi otrai sievai kaulu pret *drudzi* (den Knochen für das febers); vēlāk, ka Piģītis bijis viņu bundzinieks, stabulnieks (pfeiffer) un vecākais (Eltermann) und ein gross Kunstener⁶¹. Četras reizes tā *lidojusi* Miezītei līdz uz kalnu pie Daugavgrīvas, lai tur un arī pa ceļam darītu jaunu cilvēkiem un lopiem; viņa gan pavisam tikai vienu teju nogalējusi, tāpēc viņai reiz bijis jāēd vārdes, jo viņai cita nekā nebijis. Mākslu tai iedevusi Miezīte ar *dzērienu*; tāpat ar *alu* (ihm Drunckbyer) šī māksla *piedzerta* Elzai, Trenča sievai, kas arī lidojusi. Elza Miezīte uzrāda arī kādu Tomu, kas Vitinga kundzei nodarijis, ka tai nebijis nekādas rasmus ar lopiem.

Lidošanā atzīstas arī Dārta, Zumpja sieva. Lidojot esot ar Katrīnu⁶² nogalējušas divus bērnus. Daži zeļļi no pilsētas arī bijuši sabiedrībā; to vārdus viņa nezināja. Viņa reiz ar pūriņu *apgājusi apkārt* ap Teklas, Jaunzemja sievas, sētu un pakšķiem, tad *nolikusi* to uz tūruma un tur atstājusi; tāpēc viņai lopi un labība sika izdodoties. Andrejs

licis vilkiem Kilkes lopus saplosīt. Gaŗā Anna atzistas, ka lidojusi, un tiesai paskaidro, ka miesa paliekot uz vietas un velns aizvedot tikai dvēseli. Elza atzistas, ka Trenciene esot virsburve, bet Piŗis vairāk nevarot kā daŗus vārdus un mēdzot arī pie burvēm padomu prasīt. Ķitādi viņas darot bērniem un lopiem, lieliem un maziem daudz ļauna; vecākās burves esot istās *laika grozītājas*⁵³. Tāpat Indriķis esot burvis, kas neļaujot labibai izdoties⁵⁴. Viņš atzistas, ka priekš 9 gadiem slēdzis jaunu *ligumu ar velnu*⁵⁵, kur apsolijis darīt visu, ko viņš pavēlēšot. Piŗis 3 reiz grimis ūdenī; viņš esot tikai daŗus vārdus zinājis.

25. maijā pirmie 5 sadedzināti. Izmeklēšanu turpinot, Elza, Trenča sieva, atzistas, ka iemācījusies burvību, ko Kurbiene esot tai ar *alu uzdzērusi*, un reizi lidojot esot vienu kazlēnu nogalējusi. Viņas velnam neesot vārda⁵⁶, jo tas nav kristīts. Kļaviņš protot cilvēkiem un lopiem ļaunu darīt un esot Vidzemē divus cilvēkus nobūris tā, ka tie nomiruši. Viņa velns neesot tik spēcīgs, ka būtu varējis apburt to, kas viņa māasai govi zadzis, bet vajadzējis citu ņemt palīgā. Viņš esot 3 reiz ar Mieŗiti lidinājis; pati Mieŗitene viņam to esot mācījusi un ar *alus malku uzdzērusi*; viņi laiŗoties uz kalnu, un kad tur ēduši un dzēruši, tad tur dancojot, un viņiem esot bundzinieks. Andrejs atzistas, ka viņš varot *matoļus* (den haerworm dhoten) nonāvēt; tikai daŗreiz ap *alus kannu* mošķojies (umb eine Kanne Bver gefexirt) un darijies, ka viņš varot citiem kannā redzēt to laimi un nelaimi (t. t. kannureģis). Matoļus viņš ārstē ar veco libju vārdiem⁵⁷, kas nozīmējot: „*ēd velns krūmus un ne cilvēku*“. Sal. jaunākajos buŗamajos vārdos līdzīgus noraidījumus uz citu objektu. Ar augšā uzrakstītiem vārdiem viņš arī esot daudz laba darijis cilvēkiem, kas bijuši ko *lauzuši* jeb *krituši* (gefallen). Viņš mācījies labu darīt bērniem un esot savu mākslu pie saviem bērniem izlietojis, bet nebijis to pareizi iemācījis un abi bērni no tam nomiruši. Ivans mācējis *sāli pūst*⁵⁸. Kad viņš kādam svētilo (appūsto) sāli dodot, tad tam nevarot nekāds *ierocis* kaitēt. Viņa vārdi ir (5) *Selsenick, Trummelnick adtsle Selse warde, Noseklesze wannesinge Selse warde, daeszdedam* (Dzelzeniek, trumulniek, atslēdz dzelzu vārtus... nosikliedz vanadzīņi... Dzelzu vārti dārdēdami)⁵⁹ (vecākie tautas dziesmas fragmenti).

Sāli pūst viņš iemācījies Krievzemē. Ziles Anna mākot izmeŗģitos locekļus *iegriezti* un esot kunga lopiem palīdzējusi. 23. jūnijā atkal sadedzināti pieci un 28. jūlijā divi no apsūdzētajiem. No mocībām atļautas un vecmātei apraudzīt nodotas divas sievas, kas esot uz grūtām kājām. 1584. g. sadedzināta arī kāda Stankuliene.

Tai pašā akti ieŗūti citi materiali, no kuŗiem zināms, ka zirgu Miķelis esot lidotājs burvis un Ziemas svētkos bijis vienmēr citu burvju pulkā. Viņa gars jeb velns esot apbūris izgājušo piektdien tie-

sas sulaiņa Tomasa sievu⁶⁰, kas pagibusi... Viņa (sie?) esot šo gūstā ņemti izglābuši ar šādiem vārdiem (6) „*Dewigen Perckone vnd dewinge Strele, Plesz to welne dewing gabbal no to Cilweke*“ (deviņi pārkoņi un deviņi strēli, plēs (plēš?) to velnu deviņi gabali no to cilvēku)⁶¹; šādi vārdi par pārkonu, kas velnu vajā, pazīstami arī jaunākajos burāmvārdos. Kalēja Hāzes bērnu Pārdaugavā viņš esot 3 reiz apbūris un veselu darijis ar šādiem vārdiem, kurus burvis teicis savam garam, kas sevi licis saukt *Nedoms*⁶²: (7) „*Ja tow tick, tece tam*“ (ja tev tik, tici tam); viņa gars dzīvojot ezerā. Melnieni, kas divreiz tam gadījusies pretim lidojot pār Daugavu, viņš reiz sasējis ar vārdiem (8) „*Dewinge Sete Posem, Dewing Par Rixte Buss Mowku saszet, Zitte Par Sitte*“ (deviņi sētas posmi, deviņi pāri rikšķu būs mauku sasiet, citu par citu)⁶³. Ar šādiem vārdiem viņš to atkal atlaižot: (9) „*Plese Razinge, sit kopan: tad klusz mowke nopestit*“ (plēs rociņas, sit kopā, tad kļūs mauka nopestita). Kad tā izdarot, tad lidojošai burvei vajagot nākošu dienu gulēt mierā, jo šie vārdi viņai pavisam atņemot spēku. Tālāk lasām, ka kādam iebūvietim viņš sievu un bērņus apbūris, tā ka abus nāve paņēmusi. Viņam esot vēl viens gars, kas saucoties *Oterdoms*. Ar to viņš lidojis un lopus maitājis.

Arī kāzās ar šā gara palīgu viņš vienmēr mēdzis naidu un zaudējumus darīt. Viņš esot laulību pārkāpis ar daudzām sievietēm, 3 bērņus līdz ar 5 teļiem Tukuma apriņķī nogalinājis. Pie Sipolu Babītes ezera esot viena sieva, ko viņš nevarot nosaukt, kas esot Babītes mācītājam apbūrusi teļu. Bet kad mācītājs gribējis par to sūdzēt, tad tā viņam iedevusi vilnāni un avēnu par atlīdzību. Zaķapautiene (die *Sacke Powten*) esot Rociņa sievas brālim 7 zirgus nobeigusi līdz ar viņa sievu un bērņiem un esot šo cilvēku padarījusi par ubagu.

Šie saraksti vien jau ir īsti *maleficium* paraugi, nerunājot par 1584. g. lielo prāvu, no kuņas ņemti raksturīgākie izraksti burvju darba saturam. Pakts ar velnu, raganu salidojumi, viņu kaitēšana u. tml. ir īsti raganu prāvu gaumē. Cik viegli nāk apvainojumi, redzams no 1587. g. 10. jūnija sūdzības par divu zemnieku grupu salamāšanos. Viens teicis (tulkojumā) „*Gan tevi vēl dedzinās, kā jau tavu māti sadedzināja*“, bet otrs „*Tu un tavs kungs (birģermeisters) paši degsiet*“, un atgādinājis kalendara nemieru notikumus par birģermeistaru. Birģermeistars sūdz — draud nāve.

1590. g. 20. febr. nevācu ragu licēja Jurgena prāvā apvainotais esot šādi sacījis (10), ka viņai vajadzētu „*also gequelet und gemartert werden, dass sie wie eine Pogge oder erdekrete krichen sollte*“ un (11) „*das gleich wie das bier im trincken aus den kannen lieffe, sie auch also vergehen und verschwinden sollte*“⁶⁴.

Indriķa apsūdzībai un apvainošanai burvībā pietiek arī 1590. g.

31. martā ar to, ka viņš teicis, ka viņam atņemts cirvis par zaļa koka ciršanu: „Kilke lai ņem manu cirvi, ko malku cirst, bet zirgu viņam nebūs, ar ko to malku pārvest“⁶⁵.

Šis ir ziņas no Rīgas zemes soģa aktīm 16. g. simtenī. 1594. g. no Rīgas izsūta Pēteri (Kopfsetzer), kas starp citu neiesvētītas oplates⁶⁶ lietojis burvībām; viņa grāmatu (Schwarzkünstlerbuch) publiski sadedzina⁶⁷, kas ir pirmais burvju grāmatas pieminējums Latvijā.

No minētajiem burmajiem vārdiem daļa pieder pie lāstiem⁶⁸. Tādi ir 1, 10, 11 ar analogiju novēlējumu pamatā; pamats analogijām ņemts no tuvākās apkārtnes. Arī pārējie šķiet ar vietējo tradīciju; ir analogijas (3), atskaitot kristīgo elementu (krusta mešanu). Otrā formula ir par augšanu un izzušanu; piesauktas dabas parādības — saule, mēness, diena, nakts (4), pērkons, kas velnu plēš (6) un dzelzenieki, vārtu slēdzēji (5). Vēl šais vārdos nav rietumu kabalistisko un kristīgo formulu ietekmes.

Darījumi turpretim liecina par diezgan parasto tautas ārstniecību, kas cieši saistāma ar burmajiem vārdiem un ir visai vienkārša — ar rokām un zālēm (1576), ar vārdiem, slimības pārņemšanu (1577), ar kaulu, ar sāli (1584). Ārstēt var kakla sāpes, izdzīt mata tārpus, dziedēt pārraušanos, drudzi, lauzumu; pieminēta arī ragu likšana.

Citādi ir ar ļauna darišanu (maleficium). Šeit jau ir ligums ar velnu, raganu lidošana uz sapulcēm, kaitēšana cilvēkiem un lopiem, ļaunuma uzburšana. To dara ar lādēšanu vai tiešu apburšanu vai citiem līdzekļiem. Ar alu iedzirdina nelaimi iekšā, arī ar pienu, kas tārpu pilns (1574); ar alu piedzeļ buršanas mākslu citiem (1584). Citiem kaitē ar nešļavu likšanu (ola), salmu siešanu krustiski (1576); plaši aprakstīti zagļu paņēmieni suņu klusināšanai ar vārdiem un darbību. Kāds apvainotais ir arī kannureģis, kas alus kannā var nākotni redzēt. Burvji var saistīt arī raganas (1584) un tās atlaist. Raganu jēdziens ir jau pilnīgi izveidojies šajā laikā; 17. g. s. veidojas raganu prāvu teorija arī pie mums.

3. nodaļa.

Raganu prāvas 17. un 18. g. s.

Raganu prāvu psihoze ir jau iespiedusies arī mūsu zemē. Pieaug arī raganu prāvu skaits. Jau 16. g. s. liesmo sārti, bet jo sevišķi tas notiek 17. g. s. Pēc Rozīna Lentilija ziņām viens pats Netenhorsts nedaudzos gados sadedzinājis ap 80 savu dzimtcilvēku¹.

Baznīcas vizitacijā Ventspilī 1609. g. 6. okt. konstatēts, ka pēc iepriekšējā mācītāja ziņām burvība pieņēmusies, lai gan viņa laikā 25 sadedzināti.

Ne velti velnu latviešu tautas tradīcijas tēlo muižnieka izskatā, kam ir arī vecāka tradīcija, jo Nyensteda chronika, 1598. g., piemin velnu I. f. Tizenhauzena izskatā².

No daudzām raganu dedzināšanām 17. g. s. sākumā pieminētas 2 burves, kas sadedzinātas Rīgā 1614. g. 4. okt., bet trešai Ragge velns cietumā apgriezis kaklu³. Tā kā 17. g. s. prāvas ne visas publicētas, to raksturošanai var minēt tikai dažas.

1630. g. 12. jūnijā Rīgā apsūdzēta⁴ Grieta, Anša Rakes sieva, zemeņiece, kas jau priekš 20 gadiem apsūdzēta par buršanu, bet atļaisnota. Arendators un 5 zemnieki apsūdz Grietu, ka viņiem ļopi bojā gājuši — govīs piena nedevušas: Grieta esot vainīga un esot arī *govis slaukusi*. Tāpat kaimiņiem nekas neaudzis, bet Grietai labi. Arī kāds kareivis, kas Grietu apzadzis, drīz pēc tam nomiris. Kad Grieta saņemta, pie viņas atrasta lāča ķepa. Cietumā viņa viena ar kādu sarunājusies: *Warum plagest du mich, warum friszest du mich? Pēc tam: O mögen 9 Teufel kommen und mir helfen.* „Ko tu mani moci? Ko tu mani ēd? *Kaut 9 velni nāktu un man palīdzētu.*“

Sasietās rokas viņa atbrīvojusi un mēģinājusi pakārties. Virs 2 reiz atradis istabā mēslus un izbijies; sieva 2 reiz mēģinājusi viņu nožņaupt; dažas dienas atpakaļ viņu miegā kāds klusi saucis vārdā, bet kad atmodies, neviena nav atradis. Grieta atzīstas, ka bijusi sakaros ar lielu velnu — Anseling — āža izskatā ar lieliem ragiem. Pa daļai pati, pa daļai ar tā palīdzību viņa sarīkojusi savus nedarbus. Viņai esot 3 vārdi, ar ko varot slimus padarīt, pat nāvēt un kad tos aēgārni lasot, tad atkal dziedināt: (12) *Augstos Kalnos tukscha Maise*, (13) *Pa leelas Laiwas Masta gallu un arī kāda piezīme par dārzkopību*. 19. jūlijā Grietu sadedzina.

1630. g. 2. augustā apsūdzēta arī cita sieviete, Lūcija, par kāda kareivja bērna apburšanu. Bērns bijis slims. Lietojot dzīvsudrabu, viņa to ņēmusi ārstēt pirti gan ar ziedi, gan braukot un mazgājot, bet bērns nomiris. Lūciju aizved pie mirušā bērna, liek uzlikt roku uz bērna krūtini un runāt: „Ciktāl es esmu vainīga pie šī bērna nāves, Dievs dod zīmi pie manis.“ Bet Lūcija aiz bailēm nevar pateikt neviena vārda. Citi redzējuši, ka bērnam 3 reiz mute un 3 reiz labā acs atvērusies. Sākusies ne atdzivināšana, bet inkvizīcija. Lūcija atzīstas, ka kopā ar vairāk raganām un velniem *lidojusi* ar laivām un ratiem uz sabatu. Pusnaktī velni atdarījuši draudzenēm visas klētis vaļā un ieteikuši no viena ņemt, otram dot. Viņa nosauca katru velna vārdu un aprakstīja to apgērbu, toreizējos ēdienus un dzērienus un dejas. Tad paskaidro, ka kaut kas sēžot uz mēles un vairs nevarot runāt, citreiz teikšot vairāk. Bet cietumā viņa pakārās, lai izbēgtu no mocībām.

1631. g. 2. aug.⁵ Turaidas zemnieks Mārtiņš Rika apsūdz Lakša Mārtiņu, kas nobūris viņam zirgu; kad vainīgais to apskatījis, zirgs palicis vesels; nobūris arī viņa dēlu pēc strīda par zemi; dēls nogulējis 5 nedēļas, bet kad Laksis atnācis un teicis, lai ceļas augšā, gan jau būšot vesels, tad pēc nedēļas jau staigājis. Kad Rika apsūdzējis Laksi kungam rudzu pļaujas laikā, Laksis teicis: „Vai tad tu domā, ka tu ar to tālāk tiksī?“ Rudenī nobeigušies viņam visi zirgi. Nobūris arī viņa zirgu, ka ne suns, ne putns negribējis ēst tā gaļu. Lietu nosūta uz Rīgu.

1631. g. 22. jūlijā Rūjienā⁶ apvaino 14 g. v. kalponi Katrinu zādībā un par to, ka viņa Klegera sievu kā ugunīgu pūķi lidojot redzējusi. Šī to apstiprina; esot to arī saistījusi un zemē nogāzusi ar vārdiem, ko tai kāda uz Kurzemi aizgājusi ļaužu ārstētāja mācījusi; ar tiem viņa deviņos no rīta uz gadu līdz Mārtiņiem to saistījusi. Šie vārdi ir:

- (14) Spidan Scacke Jures Sackan, Naggal
Spidan gresse apkardt, Spide pie scocse,

ko Bilenšteins atšifrē šādi:

Spidan' saki! jūras sakne, nagla!
Spidan' greezees apkahrt, spihdi pee koka!

Bet atlaišanai bijuši šādi vārdi: (15) Sinite, per to Sede Selse ne gode speck adschwer wisses leide wallen.

Viņa sodīta ar pērienu. T. Zemzara lasība ir: *Spidan Kacke, Jures Sacken, Naggul Spidan gresse abkardt, spidi pie kocke*, kas dotu saprotamāku tekstu: Spidan (spīgan) kaķi, jūras zaķi, negul Spidan

griezies apkārt, spīdi pie koka. Atlaišanas vārdos teksts⁷ līdzīgs Bilensteinas publicējumam. Sinīte vietā T. Zemzaris lasa simte.

1632. g. (Lazdonas Pilstiesas prāvā) zvejnieks Ansis Pyrack dusmās iedūris nazi kokā un sacījis: (16) „*Also sollen seine (des Klägers) Kinder verderben vndt umbkommen, wie er insz holtz steche vndt seines viehes heutte auf den zeunen vertreugen, wie er (Pyrack) sein Netz aufhänge vnd treuete.*“ Drīz pēc tam sūdzētāja dēls nomiris. Kad viņam jautā, ko viņš pie burvības par savu dievu piesaucot, viņš atbild: „*Den alle Menschen scheuen, den unreinen.*“ Ar burvītiem vārdiem viņš varot slimam palīdzēt „*alsz nehme er es mit der handt wegk.*“ Viņš palīdz arī pie grūtas dzemdēšanas. Kad viņam liek izdzert alu, ko viņš pats ar kannas 3 reizīgo attaisīšanu un ar savu skatu apbūris, viņš ir tūlīp līdz nāvei slimis un lūdz vēl vienu kannu un sāli. Sāli viņš vairākas reizes appūš, dzeļ to ar alu un ir glābts. Kad viņu apvaino burvībā, viņš solās baznīcā iet un to zvaniem nozvanīt. Lai gan viņš to nedara, saslimst apvainotāja dēls pa ceļam uz baznīcu⁸.

1636. gadā Rīgas Zemes tiesa Dūjas muižas sesijā par buršanu tiesā Annu Buku⁹.

Mačs Sērēns (Matz Särren; Särne; Sarn) sūdzas, ka Buka nobūrusi viņa trīs bērņus, atriebjot viņas vīra arestēšanu par klēts zādzību. Tāpat dēla sieva atradusi burvi *uz sava lauka* un prasījusi, ko tā dara. Tā atbildējusi, ka meklējot naudu, un kopš tā laika viņai tīrumā nav augusi nekāda labība. Reiz Rīgā Buka lūgusi viņam zirgu aizdot, lai varētu tikt mājās, bet viņš nedevis. Neilgi pēc tam viņš braucis ar to pašu zirgu uz baznīcu; zirgs kritis un bijis pagalam. Arī daži par buršanu sadedzinātie uz viņu esot norādījuši. Āreņds Ratenieks sūdz, ka pats Buks viņam pārmetis, ka nav lūgts kāzās, un prasījis alu. Vienu stopu izdzēris un otru *izlējis zemē*, bet pēc tam Rateniekam 8 dienu laikā nobeigušies 8 liellopi, 2 zirgi un 15 aitas. To atklājusi sadedzinātā Rēziniete (Rehsingsche), kas teikusi arī, ka Buka nobūrusi viņa tīrumu tā, lai nekāda labība tur vairs neaugtu. Bez tam Buka nobūrusi arī viņa meitu.

Andris Jēcis (Andres Jetze) stāsta, ka Buka draudējusi viņam, kad viņš nositis viņa ciematā ienākušās Bukas piles, šādiem vārdiem: (17) „*Dasz soll dier bekommen, dasz deine Kinder sollen so werden wie die Enthen*“, kas arī noticis. Viens bērņs kļuvis kurls un mēms, bet otrs kroplām kājām un rokām, pie kam viena roka atliekusies aiz muguras kā pilei, kad tā peld ūdenī. Bērņu sūdzētājs bija atvedis tiesas sēdē.

Kazaks (Kosagk) sūdzas, ka Buka draudējusi, ka tas palikšot bez

dzīvokļa un bez krekla mugurā. Kad reiz burve bijusi pie viņa un saskaitusies aizgājusi, tūlīt nobeidzies teļš un driz arī divi zirgi.

Apsūdzētā atzistas Sērēna, Ratenieka un Jēča apsūdzībā. Buršanu mācījusies Rīgā pie kādas sievas Annās, kas jau uz sārta sadedzināta. Par saviem palīgiem viņa uzdod Senna Mārliņa sievu Maiju un znotu Hermani, kas protot visu to pašu, ko viņa. Sanāksmes noturot Zilā kalnā, pie Mujāniem. Turp nokļūstot tā: viņai gulot lielās svētku dienās dvēsele to atstājot un aizlaižoties pa gaisu, bet miesa paliekot uz vietas.

1637. g. Rīgas Zemes tiesas protokolā¹⁰ ir prāva pret Liepupes zemnieku Jāni Kušķi un viņa sievu Magdalēnu. Sūdzētājs Pulks ziņojis kungam par labības zādību uz lauka, bet Kušķis tam teicis: „Kamdēļ tu to sacīji kungam? Tev par to labi neklāsies un tu mani atcerēsies.“ Jaunais teļš pēc 2—3 dienām palicis kā traks, lekājies kā neprātīgs, maurojis kā vērsis un pēc kādas stundas nobeidzies.

Tāpat vēlāk viņš kā stārasts licis aizvest uz muižu Kušķa neatlauti sapļauto sienu. Viss siens vēl nebijis aizvests, kad pie kaudzes pienākusi Kušķa sieva Madaļa, iebāzusi rokas sienā un kaut ko murminājusi („Und mit dem munde gemurret und geknurret“). Dažas dienas vēlāk Lakša kūti ielauzušies vilki un saplēsuši divdesmit aitu. Priekš vairāk gadiem sadedzinātā burve Pilādziša (Pihlacksch) atklājusi, ka to nav izdarījuši vilki, bet gan Madaļas un Heniņa (Henings) gars.

Liepupes muižas amtmanis Jirgens nodevis Kušķim ārstēt savu slimo zirgu, bet tas izbēdzis, un Kušķis gājis to meklēt pie viņa. Uz zinājis, ka zirga te nav, atvadījies, pārlēcis pār žogu sūdzētāja ganībās, kur atradies lopu aploks, ko pieķēzījis trīs vietās: aploka priekšā, aploka vidū un pie žoga, kur pāri kāpis. Pilādziša to izskaidrojusi tā: Kušķis trīs reiz tāpēc pietaisījis, lai sūdzētājs un tā tuvinieki netiktu uz zaļa zara. Otrā dienā, govīs dzenot ganībās, pirmā govīs paodusi un tūdaļ norāvusi pienu („Milch beraubet“), sākusi stipri maūt un tā novājējusi, ka vajadzējies to pārdot. Gane to ievērojusi un citas govīs atgriezusi atpakaļ, bet no tā laika viņš nevarējis ne jaunus lopus ieaudzēt, ne vecos paturēt. Kā stārasts viņš kunga uzdevumā uz Tizenhauzena pavēli piedzinis maizes nodevu; Madaļa gan iedevusi klaipu un 2 vistas, bet lādējusies: (18) „*Tam, kas to prasījis, ne mūžam labi neklāšoties, arīdzan viņš to klaipu pieminēšot.*“ (Dasz der nemblich solches gefordert, nimmer wol fahren solte, — dasz Er wol das Klaip brodts ge . . . solte.) Vakarā sūdzētāja bērns saslīmis un no rīta nomiris. Pilādziša atzinusies, ka to nobūrusi kopā ar Magdalēnu.

Vēl sūdzas znots, Mačs Grāvis (Matsch Graue), ka pie Kušķa dzēruši par naudu alu. Kad jau trīs klapkannas bijušas izdzertas, Grāvis

pieprasījis stopa kannu, lai izmēritu, vai alus nav par maz atnests, bet Kušķis neļāvis un dūsmās teicis: *lai tu tik tukšs paliktu kā mana kanna* (19) („du sollst so ledig bleiben als meine Kanne“). Astoņas dienas vēlāk Grāvja ķēvei piedzimis nedzīvs kumeļš, un pēc divi dienām nobeigusies arī pati ķēve.

Kušķis visu noliedz, tāpat liedzas Madaļa. Pie siena kaudzes tikai teikusi: kur tad manas pūles paliek. Maizi dodot neesot lādējusi. Noliedz arī visu to, ko Pilādziša par viņu apgalvojis. Protot vienīgi palīdzēt zirgam, ja tas ko salauzis vai ja tam tārps iekšā, bet noburtam cilvēkam viņa nespējot palīdzēt. Pēc ūdens tiesas Madaļa atzīstas, ka nobūrusi Lakša bērnu, tāpat teļus un lopu svētību, ābeļdārzu un tirumus. To viņa izdarījusi šādi: paņēmusi „Bleylitz“ un aiznesusi velnam uz Zilo kalnu. Vecie koki dārzā vairs nekad augļus nenesiņot, bet ja jaunus iestādīšot, tad būšot augļi.

Madaļa izārstējusi Dārtas bērnu, slimību *uzlaižot* Tizenhauzena *teļiem*; arī Hinrichu Baumgartenu, bet šoreiz slimību *uzlaidusi gailim*, kas tūlī nospērdzis. Kad Tizenhauzens nošāvis viņas 4 cūkas savos rudzos, tā nobūrusi lielkunga sievu, bet tad burvību nopēmusi un *uzlaidusi viņas sunim*, kas pēc tam drīz pazudis. Apbūrusi viņa kopā ar Leimanieti Zilā kalnā. Slīma būdama viņa sūtījusi znota dēlu uz Siguldu pēc alus, bet kad tas tik drīz nepārnācis, to lādējusi un novēlējusi, (20) *lai velns to vadā pa krumiem* (Der Teuffel solle ihn im Büsche herumb führen). Tiešām ceļā tam stājies melns vācu kungs. Kad viņš metis krustu un saucis māsas viru, melnais vīrs pazudis. Viņas cunftē esot vēl 5 cilvēki, ko tā nosauc; lūdz, lai viņas abus dēlus neizpaužot par burvja bērniem, ko lūdz izsludināt baznīcā un mācītājam solās dot par to vienu ait.

Minētie pieci esot bijuši līdzī Zilā kalnā. Kušķa Jānim buršanu iemācījis Enninks viņa pirti un gribējis vest uz ellī. Abi tie nobūruši znota linus, ka tie izkaltuši, bet kad viņus *sadedzināšot*, znotam linu būšot diezgan. Viņi sanākuši aizvien Zeķes (secke) purvā, ellē; vecais Enninks bijis pavārs, šis rokas puisis. Ja turpu kāds aiznesis nospērgušu teļu, tas tūlī atdzīvojes. Viņš allaž stāvējis ārā, elles priekšā, istabās sēdējuši vācu kungi — ar krāgam. Balodis bijis alus nesējs, bet viņu ēdiens un dzēriens bijis tikai putas. Viesi bijuši 7, visi melnā ģerbušies; viņiem bijušas lielas galvas, citādi izskatījušies ka cilvēki. Divi reiz gadā, Lieldienās un Ziemsvētkos, kā arī Jāņu naktī, viņi kājām ejot uz ellī. Ejot tikai gars, miesa paliekot guļot. Ja neatnesot neko līdz, tiekot sisti un sodīti, arī ja neatnākot laikā. Pēdējo reiz Skrodera znots aizvedis mucu alus. Leimaņu Ilze esot Zilajā kalnā sacījusi Kušķenei: (21) „*Mans junkurs nošāva manas 4 cūkas savos*

miežos; par to viņa nama māte lai asiņo, kā asiņoja manas cukas."
Pēc tam viņa arī nobūrusi kundzi.

1645. g. apsūdz Jāni Laukelānu¹¹. Lieldienas pirmdienā vairāki sedējuši un sieva mazgājusi kaut ko. Ienācis apsūdzētais un teicis: (22) „*labo dir*“ — sieva tai pašā laikā sajukusi prātā. Dēls teicis — to tu esi vienīgais izdarījis un neviens cits „*meine Mutter Panemit*“. Pēc tam burvis Laukelāns liek pasniegt kausu (Kausch) alus, iepūš 2 reiz un dod dzert apburtai divas reizes. Tā paliek tūlīt vesela. Par to burvis prasa linu bikses, ko saņē, un arī alu.

Apsūdzētais atzīstas, ka sūdzētājam esot gan devis (22a) „*laborit*“, bet viņš esot toreiz bijis piedzēries un nezinot vairs nekā no tā, bet sieviete tai pašā stundā sajukusi prātā. Beidzot apsūdzētais atzīstas, ka sieviete tiešām esot saslīmusi no viņa „*laborit*“. Dzert viņš tai devis ar vārdiem „*Werde nun Gottes Willen gesund*“.

Viņš arī pie slimā bērna gultas prasījis 2 olas, paņēmis rokā, devis mātei tās aptīt ar pakulām, uguni cept un devis to saslīmušam bērnam apēst. Turklāt vēl lietojis sekojošus vārdus: (23) „*Zemes teus zemmes Sets palitz*“. Minēto sievu viņš izārstējis ar šādiem vārdiem: (24) „*Swete mate Dewe mate ley (Laimas) mate, ich bitte dich lasz sie immer gesund werden, ich will dir schlachten lassen ein Schaff*“.

Laukelānam esot pašam dievi, ko viņš ēdinot svētku dienās. Viņš varot arī kannā redzēt, un kad viņš tur ko redzot, tad viņš sakot: (25) *Höchster Gott, weise e. Zeichen in dieser Kanne, wo das verdoren (?) d. gestolene Zeug soll wieder bekommen werden, wo ich, so weisz auch kein Zeichen, bekennet, wenn das verlorene Zeug soll wieder bekommen werden, so wendet der Schaum nach dem Handgriff in der Kanne, wo aber nicht, so bleibet der Schaum bestehen.*“ Apsūdzētais atzīstas arī, ka viņam esot savs dievs, der *save devs debes*, ka viņš bete ihn an in e. Kanne Bier, *alke devs* hilf bei ihm; ja tam neziedo āzi (Bökling) un vistu, esot jāmirst, un viņš tad arī āzi elku dievam dodot, kas *Darse mat* saucas, kam viņš par lopiem un naudu lūdzis. (26) „*paggadda Jarsamatte, paggadda naute matte*“, aber bitte beim Vieh und Geld zu erlangen helfen, die Jarsamatte wo man die nicht anbetet, so kriegt man kein Geld. Apsūdzētais saka, ka visi nevāci tāpat darot, saka, ka pieminētie dievi, specificirte Gotte so klein sind, d. wie ein Hahn formiret. Laukelāns saka, ka *alke debes* dzīvojoit pirtis un viņu asinis palīdzot jauniem veseliem tikt; tāpēc viņš liciš gaili nogalināt viņai un svaigu miežu alu brūvēt; ja minētam dievam *paggad kaupimate* nav pat vista ziedota, tad uzbrūk slimība.

Beidzot viņš atzīstas, ka *Semmes Deves* esot velns, kam viņš 1½ gada kalpojot; viņš esot lūdzis svētos eņģeļus, lai tie viņam piestājo-

ties un velns tad iebēdzis kādā priedes baļķī (Fichtenbalken), kur to pērkons saspēris.

1645. g. Jakobs Bokols no Mežamuižas apsūdz Gertu Taušu, ka tas esot pie viņa alu dzēris un vienu kannu *atpakaļ zem kreisās rokas izlējis*, kāpēc viņa sievai kājas sasirgušas, sarautas un tā gadu slima nogulējusi. Gerts atzīstas, ka sievu esot novēlējis savam *Semmes Deves¹³* (reizi arī *Semmes Rekes!*).

1646. g. Trikātas zemnieks Lielmaņu Pēteris¹⁴ apsūdz trikātieti Spēlnieku Jāni par sievas un divu bērnu noburšanu. Apsūdzēto tur aizdomās tāpēc, ka viņš izteicies Hinricha Ritera krodznieka sievai, ka Lielmaņa sieva līdz ar bērniem miršot pēc gada, tāpat kā viņa sieva. Tā tas arī noticis. Krodzniecē Ilze liecina, ka Spēlnieks, stāstot par savas sievas nāvi, kas mirusi dzemdībās, gan nevienu neminot vārdā, izteicies, ka, ja tas nācis no ļauniem cilvēkiem, tad (27) *lai nepaiet ne gads un diena, ka tam notiek tāpat un tas izdzer to pašu biķeri*. Ilze vēl sūdzas, ka Spēlnieks nobūris arī viņas dēlu ar vienu malku alus, tā ka viņš divus dzīvus „Scharnwebels” un vēl divus dzīvus tārpus izvēnis („in einem truncke bier bezaubert, dasz er bereits 2 lebendige Scharnwebels und 2 andere Würme per vomitum von sich gegeben“), un jauneklis tagad sadilstot kā diena.

Tālāk sūdz Biču Lauris (Bitze Laur) par zirga noburšanu. Spēlnieks nospraudis jaunu robežu starp viņu zemēm, un kad Biču zirgs piegājis pie iespraustām bērzu meijām, tūdaļ viņa kājas tikušas savilktašas tā, ka viņš vienmēr ejot klupis, bet ēdis kā vesels zirgs. Kad piedraudēts sūdzēties amtmanim, ja zirgs nepaliks vesels, tad Spēlnieks pats atnācis, ieberzis zirgam kājas ar sāli un vēl kaut ko darijis, tā ka zirgs izveseļojies.

Vēl sūdz Ilbes Jānis (Ilbe Jahn) ar sievu Kaču, ka Spēlnieks viņus nobūris tā, ka viņiem nodegušas visas ēkas, un piedraudējis, ka arī jaunajā mājā sadegšot ar visu saimi un bērniem, tāpēc lai baidoties celt jaunas ēkas. Kača stāsta par apsūdzēto, ka tas vispar esot burvju mākās liels meistars. Reiz viņš nobūris arī viņas brāli Jāni pēc sakašanās ar to. Brālis bijis zaudējis pilnīgi samaņu un gulējis kā beigts. Pēc tam apsūdzētais atnācis pats neaicināts, staigājis ar alus kannu rokā, savādi vaibstīdamies un kā ēzelis zviēgdams ap māju. Tad nolīcis kannu īpašā vietā un viņiem stingri piekodinājis, ka neviens cilvēks, ne lops nedrīkst tai pieklūt, jo tiklīdz kāds kaut jel drusku no tās iebaudīšot, palikšot slimš. Kannai jāstāvot tur līdz vakaram. Pa to laiku viņš licis sasildīt citu alu un iedevis no tā slimniekam; pēc tam aizgājis mājā. Vakarā atgriezies, paņēmis nolikto kannu, padzirdījis vājnieku, bet atlikušo alu izlējis gaisā uz tiruma sacīdams: (28) *dem Dickenn* (tam resnajam). Pēc tam slimnieks strauji atlabis,

tomēr vairs nekad viņš nav atguvis agrāko veselību. Kača vēl stāsta, ka apsūdzētais reiz dzēris pie viņas un teicis: (29) *gan to Kruiļi reiz velns pieēdinās*, ka viņš nevar ar mani ne tevi izlgt. Viņš došot kādam igaunim pus dālderī, lai to nobuļot. Un beigās teicis: dod man alu ar baltu kannu no pilnas mucas, es tam ko izdarišu; gan tas tik driz nebūs — vienu gadu, pusgadu vai 10 nedēļu, bet es varu izdarīt tā, lai jūs sadzīvotu mierā „gib mir mit einen weisen können aus einer vollen tonnen bier, Ich will Ihm was machen”.

Arī Kruiļu Jurgis (Kruyel Jurgen), ataicināts tiesā, pastāsta, ka viņam talkā pazudusi cepure, un aizdomās turējuši Spēlnieku. Ibena kāzās viņš par to Spēlnieku piekāvis, bet pēdējais viņu nolādējis, pēc kam viņam kļuvis nelabi un radušās sāpes, tā ka viņš līdz pat šai dienai neesot kļuvis vesels, un laiku pa laikam viņam uznākot tādas bailes, ka viņš nezinot, kur dēties. Jurgis vēl sūdzas, ka Spēlnieks nobūris arī viņa dēlu, kuŗš Ibena kāzās iesitis tam ar iemauktiem, par ko Spēlnieks viņu nolādējis: tagad tu sit man, bet pēc gada tu neie-
mausi un neļāsi vairs neviena zirga (30) („*Nun du schlugest Mich itzo, ubers Jahr solltu keinen pferdt mehr uffzeumen oder reitenn*”). Tas arī piepildījies. Taisni pēc gada tai pašā dienā, agrā ritā jādamis pār tiltu, viņa dēls iekritis ūdenī un noslicis. Spēlnieks neatzistas par vainīgo nevienā no šīm apsūdzībām. Viņš saka, ka visi sūdzētāji esot sarunājušies un kārojot viņa asiņu. Biča zirgam viņš esot izgriezis tikai pūšļus no kājām un tās sadziedējis. Krodzniecēs dēls jau agrāk bijis slimīgs; Ilhem uguns izcēlusies dēlu neuzmanības dēļ, bet Kruiļa dēlu novilkusi dibenā, naktī caur ūdeni jājot, dzelži un bise.

1647. g. 23. oktobrī¹⁵ Strupausis apsūdz Maču Spriguli, kas arī ir siguldietis, ka tas viņam visus bernus un lopus nobūris tāpēc, ka Strupausis apmeties uz zemes, ko Sprigulis un viņa tēvs, kas buršanas dēļ sadedzināts, nav viņam vēlējuši. Pirms 13 gadiem apsūdzētā tēvs lūdzis no viņa pus dārzu, ko Strupausis tam nedevis. Tad Sprigula dēls teicis, ko tu viņam to lūdz, viņam jau divi dēli, kuŗiem vajaga šo zemi. Pēc 3 dienām viens no viņa dēliem, 2¹/₂ g. vecs, nomiris. Pēc kāda laika Strupausis apsējis kādu zemes gabalu; Mačs to gribējis atņemt un tajā ielaidis savus zirgus. Strupauša sieva, tolaik grūta būdama, izdzinusi zirgus un sviedusi akmeni Mačam un viņa tēvam, kas klēts durvis stāvējuši — par ko Mačs to lādējis (31) „*sie und ihr frucht sollte so stum werden, als der stein vndt so als sie den stein verworffen, sollte sie ihre frucht auch verwerffen*.” Pēc kāda laika sieva dzemdējusi nedzīvus dviņus. Piektā gadā apsūdzētais vēl viņam nobūris 2 bērņus, kuŗiem Mača dēls devis zirņus ēst. Viens nomiris pēc 3 dienām, otrs pēc 14 dienām. Abi izskatījušies it kā ar bakām slimojuši. Kad Mačs piegājis pie mirušiem, tie devuši zīmi un

abiem no deguna iztecējušas asinis, ko citi ļaudis redzējuši. Tai pašā laikā Mačs Sprigulis apbūris arī viņa māsas 2 bērņus. Tad pirms 4 gadiem viņi stridējušies kāda ceļa dēļ, kas gājis caur Strupauša dārzu. Pēdējais to aiztaisījis ciet. Par to stridū Strupauša sieva viņam atkal metusi ar akmeni. Un Sprigulis teicis (32) „*deine Kinder vndt Kindeshinder gebohren vndt ungebohren sollen in der Hellen sein verschlossen, alsz du mihr den weg verschliessest*“; viņa sieva pagājušo ziemu dzemdē nedzīvu un īsti melnu bērņu. Vēl Mačs tam nobūris 3 zirgus un 14 ragu lopus, kuriem iekšā bijušas čūskas. Vienā govī bijis 20—30 čūsku. Un tāpēc Strupausis esot pārliecināts un gribot par to dzīvot un mirt, ka Sprigulis esot burvis, jo viņš esot uzrādīts par tādu. Sūdzētājs pēc Miķeļdienas ceturtdienā nācis no kaimiņiem, kur dzēris, uz mājām un redzējis savu dēlu no apsūdzētā lauka kumeļu izzenam. Par to Mačs lamājies un teicis (33) „*Du Buttelsknecht, was gehestu über mein Acker. Ich vill euch alle bey einem auslesen, und Euch tausend Teuffel geben.*“ Strupausis to dzirdēdams aiz dusmām paķēris izkapti un ar to gribējis pārmācīt kaimiņu — tikai viņa sieva no tā atturējusi. Tagad taisnību gribēdams viņš Maču Spriguli sūdzot tiesā.

Sūdzētāja svainis stāsta, ka bērņi neesot vis no zirpiem miruši, ko Mača dēls tiem devis, bet gan tie noburti. Jo kad tie uz kapiem vesti un apsūdzētais viņus sastapis, tiem abiem asinis sākušas tecēt pa degunu un muti. Arī mācītājs to redzējis. Tā esot zime, par ko viņa par burvi varot uzskatīt. Mačs neatzistas par vainīgu. Kad sūdzētāja sieva viņam pašam ar akmeni metusi, tad viņš gan teicis (34) „*Unser Herr Gott entziehe dier den Himmel so als du mihr den Weg entziehest.*“ Esot iespējams, ka bērņi zirpus ēdot dabūjuši bakas no viņa bērņiem, jo tie nesen tās izgulējuši. Viņš neprotot burt un viņam pašam 14 lopi esot nobeigušies. Viņš savukārt apsūdz Strupausi, ka tas viņa kūti nolīcis pirtsslotu un kad viņš to teicis, tad Strupausis noteicis (35) „*du solst vergehen als ein Staub.*“ Spriguļa sieva sūdz, ka pirms 4 gadiem Strupausis ienācis viņas kūti un dzēris pienu un teicis par viņas slimo bērņu (36) „*Von diesem Kinde hastu nichts, d. ist schon in d. hellen, und wo du ihn noch helfen lobest, mag es woll zu Echte kommen,*“ sonsten habe es nichts von ihnen begehret. Strupausis to noliedz. Abus liek ūdens pārbaudē — abi uzpeld — Strupausis redzēdams, ka var iznākt citādi, atsauc sūdzību. Spriedums: viens otram lai uzskaita 5 pārus rikšu.

1650. gadā kādā Straupes prāvā¹⁰ Jirgens Mārtiņš sūdz savu brāli, ka tas aicinājis mājā zilnieku, pēc kam visa svētība gājusi uz leju. Zilnieks pie galda izrunājies, ka esot bieži (lang und oft) staigājis apkārt sētai (Hof) un kapellai, nevarējis sagaidīt nevienu no mājas

ķēvēm, bet nu esot Gotlob ein mahl eingelaszen und (37) *sollten die Stutte verfliegen wie die Immen*, un apsūdzētam sacījis, tā kā viņš zilnieku tik vienu reizi esot lūdzis palīgos, vajadzēšot to katru svētku dienu aicināt un labi uzņemt; ja nē, tad labi neklāšoties. Tā arī bijis — cik ilgi viņš to aicinājis, gājis labi, bet pēc tam saimniecība putējusi. Mielojis viņš zilnieku visādi, arī ar melnu gaili un citu gaļu.

Kad viņam saslimusi sieva, viņš to vedis pie zilnieka, kas viņu ārstējis un mazgājis; viņa tikko arī nenoslīkusi ezerā. Zilnieks esot arī apsūdzētā gailim seksti iegriezis un visu nelaimi un velnu tur saistījis (gebannet). Tā kā viņš ilgi nenācis, gailis nobeidzies.

1650. g. Biržu prāva pieminēts, ka ar pērķona lodi izņemta ķermenī iešauta lode¹⁷.

1650. g. Limbažos¹⁸ apsūdzēts Hermanis Ramms, ka esot zilnieks (Wahrsager). Tas ārstējis slimas sievietes, mazgājis tās un ārstējis ar burvībām. Viņš lietojis asins un mežģijuma vārdus. Asins vārdi (38) „*Ziehe dich zusammen wie ein Ochsen ausz und dann, blase wie ein Taube*“; mežģijuma vārdi (39) „*Schweinesfett, Lindenblat, Schafes wolle und wie das Wiertenholtz sich umdrehet und die Sonne sich kehret, alsz kehre sich der Schaden auch*.“ Ramms arī atzīstas, ka viņš slimniekiem licis mazgāties, tie pie viņa arvien nākuši un nesuši naudu, cimdus u. tml., par to viņš esot dažreiz pat 20 cimdus pārņēmis.

1652. g. apsūdzēts Salasmuižas zemnieks Matiss Koks par to, ka viņš krogū devis sūdzētāja sievas mātei kannu alus, no kuņas tā gar zemi kritusi un pēc 2 dienām mirusi. Krodznieka meita apliecina, ka apvainotais pakritušai esot devis kapli mutē turēt, lai viņa no tā siekalas sūktu, bet pakritusē siekalas nav radusi; tad viņš devis akmeni, tāpat siekalām, bet arī bez panākumiem; akmeni viņš tad paņēmis atpakaļ. Viņš esot teicis, ka dzelzi un akmeni vajaga starp zobiem turēt, bet pēc tam viņš papīru no savas mutes izvilcis un sievai mutē bāzis, bet nevarējis siekalas dabūt. Apvainotais atzīstas, ka esot mirušai iedevis gabaliņu alūna, bet par dzelzi neatceroties. Noslaidrojās arī, ka Matiss paņēmis no kāda, viņa apburta zemnieka matu, to sadedzinājis un dūmus pūtis apburtajam mutē, no kā tas vesels palicis¹⁹.

1663. g. kannulējējs Pēteris Namsons ir ar sievu strīdū un nonāk arī trūkumā; sievai ir 100 dālderu, bet tā viņam naudu nedod. Beidzot viņš tai saka, ka naudas būšot diezgan, apsēžas, ņem spalvu un tinti un raksta Jaunajam ienaidniekam, apsotot, ja vien 5—6 gadus trukuma nebūšot iztikai un naudas ziņa, būt viņam piederīgs ar miesu un dvēseli; ar nazi pārgriež pirkstus un paraksta ar savām asinīm.

Sieva vēlāk šo rakstu nodod tiesai. Sods: jāsadedzina raksts altāra priekšā, 6 nedēļas cietumā²⁰.

Sal. 1708. g. 30. jūl. spriedumu ar nāves sodu kādam kareivim, kas pārdošanās rakstu sātānam uz Juŗa baznīcas sliekšņa nolīcis²¹.

Piltenes grāmatās²² pieminēts, ka 1665. g. 22. maijā Marks no Modenes (Marx von Mohden), vecs burvis, dienu priekš Vasarsvētkiem no rīta agri sadedzināts.

1667. g. 22. augustā burvis Hermans sadedzināts.

1671. g. sadedzināti burvji kalēji Bertmes Luncs ar savu brāli Hermāni.

Rīgas Pilsētas archīvā zemes fogtejas (soģa) tiesas protokolu grāmatā ar šifru L. T. IV — 148. lpp. ir 1667. gada prāva pret Grietu, kur pieminēti vārdi (39) „*melle percon adschut labbe peen, und labbe schwest per jure.*“ Grieta rīkojas arī ar appūstu sāli. Viņas appūstā sāls derot lopu drošībai, pret vilku uzbrukumiem un arī tad, ja no kāda svētība jāpievērsš otram.

1668. gadā Brenguļu²³ muižas zemnieks Prūšu Tenis (Prusse Tönnies) apsūdz Rīgas Zemes tiesai Jaunzemnieku Mārtiņu (Jaunsemneek Martingh), ka tas dažus gadus atpakaļ nobūris viņa bērņus, lopus un labību un allaž viņu lādējis un ļaunu vēlējis, kas viss arī piepildījies. Jaunzemnieku apsūdz vēl arī Baltās muižas zemnieks Vikevēnu Ansis (Wickeieen Hans) par dēla noburšanu tā, ka tas miris. Vikevēns pārmetis apsūdzētam, ka tas pārmeklējot viņa tiklus un atmetis viņam trīs zivis, ko novārijuši, un, par nelaimi, dēls pirmais no tām ēdis un tūlīt saslimis. Slimības laikā tam uz miesas izsītušās kā zivju zvīņas; tas vienmēr mērcis galvu ūdens spainī.

Arī mirstot viņš vēl pieprasījis ūdeni. Greizais Juris (Greise Jure) un Diktēnu Jēkabs (Dicten Jacob) liecina, ka klausās ejot apsūdzētais nejauki lādējies un vēlējis visiem, kas viņu par burvi turot un apsūdzot, ļaunu, (40) *lai tie čūskām un krupjiem būtu par barību un lai velns to miesas apēdot (dasz schlangen undt kröhten sie zu theile werden, ja der teuffel ihr fleisch gar freszen sollte).* Apsūdzētais sevi par burvi neatīst, pat pēc nelabvēlīgās ūdens tiesas. Tiem, kas viņu vienmēr lamājuši par burvi, viņš novēlējis, lai tos (41) *(dasz sie 100000 teuffel hohlen möchte) simttūkstoš velnu parautu.* Apsūdzētais pielaiž, ka šie vārdi varējuši kādam kaitēt, bet burt viņš neprotot. Arī Prūša zirģus un teģus neesot nobūris, tik dūsmās lādējis un velnam novēlējis, lietojot šādu formulu: (42) „*Ley wilcke, Wölne tross abeede.*“ Kā svētdien nolādējis, tā pirmdien vilki saplėsuši teģus un velns parāvis zirģu. Ja tas noticis viņa ļāstu dēļ, viņš ar mieru samaksāt zaudējumu.

1668. gadā Vāles burve Dārta 3 reiz mazģajusi kādu sievu, pēc

tam ūdeni iesplāvisi, eksorkismu lietojusi un devusi ar kausu dzert sievai. Sievai pēc tam noņēmti visi locekļi, ka tā nevarējusi ne kājas, ne rokas kustināt.

Liieldienas ritā tā ierodas pie Dārtas un lūdz no burvības atsvabināt. Bet Dārta atsakās. Viņa atradusi vērša kaulu un raganas spleudekļus sētā. Spleudekļus tā ielikusi kaulā, ar apšu kociņu aizbāzusi un nolikusi 8 dienas pavardā ar vārdiem (43) „*Ach gnädiger Gott wer sey so wie Vogel, der solches ausgespiehen hat, lasz zusehen, Gott erwecke ihn, der solches stark gemacht hat, ich musz ohne Milch essen, er habe Milch genug. Auf dein Befehl, Gott, will ich es verwahren, bis dusz die kommt und um Erlassung bittet*“, tad nu ieradusies sūdzētāja un lūgusi atsvabināt to, kā jau minēts. Apsūdzētā Dārta pastāv, ka sūdzētāja atnākusi ielikta kaula un spleudekļa dēļ, bet sūdzētāja, ka lai atsvabinātu viņu no slimības, ko tai uzlaidusi mazgājot. Dārta pastāv, ka viņa to tomēr nevarot veselu darīt, bet gan kauliņš tai palīdzēšot. Kad kauliņš būšot izņēmts, būšot arī apsūdzētā vesela²⁴.

1669. g. Salas muižas Auzans Andrejs burdamies ar alus kannu, to grozījis un no putām redzot, kad zirgs nozagts, un varot to atkal atdabūt, bet arī burve Maija pareģo ar alus putām²⁵.

1675. g. Dignājā burvis Brencis no Lācarānu mājām²⁶ atzīstas, ka viņš svētījis sāli ar labo roku un to slimam ar ūdeni ierīvējis teikdams: (44) „*Jesus Christ Sweta mahte laimes mahte, helfe dem Kranken*.“

Slimā bērna māte dzer ar Brenci Dignājas krogū un Brencis pārnes slimību uz krodznieka meitu, kas dzērusi no viņa glāzes tūliņ zēlojas par sāpēm. Krodznieks viņam dod alus kannu, lai viņš skatās, kas kaiš viņa meitai. Brencis paskaidro, ka viņš no raksta virs alus redzējis un atradis, ka jauns gars to apstājis. Brencis pēc tam krustījis sāli ar kreiso roku un teic, ka nevar viņu dziedināt, jo slimība pārnesta no cita cilvēka; jāgriežas pie cita burvja, kas varētu atkal citu dvēseli slimās vietā likt. Brencis protot arī vārdus, no kuņģiem dzemdetājām paliekot vieglāk. Šie vārdi ir: (45) *Laime mate, svete mate, Deve mate abzchelojes par tehm Mutter Laima, heilige Mutter! Die Gottes-Mutter erbarne sich über dich. So hülfe ihnen Gott, wenn er wolle gnädig sein. Kas viņa svētīto alu dzerot, tie topot slimī.*

Ja kādam esot slimība, viņš lietojot gan sāli, piesaucot Dievu un lūdzot, lai tas slimam palīdzot, tāpat viņš darijis arī ar krodznieka meitu, kam neesot no bērna slimību uzlaidis. Slimām sievietēm viņš varot palīdzēt tikai vārdus sakot, bet ne ar sāls pūšanu un roku uzlikšanu, bet vājam sievietēm arī rokas uzliekot un dodot sāli.

1675. g. prāva vērsta pret Lielstraupes bijušo vagari Juri Švābenieku un viņa dēlu Jasperu, ko apvaino buršana²⁷: bijušais vagaris divu gadu laikā esot apbūris landrāta un hoftiesas padomnieka Heinricha fon Alpendila zirgus un govīs, kas nosprāguši, kā arī laukus, tā ka tie nav devuši augļus. Landrāta sieva (dzim. Tizenhauzena) pati savām acīm redzējusi, ka, pļaujot labību, gaisā pacēlušies neparasti dūmi. Bez tam vagaris Juris solījies iznīcināt visu muižnieka namu, kas, paldies Dievam, gan vēl neesot noticis. Visās šais lietās esot piedalījies arī apsūdzētā dēls Jaspers. Apsūdzētā Juŗa pusbrālis Šķērstu Bullītis apliecina, ka viņš nekad neesot nosaucis savu pusbrāli par burvi un apstiprina to ar zvērestu: „Es, Skerst Bullit runne un sweru pi Dew to tew pi Dew to Delu pi Dew to cenig sweta garu, ka to, ko es takkedihn prex kōninge thes ezsem izsadssihs tas tire taisnibe ir, un ka es no mannam pusbralenam jurck no jaunem gaddem ne ezsem redschs ne sirdihs ne sinnoms bihs ka wings burw ezset, ne arre ka wings kade blenibe ar burwischan darrihs, tik tescham ka man Dews pi mehš un Dwesel sche leiscike un tur mussigke palliecas Amen.“ Tad noprātina apsūdzētā Juŗa sievu Annu. Viņa apstiprina, ka viņas znots Ansis patiešām teicis: Vai tu gribi mani tāpat apburt kā kungus. Viņa tomēr noliedz, ka būtu devusi dēlam naudu landrāta apburšanai ceļā uz Tērbaitu. Muižkungs Berents Richards Trompeters pastāstīja, ka Jaspers šeit esot no kāda burvja ieguvis un parādījis savam tēvam Kurzemē zāles, kas spējot palīdzēt iegūt *labvēlību no kungiem, sagādāt ļaunu lopiem, bet lieciniekiem likt aizbēgt un neuzdrošināties ierasties tiesas priekšā*. Turpmākā nopratināšanā apsūdzētais Juris pastāstīja, ka, braucot no Rīgas atpakaļ uz mājām, viņš ceļā sarunājies ar diviem zemniekiem, kas aizveduši uz Rīgu pārdot ķiršus. Kad viņš pastāstījis, ka landrāts Alpendils draudējis viņam ar lielāku sodu par to, ka viņš ļaujot putniem noēst visus ķiršus, viens no tiem apsolijs viņam palīdzēt, ja viņš izmaksāšot vienu stopu alus. Pēc alus izdzeršanas šis zemnieks norādījis viņam uz Celmu mājām netālu no Jērkules muižas, kur dzīvojot kāds burvis, kas par pāra grašiem viņam iedošot brīnumzāles. Tur viņam kāds zemnieks patiešām iedevis kādas zāles un ieteicis ar tām mazgāties, tad viņam nekas ļauns nenotikšot. Viņš ar šīm zālēm, kas izrādījušās par vienkāršu sāli, gan neesot mazgājies, bet vienmēr nēsājis sev līdz; tomēr tās nav līdzējušas: kungi likuši putnu apēsto ķiršu dēļ viņu pamatīgi nopērt. Kad viņš pārliccinājies, ka sālij nav domātās iedarbības, viņš to izkaisījis purvā un teicis: (46) *Esi nolādēts ar visu savu sāli, lai tu izkūsti tāpat kā šī sāls*. Šo sāli viņš neesot lietojis pret sava kunga lopiem un labību.

Tālāk tiesnesis jautā, kāda bijusi tā sāls, un vai viņam bijuši pie tam arī kādi vardi vai novelējumi jāsaka.

Sāls bijusi rupja un balta, bet nekādi vārdi nebijuši jāatkārto.

Tālāk par buršanu un sāls lietošanu Jaspers paskaidro, ka viņam parāk draudējuši ar sodiem un sāli viņš izlietojis kā pretlidzekli.

Šo sāli viņam iedevis Briduļu mājās kāds vaļinieks, kas dzīvo netālu no Jērkules muižas.

Pēdējā tiesas sēde notika tā paša gada 31. augustā Jērkules muižā. Noprātina liecinieku Jāni. Tiesnesis prasa, vai viņš paliek pie savas līdzšinējās liecības, ko viņš arī apstiprina. Jautāts, kāpēc viņš nav ieradies tiesas priekšā nodot zvērstu, viņš paskaidro, ka viņam bijušas tik lielas bailes no burvjiem, ka viņš neuzdrošinājies ierasties tiesā, bet aizbēdzis uz mežu. Tagad viņam šīs bailes pārgājušas. Savu liecību Jānis papildina ar to, ka paziņo, ka Jaspers viņam stāstījis, ka viņam esot zinams kāds burvis, 3 jūdzes no Valmieras, ar kuŗa palīdzību viņš jau 3 gadus apburot sava kunga lopus un zirgus. Jaspers atzinās, ka viņš ieguvis brīnumsāli no kāda zemnieka, netālu no Krimuldas, bet ar to viņš neesot sagādājis nekādu ļaunumu pat cālenam, bet Valmieras tuvumā viņš nezinot neviena burvja. Tālāk tiesa jautā, priekš kam viņam šī sāls bijusi vajadzīga. Viņš atbild, ka to gribējis izlietot, lai viņa kungs nevarētu viņu nevainīgu vairs nopērt. Šī sāls bijusi jānēsā kreklā, bet viņš patiešam neesot pat nevienai vistai sagādājis kādu ļaunumu. Tiesa tālāk jautā, kad viņš saņēmis no burvja buršanas sāli. Jaspers atbild: Šo pavasari, pēc Lieldienām. Tālāk viņam jautā, kad nosprāguši viņa kunga lopi un zirgi? Atbilde skan: priekš divi gadiem, protams, arī vēlāk katru gadu pa kādam, bet zirgs priekš 1 gada.

No burvja saņemto sāli vajadzējis iemest ūdeni un tad ar to ūdeni mazgāties, bet viņš esot to glabājis savās drēbēs, un lāpēc tā neesot viņam līdzējusi, jo viņam bijis ar ievainotu roku raudot jāiet uz mājām. Par kādu burvi Valmieras tuvumā viņš nekā nezinot.

Tālāk seko zvērasts latviešu valodā, no kuŗa redzams, ka apsūdzētā ģimilijas vārds ir bijis Švābenieks.

Ši zvēresta formula skan šādi:

Es runna un schwer pi Dew to Tew, Dew to Delu un Dew to cenig sweta garru ka es wisze to, ko man no tam Schwabbeneek Jurek undt winge Dehlu Jasper burweschan sinnoms ir un to ko man kōninge thes tapecs iswairas ne neek ne bresmibe ne kawne peec ezsem sleps bet wisse thir un taisnig izsadsis tik teschan ka man Dews palliecas pi mehs un Dwezel sche laicige un tur muszige bes gal. Amen. Beidzot seko tiesas spriedums: uzskaitit abiem apsūdzētiem 10 pāju rīkšu un izraidit no viņu kungu īpašumu robežām.

1679. g. kādam Ikšķīles zemnickam pret Leibweh bijis jādzer burvju zāles — lozberi un ingvere alū²⁸.

1679. g. Ikšķīles Toms esot Kurzemes hercoga telpās nolīcis uz galda bezdelīgu, sātānu piesaucis un vēlējies, (47) lai *hercogs tik melns un dzeltens paliktu* kā bezdelīga. Beidzot viņš bezdelīgu ap-racis²⁹.

1680. g. 2. jūl. Piltenes Pilstiesā ir prāva pret veco Madaļu Ruš-ķeni³⁰. Jukums Koks to apvaino par savatnieci: Ziemsvētkos viņa at-nākusi rutku prasīt, un kad tas nav dots, tad grimžēdama un ņur-dēdama (Knurrens und Brummens) no istabas izejot pie bērna gultas, kas istabā gulējis, piegrūdusi ar roku, bet pār slieksni ejot 3 reiz izspļāvusi. Bērns pa Vastlāvjiem apsirdzis, kā rutks no tārpjiem iz-kosts, ar stuldzēm un caurām vietām pie kājām apslimis. Gařām ejot Rušķene viņa stajļu pakšķus apspļāvusi, no tā laika viņam daudz lopu sprāguši. Kad tas tajā namā mist iegājis, Rušķa sieva ar veco māti pie viņa ienākusi un sacījusi, lai vienu vietu namā svētu turot aiz to, ka reizēm tur Underērkeni (Zemvīriņi) mājojot. Koks bērna dēļ to apstājis un tai asinis degunā sitis; šī sacījusi: „Es zinu gan, par ko tu mani siti, tava bērna dēļ. Ļaunais to neraus“, un kad viņš gribējis tās asinis kabatas lakatā saņemt, viņa to nav gribējusi ļaut. Cietumā viņa sūdzētājam solījusi 4 mārč. vilnas un 5 mārčkas, lai atraisot. Tas atbildējis: „Ja tu manu bērnu veselu darīsi, tad būs tev vaļam tapt.“ Apgaustā sacījusi: „Tavs bērns gan vesels pa-lik.“ Vecā aukle 3 dienas dzīva un mirusi bijusi; kopš tam bērns atlabis un ar aukles nāvi ir tas pagalam vesels palicis.

Simans Kurpnieciņš stāsta, ka Ziemsvētkos viņu pie sevis aici-nājis Rušķa Ērmanis un viņa sieva, kas ar veco Rušķeni sākuši rāties ar vārdiem: „Tu vecā burvja ragana, tu esi man manus teļus ap-būrusi, ka trijos gados neko neesmu varējis pieaudzināt, un tagad man ir viens vienīgs teļš; tas pats ir aizkrāsni kaklu lauzis; ko tu pie citiem darījusi?“ Dēls teicis: „Es pats tavs bende gribu būt un trīs apšu stabus ar gařsalmiem uz dižlauku likšu nest un tevi sade-zināt.“

Kurpnieciņš Simans vēl sūdz, ka reiz viņš Hermaņa cūku savos rudzos sitis, ka viņai asins pa rikli un degunu nākusi, bet tūliņ pēc tam no Mārtiņiem līdz Lieldienām arī viņa sievai asins pa degunu un pa muti nākusi kā tai cūkai. Kad viņš atnācis šeit dzīvot, Rušķene ikdienas gařam gājusi gan ap vienu, gan ap otru istabiņas galu. Kurpniece teikusi Rušķenei: „Nu Madaļ, tu gan zini, vai man būs laima šeit mist, tāpēc ka tu manu istabiņu tik daudz reizēm ap-staiģā.“ Rušķene atbildējusi: (48) „*Tu ļaudīm šeit esi ceļu aizbūvē-jusi, lai Dievs dod, ka tu ar visu istabiņu uguns liesmās aizietu.*“ Pēc

2 nedēļām istabiņa nodegusi. Kad Kurpniecene jautājusi, kāpēc tā viņas sienas apspļauda, tā kļuvusi kā triekta un raustīta, bet pēc draudiem ar muižkungu atlaista. Vienreiz tā no rīta agri savus lopus aizdzinusi, bet Rušķene lopu barā gājusi un 3 reiz apgriezies, no kam šī tūdaļ apsīrgusi un pusotras nedēļas bijis tai uz gultu jāguļ. Kādreiz Rušķene ko meklējusi gultā un neatradusi sacījusi: (49) „*Kas to ir nost atņēmis, tas zinās debesis un virs zemes gadas*“, bet tad atradusi spoguli. Kurpniecība vīra tēvs ar vērēti Matisu spoguli, kas bijis ar visādiem matiem un spalvām no cilvēkiem un lopiem, un arī ar piena spaņu stipu galiem, sadedzinājis: spogulis kā ādas gabals sarucis, bet vīra tēvs sev pēc tam iecirtis rokā un lopi nav nemaz vairs padevušies, un viņš arī mājas atstājis un uz pilsētu pie kunga aizgājis.

Rušķu Ērmanis licis minētā sievas tēva Mucnicka druvu art, un saimiece sacījusi: (50) *Noej un ar, tā druva viņam ne krīt, ka zin, vai viņš to druvu vēl savu mūžu ars.*“ Šis pēc 3 nedēļām nomiris. Pie Dīmžu Abrama Rušķene pa nakti palikusi, viņa maizi ēdusi un zirņus no tā pieprasījusi, bet viņš tai nav varējis dot. Prom iedama tomēr tā lūgusi jeb cimda ikšķīti pienu; to viņš ar tai liedzis. Kad viņš zirņus sējis, tie nediguši. Landzes ķestera Anša suns Rušķenei iekodis rokā; tā prasījusi suņa vilnu (citi melš, kad suņa kodienam tā suņa spalvu uzlikt dabūjot, kas kodis, tad vāte nesāpot un viegli aizrepot), bet šis suni nevarējis rokā dabūt. Pavadījusi viņu ķestera meita, kam acis kļuvušas pārvilkas un gadu neredzīgas. Vēlāk teikusi, ka ar tām acīm gan paliks labāk. Bērns tapis redzīgs, bet pēc 6 nedēļām nomiris. Rušķene liedzas. Ja tā ko prastu, tad tā labāk tam suņam būtu darījusi nekā tam bērnam. Blivanta Valta sievai tā prasījusi vilnu, ko tā nedevusi, bet beidzot no slaunu vilnas kādu sauju iedevusi. Rušķene to paņēmusi un projām iedama pa 3 reizēm kādu bišķīti vilnas zemē metusi un ar kājām 3 reiz apminusi. Jautāta, tā atbildējusi: (51) „*To tādēļ daru, lai tev Dievs dod mājas pilnas ar avīm.*“ Aitām acis izsprāgušas un 3 dienas sānis kārušies, vienā naktī 5, otrā atkal 5 — tā ka visas apsprāgušas.

Trejera sievai tā lūgusi putru, bet tā nav devusi, jo nebijis piena, ko klāt liet. Prom ejot tai galvas auts atrisis un nokritis, tad tā ačgārniski atpakaļ pēc auta nākusi, bet prom ejot kumeļu uzlūkojusi, kas otru dienu saslimis. Kad draudēts sūdzēt, kumeļš vesels palicis. Kamburnieka Giža sievas dārzā Rušķene nākusi kāpostus (balandas jeb biešu lapas) lasīt un bērnu klēpī redzot sacījusi: (52) „*Tas ir daiļš bērns; vai tas dēls vai meita?*“ Aukle atbildējusi, ka dēls. Sūdzētāja pārnākot Rušķeni no dārza izdzinusi, bet vakarā bērns apsīrgst; acis līdz ar vēderu iekritušas itin tāpat kā tās Ruš-

ķenes pēdas zemē iemītas (Hugenbergers domā, ka klemme, kad māte pārbijusies — saniknojusies tam krūti devusi). Kad prasīts, lai atlaiž, pēc 8 dienām bērns vesels palicis uz 1½ gada, tad apsirdzis, un sirgstot tikai balandas ēst vien gribējis un ko vien ieēdis, tāds arī zaļš viņam nogājis, kamēr nomiris.

Rušķu Krišjānis ar vienu aci vedis malku. Bērns pa logu to redzējis un saucis uz māti un tēvu: „*Tagad ačka ved malku garām.*“ Šis bērnu neganti sācis lādēt: (53) „*Ka tev ļaunais sirdī skrietu un dotu tev trumu virsū*“, kaut gan māte lūgusi muļķa bērnu nelādēt. Bērnam uz krūtīm augons izaudzis kā rieksts, tad kā vistas pauts, kā zosu pauts, tad uztrūcis. Bērns nomiris. Mežsarga Balcera sievu ar 6 nedēļu vecu bērnu tā pārbaidījusi un tā sacījusi: „*Tu gan nenāc uz labu*“, iedevusi maizi, ka šī 3 reiz pie mutes likusi un aiz žoga abām plikām rokām, acis pret māju pagriezusi, ģiņi bērzējusi. Bērns apsirdzis, raustīts, triekts, gauži brēcis un 8 dienās nomiris. Kūzās tai prievīte veltei dota, viņa to nav ņēmusi, tāpēc ka tai nieciņš rādījies jeb par maz bijis un prom ejot sacījusi: (54) „*Lai Dievs dod, ka tu tikvien nopelnītu, kā tu man devusi.*“ Trešā dienā govš pie saites nedzīva atrasta, pavasarī 7 zirgi nosprāguši, teļus nevarējuši pieaudzināt, un jaunais vīrs Ventā noslicis.

Sūdzētājus zvērīna; pēc 2 spaidiem un ūdens proves vedekla tai sūta alu, piekodinādama nesējam, lai tas nedzeļ, citādi tas vellu iedzers. Pēc 3. reizes viņa atzīstas sacījusi Koka bērnam ļauna vēlot: (55) „*Lai Dievs tevi nokasa kā to rutku*“, bet Dimzam, kas zirņus nav devis: (56) „*Lai Dievs tev tik daudz dod, cik tu manīm esi devis*“.

1682. g. 8. martā sāk iztiesāt *Liepājā* prāvu pret Pēteri Škuti (Skiutte) no Jaunciema un viņa sievu Līzi. Pēteris esot ar skaļi sacītiem vai murminātiem vārdiem un aizdomīgām ceremonijām visādu ļaunumu, slimības un nāvi uzlaidis citiem, bet pēc tam par naudu un labiem vārdiem veselību atjaunojis. Arī Lize ar kalponi Magdu Ilzi no Skrundas slimību uzlaidušas Kviča sievai un to atkal dziedinājušas, bet kādai citai viru nomirdinājušas. Referents atzīmē, ka sekretari-protokolisti ar grūtībām varējuši saprast latviešu valodu un piezīmē arī to, ka tiesneši parasti mutē likuši apsūdzētiem atzišanos un izspieduši to ar mocībām, kas pēc jezuita Špē domām būtu varējušas pat pāvestam likt atzities, ka tas ar burvību nodarbojies, ja tas apvainots būtu. Sekretars protokolam pievienojis rūpīgi apstrādātu izvilkumu no *Karpova Practica rerum criminalium* (1635), ar virsrakstu „*Die zwingenden und wichtigen Beweismittel*“, kur ir šādi norādījumi:

„Wenn sich der Zauberer erbietet, seine Teufelskünste anderen zu lehren; 2) wenn der Erfolg der Verwünschung schnell eintritt; 3) wenn er sich mit früher der Zauberei Ueberführten unterhalten hat; 4) wenn er verdächtige Dinge, Worte und Bewegungen macht, etwa mit Kröten gefüllte Töpfe, Hostien, menschliche Gliedmaszen u. a. zur Hexerei gebraucht. Und bei der Tortur achte der Richter noch auf andere sich hier ergebende Beweismittel: 1) das gerichtliche Geständnis des Angeklagten muss wahrscheinlich klingen, crusthaft, nicht scherzend, und recht genau gegeben sein: wen namentlich und wo er mit seinen Künsten beschädigt oder gar getölet hat; 2) wenn der Inquisit um Gnade; die er in der Gerichtssitzung abgelehnt hat, jetzt ausserhalb derselben bittet; 3) seine Verzweiflung, wenn er einsieht, dasz nun alle seine Zauberei an den Tag gekommen; 4) seine Versprechungen, den Bezauberten zu heilen; 5) das Eingehen von Staub oder dergleichen dem Vieh, das dessen Tod herbeigeführt hat; 6) das Vohren und Graben an ungewöhnlichen Orten und zu ungewöhnlicher Zeit; 7 u. 8) Berühren oder Anblasen, Speisung oder Tränkung jemandes, worauf bald dessen Tod erfolgt ist; 9) Die Abwesenheit vom Bett zur Nachtzeit, und plötzliches Sichwiedereinfinden; 10) Abstammung von Eltern, die Hexen oder Zauberer waren; 11) sein früherer Ruf, und 12) Bekräftigung durch zwei Zeugen.

Dazu zur Richtschnur für die Urteilsfällung zu bemerken ist: Wenn der Angeklagte durch einen gewichtigen Pakt mit dem Teufel groszen oder auch nur mäsigen Schaden irgend wem zugefügt hat, so wird er mit dem Schwerte gerichtet. Wenn er mit seiner Hexerei aber niemandem geschadet, oder nur genützt hat, soll er von der Todesstrafe frei sein und nicht hingerichtet werden!“

Pēterā vaina ir slimības uzlāišana un tās dziedināšana, par ko viņš pats sacījis: „*Jo buhs mana waine, to es glahbschu, jo es nedarījis, to es newar glahbt.*“ Viņa līdzekļi ir: zeme no dziedināmā patsliekšņa, tekošs vai strauta ūdens, kas smeļams kļusu ciešot, pret strauņiem nost pagriežoties; ūdenī met karstus pelnus un kvēlošas ogles, ar dažādiem papēmieniem un nesaprotamu vārdu murmināšanu sajauc un to lieto āriģi vai iekšķīgi. Šo mākslu šķute mantojis no tēva un nav slēpies, pat draudējis un labumus ar to guvis tāpat kā viņa sieva.

Pēc zemākās mocības pakāpes Pēteris atzīstas, ka varot gan dziedināt, bet ne ļaunu darīt, bet vēlāk arī kaitēšanā. Apvairo to arī par lādēšanu. Pēteris cietumā mirst.

Lizei par neziņošānu piespriež 4 pārus rikšu un izraida. Magda atzinusies, ka kalponei Edai ar vārdiem tizlās kājas dziedinājusi un tāpat arī zirgiem ar tiem pašiem vārdiem: (57) „*Piertes Akminting, adgrees manne nelaim, eegrees atkal mannes Kauling un dod permene weszelibe*“, viņu izraida³¹.

Rīgas zemes tiesas protokola grāmatā, Valsts arhīvā Rīgā, ir Ādažu dzirnavnieka Jurģa Ābolta apsūdzības lieta par Stepīņu Ilzes nogalināšanu 1684. g. 8. jūlijā³².

Šeit pievesta zvēresta formula ar raksturīgiem lāstu vārdiem:

„Es runne un swere pe Dew to Tew pe Dew to Dehlu pe Dew to czenige Swete Garru ka es us to ko man no Kōninge thes pecz to assne leht klust waiczat un kas man sinnom ir ta tire taisnibe, ne wenom par liaune ne otreim par labbe ne dawne ne bresmibe pecz grib issadsiht un ne nek slept tik tescham ka man Dews palliczas pi mehs un Dwehsel, un ia es ta tire taisnibe neissak tad dohd Dews (58) *ka es tik czets pallek ka tas akmens tik iskaltusch ka tas koks, tik issnikuschs ka ta semme un tik mels ka ta ogle* un sodi man scheid leiczige un tur muszige bez gal Amen.“

Sal. arī G. Arnta nedatēto zvēresta formulu³³: Es N. runa un swāre pi Deewe, ka es uhs tho, ko man no zeenige tees klust waizat(s) un kas man sinnams gir, ta tire taisnibe ne wenem per lab(u), ne otreim per liaun(u), ne daaw(a)ne ne breesmibe pāts, grib issadzit un ne neke slāhpt. Un ja es ta tire taisnibe ne issak(u), tad dohd Dee(w)s (59) *ka es tik mels palleck ka tas ogles, tik isnikusch ka ta semme, tik zeets ka tas akmens, tik iskaltusch ka tas kooks, un sodi man(i), manne sewe, mannes bārnes, man(e) lope un wiss man augle* scheid laidzige un tur mugigue bess gal, Amen.

Cēsu apr. Zemes tiesas akts par Karkela Mārtiņa, Mālpils zemnieka, apsūdzēšanu buršanā un nozājošanā 1689. g. 13. septembrī³⁴.

Tiesas priekšā aicina Brune Berntu, kas stāsta sekojošo: Karkels Mārtiņš astoņus gadus atpakaļ atradis savā sētā izkaisītas drabiņas (Träber). Viņa cūkas no tā ēdušas un drīzi pēc tam nobeigušās. Tamdēļ Karkels to uzskatījis par burvību un, būdams aizdomās par šo darbu uz Bernta sievu Maši, to nobūris, uzkārdams vienu daļu no šīm drabiņām, lakatā iesietu, virs pavarda dūmos, piebilzdams, ka lai (60) *tas, kas tās izbēris, tāpat sakalstu, kā kalst drabiņas dūmos, un lai tārpi viņa miesu dzīvu noēstu* so verräuchern wie die Träger, und auff dieser Welt nicht sterben, sondern von Würmen lehbendig verzehret werden solte. Vīra liecību papildina izsauktā slimā sieva Maše, kuŗa saka, ka Karkels atnācis pie viņas un viņu apvainojis, ka viņa atnesusi un pametusi ar ļaunu nodomu viņa sētā drabiņas. Drīzi pēc šīs pirmās izrunāšanās viņš atnācis otrreiz un sniedzis viņai roku, pēc kā tad viņa arī tūlīt saslimusi un ciešot neizsakāmas mokas, no sāpēm locīdamās kā tārps.

Minētais Karkels pavisam neslēpjot, ka viņai uzlaidis slimību, bet visur, krogā un citur, plātoties, ka nobūris viņu. Uz to tiesa aicina Karkelu Mārtiņu, kuŗš izsaka sekojošo: Drabiņas atnestas un noliktas viņa mājas sētā ar nolūku, jo no tām nosprāgušas viņam septiņas cūkas. Bernta sievu viņi tamdēļ turējuši aizdomās, ka viņas bērni stāstījuši ganībās viņa bērniem, ka viņu mājās esot dzēriens no miežiem un vasaras rudziem, kāds citur nekur kaimiņos nav, un tās

drabiņas bijušas no augšminētā dzēriena. — Kur tad viņš līcis šās drabiņas? — *Vienu daļu viņš iesējis lakatā un pakāris dūmos, otru aprācis bedrē apakš sliekšņa, lūdzot pie tam Dievu, (61) lai tas, kas tās drabiņas nolīcis, lai tāpat, kā rudzi zem durvju sliekšņa, tiktu samalts, tāpat stenētu un čīkstētu, kā čīkst veļot durvis, un lai tāpat sakalstu, kā kalst dūmos pakārtās drabiņas daļā Gott denjehngen, so Erklegten solches gethan, also solte grihnen, puken und vergehren laßen, wie das Korn dahrunter, nehmlich zwischen der Thür, zerrieben würde und die Thüre zikste oder ein Gelaut von sich gehbe und hette das übrige in dem Rauch gehangen, mit ehben dem Wunsch, dasz es so verdorren solte, als sonst was im Rauche.*

— Vai tās drabiņas tur vēl esot?

— Nē, trīs gadus atpakaļ Beka lielskungs līcis tās nonest uz pili, iemest tur uguni un sadedzināt.

Pēc tam, kad viņš savā pagalmā atradis nomestās drabiņas, viņam sirds bijusi tik nemiēriģa, ka pametis visu darbu un aizgājis pie Bernta sievas un tai prasījis, vai viņa nav tā vainīgā. Pēc tam, kad viņa liegusies, aizgājis uz pilskrogu un no turienes, krietni iedzēris, ap palaunaga laiku atkal piegājis pie kaimiņa sievas. Sniedzis viņai roku un teicis: „Ja jūs to neesat darījuši, tad lai arī tas paliek“, un gājis uz mājām. Bet Bernts ar sievu viņam nākuši no muguras un lūguši, lai neceļot traci, kamēr viņu dēls nosvinēšot kāzas.

— Bet kas tad viņu mācīja drabiņas ierakt zemē un pakārt dūmos?

— To pamācījis Millera Mārtiņš, kuŗa tagad šeit vairs nav.

Pēc tam abi stādīti acs pret aci, pie kam katrs pastāv uz savu, un Maše vēl aizrāda, ka viņa nekad nebūtu vainojusi Karkelu savā slimībā, ja viņš pats nebūtu plātījies, ka viņai to uzbūris.

— Jā, bet tas noticis dzērumā, un vai varot piedzērušā runām piegriezti vēribu?

— Bet kad viņa ārstējusies un gājusi pirti, viņš izteicis: „Viss viens, ja viņa arī 100 reiz mazgātos, viņa tomēr nenomazgās to, kas viņā ir.“

Tiesa pieprasa turpmāk rakstisku paskaidrojumu no Mālpils māc. N. Pomerany, kuŗš tiesai bija uzdevis par minēto Karkelu. Savā rakstā mācītājs izsaka domas, ka apsūdzētais nebūs bez vainas pie Brune Bernta sievas slimības (pa tiesāšanas laiku viņa nomira, priekš nāves visu novēlējama Dieva un tiesas rokās), lai gan citādi viņam nekas nav zināms, ka Karkels būtu nodarbojies ar buršanu.

Uz to tad tiesa nospriež: tā kā nav iespējams pierādīt, ka Karkels Mārtiņš ir tiešām burvis un tīšā prātā uzlaidis slimību Bernta sievai, tad attaisnot viņu šīnī lietā, bet tā kā viņš tomēr noziedzies

ar māpticīgu rikošanas un citus tādā ziņā var arī pavedināt uz tamlīdzīgām nebūšanām, tad piespiež tam sēdēt soda blūķī ārpus baznīcas vienu svētdienu pa dievkalpojuma laiku, kā arī uzdod mācītājam paskaidrot un bridināt no tamlīdzīga visu draudzi.

Pēc sprieduma Brune Bernts paskaidro, ka viņš nav turējis Karaku par burvi un tik uzkārtās drabiņas dūmos un sievas slimība bija vedusi viņus uz tām domām. Sniedz viens otram roku un salīgst mieru.

Cēsu Zemes tiesas akts par nabaga Anša *Zubera* apvainošanu buršanā 1690. g. 17. novembrī⁵⁵.

Reichaua lielmāte sūdz un uzdod zemes tiesai, ka nabags Ansis Zuber esot lielījis, ka uzsūtījis nāvi Vējavas muižā zemniekam Letveš Adamam un viņa sievai, un lūdz šo lietu izmeklēt. Uz to tad tiesa aicina vispirms Letveš Adama padēlu Ansi, kurš liecina sekojošu: Trīs nedēļas atpakaļ viņa kaimiņš, Urlan Jāns, aicinājis viņu pie sevis alu dzert. Viņš arī aizgājis un palicis pa nakti. No rīta piecēlušies, turpinājuši dzert pārpalikušo alu, un šeit viņiem piebiedrojies nabags, kas nakti gulēja Garring mājās. Devuši arī viņam dzert un viņš, savukārt, tos pacienājis ar špaucamo tabaku. Prasījis pie tam Letveš Jāni: kā tad tā lieta sastāv ar nozagto aunu?

— „Man jau tā kauna diezgan, kungī mani lika par to pert“, atbildējis Letveš Jānis. — „Nu, kas tur par kaunu“, sacījis nabags, „viņi abi (Letveš Adams un sieva) samaksāja par to ar dzīvību, un to izdariju es, jo tava sievas māte, Letveš Anna, mani lūdza to izdarīt un iedeva man par to 2 markas un 2 pārus cimdu.“ Viens dēls vēl palika, vēl viņš piebūdis, bet arī tas ies to pašu ceļu.

Pēc tam viņš, t. i. Ansis, izgājis laukā un apspriedies ar Urlanu un viņa sievu Gerdu, ko nu darīt, vai nesāņemt nabagu ciet un neaizvest uz muižu? Bet tā kā nabags pa to laiku bija aizlaidies lapās, tad nekas no nodomātās apcietināšanas šoreiz neiznāca. Tikai pēc kāda laika, pateicoties Raganmāju saimnieka nodevībai, izdevās viņa mājās, kur nabags bija atstājis kulti ar vilnu, sagūstīt vainīgo un sasietu atvest uz muižu. Vējavas muižas pārvaldnieks Jūrgen Dolfs Bergmans stāsta, ka nabags, pēc ilgas liegšanās, beidzot muižā atzīnies, ka Letveš vai Kalne Anna viņam devusi naudu un cimdus un lūgusi uzsūtīt nāvi Letveš Adamam un sievai. Kāda pēdējiem bijusi slimība, labi nav zināms, bet visi domājot, ka asinsšērga, lai gan viņu apvidū neviens pats vairāk ar tādu slimību nav slimojis. Papriekš nomirusi sieva, tad pats Adams, kas priekš nāves stipri kliedzis un trakojis, žēlodamies, ka auns nospiež viņam sirdi. Kā sekojošā nāk tiesas priekšā Letveš vai Kalne Anna. Tiesa to jautā: kamdēļ viņas meitas vīru pagājušā vasarā nopēra muižā? — Tamdēļ, ka viņš no-

zadzis, nokāvis un apēdis sava pusgraudnieka aunu. Vēlāk viņš viņam par to samaksājis, atlaižot no parāda tos 3 pūrus rudzu, kuņus pusgraudnieks bija viņam parādā.

Noliedza kategoriski, ka viņa būtu devusi nabagam naudu un lūgusi uzsūtīt nāvi pusgraudniekam. Bet tam gan piekrita, ka bijusi Vestienas tirgū, kur pārdevusi par 2 dāldeņiem un 9 mark. šil. govī. 2 dāldeņus atdevusi par katlu un pārējo naudu dēlam, kas nopircis par to cepuri. Nabagu viņa tirgū nav redzējusi, nedz devusi tam naudu (Sie hatte ihm nicht so viel gegeben, als in ein Aug zu stecken).

Apsūdzētais burvis Zuber Ansis, no Valmieras apvidus, atzīstas, ka bijis Letveš mājās, bet Anna pirmo reizi viņu padzinusi, sacīdama, ka viņai nav inaizes, ko viņam dot. Bet kad viņš taisījies aiziet, viņa to apturējusi un sacījusi: „Mums notikusi liela skāde, dari to, ko tu zini un vari“ (Wo du das kannst und was weißt).

— Bet ko tad viņa gribējusi lai viņš dara?

Uz to jautājumu apsūdzētais stūrgalvīgi, neraugoties uz visu tiesas pierunāšanu un draudiem, klusēja un neatbildēja ne vārda. Beidzot tiesa mēģināja lauzt viņa stūrgalvību ar pērienu, pie kam pērējs bija Letveš Annas meitas vīrs, bet arī tas neko nelīdzēja, un tikai to varēja no viņa izspiest, ka Anna gribējusi viņa buršanas mākslu, bet viņš tai atbildējis, ka neko no tādām lietām nezina.

Vestienas tirgū viņa tam devusi naudu un cimdus, lai viņš palūdzot Dievu par viņas lopiem, lai gan, kā viņš galu galā atzinās, pēc acs pret aci stādīšanas ar muižkungu Bergmani, viņa to lūgusi pielietot savu mākslu pret Letveš Adamu, bet arī tad viņš atteicis, ka nezina to nekā.

— Bet kamdēļ tad Urlan mājās vedis tādas runas?

— Viņš pavisam tā nav runājis, bet tā kā jau pa ceļam dzirdējis par Letveša un sievas nāvi, tad prasījis: „Kā tad tā lieta esot?“ Un kad Letveš Jānis sūdzējies par piedzīvoto kaunu, sacījis: „Kas tev tagad par skādi? Viņu (t. i. pusgraudnieku) vairs nav, un tas, kas ir viņu vietā, tas arī varēs savu maizi ēst.“ Atzīstas, ka runājis „augstā valodā“, jo, tā kā manījis, ka viņi meklē burvi, domājis, ka lielīdamies viņš dabūs vairāk dāvanu, bet pie tam īstenībā neko nezina no tādāza lietām. Pēc tam stāda apsūdzēto un Letveš Jāni aci pret aci, pie kam Letvešs apgalvo un pastāv pie tā, ka nabags lielījies Urlan mājās, ka uzsūtijs, uz viņa sievas mātes lūgumu, pusgraudniekam un viņa sievai nāvi. To arī apliecina izsauktā acu lieciniece Urlana sieva Gerda, kuņa pie tam piebilst, ka Letveš Jānis bija ārkārtīgi nobijies par to, ko izdarījis viņa sievas māte. (Kā pats Letvešs izsakās, viņš nezinajis, vai esot dzīvs vai miris.)

Neraugoties uz tiesas pamācībām un pamudinājumiem, Ansis paliek pie sava un apgalvo, ka nav apbūris un uzsūlījis nāvi Letveš Adamam un viņa sievai. Tiesa nospriež: „Tā kā apsūdzētais Ansis Zubber stājies mūžīgā soģa priekšā, tad lieta pret viņu skaitās par izbeigtu. Letveš vai Kalne Annai, kuņas līdzvainība Letveša un sievas nāvē gan nav noteikti pierādāma, par to, ka viņa zināja par auna zagšanu, bet nav to noliegusi, piespriež 6 pāri rikstes.“

1691. gada 18. febr. Ēveles³⁰ mācītājs apsūdz zemnieces Alitēna Jāņa sievu Bārbulu un Dolinga Miķeļa sievu Margrietu par buršanu; tās stridū viena otru nosaukusi par raganu. Margrieta neprotot burt, bet kad viņai esot bērni slimī, tad viņa lietojot vārdus, no kā bērni izveseļojoties. Kāda veca sieva kaimiņu mājās viņai tos iemācījusi. Svešiem cilvēkiem gan viņa nekad nesakot šos vārdus un neārstējot. Bārbula esot kungu *akā imetusi* kaut ko, *slimību aiznesusi uz muižu* no savas mājas. To teikusi viņas kalpone. Viņas mājās esot asins-sērga un tāpēc esot gan runājusi vārdus, bet kungiem sērgu pielaidusi neesot. Mācītājs viņu vēl pamācījis, kā lai viņa rikojas. Šos vārdus viņa tikai skaitot saviem mājniekiem. Dievs viņai esot tā mācījis lūgt. Arī no mācītāja ņemti rakstiski apliecinājumi, un tiesa atzist, ka Bārbulai, tāpat kā Margrietai, trūkst kristīga cilvēka izpratnes un ka viņas aiz tumsības lietojušas buřamvārdus. Sods: 1 svētdienu jāstāv pie staba. Bārbulai jautāts, vai tiesa, ka viņa asinssērgu uz muižu sūtījusi. Nē, viņa tikai skaitījusi: (62) *Gnädige Gottes Ruhe, tritt von mir ab und gehe in die Wälder, Morasten und Büsche und nicht bey Christen Menschen. 2 seynd mir schon gestorben und wo soll ich bleiben, wen mehr treben würden?* Mācītājs esot pamācījis nokaut vistu, to izvārit ar miežu biezputru un slimam dot, lai asins plūšana nostātos, bet tā kā ar vistu nepietiktu tik daudz slimīem, viņa nokāvusi kazlēnu un ēdienam sagatavojusi, 10 lūgšanas noskaitījusi un pēc tam teikusi: (63) „*Du Mutter der Krankheit, weiche aus meinem Hause in die Moräste, Wälder und Büsche und plage mein Hausz nicht mehr. Wo will ich sie laszen, wen sie alle sterben.*“ Kas viņai iemācījis tādu dziedniecību? To viņa darījusi pati no sevis un lūgusi lielo Dievu, lai tas novērš nelaimi no viņas mājas. Ja nu viņa Dievu lūgusi, kāpēc piesaukusi Slimību māti vai Dieva riksti, lai tā prom iet u. tml.? To viņa nezīnot, ka būtu ar to ko ļaunu darījusi, vai arī burvību pickopusi, jo no buršanas viņa nekā nezīna, un lūgusi arī mācītāju, lai tas 3 svētdienas no kanceles Dievu lūdz, ja viņa būtu burve, lai tas neļauj vairs citu gadu dzīvot, ko tas arī darījis. Nu jau esot trešais gads, un viņa vēl dzīvojot; tāpēc esot droši, ka viņa nav ragana. Kas tie par vārdiem, ko viņa mācītājam teikusi, ko tā lietojot pie dzemdēšanas? Viņa, smaidot: (64) *Sirnino pahkst, Appinge weglum,*

Kung gai Karriai, Gaspusai tek waarte wärt, attrad waart atwärt, susche maxt schmukstam iskridsdams, so auff deutsch Heisset: Erbs-Schoten, leuht Hopffen, der H. reit im Kriege, die Frau läuft die Pfohrte zu eröffnen, findet die Pfohrte offen, der Ahl schlecht fallend ausz seiner Haut, addendo, dasz solche Wohrte gutt wehren, wen eine Frau in Kinder Nöhten ginge, den sie hette alszden leichte Erlösung. Viņas tēva māsa tai to iemācijusi. Alitēnu kalpone Anna liecina, ka viņas saimniece kazlēnu kaudama teikusi: (65) *Gulle Maat, tu esche gan iszemeis pe man, ei par zellu uhs Muisem un lele walst, Muisai tau buhs mihxt gull spilwanos un balta pallak baltas kannes jaser, tahs joehde, labs joser i. e.* Schlawfe Mutter du bist lang genug bey mir wie ein Gast gewehsen, gehe ubern Weg nach die Höffe und groszen Gebiet, im Hoffe wirstu haben weich schlaffen auff Küssen und weisze Laken weisze Kannen, trinke, ja isz und trinke woll. Viņa pēc mātes nāves esot nokāvusi gaili un kazlēnu, ar asinim bērniem aptriepusi kailās krūtis, bet šai kreklu uz krūtīm, un sērgu ar vārdiem noraidījusi uz Oju muižu, arī nokautā lopa iekšas akā sviedusi. Kādai ar sarkano sērgu saslimušai viņa iedevusi alu, krējumu, un arī dzēves acis tur iekšā, in ein Pöttchen un pie uguns, arī nachgehends den ersten Trunk gethan. Bet rezultats nav labs. Viņa teikusi: (66) *Gehe du Krankheits Mutter nachm Hoffe dort seynd weiche Betten, weisze Kammer, gutt Essen und Trinken, halt dich dahr auff, dahr ist ein Hahnchen und Hunchen, das Hahnchen nim weg das Hunchen aber lasse.* Viram viņa stāstījusi, ka tai esot pirksts, kur glodene iekodusi, un ja ar šo pirkstu slimos glauda, tie paliekot veseli.

Kuldīgas tiesas 1691. g. 26. marta aktis³⁷ redzams, ka hauptmans Bandemers sadedzinājis savu moderi Babu kā raganu, kas atzinusies un uzrādījusi Turlavas zemnieku Mucenieku Indriķi par savu skolotāju buršanā ar sāls un maizes appūšanu. Baba esot sāli un maizi likusi savam znotam appūst, un tā lopiem iedota, no kam 70 vērši un govīs kritušas. Mēģinājums atkārtots; krituši arī pārējie lopi, par to Baba šim iedevusi cimdus pāri un upurējusi savam dievam Jorencam (Jorentz) aitu. Par Indriķi Baba teikusi, ka tas esot tik stiprs savā mākslā, ka savu kungu nobūris, lai tas vai nu prātu zaudē, vai mirst; ar draudiem tomēr tas atburts. Ko viņa ar znotu no velna saņēmusi? Viņa brūnus, bet znots un apvainotais sarkanus svārkus. Par velnu un līguma slēgšanu viņa paskaidro: kad Indriķis pie ezera gājis un svilpojis, nācis Jorencs briesmīgā izskatā. Ari znots esot svilpojis un ar Jorencu līgumu slēdzis.

Indriķis liecina: Daži čigāni esot pie viņa 3 vai 4 gadus atpakaļ atnākuši un dažus labus vārdus iemācīt solījuši, ja viņš tiem gaju

un maizi došot. Viņš to devis un arī vēl 6 grašus. Tie tad mācījuši: ja kāds ar sāli un maizi atnāk, jāsaka tikai šie vārdi: (67) „*Gott der Vater, Gott Sohn, Gott heil'ger Geist! Wie das Wasser in der See, wie eine Kuhe Heu und Strohe, wie ein Tretliss Lehm sich ausbreitet, also soll sich die Krankheit zertheilen.*“ Tikai šos vārdus viņš lietojis, vairāk neko. Babas znots esot pie viņa bijis vienu vai divas reizes ar sāli un maizi, sūdzējies — kungi prasot no viņa sievas mātes tik daudz sviesta un siera, ka viņa galā netiekot. Šis pamācījis vārdus un ieteicis lopiem iekšā dot, bet ne lai tie nosprāgtu. Ar šis znotu viņš nekad neesot pie ezera bijis, ne svilpojis, ne ligumu ar velnu slēdzis, nezinot arī nekā par majora apburšanu. No lieciniekiem pirmais izteicas, ka Indriķis lielījies kādās kristībās, šis *varot cauri šiem izlīst*. Viņa sabiedrība esot no 5 burvjiem. Tiem esot akmens uz lauka, kur viņu kungs dzīvojojot, un tur lielāka istaba nekā tā, kur kristības notiek. Otrs saka, ka Indriķis nobūris zemniekam Viļunam vērsi, kas nosprādzis. Viļumu tas arī izdziedējis ar to, ka viņa āzi (Bötling), 5 g. vecu, apvedis 3 reiz ap slimā gultu un tad licis vest stalli, aizlīdzot ēst un dzert dot un pieskarties, kamēr Viļums nav vesels. Tad pusi no tā apēst, pusi dot nabagiem. Trešais teic, ka Indriķis gribējis no mācītāja baļķiem vienu zagt, un bridināts draudējis, (68) *er solle von seinem Viehe kein Haar behalten*. Viņa lopi apspraģuši. Ceturtais zina tikai to, ka priekš 7 gadiem Indriķis viņam no rokas zīlējis laimi un vēl labāku solījis, ja tas viņu apmeklēšot. Piektais liecinieks ir atraitne. Kad viņas nelaikis vīrs atradis Indriķi savā plavā un gribējis piekaut, tas iebēdzis ūdeni; tūlī nosprādzis vērsis, un no tā tecējis tīrs ūdens. Citreiz vīrs to satīcis krustceļā un tūlī saslimis. Viņa nesusi naudu, sāli un maizi Indriķim — tas pavēlējis slimajam maizi dot un ar sāls ūdeni mazgāt. Trīsreiz apkārt slimam jānesot gailis; tam uz krustceļa jāizrauj viena spalva un jānosviež uz ceļa; tad gailis, seju novēršot, mājās vaļā jāpalaiž. Kad vīrs otrreiz slimojis, aita bijusi 3 reiz slimajam apkārt jāved, puse jāēd pašiem, puse jādod nabagiem. Pēc dažiem gadiem vīrs atkal saslimis, un tā kā asins piliens bijis uz sliedīša, Indriķis teicis, ka viņš vairs nevarot līdzēt, un vīrs nomiris. 4 pirmo liecības Indriķis noliedz. Proceduras ar slimo viņš ieteicis izmēģināt, jo tā mēdzot darīt. Ar līdzēt nevarēšanu bijis tā, ka viņam sacījuši, ka slimais jau uz salmiem nolikts; viņš ieteicis baznīcā likt aizlūgt. Lai pierādītu ligumu ar velnu, Indriķi spīdzina. Spāniešu zābakus sākumā tikai drusku piegriež, kad viņš jau atzistas, ka minētos vārdus lietojis un iemācījis no sievas tēva, kas to burvībā un pareģošanā pamācījis, viņu turlaviešos Ploci pie Kalējgrāvja vedis un aizrādījis, ka tur manta un nauda guļ. Tur viņiem parādījis velns, vārdā

Viļums, cilvēka izskatā ar melnām drēbēm, dusmīgā vaigā un teicis, ka tie naudu varot dabūt, bet vietā vajagot cilvēka dvēseli. Šis atbildējis, ka tas par dārgu. Tajā vietā, kur zelts liesmojies (gebrannt), viņa Stiefschwiegervater uzsvīlpis un velnu Viļuma vārdā nosaucis. Kad tas parādījies, viņš izteicis vēlēšanos mākslu piesavināties. Velns teicis: kas par to būs? un tūlīņ piemetinājis: cik ilgi šis dzīvos, visa tam būs pietiekoši. Tad katrs apsolījis pa zirgam un mājā abus zirgus nosprāgušus atraduši. Majoru viņš esot šādiem vārdiem nobūris: (69) *Lass ihn dieser und jener holen, weil er so böse ist.* Kad majors šim draudējis, sievas tēvs atnesis maizi un sāli — lai apēdot sāli, tad majors būšot vesels. Beidzot viņam jautā: kā var izdziedināt un kā ļaunumu uzlaist; viņš pateic pirmajam gadījumam vārdus: (70) *„Emmuls eet pahr ceffa, saldu peenu ehst, saldu peenu dzert, caur dahriņu baznieu eet, Tehws, Mahte rauda; atlaid wiņņu weseelu.“* Ja kam grib kaitēt, tas jāpavēl tikai viņa dievam un tam jānodod, tad tas pats to izdarīs.

Spriedums: par to, ka Indriķis atzinās, ka 7 g. atpakaļ ar velnu līgumu slēdzis, no augstā Dieva atteicies, velnam par mācīšanu zirgu atdevis, pēc tam ar velna padomu un iedvesmi slimniekus ar aizliegtiem līdzekļiem un Dievu zaimojot ar maizes un sāls appūšanu dziedinājis, daudz ļauna lopiem un cilvēkiem tāpat ar velna mākslu un palīdzību darījis un tā pret Dievu un viņa baušļiem grēkojis, šo noziegumu dēļ viņu sadedzināt. Indriķis atsauc atzišanos, top no jauna spīdzināts un atkal atzistas. 25. maijā sodu izpilda.

1691. g. Cesvaines prāvā kāda burve esot dziednāšanai bikts vārdus uz maizi runājuši³⁸.

1697. g. 6. jūlijā Nurmuižā ir prāva pret Švike Simonu, strida dēļ ar Lāču Jēkabu zemes dēļ par jaunu stabu ārā raušanu. Pēc apvainotā draudiem viņu pašu no zemes izraut, viņa ķēvei mugurā gadījusies strutojoša vaga, un rudenī tā uz šī lauka kāju nolauzusi. Tāpat Simons sacījis: „Mans pušelnieks gaida dēlus un gatavo plašas robežas; redzēsim, kas tam par dēliem būs“; — sieva dzemdējusi bērnu ar aknām un plaušām ārpusē, kas dzīvojis 2 stundas. Kad zirgs tam iegājis labībā, viņš draudējis: (71) *„Mani suņi lai tev atmaksā“* (sollen dir ausstäubern). 2 vilki uzbrukuši zirgam un saplēsuši cūku. Kad sējuši zirņus, šis laukā izvedis miežu maisu, nolīcis to uz ežas un ātrāki nav aizticis, kamēr zirņi bijuši izsēti. Zirņi dīguši otrādi zemē iekšā un nav uznākuši. Ķīvišu Reinis nopļāvis pļavā uz robežas zāli zirgam. Švike stridoties novēlējis: (72) *„So wie das Gras über die Sense gefallen, sollen die Fresser innerhalb Jahrestages hinfallen.“* Šajā laikā tam nosprāguši 6 zirgi. Kad no pļavas izdzīti Ūkenieka Simaņa zirgi, sakāvušies puikas, bet apvai-

notais tad draudējis: „*Du sollst künftig Jahr weder Gutes noch Böses haben, weder in der Egge noch im Pfluge zu gebrauchen*“, — nosprāguši 3 zirgi, 5 govīs, 2 vērši. Tāpat Jāpu ritā priekš saules nācis no viņa lopu laidara, no kura lopi izdzīti, uz māju ar maitas kaulu katrā rokā, bet tur atstājis ar žagariem un sarkanu dziju un zirga astriem allerhand Gaukelei zusammengebunden, ko sieva gan tūlīp atradusi. Apvainotais paskaidro, ka viņš atradis sava paša lopa maitas kaulu pie savas sētas, to sadedzinājis un ielicis lopu traukā, kas esot labs, ja lops inwendig anstöszig wird, proti visādām kaitēm. Stridū par plavu apmaiņu Jāpu vakarā zirgu ārā dzenot, tas sists ar mietu un draudēts, (73) *ka gada un dienas laikā mīesa no kauliem nokritīšot (dasz ihm das Fleisch innerhalb Jahr und Tag vom Leibe fackweis fallen sollte).*

Jādekšu Bertulim apvainotais stāstījis, ka esot pie 9 elku dieviem (Abgötter) bijis un tiem atdevis pusi no savas svētības; devītais to iemācījis visās burvju mākslās; viņam vairs nebūšot darva jāteicina, viņam neviens nekā nevarēšot darīt, bet viņš varēs darīt visu cilvēkiem un lopiem. Aicinājis arī viņu to darīt. Kādreiz tas sacījis, ka būtu varējis vairākus mēmus padarīt. Vētenieka Jāņa tēvs ir apvainotā birzē slotas zarus griezis; apvainotais piesitis ar cirvi pie akmens un teicis: (74) „*So wie meine Reiser vom Winde, solstu blind hin und her weben.*“ Noburtam tēvs palicis akls nākošā dienā un, kā sacīts, ligojies ar visu ķermeni šurp un turp. Pēc 2 dienām apsūdzētais atnācis ar šauteni, izšāvis piederbā un teicis, ka tēvs pusaci atdabūs. Tā arī noticis. Spīdzināšanā atzinies, ka šāvis pēc sava Abgott mudinājuma, kas viņam teicis, ka vajagot ar plintes kramu pavilkst gar aci un izšaut, tad būšot labāk. Viņa elka dievu sauc par Jozefu, un tas dzīvo Besduben Esser — bezdibens ezerā pie Nurmuižas; mākslu tas ieguvis no zvejnieka pie Struteles; esot bijis jāiet pie ezera un jāsvilpj, tad parādījies viņa velns (Abgott) melnā vācu tērpā un solījis, ka izpildīsies viss, ko tas nolādēs. Esot solījis 20 g. nokalpot. 10 jau nokalpoti. Tikai šad un tad viņš, pa 1—2 mēnešiem, pie velna gājis, šo un to arī nesis: zosis, jērus, tejus. Viņš izārstējis Ieviņu Pēteri, kas prātā jucis, ar 3 kaņotēm paša putras, un kad tas akls tapis, ar paša tabaku. Viņa velna suņi, kas zirgu plēsuši, esot Filips un Hermanis, divi zemnieki. Jozefs esot tam par kalpošanu sarkanus svārkus pasolījis. Velnam dvēseli ziedojis viņš neesot; ja viņš dabiskā nāvē miršot, velns dvēseli gan papemšot un varēšot darīt ko gribot — tā viņi vienojušies (die Hand gegeben). Reiz viņš esot redzēts ar maitas kauliem rokās. Viņa slimam dēlam to iedevis burvis kaut kur nolikt, un pacēlējs pārņemšot slimību. Esot die Knochen nebst dem Muszcell, von Garn und anderen Zeig gemacht, ie-

devis savam dēlam Miķelim nolikt; atradējs, kas to pacels, dabūs visus dēla slimības, bet dēls būs vesels. 9 velni esot apkārtnes zemnieki, ko viņš nosauc vārdā. Nolemj viņu sadedzināt³⁹.

Sniķerē 1698. g. 8. jūn. burvju prāva pret Zeveru Ansi, kas aiznesis Veģeres leitim Jānim eine truckene kröte, und von sporn abgebrochene spange, einen messings knopff, und etliche wollene lumpen vom rock, lai tas den schildreuter Naggen Hansz und seinen Bruder Jurren hiedurch zu bezaubern, damit sie beyde kurtzen todes verfahren mögten. Zevers atzistas to nodevis, jo atradis visu to savā rudzu laukā, ne lai šos abus, bet vainīgos nobur (viņam 2 g. neraža bijusi). Jānis atzistas, ka viņam solīts par Anša un Juša noburšanu zu tode 2 p. rudzu, 1/2 p. griķu un 3 mārkas naudā. Spriedums: 6 p. rikšu, 3 svētdienas baznīcas soda, 3 rbj. baznīcai.

1701. g. 1. aug. prāva Limbažos pret 16 g. v. Christianu Dortenu par līgumu ar velnu⁴⁰.

Vaj ellē bijis? Jā. Cik reizes? Nevar skaidri pateikt. Kā tur nonācis? Uz melna āža. Kā pie āža ticis? Tas visur sekojis, kur tēvs to sūtījis. Ko tas gribējis? Lai nāk līdz. Kur pirmo reizi? Limbažos turgū. Kur to vedis? Uz elli. Kā tur izskatās? Helle und Licht. Kas vēl bijis? Uzskaita. Ko tur darijuši? Ēduši. Ko? Vāritu un ceptu cilvēku gaļu. Kā viņš to pazinis? No rokām un kājām. Ko vēl darijuši? Ēduši, dejujuši un lēkājuši. Ko šis darijis? Ar mēli mutē krustu metis. Kas iznācis? Velns līcis prom iet, velna kalps izvedis ārā un atdevis atkal āzim. Kur šis ar āzi palicis? Limbažos tajā pašā vietā. Vai velns ar šo runājis? Jā, un prasījis: ko tu gribi, mans dēls, un vai tev ir raksts (Handschrift) līdz, tad dod šurp. Ko šis atteicis? Nekā, tikai iedevis *rakstu*, ko pie sevis slēpis. Kur viņš to ņēmis? No Foglera kundzes. Vai tā bijusi klāt, kad velns to prasījis? Jā. Kur tik ātri rakstu dabūjuši? Esot uzrakstījusi savā istabā un sacījusi, tur būšot laba dzīvošana, cukurs, rozīnes, plūmes un vins. Kā šis pie tās nācis? Tēvs sūtījis pēc reņģem, un šis iesaukts iekšā. Ko šī gribējusi? Lai nāk līdz uz elli. Ko šis atbildējis? Nekā. Kā tad palicis? Foglera kundze to paņēmusi līdz un jājusi pati uz sava melnā āža, kas bijis zirga lie lumā, dažreiz ar rāgiem, dažreiz ne, un viņš jājis uz sava melnā āža. Kur velns rakstu līcis? Paglabājis pie sevis. Vai velns tam ko iedevis vai solījis? Cepeti iedevis no cilvēka miesas; to neesot ēdis. Ko vēl redzējis? Foglerieni velna kalps kailu izgērbis un ar dzelzs pletni pēris. Tur bijusi Beķerene, kā lā gērbusies? Tāpat kā šeit. Vai vēl ko redzējis? Kornetu Jannavu, kas miris atrasts Umurgā; tas bijis vai pelēkā zirgā, vai gulējis kā miris atrasts; pie tā nākusi bijušā Umurgas mācītāja sieva, ko tas šādi uzrunājis: „Tu, vecā ragana, esi mani sievai un bērniem atņēmusi.“ Velns tad teicis: turi muti, du Schelm,

du Hunds fut. Vai velns prasījis, lai tam kalpo? Jā, 9 gadus. Vai to apsolījis? Jā, uz 9 gadiem. Kādu kalpošanu tas prasījis? Teļus, aitas etc. pienest. Kā tas darāms? Tie jāsaplosa un jāpienes. *Parādīts raksts* un jautāts: kas tas par rakstu? Tas, ko viņš velnam nodevis. Vai viņš pats to rakstījis jeb kāds priekšā teicis? Tas esot noraksts no tā, ko viņš no Foglerienes saņēmis.

Vecāki paskaidro, ka viņu dēls piektdienā priekš pēdējās lūgšanas dienas (Bettlage) sācis uztraukts skraidīt iekšā un ārā un uz jautājumu, kas tam kaiš, atbildējis, ka viens to saucot, viņam jāejot prom. To pieņēmuši pie sevis gultā, bet šis nevarējis garīgas dziesmas dziedāt. Esot pie pilna prāta. Piesēdētājos ir arī draudzes pārstāvji Lorencs Bekers un Frīdrichs Foglers, kuŗu sievas šķiet ellē bijušas (?!).

1707. g. Vārves Liske Pēters atzistas, ka viņa gars, t. i. velns, kam viņš zvērējis, uz viņa lūgumu noņēmis slimību apburtai sievietai un atdevis sunim. Viņš pēc velna padoma nolīcis akmeni, kā arī riņķa gabalu un naglas no ass uz ceļa, kur jaunai sievietai jāiet, un 3 reizes apkārt gājis. Sieva saslimusi ar vēdera kaiti. Viņš uzlaidis arī kritamo kaiti Kiže Jāņa dēlam, to velnam nododot.

Viņš nodod velnam kāda zemnieka dēlu, no kā tas apmetas ar kārpām un trumiem⁴¹.

Cēsu apr. Zemes tiesas akts 1708. g. 30. sept.⁴². Apsūdzēts Iršu pagasta zemnieks Kalnānu Oto par buršanu. Kalnāns esot teicis Rumuļa Mika sievietai Lūcijai, kuŗas dēls Jānis pašreiz slims gulējis, ka jāmirstot vai nu Jānim, vai kādam citam. Uz Lūcijas jautājumu, kuŗu citu viņš domājis, kas varētu mirt, Kalnāns atbildējis, ka to, kas pašreiz viņas istabā uz sola guļot. Tas bijis kalps Juris. Tas nobēdājis pastāstījis dzirdēto savai mātei. Juris sarunu dzirdējis Jaungada vakarā un Sveču dienā nomiris. Kalnānu Oto, apm. 60--70 g. vecs, nāk tiesas priekšā. Viņš neprot svēto lūgšanu, tāpat visu mūžu nav bijis pie sv. vakarēdiena. Viņš atzistas, ka bijis gan pie Lūcijas, bet galīgi piedzēries un, ko teicis, neatceras. Bet viņam nav bijis nekāda nodoma, vai lai Jānis celtos, vai mirtu: pierādījums, ka Juŗa nāve ir tikai vienkāršs atgadījums, ir arī viņa māsas miršana. Apkārtnes mācītājs tiesai ziņo, ka apsūdzētais nodarbojies ar „kannensegen“ un viņam esot kāds akmens, ar kuŗu viņš dziedinot. Kalnāns arī parāda kulīti ar garenī ieapaļu akmeni baloža olas lielumā. To viņš lietojis pie dažām āriņām slimībām, pie kam ar akmeni slimo vietu 3 reizes apvelkot un runājot šādus vārdus: (75) „*Die Kranckheit sollte wie der abnehmende Mond verschwinden und lieber am Stein und Stock, nicht aber an einen Menschen gerathen.*“ Lai slimība izzūd kā dilstošs mēness un labāk aiziet pie akmens vai koka, ne pie cilvēka. Šādas sli-

mības ar laiku pārejot. Dažām slimībām viņš liekot pirti labi izpērties un labi izbraukot. Viņš esot arī labs zirgu ārsts. Ar „Kannensegen“ viņš arī nodarbojoties, jo šai kara laikā daudzi vēloties zināt, vai ienaidnieks pie viņiem arī atnāksot. Jo viņš novērojis, kad kannā putas līdz malām cieši sakāpjot, tad ienaidnieks nenākot, bet ja putas iekšpusē paliekot, tad ienaidnieks esot klāt. Ļaudim par Kalnānu esot lādas valodas, ka nevarot neko iesākt art, iekams Kalnāns nav pirmais arklu zemē ielicis. Viņu ļaudis tur par ļoti gudru. Viņš neesot nekāds burvis, jo nelietojot nekādus aizliegtus līdzekļus. (Viņš apgriezot vistām kaklu un kad atņemot cilvēkiem slimību, to pārnesot uz vistām⁴³. Viņam pret kašķi labas zāles esot Urin und zerbissen Saltz⁴⁴.) Viņš mācītājam izārstējis arī ķēviti, ko vilks sakodis. To mācītājs pats apliecina. Tiesa aicina arī Lūciju nodot liecību. Tā apstiprina, ka tiešām Kalvāns ieradies pie viņas galīgi piedzēries un solījis par rubli dēlu izārstēt. Bet šī atteikusi, ka šim nevarot pat melna hellera dot. Juris pie viņas vēl pēc šīs dienas 3 nedēļas sadzīvojis gluži vesels un tad saslimis un gulējis 14 dienu. Pēc tam viņu aizveduši pie mātes, kur viņš vēl sagulējis 3 nedēļas un tad miris. Lūcija domā, ka viņš esot slimojis ar asinssērgu. Tāpat arī Juŗa māsa esot saslimusi un nomirusi. Jakinga mājā gandrīz visi ļaudis izgulējuši asinssērgu. Bet Juŗa māte saka, ka dēls slimību noteikti dabūjis Lūcijas mājā un ne pie viņas. Tiesa Kalvānu atzīst šai lietā par nevainīgu, jo lieta nav pierādāma un Kalvāns toreiz bijis galīgi piedzēries. Bet par to, ka viņš ļaudis mānījis un nodarbojies ar „kannensegen“ un citām nepiedienīgām lietām, viņam divi svētdienas jāstāv pa sprediķa laiku pie kauna staba baznīcas priekšā.

Vidzemes Konsistorijas protokols Rīgā 1708. g. 20. martā⁴⁵. Ap-sūdzēts kāds Indriķis Jespersons Veidemanis par to, ka slēdzis ar velnu līgumu un, kristīgs cilvēks būdams, ar to Dievu aizliedzis. Veidemanis pats stāsta par šo gadījumu. Viņš Rīgā ieradies no Vācijas. Un te ar kādu žīdu viņam iznācis nepatīkams starpgadījums par paņemtu naudu. Šis gadījums viņam arvien sagādā sliktu gara stāvokli un viņš kļūst melancholisks. Savam draugam dzirdot, viņš nopūties un teicis: „Ak, kaut man kāds palīdzētu!“ Tā kādu vakaru viņš atkal bēdīgs apgūlies. Te viņš dzird skaistu melodiju ausis skanam. Paskatījies un ieraudzījis kādu staigājam pa telpu šurp un turp. Tas teicis, ka gribot Veidemanim palīdzēt. Bet Veidemanis tā izbījies, ka tikai izsaucies: „Kungs Jēzus, palīdzi man!“ un tā arī nelabais pazudis. Bet viņa draugs gulējis tai pašā gultā un nekā nebij ne redzējis, ne dzirdējis. Pēc 4 nedēļām viņš gājis pie sv. vakarēdiena un vienmēr nopūties uz Dievu. Bet 6 nedēļas pirms Ziemsvētkiem velns atkal klāt un mēness gaismā viņu uzrunā un jautā, vai Veidemanis vēlas,

ka velns viņam palīdzētu. Bet V. aiz bailēm nevar runāt un tikai spēj krustu pārmet. Tad velns ierodas atkal divi nedēļas pēc Ziemsvētkiem jau trešo reizi. Šoreiz viņš ir gaŗa cilvēka izskatā, ar gaŗu mēteli līdz zemei un saļoztu ar jostu, un rokas ir līdz iejoztas. Velns viņu uzrunā atkal un jautā: „Cik ilgi tu gribi dzivot bēdās? Tā tev turpināsies visu dzīvi.“ Velns par to prasa V. dvēseli un rakstītu līgumu, kuŗā viņš nolādētu sv. sakramentus, to, ka viņš ir kristīts. Gailis iedziedas un velns pazūd. Veidemanis ilgi cīnās ar sevi un beidzot tomēr nolemj velnam rakstīt. Ar savām asinīm viņš paraksta līgumu un dodas to nolikt uz Sv. Jirgena baznīcas trepēm un miroņu kaulu, kā velns bija teicis, uzliek tam virsū. Pēc kāda laika Veidemanis iet skatīties, un tiešām, līguma vairs nav, tikai miroņa kauls guļ uz trepēm. Bet Veidemanis nevar nekur vairs mieru atrast. Viņam bailes no velna, ka tas ko sliktu nepadara. Viņš caurām dienām lūdz Dievu un lasa lūgšanu grāmatu. Bet paiet nedēļas un nekas nenotiek. Bet reiz Veidemanis aiziet pie kapteiņa Lenhoviča, un tur viņš ierauga lampas gaismā velnu gar galdu staigājam. Viņš aizver acis un pārkrustas, bet velns neiet vis šoreiz projām. Veidemaņa līgumu bija atradis kāds kareivis un to nodevis savai priekšniecībai. Un tā Veidemanis nonācis tiesas priekšā. Tiesa viņu izjautā, vai viņš nav par savu līgumu ar velnu no citiem ļaudīm iespaidots. Nē, bet Vācijā viņš dzirdējis par to runājot un arī dažas grāmatas lasījis. Viņš ļoti no laicīgās tiesas baidījies un tāpēc nevienam par velnu nekā nav stāstījis. Tiesa nolemj šo lietu nosūtīt Baznīcas konsistorijai Pērnāvā.

Sal. buŗamos vārdus, ko pieved Broce⁴⁶ par upurēšanu. *Rauzā pilskalns. Auch sind da herum im Palzmarschen Kirchspiel noch felsen, geheiligte hayne und alte bäume übrig, bey denen ehemals der aberglaubische baur den seelen der verstorbenen offer brochte, wobey er die sonderbare worte gebrauchte: (76) Zehrt meesām, kaulā trepp, debbes juhra vissa lihgojahs, juhra wissa semme lihgojahs.*

Samērā retas ir vilkaču prāvas, lai gan nostāstī par tiem sastopami, kā redzējam, jau pie 16. g. s. Livonijas aprakstītājiem; sal. arī H. Samsona un P. Einhorna nodaļas par vilkačiem, kā arī Ranēja 3 teorijas un bagātīgos piemērus par vilkačiem. Līdzas H. Bruininga publicētajai 1691. g. Tisa prāvai⁴⁷ otro, 1647. g. Rigas Zemes tiesas prāvu pret Vecmuižas (Susikas) dzirnavnieku Blendes Indriķi publicējis š. g. T. Zemzaris⁴⁸; šī prāva ir visai raksturīga tiesnešu uzskatiem par vilkačiem, ko saista ar burvjiem resp. ar velnu. Muižas īpašnieks Evalds Fitinghofs, kam saslimusi sieva, sūdz šo dzirnavnieku, kam vilkača un pareģa slava, bet sieva extraordinara burve, par kundzes apburšanu ar zivi, in puncto veneficii. Dzirnavnieks par vainīgo ir uzdevis audēja sievu, kas kādreiz arī lādējusies: (77) *So als rāder*

abgefallen, soll deine frucht auch ausfallen, kad tai riteņi braucot no ratiem nomukuši. Tāpat par viņas lādēšanas stasta kunga jumprava, kas to tādēļ no muižas ar suņiem ridijusi. Kad viņa gājusi to uz muižu aicināt dzirnavnieka apvainojuma dēļ, audeja sieva teikusi, ka neviens velns tā neskraidot apkārt to izzināt, kas kundzi nobūris, un ja viņu ūdenī sviedīšot pārbaudīt, (78) *Solte der Jungfrauen Eingeweid mit blut so ausflieszen, als sie aufs Wasser flieszte*. Tiesa to kvalificē (wegen dieses schrecklichen fluches). Apvainotā to neesot domājusi jumpravai, bet dzirnavniecei.

Ūdeni apvainotie negrimst. Pēc tam apsūdzetais Blendes Indriķis atzistas, ka viņš gan varot vilkačos skriet, bet neesot burvis. Lai taptu par vilkaci, tam jālienot caur koka sakni ar vārdiem: (79) *S. Peter, S. Laurentz, S. Barthelmes, ich wil auff dem Wege, worauff Ich gedencke*. Tad uzaugot rupja āda tam ar drēbēm, un viņš skrienot kā vilks uz 4 kājām, tam esot tad vairāk spēka nekā parasti; skrejā tie ķerot aitas, cūkas un visu, ko varot atrast, un to nesot, kamēr par cilvēkiem pārvēršoties un tad apēdot. To viņš iemācījies Kurzemē no mātes māsas. Vēl skrienot divi zemnieki. Vai velns palīdz pārvērsties? To viņš noliedz. Tā kā par vilkaci skraidīt nevar bez burvības, vai viņš ir burvis un ar nelabo in conspiracy? Viņš noliedz. Zem draudiem viņš izteic, ka velns gribējis, lai tam kalpo, bet pārāk daudz prasījis; viņš neesot tam pilnīgs kalps, ejot pie tā umb ein montzeit, un par nekalpošanu velns tam ar dzelzs pātagu sitis, un šis 12 nedēļas uz gultas nogulējis. Tas bijis Siguldā, kādā purva malā, Karkel-purvā. Sitis par to, ka nav lopi atvesti. Vai vilkacis, pie kuņa apsūdzētais iel, un kas viņu sitis, ir kungs un kāds tam vārds? To viņš nezinot. Siguldas zemnieks Jukums Limbe viņu esot pirmoreiz tur aizvedis; runājis šis neesot, bet krustu priekšā aizmetis. Tas izskatījies pēc vācieša, bijis liela auguma, ar zābakiem un piešiem, melnās drēbēs, garām kājām, garām rokām un nagiem, vieta bijusi pie kalna, bet mitekļi šis iekšā nebijis; tam bijuši 3—4 kalpi. Viņš esot solījis kalpot, bet atteicies, kad prasīts, lai viņš cilvēkus nesot, ko šis nevarot; tāpēc viņš sists un vairāk tur bijis neesot. Vai aizdzīts projām? Nē, bet vēlreiz sists. Vai toreiz velns neprasījis, lai tam vien kalpo un no Dieva atsakās? Tā bijis, bet viņš neesot piekritis, jo gribējis arī Dievam kalpot. Arī tad velns prasījis, lai nes tam bērņus, un viņu sitis. Vārdu viņš nezinot. Buršanu viņš neprotot. Viņa sieva Anna pēc ūdens pārbaudes, kur tā peldējusi, atzistas, ka kāds Pēters tai ap-pūstu sāli devis dzert, kāpēc to velns apsēdis un tā peldējusi. Burve neesot un burt neprotot. Indriķis, kas agrāk izteikto noliedz, zem spīdzināšanas draudiem turpina, ka nesis tikai lopus un ja katru mēnesi nenācis, ticis sists. Ellē viņš neesot bijis, tikai ārā gaidījis, viņa darbs

tur bijis kā sunim uzgaidīt; kad durvju sargs pavēlējis, tiem vajadzējis iet; tādu supu esot 10 vai vairāk. Kannā viņš varot redzēt, kad vilkaču laiks nāk, tāpat arī zimi, ko kungs no viņa grib; ja nesams jērs, viņš kannā redzot alf mit kleinen ohren, ja vērsis vai govs, tad ar ragiem, ja cilvēks, tad kā cilvēka degunu. Cilvēkiem viņš ļauna darījis neesot. Kad tie lopus saplosot, nehmen sie dem vieh dasz leben gleichsam in händen undt bringen es dahin. Viņš neejot citādi kā katru mēnesi; tie, kas bērņus nesot, izejot svinamās dienās (festtage). Vai viņam arī ko dodot? Tikai reiz caur kalpotāju labu maizi un gaļu, bet pieēdies neesot, jo kā velns esot mānitājs un ļaužu pavedējs, tā arī viņa ēdiens, kad ejot projām, esot tā, kā būtu vēju ēdis. Vai viņš solījis velnam kalpot? Jā, uz visu dzīvības laiku. Dievam kalpot tas atteicies. Viņa kungu saucot par Pēteri, otram Kayser, tresām Grantz. Kā viņš atteicies no Dieva? Tā nu prasits, vai tu gribi man kalpot un no Dieva atteikties, pēc kam viņš to solījis. Vai kas solīts? Visa būšot diezgan laukos un visur citur. Vai bagātību ieguvis? Nē, kā visur ein droch gewesen. Kāpēc tad neatteicies? Nevarējis. Vai viņa sieva arī var burt? Jā, tikai viņa neesot ar to vienā cunftē, bet uz laukiem — kur, lai sakot viņa pati.

Un audēja sieva? Esot arī vilkate, varot arī par lidotāju garu būt, ko viņa valodā par Raggan saucot — pats lidojot redzējis neesot, bet citi stāstījuši. Viņa skraidot arī tur, kur viņš. Kāpēc viņš liedzis? Velns šonakt atnācis kā vācietis un tā licis darīt. Kas apbūris kundzi? Viņš nezinot, bet ja vajā tiktu, varbūt kundze būtu vesela. Vai viņš to varot izdziedināt? Varbūt 14 dienās. Audēja sieva, viņš un Naudeck Batsch esot nobūrusi. Audēja sieva to jau agrāk ellei novēlējusi un šie tai līdz skaitījuši: (80) *drey mahl Neun Teuffel helfft mihr sie aufnehmen*; tad atnācis velns, kā melns vērsis ar lieliem, spiciem nagiem un 9 galvām parādoties, un viņš tam pavēlējis kundzi 3 reizes ap-pūst (anzublasen) — tad tā tam piederēšot; viņš pārvērties par viesuli (windt) un uz eli aiznesis pašu kundzi. Kā velns to var izdarīt? Šie esot pavelejuši, un viņš kundzi aiznesis. Velns tiem bieži esot uzstajies, lai viņi kundzi apbur. Kas par kaiti kundzei? 3 gadi kvernēt un tad mirt; velns solījis, ka tad, ja viņus saņemtu cieti, kundzi viņš tiem atdotu pēc 3 nedēļām. Audēja sieva Baba pie tiesas noliedz visu un, kad Indriķis apvainojumus atkārtu, to lamā du schelm, du hund, es ist nicht wahr, bet nevar apvainojumus novērst. Ūdens pārbaudē tā negrimst. Ūdens būšot Indriķa apburts. Zem draudiem atzīstas. Esot kopā arī bumbierus lasījuši un tur ko ielikuši kundzei. Ko? Viņa nezinot, sey ein kraut als leinsamen. Ar vārdiem? Bez. Atzīstas, ka esot waszer muntzen samen, kas pie bumbieriem klāt. Mācījusies no Virlopenes. Vai velns arī bijis klāt, kad šī mācījusies? Jā. Tas bijis

kā vācietis, vācu melnās drēbēs, ar zilu seju, korpēm kājās un drēbi rokā. Projām ejot habe er gefleitet, darüber ihr solch ein schoderung übers leib gangen, darauff der böse geist ihr seinen geist gegeben, nakti tas viņu modinājis: „Wasz schleffestu noch, gehestu nicht fort“, aizvedis to kādā purvā vai gebröckte ar Indriķi kājām; Naudelim bijis arī suns lidzi, Virlopiene sēdējusi sarkanā zirgā. Kas par purvu, šī nezina; bijusi kā elle, priekšā būda, tur 3 zirgi; Blende atnesis teļu, ko šeit saplosījuši, par ko ielaists iekšā. Velns viņu mācījis kaimiņa lopus visus saplosīt. Ko viņš tai iemācījis? Tikai, ka vajagot šo zāli lasīt iekšā iedošanai. Kā ar kundzi? Būs vesela. Ja šī nebūtu cieti saņemta, viņa kvernētu visu laiku, bet tagad būs drīz vesela. Velns tai nevarot nekā izdarīt, jo tā dzīvojot un kalpojot Dievam. Viņa neesot teikusi 3×9 velni, bet 3×9 krusti, vēlāk tomēr atzīstas, ka velnus piesaukusi. Vai velns uz tādiem vārdiem nāk? Jā, kā lācis ar 9 galvām. Kad jumprava to ar suņiem ridījusi, viņa teikusi (81) *Gott bewahre Euch, hündchin, dasz ihr mich nicht beyszet*, un suņi tai nekoduši. Kad velnam pavēlēts kundzei kaitēt, er als ein Wind die Fraw angewehet. Velnam viņa solijusies kalpot. Naudels to aizvedis un teicis: gehe nun hin munter, die schadet nichts. Velns aizliedzis Dievam kalpot, teicis: wasz wilstu bey Gott pferddreck tun. Kā viņas kungu sauc? Jēkabs vai Pēteris, tam esot mazs dēls Kaspars (Casper). Tas viņai kritis ap kaklu, un kad viņa kalpot solijusies, iedevis ein wahrzeichen, als ein augapfel un pavēlējis to nosviest birzē: ja lopi tur nākšot, tad tur vilkači saplēsišot. Viņas amats ellē esot Kasperam par aukli būt. Velns esot viņiem visiem svārkus un naudu solījis, arī projām ejot viņai naudu rokā iedevis, kas tomēr par zirga mēsliem (im fürdegehen pferddreck gewesen) izrādījušies. Kad viņa velnu saucot, tā teicot Jahn komme her; tas nākot un visu prasīto izdarot. Johans viņu esot arī stipri sitis un proti ar pletni, kur liela vaļa poga, tai roku pušu pārsitis par to, ka viņa kundzi atkal gribējusi veselu darīt. Citādi tas viņu sitot, ja viņam nenesot, kā šis vēloties. Vai viņa var kundzi izdziedēt? Viņa tai iedošot kādas zālītes vai sēklas, no kā tai veselai jāpaliek. Lidot viņa būtu varējusi, ja velns to nebūtu sitis. Bet uz ko viņa ļaunos vārdus runājot, tam ļaunums notiekot. Kundze esot noburta šādi: kas pirmais no bumbieriem ēdis, tam notīks, kas tam novēlēts. Jumprava to aizridījusi ar suņiem — burvji nevarot ļaunu darīt tiem, kas viņiem ļaunu darot. Kāpēc viņa uz ūdens peldējusi? Velns sakot: ja tu man kalpo, tev būs peldēt, ja nē — elles dibenā (in der hellen grundt) iet. Viņi, burvji, labprāt ietu dibenā, bet velns neļaujot, gribot, lai tam kalpo. Šeit libiešos (im liebisch) visi protot burt, un ja tos visus gribētu sadedzināt, nepaliktu neviena strādnieka uz lauka. Šajā naktī velns pie viņas bijis rijā, habe sie rechtekalt

angefaszet und gezogen, als wen er sie ausbringen wolte, bet kad viņa atžirgusi, tad kā degoša uguns ar mākonī rijā bijusi redzama un vējš sacēlies un viņš aizgājis prom, bet viņai nekā nav sacījis. Varbūt viņa buršanu jau agrāk mācījusies, nevis no Virlopenes, bet no Buika, kas burvības dēļ sadedzināts? To viņa noliedz.

Virlopene esot velna klātgulētāja ellē un tam kājas mazgājot.

Virlopenei pie tiesas ziņo, ka to uzskatot visi par galveno burvi (ertzzauberinne), viņa neatzīstas; esot tikai vecāko dēlu norājusī, kas lādējies, (82) *das seine hände ihm verfaulen solten*. Viņu apsūdz arī par Pidu meitas nolādēšanu: (83) *das Gott sie krumb werden laszen möchte*, kad tā viņas zirgus aizjājusi, un tagad tai esot it kā sedli mugurā un tā kupri ejot — kā sedlus zirgam likusi, tā tie tai uz muguras. Ūdenī viņa negrimst, to ved uz riju it kā spīdzināt.

Notiesā Blendu un Babu in puncto veneficii; abi ne tikai pret tuvāko noziegušies, *sondern auch die Göttliche Majestät laediret* und beleidiget, *solche rei criminis laesae Majestatis Divinae* aber vemöge Gottes gebohts gantz auszerottet werden müszen. Als sollenn beklagte andern zum Exempel, weil die Zauberey indiesem liebischen ohrte gar überhand nimbt, und viel schaden dadurch gethan wird, auff fewr geworffen und also vom leben zum tode gebracht werden.

6. dec. ir eksekucija.

Virlopeni vēl iztaujā; viņa visu noliedz, zinot tikai vārdus, ar ko kāds nabags viņas bērņus no nosmakšanas dziedējis: (84) *Lehtans, lehtans, gallie mutte, kaulie mutte, lotans, lotans, suszekel leta, letans, letans, alleluja*. Šie vārdi nedarot neko ļaunu, bet labu un arī palīdzot. Viņu atlaiž galvotājiem ar bridinājumu.

Vilkaču prāva Cēsu Zemes tiesā 1691. g. 28. apr., ko galīgi izsprieda 1692. g. 10. okt. Tērbatas hoftiesā⁴⁹.

Mālpils draudzes Kniediņu muižas krogā pieminētais apm. 86 gadus vecais Tiss (Matiss) tika apsūdzēts par skriešanu vilkačos. Tiss atzinās, bet piebilda, ka tas noticis priekš 10 gadiem. Viņš esot Kurzemes bēglis, un kāds alūksnietis ar uzderšanu padarījis viņu par vilkaci. Toreiz viņam Mālpils zemnieks Šķeistāns pārsitis degunu par to, ka Tiss no elles uznesis atpakaļ labības ziedus, ko Šķeistāns tur sanesis, lai atņemtu graudiem digšanas spēju. Viņš sitis ellē ar slotas kātu, kam bijušas piesietas zirgu astes. Uz elli vilkači ejot kājām kā vilki; tā atrodoties Purva ezerā pie Mālpils; ellē esot lepnas telpas un durvju sargi, kas neļaujot aiznest labības ziedus. Tos glabājot vienā, bet graudus otrā klētī. Viņam esot vilka kažoks, ko saņēmis no kāda alūksnieša, kas to dabūjis Rīgā un atdevis kādam allažniekam. Viņi krūmos nosviežot drēbes, kļūstot par vilkiem un plosot zirgus un lopus. Viņš pats esot plosījis tikai jērus, kazlēnus un sivēnus. Velns

dodot vienam vairāk, otram mazāk spēka. Siguldā kāds cits vilkacis saplosījis liellopus, ko kopā tad appēduši, jo vilkači parasti ejot pa 20—30 kopā. Gaļu tie izcepot, uguni un katliņus paņemot no mājām, iesmus drāžot no koka, spalvas notirot un jēlu neko neēdot, bet bez nažiem; gaļu saplosot ar zobiem; ēdot bez maizes, bet sāli ņemot līdz. Burvji ēdot ar velniem ellē, bet vilkačiem tas aizliegts; ja viņi tur ieskrien un ko nozog, durvju sargs sitot ar dzelzs riksti un izdzenot ārā kā suņus, jo velns tos neieredzot. Vilkači skrienot uz elli, lai iznestu burvju nešļavas: lopus un labību. Ja tiem neizdodoties iznest labības ziedus, tad tai gadā esot neraža. Šogad viņš kopā ar citiem iznesis miežus, auzas un rudzus, tāpēc gads varot būt labs. Tas bijis Lūcijas naktī priekš Ziemsvētkiem, bet parasti tie ejot uz elli 3 reiz gadā: Vasarsvētkos, Jāņos un Lūcijās; pirmo divu vietā arī citā laikā, kad labība zied, kā arī sējas laikā; tad burvji nesot uz elli svētību, un vilkači pūloties to dabūt atpakaļ. Viņi nākot no vairāk pagastiem, sadalīti pulkos. Burvjiem esot cits sējas laiks, un velns jau daudz ātrāk iesējot, ko burvji nesot ellē un vilkači laukā; no tā atkarīga labības un augļu koku raža. Ap Ziemsvētkiem tur zaļojot labība un koki. Ja viņi Lūcijās būtu varējuši noķert arī zivis, būtu laba zveja. Kāpēc citi neredz elli? Tā atrodas apakšzemē ar vārtiem, ko neviens nepiederīgs nevar atrast. Arī sievas ejot vilkatās, bet meitas sūtot pūkos noņemt piena un sviesta svētību. Vāciešiem esot sava atsevišķa elle. Pēc nāves vilkačus paglabājot kā citus cilvēkus; viņu dvēseles nākot debesīs, bet burvjus paņemot velns. Pie baznīcas Tīss neturoties, diev-vārdus neklausoties, nelūdzot, neejot pie svētā vakariņa. Vilkači nekāļpojot velnam, jo atņemot to, ko burvji sanesuši; velns tos neciešot, sitot kā suņus, jo viņi patiesi arī esot Dieva suņi un atnesot cilvēkiem labumu; ja viņi neatzāgtu velnam svētību, tā pazustu pasaulei. Pērnā gadā pāsteigušies krievu vilkači un aiznesuši mūsu zemes svētību, bet šogad šie bijuši pirmie; būšot auglīgs un liniem bagāts gads. Velns viņiem nekādas zīmes nedodot, bet iezīmējot burvjus un dodot tiem sprāgušu zirgu galvas kausus, krupjus, čūskas un citus riebekļus. — Vai viņš gribot mirt kā vilkacis? Nē, bet citam atdot savu skolu. Viņš darišot, kā viņam tas darīts: reiz uzdzeršot, 3 reiz pūtišot kannā un sacišot: (85) „Lai tev notiek kā man!“ Es werde dir sowie mir. Ja tad otrs kannu ņems pretim, tad būšot viss prom. Nodot var tikai gribētājam; daudzi jau to aizrunājuši no Sidgundas un Suntažiem; vārdus viņš nezīnot.

No suņiem tie viegli izvairoties; nošaut viņus varot, elles suņi tiem nekā nedarot. Labības ziedus tie sviežot gaisā, no tā nākot svētība. Lopus tie nesot tālu, cik vien uziet, tam esot darinnen sonderlichen seegen (burjamie vārdi). Kur viņš mācījies zilēšanu, jo daudzi

pie viņa ejot prasīt, kas tiem sagaidāms? Viņš neesot zilnieks, bet zirgu ārsts, un ja kādi citi grēcinieki tos samaitājuši, viņš tos atkal uzceļot un kaiti atņemot, kam lietojot nedaudzus, tikai 3 vārdus un iekšā dodot maizi un sāli, ko tas ar vārdiem aprunājis. Kādi grēcinieki? Tie paši vai raganas, kas neko citu nedara kā jaunu. Kas tie par vārdiem? — (86) „*Sonn undt Mond gehe übers Meer, hole die Seele wieder, die der Teuffel in die Hölle gebracht und gib dem Vieh das Leben und die Gesundheit wieder, so ihm entnommen*“ — tas palīdzot kā citiem lopiem, tā arī zirgiem. Ar velnu viņam neesot nekas kopīgs, jo viņš esot Dieva suns un nolaupot velnam, ko burvji sanesuši, un velns esot viņam ienaidnieks. Cilvēkiem un tāpat lopiem viņš palīdzot ar šiem vārdiem un dodot tiem maizi un sāli, kas 3 reiz appūsta, kur vārdi pāri runāti, ar siltu alu. Ārstējis viņš daudzus, kādam arī bōses bein; viņš salasījis dažādas zālītes laukā, pielicis klāt svētīto sāli, devis dzert, arī sataisīto pulveri uz slimās kājas (bōse bein) kaisījis, ar ko slimība jāizdzen. Arī ja kādam ir roku un kāju reimatisms (reisen) viņš to var atņemt, kā arī uguni aprunāt. (87) Asins apturēšanai viņš lietojot šādus vārdus: *Sausse warne zaur gaissem skreij, asne nelas*, — Eine truckene krähe flieget durch die lufft, es ist kein bluthstropffen da — tad asins tūliņ paliekot mierā. Pret reimatismu un arī uguns aprunāšanai vārdus viņš negribējis vairs teikt, bet teica tikai, ja kāds ir ar karstu ūdeni vai citādi apdedzinājies un viņam padomu prasot, viņš kaisot uz vainu sagrūstu gelb kraut un 3—4 dienās esot jau labāk. jo ilgs laiks vajadzīgs izdziedēšanai. Tā esot uguns puķe (feuer kraut), augot pļavās; vārdus viņš nelietoja; ņemot gan klāt sāli, kas ar iepriekšējiem vārdiem aprunāta. Pie tiesas viņam vajadzēja rādīt, kā viņš dara; tam iedeva maizi un sāli; maizi viņš salauza 3 gabalos, sacīdams, ka nedrīkstot vairāk par 3 gabaliem būt, aplika tos ap sāli apkārt (umb das saltz herumb), 3 reiz runāja pāri jau minētos vārdus, noliecās, pagrieza šķīvi, uz kā viss bija, lai katreiz viens maizes gabals būtu iepretim viņa mutci, uzpūta elpu, pagrieza roku apkārt (und die hand herumb kehrte) un vēl reiz atkātoja, ka ar to varot visas slimības un kaites, ko grēcinieki, burvji uzlaiduši, atņemt. Viņam pavēlēja pašam šo maizi apēst; viņš sākumā liedzās, ka to nedrīkstot, beidzot ņēma maizes mīkstumu, uz pavēli iemērcā sāli, negribēja arī visu apēst, bet tika piespiests, prasīja arvien dzert, ko tam tomēr liedza. Pārējo sāli lika iemest uguni, ko tas labprāt nedarija. Viņam sāpot mugura — būšot izdziedēta? Pašam tas nelīdzot, jeb tikai dažreiz. Kāpēc viņš piesaucis sauli un mēnesi, bet ne Dievu, kas to visu radījis? Kā viņš varot citus kā parastos vārdus lietot? Kad tos lietoja? Dienā. Vai viņš varot arī citiem kaitēt? Nē, viņa darbi esot tikai labam vien. Par grēku Tīss visu to neatzīstot, atkā-

tojoj, ka tas ir labs darbs, velnam svētību atņemt, visu iepriekšējo atkārtojoj. Tisam Gurians Stepe atstājis apvārdošanai arī kviešus, miežus, auzas, linsēklas, sāli, — pēdējo slimai govij. Gurians lūdzis arī, lai govīs pienu dodot un lai vilki postu nedarītu, ko Tiss solījis izpildīt. Kā viņš to darot? Ar vārdiem: (88) *Sonne un mond gehe übers meer in deszen Gesinde un gib ihm viel milch*. Vilku aprunāšanai esot vārdi: (89) *Sonne un mond komme übers meer un führe deszen vieh also, dasz ihm kein wolff schaden thue* — tas nederot tikai vilkačiem. Vai viņš arī lāčus varot aprunāt, lai tie labībai un lopiem nekaitētu? Tie esot krūmu putni jeb meža zvēri, kas tiem varētu ko liegt. Tiss ir bijis von den bauren gleich einem abgotte gehalten worden⁵⁰.

Vilkaču prāvām salīdzinājumam noder dažas līdzīgas prāvas arī Igaunijā. Tā kādā prāvā 1640. g.⁵¹ (Wier-Jerv) par kādu somieti atbildēs uz jautājumiem noskaidrojas, ka apvainotai Annai sātāns rādījies melna gaļa kunga izskatā; viņu kopā ar Gertu sievu un dēlu pirmā nomidzī sātāns viesulī aiznesis uz muižu, un tur tie muižu aizdedzinājuši. Kunga meitai viņa piegājusi klāt neredzama suņa izskatā pie gultas un 3 reizes tai sātāns glaudījusi, no kā tai jāmirst bijis. Otrā dienā viņa to gribējusi dziedināt, skaidru ūdeni ar oglēm 3 reiz dzert dodama, bet nevarējusi vairs līdzēt. Velns pie viņas 3 reizes bijis cietumā, licis nazi dabūt un sev galu darīt, bet neviens tai nazi nav devis. Kā viņa tikusi par raganu? Gerta tai 3 reiz dzert devusi, 3 reiz alu appūšot, un mākslu iemācījusi; pēc tam velns melna vīra izskatā lauka tai devis dzert no sudraba kausa un apsolijs skaistus svārkus. Ar Gertu tā daudzas reizes lidojusi, reizi vilkačos skrējusi, vilka ādu viņa paglabājusi laukos zem liela akmens. Cits burvis devis kādam ēst saknīti un sāli, no kā tas miris.

1651. g. turpat⁵² Elze ar dēlu Hansu skrējusi vilkačos; Hansa pamācītājs paņēmis to sev līdz, licis stabulēt, un saucis, šis arī; tad ļaunais parādījies velna auzas (?) (Heusaat) izskatā un aicinājis lūzi (Sie sollten mitt gehen). Viņš neko neredzējis, ka tikai velna auzu, no kurienes tas runājis; tad viena no tām sakustējusies un tai abi sekojuši līdz strautam, kur plakans akmens gulējis, kur velns ar velna auzu ielidis peļu caurumā un iznesis divas vilku ādas, ko šie apvilkuši un tūliņ kā vilki apkārt skraidījuši; pie akmeņa tie ādas atkal nosvieduši; tos tur sagaidījis ļaunais melnās vācu drēbēs, bez bārdas, labā nevēcu valodā noprasijs, kāpēc nav nekas no lopiem atņests, un ar ādām ielidis peļu caurumā.

Pēc 5 nedēļām tāpat pie akmeņa viņiem nelabais cilvēka izskatā izsniedzis un par zālīti (Heusaate) pārvērtušies tie tam lopus atne-

suši un ādas atdevuši. Pēc tam skrējis arī citos novados, līdzīgi ādu no velna veca kunga izskatā no akmens apakšas saņēmis.

Suņi to sakoduši, ko varot vēl redzēt. Suņi bijuši četri, viens melns ar baltu, otrs melns, trešais pelēks, ceturtais dzeltenbalts; kad viņš reiz suni atnesis, ļaunais to ar dzelzs pātagu sitis; āda esot ar zobiem un acīm; viņš tikai ielienot iekšā un sākot skriet.

Uz jautājumu, vai sanākšanas vietās (Convent) tie pilnīgi ādā ielienot, ar visu miesu, jeb miesa paliekot citā vietā guļot un viņš ar dvēseli skrienot, atbilde ir — viņš nezinot, kā tas notiek, šķiet, ka miesa arī esot iekšā, jo viņu tak suns sakodis un pēdas vēl saskatāmas. Vai viņam ādā ir cilvēka prāts un saprašanas vairāk kā zvēram? Viņš sajūtot tikai, ka esot zvērs, bet, ādu noliekot, viņš pie prāta nākot; esot tomēr pazinis kunga suņus. Vai sātāna sitienu viņš sajutis arī vēlāk? 3—4 dienas sāpējis, bet ne tā kā muižas pēriens. Vai no apēstiem suņiem tas arī kā cilvēks pieēdis juties? Jā, mājās uzēdis maizi virsū; gaļa labi garšojusi. Sods — 10 pāri rikšu atzišanās un jaunības dēļ.

Narvā, 1615. g.⁵³ somu burvi Brigitu ved ratos ačgārni ar aizsietām acīm, lai tās skats nevienam ar ļauno skatu nekaitētu, ūdens pārbaudei. Viņa Z.-ceturtdienā vērpusi pavedienu, ko pirtī slimniekam 3 reizes aptin ap ķermeni, teic vārdus, mazgā ar lidzi atnesto slotu (Quast) un liek pavedienu nākošā dienā nest uz krustceļiem nomest, nevienam neko nesakot — tad pirmais, kas pār to ies, būs slimis. Slimnieks top vesels.

Somu buņamie vārdi: von Jesus rothem Blut, Marias süsse Milch, dem Schmerz zu lindern für die Wunden zur Heilung pazistami ar saviem motīviem arī latviešu formulās.

1617. g.⁵⁴ Harrijā vilkačos skrējusi Alit; uz jautājumu, kā vilkači pārvērsti var gaļu ēst? Atbilde, ka to viņi ēdot, noliekot vilka ādu un gatavojot parastā veidā. Kur esot grāpis? Atbilde — kur nabaga cilvēkiem grāpis. Uzdod par vilkačiem viriešus un sievietes.

Vēl arī 19. g. s. parādās viena otra raganu prāva, tā, piemēram, Valsts archīvā Nr. 89 Bruģu tiesas aktā no 1806. gada 3. jūlija⁵⁵ par kādu raganu no Rūjienas Vērsišu mājām. Rūjienas mācītājs G. Bergmanis ir galvenais raganas uzdevējs. Viņš griezās pie Valmieras Bruģu tiesas ar sekojošu lūgumu:

Augstilabdzimušam, Augstivarenam un Augstimācitam Ķeizariskās Bruģu tiesas tiesnesim un palīgam

Augsti godājamiem kungiem.

Esmu piespiests uzrādīt Augstigudrai Ķeizariskai Bruģu tiesai kādu raganu nelietību, kuŗa ar katru dienu vairāk izplatās, un padevīgi lūdzu šai nebūšanai darīt galu.

Vērsiņu zemnieku mājās pie Jaun-Aumeistarmuižas atrodas krāpniece, vārdā Mārete, kuŗa par 1 dālderu jeb sudraba rubuli pieņem apmeklētājus no šejienes draudzes un pārdod tiem appūstu sāli. Valīnieks Kristiņš no Ķoņumuižas, nelietīgs dienas zaglis, par skaidru naudu un labību pieved šai raganai piekritējus. Viņam uzmudinot, šurpu staigājuši saimnieks Ķuķķu Ādams, kuŗš samaksājis 2 pūrus rudzu ... viņa sieva Liene 1 rubuli ... vēl viena sieviete Anna, kuŗa pazīstama muižā un zirgu pastā uzturas. Tad Tilik Viļums, Kalna Brakše Kaspars, Lejas Tilik Kaspars, Beigot Jānis — visi no Ķoņu muižas, un beidzot atraitne Ķuķķu leva, kuŗa no sava saimnieka saņēmusi sāli un 10 kapeikas, lai mani apburtu, un es šo raganu nebūšanu neuzrādītu Bruģu tiesai. Dažiem no apsūdzētiem zināms, ka minētā Mārete jau sēdējusi cietumā.

Saimnieks Brakše Indriķis apgalvo, ka Ķuķķu Ādama sieva Liene esot vainīga, ka viņa zirgi nobeigušies, kas gan būtu neticami, bet viņa esot nosprāgšanu pareģojusi. Tā kā senāk baznīcas virstiesa (Oberkirchenvorsteher Amt) sodījusi tā saucamos burvjus, tad šī nebūšana ilgāku laiku aplūsa, bet tagad šī nelietīgā pelnišana atkal ņem virsroku.

Tā kā pamācība neko nelīdz, tad padevīgi lūdzu Ķeizarisko augsti godātu Bruģu tiesu uzsākt izmeklēšanu tiesas ceļā.

Palieku visā augstcienībā
Augstigodātās Ķeizariskās
Bruģtiesas padevigais kalps

G. Bergmanis.

Rūjienā, mācītāja muižā, 1. jūlijā, 1806. g.

Uz šī ziņojuma pamata tiesa sasauca minētos lauksaimniekus. Visi atzīstas, ka par palīdzību samaksājuši tai naudā vai graudā. Visi viņi meklējuši pie burves palīdzību slimībās vai savu pašu vai piederīgo dēļ. Brakše Kaspars pārlauzis roku; viņa spiedusi tā pirkstus durvīs, sapūtusi un pārkrustījusi. Sāpes aprimušas. Appūsto sāli viņa devusi, lai to dzertu saslimušie lopī. Ar raganu iepazīnušies caur Ķuķķu Ādamu. Pret pēdējo paceltas vēl citas sūdzības: vispirms to

apvaino nodomā izlietot buršanu pret pašu mācītāju, lai novērstu viņa jauno prātu. Kā to tiesai aizrāda atraitne Ķuķķu Ieva, viņš esot tai devis 10 kapeikas un sāli un pierunājis aiziet pie kāda veča, kas dzīvo pie Rūjienas Mārat mājās, kam esot spēks novērst kungu nelabvēlibu. Ādams noķēris Brakšes Indriķa zirgus savā laukā. Lai atriebtos, tas Brakšes auzu laukā iespraudis zemē trīs ošu zarus, caur ko zirgi salsimuši. Tā arī Ādams Ķ. atzinās.

Visus nopratinot, Ķeizariskā Bruģu tiesa 11. decembrī tai pašā gadā nosprieda Ķuķķu Ādamu un vaļinieci Kristīnu sodīt ar pēršanu un 8 dienām ieslodzīšanu cietumā, pārējos atļaut ar rājienu un tiesas izdevumu naudas piedzišanu. Attiecībā uz raganu Māreti nolēma lūgt Vaļkas Bruģu tiesu to sodīt, visas izkrāptās naudas tai atņemt un nodot Sociālās Apgādes rīcībā⁶⁶.

Pretējs ir kāda mācītāja iesniegums Tērbatas zemes tiesai 1808. gada 18. martā pret drausmīgu māņticību augstākās aprindās vēl šajā laikā⁶⁷

4. nodaļa.

Baznīcu vizītaeljas un chronikas.

1.

Laikmetam raksturīgs ir hercoga Fridricha 1623. g. rīkojums, sakarā ar asiņu lietu un spoku parādīšanos¹.

Intinatio an sämtliche Pastores, dass sie wegen des Blutregens, und andern Erscheinungen, den Leuten es andeuten, und von Sünden abzustehen anmahnen; auch öffentliche Betstunden in der Woche halten, um weiter Unglück dem großen Gott abzubitten, vom Herzog Friedrich von Kurland. — Goldingen den 4 Sept. 1623.

Wir Friedrich, von Gottes Gnaden u. s. w. Würdiger und Wohlgelehrter Lieber, Andächtiger. Welchergestalt der höchste Gott, um unserer vielfältigen Sünden willen uns nur zeither mit Krieg und Trauer Zeit heimgesuchet, das haben wir leider genugsam empfunden — dieweilen es aber bei dem meisten Theil der Leute fast wenig verschlagen, sondern alle Sünden, Laster und Schanden nur täglich sich häufen, und je mehr und mehr im Schwange gehen, ist gar hoch zu besorgen, es werde hierbei nicht verbleiben sondern uns noch ein Harteres treffen, in maassen der Gott der Allmächtige über voriges, ob wir nochmal die Zeit der gnädigen Heimsuchung erkennen wollen, seine Zornzeichen sehen lassen, indem es allhier in Kurland nicht allein an unterschiedlichen Orten und sonderlich zu Ramdau, häufig Blut geregnet, sondern es ist auch einem einfältigen Pauren Weibe beim hellen Tage auf dem Felde ein Gesicht erschienen, in Gestalt, wie sie berichten soll, eines Jünglings von achzehn Jahren anzusehen, mit gar buntem Kleidern und gar einem bunte Stabe, welches sie gegrüset, und gesaget Sie solle sich nicht erschrecken, es wolle ihr keinen Schaden zufügen. Was es ihr aber (221) anietzo andeuten würde, dass solle sie andern Leuten, so sie darauf fragen würden, über 3 Tage wiederum vermelden, nämlich, dass die Leute von Sünden, sonderlich denen, so jetzo in Schwange gingen, sollen ablassen, und Gott von Herzen bitten und anrufen, er wolle die Strafe, so er gedenket über das Land zu führen, abwenden, und wann solches geschehen, könnte dem Verderben gewehret werden, und hätte zur Bestätigung dieses das Gesicht dreimal wiederholet, das solches das andere Zeichen sei, so Gott gesandt. Würde es aber nicht geachtet werden, und keine Besserung erfolgen, so würde das 3te, ein schwächeres Zeichen und der endliche Untergang und Verderb des Landes sein, denn Gottes Gaben reichlich sein, aber wenige, die es gemessen würden, dass sollte sie, das Weib, unschenirt sagen, ohngeachtet es wenig glauben, und sich daran kehren würden, dann wie sie ihren Prediger nicht viel hörten, noch sich an ihre Vermahnung kehren, als auch nicht an dieses. — Dieweilen denn solche Sachen nicht so schlecht in den Wind zu schlagen seien, als begehren Wir in Gnaden, dass ihr es euren Zuhörern in öffentlicher Gemeine nicht allein andeutet, sie in euren Predigten von Sünden ab, und zu einem christlichen, Gott wohlgefälligen Leben ermahnet, sondern auch

auf einen, in der Woche, bequemen Tag öffentliche Betstunden anstellet, damit wir also dem lieben Gott in die Ruthen fallen, seinen entbrannten Zorn, und das Unglück, so er weiter über uns und diese Lande kommen zu lassen, beschlossen, in Zeiten abwenden mögen. Darin vollbringet ihr neben eurem Amte Unsern gnädige Willen.

Sal. arī daudzos spoku un parādību nostāstus 17. g. s. Asins lietus novērots Rīgā 1616. g. 28. jūnijā naktī pie Jaunajiem vārtiem, Jaunā tilta sardze dzirdējusi kaŗa troksni, bet šajā nedēļā dzirdēta pie Bauskas arī liela zemestrīce².

1619. g. 24./25. nov. naktī dzird rātsnamā lielu troksni, it kā daudzi pilsoņi tur būtu sapulcējušies; namu pārmeklējot, tur nekā neatrod, bet troksni dzird arvien citā vietā. Iepriekšējā dienā tur gan bijusi krietna iedzeršana³.

Jautājumu „Num excursiones ad certa loca, num Idololatria et Magia in populo sit familiaris, et quinam tales sint“ paredz jau 1625. g. 24. okt. Gustavs Adolfs Vidzemes sinodei.

Vizitācijas noteikumu, ko ievēd Vidzemē 1633. g., 24. nodaļā prāvestiem uzdod novērst visādas pagānu elku dievu kalpības, buršanu un māģticību un izpostīt velna darbus⁴.

Tāpat uzdod mācītājiem noskaidrot, vai nav cilvēku, kas ar sāls pūšanu un vārdošanu, burtniecību un kannureģošanu izpalīdzas un par lieliem meistariem uzdodas slimiem cilvēkiem un lopiem palīdzēt un katru nelaimi novērst, tāpat iznīdēt arī uzlaistas burvības; tāpat apkaŗojami tie, kas pie viņiem palīdzību meklē.

34. p. 6. Aber für allen dingen soll der pastor auff sein Ampts gewissen gefragt werden, ob in seinem Sprengell auch das Heijdnische und Aberglaubische Opffern in Kirchen- und Veltcapellen, item in buschen und wälden nach voriges weiss getrieben werden. Item ob die leidige Zauberei noch so im schwunge gehe, und nicht allein Leute sind, so mit Saltzblasen und segnen, Burten und Kannensehen sich behelfen und für grosse Meister ausgeben, den kranken Menschen und Viehe zu helfen, und alles Unglück abzuwehren, auch andere angethane Zaubereijen zu zerstören.

Sondern ob auch andere die in Krankckheit, Armut, Ungedeij gerahen bey diesen Leuten, als des Teuffels auszerkorne Werckzeugen rath und hülfte suchen.

34. p. 7. insonderheit aber sich für dem leidigen Teuffel und seinen Werckzeugen, Zauberern, Saltzblasern, Kannenwickern, fürseher, und in ihrer Krankckheit und Unglück alleine beiß Gott und nicht bey dem Teuffel rath und hülfte suchen.

P. Einhorna 1636. g. izdotai „Reformatio“ ir klāt arī vizitāciju programma (Visitatio sive annum Examen gentis Letticae in Ducatu

Curlandiae). Starp citu 5. jautājums šeit ir par burvībām un vai pie burvjiem griežas slimības pēc palīdzības⁶.

1636. g. Tērbatas vizitaciju noteikumos ir jautājumi, vai nevācu vidū ir Dieva zaimotāji, kas lādas pie Kristus mātes, ciešanām, vātīm, sakramenta? Vai zemnieku vidū ir burvji un vārdotāji (Seegen Sprecher)⁶.

Vidzemes mācītāju sanāksmē Cēsis 1638. g. 7. febr. konstatē želošanos (p. 10), ka burvji un citi negantnieki citiem par atbaidīšanu netopot sodīti . . ., ka zemnieki, kā arī vācieši pie burvjiem griežas, kas nenotiktu, ja tos nogādātu pie malas. p. 14. Vai arī pie zemniekiem ir burvji un vārdotāji, kas ļaudis un lopus vārdo, un vai mācītājs zina, kas ir tie ļaudis, kas pie tiem skrien un padomu prasa?

1638. g. 28. jūnija Tērbatas noteikumos art. 21 ir pieminēta arī lādēšana un zvērēšana⁸.

Cēsu sinodē 1676. g. protokolētie noteikumi, kas publicēti 1677. g. 1. martā Tērbatā, ir šādi⁹.

§ 2. Die hausz-götter, oracula in den bäumen, unter der erde und in der asche, das opfern an jahrmarkten und alle andere unter den bauren vorgehende abgötterey, wie auch die segensprecher, Zauberer, saltzblaser, kannenwicker, sampt was sonst immermehr wie der die erste und andere tafel seyn möchte, dem praeposito anzumelden und zugleich die personen so zeugen seyn können möchte dem praeposito oder d. h. superintendenti anzumelden, und zugleich die personen so zeugen können zu denomiren, damit der pastor durch die erteilte nachricht, bey wem das gerichte oder der fiscalis den beweis wieder die delinquenten finden könne von allem weiterem onere befreyet sey, und dennoch all solch übel unsäunig abgeschaffet und mit gantzem ernste gestraffet werde.

§ 7. Pārlicināties, kādi ļaudis ir par bērnu saņēmējiem, vai tiem laba slava, vai tie iet pie dievgalda un par slimām sievietēm var grūtā brīdī aizlūgt, jeb vai tie ir vārdotāji un māņu piekopēji¹⁰.

1687. g. ievestie zviedru baznīcas noteikumi Vidzemē noteic par burvjiem C 18 § 9:

par burvjiem C 18. § 9: Wann jemand mit bündnissen mit dem Satau, schriftliche oder mündlich, sich versündigt, gleich wie vor zauberey, *am leben gestraffet werden* Aber aller aberglaube mit segensprechen, wahrsagen und anderen verdammlichen künsten, wie auch alles opfern bey den bäumen bey seen und quellen, soll mit geld, oder gefängnüß bey wasser und brodt, oder mit gessenlauffen oder mit steupung abgestraffet werden¹¹.

Šeit paredzēts nāves sods tiem, kam ir ligums ar sātānu, rakstīs vai mutes vārdiem, kā arī burvjiem, bet tiem, kas savā māņticībā nodarbojas ar vārdošanu, pareģošanu u. c. nosodāmām mākslām, tāpat par upurēšanu pie kokiem, ezeriem un avotiem, naudas un līdzīgs sods.

Sal. 1693. g. ģeneralgubernatora rikojumu. Beidzot vēl 18. g. s. (Patente Livländischen Gouvernements; regierung 22. jun. 1731.) ir šādi nosacījumi:

Daferne aber künftig hin jemand die zauberer zu sich beruffen, oder zu ihnen in ihre häuser, umb durch zauberey-mittel einige hülffe zu erlangen, gehen, oder auch auf denen strassen wegen Zauberey mit denenselben sprechen, oder ihren lehren und unterricht folgen wird, so sollen solche betrüger *davor am leben gestraffen und verbrandte.*

Šie noteikumi liecina, ka 18. g. s. vidū nonāk jau līdz galējām robežām.

Jaunas metodes sākās ar 1773. g.¹².

1774. g. Raunas vizitacijā ir šāds priekšraksts: Piedzīvojumi rāda, ka pret krāpniekiem, tā sauc. zilniekiem, nepalīdz nedz bargi sodi, nedz viņu vajāšana. Gluži otrādi, pie viņiem tad vēl vairāk iet un meklē palīdzību viņu mākslā. Tā kā viss tas notiekas slēpenībā, tad caur to netiek vien tiek veicināta māpticība, bet paliek arī nezināms dažs labs un vērtīgs līdzeklis. Vajaga pierunāt šos zilniekus piekopt savu mākslu atklāti, bet par labiem panākumiem apsolīt pat atalgojumu. Piekodināt tiem, lai rikojas bez parastiem burvības paņēmieniem un vārdiem, lai parādītu ļaudīm, ka viņu iespaids un spēks nesastāv vārdos, bet gan izlietos līdzekļos. Tādi rikojojies izrautu māpticību līdz ar visām saknēm. Bet ja izrādītos, ka zilnieku un burvju māksla neko nepalīdz, ir kaitīga un pamatojas tikai uz krāpšanu, tad veltīt šos „kinstlerus“ ar nicināšanu un kaunu, ar ko vairāk kaitēs viņu kredītam, nekā sodot tos miesiski. Bet ja tāds burvis būtu izlietojis savu mākslu savam līdzcilvēkam par ļaunu, tad skaitīt to par vislielāko noziedznieku un nodot „ķeizariskai zemes tiesai“.

Salīdzinājumam noder Ērgļu 1773. g. teksts¹³.

Agrākās ziņas no 16. g. s. dod Grobiņas vizitācija 1560. g. jūlijā (sk. 48. lpp.).

No baznīcu vizitācijām jau 16. g. s. zinām par māņiem un elku dievību, pie kam visbiežāk piemin upurēšanu un dvēseļu mīelošanu, līdzās tām arī buršanas. Daugavpils baznīcas vizitācija 1596. g. uzliek par pienākumu brīdināt zemniekus, dasz sie in ihren Krankheiten nicht bey dem Teuffel, als Zauberern, Beschwerern, Salzblasern, *Burtmeistern* etc. hülffe suchen. Kurzemes revīzijā 1609. g. Ventspilī atzīmēts, ka buršana vēl arvien ir aizdomās turama, lai gan agrākā mācītāja laikā 25 sadedzināti. Arī šeit ir geburtet oder saltz geblasen. Rucavā 1631. g. noliedz sich den Saltzpauster, Hexen und Zauberer zuentschlagen, keine Hülffe bey ihnen zu suchen; arī Grobiņā 1632. g. paražu slimībās bey dem teuffel, alsz zauberern, beschwerern, saltzblasern, burtmeistern hülffe suchen.

Vizitacijās visumā ievesti jautājumi, vai zemniekos ir Zauberer und Segensprecher, vai ir, kas Dieva vārdu zaimo mit Zauberey, Segen, fluchen und schworen¹⁴ u. tml. Personas protokolos ir dažreiz minētas. 1640. g. Kokneses rajona vizitācijas protokolos par Bērzeni teikts, ka tur buršana tik parasta, ka tur gandrīz katrs ceturtais esot burvis; mazi puikas protot burt¹⁵. Ļaudonā „Zauberei sei mehr dan zuviel“, bet vairumā aizrādījumi ir tikai par zilniekiem un ziedojušiem dieviem, kas pārnāk arī 19. g. s. protokolos.

Tāpat buršana un sāls pūšana pieminēta arī Kurzemes vizitāciju programās, piem., Aizputē jau 1609. g. u. c.

Plašākas ziņas ir no Vidzemes generalvizitācijām 17. g. s.

1637. g. *Raunas* baznīcas vizitatori izjautā kādu Geddu, Variša zemnieka meitu, kāpēc viņa gaudojot kā suns, vai tas viņai esot no Dieva vai pieburts. Viņa izstāsta, ka reiz iemaisījusies sava brāļa un Zeringa Zeda Anša strīdū un teikusi: „Was zanket ihr euch, wie die Hunde?“ Par to Ansis sadusmojies un teicis: (90) „*Gott gebe, dass du nicht ein Jahr magst leben, dass du bellen mögest, wie ein Hund.*“ Pēc trim nedēļām „habe sie gestracks angefangen, zu quekken, wie ein Schwein, gemuhet wie eine Kube und geböcklet wie eine Ochse, nach dem gebellet, wie ein Hundt und solches biess auf diese Stunde continuiert.“

Kāds burvībā apvainotais pārmet sūdzētājai Rauže, ka viņa esot grosze Wrake (Rache) *in der Kirchen über ihn gebetet*¹⁶.

Kannureģis šeit esot kāds Szessel no *Blomes*. Par palīdzības meklēšanu pie viņa Smiltenes baznīcas priekšnieku Frīdrihu Blūmu (vedis tur slimu govī) soda ar naudas sodu 1738. g.¹⁷. Tur esot burvji un ļaudis, kas „ļauņu un labu darīt varot“. Kāds zemnieks Ērgļos 1641. g. ir kannureģis. Tāds piemin arī 1676., 1679. un 1680.¹⁸ g. Raksturīgākie gadījumi vizitācijās liecina, cik daudz buršanas darījumu ir bijis konstatējams, neskatoties uz zemnieku atrunāšanos un slēpšanu.

Vizitācijas 1637. g. piemin burveni Limbažos; Raunā kādu zvejnieku, Smiltēnē — piecus. Pie tiem steidzoties zemnieki kā pie burvjiem, kas var ļauņu un labu darīt. Lielstraupē ir zilnieks, Mazstraupes krodznieks, ko vācu sievas aicinājušas pie bērnu saņemšanas. Arī Krimuldā minēts viens zilnieks, Siguldā tāpat, Lēdurgā Nabes zemnieks Rudzīts vārdo slimniekus¹⁹.

Madlienā 1638. g. kāds Suntažu zemnieks bijis pie burvja, lai tas kaimiņa lopus noburtu. Lielvārdē kāds puisis pinas ar burvjiem un I Vasaras svētkos ar burvi kopā galīgi piedzēries. Kāds cits vedis savu sievu, kas bijusi stāvoklī, uz Kurzemi pie kāda burvja²⁰.

1638. g. Liepupē Kurpnieku Jāņa sieva uzmeklē slimā bērna dēļ burveni Kuška Jāņa sievu Magdalēnu, pēc tam 2 sāls pūtējas un meklējusi vēl arī kādu burvi Limbažos²¹.

1638. g. Salaspilī burvis un zilnieks esot kāds audējs, pie kuŗa bieži nākot zemnieki.

Bērzaunē 1640. g. revizijā mācītājs atzīst, ka tur ceturtā daļa esot burvju, un ka arī pusaudži (kleine Jungen) varot burt, dodot viens otram vienu vai divus dālderus un mācoties. Koknesē esot kāds zilnieks Lobans.

1640. g. burvības pārāk esot daudz arī Ļaudonā; burvji arī Vestienā, viens no tiem bērnus pārkristot; burvis arī Ērgļos.

Ērgļemē 1641. g. mācītājs želojas par melderi, kas viņam esot sacījis: velns esot citus mācītājus parāvis, tas paraušot arī viņu. Ērgļos zemnieks Krancs esot kannureģis.

Rājienā 1641. g. pieminēts vārdotājs (segensprecher), pie kuŗa daudzi meklē palīdzību un padomu; bez tam arī kāds vārdotājs un sāls pūtējs; turpat apvainotas 3 personas par cilvēku noburšanu; tās nodod tiesai²². Peters Rinsams Gulbenē *nolād mācītāju*, kas burvjus no kanceles nosoda; Alūksnē 1644. g. burvjus aicinājuši pie slimnieka gultas; 1668. g. ir kāds burvis un kannureģis Valkā; mācītājs sola draudzi nolādēt (Alaži 1669.), ja tam riju nebūvēs, bet arī viņu nolād uz nāves gultas kāds zemnieks, kas, viņa piekauts un bēgot pār sētu lēcis un sadauzījis, miris: (91) *Dievs, sodi mācītāju; viņa dēļ man jāmirst un jāatstāj sieva un bērni* — Gott straff den pastoren vmb seinent willen musz ich sterben vnt mein weib vnt kint verlassen²³.

Dievmaizīti 1647. g. Madlienā izspļāvusi lakatiņā kāda sieva, bet nav noskaidrots, kāpēc²⁴.

Rājienā 1671. g. Bērtuļa dienā uz kapiem ubags Berns Breķis kapsētā pavada visu nakti, pieņemot mārticīgo upurus un 2 sievas turpat, die da *werffen und meszen müszen*, un pareģo par nākošo gadu; citiem četriem ir liela piekrišana, *haben von denen leuthen groszen zulauff und accidentia vor segensprechen und anderen ihren teuffelskunsten*. Šādiem bettler, zauberern und opfferweibern vairs neļauj ne kapsētā, ne baznicā nākt.

1674. g. tomēr atkal ir pavēle burvjus — ubagus no kapiem izdzīt ar jātniekiem un citiem ļaudīm; konstatēti arī daži zilnieki²⁵.

Iškšķilē 1677. g. pieminēts Jaxtinge Peters, kas klientus piegādājis vārdotājam (segenssprecher) Tomiņam; reiz, kad mirusi kāda jaunava pēc mācītāja vizītes, sacījis: (92) „*Hätten ihr meinen apostel behalten, den ich euch zugewiesen so were sie wol bey dem leben geblieben; Nun ihr aber euren apostel* (den priester meinende) *hier ge-*

habt, hat sie sterben müssen.“ Sods — 3 svētdienas rikšu sods pie baznīcas; arestēts arī kāds burvis Varabullis (Warrabul)²⁶.

Ergļos 1679. g. esot divi, Marans un Vēžakāja (Weeschekaije), kas varot aprunāt bises (röhre) un mākslas zinot.

Mālpilī 1679. g. kāds Jirgens esot saltz puster und vor schwartz künstler erkand.

1679. g. Vietalvā Rucēnu Mārtiņš ar sievu ejot no mājas uz māju un palīdzot ar velna līdzekļiem. Esot brīdināts, bet tas nelīdzot.

Jaunpili esot 2 burvji un 1 iesācējs.

Kalsnavā esot sāls pūtēji.

Aizkrauklē viens vārdotājs.

Tirzā 1680. g. divi palīdzot ar brod wicken un vēl viens esot vārdotājs.

1680. g. Ļaudonā arī trīs burvji. Lazdonā viens burvis, kas zem ārstniecības aizsegas slēpjoties.

Skujenē 1680. g. krodziniēks Tomass gehe mit kannensehen und wücken vmb.

Dzērbenes Apšu krogū esot kāds ertzzauberer, pie kā ļaudis ļoti daudz nākot.

1684. g. Umurgā esot vārdotājs, tāpat Straupē.

1684. g. Krimuldā kāds puisis līcis noburt zirgu, lai tas nosprāgtu, un samaksājis 3 marku šiliņus.

Valkā 1689. g. minēts kāds burvis un vārdotājs²⁷.

Lai zirgam palīdzētu, kāds burvis Gaujienā 1690. g. ieteicis ka-
pos ziedot mirušiem maizi, olas un alu²⁸.

Pātē 1690. g. 25. febr.²⁹ Pils zemnieka Nirripe Jirgena mājās at-
rasta maize zvēra veidā ar 4 ragiem un gaŗu asti un ar piekārtu višķi,
kas aitas ādā ietistīts. To esot cepusi viņa mazā meita Anna pag. jaun-
gadā, no gaŗa laika, laimei (als ein glück). Kāpēc viņa to darijusi?
Citiem bērniem zum lachen formiret und gebacken. Kāpēc tik ilgi
glabājusi? Viņa nezina; vecā gadā vajagot lopiem kaut ko tādu iedot,
tad tie labi padodoties; vajagot arī tāpat pirmo riksti, ar ko vecā gadā
lopi pirmoreiz laukā dzīti, uzglabāt līdz nākošam gadam, tad arī lopi
padodoties. To viņa dzirdējusi aiz Tērbatas, kur tā kalpojusi. Vārdi
nekādi neesot pie cepšanas sacīti. Sods — 3 pāri rikšu.

Gaujienā 1690. g. 17. jūn.³⁰ Cempe Pēters no Alūksnes pieķerts
pie māņticīgas ziedošanas mirušiem, ko 1. Lieldienu dienā vecā kapu
vietā kopā ar citiem viņš tur sarīkojis. Kāpēc to darijis? Viņam līdz
šim vairāki zirgi krituši. Kāpēc viņš gājis pie zilniekiem? Tie teikuši,
ka viņam vajaga mirušiem ziedot minētā vietā, tad zirgi labāki pado-
šoties. Kas ir šie zilnieki? 1) Vecais Walldops, 2) Litenē pie Gulbenes
veca sieva Anna. Kas dalībnieki? Viņš nosauc deviņus... Viņi esot

maizi, alu un dažas olas lējuši un svieduši uz mirušo kapiem. Ko viņi pie tam teikuši? (93) *Alte leute helfft zu guten gersten und rogken wachs, gutte pferde und gutt viehe.* Vai visu upurējuši, ko atnesuši? Ko neesot upurējuši, to apēduši. Šeit pieminēti vecīši mirušo apzīmējumam.

Sprīdums: iznīcināt minēto kapu vietu un pārējās vietas, kas zemniekiem noder šādiem māņiem.

Kalli Mötze Jahns³¹ sūdzas par kaimiņu Tomu, ka tas viņa lopus un zirgus, labību un miežus, kā arī sievu nobūris, tā ka tai jāmirst bijis. Strīdīgā pļavā sūdzētājs pagēmis sienu, un kad devis to lopiem, visi jēri apsprāguši. Kaimiņš priecājies un teicis, ka tas par sienu ņemšanu. Par zirgiem un sienu un labību viņš spriež no tā, ka kaimiņš arī priecājies un sacījis: tas no tā esot, ka viņš tam pretim darījis, arī draudējis, (94) *der kläger solle so kahl werden wie seine band.* Apvainotais neatzistas. Sprīdums — 12 pāri rikšu.

Pālē 1691. g. 12. sept. Valmiermuižas³² Sniku Berta sieva Grieta apvainota, ka viņa, ar aizliegtām mākslām apkārt staigājot, muižas rentniekam Jāņū nakti daudzās vietās pelnus stalli kaisījusi, citiem ļaudīm krējumu ņēmusi un savām govīm devusi, lai tās tai pienu un krējumu dotu, arī, ka viņa Sniku Ādama sievas mantas nozagusi un no krekla drusku nogriezusi un pelnos sadedzinājusi. Pirmo un pēdējo apsūdzētā pilnīgi noliedz; par krējumu viņa atzīstas, ka viņas govīs nav nemaz pienu devušas un viņa krējumu ņēmusi no kādas citas sievas slepenībā, un svētdienā, kā citi ļaudis viņu mācījuši, krējumu uz maizes uzlikusi un govīm devusi, no kā govīs pienu devušas un krējums savilcies, tā ka viņa varējusi sviestu taisīt. Par matu dedzināšanu beidzot noskaidrojas arī tas, ka apvainotā Grieta lūgusi Lēnu, Bertas meitu, viņai kādas vecas sievas matus sadabūt; kādai vajadzībai, to viņa neesot sacījusi. Lēna matus tai atnesusi, bet kas ar tiem darīts, nezina. Grieta to nevar noliegt, bet saka, ka, matus dabūjusi, viņa pati tos projām aizsviedusi. Pēc baznīcas noteikumu 9. § Grieta sodīta ar 6 pājiem rikšu un baznīcas sodu. Lēna par matu nešanu mutes vārdiem pamācīta un bridināta.

1699. g. vizitācija *Lizumā un Vecgulbenes draudzē*³³.

1699. g. 24. jūlijā tika apvainota burve Margrieta Drulle, ka tā jau ilgu laiku daudz ļaunuma darot draudzē, un kad Lizuma Jaunzemju mājās visi ļaudis slimi gulējuši, likusi kazu nokaut, gaļu izvārījusi, pati to ēdusi un slimiem devusi, galvu likusi vairāk reižu slimajiem apkārt apnest un virumu uz krustceļa izliet ar pavēli: (95) *„Cella mahte sollte die Guffa mahte nach Russland wegführen.“* Pēc tam šī slimība uzbrukusi Kalaņģu māju iedzīvotājiem, kas atrodas netālu no krustceļa. Daudz dažādas citas negatības viņa darījusi, un

laudim, kas to bieži apmeklējuši, tā zināmus vārdus mācījusi. kā sa-
sniegt svētību pie lopiem, sviesta u. t. t. Nolemj pie abām baznīcām
to ar rīkstēm tiesāt un nodod Glikam dvēseles glābšanai, ja ne. tad
padzīt.

1739. g. 10. janvarī ierodas baznīcas vizitācijas komisija *Val-
mierā*⁹⁴. Šeit viņa izdara vizitāciju vairākas dienas. Komisija pēc zi-
nāma formulāra uzstāda draudzes pārstāvjiem jautājumus. Valmie-
riešos esot 4 zilnieki. Viens no tiem, saimnieks Pilatu Bērtulis stāsta,
ka pie viņa ieradies kāds vecītis, kam tas žēlojies, ka viņam zirgi
sprāgstot. Tas solījies palīdzēt un licis, lai palikušiem zirgiem un
lopiem dodot iekšā dažādas zāles un visādas lietas. Par to viņš ve-
cītim iedevis $\frac{1}{2}$ dāldeņa, kukuli maizes un cibiņu sviesta. 3 gadus pēc
tam zirgi bijuši veseli, bet nu atkal sprāgstot. Kalps Pilādžu Ancis lie-
cina, ka saimnieks pats uzmeklējis vecīti, un kad tas pie viena un
otra sliekšņa veltīgi skatījies pēc „Elka Deewu“, tas beidzot nonācis
pie kāda akmens pie vārtiem, par ko teicis, ka tur esot „Elka Deews“.
Uz šī akmens katru gadu Miķeļos zirgu veselībai esot Bērtulis pēc
vecīša pamācības jau 9 gadus un arī pagājušā gadā lējis alu, ziedo-
jis 3 kumosus gaļas, 1 vistu un uzlējis arī 3 karotes zupas. Tas no-
liekot ikgadus pa Miķeļiem. Cilvēkiem Bertulis kaitējis neesot. Ko-
misija piespriedusi Bertulim 10 pārus rīkšu, iet pie grēku sūdzēšanas
un upu vietu iznīcīnāt.

Otrs apvainotais, Prūšu Jēkabs stāsta, ka priekš 6 gadiem viņš
savā uzecētajā laukā atradis ieraktu sprāgušu sivēnu, no kā viņam
lielā zaudējumi pie cūkām un citiem lopiem no vilkiem cēlušies. Tā-
pēc viņa māsa likusi sievai vārtu cūkas gaļu bļodā, kā arī kannu alus
uz mājas robežām uzlikt. Viņš par to esot smējies, bet sieva to izda-
rījusi bez viņa ziņas. Gaļu un alu atradis sūdzētājs un viņu par burvi
(als einen hexen) uzdevis. Alu viņš gājis pārnest mājā un izdzēris,
bet gaļa bijusi pazudusi: To soda ar 5 pāriem rīkšu. Trešo, Meiju
Pēteri, apvaino, ka tam esot savs elka dievs uz kāda pakalna starp
klēti un dārzu. Viņš esot uz mātes vēlēšanos šo vietu apžogojis, lai
ļaudis tur nenāktu un akli nepaliktu. Viņš tur neesot upurējis, un šo
vietu uzartu, ja tas lielo akmeņu dēļ būtu iespējams. — Bet visi ap-
kārtne zinot, ka viņš uz pakalna gaļu un alu ziedojo. Viņš to noliedz.
Pavel šo vietu uzart un soda ar 5 pāriem rīkšu. Pret ceturto apvainoto
Plumpes Kasparu nekādu pierādījumu nav, un to atlaiž. Bez tam
Skapes Mārča brālis dzērumā izteicies, ka esot jau 2 dāldeņus izdevis
par to, ka brālis gul' purvā, un izdotu vēl vienu, lai Mārča dēlam
nākošās, 1739. g. Lieldienās kājas ūktu savilkts un lai viņš pats ar
savu nazi, visiem cilvēkiem redzot, nodurtos. Viņš atzistas, bet bijis
piedzēris, un to soda ar 5 pāriem rīkšu. 1739. g. Siguldā Desu kro-

dziniece Anna meklējusi palīdzību pie kāda zilnieka (sihlnecek) Krimuldā³⁵.

1739. g. *Ropažos* par vilkaci apvaino Peremežu Simonu, kas gan aizbraucis uz Rīgu. Viņa lietu izmeklē Iksšķilē; viņš atzīstas, ka 3 reizes bijis vilkacis un ka viņam no nezināma svešnieka ar vārdiem: (96) *dir geschehe, wie mir geschehen*, tas piedzerts. Pirmo reizi pēc tam viņam uztūkusi patika uz ceļa redzēto zirgu ēst, bet kad kāds, kam viņš to teicis, gaļu iedevis, patika pargājusi. Pēc tam viņš bijis 2 reizes vilkacis un kā tāds pa mežiem tik ilgi apkārt skraidījis, kamēr nonācis pie savām noliktajām drēbēm un tapis atkal par cilvēku. Posta viņš neesot nevienam darijis un tagad vairs vilkacis neesot, jo piedzēris to kādam citam nepazīstamam tādā paša kārtā. Viņu nosūta uz Rīgu cietumā līdz tiesas izmeklēšanai³⁶. Mālpili 1739. gadā ir kāds igauņis, par ko noskaidro, vai tas ārstējis ar zālēm vai ar vārdiem.

Salaspili 1739. g. ir 4 sāls pūtēji. Dolē viens zilnieks, tiesas attaisnots, Carnikavā viens, *Liepupē* (Pernigel) viens, kas ar vārdošanu ļaudis mānot³⁷. Tas isti ir no Lādes Naužiem, vārdā Bērens, ko nopratina Limbažos. Nopratināts tas atzinās, ka, ja pie viņa atvedot slimu vai apburto cilvēku vai lopu, vai arī viņš tur aizejot, viņš ņemot divus, trīs vienkāršas sāls graudus un sakot virsū šos vārdus: (97) „*Ei nohst tu neskists gars, ļau waffas tam swehtam garram un swehtu kristihbu draudzihbu, to laicihgu Nahwe un muhsign eenaidihbu.*“ Pēc tam dodot šo sāli lakatiņā ietītu tam, kas atnācis; tā jāiedod slimam cilvēkam vai lopam, un tas izveseļojas. Ja cilvēks vai lops ko izmežģījis, tad viņš nelietojis ne sāli, ne ko citu, bet šos vārdus: (98) „*Kauliqni, Meesiqni grieschahs weeta, arr Deewa palliqu.*“ Rozi ārstējot ar šiem vārdiem, bez sāls un cita: (99) „*jauhn ohsell un jaunus leepas un zafla zahle.*“

Par buršanu Bērenam piesprieda pie kāķa 10 pārus žagaru; to pašu saņēms arī lie, kas pie viņa turpmāk meklēs palīdzību³⁸.

Matišos 1739. g. vizitacijā noskaidro, ka draudzē esot apburts kalps. Rūjienas apkārtnē esot 3 zilnieki un tūn. *Lugažos* Nagliņa Jānis apņēmies par 1/2 dālderu pazaudētu cepuri atdabūt, bet neesot to izdarījis. Viņu mājās neatrod. Ventu Jānis (Wenten Jahn) dziedināšanā vārdus nelietojo, bet ārstējot sievas, bērņus un vīrus ar braucišanu un dodot tiem iekšā zāles, kas mežos augot. Viņu atlaiž³⁹.

Evelē 1739. gadā zilnieks un sāls pūtējs neilgi atpakaļ nomiris. *Jaunpiebalgā* 1740. g. par pērminderi Pakalniēku noskaidrojas, ka pie viņa griezies kāds Pēteris ar slimu zirgu pēc palīdzības. 1740. g. Zaļā Ceturtdienā. Pakalniēks par vainīgiem uzrādījis divus kaīmiņus, ko tas uzzina no dažiem baltmaizes gabaliņiem uz galda; viņam

jāņemot novārīta ola, tā jāsgriež 9 gabalos, 3 apiņu galviņas, pilādža gabaliņš $\frac{1}{2}$ pirksta garumā 9 gabalos sagriezts, un viss tas jāuzsviež uz stridīgā zemes gabala; tad zirgs būšot vesels. Par to viņš Pakalniemak iedevis 6 šiliņus. Pakalniemaks visu noliedz un teicas neko nezīnot, bet vēlāk atzīstas, vienīgi par pilādži ne. Viņu atceļ no amata un soda ar 10 pājiem žagaru⁴⁰. Tāpat no pērmīnēra amata atcelts 1740. g. *Palsmanē* kāds Linde, kas ārstēšanu atmetis un ar to vairs nenodarbojas. Āraišos bijis viens, bet priekš 4 gadiem tiesas sodīts; Kalsnavā ir viens, kas zilē un ārstē; Apē divi atzīstas zilēšanā un dažādā māpu ārstniecībā, kur Dieva vārds nelietīgi valkāts⁴¹. Zilnieki 1740. g. ir arī Raunā, 1748. g. vairāki Alūksnē. Kalsnavā ir Vietalvas Alvižu Reinis pazīstams, tas pareģo un ārstē u. tml. *Lubana* ir 2 zilnieki⁴².

Veroma Reinis 1748. g. Gaujienā pateica dažādus buřamos vārdus (beschwerden), kur Dieva vārds veltīgi valkāts (gemißbrauchet), parādīja arī, kā viņš sāli savai ārstniecībai gatavo visādām slimībām, ko viņš ar daudziem māpu papēmieniem (geberden), *krusta zīmes veltīgu valkāšanu, dažām lūgšanām un Trīsvienīgā Dieva svēto vardu sagatavoja*⁴³.

Bukultos (1766) pie kristībam bērniem uz krūtīm liekot knupīti sāli; tāpat Rubenē un Siguldā 1768. g.

Nitaurē 1766. g. burvis, vārdotājs etc. Bajāru Jānis, piem., ar degvīna glāzes apvārdošanu etc., ar (100) *3-reizīgu musteva lūgšanu* etc. gatavojies savai ārstēšanai, kam nav panākuma⁴⁴.

Rūjienā 1767. g. konstatē, ka ļaudis atraduši druvā gaļas gabalu un lūguši mācītāju, lai tas burvjus nolād, bet tas atteicies. Turpat Kristin Janim sūdzas, ka viņam neslavu ceļot, ka viņš esot savam pušniekam Miķelim zirgus apbūris. Miķeļa kalps Ermans stāsta: kad viņa radnieka Jahnin Matisa zirgs slims palicis, viņš sūtīts pie Silanša Anša, kas viņam iedevis sāli, ko ar čukstēšanu (unter murmeln) sev priekšā ar pirkstiem skāris un teicis: sāli vajagot ūdeni izkausēt un mājās zirgu ar to apmazgāt, bet pārējo zirgam pāri izliet. Par to Anss paņēmis 5 markas un teicis vēl, lai citreiz nāk saimnieks pats un sāli līdz paņem. Kad Matiss aizgājis ar sāli, Anss murminājis nesa-protamus vārdus un salij pieskāries, tad aizrādījis, ka pēc zirga apmazgāšanas pārējais jāizlej unter der wassertraufe. Samaksājis 7 markas. Zirgs palicis vesels. Anss atzīstas; viņš esot arī dažus vārdus murminājis, kas uz priekšu un atpakaļ, no augšas uz leju un otrādi lasāmi. Tos viņš mācījis no tēva. Sods — 10 pāri žagaru⁴⁵.

Ēvelē (Wohlfahrt) 1768. g. skolas kalpa sieva, kas prot arī ļaunas mākslas, iedevisi puikam kādu pulveri degvīnā, lai tam labāki ar mācīšanos ietu. Sods — 10 pāri rikšu⁴⁶.

1774. g. Apē vizitacijā pērminderi uzdod, ka šeit esot daudz zīlnieku. Noskaidro, ka šeit zēlnieki, atrodot olu vai tamlīdzīgu savās mājās, to uzskatot par burvību un ejot ar dāvanām pie mācītāja, lai tas aizlūdz par viņiem un viņu mājām, kas arī notiekot.

Atved visus zīlniekus, no Jaunlaicenes 11 vīriešus un 6 sievietes, no Veclaicenes 3 vīriešus un no Karves 2 vīriešus. Kad tie spiesti atzīties, noskaidrojas, ka viņu šķietamā burvība ir sajauktos vārdos (in verworren Worten), ka tie pēc naudas dzenas un nevienam jaunu nevar padarīt. Apkaunotiem viņiem apgriež pusi bārdas un matus un liek baznīcā uz ceļiem stāvēt⁴⁷.

Gulbenē 1774. g. Dzeinu Jēkabs ar alus stopu, kur viņš iekšā pūš, varot saviem ienaidniekiem krupi vai augoņus uzpūst. Dreiliņu Jēkabs esot lielījis, ka stārastam zirgu nobūris un tas nosprādzis, tāpēc ka tā kalps viņa daļā sienu plāvis. Ar alu pareģojot Bružinska Juris, Auziņš Reinis, Pince Kāje Toms un pērminderis Mille Jānis sāli pūšot un zīlējot. Dreinu Jēkabs teic, ka nekā neziņot, Dreiliņu Jēkabs esot teicis, ka zirgs noburts nobeidzies, lai albaidītu kalpu no plaušanas viņa robežās; pārējie atzīstas, ka vieglprātīgi ar nenozīmīgiem vārdiem rīkojoties, lai vērdušus pelnītu. Picmienu diviem ieteic nelielīties, apgriež pusi no bārdas un matiem; pārējiem — tāpat un vēl arī baznīcas sods.

1814. g. vēl Raunas Austrīņa kapellā Jurgos un Miķeļos uz akmeņiem upurē, bet kalpone Trīne zilās drēbēs pravieto. Liek noskaidrot par burvjiem etc. 1858. gada vizitacijā māņticību vēl atzīmē Lugažos u. c.⁴⁹.

2. Baznīcu *chronikas*.

Mazāk ziņu ir *baznīcas chronikās*.

Vecākās aizlūgšanas slimību gadījumos ir no *Džūkstes* baznīcas grāmatām, sākot ar 1729. gadu⁴⁹. 1729. g. trešā adventē aizlūgšanās pieminēts „Putnes Viļlas dehls Indriķķis, kas ar kruhschu sehrga ļohti wahjsch.“ Tālāk 1730. g. „Mahsej Jahņa Pawel Behrnīsch Babba ļohti apslimis un wajsch gull un bes runaschnas un dzirdēschans.“ „Krimona Wiļļa Dehlīsch, kas ar to grubtu Slimību wahjsch gull.“ „Zeekschu Caspara Seewa Trīhne, kattra ļohti wahja.“ „Grausdes Muishes Wewera Jehkaba Seewa Ann un w. Meitiņ Edde kattri ar daschadu Slimību wahji ir un nikst.“ „Brahtīņa Peedsibwotaja Seewa Babbe, kas ļohti wahja pehr, ka w. nedsihws nogahjis.“ „Ungura jeb Leeļa Zeema Jahnis Saimneeks, kas ar kauleem un kruhtim iht ļohti wahjsch.“ „Snurben Indriķķa Seewa Lihsche, kas ar Drudseem un Zittu Slimību iht ļohti wahja ir.“ „Andscha Pehtera Seewa Trīhne kattra ar leeleem Sirdssalpeem apgruhtinata ir.“

Tādi ir ieraksti par aizlūgumiem slimību gadījumos, pa lielākaļ daļai latviešu valodā. Bet līdzās šiem ierakstiem ir arī aizlūgumi par lopiem. „Sawainu Karlis suhds par Saweem Lohpeem, ka te sirgstohschi un zitta gohws nosprahgusi un wehl zitta wahja tappusi.“ Tāpat aizlūdž par levaltu Viļa lopiem. Bez tam vēl ir dažādi aizlūgumi *pret burvjiem un burvībām*: „Putnu Wiļļ. kas rudzos ismestos Wistu Pauts atraddis.“ „Dukken Pehter sulds, ka wiņsch uhs sawu lauku ir atraddis 2 weetes sawus rudsus safaustus un ka wiņsch sinn, ka neweecs tur staigah neds ganni neds Behrni warr pe tam tapt un darriht, jo wiss war Besdewige darbs, kas w. tas ir maıtajis.“ „Weens saimneeks no Penaues Ļaudim suhds, ka izgahjuscha zettordceena Deenas Widdu ir wiņsch eeksch saweem Rudseem atraddis w. Strehki, kas ta ir salausts bijis, ka butu wiņsch ar blukku sawelts tappis, un isgahjuscha peekta Nakti ir wiņsch sawa Kuhti kur, w. 5 tellenus bijis, 3 atraddis, kas salausits un sluni ir, eeksch kurras wiņsch atraddis tas saites, ar katreem tee weseli peesehti bijuschi, sagraisti un ohtra kuhte emesti.“

„Zirpju Ans Penaues Jahtneeks“ uzcēlis jaunu māju un lūdž Dievu par sevi un saviem lopiem.

„Kipputta Jannis, tas wettsakais, saka wiņsch iegahjuscha Swehtdeenas nakts pee gohwu kuhti uhs suttraipeem w. gabalu Seeru atradis, kas tur ir nolikts bijis.“ Viņam visu laiku slimojot lopi.

Dimzu Kaspars ar pušnieku sūdz, ka priekš trīs gadiem tiem ceļš bijis nokaisits it kā ar zilu (Sterkeiß) un pec tam tiem abiem nomiruši 4 bērni, tagad atkal ceļš nokaisits.

1733. gadā Stragu Juris pārgājis uz jaunu zemi, lūdž par lopiem un zirgiem. Vērpju Diriks pārgājis jaunā dzīvokli. Midzeņu Kristapam ķēves neaugligas. Putna Ansim lopi neizdodas un radzos viens gabals kā ar nazi nogriezts.

1735. g. Kalēja Ansim noplūkti lini un salikti uz lauka krusteriski. Pēpulu Jānis uzcēlis jaunu māju, bet lopi neizdodas. Daudz aizlūgumu par lopiem.

Tālākos gados ierakstu jau mazāk, un tie vairs grāmatās netiek vēlāk ievesti.

Pamaz ir tiešu ziņu par pašiem burvības aktiem; kā izņēmums uzskatāma *Grobiņas draudzes*⁵⁰ hronika, kas šai ziņā dod materialus bagātīgi, jo mācītājs Johans Magnus Launicis citīgi atzīmējis šādus gadījumus, sākot ar 1771. g., un tos arī baznīcā pasludinājis, pa daļai arī aizlūdžis. Līdzās lopu kropļošanai (zirgu saru un astes apgriešana, saduršanas u. tml.)⁵¹ viņš piemin arī buršanu, lādēšanu u. tml. Tā 1771. g. 14. jūl.: Ein ehrl. wirt, der gut getreide hat, gut fortkomt, sich gut stehet, wird von s. nachbaru sehr *geflicht* und ihm

viel böses angewünscht; tāpat 1. sept.: Runge Martin hat gehört, dasz von ihm viel üfels redet, als ob er ein *hexenmeister* wäre, pferde *peflaugeit* (?), andere *Nowalken* gebracht.

1772. g. 17. maijā: atrasts kūti nosprādzis kaķis — Wahrduš Mikkel s. knecht Ans hat eine abgezogene *katze* in s. stall gefunden u. läsz Gott bitten, dasz er die böse absicht vereiteln möge. 24. jūnija: durvis ar asinim aptrieptas — für Ippes Ans, s. vieh und gesinde. Er hat diese nacht s. stall aufgebrochen und die thür zerschlagen gefunden, auch *mit blut* beschmiret gefunden. 28. jūnija: miežu laukā iesisti 2 apšu mieti — Senguļ Ans beywohner Jannis sind im gersten felde 2 zaunpfähle von espen eingeschlagen. 12. jūlijā: zirgiem krēpes sapītas — Struttes Luhj sind 2 pferde die *mähnen geflochten*; läsz Gott s. pferde befehlen. 26. jūlijā: rudzi nogriezli — Rattul Geert ist sein *roggen beschnitten* in die höhe des stoppels. 11. oktobri: skauģi — Danksagung u. fürbitte für Drulljes Beerend s. gesinde, felder, vieh etc. hate gute erndte gehabt u. s. felder stehen wieder gut. Seine *neider* aber missgönnen es ihm (sal. 1771. g. 11. aug.: Seine Nachbarn sprechen von ihm übel und hatten ihn für einen *Zauberer*).

1773. g. 24. janvāri: slimības uzlaišana — Fürbitte für Pehke Martin s. gesinde u. alle die seinigen, besonders für s. kranken erwachsenen sohn, der einen auszählenden husten hat. Er beschuldigt einen seinen nachbarn, dass ers *ihm angetan hätte* — wo dieser sollte schuldig seyn, so wolle der Herr errichten, wo nicht, so wird die strafe ihn treffen — Ermahnung niemanden zu beschuldigen. 1774. g. 19. febr.: apvainošana burvībā — Fürbitte für Kasserensch Klaw s. gesinde, vieh. NB. Man hat ihm in die augen für einen *zauberer* gescholten. — Ermahnung. 20. martā: nosprādzis suns salmos — Fürbitte für Meyes Johren s. gesinde in Talssen, da ein *totter hund* auf s. stroh kuy gefunden. 1776. g. 14. jūlijā: rudzi nogriezti — Abkündig. Makkat Jehkab bruders sohn Andreis ist sein *roggen* in 2 stellen *abgeschnitten und herum abgetreten* — auch *neider* über sein vieh.

1777. g. 27. martā: aitas apcirptas — Abkündig., dasz Stange Ehwert vorigen freytag nacht 14 schaafe im stall, hin und wieder unter der brust und auf dem kreutz beschoren. Fürbitte; 30. martā: Abkündig. -- lauki izjadīti, ūdens ar spalvām izlaistīts — Missen Behrtul ist vorigen freytag nacht das feld durch und durch *erritten* . . . und grün *waszer* mit haaren von vieh oder hunde ausgegossen. 1779. g. 21. martā: aitas apcirptas — Fürbitte für Johsdrei Kaspars s. schaafe, sie sind im stall *beschoren* alle. 1786. g. 9. apr.: cūkai apgriezta ausis, zirgs ar asinim notriepts, visas aitas uz galvas apcirptas, teļam kājas izlauztas — Fürbitte für Antul Ehwert s. ges. Freytag nacht sind einem schwein die ohren halb *weggeschnitten*, 1 pferd mit *blut*

beschmiert, alle schaafte auf den köpfen *beschoren*, 1 lamm die füsze *abgeschunden* und 1 fus ausgeriszen. 1786. g. 14. maijā: lästi — Fürbitte für Rihter Jann, der kürztlich als wirth eingesetzt ist — nachbarn *fluchen* ihn. 1789. g. 23. aug.: maita iesviesta rudzos; jau agrak beigta žurka lopu ėdienā — Abkündig. Drujle Kahrl hat vorige woche in s. ungewindigten roggen 1 stück aasfleisch gefunden u. die thüren eröffnet — auch im frühjahr todte *ratzen* im viehtrāge gelegt.

1790. g. 4. jūlijā: miroņa galva zem tecinas aprakta, sprāguša teja āda laukā nolikta — Fürbitte für Bruer Andrei s. ges. vieh, felder; ihm ist ein *todtenkopf* auf dem fussteig geheft eingegraben und im felde eine kalbs aashaut eingelegt. 1793. gada 30. jūn.: Fürbitte — zem akmens pie strauta nolikti mieži — Nohrneek Mikkel, der unter einem stein am flūszchen auf einem fussteig *gerste* gelegt gefunden hat — ihm haben auch pferde gekrankt. 1796. g. 18. apr.: Abkündig. — dzīvs teļš dravā — Dantsch Jahn ist in 2 fasten sonntag nacht ein lebendig lamm in seinen bienengarten eingelegt worden, zaun fest und kein eingang. 20. april: jērs salmos — Abkündig. Drulle Kahrl hat gestern abend auf s. boden im stroh ein *lamm* gefunden, das schon seit einiger zeit da musz gelegen haben, weil es schon beinah vertrocknet gewesen — merkt mangel an s. vieh, besonders, an den schafen, deren an 8 zu nicht gegangen. 1798. g. 28. martā: Abkündig. — piektvakarā bites ar ūdeni aplietas — Tschauere Jann sind in der freitagsnacht seine beiden bienenstöcke mit einem waszer begoszen worden, worin unter andern wachs gewesen, und welches den bienen tödtlich gewesen ist. 1798. g. 11. jūlijā: Abkündig. — sapiti rudzi ar salmiem un vārpām ziedēšanas laikā — Pussil Mahrtin ist sein heuschlag von nachbarn un Joh. zeit zweimal abgehütet, auch hat er zur roggenblüte zeit einen zusammengedrehten wisch stroh mit den aehren in der erde gefunden. 1799. g. 27. febr.: draudi — Fürbitte für einen kecht aus Telszen, dem neujahr abend 1 junge kuh und vor 4 wochen 1 junges pferd crepirt. *Einer hat ihm gedroht: (101) du wirst was gutes an deinem vieh sehen.* 8. maijā: rudzu laukā ierakta dzīva Lieldienās nozagta zoss — Abkündig. Leyei Jahn hat in s. roggengelde eine lebende *gans* begraben gefunden, welche Kalley Pehter in der Osterwoche gestohlen worden. 3. jūlijā: Fürbitte für einen wirth, dem es wohl geht, der aber *neider* hat, welche ihm am vieh u. felder schaden. 1800. g. 15. apr.: stālļa durvis izceltas un nomālētas — Abkd. Kuschke Pehter ist verg. nacht die stallthüre ausgehoben, *bemalt* und die pferde ausgelaszen, welche in roggen schaden gethan haben. 1801. g. 31. martā: lästi — Fürbitte für Ehrkausch Jan s. weib Ilse, wirtin, die durch *flüche* von ihren eigenen gesindsleuten und durch falsche an-

schuldigung gedrückt wird. Täpat: laivā jūras mēslī — für Kruhdup Priz, der in s. boot im herbst *seemist* gefunden nachhero auf das umgeworfene boot wieder mist gefunden. 1802. g. 10. aug.: aprunas — Fürb. für Steern Jann s. s. Jahn, der durch böse gerüchte verfolgt wird. 1807. g. 1. dec.: burve un ragana — Fürbitte für Pussel Pehter s. w. Lihse, die von den leuten als eine hexenmeisterin und *raggan* beschuldigt wird. 25. dec.: burvis — Krišs Andrejs für einen *zauberer* erhalten. 1808. g. 28. jūn.: ragana slauc svešas govīs un nopem sviestu — Fürb. für 1 ehrl. wirt, der sein gutes auskommen hat, aber von bösen zungen sehr betrübet wird, indem man sein weib als eine hexe verschreyen (*raggan*), die *fremdem vieh milch und butter benehmen kan*.

Jau minētā Launica dēls Kristjāns Fridrihs, kas seko tēvam († 10. nov. 1809.) Grobiņā, tāpat, gan visai īsi, piemin burvības. 1815. gada 6. jūn.: klēts atslēgas likšana kaimiņu maisos — Fürbit. für Mazkarr Ans s. Jahn, der deshalb, dasz s. *kleetenschlüssel in s. nachbarn säcken* gelegen, für e. hexenm. gescholten wird. 1818. g. 7. apr.: Fürb. für Makkal Peter, der für e. hexenmeister gehalten.

Griezes draudzes chronika ir latviešu valoda. Seit 1784. g. pieminēts: „Mezcha sargam Klinge irr besguldigi cilweki lihdz schim it ļoti baidjuschi, ka zirgeem asti izgriezch un to pirmu gohwas augli no stalleem iszaguschi.“

1800. g. Dom. 5 p. Trin. „Krohdzneeka kalpam Mikkalam ar meezchus apsmejis.“

1784. g. Dom. Quinquages. Sausirsneņu Jukkums, kam citti pee lohpeem schadas un tahdas behdas padarrijuschi. Meesta Krist no Sieberga laudim, dem böse menschen allerhand schaden zugefüget. Tas pats formulējums ir Dom. Palm. par Dzirreneeka Jukkumu; Dom. X p. Trinit. Goh. krohdzeneeka kalps ar wahrdu Spriccis klaget, dasz ihm der *roggen* beschadigt worden; šādi tādi nieki minēti arī turpmākos gados. 1785. g. Dom. X p. Trinit. Maure Ans zcheļojahs, ka bezgohdigs cilweks wipnam weenai gohsninaļ gannos asti nogreezis un to paschu nogreestu asti pee gohwu stalla durwim *noticcis*. Dom. XIV p. Trinit. Kauldegge Willis žēļojas, dasz jemand an 3 ūrtern tn seiner wiese *gemāhet*. 1786. g. Dom. XVI p. Trinit. Veens sainneeks, ko Deews pazihst klaget, dasz ihm böse menschen schaden auf seinen feldern verursacht haben. 1787. g. Dom. Oculi. Kupschele Ante gawena nakti astonas awis *apcirpis*. 1789. g. Dom. Invoc. Pawahra Mattuhs gawene nakti *assini kukulu* eeksch zirgu stallis ir eelikts. Dom. VII p. Trinit. Sainneeks, ko Deews pazihst [zcheļojahs], ka pee lohpeem astes irr nogreestas. Bieži pieriminētā zirgu apcirpšana, jo sev.

Grobipas draudzē, atrod izskaidrojumu Griezē 1790. g. Dom. Judic.: Mezcha sarga Uhdere Girte irr weens besdeewigs preeksch diwahm nedellahm (sc. 3 ned. priekš Pūpolu svētd.) *veenu zirgu un awis pee kakla apcirpis*. Dom. Quasimodogen. Wakkar azaidā laikā *dziwu sudrabu namā eekscha iskaisijis Kallebelschu Nikke* Dom. XI p. Trinit. Schubje Ansam isgahjuschā nedellā meezchus *par apsmeecklu noplahwis*. 1791. g. Dom. Quasimodogeniti. Gohbsiņe Girts irr besdeewigs stalli eegahjis un peecas *awis galwā nocirpis*. Muhsu kesteram weenu *zakki eeksch silli ielicis*. Vasarsvētkos: Paune isga[ju]scho 1-mas deenas nakti weenu leelu *akmenu eeksch akkes cemettis*. Dom. 1. p. Trinit. Gohbzīņe Mattihs irr cilweks wiņņa aplohku *trejas weetas peeplahwis*. Dom. VII p. Trinit. Weens saimneeks, kurru Deews pazihst, zchelojahs, ka negohd[igi] cilweki wiņņa ruccus eeplahwuschi un arr pee dahrzeem skahdu paddarrijuschi. Tāpat Dom. 20. p. Trinit., ka *gabbalu gallu eeksch rihjes liccis*. 1792. g. Dom. XII p. Trinit.: Isgahjuschā swehta nakti irr besdeewig cilw: Kupschele Spricca brahja Matihš *zirgu asti ar mazahm mez[g]liņeem sattaisijis*. 1793. g. Pūpolu sv. (Dom. Pahmarum) piektdienā im stalle seenmallu un weenu mazu trauku ar assinim apstripojuschi. I Lield. ritā Walle-neeks Anss swehtu nakti durwis noplehsis un *skehpele* nolst nehmis. 1795. g. Dom. 11. p. Trinit. — Audere Jecaba kalpa wihrs ar w. Jecabs ruccus apnerrojuschi, sal. 1796. Dom. 9. p. Trinit. — Diwi cilweki, kurru Deews pazihst ka citti ļauni cilweki wiņņa *druwas apsmehjuschi*, sal. 1797. Dom. 1. p. Trinit. Kallebelschu j. Jannis klagt, dasz ihm schaden am rogen geschehen. 1797. g. II wasaras sv. — Dadzhe Jannis wakkar nakti trihs slaucamas gowibs *isslaucis*. Dom. XI p. Trinit. Weens besd: cilw. preeksch nedel labbu *gabbalu meezchu ar nazi nogreezis* un zirgeem dewis ehst. 1798. g. Dom. Sexag. Kalleju Will. eeksch meegu *matti* nogreesti; Pohde Janne irr sawa zirgu stalli *kumela kahju* atraddis. Dom. Quasimodogen. Lelle Indriks, kurru besdeewigs cilw. lohpus — stallus un druwi apsmehjuschi irr; Trisvienibas svētkos Weens saimneeks ka [. . .] wiņņa meezchu lauku irr apsmehjis. Dom. 4. p. Trinit. Bunke Mattihs wiņņa stalli irr apsmehjis. Dom. 7. p. Trinit. Straute Jecabs irr isgahjuscho ohterdeenas nakti no 3 strihpam seenu nost noh[ņemis]; Dom. XII p. Trinit. „ka cits wiņņa pee paschas rihjes irr apnerrojis“. Dom. 15. p. Trinit. Zilugsche Ahdama weens cilweks appaksch gohwu stalli zchlezhgneem [sliekšpiem] *krustu noliccis* irr. Dom. 17. p. Trinit. Ahswakkar nakti w. c[i]l[w]eks ruccus it ka ar škehri nogreezis un uz tahdu wihi apnarrojis; Dom. 19. p. Trinit. Kalleju Willis zchelojahs, ka cits [?] wiņņa ruccu lauku irr apsmehjis. 1799. Dom. 10. p. Trinit. Weens negohdigš cilweks irr weenan gohdigam saimneekam

par apsmeeklu meezchus noplahwis. 1800. g. Dom. 8. p. Trinit. S. Maine Kristis irr isgahjuscha neddele 4 weetas auzes irr ar nazi irr no-greezis. Dom. 9. p. Weenam saimneekam irr rucci un meezchi eepļauti. 1801. Dom. Jubil. Tam ubbagam Anss no Sittaine Ansse sehtas irr weens beskaunis isgahjuschā peektu nakti diwi awis gar aussim willu apcirpis, un winsch tadehl padohdahs eeksch Deewa wisspeh-cigahm un zchehligahm rohkahm. 1802. g. Dom. 2. p. Trin. Weens g. s. kam meezchu druwe no ļaun. cilweku nopļauta irr.

Laba daļa no minētām dienām ir gavēni (Quinquagesima, In-vocavit, Reminiscere, Oculi, Laetare, Judica, Palmarum — Pūpolu sv.); arī Lieldienas ar atsvēti (Quasimodogeniti) ir pieskaitamas bur-vību dienām; Grobiņas dati, pārskaitot tos pēc Lieldienu tabulām, var dot papildinājumus; bez tam tur minēta Jāņu nakts u. tml.

Reti papildinājumi ir citās draudžu chronikās. *Liezeres* draudzē 1762. g. sodīti ar 3 g. spaidu darbos wegen erschlagung eines Liby-enschen weibes, die sie für eine hexe, und also sie zu erschlagen für keine sünde, gehalten⁶².

Salas un Piņķu draudzē 1693. g. soda Reikes Indriķa sievu par briesmīgiem lāstiem un zaimiem⁶³.

Krimuldā 1700. g. 23. okt. zemuieka Šķēpera kalps Mārtiņš par pasākto buršanu muižā nozieguma vietā ar zobenu notiesāts, un ķer-menis uz rata likts, bet Vitiņš Klāss kā šo buršanas vazaņķu niknā-kais laupītāju priekšnieks (alsz ärgster Rädelszführer dieses zauber-gesindels) dzivs uz rata likts.

Limbažos 1730. g. Meša Pricis nepatiesi uzdevis zemes tiesai dažādus Viļķenes saimniekus gan par burvjiem, gan par tādiem, kas pie tiem palīdzību meklejuši. Par to viņam piespriesti 10 paņi žagaru⁶⁴.

Jaunpiebatgā 1694. g. 10. jūn. uz zemes tiesas sprieduma pamata Veģu Babu simuletas buršanas un māņu piekopšanas dēļ soda ar baznīcas sodu — 3 svētdienas bluķi un trīsreiz grēku sūdzešanu. Babu arī izraida. *Rauna* 1742. g. par zādzību notiesāto Ābolu Jāni soda vēl ar 5 p. žagaru par to, ka viņš draudējis tiem, kas par zādzību ziņojuši, ar apburšanu. 1713. g. Liel-Staidem, kas ar savu sievu par burvi uzlūkots un kur aizliegtās zināšanas uz nākošām paaudzēm pār-gājušas; piedzimis galīgi sakropļots bērns, kas pēc 2 mēnešiem no-miris. 1743. g. pēkšņā nāvē miris Vaguļu Matiss ceļā uz Rīgu, Veģa krogū; domā, ka tas bijis apburts⁶⁵.

1713. g. *Mazsalacē* kāds Dunans sodīts ar 2 dāld. par to, ka pie burvja pēc palīdzības griezies. 1743. g. *Rūjiēna* 1757. g. Peste Evalds apsūdz brāli par to, ka mēslu laikā viņa sieva Anna nokrejojusi savu ķērnī un pāris karotes no tā ēdusi, pēc kam redzējusi, ka piens

trauka vidū sācis varities un melns palikt. Sieva no ēšanas vai no bailēm palikusi slima un kliegusi par sirdssāpēm, spiedējiem u. c. iekšējām kaitēm⁵⁶.

1759. g. zēlojas Bulduru Pētera kalpone Magda, ko kāds igauņu vazaņķis Mikēlis esot apbūris noraidīta precības piedāvājuma dēļ; viņai katru nakti rādotos visādi cilvēki un zvēri, kā vāveres, lapsas, suņi, vārnas u. tml. drausmīgā izskatā un virsū nākot; no tam viņa nevarot nevienu nakti gulēt, ne mieru gūt, un viņai sirds tā tricot un izbailēs esot, ka viņa pēc aizlūgšanas baznīcā lūdzot. 1760. g. Pērkoņa Miķeļa sieva pēc māsas meitas kāzām, kur tā „panahkschos“ bijusi, pavisam traka palikusi: plosot un sitot sevi, kliezot, ka ļaunie gari viņā skraidot un dancojot un ne acumirkli miera nedodot. Nakti viņa nelaujot uguni izdzēst, jo citādi velns to aizvedīšot un aizraušot prom⁵⁷.

Kurzemē mācītājs J. D. Polsterns *Engures* chronikā ierakstījis vairākus brīnišķīgu notikumu aprakstus Ranēja stilā: 1732. g. velns trešajos Ziemeļsvētkos kādu dižciltīgā sievu pa logu no gultas nakti guļot ar visu rāmi izrāvis un tā kreklā devusies pie mācītāja, lai tas Dievu lūdz kopā ar viņu. Virs guļot nekā nav manījis, bet pamodies no aukstuma. 1729. g. ir vēl trakāki notikumi: Atnāk tēvs ar māti un sūdzas, ka viņu dēlu bieži ūdenī un mežā vedis melns suns, ko neredzējuši citi, bet vienīgi viņš pats. Iztaujājot, viņš stāsta, ka priekš gada pie tā atnācis melns suns un teicis, lai nāk tam līdz, aizvedis meža biežoknī; kad viņš tur apsēdies, suns pazudis, un viņš ar pūlēm mājās ticis. Tagad tas notiekot jau gandrīz katru nedēļu. Vecākiem viņš nekā neteicis — viņam bijis aizliegts. Ko tad suns teicis? (102) — „*Nahc, nu ir jaet.*“ Viņu aizved uz baznīcu un liek Dievu lūgt, tad kopā ar viņu savā dzīvoklī Dievu lūdz mācītājs, kas pēc tam viņu svētī, roku uzliekot, un pavēl, kad suns atkal nāktu: 1) to projām dzīt ar vārdiem: „*Atkahpees no Mannim tu Suhtan, kas mannim ar tewim jadurra*“; tad mest krustu ar nopītu: „Nu stahw man klaht, Deews swehtais Gars“; 2) vecākiem tūlīj teikt, ka suns atkal atnācis, un kopā ar tiem Dievu lūgt; 3) sunim nekādā ziņā līdzī neiet. Mācītājs arī aizlūdz visās baznīcās. Pēc laika suns vairs nav rādījies.

1737. g. 19. sept. kāda sieva sūdzas, ka viņas vīrs, kam licība bijusi jādod kādā slepkavības lietā, no Talsiem nesaprotamu izbīļu dēļ nakti aizbēdzis, mājā miera nav atradis, mežā iebēdzis, kur saticis 2 vāciešus ar 2 suņiem. Tie saukuši vāciski „Komme her“, aizveduši uz slepkavības vietu un piespieduši nocirst divus pirkstus, kas vēl tagad asiņojot.

1729. g. atrācis kāds dižciltīgais (Christofer Reinhold von Meerfeld) Pļieņos (Klein Plöhnen), kas bijis gan slimīgs. Viņš esot bijis velna apšests apm. 20 g. Jo plaši šo gadījumu apraksta mācītājs⁵⁹.

Jelgavas Annas draudzes grāmatās 1768. g. ir ieraksts: Weens gohdīgs saimnecks... zchehlojans par niknu un uēpateesu slavu, ko skauģi wiņņam pakka! mugguņa ceļļ, sewischķi par weenu no wiņa wissu klahtahkeenu kaimiņeem, kas wiņņam eeksch ļauzchu pulka eeksch accim splaudījis un wiņa par burvi ķehsijis un lamajis un wiseen dzirdoht apgalwojis, ka zelza stabi un zelza schķehdes eekš wiņa laukeem rakti essoht. — — Bet tahda jaw ir tahs pasaules wiže, kad weenam Deews pēc wiņa dzilwošanas palihds un apwehti, tad tas eeksch gohda un deewbijaschanas strahda un sawu buhschanu apkopj: tad jaw skaudiba un cenaidiba ne wairs tahlu irr un ne zinnadami cittadi tam klaht tapt, tai burschanai to peemehro, ko tas ar saweem usticigeem sweddreem un gohdigu taupischanu sew no Deewa swehtibas samanto.

Ka nu weenam gohdigam cilwekam tahda nepateesa pahr wiņu celta walloda sahp, tas naw nekahds brihnumis, tapche ka tas sawu gohdu mihl un ka wissa burwiba ween welna skola irr: tahda negantiba, par ko wiņa sirds isbihstabs un par to tam wissi matti stahwu ceļļahs...

Jaunpīlī 1732. g. pieminēts, ka uz aužamām stellēm atrasta neliela ūdakas galva, pēc kam kuilis nosprādzis; 12 gadus arī bijušas nelaiimes pie zirgiem.

Neretās procesā 1818. g. un vēlāk, ar katoļu draudzes mācītāju, pieminēts katoļu paņēmiens mājas svētīt un aplacīt ar svēto ūdeni pret apburšanu (behexen) un citām nelaimēm. Kad mācītājs kādam saimniekam Pulpe Jehkab, kas atradis savā kūti spuren von bexerey (pestels) un nobijies no nelaiimes, noraida lūgumu aizlūgt par to, tas griezies pie kaimiņu draudzes katoļu mācītāja, durch dessen weihe seine stalle von allem teufelswerke säubern zu lassen. Nopratināšanā pēdējais nenoliedz eksorkismus, kādas sievietes delīrija gadījumā, kas varētu būt no pārāk biežas svēto rakstu lasīšanas⁶⁰.

Mazsalacē 1702. g. mācītājs Francis atzinē, ka D. saimniekam Jēkabam zirga dēļ uz muguras vecais Sir. uzbūris 4 zirga pakavus, kas asiņaini ar visām naglām uz ādas redzami, ko arī mācītājs pats redzējis. Pēc aizlūgšanas baznīcā tie pazuduši⁶⁰.

Cesvainē saimnieku Andrievu tur par burvi, sāls pūšlotāju un zilnieku. Viņš pūš sāli, pie tam kādus vārdus sacīdams; pareģo pēc alus stopā u. t. t. Ļaudis viņu vaino arī tai lietā, ka tās pašas mājas Kača savā kāzu dienā spēji zaudējusi samapu. Andrievs to tad atkal ārstējis ar alus stopu⁶¹. Mācītājs Mītels (G. F. Müthel) *Cesvainē*

1774. g. atzīmējis šādus Laksšu mātes pūšamos vārdus: (103) „*Sau-
liht Mahmiņ, Sihkas Zvaigznites, Deewiņ Tehtiņ, Laimes Mahmiņ*
nahe tu Palīgā, Jesus Kristus.“

1684. g. Krimuldā 23. sept. kāds zemnieks licis cita zirgu noburt,
lai tas nobeigtos, un samaksājis 3 marku šilipus. Sodš — 3 svētdie-
nas baznīcas soda. Burvis uzradāms zenes līesai⁶². Par 18. g. s.
l. Adamovičs⁶³ min B. f. Kampenhauzena ziņojumu: „Par pagānisko
elku kalpību un māņticību, ko zemnieki, baidīdamies no soda un
mācītāju uzbrukuma, visvairāk slēpj, es vēlāk dabūju tik daudz tica-
mas ziņas par zināmu dienu svinēšanu, ziedojumiem uz kalniem un
svetas vietās, *pūšanu* un *mērtšanu* veselības atpakaļiegūšanai un
citām veltā mākslām, ka es varētu daudz vietas aizpildīt, tās
minēdams.“

3. *Jezuītu annales.*

Nākošā dokumentu grupa apgaismo katoļu nostāju pret burvi-
bu, ko viņi līdzīgi apkaņo. Jau minētās 16. g. s. ziņas, ko publicējis
E. Kures⁶⁴, turpinājās arī 17. g. s. Plašajā Stribinga pārskatā par
viņa ceļojumu 1606. g. no Rēzeknes uz Ludzu līdzās daudzām ziņām
par latviešu ticību un viņu dieviem uzglabājušies arī burāmie vārdi
un paņēmieni. Ja kāds zemnieks otram grib nodarīt ļaunu (male-
ficere), viņš sasauc divus vai trīs kaimiņus, kam atklāj savus sirds
noslēpumus. Tad viņš noliek galdā alus trauku, kam apkārt liek 20
mazas vaska sveces, un, saķēris pinekli, ar nazi to sagriež uz galda,
bet pēc tam nosviež zem galda, sacīdams: (104) *Ita frangas sibi*
manum, pedem, vel uxor, vel filia, vel equus, vel vacca etc. (Tā lai
tu sev salauztu roku, kāju, vai tava sieva, vai meita, vai zirgs, vai
govs etc.). Ja kādam ir ienaidnieks, kas viņu apsūdzējis viņa kun-
gam, tad viņš tūlīņ skrien pie dieva-koka (ad Arborem deum) un no-
ņem tam 2 olas, ko agrāk bija atnesis, sacīdams: (105) „*Ecce sin-*
gulis temporibus certis tibi debita dona obtuli et tu me derelinquis.
Tam diu tibi haec ona non restituum, donec feceris huic meo Inimico
quod voluero. Et ita vel illi moritur infans, vel vacca, vel Equus etc.
(Lūk, es tev noteiktos laikos esmu nesis pienācīgas dāvanas, un tu
mani atstāj. Tik ilgi šīs olas tev neatdošu, līdz kamēr tu manam
ienaidniekam neizdarīsi to, ko es gribēju. Un tā arī, kad viņam nomirst
bērns vai govs, vai zirgs etc.). Turpat ir aizrādījumi par ozola un
liepas plašo nozīmi, par ziedojumiem u. tml. Ja kāds ir slims, tad
tūlīņ sūta pie kokiem svētnieku, kas ar kokiem noskaidro, kāpēc tie
atļauj sashināt, lai gan pienācīgo dāvanu (šie koki) saņēmuši. Ja
slimnieks tūlīņ neatveseļojas, kokiem dōd dubuļtīgu devu. Pieminēta
arī lauku apburšana; tur noliek 2 olas, kas iznīcina visu tā gada

ražu apburtajam⁶⁵. Stribinga ziņas, pārstrādājis tās, atkārtu savā ziņojumā Tolgsdorfis.

1608. g. otrā ceļojumā Stribings piemin, ka šeit arvien vēl ir arī veneficiis passim dediti. Tolgsdorfa manuskriptā ir aizrādījums par keromantiju [sal. 1598. g. ziņas par ziedojuumiem pie kokiem, lai ļaunumu novērstu (mali averruncandi causa)⁶⁶]. Plaši aprakstīta burvju nakts sanāksme baznīcās⁶⁷ 1613.—1614. g. pārskatā, kas atgādina melnās mesas aprakstus. Tā notiek bij. Sv. Jaunavas, tag. kalvinistu baznīcā. Tur pulcējas visa burvju saime ar velnu, viņu kungu. Augstu tronī, cilvēka izskatā, cieši apņemts tumša zīda ķēniņa pāžu apģērbā tērptu jaunekļu pavadonībā, sēž elles valdnieka brālis un izdala stingras pavēles tiem, kas tam cieši zvērējuši, pieprasot, lai tam ziņo, cik un kādas sērgas viņi cilvēkiem uzlaiduši pie miesas, saimes, lopiem, sējumiem un citas mantas; pārmetot, ka posta Vidzemē darīts pārāk maz, viņš tos uzmodina, solidams priekus ellē.

Jaunie materiali, ko esmu varējis izmantot ar viņu izdevēja prof. J. Kleijntjena laipnību⁶⁸, dod jo sevišķi jezuītu koleģiju pārskatus Daugavpilij. Šeit ir arī ziņas par burvju sadedzināšanu. 1646. g. minēta kāda sadedzināšana, gan bez nozieguma tuvāka apzīmējuma. 1678. g. sadedzināta ragana, kas, ilgi piekopusi buršanu (veneficia), nākusi pie Sv. vakarēdiena, bet nav varējusi dievmaizīti norīt un, ilgāku laiku to mēģinājusi, svētās bailēs to paslēpusi grīdā⁶⁹. 1681. g. sadedzināti 2 burvji (venefici), 1685. g. kāds zemnieks, ko viņa kungs veltīgi mēģinājis izpirkt no soda; 1686. g. sadedzināti 2; noziegums nav aizrādīts. 1687. g. tāpat sadedzināti trīs; 1697. g. sadedzināts 1 burvis. Rēzekne ar Ludzu arvien vēl dod jaunus materiālus jo sevišķi par ozolu un liepu; viņu īpašniekus apzīmē par burvjiem, bet kokus par viņu dieviem (1647). Sal. arī 1648. g. pārskatu. 1673. g. pārskatā ir liepas dievišķā spēka plašāks apraksts — kas par to smeļ vai greizi uzlūko — tas sajūk prātā, nomaldās vai arī tam uzbrūk nelaime (slimība, zaudējumi pie mantas, lopi nobeidzas)⁷⁰.

1676. g. pieminēti priesteri, kas ap Ludzu, Rēzekni un Alūksnes apkārtnē ziedo demoniem⁷¹.

Ieskatu par mājas dieviem, purvu valdnieku, ko apzīmē par velnu (daemon), mežu, lauku, upju mātēm dod 1720. g. pārskats⁷². 1725. g. pārskatā ir vēl plašāks dievu katalogs, kalpošanu kuņģiem tāpat uzskata par elles darbu⁷³.

Tālāk pievesta lūgšana liepai: augošiem kokiem, ko tie pielīdz aklā māņticībā, ikkatra vajadzībā notiektā laikā viņi nes dāvanas, gan vaska drupatas, gan metāla gabalus, gan senāku monētu naudas gabalus, olas u. t. t., ko ierok, vīru dāvātas pie ozola, bet sievu — pie

liepu saknēm; savas lūgšanas viņi izteic livoņu valodā šādi: (106) „*Lab ryt Lipiņ, Ko klajas? ci dyžan spey? sze as atneszu tew qzci-ciu, na aystyc tu monus barnus, na aystyc tu monus lupus, cywkus, na astyc tu muwsu weseliybu y nikodu nalaymu nador*“.

Kad koku nocērt, par to viņiem ir brīnums un slēdzieni, ka misio-nariem gan laikam būšot tādi vārdi, ka tiem nekas kaitēt nevarot. Svētos kokus atkal atjauno. Kad svēto koku nocērt, norāvuši no tā zarus, upurējuši alu un maizi uz koku saknēm, teikdami: (107) *En, tibi quercus (vel tilia) dona fero, ut permittas etiam alias arbores suis ramusculis consecrari.* (Lūk tev, ozol — vai liepa — es nesu dāvanas, lai tu vēlētu arī citus kokus ar saviem zariem iesvētīt.) Tad zarus piesprauduši pie celma nākošam iesvētījamam, ko šādi uzrunājuši: (108) *Tu iam, o quercus (vel tilia), abhinc eris mea protectrix, opitu-lare mihi bona valetudine, successibus etc.* (Ozol, liepiņ, no šī brīža tu būsi par manu aizbildni; dodī man labu veselību, labklājību.) Pēc šiem vārdiem agrākajam kokam noliklās dāvanas — maizi un alu — pārnes pie jaunā koka saknēm ar līdzīgu rītu. Ari šeit redz velna (stygli venatoris) viltu.

Sal. arī par svēto pārkonu 1734. g.⁷⁵.

Visu to ierindo demonos, un viņu pielūdzējus vismaz pa daļai pieskaita pie burvjiem, *venefici*. Pirmā vietā ir, protams, minētie svētnieki; 1641. g. pārskatā min arī *regus*, lingua vulgari „*viden-tes*“, kas darbojas daemone authore: šajā novadā bija kāda ļaužu suga (*genus*), kas, padevušies buršanai un velna mākslām, tautas valodā saucas „*videntes*“; šie ar velnu kā vadītāju (daemone authore) paziņoja nākotnē slimības, lopu sērgas, dzīves dārdzību un pārējo tamlīdzīgu.

Pareģošana ar vasku (keromantija) aprakstīta plaši, minot arī attiecīgus vārdus. Sal. aprakstu Rīgas 1608. g. pārskatā (E. Kurtz, p. 206), 1734. g.

Ir pareģošanas piederumi, ko sauc *Szwyrbusts*, t. i. vaska lodītes, diegā piesietas, ar kurām zilē, no kurienes kāds ļaunums nācis cil-vēkam vai lopam, jautājot ar uzruuu: (109) *Cera, cera, dic mihi, unde hoc malum? an ab homine? vel ab hoc, vel ab illo? etc. vel ubi est res perdita? vel hic? vel ibi? etc.* (Vask, vask, teic man, no kurienes šī nelaime? Vai no cilvēka? Vai no šī, vai no viņa? etc., vai arī: kur ir nozudusē lieta? vai šeit? vai tur? etc.), un kad persona, kas vainīga, tās aizkaļ, minētās lodītes griežas riņķī — šādi piederumi atņemtī divi⁷⁶.

No māņu vārdiem, ar ko viņi aptur asinis, palīdz brūcēm un sāpēm, dziedina čūsku sakostos un tāpat no dzelzs un uguns cietušos, atbaidīti divdesmit; kas līdzīgi attur vilkus, viens. Izdedzināts ozols;

to, kas ziedojuši gaiļus un vistas mirušo dvēselēm, atgriezts četrdesmit.

Līdzās koku dieviem (ligneorum deorum plena omnia in proxima a doimo silvis et pratis) un telu pielūgšanai (simulacrorum cultus) minēta arī buršanas paraža (veneficiorum usus), *aktīvā un pasīvā* (1648)⁷⁷.

No buršanas paņēmieniem minēta appūstā sāls veselībai un svētībai, ko jezuiti atvieto ar svētīto sāli, ūdeni u. c.⁷⁸. Piemēru šo līdzekļu lietošanai ir ļoti daudz pārskatos, visvairāk gan *velna izdzīšanai*.

Ticēšana velna konkrētai esamībai ir tā pati, kas jau apskatīta teoretiķu rakstos. Velns pavedina atteikties no Dieva, cinities par viņu un kā ar maģiskām mākslām, tā ar citiem mājiem to pielūgt (1749). Sal. par eņģeļiem un velniem 1741. Velnu piesauc miesas kāribai, lai stiprinātu dzinulus; viņš nāk arī pa logu un izdzēs uguns ar troksni, biedē valodā nesavaldīgos (1647), viņš ir aspectabili forma (1648); kā *inkubs* viņš pārvēršas dažādu personu, arī aizbēgušā vira izskatā un runā viņa balsi un pavedina; inkubs arī aizliedz pie priestera griezties (1674). Kādai 14 g. vecai meitenei rādās jauneklis skaistā izskatā; rādot lielu bagātību un to piesolot, aicina no Dieva atkrist; ar Sv. Joannas gaudiņiem un Sv. Ignatija svētbildi viņa ienaidnieku atvaira (1690); ir velna apsēstie (1645, 1678), ir elles spoki (spectra tartarea 1670, spectra nocturna 1692), kas ir jaunā gara ielērps; sal. cum a daemone aspectabili forma ad necem fere abripiebatur (1849), infestabatur a malo daemone, qui *spectabilem se variis larvis sumptis praebebat* 1678; sal. infestationes nocturnae 1688; lemures infestabant 1693; spectra nocturna 1711; infesta orcimana spectra 1723; a spectro infernali *sub specie senis decrepiti* infestabatur 1687.

Arī lopus atbrīvo no nakts izbailēm (timore nocturno). Ļaunais gars cilvēkā runā svešās valodās (1713), velns tuvojas cilvēkam, aicinādam savā kalpībā 1715. Velns neatlaižas arī pēc priesteru iejaukšanās, bet zēnam draud un aizliedz baznīcu apmeklēt; otrreiz viņam līdzī dod sv. Ignatija ūdeni dzeršanai un aplacīšanai; velns vel mēģina zēnu pierunāt, lai ūdeni sviež prom (ut *superstitiosum liquor abiceret*), un zēnu neatstāj, kāpēc vēl jo bieži arī tagad to uz baznīcu ved. Sal. Rīgas Kolēģijas annales plašāku aprakstu par velna apsēstās jaunavas dziedināšanu Nītaurē 1599. g. Aicināts vārdu teikt, velns saka, ka tas ir *Melana* (no melo?), latviski piebilstot vana gloria; lietoti eksorkismi, ap kaklu liek stolu, uz krūtīm met krustu; no Rīgas izbraukušie jezuiti pasniedz sveto ūdeni un tml. (E. Kurtz, 133—136). Ar sv. Ignatija ūdeni 1689. g. aizdzen velnu, kas parādās cilvēka izskatā. Iespējams, ka velns ir arī viesulis (1647). Šis parā-

dības ir naktī vai arī dienā; raksturīga ir kāda 3 vīru legenda: kāda latviešu sieviete mežā, lopus meklējot, dzird sevi vārdā saucam un bal-sij sekodama redz 3 virus kalniņā sēžam horrida et minime humana specie. Kad pirmie divi uz jautājumiem, kādas šī ticības, kam viņa tic, vai iet pie priesteriem, saņēmuši kristīga cilvēka atbildi, trešais saka: Ja tā, tad mēs viņai nekā ļauna nevaram darīt. Kad sieva met krustu, subito tartarea trias disparuit (1689).

Ļaunos garus un spoku izdzen ar *eksorkismiem* u. c. līdzekļiem; to pārskats piemin ļoti bieži; tāpat Jāņa evaņģēlijs, kas vēlāk cirkulē arī burvju tekstos, ir līdzējis vismaz 50 slimniekiem (1706). Ar 17. g. s. beigām jo bieži atkārtojas ļauno garu izdzīšana no mājām (1692, 1693 etc.); 1719. g. šādu gadījumu ir 480, bet 1720. g. cilvēku un lopu benedikciju ir 4560.

Plašāks ir apraksts par „reģiem“ (videntes) 1641. g. Šajos nova-dos ir slavā kāda cilvēku suga, kas nodarbojas ar burvību un velna mākslām, tautas valodā saukti par videntes; šie ar velna ierosinājumu pareģoja slimības, lopu sērgas, pārtikas dārdzību un citas tam līdzīgas lietas; pie tiem griezties ne tikai par goda lietu, bet arī par dievišķīgu lietu uzskatīja kā vienkāršākie, tā arī dižciltīgie.

Beidzot venefici — burvji. A veneficii usu revocati 10 circiter, Venefici conversi a demonis tres (1666): šī atziņa rāda divas kate-gorijas — burvjus un viņu klientus. Ar burvību izskaidro visai daudzas lietas: divas ģimenes ir izpostītas (binae familiae cum res suas vene-ficiis infertas ruere viderent 1670); šajā novadā burvju ļaunums tik nevaldāmi traks (eousque veneficiorum malignitas debachatur), ka mātes baidās par bērnu dzīvību (ut infantibus... matres... arte ma-gica a latere abreptis ac vita privatis debeant parentare [1670]). Pie burvjiem griežas arī pret ļauniem gariem (lemures 1693), un tāpat piegriežas baznīcai pret burvjiem⁷⁹ (1693). Sal. 1708; veneficia et su-perstitiones, quibus ut plurimum Gens Lottava est dedita, discussa 6.

Māte meklējusi palīdzību 5 bērniem latviešu māņu ticībā (in superstitionis Lotavorum sacris); 4 miruši, ar 5. nāk pie baznīcas 1741. Pie burvjiem (magi) meklē palīdzību slimībās (1705). Burvji arī slimību uzlaiž 1713; kāda sieviete saslimusi pēc apburtu zāļu ieņem-šanas ēdienā; sv. ūdeni dzeņot tā zāles izvemj un top vesela 1713; kāds zēns ir vai nu velna apsēsts, vai apburts 1715; nobur arī mājas per maleficia 1732. Šī gada pārskatā ir arī plašāks apraksts par raganu, ko uz kapiem pavada milzīgs tārpu (sal. tārpus un čūskas miklā 1742) bars (vermis peccati, qui rodit conscientiam). Pie burvjiem kā pie svētniekiem iet ar bērniem it kā svētību saņemt (1696); sātāns lieto visādu viltu (technas), lai atturētu no atgrieša-nās (1697); ir ļaudis, kas gatavojas ar sātānu *līgumu* parakstīt⁸⁰.

Svētais vasks, virāks un ūdens iecienīts; pat citas konfesijas piederīgie to pieprasījuši. Pat no tālienes kā pēc pretlīdzekļa nākuši pēc svētītās sāls un ūdens, tāpat pēc maizes un zālēm pret cilvēku un lopu slimībām, negaisiem. Ūdens ir pret prāta sajukumu (1645), ko parasti izskaidro ar to, ka cilvēkā sēž ļauni gari iekšā (1678); kādu jaunavu velns moka (1704). Ar svētīto ūdeni dziedina burvju uzlaistās slimības (per veneficia immissi morbi 1713); tie dod ēdienā apburtas zāles (magicis praestigiis incantatum herbam in cibo); svētais ūdens šo zāli izdzen ārā (1713. sal. 1722.). No buršanas 1721. g. atgriezti 7, burvība atvairīta no sešiem; pieminēti arī *vārdi* kā nepiedienīgas lūgšanas, kas saliktas no svētiem, vienkāršiem un svešiem vārdiem, ar kuriem ārstējuši citus — no tiem paši izdziedināti 11 (1733). 1734. gadā atturēti 700 no vārdotāju apmeklēšanas, kas dziedē cilvēkus un lopus ar appūstu ūdeni un sāli un arī ar tukšiem *vārdiem* (a frequentatione vetularum carminatricum et senum qui aqua et sole insufflata cum verbis inanibus putabantur mederi morbis hominum et animalium).

No māņu *vārdiem*, ar ko aptur asinis, dziedē vainas un sāpes, čūsku kodumu, dzelzs un uguns kaitētos (a verbis superstitionis, quibus sanguinem sistunt, ulceribus, doloribus medentur, a serpentibus ictos, item ferro vel igne laesos sanant), atbaidīti 20, bet no *vilku vārdiem* viens (lupos arcebat), no gaiļu kaušanas ar senām ceremonijām mirušo dvēselēm 40, bet nākošā 1735. g. no koka, akmeņu, pavardu kulta un māņiem ap bitēm, zirgiem un citiem lopiņiem ap 200. Parasti pārskatos īsi pieminēta burvības apkaņošana. Tā 1720. g. atbaidēti no burvībām un vārdošanas (a maleficiis et incantationibus) 45; 1720. g. ir 4560 māju, cilvēku un lopu svētīšanas, kas ir aizsargs pret burvju ļaunumu (tutamen contra maleficia veneficiorum); 1721. g. atbaidēti no burvībām un vārdošanas 7, bet apburšana noņemta 6 personām; 1723. g. tāpat ar eksorkismiem atbrīvoti trīs; 1726. g. no maģiskiem vārdojumiem atrauti trīs; 1728. gadā no elles mākslas atbrīvoti 39 zilniecībai un māpticībai pakļautie; 1738. g. no maģijas un kalpošanas velniem atteikušies 7; 1739. g. tāpat 9; 1740. g. vairāk par 600 mājām iztīrītas no zilēšanas, māņiem un vārdošanas; 1742. g. vairākas mājas atbrīvotas no vārdošanas, atgriezti no vārdošanas un velna mākslām 6; 1743. g. no māņu rītiem un sāls pūšanas atbaidīti 216; no vārdošanas un liguma ar velnu atbrīvoti 12; ar eksorkismiem no parādībām atbrīvotas 52 mājas; 1748. g. no griešanās pie burvjiem atturēti divi. No pareģošanas atbaidīti 1760. g. 18, 1761. g. trīs, 1762. g. — 4, 1764. g. — 1, 1767. g. — 19; no burvju mākslas 1764. g. — 1; 1765. g. no parādībām apsargātas 165 mājas.

1674. g. dots arī pūka apraksts⁸¹. Ar eksorkismiem un sv. Ignatija svētbildi to aizdzen, un zādzības mitējas.

Jelgavas jezuitu annales nav tik bagātas līdzīgiem aprakstiem, tomēr no tām mēs zinām, ka 1693. g. šeit sadedzinātas burvju grāmatas un piederumi (*libri et amuleti avernalia flammis exusta*); arī šeit, jo sev. 18. g. s., ir dziedināšanas no burvju uzlaistām slimībām un daudzas benedikcijas (domus, infantes, infirmi, incantata loca, pecora etc. benedicta et a malo genio liberata innumera 1737; benedictiones contra veneficia, incantationes et morbos frequentes 1745 u. tml.).

Rīgas annales, Ed. Kurca publicētas, sākas ar 1583. g.

Jau pirmajā pārskatā pieminēti spoki kādā mājā; sēžot pie galda tas tiek paņemts prom; pašas no sevis atveras aizbultētās durvis, no augšstāva krīt ar piķi aptriepti akmeņi un ievaino cilvēkus; salmi, kuņu daudz bija šajā mājā, top smalkās druskās saplosīti. No tā un citām lietām bija redzams, kāda vara sātānam šai mājā. Māju no velniem iztīra ar eksorkismiem (1583)⁸².

1585. g. ir lūgumi svētīt ūdeni, sāli, augļus, arī jūrā tiklus, kur vairs zivis neķeras, tāpat 1586.—87. g. zāles, sāli, labību, ūdeni, laukus, tiklus, tad būšot pasargāti cilvēki no slimībām, sējumi no krusas, lopī no sērgām, tikli no apburšanas (sal. 1598.). 1588. g. dziedināta sieviete, kas ilgus gadus, kā domāja, burvības saistīta, nedzīvus bērņus dzemdējusi. Burvība ir pamatā arī laulātā pāra strīdiem. Lāstu dēļ ir ļaudis tapuši slimi un 6 gadus dziedināti. 1589. g. palīdzēts daudziem, kas apburti bijuši, slimi, kam liels posts bijis, kad tiem apburtas druvas ir bijušas. 1594.—95. g. par katoļu priesteriem izlaiž haumas, ka vienam velns kaklu apgriezis, otrs tapis par vilkaci. 1598. g. pārskatā pieminēts, ka tālu prom, pie Moskovijas robežām, latvieši pielūguši kokus un tur ziedojuši, lai novērstu ļaunumu un arī lai izsauktu lietu sausā laikā. Tur ir bijuši arī pareģi (sortilegi), kas pēc pagāņu lūguma laimestus metot apskauduši lopus (sortibus iactis fascinerent pecora). Seko plašāks dvēseļu mielošanas apraksts. 1599. g. Nītaurē ir jau pieminētā velna izdzīšana. 1600. g. pieminēti spoku izdzīšanas gadījumi (ab infestationibus et nocturnis terroribus... liberati). 1605. g. pieminēti līdzīgi gadījumi, tāpat arī kritamā kaite, kas uzburta (per incantationes). 1606. g. bez pazīstamā ziņojuma par Rēzeknes un Ludzas rajonu ir aizrādījumi par spoku izdzīšanu no mājām un to atrbrīvošanu no burvju kaitēšanas (maleficiorum nocumentis). 1607. g. mājās dzirdēta sivēnu rukšķēšana; kāda sieviete izdziedināta no raganu apskaušanas (infandis sagarum veneficiis infascinata); pieminēta arī pareģošana pēc noteiktām pazīmēm par to, vai

šai gadā būs jāmirst, ja Ziemsvētku nakti dažādas smieklīgas darbības izdara.

Plašāks stāstījums ir 1607. gadā par kadu dižciltīgo: pastaigājoties gar upes malu kāds putniņš ar jauku dziedāšanu viņu tā apmulsinājis, ka aizvilinājis viņu no mājas prom. Beidzot apstājies, viņš dzirdējis gaisā balsis „Miserere, miserere“ un sabijies atgriezies mājās, bet putniņš pa logu ienāk mazgājamā istabā un visādi dzied, pa vidam sauc „Miserere“ un pazūd. Putniņam seko sievietes tēls un mieru nedod. Kad sasaukti visi mājinieki, to vidū ir arī vīrs ar to sievu, kuņas tēls redzēts; kad to izjautā, vai viņa nav ar burvībām rikojusies, viņa to noliedz. Viru sūta pēc priestera; pa tam dižciltīgā māja pilna visādu parādību — lāču, vilku, čūsku, varžu, kas visur apkārt skraida. Gan dzied lūgšanas, bet zvēri nelaimīgajam lec virsū — uz kakla, rīklē, ausis, mutē un citur; viņš met krusta zīmi, bet spoki draud viņu nožņaupt, ja tas nebeigs krustu mest un dziedāt; bet viņš ar saini paliek lūgšanās.

Tad sāk atkal trīs putniņi dziedāt un sauc sevi sieviešu vārdā, apsola mieru un atbrīvošanu, ja viņš dos žēlastības dāvanas; viņš noliek naudu noteiktajā vietā; to paņem un prasa vairāk; arī to noliedz, bet viss turpinās tāpat vien. Viss tas turpinās 6 dienas, gaisā skan atkal saucieni „Miserere, miserere; dod žēlastības dāvanas; mēs lūdzam par dvēseļu atbrīvošanu (vārdi nosaukti) trijām sievietēm.“ Pēc tam viņš redz pazīstama kareivja dvēseli; to ved trīs cilas un sauc „Dāvanas, apžēlojies!“ Pa tam neatlaidīgi viņam rādās kāda dižciltīga dāma. Priesteris māju aplaka ar sveto ūdeni un novieto tur svētbildes; parādības draud viņam ādu pār acīm novilkt. Otrā rītā viss tāpat atkarņojas. Kad kaņavīrs grēkus sūdz, parādības draud tam kaklu apgriezt vai nožņaupt. Pēc Sv. vakarēdiena viņš ir no visa atbrīvots. 1608. g. atkal Moskovijas pierobežā pieminēti ļaudis, kas ar vārdiem (certis verbis) atvairā slimības no cilvēkiem un lopiem un izdara zināmas mērišanas pret galvas sāpēm. Kāda jaunava, lai izzinātu, cik ilgi tai vēl ko dzīvot, lej šķidru vasku ūdenī, lai spriestu pēc attēliem (c certis figuris).

1611. g. pārskatā pieminēti zilnieki (divinatores), kas skatījušies ar alu pildītā traukā; tie arī svieduši nazi noteiktā veidā, lai izzinātu, kas vainīgs zādzībā un kādas ir izredzes naudu no parādnieka dabūt. Kāds jauneklis redz zēnu ar dūmiem aiz muguras; pistole saplīst, kad viņš parādībai šauj; ar burvībām (arte malefica et carmine) un vārdiem kāds viņu arī padara pilnīgi bez spēka⁸⁸.

Ilākstes annālēs pieminētas raganu sadedzināšanas 1716. un 1721. gadā. Sal. 1708. g. annālēs aizrādījumu par palīdzības lūgšanu slimī-

bās un likstās no dvēseļu ienaidnieka un atvieglošanos meklēšanu ar burvību palīdzību⁶⁴.

Katoļu baznīcas papēmienu raksturošanai no daudziem 17. g. s. eksorkismu izdevumiem pieminēšu vienu Viļņā (1675. g.), kas lietots mūsu zemē katoļu baznīcā. Šeit nodaļā par kristību sakramentu ir sākumā *benedictio salis* un *benedictio aquae* — sāls un ūdens svētīšana ar parastiem eksorkismiem. Eksorkisms ir arī pie pašas kristīšanas: *Exorciso te omnis spiritus immunde, in nomine etc. — ut discedas ab hoc plasmate Dei N. etc.* Pēc tam jautājumi: *Abrenuntias sata-nae?* (Ayzledž tu tam velnam?) *atbilde: Abrenuntio* (Ayzledž). *Et omnibus operibus eius?* (Und wysse wienie darbems?) — *Abrenuntio* (Es ayzledž). *Et omnibus pompis eius?* (Und wysse winie greznybe?) — *Abrenuntio* (Es ayzledž). Pēc tam ticības apliecināšana un kristīšana.

Tad seko *benedictio aquae, herbarum in festo assumptionis B. Mariae Virginis, benedictio panis et aquae in festo S. Agathae contra ignis periculum, benedictio avenae in festo S. Stephani, in festo S. Joannis Evangelistae benedictio vini et alterius potus, in festo Epiphaniae benedictio auri, myrrhae et thuris, benedictio cuiuscunque incensi, benedictio candelarum, benedictiones esculentorum, praesertim in Pascha, benedictio Agni Paschalis, b. ovorum, b. panis, b. lacticiniorum, b. olei, b. ad quod cumque comestibile et potabile, b. novorum fructuum, b. domus novae, b. domorum quovis tempore facienda, b. loci, b. thalami, b. novae navis, b. aquarum et fluminum, b. communis super fruges et vineas, b. seminum, b. herbarum v. g. rutae etc., b. rosariorum vel coronarum, b. vasorum, b. retis, b. contra aves, vermes, mures, vel alia animalia fructus, terram, aquas vastantia, b. in peste animalium, b. iter ingredientium, b. communis, preces ad repellendam tempestatem (maleficiorum et incantationum depulsio).*

Pret burvjiem un apburšanu ir speciāls eksorkisms. *Exorcizo et adiuro vos maledicti diaboli, quicumque et quotquot estis, adducti, incantationibus, maleficijs et nefarijs artibus hominis vobis addicti, hominem hunc, (vel) locum hunc, vel, has Dei creaturas, perniciose vexatis et exagitatis: ut hinc statim cum omnibus praestigijs et maleficijs vestris discedatis, nec ullam vobis deinceps potestatem in hunc hominem, (vel) in hunc locum, vel, in has Dei creaturas, usurpetis. Hoc autem non mea virtute vel meritis vobis praecipio: sed in nomine Dei omnipotentis, Pa+tris, et Fi+lij, et Spiritus+sancti: et in virtute sanctae Crucis, et mortis Christi Domini nostri, per quam potestas omnis tenebrarum, et tyrannis vestra in homines, et omnes creaturas Dei, enervata et exinanita est, recedite ergo, et fugite hinc illico, et date locum Dei potentiae, dissolventis opera vestra maligna,*

per immensam misericordiam suam. Increpet in vos digitus Dei, qui magorum Pharaonis incantationes inefficaces reddidit, et cuius virtutem tunc agnosti, cum Pauli Apostoli imperio, vim vestram in Elymam magum manicipium vestrum, ad cuius nutum multis nocebatis, convertistis, et cum in S. Iustinam, incantante, et vos urgente Cypriano, nihil profecistis. Sit super vos nunc etiam terror Dei omnipotentis, qui vos in ignem aeternum praecipitaturus est: Pa+ter, et Fi+lius, et Spiritus+sanctus, Amen.

His dictis aspergatur homo, vel locus, vel iumenta, et pecudes incantatae et maleficiatae aqua benedicta: et suffitu thuris vel herbarum benedictarum lustrentur, sive incensentur.

Bez tam vël benedictio vexilli militaris, b. armorum, b. ensis, b. salis pro ovibus quando infirmantur, b. aquae S. Ignatii u. c.

Eksorkisms ir arī vecākās evaņģeliskās baznīcas grāmatas. 1586. gada Enchiridija⁸⁶ ievadā ir šādi vārdi: „Wir wollen auch etwas für die arme einseltige Undeutsche, zu warem vnd mehrem unterricht, und trost jrer Seligkeit, aus Deutscher Sprache in die Undeutsche vertiren und setzen, Damit sie desto vas unterrichtet, von jrer Abgötterey, Aberglauben, Zauberey, Hexenwerck, vnd andern sünden mehr erleytet, vnd zum waren erkenntnis Gottes, ins gemcin jung vnd alt gebracht werden möchten.“ Pie kristības ir eksorkismi: „Ey aran tu neskystcz Gars, unde dode wete tam Sweetam Garram. Darnach mache er ein Creutz an die Stirn und Brust und spreche: Jem to Syme tha sweete kruste preschan touwe Pere, unde py to Krute . . . Es pespesche thōw tu neskytz Gars, py to Wārde tho Thewe, unde tho Dehle, unde tho sweete Garre, ka tu grib aran edth unde bheckt, no scho kalpe Jesu Christi, N. Amen . . . Darnach las der Priester das kind durch seine Paten dem Teuffel absagen Undespreche. N. Aysledtcz tu to Whelne? Atbilde. Ja. Und wuessims wingims Darbims? Atbilde. Ja. Und wuesse winge Buischenne? Atbilde. Ja.

Latviešu teksti visumā ir analogiski abās grāmatās.

Papildinājumam par jezuitu darbību Vidzemē, noder V. Heines publicētā 1585.—1586. g. jezuitu chronika: „Kurzten Chronick oder historischen Beschreybung der furnebsten Hendel, so sich beyde in Religions = und Weltlichen Sachen.... zugetragen haben im Jar 1586 vom Augustmonat biss auff den September anno 1586“ (verfasst von Michael von Isselt gedruckt in Cölln bey G. v. Kempen 1587 in 4° (S. 2—7) findet⁸⁷).

(100). Die Lyffländer brauchen der Esten und Letten Sprache, die sich mit andern Sprachen garnicht vergleicht. Derhalben die Priester, so zu ihnen kommen, zum fürdersten die Sprache lernen, und so lange bis sie selbige verstehen Dolmetscher brauchen müssen, deren viel im Lande wohnen . . .

(101). Die Andacht dieses Volkes ist so gross und eifrig, dass wann ihnen ein Priester begegnet, sie demselbigen nachfolgen und wo sie ihn in der Stadt, Feld, Strasse oder Kirche sehen, nieder knieen und beten, denselbigen umzirkeln und also mit ihm nieder knieen und beten wie untertänigste Kinder.

Dieweil aber unter dem Volke welche sind, die noch nicht beten können, so betet der Priester mit lauter Stimme, dem sie dann von Wort zu Wort nachbeten. Sie können aber dazu nicht bewegt werden, dass sie mit den Ketzerischen beten, wiewohl dieselbigen als die Affen im brauch haben den Katholischen alles gerne nachzutun, sagend, dass sie keine Priester wollen ehren, denn allein die Priester die lange Röcke tragen, Mess halten und ihre Dinge benedecinen. Denn es ist nunmehr Brauch daselbst, dass sie Brod, Salz, Milch, Butter, Wachs, Kerzen, Baumäste un allerlei Samen in die Kirche bringen, dass sie vom Priester gebenedeiet werden. Ja sie wollen auch ihre Häuser, Schlafkammern, Stuben, Ställe, Küchen, Hausrath, Gärten, Felder, Vieh Pflüge, Fischernetze und dergleichen alles, so sie brauchen, vom Priester geheiligt haben. Und da die Priester von wegen der Predigten und H. Sacraments-Ertheilung nicht Zeit haben auff und alle Orte zu kommen, so bringen die Esten einen Sack mit der Erde aus ihrem Acker gefüllt, und dieselbe Erde, wenn sie benedeiet ist, säen und breiten sie auf alle ihre Aecker; denn sie haben grosses Vertrauen in dem Segen des Priesters und Gotteswort, dadurch alle Dinge geheiligt werden, wie S. Paulus zu verstehen gibt (1 Tim. C. 4).

Und weil auf etliche hundert Meilen kein Arzt ist, kommen von fernen Orten viel Schwache und Kranke zu den Katholischen Priestern, sie bittend, dass dieselbigen für sie zu Gott bitten. Die Priester beten und geben etwan ein Stücklein vom Agnus Dei, segnen sic, mischen geweihtes Wasser unter ihren Trank, machen also durch Gottes Gnade und ihres heiligen Glaubens Verdienst viele wiederum gesund.

(102) Lyflandt zwar, ehe die Väter der Gesellschaft Jesu dahin kamen, war fast übel daran, von wegen der bösen Geister, und derselbigen Gespenst und Schrecken. Denn die Menschen daselbst auch die etwa zu ihren Jahren kommen, weren entweder nicht getauft, oder da sie gleich getauft waren, von den Ketzern getauft, die den Exorcismus und Beschwörung nicht brauchen. Derwegen die Väter durch Kraft des Weihwassers viel Oerter reinigten und von solchen Beleidigungen befreieten.

5. nodaļa.

Teorijas un uzskati par burvjiem un raganām Latvijā.

1.

Sākot ar 16. g. s. arvien jo vairāk sāk liesmot raganu sārti. 1584. gada prāvā 5. maijā sadedzināti pieci, 23. jūnijā tikpat un 28. jūlijā vēl divi — kopā 12 cilvēku vienā prāvā. Ko tiem inkriminē? Pārdošanas velnam, došanas Lieldienu rītā uz sapulcēšanās vietu augstu kalnā lidojot; tur viņiem savs bundzinieks, stabulnieks; lidojums ir, lai kaitētu lopiem un cilvēkiem, sev bērniem, tāpat ir ligums ar velnu. Mēs zinām arī dažādo velnu vārdus u. tml. Sākot ar 16. g. s. raganu prāvas turpinājās vēl 18. g. simteni.

Kas ir noticis, no kurienes šī raganu prāvu psychoze pēc tik mierīgiem gadu simtiem? Varam droši sacīt, un to mums liecina citētie buņamie vārdi un receptes, ka apvainojuma pamatā nav nekā, kas nebūtu tā laika tautas ārstniecībai raksturīgs, bet pati sātānoloģijas sistēma gan būs bijusi saprotama ne tik daudz apsūdzētiem, cik pašiem tiesnešiem — specialistiem šajās lietās; tā būs bijusi visvairāk viņu pašu galvās un viņu māntīcībā resp. tajā plašajā raganu vajāšanas motīvu scholastiskā sistematikā, kas nostiprinās ar „Raganu veseri“ un isā laikā pārņem visu Eiropu.

Kad ir noticis šis imports pie mums, kas ir teoretiķi, šo uzskatu pamatotāji šeit? Uz to ir grūti atbildēt. Katrā ziņā divi vārdi ir skaidri: Joh. Godelmanis un Lercheimers — abi labi Rīgas pazinēji.

Hermans Vitekindis-Lercheimers, isti Vilkenis, ir Melanēhtona draugs, studējis Vitenbergā un 1552. g. pārnāk uz Rīgu par Domskolas rektoru, šeit viņš paliek līdz 1562. gadam. Kā Heidelbergas profesors viņš publicē ar pieņemtu vārdu Augustins Lercheimers plaši pazīstamo grāmatu „*Christlich Bedenken und Verwarnung von Zauberei*“ (1585). Raganu prāvu teoretiķos viņš ir tai grupā, kas cenšas pēc iespējas mīkstināt raganu vajāšanu, ievēdot līdzās oficiāliem uzskatiem par raganismu arī dažu gadījumu izskaidrošanu citādā ceļā.

J. G. Godelmanis ir bijis Rīgā kalendara nemieru laikā, kā jurists aizstāvēt pilsoņus pret rāti. Par raganu prāvām viņš lasa lekcijas Rostokā un dod savu *Tractatus de magis, veneficiis et lamiis recte cognoscendis et puniendis* (1590). Stingri nostājies pret *maleficium*

viņš izdala ārā gadījumus, kur raganas nav tādi vainojamas, uzstājas pret ūdens pārbaudi, apraksta arī šo pārbaudi mūsu zemē 1588. g. kādā muižā, kur isā laikā jau 6 raganas atrastas.

Sava darba I grāmatu viņš sāk ar nodaļu par velna ļaunumu un nīknumu pret Dievu un cilvēkiem; velns staigā apkārt kā rūkdams ļauna, ir kārdinājis arī Pestītāju, viņš arī imitē Dievu, cenšas, lai pie cilvēkiem pieņemtas Dieva profanēšana. Tāpēc viņš arī māca burvjiem un raganām lietot Dieva vārdu un viņa vārdā maģiskās buršanas, māņus, figuras, bezdievīgus buļamos vārdus. Tāpēc ir radušies Dieva vietā vismaz 36.000 dievu pie pagāniem, izņemot senču un tuvinieku garus, kas kā dievi pielūgti. Magi ir, pēc Godelmana domām, tie, kas apzinīgi griežas pie demoniem, tāpat ar tiem slēdz līgumus, tos pielūdz kā Dievu, izlūdzas to palīdzību un padomu, ar barbarisku un nesaprotamu vai arī saprotamu vārdu skaitīšanu, ar tiem pievienotiem briesmīgiem zieģeļiem, attēliem, eksorkismiem, lāstiem tos izsauc un pieaicina (ir vācu Schwarzkünstler). Līguma saturs ir atteikšanās no Dieva, miesas un dvēseles atdošana velnam; to paraksta ar asinīm. Velns tiem tad palīdz, cilvēka, dzīvnieka vai citā veidā ar tiem sarunājas, solās, izsaukts, uz vietas nākt, dot padomu, palīdzēt visās lietās un burvībās, uz visu atbildēt, atbrīvot no cietuma u. tml., dot bagātības, izpriecas bez darba, kā arī padoties viņu pavēlēm un tās izpildīt. Pēc līguma noslēgšanas viņš tos apmāca pats jeb caur vecākiem burvjiem un maģiskām grāmatām. Daži magi piesauc jaunos garus, citi nepiesauc!

Šiem teoretiķiem, kas visumā paliek pie jau pieņemtiem principiem raganu lietās, pievienojas arī Rostokas un Vitenbergas audzēknis, labs raganu literatūras pazinējs, Rīgas superintendents Hermans Samsons.

Ja L. Arbuзову² pārsteidz, ka Samsons savā darbā parasti nepievied piemērus no apkārtējās dzīves, kaut gan vizitācijās Vidzemē dzirdējis briesmīgus stāstus un sūdzības par burvībām, tas tomēr ir saprotams. Samsons ir devis teoretisku traktātu un tāpēc arī pieslejas tiem teoretiķiem, kas jau iepriekš, neskatoties uz konfesionalo atšķirību, ir vienojušies cīņā ar raganām, savos darbos neapšaubot velna varas robežas; konkrēto esamību un aktīvo iejaukšanos neapstrīd arī pēc viņa ne P. Einhorn, ne Mancelis, ne arī Mežmuižas mācītājs Ranējs.

1626. g. Rīgā iznāk II. Samsona grāmata „*Neun Auszerlesenen und Wolgegründete Hexen Predigt, Darinne der Terminus Magiae oder Zauberey nach den Logicalischen terminis richtig und kurtzlich aus Gottes Wort vnd andern Schribenten und Historien erklärt und anszge-*

führet worden etc.“ Veltījumā Akselim Uksenšernam Samsons aizrāda, ka baznīcu vizitācijās viņš dzirdējis briesmīgus stāstus un sūdzības par burvībām; viņš grib der arme Priesterschaft pakalpot, lai tā redzētu, kāds posts ir burvība; mācītājiem tas būtu ceļš, kā vest pie Dieva. Sprediķu krājums ir īsts traktāts pret burvjiem un raganām, pie tam vienīgais no tiem laikiem, kas Rīgā iespiests, un ir līdzvērtīgs tiem, kuŗu daudz ir Vakareiropā raganu prāvu psihozes laikā; šo prāvu vadītāju uzskatu raksturošanai Latvijā tas ir vēl pietiekoši ne-novērtēts dokuments.

Pirmā sprediķi apskatīti vispārējie jautājumi, no kuŗiem pirmais — vai ir burvji. Par to Samsonam nav iemesla šaubīties: pierādījumus un piemērus viņš atrod Vecā un Jaunā Derībā, kā arī ārpus Svētiem Rakstiem. Ka arī šeit Vidzemē ir par burvjiem un raganām ko sacīt, to māca ikdienas novērojumi, kuŗu ir vairāk kā patiktos.

2. Kas ir maģija jeb buršana? Buršana ir, ja cilvēki ar sātāna palīdzību un līgumā ar to kādu Dieva radītu lietu citādi lieto un citu ietekmi meklē, nekā Dievs to iekārtojis, lai līdzētu jeb lai kaitētu. Gandrīz vienīgi šeit viņš min piemērus no vietejiem ticējumiem un ārstniecības, citur no šādiem piemēriem atturēdamies. Piemēram, vībotne daudzām kaitēm derīga, bet daži māptīcīgi ļaudis to izrok zināmas dienās un stundās un meklē tur ogle, lai drudzi aizdzītu. Peoniju saknes ir tāpat daudzām miesas kaitēm, dziedināšanai, bet daži tās lieto negaisa un garu izsaukšanai. Āboliņa lapa ir četrām lapīnām, ir laba *für hawen und stechen*, Jāņu vakarā vajaga siena iespraust kādu zālīti un ja tā zaļo, tad domā, ka tas, kuŗa vārdā tas darīts, visu gadu cauri dzīvos; ja tā novīst un neuzplaukst, tad tam būs jāmirst³. Šeit piederas arī tas, ja zināmiem vārdiem un burtiem piedaudzina to, kas no dabas tiem nav dots. Viss tas ir māptīcība, un tur ir redzams burvības velns, ja ne atklāti, tad apslēpts un noslēpts. Jo palīdzību meklēt radītās lietās citādi, kā Dievs to nolīcis, un īsto palīgu aizmirst ir māptīcība, un tas nozīmē velnam jo tuvu nākt.

3. *Quae sit causa efficiens incantationis?* Kas ir galvenais iemesls burvībai? Pamats ir velns. Pēc 2. Kor. 4. viņam ir valsts arī šajā pasaulē, un šajā valstī ir arī pavalstnieki, kalpi un ieroči viņa gribas un darba izdaišanai — ne tikai citi velni un ļaunie gari, bet arī no cilvēkiem. Bez velna vainīgi ir arī cilvēki paši, viņu nepastāvīgā sirds un prāts. Arī viņi top par velna ieročiem un līdzekļiem cilvēku pavešanai. Daži ir sātānam padevušies, un uz viņa pavēli citus ved burvībā un nelietībās. Arī jauni cilvēki tiek ievilināti raganu dzīrēs, kur velns jaunu cilvēku izskatā tos, kam uz ēšanu, dzeršanu u. t. t. prāts, sajauc un noved pie buršanām un tad raganu cunftē.

4. Vai virieši vien ir burvjos (*Drachen Hengst und Wetterma-*

cher)? Jeb ir arī sievietes (*Drachen Huren und Wettermacherinnen*)? Bibeļe ir sevišķi pret sievietēm; ir arī vīrieši.

5. Kā top par burvjiem un raganām (*Zauberer, Drachenhure, Wettermacherin*)? Ar atteikšanos no Dieva; jāzvēr velnam, tas jāatzīst par kungu un ķēniņu, un tam visās lietās jāklausa; sātāns šajā ziņā ir Dieva mērkaķis. Kā Dievs noslēdzis derību ar patriarhiem, tā arī velns ar neticības bērniem; tie lai dod viņam savas sirds atslēgas un tam uzticas; viņš tos nepametīs, būs pie tiem un palīdzēs; tie lai solās stingri pie viņa turēties un būt viņa valsts uzticīgie vasali. Kā Dievam ir sakraments, tā velnam sava kristība, kur citas raganas atnes ūdeni, bet kristī sātāns vai kāda ragana⁴. Starp cilvēku un sātānu top noslēgts līgums. Līdzekļi, ar ko sātāns savu panāk, ir 1) *mala suggestio* — ļauna iedvesme (ja cilvēks nabags, grib būt bagāts, sātāns to novēro un ar viltu ļaunas domas iedveš), 2) *mentis excaecatio* — prāta aptumšošana, kad ir iedvesta doma velnam padoties un grēcīgas iedomas ar burvību iepūstas; arī gadījums pie tā var novest (piemērs — Fausts); 3) *visibilis apparitio* — velna redzama parādīšanās, liekot caur raganām uz raganu dzirēm sevi izsaukt sievas vai vīra izskatā. No cilvēka puses vēl klāt nāk istās ticības nezināšana, ticēšana velna spokiem, burvībām, vārdošanai. Sprediķu turpinājums vērsas pret katoļiem: 5 pāvesti esot bijuši velnam padevušies; Samsons to pamato ar jezuita Kostera izteicieniem; jezuiti bijuši burvji, tiem bijušas arī burvju grāmatas, ar tēliem tie daudz ko varējuši. Zemnieki par burvi esot turējuši jezuitu pateru Jāni: nevarēdams piespiest kristīties, tas tiem draudējis: *das und das sollte ihnen und ihrem Vieh Wiederfahren* — un tā arī noticies. Iemesls, kāpēc zemnieki uz laukiem burvībā nogrimuši — tie pa daļai uzauguši pilnīgā māpticībā vai arī pāvesta ticībā⁵.

Otrais sprediķis. Otrā vaina (sk. 1. spred.) ir Dieva vārda nievāšana. Daudzi nenāk uz baznīcu, tiem mājās ir savs pūķis un elka dievs; tam viņi kalpo un tam tie padevušies. Kur nav Dieva vārda sirdi, tur velns viegli tiek klāt. Arī ārsti (*Medici und Physici*) tā var nonākt pie slepenās maģijas un burvju mākslām (*Pistorija Daemonomania*). Pie jezuitiem virsroku ņēmusi burvība; jezuits Jacobus Grethserus rakstījis 3 grāmatas *De benedictionibus et maledictionibus* — par benedikcijām un lāstiem, aizstāvot daudzus burvības papēmienus, piem., Jaņa evaņģēlija uzkāšanu ap kaklu, kas noderīga daudzām lietām.

Trešā vaina ir *incredulitas* — neticība, šaubas par Dieva palīdzību sevišķi nabadzībā, parādos u. tml.; necerot vairs nekā, meklē pie velna atbalstu — piemērs 5 pāvesti.

Ceturtnā vaina ir *privatae vindictae cupiditas* — atriebības kāre, skaudība, kas liek otram jaunu darīt; sev. sievietes ir tādas. Šādi ļaudis bieži pieslejas velnam un mātās no viņa, kā ienaidniekam atdarīt; tāpēc tie cilvēkiem un lopiem, laukiem un augļiem ar savu buršanu un indēm un negaisu darināšanu kaitē. Kas sēž tiesās, var bieži dzirdēt un pārliecināties, ka dažs par burvi tapis tikai ienaidniekam atriebties gribēdams.

Piektā vaina *petulantia* — iekāre, ja kāds vairāk grib zināt, nekā tas tam vajadzīgs. Kad velns to redz, viņš pats vai caur saviem kalpiem sola lielas mākslas un zināšanas, kā Faustam u. c. melnās mākslas meistariem (piemērs no David Menderus *Hexenpredigten* p. 41). Kāpēc šajā laikā tik daudz burvju? Dieva dusmība ir parādījusies. Vai tagadējie ir Ēģiptes burvjiem līdzīgi? Samsons to apgalvo: tie noliedz Dievu, kristību un ticību, atsakās no Kristus un viņa valstības, slēdz līgumus ar sātānu, solās to par ķēniņu un kungu turēt, to piesaukt, palīdzību gaidīt. Ar sātāna palīdzību tie arī šo to izdara, kā paši atzīstas.

Varētu iebilst: kā mēs varam runāt par velna paktu un kontraktu pie tiem, kas lielā melancholijā nezina, ko tie dara, kas ir prātā satraukti, iedomājas par sevi neiedomājamas lietas? Šis jautājums ir pirmais, kur redzam jaunus uzskatus. Šis novirziens ir ar prasībām, kas apm. līdzīgas tām, ko tagad tiesā noskaidro — vai vainīgais ir pie pilna prāta un saprašanas. Visai interesantās pārrunas šajā ziņā ir par vilkačiem — velns ar viltus fantaziju liek iedomāties cilvēkiem, ka tie ir bijuši vilka izskatā un citiem liek tam ticēt. Tā tad slimīga iedomā. Samsona atbilde ir noraidoša: šis ierunas neiztur iebildumus, un tām ir maz pamata. Jo mūsu laiku burvji saka, ka pie viņiem nav nekādas īstas melancholijas un galvas vājuma; tie ir viltīgi un uzņēmīgi savu lietu noslēpšanā, zinot, ka tie nelabi dara un grēko. Tāpēc tēvs paved dēlu, māte meitu, kungs kalpu, kundze kalponi, kas neliecina par melancholiju un satrauktu prātu. Pēc Bodina domām⁶ viens burvis vai ragana var 500 citus par līdzīgiem padarīt; tiem, kas velnam padevušies, tad jāpieved citi, lai tas viņus pašus neplēstu un nedauzītu; ne tikai noziedzība vien ir šajos cilvēkos, bet arī velna valstības pastāvīga vairošana. Viņš akceptē Bodina slēdzienus (1, 2. c. 4): I Deum et omnem Christianam religionem abnegant, II Blasphemant Deum; III Dant fidem Diabolo; IV Progeniem Satanae devovent; V Parvulos nondum baptizatos sacrificant diabolo; VI Quoscumque possunt, promittunt, se esse adducturos; VII Invocant Satanam, in nomine eius iurant; VIII Incesta colunt adulteria auff ihren täntzen; IX Infantes et animalia veneno occidunt; X Necant fruges; XI Rem habent cum diabolo. *Solche Sünde sol Obrigkeit mit dem Feuer straf-*

Jen. Sākumā, kad viņi ar velnu ielaižas, tie nedara kā sapnī, bet apzīngi un ar apdomu to, ko sātāns sola un ko viņš grib. Kad tie ir tapuši par velna suņiem, un kad viņš tos saitē vadā, varbūt viņu prāts ir apmāts un sajucis, ka tie domājas tur un tur bijuši, daudz savādas un brīnīšķīgas lietas darījuši, ko patiesībā nav darījuši un minētās vietās nav bijuši.

Sestais jautājums: *quae sit causa finalis?* Kāds ir mērķis? Divi mērķi ir visās burvībās: kaitēt un labumu gūt. Ar burvību var lopiem kaitēt, negaisu izsaukt, augļus iznīcināt un daudz nedzirdētu jaunu darīt. Ir arī zūdzības: raganas pienu, olas un ēdienu zog (piemērs no Trithemija). [Šis raganu veids ir tuvāks tam, ko dod mūsu tautas tradīcijas par raganām — piena kaitētājām].

Trešais sprediķis: Kāds ir raganu iespaids, un cik tālu sniedzas viņu vara? 1. Vai velns un burvji var darīt brīnumus? Ir Dieva un velna brīnumi. Pirmos nevar velns, kā to var Dievs, kas licis saulei stāvēt, ēnai atpakaļ iet, ar mazumu maizes daudzus ēdinājis, dziedinājis slimos, modinājis mirušos, aklos darījis redzīgus, tizliem licis iet, šķistījis netīros. Tas velnam un raganām nav iespējams; tie nevar arī pārvērst vienu radījumu otrā. Velnam pa spēkam ir *mira et mirabilia*, bet ne *miracula*. Vai ir vispārīgi velna brīnumdarbi? Viņš pats nekā radīt nevar, bet var ar Dieva atļauju rīkoties ar radītām lietām. (Ījaba piemērs.) Velns nevar: 1) neko radīt, 2) radītas lietas vairo, 3) sapostīto atjaunot (aktus redzīgus darīt), 4) viņš nezina nākošās lietas, 5) nevar neauglīgu par auglīgu darīt, 6) nevar elementiem nekā atņemt (sauli apturēt). Ja kas tamlīdzīgi notiek, tā ir mānišana. Tā Alberts⁷ kādu nomirušo atvedis dzīrēs, bet kad kāds to atmaskojis, mirusē bez dzīvības pakritusi; līdzīgi rīkojies Joh. Trithemijs. Kā ir ar likantropiju? Vai velns var cilvēku pārvērst par kaķi, cūku, suni, vilku? Bodins domā, ka var; tā domājot daudzi arī tagad, bet pēc Samsona domām tā ir fantāzija un velna maldi; viņš atsauca uz Sv. Rakstiem, uz 308. g. Galatijas un 610. g. Bakaras koncila lēmumiem. Šeit ir krāpšana, pagānu uzskati, sapņu fantāzija, velna iedvēstas iedomas, ka cilvēks to dara. Viērs⁸ dod piemēru, kā kāds gudrs vīrs, velna apmāts, iedomājies, ka zināmos laikos viņš topt par klistošu vilku. *Tribuit id phantasiae.*

Ceturtais sprediķis: Pirmais jautājums — vai sātāns un viņa pūķu cilts var laiku veidot — krusu, lietu, vēju, salnu uzsūtīt? To var tikai Dievs. Bakaras koncila lēmums ir: *Siquis credit, quod aliquis immundas creaturas Diabolus fecerit, et tonitrua, et fulgura et tempestates et siccitates, anathema sit.* Dievs var gan velnam pieļaut kaut kur sacelt kaitīgu vēju, pārkonu, zemes tricī; viņš *ein hauffen Unziffer, Frösch, Raupen, Keffer, Hewschrecken behend und eilends*

zu sammen bringt und über sich in die Luft führet und hernach unterm Donner Wetterleuchten und Platzregen wieder herab fallen lesset, welches ihm als einem Geist in der Luft mechtig... Pāvils viņu sauc par valdnieku, kas valda gaisos, un vai valdniekam arī nevarot būt kas atļauts? Kā laiku darina? Ņem akmeni un sviež uz saules rieta pusi, sviež gaisā smiltis no tekoša strauta oder sūnst Sewborsten in einem Hafen sieden. Liek arī kokus un baļķus šķersām strautā. Velns tad dod priekšrakstus par dienu un stundu. Ja nu nāk krusa un negaiss, ko velns pats taisījis, vai kā labs dabas pazinējs to nomanījis, ka pēc Dieva gribas tā būs, tad domā nabaga ļaudis, šie esot to izdarijuši, vai arī velns pēc viņu gribas. Otrs jautājums: vai burvji un raganas var ar velna palīdzību cilvēkiem, bērniem slimības un likstas uzsūtīt, arī lopiem un zemes augļiem kaitēt, māju virs galvas aizdedzināt? Ja Dievs to ļauj, tad velns var daudz ļauna darīt. Ko var viņš pats, to var arī caur burvjiem darīt. Šādai kaitēšanai ir dažādi līdzekļi. Burvji var kaitēt, ja tie stingri uzskata cilvēkus, sev. sievas stāvokli un mazu bērnu ar ļaunu skatu. Tāpēc saka: bērns ir nobrīnīts. Vai arī ar rokām wenn sie ein griffchen thun oder berühren das die Mahlzeichen am Leibe haftend bleiben, vai arī ar ziedēm aptraipot durvis, durvju rokturus, solus u. c. lietas; vai ar citām indēm, ko slepeni liek cilvēkam augļos, cepumos, maizē, citos ēdienos un dzērienos; vai arī ar ļaunu vēlējumu, lāstiem un sevišķiem drausmīgiem un briesmīgiem vārdiem un runāšanām velnu piespiežot, kā tie domā, šurpu nākt un cilvēkiem izdarīt to, kas ir viņu ļaunā griba un lāsti. Vai arī tie var kaitīgas sulas, zāles, tārpu asinis, riebīgu dzīvnieku ikstis un iekšas podos savārit un cilvēkiem un lopiem iedot; vai arī tie var cilvēkam iekšās dzelzi, kokus, matus u. tml. lietas ieburt⁹.

Lai gan sātāns visu to var, viņš tomēr ņem savu raganu pulku palīgā un izliekas, ka šis pulks ar savām rokām un muti to veicis un to darbu izdarijis, lai paturētu nabaga ļautīgus savā varā. Kāpēc Dievs to pielaiž? Šeit ir daudz pārrunu. Sātāns arī vairāk nevar, cik Dievs to atļauj. Trešais jautājums: vai burvji laižas pa gaisu, jāz uz ieziestiem kokiem, vilkiem u. c. dzīvniekiem no vienas vietas uz otru tur deļot, ēst un dzērt, vai tie viens otru pazīst un visādīgi laiku pavada? Daži domā, ka raganas nejāj, nav viņām arī sanāksmju, bet velns miegā tām iedveš, ka pamodušās tad domā jājušas caur skursteni un velnu sabiedrībā jautras bijušas. To apstiprina Lutērs: pēc ziedes kāda ragana grimusi dziļā miegā. Citi ir pretējās domās, pamatojoties uz Sv. Rakstiem u. c., kā Bodins (p. 120, 156 sg., 172). Samsons pieņem abas iespējas. Viņš noraida miesīgos sa-

karus raganām ar velniem, jo velns ir gars, kā arī to, ka raganas no velniem varētu bērnus dzemdēt, ko apmaina pret istiem bērniem.

Piektajā sprediķī apskatīti maģijas veidi un iedalījums, kas visumā saskan ar jau zināmo sadalījumu: 1) *Magia naturalis*, kas Samsona uztverē ir dabas parādību saprašana un dabas zināšana, kam pretim ir 2) *Magia diabolica* — velna maģija ar dalījumu: *divinatoria, praestigatoria, effectoria*. Pirmā ir zilēšanai; ar to nodarbojas cilvēki, kas no velna izzina un citiem saka, kā tiem ies, cik tie ilgi dzīvos, kas tiem ko paņēmis vai nozadzis, pareģo laimīgu izdošanos u. t. t. Līdzās Bībeles un seniem piemēriem arī šeit ir uzbrukums jezuitiem; tie varot ar vegām (durch weissagen ihres Geistes) visu zināt, kas luterāņiem ir pie galmiem, augstās skolās un citur, un citas visapslēptākās lietas, ko pat neviens nodevējs nevarētu zināt. Šeit pieskaitīta arī Trithemija *Steganographia* ar burtu kombinācijām. Samsons pārmet, ka esot cilvēki, kas tieši no baznīcas un svētā vakariņa skrienot pie čigāņiem un vecām raganām, liekot tur rokā skatīties un zilēt. Velns varot zināt tikai to par nākošiem laikiem, ko Dievs ļauj zināt — no pravieša atklāsmēm, ko Dievs tam ļāvis zināt, vai arī ar secinājumiem no jau zināmā. Bez tam viņš ir melis.

Sestajā sprediķī apskatīts otrs velna maģijas veids, blēņu maģija (*Gauckel Zauberei*). Tā ir acu mānīšana dažādiem līdzekļiem. Trešā ir efektīvā maģija ar kaitēšanu cilvēkam, lopiem, lauku augļiem, ko dara velns vai viņa kalpi (arī laika darināšana, ugunsgrēki u. c.). Kaitē paliekot zem sliekšņa kaut ko, ar vaska figurām, dara aklus vai mēmus cilvēkus. Var arī dziedināt; viens burvis var otra jaunumu aizdzīt. Velns var parādīties gan kā dvēseles no moku vietas vai kā balta sieva, kas bērnus biedē. Velna izdzišanai ar eksorkismiem — mesēm, kas ir pie katoļiem, Samsons nepiekrīt, un eksorkismu vārdi arī nevarot velnu izdzīt, ar to veicinot tikai velna māņticību. Tā iesvētījot arī zvanus¹⁰, lai velns tos nezog un neaiznes prom purvos vai ezeros. Ar zvaniem domājot aizdzīt negaisu, zibeni, pārkonu, vēji piestājot un velns drebot — vai tā neesot buršanās!

Kā ceļas maģija: no māņticības, jaunas sabiedrības ar burvjiem un raganām, kas lasa tādas grāmatas — kā Trithemija *Steganografija*, Viēra grāmatu *De praestigiis daemonum*, Kornelija Agripas grāmatas; apdraudēti arī fiziķi un mediķi, kas pa 3 gadiem reiz nāk baznīcā, bet pārējo laiku kavējas pie šīm grāmatām. Beidzamais iemesls ir *crudelitas superiorum erga inferiores* — kungu bardzība pret padotiem. Blakusapstākļi ir: *malitia ac petulantia* — ļaunība un nebhēdība, *induratio* — iespitēšanās. Sekas ir laicīgais un mūžīgais sods. Pirmais ir no valdišanām, kam no Dieva uzdots pēc Mozus 2, 22, 18 raganas dzīvas neatstāt.

Septitajā sprediķī apskatītie iemesli *corruptionis nostrae* ir saistāmi ar intelektu, gribu un cilvēka ķermeni, ko maitājot iejaucas sātāns. Griešanās pie burvjiem ir pret Dieva likumu, pret ticību, pret cerību, pret Dieva mīlestību, pret Dieva bijāšanu, pret lūgšanu, pret pacietību, pret sirdsapziņu, pret kristību. Samsona citētie vārdi: *Beneficia daemonum omnibus sunt nocentiora vulneribus* atkārtojas arī Manceļa sprediķos. Pagānisms ir gadījumos, ja bērns mirst, govš pienu nedod, ja lopi neizdodas, ja ir sāpes pie miesas, ja kas zudis, griezties pie burvjiem pēc padoma — kaut arī līdzīgi citiem kristīgiem šādi ļaudis uz baznīcu nāktu. Tāpat pagāni ir tie, kas domā par laimīgām un nelaimīgām dienām un tās ievēro. Neder arī planetu un sapņu grāmatas.

Astotajā sprediķī: Tie cilvēki ir burvjiem līdzīgi un tuvi, kas pie tiem griežas, un tie šādām dienām, kā arī zvaigžņu pētišanai, nākotnes noteikšanai, astrologiem. Par tiem esot sakām vārds: *sie lügen wie die Kalendermacher* — nevar noteikt laiku uz priekšu un cilvēka likteni no zvaigznēm un spīdekļiem. Tie ir tuvi burvjiem, kas apvārdo visādas slimības, krusu, pārkonu un negaisu, tāpat apvārdo uguni, dara neredzamu, nodrošina pret cirtieniem un dūrieniem, pret lodēm u. tml.

Kā aizsargāties un nodrošināties no burvjiem un raganām? Ar grēku nožēlošanu, lūgšanu, pienākuma pildīšanu.

Devītajā sprediķī aizrādījums, ka šādi cilvēki grēko pret visiem 10 baušļiem. Laicīgās priekšniecības uzdevums ir: (sal. 1559. g. prāvu Grobiņā) *inquisitio* — uzzināšana, vai tādi ir, nenogaidot sūdzētājus un aizrādītājus.

Ich höre, es sollen Waxgiesserinnen und andere Teuffelsgesindlein mehr sich unter uns auffhalten, Obrigkeit thue die Augen auff. Ko darīt ar apcietinātiem? Daži līdzekļi ir aizliegti, daži atļauti. Nedrīkst tiem drēbes mainīt, matus apcirpt, aplacīt ar svētītu ūdeni, likt meklēt pēc zīmes, ko velns tiem padusē vai citur būtu iespedis.

Samsons ir pret ūdens pārbaudi raganām¹¹: Aizliegta pārbaude ar dzelzi, arī citu personu uzrādīšana, kas bieži ir nevainīgas. Atļautie līdzekļi ir: 1) divi, trīs godīgi liecinieki, kas redzējuši un to var apzvērēt, ka apvainotie kaitējuši un tas piepildījies, 2) atzišanās, kas nav ar mocīšanu izspiesta, 3) skaidri pierādījumi. Kādi ir sodi? Jezuiti un kalvinisti kopā ar Del-Rio prasa nāves sodu, uzskatot burvjus un raganas arī par ķeceriem. Samsons iedala tos 3 grupās: 1) vienā tos, kas ir *in tieffer Melancholia ersoffen*, tā tad velna apmāti, kas iedomājas, ka ar velnu ligumu noslēguši, to un to ir izdarijuši, par ko atzistas, kas tomēr nav patiesība un ir netaisnība pret pašu, 2) citi ir tiešām ar velnu ligumu slēguši, bet nav ne cilvēkiem, ne

lopiem kaitējuši; 3) ir ar velnu liguši un kaitējuši cilvēkiem, lopiem un labībai. Pirmos, kas ir fantazijas varā, vajaga žēlot un nesodīt, jo melanholija un fantazija *ist kein Laster, sondern des Hertzens und des Häuptes Kranckheit*. Trešie ir *maleficae*, un tur nav nekādu šaubu: to sodīšana ar nāvi ir noteikta.

Otru kategoriju nesodīt ar nāvi, bet pārmācīt vai no draudzes izslēgt, jo tas ir vairāk garīgs nekā laicīgs politisks noziegums, par to nav sodīts arī pirmos kristīgajos laikos ar nāvi. Kārļa Piektais noteikums Romas valsti ir: *So jemand durch Zauberey Schaden oder Nachtheil zufüget, soll man ihn straffen vom Leben zum Tode, vnd man soll solche Straffe mit dem Fewr thun Wo aber jemand Zauberey gebraucht, und damit niemand schaden gethan hette, soll sonst gestraffet werden, nach gelegenheit der Sache, darinnen die Urtheiler Rhats gebrauchen sollen, wie vom Rhat suchen hernach geschrieben stehet. Šādus uzskatus atzinuši Johannes Brentius kādā vēstulē, Antonius Praetorius savā grāmatā par burvību, Augustins Lercheimers grāmatā *Christlich Bedencken*, Godelmans *De Magis et veneficis* lib. 3 c. 11 § 32—33.*

Sehet ihr Obrigkeiten, und vernehmet, wie man in Theologischen Schulen von dieser Sache redet, und lernet, wie ihr unter das Zaubergesindlein das Recht sprechen sollet — noteikti un skaidri nobeidz Samsons.

Ši devītā grāmata būtu juristiem komentējama, jo Samsona priekšraksti šeit ir vienīgie aktualie aizrādījumi Baltijas raganu tiesnešiem. Viņa uzskati ir skaidri — garīdznieki pārlicina tautu, apkaņo burvjus un citus velna kalpus, kā arī cīnās pret tautas ārstniecību, kas lieto aprakstītos aizliegtos līdzekļus un tos, kas pie šādiem ārstētājiem griežas. Tā raganu prāvās sev. 17. g. s. beigās bieži figurē sāls pūšana (sal. Tisa prāvu 1691.). Laicīgā vara ir pati arī iniciatīva, nenogaidot sūdzētājus un aizrādītājus. Tiesa tomēr noraida blakuslīdzekļus un pazīmes, kā velna zimogu plankumu veidā uz miesas, noraida arī katolisko svētā ūdens lietošanu, paliekot pie izmeklēšanas. Lai gan Bruinings¹² redz mērenību sodiem pirmajos raganu apkaņošanas laikos 15. g. s. un 16. g. s. sākumā baznīcas noteikumos (1428. g. baznīcas statuti Rīgā, 1519. g. Sāmsalas-Vikas bīskapa baznīcu vizitāciju noteikumi) un pat humanu pieeju, 17. g. s. ar Samsona priekšrakstiem ir jau novirzījies citās gaitās. Gan pirmā grupā ir iedalīti tie, ko var atzīt par tādiem, kas par savām gaitām nav atbildīgi psihisko defektu dēļ, bet divās pārējās grupās figurē pozitīvi izšķirtais jautājums par līgumu ar velnu un pēdējā noteikts *maleficium*, kas sodāms pēc bargā Mozus priekšraksta vienīgi ar nāves sodu. Lidzas traktātiem par maģiju šajos ieskatos nevarēsīm

neredzēt arī juristu līdzīgas domas. Ne velti plaši pazīstamais *Benedikts Karpovs*, kas 53 reizes izlasījis Bibliu un 20.000 cilvēkiem sagādājis nāvi, savos plašajos teoretiskajos rakstos, kas tik ļoti iespaido turpmāko juridikciju raganu prāvās, konstatē šajās prāvās vissmagāko noziegumu — *crimen laesae majestatis divinae*, kas ir tikai ar nāvi izperkams. „Viņš uzskata par savu pienākumu burvjus un raganas, kas ir velna sabiedrotie un viņa ieroči, no pasaules iznīdēt; viņiem pašiem tas ir labākais pakalpojums — proti atbrīvošana no velna varas. Tā viņa teorija top šeit tieši agresīva¹³.“ *Carolina*, ko piemin arī Samsons, Karpovā ir atradusi pilnīgāko iztulkošanu šajā virzienā un prof. A. Švābe rāda, kā šis likums nonāk arī pie mums¹⁴.

Samsona sprediķu avoti ir samērā viegli izsekojami marginalās piezīmēs. Pirmā vietā šeit ir *Bodinus*, De magorum Daemonomania, ko savukārt vācu valodā ir tulkojis Johans Fišarts (1581.). Jau I sprediķi viņš atsaucas uz Bodēnu de obligationibus cum Satana, par līgumiem ar sātānu (Bod. 153, 155, 159), citējot arī Del-Rio (I. 2 g. 4). II sprediķi viņš pieved Bodēna buršanas noziedzīguma formulējumus (II 4) un de venditione ventorum (189), pēc Bodēna III sprediķi atstāsta no malleus maleficarum par velnu kaķa veidā (II, 6, 187); IV sprediķi citēts Bodēna darbs (120, 156s., 172) par to, ka velns vadā pa gaisu, un tāpat par sabatiem (166), V sprediķi de mendaciis satanae (II 3, 149—150) un par sātāna glaimīgiem vārdiem (151); Satan vult invitari (144); VI sprediķi par žongļieriem, kuŗu māksla pieskaitīta arī burvībām, ir atsaukšanās uz Viēru un Bodēnu (III, 3p. 299), uz pēdējo arī polemikā ar jezuitiem par pēdējo brīnumiem (II 8), VIII sprediķi polemizē astroloģijas dēļ, ko Bodēns atzīst (58, 62s., 77), IX sprediķi no Bodēna ņemti definējumi noziedzībai pret otro (378, 379), trešo (407), ceturto (476), piekto (308), sesto (382, 379) hausli un piemēri lieliem grēkiem (377). No Šejienes ir arī mudinājums priekšniecībai būt modrīgai pret burvjiem un raganām (p. 313), bet jezuitu (Del Rio V sect. 16) un *kalvinistu* pārliecīgai bardzībai (Perkinsius p. 287s.), (Bodin. 461, 457) viņš nepievienojas, simpatizējot *Lercheimera* un *Godelmaņa* (III 11, § 32—33) mērenākam novirzienam, kam pieder arī Brentius un Ant. Praetorius. Otra kalvinista *Perkinsija* Baskanologia ir pamatā Samsona spriedumam II sprediķi polemikā ar modernistiem, kas grib nostiprināt t. s. melancholijas resp. fantazijas nozīmi; Samsons paliek pie velna ietekmes kā pie galvenā faktora (Perk. 222 sek.); no Perkinsija nāk arī VIII sprediķi nodaļas par laika pareģiem (88, 96, 102, 103) un astroloģiju. Perkinsijs aizstāv arī pārbaudi ar karstu dzelzi (239). Godelmanis un Lercheimers pieminēti samērā reti, lai gan Samsons, kā jau minēts, ir

viņu ietekmē. Godelmaņa darbu viņš citē IV sprediķi par velna vil-
tus ēdieniem (II 4), Lercheimeru IX sprediķi par izmeklēšanas grū-
tībām raganu prāvās (p. 197). Ari Peukera darbs citēts tikai vienu
reizi, no tā pievedot III sprediķi nostāstu par Alberta no miroņiem
atmodināto jaunavu (II 6) un par vilkačiem (p. 280 s.).

Pilnīgi noraidoši Samsons VI sprediķi izturas pret darbiem, ko
viņš kvalificē par istām burvju grāmatām, proti, pret Agripas De
magia, Trithemija Steganografiju un Viēra De praestigiis daemo-
num. II sprediķi pieminēts, ka caur sātānu var sagādat ēdienus, kā
to darijis Trithemijs; V sprediķi viņš Steganografiju apzīme par wun-
derbare Schriftkunst, aizrāda, ka Trithemijs velnu var par kalpu
padarīt. Agripas 4. grāmata šeit nosaukta par paraugu bezdievībai
un burvībai, bet no Viēra ņemts aizrādījums par riņķa apvilksanu ap
sevi burvības aktos (I 13), VI sprediķi par žonglieriem (II 2) un
IX sprediķi par ūdens pārbaudi (V 6, 501). Pārējie citējumi ir ma-
zāk nozīmīgi — Pistorius Daemonomania I sprediķi — pret burtu
un vārdu maģisko spēku, ko pēdējais atzīst; II sprediķi no viņa ņemta
doma, ka nodarbošanās ar fiziku un medicīnu var pie slepenās ma-
ģijas novest. Pieminēts Lipsius (par orakuliem), Carolus Bovillus —
viel Teuflische beschwerden, Davida Mendera Hexenpredigten, Ul-
ricus Molitor von Hexen und Unholden u. c., arī dažas reizes Mal-
leus maleficarum. Pazīstams viņam ir arī Olaus Magni. No Erasma
ņemts popularais nostāsts par vēžiem, kas ar svecītēm laisti rāpoties
kapsētā it kā mirušās dvēseles (Epist. I 22). Specialā naidīgā no-
stāja pret jezuitiem ir stipri izmanāma. Atsaucoties uz Gretseru (Ja-
cobus Gretserus De benedictionibus et maledictionibus) II sprediķi
viņš polemizē ar to, jo pēdējais aizstāv daudzus burvības paņēmie-
nus (234). Trešā sprediķi, citējot Gretseru, viņš jo plaši atstāsta par
svētīto ūdeni, sāli, vaska tēliem u. tml. katoļu uztverē, ar ko po-
lemizē (cit. 182—183, 125—126, 68, 119, 59, 55—56, 112, 124, 57, 135,
121, 107—108 lpp.); sal. par zvanu svētīšanu VI sprediķi (224). Pret
jezuitiem viņš atsaucas arī uz Peltana un Hazenmillera jezuitu vēs-
turēm. Speciala nozīme ir Pierija darbam (Pierius, Hieroglyph. lib.)
velna dažādo vārdu izskaidrošanai.

Gadu vēlāk par Samsona sprediķiem arī *Pauls Einhorn*s, toreiz
Mežmuižas mācītājs, vēlāk Kurzemes ģeneralsuperintendents, publicē
savu pirmo darbu¹⁵. Šis darbs tikai pa daļai pārdrukāts¹⁶ izvilku-
mos, pie malas atstājot teoloģiskos disputus un pārrunas, kas visumā
ļoti atgādina Samsona darbu un kas var līdzīgi raksturot laikmeta
uzskatus. Šeit apskatīts pilnīgais izdevums. Jau veltījumā hercogam
Fridricham ir jautājums, wie stimpt Christus mit Belial? Tālāk aiz-
rādījums, ka šajā zemē pie gaišās un skaidrās evaņģelija gaismas vēl

visādi Dievam pretīgi māņi (superstitiones), māņticīgi uzskati un paražas, kas dziļi pie nevēcu iedzīvotājiem iesakpojusies un grūti izskaužami. 1. *nodaļā* (par neisto pagānu dievu piesaukšanu un godināšanu) Einhorns piemin, ka katrs zinot, ka *šajās zemēs* agrāk bijusi atbaidoša māņticība (Abgötterey), ka bijuši daudzi dažādi dievi, labi un jauni. Puķu, labības un citu zemes augļu dieviem kalpojuši ar sevišķu kultu. Otrs bijis debesu un zemes dievs, trešais jūras, ceturtais jūnieku, piektais aku, upju, sestais bagātību u. tml. Tā viņiem ir bijis sevišķs dievs pārkonam un negaisam, ellei un mūžīgai tumsībai, svētiem žogiem un mežiem, slimībām un vārgulībai, kungiem, ko šīs zemes iedzīvotāji visi ar sevišķām ceremonijām un kultiem pielūguši. Šādas un tamlīdzīgas dievības tiem bija agrākos laikos, tumsības laikā, kad kungi un valdnieki, proti, kas šīs pasaules tumsībā valda, bija pār tiem... Dievs, kam tie kalpojuši, nav pēc savas dabas nekāds dievs bijis... Pagānu dievi ir velni. Ar kristīgās reliģijas īsto gaismu un evaņģēlija mācību arī šajās zemēs velna valstība un visa elku dievība satricināta un tomēr līdz šai dienai daudz kas pārpalicis no elku dievības un māņticības... Lai gan nevēcu zemnieku tauta ir mācīta Dieva vārdam... tomēr viņā vēl ir neisti maldu uzskati par dievu un dieviešu daudzumu, ko tie vēl arvien savā darbā un darišanās piesauc, ko pats ar izbrīnu bieži esmu dzirdējis. Kad tie dārzā strādā, tie piesauc *Dahrsemate*, ja iet uz lauku, tie piesauc *Laukemate*; tai tie arī pateicas, kad labība ir laba; zveru šāvēji un mednieki mežā ejot piesauc *Mheschemate* un lūdz, lai tā viņiem laimi dotu un atļautu zverus ķert vai šaut. Tāpat tie piesauc *lopu dievi* un māti, vai, kad tie ceļo, *ceļnieku dievi* un māti u. t. t. Un tas ir jo parasts un lietošanā pie viņiem... Elka un pagānu dievus ir ievēdis velns. Tas ir liels kauns, ka ļaudis, kam evaņģēlijs tiek mācīts, šādos pagānu maldos paliek... Vajaga čaklam būt, lai sātāna valsti izpostītu...

2. *nodaļā* (par dienu izvēli) Einhorns raksta, ka ne mazāk pret Dieva vārdu un priekšrakstiem ir arī tas, ka šajās vietās tiek liela vērība piegriezta sevišķām dienām, un tās piešķir sevišķu spēku un iespaidu. Dažas no šīm dienām ar sevišķu māņticību mēdz noraidīt, dažas, turpretim, izvēlas šādam vai tādām darbam... Tā noraida dažādām darišanās pirmdienu un izvēlas sevišķi piektdienu, un tādas lietas, kam sevišķa laime vajadzīga, ir 3 piektdienās, vienā pēc otras darāmas; bet ja to dara citā dienā, tas nekad labi neizdosies. Lai uz to skatās, kā vien grib, bet tas ir tomēr kaut kas no pagānu māņticības, jo velns ir cilvēku bērņus tiktāl saistījis, ka tā viņi no istās un pareizās Dieva kalpošanas nogriežas... tas ir velna darbs, ka tas savējos saista pie zināma laika un līdzekļiem, ka viņš grib, lai

burvjū un burves sevišķas dienas izvēlas... Tāpēc nevajaga visādos darbos, kā sēšanā, aršanā, pļaušanā, stādīšanā, koku ciršanā u. tml. darbos skatīties uz zvaigznājiem, mēneša pieaugšanu un dilšanu: šī planeta, mēnesis, ir zemei vistuvāk, un tai it ka būtu vislielākais iespaids uz ķermeņiem, kas sastāv no elementiem un kas ir zem mēneša (*in Elementaribus vel sublunaribus Corporibus*), uz zemes ķermeņiem. Tāpēc arī viņa gaitas, pieaugšanu un dilšanu ņem verā, tāpat kā saules un mēneša eklīpses, saules un mēneša aptumšošanās.

Dienas pašas par sevi nekā nevar iespaidot, bet to dara Kungs Dievs caur dabu, caur spīdekļiem u. t. t.

3. *nodāļa* ir par māntīcīgu nākotnes lietu iztulkošanu no putnu brēcieniem. No trijiem putnu divinācijas seniem veidiem no pagānu laikiem diezgan vēl palicis šajā zemē: to, kas pretim runā, izsmej, it kā viņš nekā nesaprastu, būtu svešnieks cilvēku dzīvē un nekā no tās nezinātu. Sevišķi putnu brēcieniem šo speku un ietekmi pieraksta, no kraukļiem, vārnām sagaida jaunus brēcienus un zīmes par labu draugu nāvi, kariem u. tml. bēdīgas ziņas. Pūces brēcienam pieraksta sērgu un cilvēku miršanu, kas drīzi būs, arī ugunsgrēku u. tml.

Žagatas brēcieniem piemēro to, ka naks sveši ļaudis vai viesi. Dzeguzei to, ka tā gada sākumā sākdamā lūkot kādu aizkuko, cik gadu tam jādzīvo. Tāpat daži cītīgi kūkojumus skaita: ja kūko 20, 30 reižu, tad dzīvos 20, 30 gadus, ja mazāk, tad mazāk. Šādiem nāņiem nevajaga būt kristīgo starpā... No tā vajaga vairīties kā no Dieva nolieguma un velna meliem. Ir arī smieklīgi no putnu brēkšanas ko iztulkot, jo tie to nevar citādi, kā tas no dabas nolikts. Tiem nav arī zināšanu par nākošām lietām... To nevar putns dabiskā ceļā izdarīt. Putniem ir tikai dabiska balss... kā var dabisks brēcienis būt par nākošās nelaimes pazīmi, un citu dzīvnieku balss jaunu nevēsta? Citādi ir, ja kas notiek pretēji dabai — ja putni dzied svešā balsī vai arī lopi svešā balsī brēc — tad Dievs ar šādu brīnumu grib cilvēkus brīdināt (*Bileama ēzelis*). Arī ja dzemdē ko nepiemērotu (*Kserksa ķēve zaķi*), — *prodīgia*, — viss tas ir tikai velna iedvesme un mācīšana, lai cilvēkus no Dieva nogrieztu. Ja cilvēki apgalvo, ka sekas tiešām tādas bijušas, tad tas ir tikai gadījums, vai arī ziņu dod par nākošām nelaimēm pats sātāns ar putnu brēcieniem māntīcīgai tautai, jo viņš no nākošo lietu zināšanas nav izslēgts, ar ilgu pieredzi, jo viņš ir vecā čūska, ar nākotnes paredzēšanu no dabiskiem iemesliem, ar Dieva atļauju cilvēkus sodīt — viņš pavēsta to, kas tam piekrit; viņš ir ļoti ātrs kustībā, brīvs no materijas, daudz kur var būt un zināt (*arī subtilitate naturae, experientia temporum un revelatione supernorum spirituum*). Tas ir velna darbs,

un ziņas nāk tikai no jauniem un briesmīgiem putniem. Tāds ir krauklis... pūce... dzeguze... Ar tiem viņš saista cilvēkus. Lai vārdes, kraukļi u. c. putni brēc ko grib un lai uz tādiem cilvēkiem palaižas kas grib — bez Dieva gribas nekritis ne mats no mūsu galvas.

4. *nodaļa* (māpticīga nākotnes iztulkošana no gadījuma sastapšanās ar dažādiem dzīvniekiem vai kādu cilvēku u. tml.).

No māņiem nav mazākais tas, ka no dažu dzīvnieku vai cilvēku nenozīmīgas sastapšanas iztulko labu vai ļaunu. Tā, piem., ja ceļā sastop zaķi vai tas pārskrien pār ceļu, vai arī ja pretim laižas krauklis, vai no mājas nākot pretim nāk sievietē, tad tajā dienā nekas labs nav paredzams. Tāpēc dažs labs, ja tā iznāk, apgriezās apkārt vai arī ceļu pārtrauc: Tas ir pie cilvēkiem tik dziļas saknes laidis, un daži to tā ir iedomājušies, ka ir grūti tiem no prāta izrunāt. Bet tā ir ļauna māpticība, ko velns ir cilvēkiem ielicis, ka tie uz Dieva palīdzību nepalaižas... Tā neesot, un ja šis vai tas ceļā sastopas, to gaida nelaime. Viņš atņem cilvēka pašāvību... dara to bailīgu... kā tam no bailīga zaķa jābaidās. Zaķis nevar būt causa futuri mali et periculi, lai gan Dievs var arī sodīt caur nevarīgiem dzīvnieciņiem¹⁷ — piemērs ar bīskapu un žurkām 930. gadā.

Zaķis arī nevar būt *signum futuri periculi*, jo viņš dabiski skrej savu ceļu; zīmes Dievs var dot speciāli caur jēbkuņu dzīvu radību. Tāpēc nav šādas velna zīmes jāievēro.

5. *nodaļa* ir par pārdabisko spēku un iespaidu, kas maitām un miroņu kauliem piedēvēts.

Šis uzskats ir šajā zemē pie nevācu ļaudīm visai parasts, ka beigtu lopu un miroņu kauliem esot sevišķs spēks un īpašības pret dažādām vajadzībām cilvēkiem un lopiem. Tā, kad lopi sāk krist, tad miruša lopa kauli ir tie, kas pret to un arī sērgām būtu sevišķs pretlīdzeklis. Tāpēc tie ap lopu kūti šādus kaulus, kā beigtu zirgu un govju galvas kausus, uz sētas mietiēm uzsprauž, lai tie sērgu atvaira un aizden. Tāpat pēc viņu domām zirgus nakti jānot *lietons*, kā viņi to sauc, tā ka tie top nodzīti un gurdeni, un zirgiem paliek zīme it kā no šāda jājeja. Pret šādu jādišanu viņi mēdz redelēs zem ēdamā likt zirga galvas kausu, jo tic, ka tas aizdīs lietuvēnu: ja tas miroņa kaulu vai zirga galvu priekšā atrod, tam neesot vairs nekādas varas pār zirgu. Šie kauli paši par sevi to nevar, t. i. sērgas un slimības no cilvēkiem un lopiem aizdzīt vai atturēt, ja tie uz žoģiem u. c. uzkārti, jo dabiski tie to nespēj. Ir tiesa, ka pašiem par sevi arī cietiem kauliem un akmeņiem ir dabiska īpašība un spēks pret vienu otru slimību un kaiti, kā liecina mediķi, bet tie nav vienkārši beigtu zirgu un vēršu kauli, arī parastie akmeņi, kas uz lauku

vai ūdenī guļ, bet sevišķi akmeņi un sevišķu dzīvnieku kauli, kā Chelidonium, Actides, Bufonium, Oculi cancerorum (pērles) u. c. akmeņi, vienradža rags; tos vajaga dabiski lietāt... bet tas nav, ja beigtus kaulus noliek pie ēkām vai uz žoga uzkaļ; tie arī nevar iedarboties, ja nav kā medikamenti lietoti; tajos nevar būt arī tāds spēks, kas pa gaisu iedarbotos no tāienes. Kas attiecas uz lietuvēnu (Leeton), kas zirgus jā, kas tas ir? Parasti vienkāršie ļaudis ir tajās domās, ka šeit ir bērnu dvēseles, kas bez kristības mirušas. Tās klistot apkārt zirgiem un cilvēkiem par nastu. Un ir daudz cilvēku, kas želojas, ka miegā esot mocīti. Tā ir jauna un bezdievīga doma: bernus, kas priekš kristības miruši, nevar nosodīt, ka tie agri miruši un kristību nav dabūjuši. Citi domā, ka lietuvēns ir gars vai velna spoks. Ja tā, tā būtu niecīga un veltīga lieta — velna garu vai spoku — ar zirga vai vēršā galvas kausu, ar satrupušu kaulu gribēt aizdzīt, jo ar tādiem līdzekļiem tas neļaujas aizdzīties...

Tas nav tāpēc nekas cits kā pagānu elka dievība un māpticība, kas kristīgiem nosodāma un atmetama. Tā ir pasaka, no velna pagānu laikos iedvēsta. Zirgiem ir dabiska kaite, kas tiem liek naktis nemierīgiem būt... cilvēkiem slimība, ko ārsti sauc par incubus; tie iedomājas, ka tas ir gars vai spoks...

6. nodaļa par vilkačiem.

Ka ir vilkači, proti cilvēki, kas velna pamudināti vilka veidā redzami un apkārt skraida, kaitējot cilvēkiem un lopiem, nav noliedzams; jautājums ir par viņu pārveidošanos, par ko tie paši stāsta un kam visi tic. Vieni domā, ka likantropija, cilvēku skriešana vilka izskatā, ir metempsichoze, jo cilvēka dvēsele pāriet vilka ķermenī, un visu, ko grib vilkacis, to viņš izdara ar vilka ķermeni. Ši transmigratio animae notiekot tā, ka cilvēkiem vilka izskatā jāskrienot apkārt zināms laiks; viņam jānāk noteiktā vieta, kas grūti pieejama — tur cilvēka dvēsele pāriet vilkā; bet viņa ķermenim ir jāpaliek neskartam, jo citādi dvēsele var netikt atpakaļ un tai jāpaliek vilka ķermenī līdz nāvei.

Otrs uzskats ir, ka likantropija ir transmutatio jeb pārvēršanās — viss cilvēks ar miesu un dvēseli pārvēršas par vilku. Šo pārvēršanos viņi viens otram uzdēļ, un tas, kam uzdēļ, tūlīt ar sacīto vārdu spēku (vi istorum verborum), ko teic uzdērājs, par vilkaci top, un apkārt skraida cilvēkiem un lopiem kaitēdams. Tā ir parastā runa šajā zemē, un daudzi domā, ka tā ir. Bet tas ir tikai velna darījums, lai lautu mānītu, jo to spēj tikai Dievs, bet cilvēks nevar Dieva radījumu, cilvēku, par zvēru pārveidot un likt nākt cilvēka dvēselei vilka miesās. Viena cilvēka dvēsele nevar tapt par otra cilvēka dvēseli, un nevar arī tapt par vilka dvēseli jeb no cilvēka miesas pāriet vilka

miesās, nevar arī atstāt savu ķermeni bez sāpēm un ne ar patiku un katrā laikā, kā to saka. Bez tam dvēseles šķiršanās no miesas ir nāve, bet vilkači ir dzīvi un, dvēselei atgriežoties, dzīvi cilvēki. Tāpēc arī šis uzskats ir nepareizs. Ir tikai radišana un dzimšana savā ģintī; velns ir tikai kreatura un radīt nevar arī ne vilku un cilvēku. Cilvēks par vilku nevar pārvērsties; arī viņa dvēsele nevar vilkā pāriet — tā ir velna mānīšana, kas cilvēku, kas apkārt skraida, tā arī to, kas viņu domā skraidām, apstulbina: — viens domā, ka ir vilks, un īstenībā tāds nāv, bet otrs, ka redz vilku, un īstenībā to neredz. Arī tie, kas apkārt skraida, ir pie prāta un zina, kas tajā laikā noticis. Kāds vilkacis nošauts un izrādījies ne par vilku, bet par cilvēku: jā būtu bijusi pārvēršanās, nošauts būtu vilks.

Esot jābūt slēdzienam no viņu darbiem un funkcijām, ka šeit nav tikai apparens transformatio, bet īstā pārvēršanās; jo vilkacis 1) kā īsts vilks uzklūp cilvēkiem un lopiem, un tiem ir arī vilka spēks. 2) kā vilks nevien uzklūp, bet arī saplosa.

Tā ir velna apstulbināšana. Pirmajā gadījumā velns vilkacim dod spēku pārdabiskām lietām, viņš šo to dara arī pats un liek domāt, ka vilkači to darījuši. Tāpēc arī izbāiles, kad vilkacis uzkrīt; zūd spēki, kas nenotiktu, ja uzbruktu cilvēka izskatā. Ka tie arī cilvēkus un lopus līdzīgi vilkiem plosa, izskaidrojams ne ar pārvēršanos, bet ar Aristotela mācību, ka cilvēks var ar bestialu apetitu būt 1) pie deģenerēšanās (mežoņi ēd arī cilvēkus), 2) kad tie slimības dēļ ēd neiespējamās lietas, 3) pie zvēriskuma no pret dabiskām paražām, 4) zvēriskuma *ex saevitia et impulsu Satanae orta* — velns cilvēku stulbumā ved pie ļaunas dzīves un lopiskas ēšanas, dara plēsīgiem zvēriem līdzīgu.

Velns cilvēku tā samaitā, ka tas arī dziļā miegā guļot savā fantāzijā iedomājas, ka dara to, ko nemaz nedara. Dieva labāko radījumu viņš it kā pārvērš par vilku. Nevar dot viņam tādu godu, kas pieder tikai Dievam.

7. nodaļa ir par dvēseļu mielošanu, ko Einhornš nosoda kā pagānisku un bezdievīgu paražu, to sīkāk kā paražu mūsu zemē aprakstot. Velns ir cilvēkus tā apmulsinājis, ka tie gan tie dvēseles nemirstībai, bet domā, ka dvēsele ir miesīga, ēdināma un ka arī mūžīgā dzīvošanā būs ēšana, dzeršana, gulēšana, kāpēc pat 1601. — bada gadā tiem kapā līdzī devuši vismaz adatu un diegu drēbes lāpīt. Ja dvēseles nebaņošet, nebūšet laimes un svētības.

Otrā daļa ir par Dieva vārda nelietīgu velti valkāšanu (Wieder den Abergläubigen Misbrauch der Heiligen Schriftt... so wieder die Lehre von den Engeln und Teuffeln etc.).

Domāta ir Sv. Rakstu lietošana nepiemērotiem nolūkiem — slimību dziedināšanai, sevišķi ar Jāņa ev., ko noraksta un piekaņ pie kūts sienām un durvīm, lai lopi veseli. Ebrēju Dieva nosaukumus Jehova, Schadai, Elohim un izteicienus no Bibeles sien ap kaklu un nesā pret slimībām, ievainojumiem, pārkonu, krusu, negaisu. Ir arī asins vārdi: *Sanguis mane rite Sicut Christus fecit in se etc.*; 3 ķēniņu vārdi ap kaklu nesami pret kritamo kaiti (*Caspar fert myrrham etc.*). Tā ir Dieva vārda zaimošana. Tajos nav dabiska spēka, jo tie ir tikai vārdi un burti; Dievu arī nevar piespiest ar vārdiem un lūgšanām, viņš nav cilvēkiem padots. Sātāns ar labiem līdzekļiem (*bonis mediis*) vedina uz ļaunu. *Nevar tāpēc nesodītu pamest*, kas Dieva vārdu nelietīgi velti valkā.

Nākošā, 2. nodaļa, speciāli veltīta jautājumiem par māņticību, bezdievību, eņģeļiem un velniem. 1. jautājums ir par velniem, vai tie ir miesīgi radījumi ar dabisku miesu, vai tiem ir miesīgas vajadzības miesas un dzīvības uzturēšanai, vai tie vairojas un bērns rada, mirst un sevišķas vietas mežā, ūdenī, jūrā, laukā apdzīvo.

Daudzi ļaudis šajā zemē tā domā. To izjūt viņu valodā, sev. kad tie *lād* un *jūras*, *meža*, *vēja* u. c. velnu piedomā.

Šādi uzskati nākot jau no platonikiem.

Plutarchs arī pieminot Pāna nāvi; Kardānam bijis *Spiritus familiaris*, kas miršot pēc 300 g.

Josefs rakstot, ka eņģeļi bērns dzemdējot ar cilvēku sievietēm, Laktantijs tāpat; no tā cēlušies velni. Arī vēlāk no velniem dzimis Merlins, Meluzina u. tml. Bet eņģeļi un velni nav ar miesīgu ķermeni, tie ir bez miesas, tāpēc tiem arī ēšanas nevajaga; tiem arī nav jāmirst, jāvairojas. Arī dzīvokļi tiem nav, bet velns var parādīties veidā tur būt. Kas ūdenī dzīvo, nav velns, bet savāda izskata zivis, cilvēkiem līdzīgas.

Ja raganas stāsta, ka sātāns kā mīļākais tām parādās šādā vai tādā izskatā un ka tam ir vārds, ko piesaucot, tas nāk, — tas ir velna viltus.

2. *jautājums* — vai velns var pieņemt cilvēka vai nesaprātīga lopa izskatu un tajā parādīties? Spoki ir velna parādības redzamā veidā (*spectrum est Spiritus assumpto corpore apparens*) — liecina Sv. Raksti; velns ir gars un nevar citādi redzams būt (čūska u. c.); viņš runā caur citu muti (velna apsēstie). Ir 2 spoku veidi: 1) kas sponte paši parādās, 2) ko ar velna palīdzību izsauc burvji. Šajās vietās ir uzskats, ka velns var visādos veidos parādīties, vienīgi lidaku,

jēru un balodi izņemot, kas ar Kristu saistāmi, ko E. noraida. Sātāns ir chameleons, var parādīties biedējot un piemīlīgā izskatā, cik tālu Dievs to atļauj.

3. *jautājums* — vai velns ļaujas no cilvēkiem piespiesties? Tam tie ne tikai tie, kas velnam pieder un ir viņa ieroči, bet arī daudzi citi. Sātānu varot cilvēks spiest paklausīt ar sevišķām zīmēm, vārdiem, izteicieniem un līdzīgām lietām. Šajā zemē ir uzskati, ka var velnu ar viņa spokiem saistīt ar sevišķām važām. Par to daži rakstījuši un īpatus rakstērus un zīmes rakstos likuši velna saistišanai. Raksta arī, ka Agripa velnu gredzenā, Paracelsus kristalā turējis u. tml. Dziedināt varot 1) bez zālēm ar velna citacijām caur zīmēm un rakstēriem, 2) ar zālēm u. c. dabiskiem līdzekļiem, ko aprunā un slimniekiem ap kaklu kar. Dažādas zāles un vārdi viņiem ir priekš tam: pret drudzi Abracadabrae, pret zobu sāpi: Strigiles falcesque dentatae, Dentium dolores persanate. Stādi, ko lieto, ir Artemisia, verbena, Linaria u. c. Tāpat apvārdo uguni, ieročus, ar apvārdotām zālēm ieziež arī ieročus, lai tie nekaitē. Tomēr nevar būt, ka sātānu tā var piespiest, ja viņš tikai Dievam ir padots; ja viņš izliekas, tas ir viltus, kam liekot ticēt, viņš ļaudis sev piesaista un ļauj sevi saistīt, kamēr cilvēku samaitā un pazudina. Ja viņš caur saviem ieročiem-cilvēkiem dziedina, viņš to dara nepiespiests. Vēlāk tie ir vēl slimāki ne pie miesas, bet pie dvēseles. No šādas ārstēšanas ir jā-sargās, kas ir arī šajā zemē, sevišķi pie nevācu māpticīgās lautas, ar dažādu stādu, vaska, sāls u. tml. aprunāšanu (p. 38). Nevar sacīt, ka šeit ir dabiskas lietas — stādi, sāls, vasks, Dieva vārds, jo šeit ir māpticība un velna darbs pret Dieva vārdu un gribu — Dieva vārds nav dots zaimošanai un velnam par godu.

Ka vārdi, krusti, izteicieni, uz cedelītes rakstīti, vai stādi, ap kaklu kārti, par sevi var līdzēt — nevar būt — tas nāk no velna.

4. *jautājums*: Vai velnu un viņa spokus var ar ārējiem un materiāliem līdzekļiem aizdzīt, un kas ir īstais līdzeklis?

Daudzi ir šādās domās — velnu varot ar zobenu sītiem u. tml. sist un ievainot. Kā dvēsele sāpes cieš, tā arī velns, — bet dvēsele cieš caur miesu, kuņas velnam nav. Zālāmānam bijis gredzens ar kādu sakniti; velnu viņš izdzinis slimajam to pie deguna turēdams. Citi raksta, ka velnu aizdzen asfodela zāle, zivs sirds kvēpināšana, sīpols un ķiploks, ko Einhorn noraida kā materialus līdzekļus, kas nevar neko darīt garam. Šeit šajā zemē domā, ka velnu aizdzen gaiļa dziedāšana. Tāpēc nedodas ceļā priekš gaiļiem. Vai velns lai bīstas no gaiļa, lai gan to dara lauva? Daži audzē melnus gaiļus, tiem uzticoties vairāk nekā dievam. Īstais līdzeklis ir lūgšana.

Trešā nodaļa ir par kristību māņiem. Daži domā par mēnes-

sērdzīgiem, ka vainīgs mācītājs, kas pie kristības nav pareizi rikojies vai nav labu dzīvi vedis, vai arī kūmi nav labi ticējuši jeb palaidnīgi. Tas ir pret sakramenta nozīmi. Pie nevācu tautas šajā zemē uzskats — ja bērns pie kristības kliez, viņš ar savu vārdu nav mierā (p. 54), dod bez kristītā tāpēc arī citu vārdu. Ka viens vārds par otru var labāks un noderīgāks būt, ir velna māņi.

4. *nodaļa* ir par spēku un ietekmi, ko piedēvē svētkiem un svētām dienām. Einhorns noraida uzskatu, ka svētdiena u. c. svētas vai svētku dienas ir ar sevišķu spēku, ietekmi un svētumu pret citām dienām un laikiem. Cilvēki, kas svētdienā dzimuši, esot prātīgāki, gudrāki, veiklāki u. tml.; tie redzot arī velna spokošanos un varot to nīdzt. Tāpat visādas īpašības un spēkus piedēvē piektdienai, sev. L. Piektaī, pat pārdabiskas. Ziemsvētku, Kristus dzimšanas nakti tāpat: p. 12 lopi nedrīkst gulēt, bet tikai stāvēt; pusnaktī ūdens topot par vīnu; viss tas izdomāts katoļu laikā un māpticīgai tautai iedvēsts. Tāpat katoļiem neiesvētīmus zvanus velns nes projām akās vai ezeros — pusnaktī šajā naktī tos dzirdot zvanām. Lieldienas saule lec mit springe und hüpfen, ko Skaligers zina vēstīt arī par Rodas salu.

Zāles, ko lasa šajā dienā, spēcīgākas pret ugunsgrēku, sērgām un slimībām cilvēkiem un lopiem. Pēc tam nākošā dienā vairs ne. Dienas ir visas vienādas; svētki ir tikai piemīņas dienas. Pretējais ir velna māņi. Lieldienu saules lēktu (deju) E. izskaidro fiziski ar zemes tvaikiem (vapores) gaisā, tāpat saulgriežus Ziemsvētkos un Jāņos.

5. *nodaļa* par svētām vietām, baznīcām, kapsētām, altāriem u. tml. Lidzīgas domas esot arī, ka lūgšana baznīcā spēcīgāka un Dievam tīkamāka kā citur; altāra sveču vasks sevišķi labs; nevācu tauta stāv pie baznīcas torņa, kad zvana, un izklāsta savas likstas — tiem tas līdzēšot. Ja kādam kas nozagts, tur tas jāpiemin: tad zaglis nesis zagto atpakaļ. Ja kādu apvaino, tas aizstāvas „Varu kaut zem zvaniem iet un apzvērēt” u. tml. Tur viņi iet arī kādu nolādēt. Tas nāk no pagāniem un katoļiem.

Einhorns, kā redzējām, pieved arī dažus buņamus vārdus un paņēmienu ar Jāņa evaņģēlija lietošanu, kabalistiku ar ebrēju vārdiem zimitēs, ko ap kaklu slimajam sien, asins vārdus kā *Sanguis mane rite etc.*, latīņu formulas ar Trejkungiem Kasparu, Melchioru un Baltazaru, tāpat pret zobu sāpēm, Abrakadabras formulu pret drudzi (p. 650).

Konteksts varētu vīlināt uz domām, ka P. Einhorns šē ievietojis kaut ko no seniem latviešu buņamiem vārdiem, bet šī doma ir atmetama, jo visas šeit pievestās formulas ir izrakstītas no Godelmaņa¹⁸, t. i. ņemtas no starptautiskā latīņu formulu krājuma.

1636. g. izdotai „Reformatio” klāt arī vizitāciju programma¹⁹. Starp citu 5. jautājums šeit ir „Ob sie auch Zauberey treiben und sich in jhren vnd der jhrigen Kranckheiten zu den zauberern halten, das sie von denselben Hülfte erlangen“ u. tml.

Laikmeta raksturojumu papildina *Dionisija Fabricija* Livonijas kronika²⁰, kas sarakstīta starp 1611. un 1620. gadu: „Šis ciltis lielākā daļa arī vēl tagad nododas pūšļošanai, burvībām un dažādiem māņiem; citi audzina mājās pūkus, kas zog labību un to atnes saviem kungiem, citi baņo milzīga lieluma čūskas, kas zog pienu kaimiņa lopiem un to atnes mājnikiem; citi māc apburt sāli: savus ienaidniekus viņi ar to saindē kā ar indi.

Citi ir tik rūdīti šajās burvības mākslās, ka pat vasaras vidū, kad mēdz pastāvēt vislielākais karstums, viņi spēj izsaukt salnu, aukstumu, sniegu. Un vēl ko vairāk: viņi ar savām burvībām piespiež jau iesēto un jau no zemes līdz pēdas locītavai izaugušo labību, ka tā ar asna augšējo daļu ačgarni aug atpakaļ uz zemi, tā kā pīrumā lauku appin un zemkopim nekādas ražas no turienes nav.“

Visumā līdzīgi uzskati atspoguļojas arī 1654. g. G. Manceļa grāmatā „*Lang-gewünschte Lettische Postill*”²¹. Savos sprediķos autors ļoti bieži min piemērus no dzīves, kā arī apkaņo nevēlamās parādības, nepaejot garām arī burvībām²¹. Ir vispārīgi aizrādījumi, kā: No burvjiem nemācies burt, no plitniekiem plītēt (105); kas negrib Dieva namā iet, tam būs pēgalā mūžīgi mūžam ar visiem velniem elles ugunī palikt un degt (129), bet ir arī speciāli aizrādījumi un aizliegumi. „Nemeklē burvi un pūšļotāju... Un jebšu tu šķiet, tas burvis jir tev tavu bērnu un saim veselu darījis, tad tomēr tas iten tā jir, kad kāds ārsts tev vienu vainu būtu dziedinājis un tūdeļ atkal desmits dūrenes ar lielu nazi tev iedūris. Aizto viņš tavu dvēseli ļoti ievaino“ (150); „Bet dažureiz notiekas, ka kāds skauģis nevēlē godīgam nama tēvam, kad viņa lauks godīgi stāv, bet viņš tam labprāt niknu zāl, kokaļas, mārņakas un citu slimu sēklu starp kviešiem vēlētu bārstīt, gribēdams to labu sēklu maitāt; iten tā tas velns, viso skauģu tēvs, pret Dievu arīdzan turas” (195). Pret katoļiem ir šādas rindas: „Miļie draugi, tie mūki šo dien sauc par sveču dienu, tāpēc ka tie tās ticības ļaudis šodien savās baznīcās sveces rokās nesdami liek savu svētītu ūdeni svētīt un aplaistīt. Pēc teic tie tās sveces, ka tās vētru, pārkonu, krusu un zibīņus stājošas, no bērnu mātēm, katras pirtīžas tur, visus ķēmus un burvjus nost dzenošas no mirstamiem, kad tiem tādas sveces rokā dotas kļūst pastarā stundā gaismu nesošas, ka tas cilvēks mūžīgā dzīvošanā ieiet varots. Bet jūs miļi draugi zināt, ka tādas sveces vairāk nespēj, kā citas sveces“ (216).

Par burvjiem arī „Ciekāds gribēdams liels būt un par augstu

un bagātu cilvēku mezdamiēs, metas velnam ceļos, dodas uz burvību, tur un cieni pūķi” (284); „Tad nu tas velns tev grib pārrunāt, tev bus burt mācīties jeb burvus un sāls pūšlētājus meklēt, tad turies viņam pretim ar Dieva vārdu un saki: Tur stāv rakstīts, tev nebūs svešus Dievus turēt. Saka tas velns: Nebe tas burvis ļaun runa, viņam aridzan ir Dieva vārdi: atbilde mans bērns: Tur stāv rakstīts, tev nebūs Dieva sava kunga vārdu velti valkot... Saka tas velns: Ko tu tavam kaimiņam tik daudz par labu tur? Vai tu neredzi, ka viņa teļš uz tavu labību iet? Tavu sienu apēd? Nevai tev mutes? Nevari tu to izlamāt? Dod tam! Atbilde: tur stāv rakstīts: tev nebūs nokaut” (286). „Dažs pats savā prātā domā, tā burvība, sāls pūšlētāšana... un citi grēki Dieva roku neizbēgs” (292); „citam cilvēkam tas velns to mēl sasien, ka tas labu vārdu nerunā. Būs tam lādēt savu tuvāku...” (306). „Kā tas nākas, ka ir šinīs laikos dažs dodas uz elka dievības, uz buršanas... Tu dzirdi, tu redzi pats ar taviems aciems, ka tie burvi top ne vien svilināti kā cūkas, bet pelnu pelnos sadedzināti — to tu redzi, to tu dzirdi, un tomēr tu bezdievīgs cilvēks neliecies no tādiems grēkiem noturēties?” (310); „Klausies tu nu aridzan, tu velna kalps, katers tu bez mitēšanās tieši grēko un zinādams elka dievus meklē, esi burvis, meklē tādus velna bērnus, sāls pūšlētājus, neej baznīcā, neklausī Dieva vārdu” (427); „Kas jums ar burviem, sāls pūšlētājiem, ar vellu pašu jādara? Tam esat jūs atsacījuši. Kas tam strādā, tam dos viņš algu elles uguni, mūžīgas mokas” (II 36). „Es pieminu sievu, katra ik augstos svētkos pi Dieva galda gāja. Priekš baznīcas kunga krēsļa savus grēkus sūdzēdama ar asarām runāja, priekš altāra nākdama kā klānijās viņa, rokas paceldama viņa nopūtās, un kad viņai tā Dieva mielasta dota kļuva, nezināja viņa, kā viņai bij acis pacelt, priekš krūti sisties, gauži nopūsties, un tā turēties, ka es pats un cits dažs labs domāja tā sieva esoti bez viltus. Bet Dievam žēl, Dievs nelikās sev pagalam smieties. Viņas blēdīgu sirdi lika Dievs redzēt, ka viņa priekš tiesu tapa apsūdzēta, burvības dēļ, pati izsacījās, ragana esoti, un kā viņa pi Dieva galda bijusi darijusi jir, tas neklājas man ikkatram šinī vietā sacīt” (II 149). Sal. „Bet mācais ir vēl šo, mans Draugs, šeitān; ka tev nebūs likties pievilties, no tiem katri liekas no ārienes priekš ļaudim tik rāmi, tik godīgi esoši, bet sirdi tie blēži. Neg dažs krāsnsus pātarus māk, dzied Dieva dziesmas, jā, iet ir pi Dieva galdu, un tomēr jir viņš burvis, maitā ļaudis, lopus, labību, kā pats velns? Ja priekš tiesu vests viņš lielijās, viņš nedarot ļaun, bet lab” (II 160). Pieminēta *lādēšana* (II 160), arī „ar lāstiems, kad tu nezinu ciek tūkstošus velnus (Dievs pamet grēkus sakot) uz kaklu lādi” (II 217). Tālāk par *tautas ārstniecību*: „Gāja viņš nost un meklēja burvus un sāls pūšlētājus un tādus velna pestēļus un elles gre-

beles?“ (II 349); „Kad esi tu Dievam pateicis par visu labu? Ciek reizas esi tu lādējis, pa deviņiem, pa tūkstošiem? Kad kaslaba kādu lietu pametis gir, tad liek viņš sieru rakstīt jeb tecina sietu. Arī kas nevesals, nelūgs tas Dievu, bet sāls pūslētāju un burvi viņš meklēs, no tā liks aptaustīties“ (II 360). „Dažs nevesels savā sērgā gulēdams liekas kādu burvi un sāls pūšlētāju pi sev atvesties, *tam būs to mērot, stāpīt, kaula vārdus, graizama vārdus, dzisla vārdus*, un kas vēl tādi pestēji un burvekļi jir, pār viņu runāt. Tāds velna kalps un laume top cienīti, ar lielām dāvanām apdāvināti... Dažs dzirdējis no kādu ārst, tek pi to, palaižas vairāk uz cilvēku nekā uz pašu Dievu. Tādēļ paliek tas kā bijis, naudu tas izdod, bet gan maz veselības redz. Šķietat jūs, ka šis Tēvs nebūs visus aptiekus izstaigājis, savam bērnam grihēdams palīgu dabūt“ (II 380). Pretēji „Vari tu dabūt vienu ārst jeb citu Dieva bijātāju cilvēku, ne burvi, ne sāls pūšlētāju, jeb citu kādu blēdi un laum, katris lielījās un teicas tiem labi vārdi esoši, ar katriem tie neveseliem palīdzoši; ne tici, Blēņi gir un viltā. Bet ja tu vari dabūt, saku es, kādu Dieva bijātāju cilvēku, katers tev labu padomu dod ar zālēm, to tu aridzan vari pierunāt un nenievā Dieva žēlastību, katru viņš parāda ir ar to, ka viņš tev ar zālēm palīdz“ (II 384). „Te dzirdam mēs, ka Dievs dažu labu zālīt no zemes liek augt tam cilvēkam par lab, tāpēc būs mums tos ļaudis pierunāt, katriem Dievs to samanišanu devis gir, tās zāles iztaisīt“ (II 385). „Bet vai vai, un mūžīge vai ir tiem, katri savu bērnu dēļ dodas no Dievu, no tās lūgšanas, un no tādām lietām, katrus Dievs devis gir, bet meklē padomu pi velnu, un pi burviem, un pi tādiem vella pestējiem... Aiz to Dievs stipri pi kaklu un dvēseles aizliedz, mums nebūs pie tiem burviem padomu prasīt, citādi Dievs tos, katri tādus vella kalpus un kalpones cienī, grib izrāt no zemes, ka viņu vārdam nebūs vairs pieminētam tapt un to burvju (un kas tos mekle, pietur un ciena to) daļa būs tanī dūksni, katers ar uguni un sēru deg“ (II 385). „Tas vells gir dažā sirdi iecēlis to negantību tās elka dievības, burvības, sāls pūšlāšanas, sieta tecināšanas, kannā raudzišanas, to negantību tās zvērēšanas, Dievu nepareizi minēšanas, lādēšanas“ (II 394). Šis Manceļa sprediķu vietas ir labāki saprotamas pēc tam, kad esam aplūkojuši H. Samsona un P. Einhorna uzskatus; arī tās ir dibinātas uz velna realo esamību. H. Samsons ir ierindojams G. Manceļa avotos; vismaz dažas vietas pagaidām droši to liecina: par zāli, ko sprauž pie sienas vai griestos pa Jāņiem un zilē par dzīvošanu tajā gadā, un tezi, ka miesīga dziedināšana pie burvjiem var būt par iemeslu lielākai nelaipei — dvēseles pazudināšanai.

Šādi uzskati ir pamatā raganu prāvu tiesnešu jautājumiem daudzajās, pa lielākai daļai vēl neizdotās prāvās, un tajos varam meklēt

šo prāvu idejisko pamatojumu. Bet vai varam meklēt visu šo sātānismu arī tiešām pie tā laika latviešiem? Nav jāaizmirst, ka tiesa prasa atzišanos tādās lietās, ko pati formulē, un bieži ir protokolēts, ka tajās apvainotais neatzīstas, kamēr to piespiež uz moku sola. No otras puses sīki analizējot, ko isti apvainotie darijuši, tikai reti dzirdam atbildot par velnu, ellī, sabatiem u. tml., bet parasti gan vaina ir tautas ārstniecības papēmienu un buņamo vārdu lietošanā; pēdējiem nav raksturīgas P. Einhorna kristīgās kabalistikas formulas, bet gan parasti šeit ir pieminēta Saule, Mēness, Ceļa māte, Laima u. tml., tā tad konservatīvais *pagānisma* elements. Arī kaitēšana ir izsacīta *ar vienkāršiem lāstiem*, kur dominē dabiskas analogijas (piem., sakalsti kā koks), vai arī zemnieku mājas apkārtnei raksturīgiem vienkāršiem līdzekļiem (nešļavas, vārpu sapišana druvā u. tml.). H. Samsona sarežģītā demonoloģijas sistēma gan vairāk pazīstama būs bijusi pašiem tiesnešiem un daudz mazāk vienkāršajiem lauku cilvēkiem, kam no teoretiskās maģijas ir bijis maz kas zināms.

Ja Mancelis vairāk vēribas piegriež tautas ārstniecībai, gan brīdinādams no griešanās pie burvjiem u. c. ārstētajiem un liecinādams, ka „burvji un sālspūšļotāji lielījās un teicās, tiem labi vārdi esoši, ar katriem tie neveseliem palīdzoši“, pie *Firekera* jautājums ir atkal plašāki uztverts.

Viena no viņa dziesmām ir ierindojusies latviešu buņamos vārdos tieši šīs koncepcijas dēļ. Tā ir ar lūgšanu „Glāb pēc tavas žēlastības Man ar saim' in bērniņiem, Priekš tā velna slepkavības In priekš viņa pestieļiem, Burvjiem, laumēm, raganām, Kas var lopam, cilvēkam, Kad tu gribi ļaut, gan skādēt, Tos samaitāt ir nolādēt.“

Tāpat par velnu viņš raksta: „Pie kuņas blēdības viņa kalpiem, burvjiem, zavatniekiem, vārduniekiem, zilniekiem, laumām, raganām, sālspūtējiem, kannasraudžiem, vilkačiem un tādiem gānīkļiem tam jāpalīdz.“ Tāpat: „Kad burvji šādus tādus burvēkļus in: nešļavas namos, lopkūtīs, laidaros, labībai uznes, iemet, iebāž, iesplauj, in tā otra cilvēka malas apgānīt jeb to izbaidīt grib.“ Sal. *Mačevska* sprediķu grāmatā (1793. g., 696—7): „Māņticīgi ļaudis domā, ka slepena apskādēšana caur vella spēku notiekot, un ir tik bailīgi, ka ikreiz, kad tiem uz lauka, jeb mājās kaut kas svešāds rādās . . ., tie tūdaļ uz veltu domā, jeb uz cilvēku, kas caur vella spēku tos apskādējis.“ Sal. arī Latviešu gada grāmatā (1797, 3, 22): „Burvji spējot vētru, krusu, pērkonu un lietu darīt, sauli un mēnesi maitāt un par vilkatiem pārversties²¹.“

Raksturīgas ir 18. g. s. izskaņas šajā lietā Ranēja un Kanolda polemikā²². Retu grāmatu starpā, kas par mūsu zemi rakstītas, atrodam arī *Supplementum Curieuser und nutzbarer Anmerkungen von*

Natur- und Kunst-Geschichten Durch eigene Erfahrung und aus vielerley Correspondenz gesammelt von Johanne Kanold, Medicinae Doctore und Pract. in Bresslau, wie auch Kayserl. Leopoldinisch-Carolinischen Reichs Academiae Naturae Curiosorum Mityliede. Budissin, Verlegts David Richter. Grāmatā ir vairāki šādi suplementi, no kuriem pirmais izdots 1726., trešais 1728., ceturtais 1729. g. Šeit 3. suplementa 5. nodaļā ir jo plaša polemika par vilkačiem un burvjiem ar Mežmuižas mācītāju M. Sam. Ranēju (Rhanaeus). J. Kanolda uzaicināts šis mācītājs 1725. g. 12. jūlijā uzraksta gaŗāku apcerējumu par vilkačiem Kurzemē (3. pielikuma 5. nodaļā). J. Kanolds iespiež pilnīgi šo apcerējumu, tam pievienojot atbildi, kas sacēļ asu polemiku. Šī sarakstīšanās un polemika ir vērtīgs kulturvēsturisks dokuments, kas liecina ne tikai par latviešu ticējumiem 18. g. s. sākumā, bet arī par ticēšanu māņiem visai izglītotu vāciešu starpā, kas ar plašiem motivējumiem aizstāv raganu prāvas. J. Ranējs savu vēstījumu dibina uz patiesiem notikumiem un savu uzskatu motivē šādi: „Tiešām sātāns (jo mēs nekādi nevaram noliegt, ka tāds ir un neticības bērns dara savu tumšo darbu) tura vilkačus savos tīklos trejādā veidā: 1. Ka viņi paši kā vilki tiešām kaut ko dara (aiznes aitu, kaitē lopiem u. t. t.), tam netic neviens izglītoti cilvēks Kurzemē. Bet savās iedomās un apstulbumā viņi sevi pašus uzskata par vilkiem un arī no citiem tā paša apstulbuma dēļ par tādiem top uzskatīti, un šādā veidā arī skraida kā dabiski, protams, neisti vilki; 2. ka tie dziļā miegā un sapņos iedomājas lopus plēšam, pie tam no savas guļvietas neiet prom, bet viņu meistars viņu vietā to dara; 3. ka ļaunais sātāns dabiskiem vilkiem liek kaut ko izdarīt un pa tam guļošajiem, cieti aizmiņģušiem liek kā sapņos, tā arī pamostoties iedomāties, ka to viņi paši ir darijuši.“ Lai iegūtu pierādījumus, ka šādi formulēti uzskati, no kuriem viņš nevar atkāpties, nav pamatojami ar sievu tenkām, bet gan ar patiesiem notikumiem, Ranējs rakstījis Muižciema draudzes mācītājam Nikolajam Vitenburgam, no kura saņēmis šādas atbildes:

1. 1697. g. 7. septembrī Saldus draudzē pie Vikstrautu muižas noticis šāds gadījums: Šajā dienā muižas dzimtipašnieks Gothards Magnus fon Fabricius (von Fabricien) agrā ritā izjājis kāda kalpa pavadībā, kas drusku iepakaļ palicis. Tikko no vārtiem izjājis, viņš dzird ganus neganti kliedzam pakaļ vilkam, un tā kā viņš arī redz vilku aitu nesam, steidzas tam priekšā un pie kādiem krūmiem nāk tam tik tuvu, ka var pistoli, ar skrotim lādētu, izšaut, tomēr vairāk gan cerībā vilku no laupījuma aizbaidēt, nekā tam ko kaitēt, jo vēl arvien viņš ir no vilka tālāk par 100 soļiem nost bijis, uz ko tad vilks aitu, gaisā pasviedis, vaļā laidis un krūmos pazudis. Fon Fabricija kungs, savu aitu izglābis, ar to apmierināts savu ceļu uz Jelgavu tur-

pinājis. Pēc nedaudzām dienām atkal mājās pārnācis viņš atrod visu apkārtni runājam, ka viņš pats savu kalpu, kādu saimnieku Vepster Miķeli (Wepster Mickel), tajā dienā un laikā nošāvis, ko arī šī kalpa sieva, vārdā Baba, neatlaidīgi apgalvojot, un proti šādi stāstidama: Kad viņas vīrs apsējis rudzus, tas ar sievu pārrunājis, kur viņi varētu gaļu ņemt, lai pēc padarīta darba tiem vismaz viena jauka diena būtu. Sieva, gan labi zinādama viņa modum acquirendi, tam ieteikusi, ka nevajaga iet kunga lopos, jo tie esot ar nikniem suņiem. Bridinājumu neievērojot viņas Miķelis tomēr kunga lopos iegājis, bet esot tā sapents, ka driz vien uz mājām pārstreipulojis un dusmās, ka tam nav izdevies, pats savam zirgam pie sētas uzkritis un tam rikli pavisam pušu pārkodis. Kad sieva viņam prasījusi, kā tas tā atkal iznācis? tas atbildējis „pats kungs ir vainīgs“ (latviski). Tā kā tas bij nācis zemes valdnieka hercoga Fridricha Kazimira ausis, kas patlaban uzturejās Saldū, viņa gaišība lika savam lēņu vīram, minētam Fabricijam, priekšā nākt, lietu stingri izmeklēt, pistoli ar skrotim apskatīt, un ļaudīm uzdeva liķi atkal izrakt un tiesā visu noskaidrot, kā arī Saldus hauptmanim fon der Brinkena kungam tika pavēlēts tiesu turēt un ar septiņiem muizniecības piesēdētājiem visu jo sīki izmeklēt; un citu izteikumu starpā ir bijuši arī tādi, ka šis Miķelis par šo savu nāvi jau daudzus gadus iepriekš ir runājis. Tad, kad daudzo sūdzību dēļ par viņu tas no mājām izlikts un uz Vānes novadu aizgājis, kur 7 gadus nodzīvojis, viņš tur vairs ilgāk nevarējis izturēt, bet pateicis, ka viņam jāiet atpakaļ, jo viņš citādi nevar mirt kā no sava iepriekšējā kunga rokas. Viņa septiņu gadu prombūtnes laikā mājās, ko tas bij atstājis, septiņi saimnieki bijuši viens pēc otra, no kuņiem neviens ilgāk par vienu gadu (kā tas draudējis) nav saimniekojis. Pie liķa apskates, lai gan tas jau 14 dienas zemē bijis, pēc 7 liecinieku izteicieniem šāviens kreisā pusē pret nierēm konstatēts; skrotis ir arī no ārienes ādu uz muguras saskrāmbājušas. Zobos tam vēl bijušas zirga spalvas, ko viņš jau pieminētā kārtā nokodis, atrastas. Kreklu, kas tam mirstot mugurā bijis, sieva tūlīņ pēc viņa nāves sadedzinājusi krustceļā ar *lāstiem* pret kungiem, par ko tiesa viņu sodījusi. Huc usque praefatus Dn. Wittenburgius.

2. Četrkājainais kūms jeb runājošais vilkacis.

1684. g. decembra mēnesī kāds Rucavas mežsargs (Wildnisz-Bereiter) vārdā Gothards Šules ļoti vēlu vakarā bijis ceļā uz savām mājām, bet negaidot pārsteigts no liela vilku bara, kas ceļu aizsprostojis; lai tos no ceļa aizbiedētu, šis jau plinti pacēlis, kad piepeši no bara tam uzsaukts: „*Kuma, kuma ne schauk, ne schauk, ne buhs*

errey“ (Gevatter, Gevatter, schiesz nicht, schiesz nicht, es wird nicht gut werden). Tad nu viņš no neparastās kūmu būšanas nobijies, plinti nolaidis, un tā ka četrkājainais kūms ar savu sabiedrību aizņemto ceļu atbrīvojot nav gribējis, atgriezies atpakaļ un pa citu ceļu bijis spiests mājas uzmeklēt. Ka tas viņam tiešām tā noticis, viņš ir man pats ar visiem sikumiem izstāstījis un vēl tā piemēlinājis, ka par to, kas šis kūms isti bijis, viņam ir gan zināmas aizdomas, bet nekādu tiešu norādījumu.

3. Cietumā turēts un tajā pašā laikā ārpusē cītiem kaitīgs vilkacis.

Par to man stāstīja kāds dižciltīgais, tagad jau miris, no muižniekiem, šādi, to nopietni apgalvojot. Viņš pats kā tiesnesis esot bijis klāt, kad pie tiesas saukts kāds, kas par vilkaci apvainots. Tā kā nekā sevišķa no apvainotāju puses nav bijis, tad muižniecība sado-mājusi vienu no saviem zemniekiem nosūtīt ar apvainoto kopā cietumā, lai tas iegūtu uzticību, un ar solījumu klusēt un ar labas dāvanas solišanu prasīt, lai viņš tam viņa tagadējā stāvokli palīdzīgs būtu. Viņam esot kāds zemnieks, ko tas arī vārdā nosauca, ar govi lielu pārestību izdarījis un viņu tā apvainojis, ka bez iespējas kārtīgi atrieties tas apmierināties nevarot. Viņš nezinot neka cita, kas šo varētu tik ļoti sāpināt, kā iespēja šai pašai govij ko nodarīt, bet tā, lai nekādas aizdomas uz viņa paša nekristu, un vispiemērotākais būtu govi likt vilkiem saplosīt. Ja nu viņš to varētu, nevajadzētu kavēties viņam to saplosīt, ko beidzot arī ieslodzītais pēc ilgākas liegšanās uz nākošo nakti apsolijs, un kad šis tad nākošā dienā atkal pie viņa cietumā atnācis, ieslodzītais tam apgalvojis, ka pagājušā naktī viņš to izdarījis. Tāpēc, lai pārliecinātos, uz turieni ir sūtīts un govs saplosīta kūtī atrasta, bet par apcietināto ar sevišķu uzraudzību ticis novērots, ka tas šajā naktī dziļā miegā gulējis un tikai isu laiciņu galvu, kājas un rokas kustinājis. Neapšaubāmo patiesību par šo notikumu man stāstīja muižnieks, ritmeisters no fon Noldenu dzimtas, kas tajos laikos bij ļoti cienījams, otram klāt esot, kas arī to zināja un vēl piemētināja, kas arī no svara, ka viņš zemniekam, kam govs saplosīta, citu vietā devis, zaudējumu atlīdzinot. Tam līdzīgu piemēru, kas nav apšaubāmi, ir vairāk nekā šis papīrs var uzņemt par to, ka ir taču pieminētos apstākļos vilkači un ka šādi viņu paņēmieni nav par brīviem no aizliegtās maģijas (Magia illicita) nekādi uzskatāmi. Varbūt nākošie laiki šajā ziņā vairāk atļaus.

Šajā piemēru virknē nevar neredzēt divas lietas. Vispirms tā piemērota Ranēja motīviem par to, ka vilkači tiešām darbojas (Miķelis nes kā vilkacis aitu, kā vilku viņu sašauj) un ka tas var notikt arī

vainīgam pašam guļot. Otrkārt, visai raksturīgs ir tas, ka par šo ziņu pareizību ir gatava atbildēt vācu sabiedrība, kas sevišķi uztrauc Kanoldu. Lai raksturotu latviešus resp. vācu sabiedrību, J. Ranējs tālāk atstāsta veselu virkni brīnišķīgu gadījumu, sevišķi par čūskām (§ 4---8).

4. 1713. g. 26. jūlijā Mežmuižā mežsarga (Wildnisz-Bereiter) Candra mājā kāda jaunava, ārā iedama, pārbijusies un kliegdama atskrējusi atpakaļ, pēc kam gājis pats saimnieks, kas, durvis uz priekšistabu atvēris, ieraudzījis milzīgu čūsku, kas tam pretim špākusi; ar veiklu kāja cirvja cirtieņu viņš tai kaklu nocirtis, bet čūskai izplūdušas tik daudz asinis kā kaujamam liellopam; gaļums tai bijis 17 Reinas pēdu un 4 collas. Čūska sadedzināta. Noskaidrojies, ka iepriekš bijuši 2 aizdomīgi vīrieši pieteikušies pie meža darbiem, bet noraidīti sava izskata dēļ, pēc kam drīzi parādījusies čūska; kad tā sadedzināta, atnākušas 2 nepazīstamas lielas, riebīgā izskata sievietes: viena citīgi prasījusi pēc aizkliduša balta zirga, vai tāds nav manīts (čūska arī gaišā krāsā bijusi); tad viņas aizgājušas, bet drīzi vien, uzmanīgi vērodamas, vai kāds neredz, pie sārta sagrābušas čūskas pelnus priekšautos un steidzīgi pazudušas. Kas tām bijis padomā, par to nav vērts šeit minēt, bet katrā ziņā ar čūskām šeit ir savādas lietas notikušas.

5. stāsts dzirdēts no ļoti vecas sieviņas, kas vēl 1713. gadā dzīvojusi Muižciema mācītāja muižā. Kad tā jaunības dienās ganos gājusi, bieži ganus biedējusi liela čūska. Beidzot, kad kāds puisis to nositis, tūlīt atskrējusi kāda kaimiņu sieva vaļējiem matiem, skaļi klieodzot un vaimanājot, ka gani viņas *māti* nosituši.

Bez šaubām, turpina Ranējs, tā bijusi viņas „Piena māte“ (Pienumate), kas tai pienu piegādājusi, tāpat kā tas krupis, par kuŗa nosīšanu vaimanājusi zemiece: „Vai manna pienu-mate, manna pienu-mate“, ko piemin Henninga Kurzemes chronika. Tādi, kas ar Beckeru, Websteru, Tomasiju elles burvju mākslas vienkārši noliedz, gan tam neticētu un noraidītu ar izsmieklu, bet, mans Dievs, mēs jau par visu to varētu smielies, un nebūtu arī vajadzīgs ar tumsības kungu šajā rakstā cīnīties! Ir tak skaidri, noteikti un dabiski un no piedzīvojumiem pietiekoši labi zināms, ka krupji un čūskas, kad vien var, govis izziž, bet es labprāt gribētu zināt, kas tā ir par mākslu, ar ko var piespiest izzisto pienu uz pieturētāja pavēli noliktā traukā likt nodot, kopā salasīt un savākt. Varbūt to, kādu mākslu es domāju, var noskaidrot nākošais notikums.

6. Kāds kalps ticis kur sūtīts un vakaram uznākot zemnieka mājās pa nakti palicis, bet agri uzcēlies zirgu apkopt, kas bijis priekšnamā vecajā, atstātajā dzīvojamā mājā (saimnieks pārgājis jaunajā); tur ie-steigusies saimiece pa otrām durvīm; kalpu neieraudzījusi, tā iegājusi

istabā un aiztaisījusi durvis. Lielais duncis, trauks un sega saimnieces rokās modinājis kalpa ziņkārību, un tas sācis lūkoties pa šķirbu, kur sienai sūnas izbīrušas. Saimniece paklājusi segu zemē, tur nolikusi tranku un ar dunci piesitusi pie trauka malas, runājot: (110) „*Nahzeet lopiņi, nahzeet: lopiņi, manni lopiņņi, nahzeet! nahzeet leeli, massi nahzeet!*“ Pulks krupju un čūsku no visiem kaktiem saradies un trauku ar izvemtu pienu pildījis. Kalps klusi pazudis, un jaunajā mājā, tam atkal ārā ejot, saimniece virtuvē pasacījusi, lai viņš drusku pagaida; kad viņš būšot kārtībā, dabūšot svaigu pienu brokastīm. Ko viņš nodomājis pie sevis un ko atbildējis, varam iedomāties; labāks tomēr ir čūskas nests piens, nekā just dzivas čūskas savā vēderā.

7. Tadaļos pirms lielā 1655. g. kaŗa pārvaldniecei kāda zemniece atnesusi maizi, bet tā kā viņa jau agrāk aizdomās tureta, maize nolikta uz dažām dienām pie malas, pēc kam tā no tārpiem mudžēt sākusī. Pārvaldniece sievai likusi paziņot, ka tā no maizes ēdusi nejutoties labi vairākas dienas un būtu vajadzīgs labs padoms; tā atbildējusi, lai dzerot vien labi daudz salda piena, tad vēdera sāpju nebūšot. Pārbaudei maizei virsū uzliets piens, mudžeklis palicis kļūsāks, piena palicis arvien mazāk, bet parādījušies daži neredzēti tārpi; pienu vēl virsū lejoj, tie tapuši lielāki un nemierīgāki, kamēr, pienu vēl lejoj, ieguvuši skaidru čūsku izskatu, kas maizi apēdušas, tapušas nevaldāmas un bijušas jāsadedzina. Pēc dažiem gadiem, kad sieva citu noziegumu dēļ uz sārta vesta, tā jautāta par maizi un atzinusies, ka čūskas bijušas domātas pārvaldniecei, un to līdz nāvei nomocītu, ja vien viņa no maizes atturējusies un uzmanījusies nebūtu.

8. 1694. g. vēl dzīvoja kāda muižniece, kas man stāstīja, ka viņai kāds zemnieks treknu kapaunu atnesis: to vajagot tūlī nokaut un sagatavot, citādi tas treknuma dēļ varot nobeigties, ja to vēl dažas dienas paturēšot. Tas izlicies aizdomīgi un kapauns paturēts ilgāki; novērots, ka tas paliek vājāks un gurdāks, līdz beidzot nosprādzis, bet starp ādu un gaļu tam viss pilns bijis ar sakapātiem salmiem (Häcksel), kas to nobeiguši un būtu nobeiguši arī minēto dāmu, ja tā būtu paklausidama gaļu ēdusi.

Ar 9. mēs atgriezīamies pie Miķeļa, tā paša, kas nošauts kā vilkacis. 1717. g. Ranējam iznāk braukt gar Vikstrautu muižu, kur viņam bijušas daudzas pārrunas, lai noskaidrotu vairākus apstākļus par šī domātā vilkača nāvi, pie kam tad viņa jau pieminētais kungs ar mutes vārdiem apstiprinājis visu rakstīto un, vēl vairāk, parādījis arī tā laika pļavā vietu, kur bijis šāviens un kur krūnā pazudis vilks, un pie tam vēl pastāstījis sekošo.

Viņam bijis dēlēns ar dažādām bistamām kaitēm un starp citu ar pastāvīgu locekļu tizlumu saslimis; tā kā gandrīz ikkatrs to uzskā-

tijis par minētā Miķeļa burvja darbu un tas kādreiz bijis atnācis uz muižu, tad kungs viņam aizrādījis, ka ievērojot to, ka tādas domas un runas par viņu gauži stipras, nebūtu brīnums, ka viņš to nodotu ciešai izmeklēšanai tiesā. Tēva jūtas par tik bēdīgām lietām šiem vārdiem ir piedevušas tādu nopietnību, ka Miķelis kādu laiku ka mēms kungu uzskatījis, beidzot tad lūdzis, lai kungs dod viņam kazlēnu, kas pie krāsns gulējis. Gan ar ilgāku vilcināšanos, bet tad uz neatlaidīgām lūgšanām, nezino, kam tas vajadzīgs, nāca atbilde, ka viņš to var ņemt, bet kazlēns ar izbaļu blējienu pēkšņi augšā satrūcies, atskrējis pie kunga, kas pie galda sēdējis, ar lielu lēcieni bijis uz galda, tad atkal lejā zemē un pie kunga kājām noķepurojies, bet slimais bērns no tā laika sācis izveseļoties. Bez šī meistara darba bijušas daudzās citas sūdzības par viņu, kas viņa 7 gadu trimdai devušas labāko pamatojumu.

Laika un telpas trūkums, turpina Ranējs, neatļauj vairāk kā šo Jūsu Augstdzimībai (S. H. Edl.) apgalvot, — ka visu, kas šajos nostāstos izklausās pēc māpiem (nach Aberglauben schmecket), es no sirds noraidu un līdzī neturu; jo es tiešām atzistu to, ka daudzi tūkstoši iedomātās burvības dēļ nevainīgi notiesāti un sadedzināti, tomēr nekādi nevarētu ticēt, ka sātāns būtu beidzis par sātānu būt un ka tāpēc vairs nekādu ļaunumu cilvēkiem nedarītu. Pēc parastiem komplimentiem paraksts: Sr. Hoch-Edlen Meines Hochwerthen Gönners geb. und Dienstergeb. Diener M. Sam. Rhanaeus, Grentzhof in Curland den 12. Julii 1725.

Kanolds iespieda visā pilnībā Ranēja sūtijumu, bet piemētināja, ka mācītāja kunga uzskati par likantropiju un buršanu nav atraduši viņa piekrišanu, jo sevišķi tāpēc, ka domas par istiem vilkačiem un arī par burvību arvien tam bijušas aizdomīgas, nedrošas un aplamas. Tāpēc viņš 1725. g. 4. sept. paziņoja savus uzskatus, proti, ka šeit pamatā *fallacia observationis et diiudicationis*, jo 1. likantropija, kad cilvēki iedomājas, ka ir vilki, kā tādi izturas, un šai ietekmē dara postu cilvēkiem un lopiem, un arī spīdzināšanā un soda izpildīšanā šais iedomās paliek. nāk no slimas fantāzijas vai arī no ļauna nolūka kaitēt tuvākam. Kanolda autoritātes ir Ficelijs, Vebsters un Viērs (Wierus). Lai tic, kas grib, ka velns samaitā šādiem cilvēkiem fantāziju; tas atkarīgs no ķermeņa slimības, kas tomēr šādus cilvēkus nepārvērš vilka izskatā. — 2. Zemēs, kur daudz vilku, tie var arī bez sātāna palīdzības nodarīt daudz posta, ko tad bailīgi un aizspriedumu aptumšoti ļaudis cenšas piedēvēt burvestībām, sevišķi tad, ja viens vai otrs nozēlojams cilvēks slimo ar tādu *Phantasia morbosa*, vai arī kur tāpat jau uz vienu otru ir aizdomas. — 3. Kur jau šāda māņticība ir apņēmusi cilvēkus, tur ne vairs pēc lietas istiem apstākļiem,

bet pēc savas ieņemtās ticības apskata šādus gadījumus ar izbailēm, tie vienpusīgu vai jaunu denunciantu satrauktiem ziņojumiem un vērtē tos ar pierastiem aizspriedumiem, bez drosmes un cenšanās pašu lietu ar savām acīm pārbaudīt, izmeklēt un neveltīt uzticību viltus stāstītājiem.

1726. g. 8. maijā Kanolds saņēma no Ranēja atbildi, kas ir par prejudicētām tenkām un personīgo pārliecību aizvainota cilvēka raksts. Starp citu Ranējs raksta, ka sameklēšot protokolus par Vepsteru Miķeli un nosūtišot Kanoldam. No sava viedokļa sīkāk iztirzājis Vepstera lietu, Ranējs apstrīd Kanolda tezes.

Pagaidām viņš pievied šādus jautājumus: 1. Vai Vepsteru Miķelis nav nepamanīts paslēpies krūmos un vilka vietā nošauts? No Fabricija līdz vilkam esot bijis tikpat tālu, kā no vilka līdz krūmam, un Fabricijs arī necerējis, ka šāviens vilku sasniegs: kur nu vēl divreiz tik tālu varējusi pistole nest? Fabricijs arī redzējis, ka pēc šāvienu vilks aitu palaidis, aizklibojis uz krūmiem, un no turienes viņa sieva to mājās klibojot redzējusi, kur tas uzkritis zirgam (zirga spalvas atrastas mironim mutē, zobu starpā); tikai mājā ienācis viņš sievai sācis žēloties. Tas tā tad būtu tomēr piemērs viņa minētai pirmai tezei. Ja pielaiž, ka Vepsters bijis krūmos un gribējis aitu zagt, tad viņš, pēc otrās tezes, sūtījis savu meistarū vilka veidā, kas vilkam domāto šāvienu gudri pārraidījis Vepsteram. 2. Vai vilkus nevar ar viltu un dabiskiem paņēmieniem norikot? Dabiskos vilkus ar dabiskiem līdzekļiem tā norikot nevar. Arī pieradināti vilki, kas nes klāt laupījumu, nebūtu noturami slepenībā no kaimiņiem, kam tie postu dara. Ja norikotu istu vilku, tas būtu trešais veids, ja vien ne zirga spalvas mutē un zobos bijušas mirušajam. 3. Vai stāsts par kūmu nav izgudrots? Šules esot zvērējis pie dvēseles, sirdsapziņas un izredzēm uz paradīzi, ka esot bijis skaidrā prātā un skaidri dzirdējis. Pareizi esot, kā Kanolds aizrādot, ka pārāk maz vērības piegriezuši raganu un citām ļoti apslēptām dabiskām mākslām (sehr geheime natürliche Künste), bet tagad pasaule jau esot acis atvērusi, tapusi gudrāka un uzmanīgāka. Tomēr viņš nevarot saprast, kā ar fantaziju u. c. varot izskaidrot šādu citu gadījumu ar ganu meitu Madi, ko buršanas dēļ fon Medems no savas muižas ar pātagu izraidījis 1720. gadā.

Kāda ganu meita Made biedrojas ar Gertu un Trīnu — divām citām ganu meitām, lai tām parādītu arī savu burvju mākslu un ko jaunu klāt pienestu. Kādu rītu jūlija mēnesī, jaukā skaidrā laikā ar gaišu sauli, Made prasa Gertai un Trīnai: Vai šīs gribot redzēt, kā šī krusu taisīt protot? Uz atbildi „jā”, ņem Made pilnu sauju ar Quitch-Beeren, sviež gaisā, saka pie tam dažus vārdus, ar aizrādījumu: tūlīķ nākšot stipra krusa, iešot pār muižas un Gertas saimnieku laukiem,

tos postot; šī lai steigšus dzenot lopus mājās. Tikko tas ir noticis, jau ļoti stipra krusa ir klāt un izdara lielāku postu, nekā tas mums patikt varētu. Pēcpusdienā, kad lopi atkal izdzīti, ganos ierodas Made atkal pie abām, apsola atkal kādu mākslu parādīt, noguļas uz strauta krasta, kam Kiwwe vārds, ar galvu pie ūdens, pūš ūdeni un uz vietas ūdens viscauri ir kā ar ledu aplklāts, ko gani ar kokiem arī dauza un par istu ledu atrod. To apliecina Trīne pie tiesas ar zvērestu. Par to var arī droši rakstīt, jo man tas skaidri zināms un noticis manā draudzē, Blankenfeldē, fon Medema muižā 1720. gadā. Viņš pieved isi arī visu prāvu no protokoliem, kas 11 loksnes biezi, bet arī no paša zināšanas, jo viņš ir apsūdzētos zvērīnājis. Madi, par kuŗas ledus darināšanu pastāsta kāds zemnieku jauneklis un baumas nāk kungam zināmas, kā svešnieci, lai tā nesamācītu Gertu un Trīni, f. Medems liek ar pātāgām no savām robežām izdzīt. 1721. g., pēc gada, Blankenfeldes muižā pēkšņi no pilnīgi veselīem lopiem nobeidžas 5 teļi vienā naktī. Pie izmeklēšanas nevar atrast nekādu iekšējo slimību pazīmes, un dzimtskungam rodas domas, vai šeit nav kaut kas no Mades mākslas pāri palicis un vai Gertai ar Trīni nav no viņas kādas mākslas? Tās nopratina tāpēc ar visu piemilību bez kādiem draudiem, ar pamudinājumu atzīties, kas viņām tur zināms būtu? Ar brīvu prātu un labu apziņu šīs atzīstas: ka izpērtās Mades māte, arī Made vārdā, ar savu meitu, jauno Madi, slepeni naktī no Leišiem tajā muižā, kur Gerta uzturējusi, atnākušas, to modinājušas, kaut ko mutē iebāzušas, ka viņas tad visas trīs kā putni pa gaisu uz Blankenfeldes muižu un tās lopu kūtim lidojušas, tur gulošo Trīni uzmodinājušas un palīgā pēmušas, sarkanu pavedienu ap kūti apkārt vilkušas un teļiem kaut ko mutē bāzušas, pie kam vecā Made teikusi: *Atmaksai* (zur Revanche), ka viņas meita izpērtā, viņa gribot visus lopus, lai ne spalvas pāri nepaliek, un pēc tam arī kungus pašus iznīcināt, un mēģinājumam būšot tas, ka šie pieci teļi pēc kādām dienām nosprāgs. Tad šīs visas trīs no turienes taisījušās prom, kā Trīne to vaļējān acīm redzējusi. Tālāk noskaidrojās, ka vecā Made Gertai un Trīnei stingri aizliegusi nevienam neko nesacīt, ka viņa Trīni spiedusi ar bargiem vārdiem un draudiem, pat ar sitieniem viņas mākslas iemācīties, kas tomēr nekad to nav gribējusi, ka vecā Made ar Gertu, kas izrādījusies ar vieglāku galvu, uz elli laidušās, ka viņa tur divus velnus cilvēka izskatā un sarkanās drēbēs rādījusi un sacījusi: Viens būšot viņai, Madei, un otrs Gertai kungs, tam viņai būšot jākalpo un nevis Dievam: ka vecā Made Gertu ar viņas jauno kungu salaulājusi (zusammen getrauet), pēc tam arī guldījusi, ar copula carnalis noslēgumu, ka jaunā Made Jāņu naktī Blankenfeldes lopu kūtis govīs zīdusi, pēc tam arī pakškus splāvusi (die Norcken gespyen), ka jaunā Made

muižas laukos šur un tur olas ierakusi, kas pēc tam arāju atrastas, un sacijusi: šeit lai neaug neviens grauds vairs (111) (*Da würde gar kein Korn mehr wachsen*) etc. Ranējs pats uzaicināts ar viņām izrunāties, lai tās nevienu velti neapvaino, un vai tās sacīto negrozīs; tās no sacītā neatkāpušās ne pa druskai. Medems pieprasījis, lai abas Madeš no Leišiem izdod, iecēlis tiesu; no tiesnešiem trīs bijuši Hallē tiesību zinātni studējuši, un pēc istas izmeklēšanas (Inquisition), konfrontēšanas, noskaidrošanas (Ventilation), tiesas zvēresta, spriedums bijis: Trine nav atzīta par līdzdalībnieci un attaisnota, vecā Made, pēc viņas sākuša tiepšanās pārvarēšanas un panāktās atzišanās sārta pelnītā daudzējādā noziedzībā, pēc galvas nociršanas sadedzināta, jaunai Madei iededzināta kauna zīme (gebrandmahlet), un tā ar slotas kātu no robežas izdzīta, Gerta sodīta ar rīkstēm un baznīcas sodu.

Jums gan, turpina Ranējs, grūti nāksies krusu un ledu izskaidrot ar fantaziju, un ja arī kur citur varētu būt vieta fantazijai, tai ar visiem velnišķīgiem sapņiem jānāk no kopējiem kārdinātāja un pretdarītāja avotiem, lai liecinātu, ka nemaldās tie, kas tic raganām, burvjiem, burvībām un līdzīgai velna spēlei, bet neuzskata visu par burvību un velna mākslām, ko vientiesīgie par tādu tur. Beigās Ranējs plaši atkārtu savu trejādo vilkaču teoriju.

Savā piektajā stāstā Ranējs čūsku identificē ar Henninga Piena māti un sestajā dod klasisku pienu nesēju aprakstu par raganām, kas sev ņem kaimiņu pienu. Šis raganu tips nav raksturīgs traktātiem, bet folklorai un jo sevišķi latviešu raganu uztverei, kur tas dominē pretim viņu briesmu darbiem. Septītais un astotais nostāsts turpretim ir raksturīgs maleficiūm veids — ieburt dzīvniekus otram iekšā; šo veidu pazīst traktāti, un tas pieminēts arī dažās raganu prāvās. Pēdējais nostāsts ir par slimības pārņemšanu uz citu objektu; temats raksturīgs arī tautas ārstniecībā un tur plaši pazīstams. 1720. g. Blankenfeldes raganu prāva, ko piemin Ranējs un kuņģā viņš arī kā mācītājs dalību ņēmis, nav mums citādi pazīstama. Viņš to apraksta visai sīki, un uztvere ne ar ko neatšķiras no raganu prāvas parastās; Samsona uzskati vēl ir dzīvi.

Arī šoreiz Kanolds deva plašāku atbildi humanisma garā, daudz skaidrāk un noteiktāk nostādāmieš pret negrozāmi pārliecināto Kurzemes burvju, raganu un vilkaču ticības aizstāvētāju. Šī Kanolda atbilde ir spītīgs dokuments cīņā ar gadu simteņiem ieilgušu māņticību. Šo atbildi Kanolds deva, apspriedies ar kādu labu Kurzemes pazinēju (gelehrte Passagier). Ja ievērojam, ka iepriekš jau 2 reizes godam pieminēts Kuldīgas ārsts J. G. Veigants (Weygand), kas vēlāk dod arī plašu pārskatu par Kurzemes zemnieku laika pareģošanu²³, iespē-

jams, ka arī šī plašā, Kanolda publicētā pārskata autors varētu būt Veigants.

Kanolda atbilde Ranējam ir plaša monografija par latviešu dzīvi un ierašām, tā ir kritika par literatūrā izplatītiem aizspriedumiem par latviešu dabu un tikumiem. Kanolds sīki izjautājis kādu ceļotāju, kas ilgākus gadus nodzīvojis Kurzemē un, zemi labi pazīdams, varējis dot ziņas par likantropiju un burvībām. Šis apmeklētājs atsūtījis plašāku dedukciju par visām šīm lietām. Viņš iesāk ar to, ka sakumā tam esot stāstījuši, ka Kurzeme esot mežonīga un neganta zeme, kur ziema esot 9 mēnešus gaŗa un 3 mēnešus auksts; iedzīvotāji nezinot mēra nevienā lietā un ārzemniekus ilgāki necienījot, kamer tie vajadzīgi skaistu darbu veikšanai vai arī padarīti par vergiem; ārstiem par neizdevušos ārstēšanu draudot pat dzīvības briesmas; dūres tiesības celtas godā, bet lielākā ipatnība esot raganu māksla, kas šeit daudz parastāka nekā citās zemēs. Pretējo rakstot Rozins Lentilijs, un arī viņš pat pēc tagadējā kara un mēŗa pārmaiņām piebilst, ka Kurzeme esot labi izkopta, auglīga, ziema diezgan auksta, bet vasara tikpat silta kā Ziemeļvācijā. Zemnieku raksturs esot pavisam citāds, nekā tas tiekot tēlots, bet ziņas par burvībām esot pilnīgi nepareizas. Arī Lentilijs apgalvo, ka melnās maģijas Kurzemē neesot vairāk nekā Vācijā. Pierādījumam par kuršu burvībām mēdzot minēt:

1. senus notikumus un nostāstus, 2. raganu prāvas un izmeklēšanas. 3. notikumus, kas ikdienas vēl tagad sastopami. Nouācis Kurzemē 1719. gadā, viņš pirmo zienu pavādījis Dundagā, par kuŗu stāstīts, ka tur buršana sastopama visvairāk. Izjautājot par vietējiem notikumiem, viņam stāstījuši par ļaudīm, ko noslepkavojuši burvji, bet jautājot, kur viņi ir? atbilde bijusi: jūrmalā to esot visvairāk. Tur, kur zemnieki dzīvo, jot muižām tuvāk, šis mākslas neesot tik daudz; dažreiz par to stāstījuši pa jokam, bet visbiežāki ar nopietnību un apgalvošanu. Beidzot viņam arī parādīti daži, kuŗu saturniskās sejas bijušas tādas, kas varētu neticīgam vai bailīgam piepalīdzēt uzpemt par patiesību, ko par tiem stāsta. Tā kā visi nostāsti bijuši par lo-piem un cilvēkiem uzlaistām slimībām, par svētības trūkumu saimniecībā un laukos saimniekam, kas ir slinks, ar čaklu kaimiņu salīdzinot u. t. t. tad viņam iestāstīt nevarējuši un tāpēc, lai pārliecinātu, stāstījuši visai daudz. Viņa iespaids tomēr bijis tāds, ka šie nostāsti, tāpat kā par kalpu Ruprechtu, der drīzāk bērņus baidot gultā dzīt, nekā par pierādījumu lietām, ko kauns būtu atkārtot, kaut arī kā dzirdētas no uzticamiem avotiem. Arī tur, kur stāstīti nedaudzie notikumi no aculieciniekiem, tur esot tikpat maz iemesla redzēt sātānu par vainīgo, jo nekad neesot bijis citu ticamāku iemeslu trūkuma, kam tomēr nav piegriezta vērība, visu pasniedzot tūkstošiem

māņu ietērtā veidā. Piemēram, viņš pieved nostāstu par kādu meiteni Ģipkas jūrmalā, kas dzīvojusi priekš dažiem gadiem un 2 gadus neesot ne ēdusi, ne dzērusi, tomēr viņš nevarējis atrast neviena, kas ko sīkāki par to pastāstīt varētu; bez tam par tādām lietām esot vairāki aizrādījumi arī citur; starp citu, viņš tikko izlasījis laikrakstos, ka Šveicē kāda jaunava 6 nedēļas gavējusi. Tieši no Kurzemes gan esot šāds notikums. D-ā esot bijis kāds vecs zemnieks, kas nepratis tēvreizi un par burvi uzskatīts, bet beidzot sataisījies pie dievgalda iet; tomēr kad tam pie altāra bijis jāiet, esot ka bulta no baznīcas izskrējis un, atpakaļ atvests, atkal tāpat izdarījis; tomēr nevarējuši nekādus pierādījumus rakstītājam dot par to, ka viņš tiešām ar ļauno būtu kādu ligumu noslēdzis. Tālāk viņam stāstīts, ka N. muižā priekš mēra laikiem sadedzināts kāds burvis, kura sirdi sadedzināt tomēr nevarējuši; tā kā tiesnesim jau agrāk reizi tā gadījies, tad tāpat kā toreiz sirdi aprakuši sārta vietā. Rakstītājs neuzskata par pierādītu, ka tieši sirds ir pāri palikusi; bez tam zemei tuvāku var arī kāds nesadedzis miesas gabals pāri palikt, kāpēc nevar ticēt vienīgi tiesneša ziņojumam un tādām lietām, kuŗu nosaukums vien zināms. Burvju prāvām vispārīgi grūti sekot, jo tikai par nedaudzām varētu uzrādīt protokolus, bet par vecākām jāapmierinās ar nostāstiem. Tiesneši raganu prāvās zemniekiem bijuši īpašnieka izvēlēti un lūgti 4 muižnieki un 1 pilsonis, kas sprieduši par dzīvību un nāvi, bet apstiprinājis spriedumu muižas īpašnieks. Pēc mēra laikiem spriedumus retāki izpildot apsūdzēto ēakluma dēļ un tāpēc, ka trūkstot gājēju, kuŗu daudzums noteicot bagātību muižām, kas platības ziņā esot grāfu īpašumiem līdzīgas²⁴. Zviedrijā un Vācijā raganu procesi esot jau atcelti, kāpēc nevarot sacīt, ka pēc mēra laikiem ļaudis esot tapuši dievbijīgāki un greku mazāk palicis. Daudz ļaužu esot sadedzināts hercoga Frīdriha Kazimira laikā, kad kāds lielskungs nomiris un bijušas aizdomas par burvību un matu kaisīšanu; kāds ārsts tomēr noverojis, ka spalviņas kausā tikušas no vilnas sienu segām²⁵. Citā gadījumā kāds būtu notiesāts par zāles ieburšanu ķermenī, kas arī urinā saskatīta; tikai kāds tiesas piesēdētājs ar priekšlikumu liet ūdeni virsū izjaucis tās formu un arī apsūdzību. Daudzi, atzīdamies, ir to ar dzīvību samaksājuši; pievienodamies Hetčinsona kritikai par anġļu raganu prāvām, autors turpina, ka paši kurzemnieki atzīstoties, ka simtiem cilvēku esot nevainīgi notiesāti, un pēc tam pieved piemērus, kur tādi apvainoti par slimības ieburšanu ar velna palīdzību. Vienā gadījumā bijis skorbutis smagā veidā (*Scorbutus endemius cum induratione glandularum abdominalis*); slimais dažreiz zviedzis kā zirgs (*stridus* par zirgu esot bijis burvības iemesls), nevarējis neko cietu ēst, darbā dažreiz kritis gar zemi un kliedzis, ka tam kaut kas ciets iekšā, vis-

vairāk vakaros. Ārstējuši viņu āderes laižot, pie kam tikai dažas melnas asiņu pīles ārā nākušas, pirti braucējuši un vārdojuši, devuši iekšā degutu, šņaucamo tabaku ar maizi; viss tas vilcies vairākus gadus; kliezdieni bijuši zviedzieniem līdzīgi. Ārstējot viņš novērojis, ka „spehdeis“ vai „spehdeis trums“ esot zemnieku vidū izplatīta slimība, bet pēc nostāstiem visi tā nekliedzot kā apburtie, no kuņģiem dažiem vāverītes iekšā ieburtas, kas tur lēkājot. Šī slimība, ko viņš izārstējis, esot bieži sastopama, bet parasti ielaista, ko veicinot ārstu nodarbošanās ar citām lietām un zemnieku dzīves apstākļi.

Kurzemes zemniekiem esot piecas nedabiskas lietas, ko tas sauc par *Pirtu, Rutku, Rikstu, Brandewihnu, Tabaku*. Pirmā esot pirts, katram sava pie mājām, ko tas lietojot ik nedēļas cauru gadu. Tur iekšā esot velvēta krāsns no lauku akmeņiem, ko sakarsējot un aplejot ar ūdeni, kamēr svīstot, tad ar bērzu lapotu slotu liekot pērt un pēc tam strautā vai citur aukstā ūdeni atvēsinoties. Rutks esot pie zemniekiem it kā citrona vietā. Rikstu esot rikstes, ar ko zemnieku peņot muižā, ja tas nogrēkojies. Brandevins esot Kurzemē potus epidemicus, ko zemnieki dodot arī bērniem, tos sagatavojot slimībam un lēkmēm. Tabaku zemnieki Kurzemē ne tikai bieži šņaucot un pīpojot, bet arī ēdot ar maizi, kas izsaucot acu iekaisumu. Pārējie medikamenti esot darvas ūdens, t. i. ūdens, kas darvas cepli kādu laiku stāvējis un tai līdzīgs tapis, bet deguta pēc krievu parauga no bērza dedzināta. To lietojot iekšā dzeršanai pret pārceļanos u. tml., bet ārēji pret lūzumiem, un ar labiem panākumiem. Sawesche-Zahle jeb Apdzirres Zahle esot apburšanas konstatējumam. Kāds kalējs pie Kuldīgas savus pacientus liecis puskurinātā maizes krāsni un traukā svidinājis. Apģērbam arī esot sava vaina, jo zemnieki stingri sajožoties ar šaurām jostām vai pat ar striķiem. Atgriežoties pie buršanas, autors pieved gadījumu, kur izsaukts uz muižu kāds zemnieks, kas nekad pie sv. vakariņa negājis, un tur tam piedraudēts, ka to nelāus apbedīt: suns kunga klēpī esot labāks par viņu. Kad tas aizgājis, suns pēkšņi sācis kaukt, nelaidies klāt u. t. t. Iemesls apvainošanai bijis pietiekošs, bet pēc dažām nedēļām izrādījies, ka suni no galerijas nogrūdis pavāra puika; tomēr bijuši daudzi, kas ticējuši pirmajai versijai, un ilgi autoram par to bijis jāklausa Jelgavā, 15 jūdzes no notikuma vietas. Piemēru par dzīvniekiem esot daudz. Par kādu zemnieku Engurē, kur esot Kurzemes dzelzs ceplis, stāstījuši, ka tas varot ar slepenu mākslu pasacīt, kur kas slimam sāp, kas ko nozadzis u. t. t., ar tāru un slieku palīdzību, ar ko viņš varot sarunāties; viņš varot arī pret burvju kaitēm līdzēt. Uzmeklēt tomēr viņu tas nevarējis: Engurē teikuši, ka tas esot Popē, tur atkal otrādi, un vispārīgi šajās vietās par to zinājuši vismazāk kā jebkur citur.

Pēc tam autors atgriežas pie vilkačiem un Ranēja 3 vilkaču kategorijām, ko viņš pielīdzina skitu pasakām. Kas tā domā un senas teikas uzskata par šīs dienas notikumiem, tie spriež tuvāk neiepazīnušies ar tautas paražām, bet paši šos nostāstus apbrinodami gaida to pašu no klausītājiem. Kurzemē esot cienijami viri, kas uzskatot vilkačus par savas zemes ievērojamāko ipatnību, bet patiesība esot šāda:

1. Kurzemieki vispārīgi esot labi saimniekotāji. 2. Kurzemes zemniekos esot vāji kristīgie, kam vislabāk varot ticēt, ja tie zvērot, (112) *ka viņu māja lai ar zāli apaugot*. Gandrīz visās mājās esot veci ļaudis, kas Tēvreizi neprotot, bet ap Daugavpili pat bērnus nekristījot. 3. Kurzemes zemnieki pieturoties stingri pie pagānu paražām. Pie kuršu ķoniņu (Curisch-Könige) ciema esot svētais mežs, kur neviens nedrīkst nevienu koku aiztikt; tur viņi pa Jāņiem svētiņot arī mirušo svētkus, par kuņiem raksta Lentilijs. Kad tiem saslimst lopi, nepadodas lini, medus, labība u. tml., tad tie N. muižā Jurgū nakti ko līdzīgu sveiž pār kapsētas mūri. Pie Ēdoles, šķiet, Sigismunda dienā, tie ziedo uz pakalna sēdošiem nabagiem, kas aizliegts tikai priekš dažiem gadiem. Zemnieku kāzās ligavai jāmet uz katra krustceļa cimdu pāris, bet durvis jācērt ar zobenu. Jauno pāri priekš ēšanas nogulda, liek maizi priekšā un klēpī bērnu, pie tam dziedot nerru (allernährichsten Lieder und Melodien) dziesmas un meldijas. Tādu paražu visai daudz.

4. Kurzemes zemniekiem lopi ir daudz mīļāki par bērniem, un tam ir pamats. 5. Tāpēc tie visvairāk baidās no vilka, kuņu daži satiekot ar labiem vārdiem uzrunā: (113) „*Labbu deenu ceļļu wihrs*“ u. t. t. 6. Vilku posts pie lopiem ir daudz mazāks, nekā tas varētu būt pie lielā lopu skaita. Tie apmierinās ar zirgu mēsliem uz ceļiem un saviem latviešiem. 7. Nav brīnums, ka dzērumā tie lielās ar savām burvībām, lai sabaidītu kaimiņus, un baidās viens no otra, lai apburti netiktu.

Autors bijis piesēdētājs raganu prāvas izmeklēšanā, kur N. muižā kāds apsūdzējais kaimiņu, ka tam esot bijis strīds lauku un saimniecības lietās, pēc kam (ne no kā) tas drīz palicis slims un arī viņa iedzīve uz leju gājusi; apvainotais bijis spiests atzities, ka kādreiz dzeršanā pēc strīda esot draudējies, ka nebūšot ilgi, kad šis citādi runāšot; viņš esot arī priecājies, dzirdēdams, ka tam ļābi neejot, bet vairāk burt viņš neprotot. Sūdzētājs gan piesaucis visu apkārtni par lieciniekiem, ka apsūdzētais esot burvis, bet tā kā neviens neiedrošinājies aiz bailēm liecināt, tas saņēmis par draudiem dažus rikšu pārus un baznīcas sodu. 8. Valodas attīstības gaitu tuvāki izpētījot varētu pietiekoši daudz pagānisma atlieku atrast, kas palīdzētu noskaidrot dažus neskaidrus jēdzienus, kā valodas gars senās paražas uzglabājis un tās līdz mums nonākušas. Mani vismaz, turpina autors, uz

pārdomām vedinājuši Kurzemes *nacionalie lāsti*, kas nav no vāciešiem šeit ienesti. Tāpat ko pārdomāt ir par viņu gan jokdaļu (nārrische) dziesmām, ko tie dzied kāzās u. c. gadījumos un arī pie visiem darbiem.

Tas un vēl daudzas citas ir tadas lietas, kas uzkrīt kā ārzemniekam, ja viņš ar valodu drusku iepazīties, tā arī vietējiem, kas gan vislabāk tās varētu noskaidrot. To zināt pie novērtējumiem ir katram nepieciešami vajadzīgs.

„Tik tālu manas zināšanas, ko es jums nododu, lai rādītu, ka tie, kas Kurzemē tic burvībām, vairāk balstās uz aizspriedumiem nekā uz patiesiem notikumiem.“ Esot pārņemts, kā varot neticēt tam, ko visā pasaulē fik ilgu laiku ticējuši. Arī Kurzemē esot mācīti viri, kam trūkstot tikai gribas un labu privatbiblioteku, lai varētu pakalpot patiesībai un pasaulei; starp tiem esot arī Mežmuižas mācītājs Ranējs ar jauku krājumu pilnīgai *Historiae Curoniae novantiqua*, un būtu žēl, ja viņš to nevarētu publicēt.

Ar ko tad operē Ranējs un kādi ir viņa teoretiskie pamati? Savās vilkaču tezēs viņš grib būt oriģināls, bet viņa avotus pa daļai varam izsekot. Atņemts ir uzskats par tiešo pārvēršanos²⁶, ka vilkači sevi uzskata par vilkiem un no citiem par tādiem top uzskatīti, tā esot velna apstulbināšanas teze. Tiem guļot, viņu vietā lopus plēš viņu meistars — sātāns, kā viņu iedoma to tēlo. Tā tad sātānisms paliek galvenā vietā. Atbildē Kanoldam viņš noraida fantāzijas spēku vien, bez sātāna līdzdalības. Ranējs neoperē ar autoritātēm, bet piemin vienīgi „tādus, kas ar Bekeru, Vebsteru un Tomasiju vienkārši noliedz elles burvju mākslas, bet, mans Dievs, mēs jau par visu to varētu smieties un nebūtu arī vajadzīgs ar tumsības kungu šajā rakstā cīnīties!“ Viņa avoti ir kurzemnieku resp. Kurzemes vācu tradīcijas (māc. P. N. Vitenburgs, mežsargs Got. Šules, mežsargs Canders, muižniece Butlerina, viņa paša vecmāmiņa fon Noldena). Pats Ranējs nav brīvs no šiem aizspriedumiem. Pēc viņa domām velna aktivitāte trejādā veidā ietekmē vilkačus. Viņš tic, ka vilkači tiešām pastāv, ka šaujot vilku, nošauj cilvēku, ka vilkači var runāt cilvēka balsi, plosīt lopus. Arī Ranējs pats piedalījies raganu tiesāšanā.

Ko teikt par J. Kanoldu, kuŗa zinātniskā kvalifikācija dota grāmatas virsrakstā? — Atsaukdamiem uz Ficeliju, Vebsteru un Viēru, viņš noteikti noraida sātāna līdzdalību, piedēvējot visu slimīgai iedomai (phantasia morhosa). Zemēs, kur vilku jau tā ir daudz, tas rada nevēlamas aizdomas; sekas ir ierēmta ticība šādiem gadījumiem, denunciāntu ziņojumi, aizspriedumi. Tā viņš atbild Ranējam, redzot viņa ziņotos faktos *fallacia observationis et diiudicationis*. Otra atbilde nāk no anonīma Kurzemes pazinēja (Dr. Veiganda?), kuŗa domas ir

Ranējam pretējas. Viņš kritizē šo ticējumu avotus un uzskata tos par māņiem, kuŗos sātāns neesot vainojams. Daudzus gadījumus viņš izskaidro kā mediķis, paskaidrojot sacīto ar piemēriem. Daudzi notiesāti nevainīgi. Nezinot tautas paražas, daudzreiz spriežot par Kurzemi, kā Amerikas indiāņu valdnieki savā laikā sprieduši par Angliju. „Tie, kas Kurzemē tic burvībām, vairāk balstās uz aizspriedumiem nekā uz patiesiem notikumiem. Sakot, kā varot neticēt tam, kam visi tik ilgi ticējuši, kaut arī daudz simti raganu nevainīgi notiesāti; nevarot tak ticēt, ka sātāns vairs negribētu būt par sātānu un tā atvērt vārtus ateismam.“

Jaunā racionalisma apgaismība nāk pār Kurzemi pēc ilgā tumšā raganu un vilkaču prāvu laikmeta.

Tomēr vēl arvien ir sastopami uzskati, kas neatšķijas no 17. g. s. parastajiem. Šādu novirzienu raksturo kāds Kurzemes kalendara 1739. gada raksts par to, vai spoki ir patiesībā un kā uz tiem skatīties^{27?}

Ob es wahrhaftig Gespenster gebe, und was davon zu halten.

Dass mancherley Betrug der Gespenster wegen vorgehe, und dass viel der verderbten Phantasie und verderbten Blödigkeit der Menschen zuzuschreiben sey ist nicht zu leugnen. Jedoch ist auch gewiss, dass der Satan denen Menschen in sichtbarer angenommener Gestalt vielmahl erschienen sey, sie geäffet und erschrecket, auch wohl, auf GOttes Zulassen, ihnen Schaden zugefüget, welches auch noch geschiehet. Dass es wahrhaftig Gespenster giebet, ist aus der heiligen Schrifft zu erweisen. Denn GOTT verbeut ausdrücklich denen Israeliten, dass sie keine Todten fragen sollen, das ist Gespenster, welche in Gestalt der Verstorbenen denen Lebendigen erschienen und in zweifelhaften Dingen um Rath gefragt wurden Deutr. 18. II Ef. 34. 14. Was waren die Zihim und Ohim anders als Gespenster die der Stadt Babel gedrohet wurden Esaiae 13. 21. So lieset mau I Samuelis am 28. dass der Teuffel in Gestalt des verstorbenen Samuels dem König Saul erschienen etc. Die Vernunft selbst kann keine Gespenster leugnen. Kann die Menschliche Seele, als ein Geist, mittelst unserer natürlichen, doch materialischen Lebens-Geister den Leib bewegen; so kann auch der Satan als ein wahrhaftiger Geist, mittelst der elementarischen Lufft, aus GOttes Zulassung, die äusserliche Gestalt eines Menschen, Thieres und dergleichen annehmen, darinnen erscheinen, die Menschen damit erschrecken und äffen. Unsere Seele, und der Satan sind ja beede, dem Wesen nach Geister, mit Verstand und Willen begabet, und also kräftig und wirkend. Unsere im Geblüt befindlichen Lebens-Geister und die elementarische Lufft, sonderlich der Aether sind beede die aller subtilste Materie. Warum könnte also der Satan nicht so wohl, als unsere Seele, mittelst eines subtilen Medii in etwas Cörperliches würcken? Warum sollte nicht der Satan aus der elementarischen Lufft sich eine Cörperliche Gestalt machen können, selbige annehmen, dem Menschen darinne erscheinen und sie erschrecken? Können wir gleich die eigentliche Art zu würcken zwischen einen Geist und Cörper nicht begreifen. Genug, dass wir die Würckung selbst sehen, die uns auch bey vielen andern Dingen in der Natur verborgen ist. Doch ist dieser Unterscheid: Die Seele ist mit dem Leibe wesentlich vereiniget, würcket in, und durch densel-

ben, als seine forma informans. Nimmt aber der Satan einen Luft-Cörper an, so geschieht dass nur auf eine gewisse Zeit, massen er sich hernach wieder in Luft reserviret, und hat der Satan nur als forma assistens, in und durch denselben gewireket und die Menschen erschrecket.

Die Erfahrung bezeuget auch zur Gnüge, dass sich bald hier bald dar Gespenster haben sehen lassen, welche die Menschen geöffet, erschrecket und ihnen vielmahl Schaden zugefüget, davon zu lesen sind: Erasmi Francisci Höllischer Protheus. Müllers Atheismus Devictus p. 298. feqq. & c. Die keine Gespenster glauben, sind Kinder der Saducäer Act. 23. 8. Schüler Cardini, Spinosae, Hobbesii, Lockii Democriti redividi oder Dippels etc. welche alle Gespenster und Teufliche Erscheinungen leugnen. Balthasar Becker, ein Reformirter Theologus zu Amsterdam hält in seinem Buch: Die bezauberte Welt, alles was von Teufflichen Gespenstern erzehlet wird, vor blosser Mährlein und Einbildungen der verderbten Phantasie; welche Meynung auch der berühmte Hällische Jurist, Christ: Thomasius in seiner Disputat, de Crimine Magiae 1701, zu vertheidigen sich unterstanden hat.

1740. g. kalendarā ir arī raksts: „*Kā izturēties un sargāties, ja paradās spoki*”²⁸⁹ Daži cilvēki mēģina tos aizdzīt, skaitot Ave Maria, un ja tie nekā cita nav mācījušies, tad metot sev krustu priekšā, aizdedzinot svētītas sveces, kvēpinot, vai arī tos nolādot, ko gan satāns tikpat maz ievēro kā leviatāns tēraudu un dzelzi. Cits tos lamā, uzbrūk tiem ar sitieniem vai citādi. Bet tā kā tāda apiešanās parasti beidzas bēdīgi, jo tas, kas dodas briesmās, bieži arī iet bojā, tad ieteicams ir rīkoties šādā kārtā: 1) Turies cieši pie ticības Kristum, kas elles čūskai galvu saminis un sātānu uzvarējis. Pēteris savā pirmajā vēstulē, 5. nodaļā, raksta: velnam ar ticību jāstājas pretim, un arī Pāvils 3. Efes. 16. 2) To vajaga ar Dieva vārdiem aizdzīt, kā to Kristus darijis. Mat. 4. 3) Vajaga sirsnīgi lūgties un dziedāt: Dievs tas Tēvs dzīvo mums klāt. Dievs Kungs ir mūsu stipra pils u. t. t. Jālūdzas no visas sirds par ticības stiprināšanu, par skaidru prātu un spēku, par eņģeļu palīdzību, par sātāna aizdzīšanu, un nodod sevi katru dienu Dieva rokās ar miesu un dvēseli, lai tas sātānam nedotu nekādu varu pār tevi. 4) Izturies pret sātānu nicinoši, jo tas kā lepno karalis to labprāt necieš, ka viņu zemu vērtē un viņa spoka dabu maz ievēro un pat apsmej. Tomēr tas nedrīkst notikt augstprātībā, bet tikai Dieva bijāšanā. 5) Nepaliec viens, bet turies kopā ar citiem dievbijīgiem cilvēkiem. Bez tam sargies uz spoku skatīties, ko bieži dara aiz pārgalvības un nekaunības. Nevajaga velnu zīmēt uz sienas; tas nāk labprāt arī bez saukšanas, un pārgalvīgiem ļaudīm bieži iziet ļoti bēdīgi. Turpretim nosvērtiem cilvēkiem ļaunais pāriet garām. To izbaudīja prof. Šokijs — Frankfurtē pie Oderas, kas kā mācīts cilvēks spokiem neticēja. Kādreiz ceļojumā viņš nonāca viesnīcā, kas bija pilna, un nekur citur viņš nevarēja dabūt nakts mājas kā tikai vidus istabā. Saimnieks gan aizrādīja, ka tur spokojoties, bet Šokijs teica, ka

viņš no spokiem nebaidoties, lika sagatavot istabu un pēc vakariņām likās gultā. Pusnakti ierodas istabā spoks un dodas tieši uz gultu. Šokijs sabīstas un ar visiem saviem principiem paslēpjas zem segas. Spoks, kas bija ģērbies vecās vācu drēbēs, kā kareivis, kas agrāk šai vietā bija nodurts, pacēla segu, izvilka Šokiju ārā, pabāza to zem gultas un pats iegulās gultā. Pēc stundas tas piecēlās un izgāja ārā. Šokijs, kas šo laiku bija pavadījis lielās bailēs, aizmirsa visu savu filozofiju un mācījās Dievu lūgt. Kad viss palika klusu, viņš izlida ārā, apģērbās un agrā rītā devās pie saimnieka un samaksāja. Kad tas jautāja, vai neesot manījis spoku, viesis atbildēja, ka nezinot, kas viņam to nelabo uzlaidis. Bet pēc šī notikuma viņš nebija vairs tik augstprātīgs. Ar spokiem nedrīkst ielaisties nekādās lielās sarunās, jo tie var novest no ceļa. Ja Ieva nebūtu ielaidusies sarunās ar čūsku, kuņģi bija paslēpies sātāns, tad viņa nebūtu ar savu vīru tādas lietas izdarījusi, par kuņģiem visiem laudim jācieš. Kādreiz Kotons jautājis Sātānam, kas mājoja vienā apsēstā: No kādas vietas Svētos rakstos vispamatīgāki var pierādīt šķīstīšanas uguni un svēto piesaukšanu? Turpretim kristītam cilvēkam šaubīgas lietas jājautā Dievam, bet ne velnam. Nav arī ieteicams spokus uzrunāt ar teikumu: visi labie gari slavē Dievu to Kungu! Uz to kāds spoks ar viltu atbildējis: Es arī. Tāpat nedrīkst izpildīt to, ko spoks pieprasa. Piem., ja spoks pierunā kādu izrakt apslēptu mantu, tad jāsaka: paturi savas mantas pats un dāvā tās kādam citam. Šādā veidā es bagāts nepalikšu. Ja spoks pieprasa izdarīt kādu labu darbu, tad arī nedrīkst to klausīt, jo labu nedara uz garu pamudinājuma, bet tādēļ, ka Dievs to pavēlējis, un sātāns ir melis un krāpnieks no laika sākuma.

Pārmaiņu, turpretim, saskatām *Hūpeļa* rakstos²⁰. Hūpelis vairs nezinās ar raganām un burvjiem, bet mierīgi piezīmē savus novērojumus par latviešu paražām un ticējumiem (1774. un turpm. gados).

Viņš piemin, ka zemnieki ticot burvībām un no daudziem saviem tautas brāļiem (Mitbrüder) baidoties, tos saucot par zinteniekiem (Weisen), sālspūtējiem vai burvjiem. Aber auf unsern Delinquentenlisten stehen keine Hexenprocesse, wohl aber bisweilen Thoren, deren irrigen wahn man zu bessern sucht (I 521).

Viņš piemin arī paradumu lādēties (II 136). Neparastas slimības, nelabus sapņus u. tml. zemnieki piedēvē velnam vai arī burvībai (Hexerey). Tiem ir burvji, kas uzrāda un atpakaļ atdod nozagtās mantas. Arī dažas augstāko kārtu sievietes līdzīgus uzskatus mantojušas no auklēm un audzinātājām. Gvaņini domājot, ka visas vecās sievietes Vidzemē esot raganas, bet ne vecas sievietes vien šeit pazīst dažādus augus un citus līdzekļus, ko tur slepenībā un to īpašības piedēvē vienīgi vārdošanai. Ar maigu spaidīšanu un braucišanu

viņas nomierina sāpes; čūsku kodumu tās dziedē acumirkli, mežģijumus iegriež bez grūtībām u. tml. Būtu vēlams, lai viņas savus noslēpumus neturētu šādā noslēpumā, bet visi šie zintenieki, sālspūtēji un kā viņus sauc, atklāj savu mākslu tikai isi priekš nāves vienam vienīgam (sal. I 559). Zemnieks bistas no jaunas acs un mutes, no kā varētu ciest viņa labība vai lopī: tikko kāds tos slavē vai apbrīno, viņš murmina pretim nelabus vārdus, lai kaitīgo slavēšanu nekaitīgu padarītu, gau arī daži vācieši tā darot (II 140).

Audzējus un izsitumus piedēvē nelabai vietai, pārdomā, kur sēdējis vai gulējis un tur iet palīdzību meklēt ar darijumiem un vārdošanu. Parastais ārstēšanas līdzeklis ir degvīns, pār kuņu viņu zintenieks vai sālspūtējs 3 reizes lūgšanu skaitījis (ģebetel); ar to viņi tā arī varot nogriezt savu bargo kungu dusmas, tās uz citu pārnest, nemiery radīt starp precētiem u. tml.

Ar čūskām un sevišķi ar to atrastām nomaukām tie grib daudz ko dziedināt un raganot: kāds viņu pazīstams zirgu ārstētājs iesilis apgalvoja, ka visjaunākās vainas un mežģijumus tas dziedē tikai ar čūsku taukiem, ko no melnām čūskām, priekš Jurgiēm ķertām un uzkārtām, pilina. Kāda sieva, vēl dzīva, kas ar spaidīšanu visādas sāpes mierina, arī veļu kaulus izdzen, spēku piedēvē vienīgi savam ikšķim un mazam pirkstam, ar ko viņa kādu ķēdes veidīgi savitu čūskas perekli, kas reti atrodams, ir sadalījusi, bez pārējo pirkstu piepalīdzības. Ticība šādiem ārstiem nezūd, jo ikdienas piemēri to pastiprina; un arī vacu ārsti to atbalsta. Riebīgus izsitumus sejā, ko nevarēja dziedēt ārsti, kāda vecene izdziedēja dažās dienās, apmazgājot ar ūdeni, kur tā svieda kvēlošas ogles; vai tā vēl ko klāt lika, to es nevarēju noskaidrot.

Daudz stāsta par kaitīgiem līdzekļiem, ko viņi ienaidniekiem dzērienā dodot, to slimu, bēdīgu (sc. melancholisku) vai neprātīgu padarīt; pēc ilgas lūgšanas vai draudiem tie arī jāārstē viņiem pašiem. Varbūt tad ir vairāk iedomas un pārpratums. Mežģijumu dziedē vācieši un zemnieki ar sarkanu dziju, kur met 9 mezglus - - lūzumus ar sakasītu varu, kas pēc viņu domām nosēžas ap laužo kaulu un to kopā sasieu. Daudzas slimības ārstē ar šaujamo pulveri, terpentīna eļļu, velna sūdu (asa foetida), kam viņi sevišķi uzticas. Acu slimības ārstēšanas ar vinu, kas uz altāra bijis; pie dažām baznicām notiek ista tirgošanās. Citi dedzina sliekas un pelnus kaisa acīs . . ., cietam vēderam izpalīdzas ar zirga sviedriem, ko no sakām kasa... (II 141—142).

Pret burvībām (Hexerey) un lai būtu saimniecībā laimīgi, tie liek baznicās un birzīs un svētās vietās visādus ziedus no vilnas, vaska, taukiem, naudu u. tml. Ziedo, kaut arī vistu kaujot, liekot gabalu aiz kūts, zināmā vietā, nekad neceļ māju, kur cita nodegusi - - No dažām alām viņiem ir bail, un viņi tās sauc par velna caurumiem (pie

Salacas); dažām piedēvē sevišķu spēku, kā pie Cēsīm, kur ūdens iztek; latvieši to sauc par dzelzs vārtiem, tur esot ziedojuši, un pastāvīgi to apmeklē pie dažādām slimībām.

Viesuļus, kas pie mums lielus zaudējumus dara sienam, laukiem un jumiem, tie uzskata par ļauno garu darbu; ja redz smiltis ceļamies, viņi sviež akmeņus vai nazi viesuli un kādu laiku tam pakal dzenas kliegdami. Viņš apraksta arī pūķi (II 145) u. tml.

Tomēr veco uzskatu atskanās ir arī vēl pēc Hūpeļa. Vēl 19. g. s. raganu prāvu ierosina mācītājs Bergmanis (sk. raganu prāvas), un arī vēl 1848. g. laikrakstā Inland norisinās visai dzīvas debātes raganu lietā³⁰.

Sajā gadā jurists prof. Osenbrigens (Osenbrüggen) raksta par 1608. g. un 1617. g. Tērbatas prāvām, protams, ar modernu skatu uz tām; raksts izsauc stingrus iebildumus turpat, ar noslēgumu: „Und doch befand sich die christliche Menschheit damals... auf heilsameren Wegen, denn jetzt.“ Wir können uns alle weitere Ausführung unsrer Ansicht ersparen, wenn wir die zwei Hauptfragen, auf die es bei unserem Gegenstande ankommt:

1) Gibt es Zauberei?

2) Wenn ja, wie haben wir sie zu behandeln? vor ein Tribunal bringen, das hoffentlich unsern modernen Aufklärer zum Schweigen bringt. Ja, wir haben Mosen und die Propheten; lasst uns die hören! 2. Mosis 22, 18: „Die Zauberinnen sollst du nicht leben lassen!“ Schon hierin liegt eine genügende Antwort auf jene beiden Fragen. Aber auf die zweite geht er noch näher ein 3. Mosis 20, 27: „Wenn ein Mann oder Weib ein Wahrsager oder Zeichendeuter sein wird, die sollen des Todes sterben, man soll sie steinigen, ihr Blut sei auf ihnen.“ Das Verbrennen erscheint freilich unbiblisch. Daraus folgt aber nicht die Rechtfertigung jener Pseudohumanität, welche das Verbrennen bloss „empörend“ findet. Sie findet gewiss das Steinigen ebenso, und doch steht es geschrieben unsrer Schlawheit zum Gericht!

Wir schliessen mit den Worten des Propheten Micha 5, 9... 11: „Zu derselben Zeit, spricht der Herr, will ich... die Zauberer bei dir ausrotten, dass keine Zeichendeuter bei dir bleiben sollen.“

Pretrakstu prof. Osenbrigens noslēdz: Aber wir wollen nicht über Kleinigkeiten rechten, der Verfasser soll mich, billig finden: es können ja die Hexen und Zauberer zuerst gesteinigt und dann verbrannt werden.

Polemika vēl arvien turpinājusies, vairākiem tajā dalību ņemot.

Noslēgumam varētu pievest K. F. Spēra domas par grūtībām iznīcināt senās latviešu ticības paliekas, die Reste des altheidnischen Götterglaubens bei den Eingeborenen vertilgen zu können, die dann leicht als Zauberei und Hexenwesen angesehen wurden³¹.

Mehrfach haben einheimische Schriftsteller³², wie Paul Einhorn, der kurländische Superintendent im 17. Jahrhundert, oder unser libauscher Magister Tetsch (1767) sich mit der Geistesgeschichte der Letten beschäftigt.

Vieles wissen sie von der zu ihrer Zeit noch fortdauernden geheimen Verehrung altheidnischer Naturgottheiten, und allerlei unter dem Landvolk herrschenden abergläublichen Gebräuchen zu erzählen: von Anbetung der alten Götter in abgelegenen Hainen und Wäldern, von ihren dargebrachten Opfern zum Segen des Hauswesens, Ackerbaues und Fischfanges, von Pflege und Atzung gewisser heilbringender Schlangen und Kröten, von Tieropfern zur Abwendung von Seuchen, von schützenden Hauskobolden, vom Glauben an Seelenwanderungen, von Seelenspeisungen, Leichenschmäusen, uralter Totenverbrennung, Vergraben der Aschenurnen und viel dergleichen mehr.

Aber von Zauberei und Hexenwesen findet sich in diesen ernsthaftes Bericht merkwürdig wenig gesagt und keiner der eben genannten Bräuche als solches bezeichnet; sie beklagen überall nur, dass es dem eifrigen Bestreben der Geistlichen noch immer nicht gelingen wolle, jenen heidnischen Sitten, die der Verbreitung des wahren Christentums im Wege ständen, durchgreifend ein Ende zu machen.

Fast will es scheinen, als sei ein wirklicher Glaube an Zauberer und Hexen beim lettischen Landvolke keineswegs so eingewurzelt gewesen, wie es in alter Zeit seine weniger klar sehenden, als westeuropäisch-mittelalterlichen Aberglauben blind huldigenden Anhänger wahrhaben wollten, — als seien Zauberei und Hexerei hier nicht viel mehr als blosse Gestaltungen harmlosen Volkshumor gewesen.

6. nodaļa.

Latviešu burāmo vārdu krājumi.

Ja ir iespējams galvenos vilcienos nospraust tos ceļus, pa kuriem ir šurpu nākuši Eiropai raksturīgi uzskati par sātānoloģiju, burvjiem, raganām, vilkačiem u. t. t., kā veidojies arī raganu prāvu pamatojums mūsu zemē, kā tas šeit izpaudies un kādas ir arī pārējās ticības par burvību, jautājums par burāmiem vārdiem ir daudz sarežģītāks. Tas tāpēc, ka šeit ir darišana ar rūpīgi slēptu mantu; pat aizdomās būt par burvju mākslas zināšanu, par zilēšanu, ārstēšanu ar vārdošanu u. c. māņu un velna līdzekļiem ir bijis visai riskanti un pat dzīvība ir bijusi apdraudēta tādā gādījumā. Nav brīnums, ka līdz pat jaunākiem laikiem bezgala daudzās rakstītās burāmo vārdu grāmatīņas ir līkušas slēptas, bet no galvas zināmie vārdi kopā ar buršanas un ārstēšanas mākslu nodoti, nāves stundai tuvojoties, kā mantojums šī uzdevuma turpinātājam. Tāpēc pētījumi par burāmo vārdu vēsturi atduņķas uz nepārvaramām grūtībām un tajā var tikai nojaust galvenos pamatus. Pirmais konstatējums būtu tas, ka īsti ir trīs galvenās zināmo burāmo vārdu kategorijas. No tām viena ir ar noteiktu raksta tradīciju un tiešā ceļā nākusi no tām augstākās maģijas grāmatām, kas veidojušās šīs disciplīnas labāko pratēju kabinetos. Jau pieminētie Agripas, Trithemija, Paracelsa u. c. darbi ir spekulatīvi. Ar teosofisku pieeju maģijai viņi ir veidojuši veselu sistēmu, lietojot tajā arī kabalistikas, astroloģijas u. c. zinātņu papēmienu; viņu darbi ir pieskaitāmi maģijai, bet sakarā ar tiem veidojusies populārā maģiskā literatūra dažādās burvju grāmatās. Publicējot savā laikā¹ šādu grāmatu paraugus latviešu valodā, nācās konstatēt, ka šādi teksti ir visumā tiešs tulkojums, jo sevišķi naudas meklētāju vajadzībām, vai arī pārveidoti no Fausta Höllenzwang'a, Clavicula Salomonis un citām līdzīgām grāmatām. Visumā šis tips tomēr ir izņēmums un vecāki šī tipa manuskripti uz pirkstiem saskaitāmi; visvairāk gan pazīstama ir sestā un septītā Mozus grāmata un t. s. Melnās grāmatas. Pirmās ir ebrēju kabalistikas pārpalikums. Teksta šeit nav pārāk daudz, bet galvenā vietā gan t. s. zieģeji no ebrēju burtiem veidoti. Melnās grāmatas, par kurām tik daudz nostāstu ir tautā, teksta ziņā nepārsteidz, jo saturs ir pārējām šī tipa grāmatām raksturīgs, bet efektīva esot viņu grafiskā īpatība — balti

burti uz melna fona². Populārā maģiskā literatūra iet vēl soli tālāk, atsviežot visu lieko un paturot tikai *vardus* vai arī viselementārākās burtu kabalas vai grupējumus. Izskaidrojums tam ir meklējams maģiskās zinātnes sabrukumā. Ja zinātne ir, lai cik dīvaini tas izklausās, labu laiku augusi maģijas paspārnē, viņa no tās atbrivojas renesanses laika beigās. Astroloģija dod astronomiju, alķīmija (magia naturalis) ķīmiju un fiziku; arī matematika atbrivojas no spekulācijām. Paliek prakse vienā un otrā pusē; praktiskā maģija gan vēl piepatur smago aparātu ar zinātniskām tendencēm, bet tautas vajadzībām tā vienkāršojas, un jau sākot ar 16. g. s. sevišķi Pasava top par centru, no kurienes tautā iet daždažādie maģijas popularie krājumi; ar 18. g. s. vairojas atsevišķo tekstu kopojumi un kombinējumi. Jau pieminētām burvju grāmatām pieskaitāmi Heptameron (Petrus von Abano), Arbatel, Albertus Magnus, 6. un 7. Mozus grāmata, Clavicuda Salomonis, Zoroastra teleskops, Romanus-büchlein, pāvesta Honorija grimoire, Ēģiptes maģiskais vairogs, Colomanus büchlein, Fausta Höllenzwang, Jeziras grāmata u. c.; figurē arī atsevišķas specialas lūgšanas (sv. Korona, sv. Ģertrūde, sv. Christofs u. c.). 18. g. s. šo tekstu izdošanas centrs ir Ķelne (P. Hammera apgāds), bet jaunākos laikos Filadelfija. No kopojumiem bagātākais ir Šeibles Das Kloster. Trešais avots ir latviešu tautas tradīcijas.

Jautājums par latviešu burāmo vārdu avotiem ir vēl gauži neskaidrs. Raganu prāvās pieminētie vārdi maz saistās ar plašo Rietumeiropas repertuaru, jo operē gandrīz vienīgi ar tīri latviskiem elementiem. Tikai 18. g. s. vidū atrodam pirmo drošāko pieturas punktu *recepturas*, kas apstiprina Hūpeļa ieskatu par ārstniecību ar burvības paņēmieniem tajā kā pie latviešiem, tā arī pie vāciešiem. Kāds visai plašs vācu rokraksts Valsts vēsturiskā archivā, kas datējams apm. ar 1750. gadu, ir ar plašāmi nodaļām par apburtiem lopiem un pat par ieroču apburšanu un alburšanu. Šeit arī labs krājums no tiem burāmiem vārdiem, ko vēlāk atrodam latviešu formulās. Tāpat arī kādā citā 1794. g. rokrakstā, ko izdevis Johansons³, atrodam kā buršanas paņēmienus recepturā, tā arī burāmos vārdus ar maģiskiem riņķiem un burtu formulām. Arī minētie paņēmieni visai atgādina tos, kas ir maģiskai darbībai latviešu tekstos, kāpēc varam aptiekarus ierindot kā 18. g. s. vienus no pirmajiem, kas ietekmējuši latviešu buršanas paņēmienus un vārdu formulas.

Latviešu burāmo vārdu krājumos, kā jau sacīts, speciālo grāmatu veidam nav sevišķi lielas nozīmes; izņemot jau minētos nedaudzos tulkojumus un melnās grāmatas, tikai fragmenti ir pārnākuši atsevišķu sarežģītāku formulu veidā.

Turpretim ļoti liela nozīme ir citai tekstu grupai, t. s. *debesu*

grāmatām. Ziņu par burvju grāmatām mums ir visai maz no agrākiem gadu simteņiem. Tomēr 1594. g. 5. jūlija protokols liecina par kādu Pēteri Rīgā, kas ir mit schwartzkünstlichen Büchern umgegangen un no Rīgas padzīts, bet viņa melnās mākslas grāmatas publiski sadedzinātas⁴. Par šo grāmatu tuvāku ziņu nav, tāpat par kādu citu, kas sadedzināta Jelgavā 1693. g.⁵. Citādi ir ar 1668. g. Rīgas grāmatu.

Rīgas Pilsētas archīvā (Konsist. prot. Nr. 7, p. 515) ar 1688. g. 10. janvari datēts šāds raksts: Der H. Praeses ein gedrucktes altes Schreiben produciret, welches als wäre es von durchl. Christo geschrieben und durch den Engel Michael in die Welt gesand die leute von allerhand böses wesen abzubalten, und sie also von feur und andere gefahr behüten. deren frauen aber ihre geburt ohne beschwerde zu befondern alhie ausgesprengt worden, dabei berichtet den der H. Gerichts Vogt nach dessen Ursprung gleich inquiret und endlich erfahren, den ein schneider Brusck es auf ferner Wanderschaft in Hamburg vor unterschiedlichen Jahren unter den bogen weite herum getragen liedern erkaufet, alleine immer in sein felleisen liegen gehabt bis seine Frau eines mahls in Kindes nothen gegangen, da ers der hebamm gegeben. Derselbe hatte es nun auch bei Hinrich Drewsen frauen entbindung gebraucht, da es endlich durch Barthelts den kastenschreiber den H. Gerichtsvogt kundgemacht worden, weil es aber theils abergläubisch gebraucht theils auch viel reden in der Stadt verursacht hatte es Ehr. consistorio wissen entdekket worden.

Es sollen dieienige die dieses abergläubische scriptum gebraucht von ihren HH. Beichtvatern vorgestellt und informiret, die hebame aber insonderheit auch bei EE. Vogteigericht ihres verfahren wegen erinnert und reprimendiret werden.

Šis dokuments dod visai vērtīgus aizrādījumus. 1688. g. janvārī Rīgā konstatēta „debesu grāmata“, kas bijusi iespiesta un jau ļābi veca. Ka tieši šim tipam tā pieskaitāma, par to liecina minētais grāmatas saturs: tā bijusi it kā Kristus rakstīta un erceņģeļa Miķeļa pasaulē nestā, lai cilvēkus atturētu no visādām būtnēm, tāpat lai tos sargātu no uguns un citām nelaimēm un arī palīdzētu dzemdībām. Drēbnieks Bružs to iegādājies Hamburgā, Rīgā ar to izpalīdzējis dažas reizes bērnu sapēmējai; pilsētā par to daudz runājuši un tā lieta nonākusi konsistorijā.

Šis „debesu grāmatas“ veids ir viens no visvecākiem, jo tā pieminēta jau 745. g., kad Romas sinode nosoda to. Sākums tur bijis: „Incipit epistola domini nostri Iesus Christi filii Dei, qui in Hierosolyina cecidit et per Michaelem archangelum ipsa epistola inventa est ad portam Effrem“ etc.⁶ 16. g. s. beigās tā ir jau pazīstama publicējumos, un

tādi ir arī vēlāk. Tiešais šīs grāmatas izdevums mums nav zināms, bet katrā ziņā minētais iespiedums bijis uzskatāms par vecu jau 1688. g., kad Rīgā šā tipa grāmatas bijušas vēl retums. Nākošā gadsimteņa beigās tās ir jau arī latviešu tulkojumā, bet jo plaši pazīstamas 19. gs. sākumā, kad tās apkaņo arī prese. Tā ir „Latv. Avīzēs“ (1822. g. 37) par kādu it kā Londonā iespiestu mānticības grāmateli, kas izplatīta Vidzemē un Kurzemē; 1824. g. Fr. Vagners no Neretas raksta par šādas grāmatas izplatīšanos, ko ļaudis par svētu (L. A. 1824, 40) turot; 1839. g. Chr. Döbners raksta par tautā izplatītu burvības grāmatu ar 42 sevišķām dienām (Meļļu grahmata, L. A. 1839, 38) u. t. t. Šie pēdējie aizrādījumi ir par citiem debesu grāmatu tipiem (Londonas u. c. grāmatas), kas norāda uz dažādu tekstu ieplūšanu. Vēl jo vairāk šo tipu ir tajos rokrakstos, kas atrodami Latviešu folkloras krātuvē, sākot no vecākajām versijām (ercenģeļa Miķeļa, Kārļa Lielā) u. c. parastākām (Gordradija, Gendija, Londonas grāmata u. c.), līdz jaunākām par ģenerāli Skobeļevu.

Kāda no tām esot norakstīta Jelgavā no 3. noraksta 1928. g., pie kam pirmajam uz vāka bijis uzrakstīts 1783. gads. Ir grūti šīs ziņas pārbaudīt, bet 18. g. s. ir jau dokumentētas arī latviešu valodā tās „debesu grāmatas“, ko Rīgā piemin jau minētais 1688. g. dokuments⁷.

1822. g. 6. jūnijā „Rigaische Stadtblätter“ raksta par to, ka Igaunijā debesu grāmatas pazīstamas jau 18. g. s. beigās rokrakstā, nepareizā igauņu valodā, it kā vairoties no iespīšanas. Arī latviešu valodā tādās jau esot pazīstamas.⁸ Cita tipa grāmatas esot Nikodema pseidoevanģēlijs, Evang. infant., Lentula vēstule, sarakstīšanās ar Abgaru u. c. apokrifi, arī kaut kāda baznīcas vēsture līdz Konstantīnam ar fantastiskiem vārdiem — to visu igauņi esot norakstījuši un daudzas no tām esot arī latviešu valodā. Referentam esot priekš gada no Baltkrievijas (Latgales?) piesūtīts no krievu valodas latviešu valodā tulkots sv. Barbaras dzīves gājums.

Turpat 5. septembrī aizrādīts, ka Kurzemē debesu grāmatas pazīstamas jau 30 g. atpakaļ; domājams, ka arī tajā laikā, priekš cenzūras ieviešanas, tās šeit iespiestas arī igauņu valodā. Vācu valodā Vidzemē tās glabājot pie sienas zem stikla. Pielikumā 2 dziesmas, no tām viena pazīstamā „O, wie betrübt sind fromme Seelen“, kas esot arī latviešu tekstos. Pēdējie esot pilnīgāki par igauņu tekstiem un tiem klāt esot arī nelaimīgo dienu saraksts gadā,⁹ kopā 42. Dažās vietās tās skolotāji likuši bērniem norakstīt.

21. nov. turpat aizrādīts, ka šādas grāmatas cirkulējot tagad arī Rīgā, nemākulīgu roku norakstītas.

Speciālā pētījumā¹⁰ par debesu grāmatu agrāko izplatīšanos Igaunijā R. Pöldnāe domā, ka vienā laikā, 18. g. s., tās no Vācijas pār-

nākušas uz Volgas kolonijām un parādījušās arī Baltijas zemēs, kur pie vāciešiem bijušas goda vietā pie sienas. Viņu izplatītāji ir Baltijas vācieši. Iespēstas tās bijušas ne tikai igauņu, bet arī latviešu valodā¹¹, un tās ir sakarā ar herhūtismu.¹² Pielikumus par 12 jūdu ciltim, kas nav sastopams Vācijas debesu grāmatās, bet gan Baltijā, uzskatāms vairāk vai mazāk par šejienes patstāvīgu veidojumu. 30. gados parastajam *Gredoria* tipam ar eņģeli Miķeli pievienojas *Gildenvios* tips ar eņģeļa atklāsmi šim viram. Maģiskie momenti visumā debesu grāmatās maz izmanāmi.

Par latviešu debesu grāmatām ir rakstījis J. Misiņš.¹³ Viņš pieved arī no Napjerska rādītāja (1831, 242) iespēstā eksemplara virsrakstu: „Debess Grahmata. Kurri ar Selta Wahrdeem rakstīti, un irr redsami eeksch Mikkela Basnicas St. Germain tohp sauhkta Grodoria, kurr ta Grahmata par to swehtu Kristiba liddinajas. Kas winnu aisskart gribb no ta wingsch atkahpcas, kas winnu norakstit grib pee ta winsch nolaischas un atdarras sev pats“, 1 lapa lielā formātā. Bez gada skaitļa un drukas vietas. Vienīgais eksemplars Latviešu draugu biedrībā, bet Misiņam tas nebijis pieejams. Jaunākos iespiedumus J. Misiņš zina 2 latviešu valodā, bez nelaimīgo dienu un jūdu cilšu saraksta, ar cenzuras atļauju (1870. un 1873. g. izdevumi pie Štālberga un Štefenhagena). 1 lapa folio formātā.

Ziņas par debesu grāmatām „Latviešu Avīzēs“ parādās jau 1822. g. Tā lasām 14. sept. (N 37):

No Rihges, tannī 5tā September.

Eeksch muhsu pilsata Awizehm taggad jau ohtrā reizē lassa no weenas nejaukas grahmatīgas, kas kā mahquticcibas sebkla par Widdzemmi, Iggaupu zemmi un Kurzemmi issehta irr. Prahta cilweks, kas scho grahmatīgu islassa, tuliht atziht kad neeki un nabquticciba ween; jo tas Eņģelis Miķķelis essoht scho grahmatu sarakstījis un tā essoht London pilsatā eeksch Englendern zemmes Latweeschu wallodā pahriikta (bet Londonē latwiski jau neproht!); ta grahmata liddinajoht Miķķeļa baznicā Olsteines zemmē pee Seideru (bet Olsteinē nekahds pilsats naw, kam tahds wahrds bultu!). Tad nu irr redzams un prohtams, ka tihri neeki ween, kas tikkai isdohmati, mulķu ļaudis baidiht; un muhsu pilsata Awīzēs par to arri ne minnehtu, ja negribbetu to skahdi aistureht, ko tahda tunsisibas un Wella sehikla ļauzchu starpā darra.

Pee mums Kurzemē schi patte nejauka grahamtiņa arri padaudz weetahm gaddahs; wiņņa leekahs eesahkumā labbas mahcibas dohdohht, no swehtdeenas swehtischanas, bet draudedama ar mehru, baddu un breesmigu nahwi, un nolabdedama to, kas ne ticcebs. Tā ne mahcija Jezus, bet sawu Tehwu pasaulei kā mihligu telhwu pasludinaja; tadeh] schi grahamata irr sarakstita ne no kahda swehta Eņģeļa, bet no teem wiltigeem praweescheem, kas awju drebbēs pee jums nahk, bet no eeksch pusses tee irr plehsigi wilki (Matt. 7, 15.). Pee wiņņas augleem scho grahamatu warr paziht, jo ta beidzoht pasludina, kad 42 deenas (ja labbi isskaita tad irr 43 deenas, un tadeh] ta mahciba naw weenada) nelaimigas essoht. Bet to tas wiltigs praweets irr peemirsis isteikt, woi buhs pehc wecca jeb pehc jauna laika skaitiht, un ka ne buhs zihleht un deenas islassiht, kā Mohzus un tee citti ihsti Praweeschi to jau weccā derribā kahrtu kahrtahm pawehlejuschi. Kad schi grahamtiņa mēlu grahamata irr, to mehhs, kas schohs wahrduhs rakstam, itt ihpaschi warram apleecinaht, jo mehhs essam dzimmuschi tahdā deenā, kas par nelaimigu deenu nolikta un no kuffas irr teikts, ka tee behrni ne usaugoht, bet agri breesmigā nahwē mirstiht. Mehhs paldeews Deewam 45 gaddus essam pahrlaiduschi un tadeh] senu deenahm essam usauguschi. Pawissam arri ne maz ne buhtu japeemin par tahdu mēlu grahamatu, ja ta ne darritu daudz skahdes, pee behrnu dzemdetajahm, jeb pee slimneekem, kas no baidischanalim un leekahm bihjaschanahm sew un citteem behdas ween par nepateesu darra. Kas pee tahdas paganiskigas mahpuficibas turahs, woi tahds ne grehko prett Deewu un Jezu Kristu? jo tas tihschā prabhā pee tumsibas turahs, jebseu tas pasaules gaischums atspildejis. Jāņ. 3, 19—21.

No Neretas.¹⁴

Aispehrn Rihges Awizes tappe peeminueta weena mahņa grahamata, kas weetahm Iggaupuzemmē un Widzemmē rohnotees starp zemneekem, ko mulķu ļaudis turroht par swehtu, un no ta eņģeļa Miķeļa sarakstitu grahamatu, un kuffā daudz leekas, cilweku prahtu aptuinsodams un ar Deewa swehteem wahrdeem nesaderrigas mahcibas atrohnamas. Pehc kahdu laiku wiņņa tikke ir mannās rohkās un es, to lassidams un redzedams, kā ļoti sche dazchas labbas mahcibas ar daudz leekahm mahcibahm sajauktas bija, sirsniģi preecajohs par to, ka wiņņa wehl ne bij rahdijusees mannā draudzē un ka mannu draudzes lohcekļu prahts caur to wehl ne bija apmahnihts. Bet schis preeks man zudde ar scho zeemu. Sawu draudzi apmekledams, es nahcu arridzan weenās mahjās, kur labbi ismahcihts zelns bija, apraudzi-

ju wiŋŋa rakstischanas grahmatu un atraddu tanni paschā weenu gabbalu no tahs peeminnetas mahŋu grahmatas, kuŋŋa tahs nelaimigas deenas bija sarakstītas, kuŋŋās ne kahds darbs ne isdohdotees un tadeh] arridzan ne kas ne essot eesahkams jeb darranis u. t. j. pr. Us mannu waicaschanu es dabuju dzirdeht, ka weens gudri ismahcihts Pohju skrohderis scho gabbalu no sawas grahmatas isteicis. Ikweens nomannihs, ka es schās mahjas ļaudis par schahs grahmatas neleetibu, kā peenahkalis, pamahcijis un wiŋŋeem tohs wahrdušs pee sirds liccis: Sargaitees no teem wiltigeem praweescheem, kas awju drehbēs pee jums nahk (t. i.: ar augstu gudribu un Deewa wahrdušs sapsraschanu leelijahs), bet no eekschpusses plehsigi wilki irr (t. i. ihsti ne ko ne proht no Deewa wardeem, ar sawu leeku gudribu juhs tikkai apmahna, juhs no teem ihsteem Deewa celjeem nowij], un, juhsu prahtu sajaukdami, juhs likstās cewedd.). — Kas Deewa wahrdušs usmannigi lassijis, tas gan atzihs, kahda wiltiga schi mahŋu grahmata irr, kā maz wiŋŋa saderr ar Deewa wahrdeem, un ka wiŋŋa tadeh] ne warr buht nedz swehta, nedz no kahda eŋģeļa sarakstīta, jo pats Deews aisleedz sawos swehtos wahrdušs tahdu deenu ismekleschanu (3 Mohz. 19, 26. un 20, 6.).

W.

Vecākais latviešu teksts ir iespiests Latviešu Avižu 1842. g. 42. un 43. numurā bez speciala virsraksta, ar šādu saturu¹⁵.

Pirmais raksta gabals.

I

Jums buhs swehtu deenu swehtiht; jo tee darbi, ko juhs swehtdeenā strahdaseet, irr nolahdeti, un tadeh] es jums ceeti peekohdinaju, ka juhs tai dusseschanas-deenā ne ko ne strahdajeet, nedz muischā, nedz mahjās, nedz arridzan cittu kahdu darbu darreet. Turprettim es jums pawehlu seschas deenas neddeļā, kā, pirmdeen, ohtrdeen, treschdeen, cettortdeen, peektdeen un sestdeen tikkuschi strahdaht un sawus darbus ar tschaklibu pasteigt; tomehr es jums schinnī nodaljā wehl peekodinu, ka juhs tai sestā deenā wehlu ne strahdajat un kā besprahtīgi lohpi ne dzihwojat, bet swehtdeen agri baznicā eijat, ne ar ģihmja spihdeschanu un mattu pihschanu, nej wehl ar lepnibu eeksch apģehrba: bet ar sirsnigu pazemmibu Deewa swehtu wahrdu klausitees, un ikkatrs, tiklab wecs kā jauns, ar sagraustu sirdi sawus grehkus noluhgt Deewa preekschā: tad es jums tohs peedohschu, es tas Kungs to sakku. Bet ja juhs to nedarriseet, tad es juhs gribbu sohdiht ar baddu, ar mehri un dahrgeem laikeem.

II

a) Jums ne buhs pasaulē leppotees, bet ar sawu baggatibu, lai leela, lai maza, preccatees un ar nabbageem lihdz dallitees.

b) Ne zwehrejēt ar dusmibu pia manna wahrda.

c) Gohdajeet sawus weccakus.

d) Ne isleijeet weens ohtra assinis.

e) Ne dzennatees pelc meesas kahribas preekeem, nej dohmās, nej wahrdos, nej darhos.

f) Ne usceļat sawus nammus ar sweschu naudu jeb krahpšanas peļņu.

g) Ne dohdeet wiltigu leccibu prettim sawu tuwaku, un tam ais mugguras ne runnajeet sawadi, ne ka preekschā.

h) Ne usluhkojat sudrabu un zeltu, pec ta eekahrodami.

i) Ja juhs ta dzihwoseet, kā es pawēlu, tad es jums dohschu wesselibu, meeru un baggatus gadus. Tad nu turreet mannus hauslus, ko es ar mannu Miķķeli esmu suhtijis.

III

Ja juhs gramhatiņu eeksch sawahm mahjahm turrat, jeb klaht nehšajat, tad jums nekahds pehrkona gaisš ne skahdehs, tad juhs essat droņšchi pasargati preeksch uguns un uhdens breesmahun. Jeb, ja kahda gaspaschiņa jeb seewiņa to sewim nehšajahs klāt, tad ta teicamus un slawejamus augļus wirs zemmes nessihs.

IV

45 deenas irr nelaimigas deenas eeksch gadskahrtas. Prohteet schihs: 1., 2., 6., 11., 12., 18. Janwar; 8., 16., 17. Webruar; 1., 2., 12., 13., 15., 25. Merc; 1., 3., 12., 13., 18. April; 8., 10., 17., 30. Mei; 1., 7., 21. Juhui; 1., 5., 6. Juhli; 1., 3., 17., 18. August; 12., 15., 18., 30. September; 15., 17. Oktober; 11., 17. Nowember; 1., 7., 11. December. Tee cilweki, kas eeksch schihm deenahm peedzemm, tee ilgi ne dzihwo, un ja wiņņi arri dzihwo, tad tee irr dikti nelaimigi wissā sawā muhschā. Tee ļaudis, kas eeksch schihm nelaimigahm deenahm aprecejajhs, tee kolpā ne dzihwo, un ja wiņņi arri dzihwo, tad tomehr nesaderrigi un eeksch leela truhkuma. Eeksch schihm 45 deenahm arri ne buhs neko eesahkt, nekahdu jaunu lohpu atschķirt, nekahdu sehkiu us lauka isseht un nekahdu stahdu stahdiht; jo wiss, kas eeksch schihm deenahm noteek, jeb irr eesahkts, sliktu gallu ņemm.

V

Un eeksch tahn 45 nelaimigahm deenabm irr wehl 6 ittin nelaimigas deenas, eeksch kuffrahm ne tik tahju ne tiks, ka eeksch tahn cittaahm. Tahs irr: 3. Merc, 1. April, 1. Augusts un 1. December. (Te tik 4 deenas, tad wehl 2 deenas truhkst). 1 April irr Juhdas, kas muhsu Pestitaju pahrdewe, peedzimmis; 1. August irr wels no debbesim nomests zemmē un 1. December irr Zodoma un Gomora sadegguse. Tee behrni, kas eeksch schihm 6 ittin nelaimigahm deenabm peedzetm, tee mirst breesmigā nāvē.

VI

Bet kas schai grahmatipai ne ticc un pehc tahs ne dzihwo, tas irr, ka jaw papreeksch sacciju, pazuddinahts un no mannis ne dabhuhs nekahdu schehlastibu, nedz wehl laimi. Es juns wehl sakku: Es esmu scho grahmatipu caur Jezu Kristu liecis sarakstiht un to ar sawu deewischkigu pirkstu parakstijis; jo tee wahrdi, ko juhs taani lassat, irr ta dzihwa pateesiba, no maunas muttes isgahjuse; un ja nu juhs teem wahrdeem prettiim darriseet jeh runnaseet, tad juhs essat nolahdeli un no manna waiga atstumti noht tai galleja tumsibā. Ja kahdam no juns schi grahmatipa irr un wijsch to cittam ne rahda: tad wijsch ir nolahdehts un no tahs kristigas draudzes un no mannas walstibas isstumts ahrā. Scho grahmatipu juns buhs weenam no ohtra norakstiht, jo es juns to peekohtinu. Un ja juhsu grehki juns tik daudz buhtu, ka smiltis juhrmallā un zwaigznes pee debbesim, ir tad es juns tohs wissus peedoschu, ja juhs tik pateesigi ficcat tam, ko schi swehta grahmatipa juns mahca. Dehbess un zemmē klausees, ko es tas Kungs sakku. Es sakku, ka tas, kas to apsmeeklā nemm un tai ne ticc, ka tas mirs un wijsa behrni mirs mirdaroi launā nāhwē! Amen. — Atgreeschatees, atgreeschatees no grehkeem, cittadi es juns sakku, juhs sohdihs elles uggunis; jo juhs ne warreseet pastarā deenā par saweem grehkeem mannim athildeht, kad es ar juns sohda eeschu. Un

VII

Cilweks tapehc no Deewa irr raddihts, ka tam buhs muhschigi laimigam buht; bet kas pehc Deewa prahta grihb laimigs buht, tana tad weenumehr us to ween jadohdahs, ka tas weentulis irr.

Ohtrais raksta gabbals.

Zijsa no tahn 12 Juhdu cittim, ko katra tam Kungam Jezum Kristum pa negohdu irr darrijuse, un kas tahn tadeh] lihcz scho bal-tu deenu jaceesch.

1) Cilts Rubben. Tee to laik no schihs cilts dzihwodami pehnahkamee muhsu Kungu Jezu Kristu dahrzā sapehme ceeti un to sasehje: par to wiņņeem irr trejada strahpe janess. Pirma: ka wiss ko tee allu aiskarr eeksch trim deenahm nokalst; ohtra: no wiņņu sehju-meem nekas ne isdohdahs un trescha: us wiņņu kappeem ne aug nekahds zaffums.

2) Cilts Sibmeān. Tee no schihs cilts to Kungu krustā sitte: ta labbad wiņņeem ikgaddus tekk assinis no rohkahm un kahjahm, ka no rihta lidz patt wakkaram.

3) Cilts Lewi. Schihs cilts pehnahkamee to Kungu Kristu apmehdija. taru waigā splawe un to ar duhrehm sitte: tapehe schi cilts ne warr pahr sawu bahrzdu pahrsplaut pahri.

4) Cilts Juhda. Schi cilts muhsu Kungu Jezu Kristu nonahweja: par to teek no wiņņeem ikgaddus 30 nonahweti.

5) Cilts Dann. Tee no schihs cilts sauce: wiņņa assinis lai nahk pahr mums un muhsu behrneem: par to irr teem schi ihpascha strahpe, ka teem ik mehneschus ar leelahm sahpehm assinu lahses no wiņņu macesahm tekk un kas ta smird, ka tee nemaz ne warr glahbtees, kamehr sawu smirdoschu meesu ar kristitu ļauschu assinin dabbohn apmazgaht.

6) Nawtahla cilts bija sawus behrnus cuhku stalli eelaidushi un Jezu tai weetai garraun wezdami, waicaja: kas tur eekschā essoht? Wipsch atbildeja: Tee irr juhsu behrni. Tee atkal saccija: Tas naw teesa, te irr cuhkās eekschā. Us tam Jezus atteice: Kad wiņņi cuhkās irr, tad ļai tee arri par cuhkahm paleek. Un ta tee behrni par cuhkahm paleek. Un ta tee behrni par cuhkam palikke: tapehe wisseem schihs cilts pehnahkameem irr tshetri zobbi, ausis un smakka ka cuhkahm.

7) Cilts Gadd. Schi cilts muhsu Kungam Kristum to ehrkschķu krohni no 15 ehrkschķu zarreem pinne un tam to lihdz smadzenehm speede eekschā: tapehe wiņņeem ikgaddus tai 15tā pawassara mehnescha deenā ir 15 wahtis us gatwas no kuffahm assinis no rihta lihdz patt wakkram tekk.

8) Cilts Asser. Tas sullainis, kas tam Kungam Jezum Kristum ta augsta baznicas kunga Kaiwasa nammā, plikķi dewe un arri tee, kas wiņņa waigu par apsmeeclu aisklahje un to plikķeja, bija no schihs cilts: tadeh] wiņņu cilts pehnahkameem labba rohka par wesselu plaukstu irr ihsaka ne ka kreisa.

9) Cilts Zebulan. Tee mette pahr ta Kunga Jezus Kristus swahrkeem kauliņus; tadeh] wiņņeem ikgadus tai 15tā pawassara mehnescha deenā assinis jaspļauj no rihta lihdz wakkaram.

10) Cilts prohti: Izaschara, sehje to Kungu Jezu Kristu pee stabba un to schaute: tapehe irr schai ciltei tai 25tā pawassara mehne-

scha deenā neisskaitamas strihpas un wahtis us wiņņas meesahm, no kuffrahm assinis tekk no rihta lihdz wakkaram.

11) Cilts Jahzepa. Schi cilts kalle tahs naglas, ar ko tee to Kungu Kristu pee krusta peesitte. Kahda seewa ar wahrdu Betihze, no wiņņu paschu cilts teem dewe padohmu, lai tee tahs naglas truslas kall, tad leelakas sahpes buhschoht: par to wissahm seewahm schihs cilts pehc 33 gaddeem weccuma iknakts mutte pilna ar tahrpeem.

12) Cilts Benjamin dzirdinaja muhsu Kungu Jezu Kristu ar schulti un ettiki mehrcehtu schwammu: par to tee ne warr pahr sewi gaisā skattitees; wiņņeem arweenu gausehi slahpst un kad wiņņi runna, tad teem mazi tahrpi no muttes lecc ahrā.

1843. g.¹⁶ par šo pašu tematu raksta arī A. Leitans:

Lassijam muhsu awizēs tohs stahstus, ko kahds no muhsu mihļeem draugeem bija eeliccis pahr teem wiltigeem praweeschecu, kas wehl apkabrt dauzahs kā ruhkdami lauwas. Deewam schehl! tā gaidet pa mallu mallahm un tas eenaidneeks jaw wissur pazihstams. Ne truhkst ļautiņu, kas to mellu grahmatu ceeni un wehl augsta gohdā turr, jebschu gaisma jo deenas wirsrohku ņemm un paturr. Stahstischu ko es pahr to leetu esmu peedzihwojis. Kad biju zehns no 13 woi 14 gaddeem, tad pirmureiz dabuju dzirdeht pahr to grahmatiņu, kur tahs nelaimigas deenas usrakstītas. Baznicas pehrminderis B. sahce mannim stahstiht un — buhdams kahrigs us grahmatahm — brihnodamees isklausiju un tahļaki isprassiju, kas tad schi tahda grahmata essoht? Nu tad arri ņehmahs wihrs mannim stahstiht ar swehtahm bailehm un isteice gallu no galla, cik ween pats no tahs zinnaja. Tad wehl teice, ka driķķeta schi grahmatiņa ne essoht, bet rakstīta. Eessoht preeksch maz gaddeem kahds wahcu skohlmeisteris te dzihwojis, kas tahdas grahmatales — cittas ar raibeem raksteem — us driķķetu wihi rakstijis un par 50 kap. sudr. gabbalu pahr dewis. Eessoht daudz ļaudis pirkuschi un ir schim weena tahda bijuse; bet to paleenejis cittam un tur ugguns-grehkā aisahjuse. Es tahdu warroht dabuht no ta kalleja D., kam tahdas essoht wairak, ne kā weena. Nu dohmaju: kad jaw tahda swehta leeta irr pasaulē, tad jaw man tak wajaga arri to redzeht. Rakstiju tuhlin tam peeminnetam kallejam luhgschanas grahmatu, lai mannim to labbumu ne leedz; un tas swehtdeenā us baznicu nahkdaus man to atnesse. Pats ne biju mahjā kad atnesse; bet kad mahjā pahrnahcu, tad nelaiķa mahte mannim to sweede preekschā, dumsigi ruhkdama. Dohmaju atkal sawā prahtā: „redz nu patte tik stipri turrahs pee daudz mahņu-eeraddumeem, un pateesibu sauc par mahņeem; laikam citti mahņi naw tik labbi un derrigi. kā tee, ko wiņņa stahsta; bet tomehr wiņņas gudriba mannim ne patihk, lai runna cik ween grihb.“ Islassiju grahmateli labbi ahtri un tad

nehmohs arri sewim kahdu pahri israkstiht, ka jaw tur pawehlehts, ka katram lahdu wajagoht turreht. Bet jaw tuhlin mans prahts us to palikke schaubigs, jo dohmaju: kadd ta tahda swehta grahnata, kas tik gauzschi ceenijama un bihstama isleelahs, kalabb tad mahcitajs pahr to neko ne sluddina no kanceles? Wiŋgam jaw arri pahr to wajag zinnaht, ja ta irr ihsta pateesiba! Nē, kamehr ar mahcitaju ne satikschi, tamehr pa pussi ticeschu un pa pussi ne ticeschu. Bet, cekam wehl ar mahcitaju sagahjohs, jaw tikku pee skaidribas; jo ihsā laika dabuju wehl no citteem tahdas paschas grahmateles sawā rohkā un — brihnuns! bihbeles tak wissas irr weenadas, tahda weena, kā ohtra; tāpatt arri dzeesmu-, luhgschanu-, pahtaru- un stahstu-grahmatas, kas no weenas zortes, tas wahrds pehc wahrda kriht kohpā, — bet schahs mellu-grahmatas katra sawada! Weenā tee wahrdi tā salikti, ohtrā cittadi, treschā wehl cittadaki. Weenā mazak stahstu un tee paschi tahdi palehni; ohtrā dauz wairak un schee tā kriht us sirdi, kā kalleja ahmars us laktu. Weenā tabs deenas teek sauktas par nelaimigahm, ohtrā atkal cittas un tā, kad kahdas desmits saleek kohpā, tad wissas gadda-deenas irr nelaimigas! Ko nu tē lai dohma un ko lai tice? — To stahstu par tahm 12 Julidu ciltim neweenā ne atraddu; bet pehrn to dabuju lassihht, cittā kahdā rakstitā neeku-grahmatele. Tā nu ihsā laikā man accis tikke wallā un saprattu, ka tee melli ween. Jo kad arri tahda grahmatele buhtu pateesiga, tad to gan drikketu dabbutu pirkht par pahri kapeikeem. Bet kas tad tahdu mellu-prawecti dohs brihw drikketht? Tik tai Latweeschu draugu beedribai essoht weena tahda drikketa us wesselu papihra bohgenu; bet ta naw wiss muhsu zemmē drikketa, nedz arri no muhsu zemmes cilweka sarakstita, ka to warr manniht no tahs wallodas. Wiŋgas eesahkums tā skaun: „*Debbes Grahnata. Kurri ar Zelta Wahrdeem rakstiti, un irr redzami eeksch Mikkela Baznicas St. Germain tohp sauhkta Gordoria, kurr ta Grahnata par to swehtu Kristiba liddinajas. Kas winnu aiskart grib no ta wingsch atkahpcas, kas winnu norakstit gribb pee ta wingsch nolaizschas un atdarras sew pats¹⁷.*“ No ta laika ne rimmu, kamelhr wissus sawus pazihstamus, kam tahdas grahmateles bija, dabuju pahrleecinaht, ka tee essoht gluzschi melli. Tee wissi manni paklausija un tahs grahmateles woi sadedzinaja, woi saplehse.

Tāpatt tas irr ar wisseem citteem tumsibas likkumeem un mahneem, kas wehl muhsu deenas pee tumscheem ļautiņeem pilnā spehkā paleek. Rettī laimejāhs no wecciga cilweka galwas kahdus mahņus isdzihht un wiŋgu pahrleecinaht, ka tas essoht melli un weccu bahbu pasakkas ween. Tanni brihdī, kad tu wiŋgam to preekschā isteic un isskaidro, tad wiŋsch gan liksees, ka tawam prahtam peekrittis; bet pagaid par brihtiņū, kad no tewis atkahpees, — tad wiŋgam atkal

sawi paschi wecci pahtari. Laikam jaw pirmak sehahdas blehqu-ticci-bas ne zuddihs, kamehr wissi buhs skohlās appgaismoti. Jaw essam lassijuschi schinnis awizes par dazscheem mahqu likkumeein, kurjos wehl dazschi ļaudis allojahs un tai skaidrai Deewa pateesibai pretti turrahs. Daschi tahdi mahqi, kad tohs prahtigi isleek un ne tā, kā bahbas wiņpus isteic, isdohd labbu mahcibu un leekahs kā pateesiba. Tadehļ — ja lassitajeem tas naw pretti, tē kahdus us sawadu wihi isskaidrotus gabalus liksehu preekschā . . .

Debesu grāmatas ir kā ar dažādību virsrakstos, tā arī satura dod vairākas redakcijas. Latviešu folkloras krātuvē to ir daudz, jo taisni pēdējos gados tās zaudējušas to nozīmi, kāda tām bijusi agrāk, kad tās rūpīgi slēptas, iai vārdi savu spēku nezaudētu vai nenāktu svešās rokās, sevišķi skaugiem un ienaidniekiem. Šīm grāmatām pievienoti bujamie vārdi atsevišķām slimībām. Apskatot tuvāk 114 šādas grāmatas no krātuvē iesūtītām, varam gūt ieskatu par tām. No tām 39 ir bez bujamiem vārdiem pēc debesu grāmatas teksta; pārējās 85 dod caurmērā 30 bujamus vārdus katra (2520); vislielākie krājumi ir ar 162, 142, 125, 107 u. t. t. formulām kopā. To sakārtojumā nav noteiktas kārtības un arī formulas ir visai dažādas, kā pēc velti meklēt kādu archetipu šiem krājumiem. Grāmatīņu īpašnieki pūlējušies savus krājumus individuāli papildināt ar norakstiem vai dzirdētām formulām, pierakstot arvien tās klāt pēc iespējas.

Katrā ziņā debesu grāmatas nav visas vienvēidīgas arī saturā un tā elementos. J. Alkšņa¹⁸ publicētā Gendija ir tikai viens veids, kam līdzās var likt piecus vai sešus citus. Ap tām tad augušas ir bujamo vārdu formulas krājumos. No 114 grāmatām, kas ņemtas salīdzinājumam, tikai retas var dot kādus pieturas punktus to vecuma noteikšanai. Pēc ziņām par LFK 150, 2482, tā norakstīta Jelgavā 1928. g. no 3. noraksta; pirmajam norakstam uz vāka bijis 1783. g.; manuskripts LFK 72, 2031—69 ir noraksts no grāmatas, kas mantota priekš 60 gadiem no vecākiem; manuskripts 72, 660—703 ir 1888. g. norakstīts manuskripts 807, 2052 rakstīts apm. 1872. Daudzos gadījumos rokkrakstiem nav sevišķu pazīmju konstatēšanai. Virsraksti ir dažādi: Svēti vārdi Svēti stāsti jeb notikumi no tās ciešanas un miršanas mūsu Kunga Jēzus Kristus 2 reizes; svēti stāsti 6 reizes, (tā) svēta grāmata 5 reizes. Svētā grāmata, kas ir ņemta no 6. un t. Mozus grāmatas svēti vārdi 17, 1531, 152. Par to Asirijas ķeniņu 150, 481; Debess grāmata 5 reizes; No ģenerāļa Skoboļeva 2 reizes; Gordradija 150, 355; Grāmata no manas rokas rakstīta 150, 376; 150, 2251; 150, 3078; Viena alepodisa grāmata 150, 380; Viena aliporda grāmata 145, 1836. Augsti un paslēpti brīnumi, kuŗi izņemti no tām Žalaman nodaļām 3 reizes; Lūdzi Dievu sirsnīgi viņš tev žēlos mūžīgi 150, 607; Svēti

Dieva vārdi 150, 736; 17, 790; svēti vārdi 150, 1; Svēti Dieva raksti no mūsu Kunga Jēzus Kristus ciešanas un miršanas 23, 4610; Dieva svētie vārdi par pamācību un par sargu kristīgiem cilvēkiem pret dažādām nelaimēm. Pie mums sūtīta caur engeli Miķeli. Atrasta 1805. gadā. 552, 2—9; Visur derīga grāmata 150, 1605; Svētā Londonas grāmatiņa 89, 510; Tā otrā London grāmata 150, 1917; Burvību grāmata 1089; Skaidris rakstījums kas patiesis svēts. Šī grāmata ir no Engēliša iekš Latviešu valodas sarakstīta. Iekš London 150, 2179; Priekšvārdi. No mūsu Kunga Jēzus Kristus 150, 2265; Šī grāmata ir no Jezus Kristus 150, 2361; Apskaidrošana 150, 2334; Viena apskaidrošana 584, 4252; Krusta grāmatiņa 150, 2482; Viena no fravieta Krusta grāmata 150, 2636; Miķela Enģeļa vārdi 150, 2700; ercengeļa Miķeļa gr. 584—3526; Engēlis Miķelis 804, 3647; Notitia magia characteribus 150, 2869; Pestītāja grāmata un viņa palīdzība 150, 2914; Dieva žēlastības vārdi 2 reizes; Dieva žēlastības vārdu grāmata. 150, 3134; Kabatas grāmata — Dažādas zināšanas jeb apvārdošanas priekš visādām vajadzībām visos laikos, kas notiek pie cilvēkiem un pamācīšanas kā būs dzīvot un darīt 72, 2031; Brīnuma vārdi 72, 2979; 150, 510; jeb asins vārdi 142, 3284; Lūgšana 72, 9172; Svētas brūces 89, 246; Labs Padoma devējs 1 maij norakst izņemt no dažādiem rakstiem un tagadin sarakstīta No Jure Jakobovic Skavarada 1886. 89, 321; Svētā Gendija 202, 393; Viena skunstīga grāmata 219, 349; Šeit ir tie vārdi, kas pasargā no lādiem un zobiniem un bultām, razbainiekiem visiem ļaunumiem 638, 50—103.

43 grāmatas ir bez virsrakstiem, bet sākas tieši ar tekstu; 5 grāmatas, no tām 2 ar virsrakstu „Buramu vārdu grāmata“ un „Burvju grāmata“, kā arī viena „Pirmais gabals no Bībeles tie svēti vārdi izņemti priekš Kristītiem cilvēkiem“ ir bez debesu grāmatas teksta, 7 teksts pievienots beigās, bet trijām ir vidū starp formulām; 39 ir pavisam bez jebkādam buramo vārdu formulām; palikušās 85 grāmatas dod pavisam 2520 formulas jeb caurmērā 30 formulas katra, lai gan ir krājumi ar 162, 142, 125, 107 formulām. Formulu sakārtojumā, ievērojot krājumu dažādību un apmēru, nekādas sistēmas nevar būt; katrs ir acīm redzot pūlējies savu krājumu individuāli vairo ar norakstiem vai ar dzirdētām formulām; rokrakstu dažādība grāmatīņās tāpat liecina par ierakstīto formulu dažādību laika ziņā un līdzās pamata rakstam ir jaunākā laikā klāt pierakstītas.

Ja samērā viegli ir noskaidrot minēto burvju grāmatu, kā arī debesu grāmatu tekstu provenienci, redzot pēdējās samērā jaunu aizņēmumu un no pirmajām daļai bez grūtībām atrodot tulkojuma oriģinalus, bet pārējās piedalot noteiktai grāmatu kategorijai, citādi ir ar pašiem burjamiem vārdiem. Kā redzējām, archetipa kopojumiem

šeit nav, jo krājumi sastādīti pilnīgi individuāli, ar izlasi pēc vajadzības, bet paraleles ir atrodamas pie visdažādākām tautām. Nenoliedzams ir tas, ka dažādu apstākļu dēļ liela nozīme ir vācu redakcijai, kuŗa bez šaubām ir tos visai jūtami ietekmējusi. Bet tas ir tikai viens komponents visai sarežģītajā jautājumā. Latvijas ģeografiskais stāvoklis izslēdz vienpusīgu ietekmējumu kristīgo formulu veidošanā, līdzās kuŗām arī latviešu pašu veidoto buŗamo vārdu krājums ir visai solids un bagāts. Pati pārņemšanas tehnika tāpat ir sarežģīta. Salīdzināšana ar tekstiem vācu valodā, kas pazīstami pašā Vācijā vai citur (šis darbs visā pilnībā vēl ir nākotnes uzdevums), rāda, ka pilnīgi atbilstošus vācu tekstus atrast nav viegli, tāpat kā nav viegli konstatēt tos vācu rokrakstus vai izdevumus, kas būtu pārņēmot pilnīgi izmantoti. Mēs redzam internacionālām formulām savu latviešu pārveidojumu un izveidojumu tradīciju, savu redakciju. Formulu tulkojumu skaits, kas būtu darinātas visjaunākos laikos, ir niecīgs, un tie parasti meklējami t. s. vieniniekos jeb visai maz izplatītās formulās, kas nav iegājušās, kurpretīm pārējās, plašāki vai arī visās mūsu valsts malās pazīstamās, ir ar vecāku tradīciju. Nekādi nenoliedzot kādu paraugu ietekmi kristīgās formulās vai arī internacionālos veidojumos, nevaram atzīt jaunāko laiku monopolu šajā ziņā un noteikti varam apgalvot, ka iesakņojusies ir laba daļa no senākiem pārņēmumiem. Raksturīgi ir arī citi novērojumi. Kāda poļu formula, ko atšifrējis prof. J. Kšiŗanovskis (asins vārdos), esot Polijā jau izzudušas un tikai vairs 17. g. s. tekstos sastopamas lūgšanas teksts. Nevienam nesaprotama un sakropļota tā uzglabājusies pie mums tādās vietās, kur poļu ietekmi patlaban nav ko meklēt līdz jaunākiem laikiem. Bet kāda somu formula, zaudējot īsto nozīmi, pārceļojusi mūsu biŗu vārdos (K. Krona atšifrējums)¹⁹.

Tas ir pierādījums, ka mūsu zemes ģeografiskais stāvoklis mūs ir vedis sakarā ar daudzām tautām; noteikta loma un nozīme buŗamo vārdu ienešanā agrākos laikos ir katoļu baznīcai, kam gan tuvākas bijušas latiņu formulas, no kuŗām dažas dokumentētas arī latviešu tekstos oriģinālā, gan samaitātas laika un to nesaprašanas dēļ. Šie jautājumi vēl prasa tuvāku noskaidrošanu, tāpat kā citu kaimiņu, slāvu un somu tautu ietekme; pēdējā nevar būt pārāk liela, un tiešām somiem raksturīgo gaŗo runu ietekmes nemaz nav, bet īgaŗu buŗamos vārdos būs meklējamas vairāk paraleles mūsu ģermānismiem līdzīgo vēsturisko apstākļu dēļ. Citādi ir ar slāviem, kur paraleles var būt drošāki saskatāmas, vismaz pie vāciešiem visai maz pazīstamā kraukļa motivā (asins vārdi), kam pamati caur krieviem iet uz Bizantiju resp. austrumu baznīcas apokrīfiem. Bez tam vācu formulas

pašas nav nekas oriģināls, bet gan veidojušās analogiski citu tautu buřamiem vārdiem no agrākiem latīņu paraugiem.

Protams, liela vērība jāpiegriež arī leišu buřamiem vārdiem. Aprobežojoties šeit ar V. J. Mausikas „Litauische Zaubersprüche“ (FFC 87, Helsinki 1929.), varam konstatēt visai ievērojamas paraleles. Atzīmēšu šeit dažas. 6. lpp. 1. piez. ir čūsku vārdi no Daukšas katķisma (Švenčoņu novads) ar čūskas sūtišanu zemē, saules, mēness, zemes un upju piesaukšanu; zobu sviešana pelei (9¹) ir vāciešiem, slaviem un somiem; drudzi dzen uz mežu, uz purviem, kur cilvēki, zvēri un putni neiet (11²), sal. par baltkrieviem 50²; 61¹¹, ir līdzīgi uzskati par „māti“ (34—35); arī tas ir pie poļiem Mazūrijā, pie kašubiem, pie vāciešiem, krieviem, baltkrieviem (47—50); mākoņu sadalīšana divās daļās krūmus šķīrot un noliecot (38), acs mieža aizdzīšana ar miezi (ib.) ir līdzīgi paņēmieni. Dialeģi (52—53) tāpat sastopami pie slaviem, pie somiem; pie slaviem paraža akmeni likt vagas galā (55) un ieteikšana pelēm akmeni grauzt; pat pazīstamais rožu motivs (Jēzus nes tās rokā, tās aug uz kapa) ir arī slaviem pazīstams, bet jūŗa ar akmeni tajā ir visvairāk parasta krieviem (60¹, Mansikka, Über russische Zaubersprüche 168. sek.); arī baltkrieviem (62²) un mazūriem. Līdzīga latviešu tradīcijai ir arī čūsku aprakstīšana perifrazēs — paņēmiens, kas arī skar vāciešus, slavus, somus.

Šie nedaudzie piemēri rāda, ka, meklējot motivu radniecību, latviešu buřamiem vārdiem nākas skatīties uz visām kaimiņu zemēm²⁰.

Bez tam buřamo vārdu pētīšanai visai svarīgs ir grūti noskaidrojamais chronoloģijas jautājums, jo tie pieder pie ceļojošām tradīcijām, kas var arī mainīties. To pierāda atsevišķi pievienotie senākie, no rokkrastiem un vecākiem izdevumiem ņemtie latviešu buřamie vārdi, no kuŗiem laba daļa vairs nav sastopama. Apskatot šos vārdus, varam konstatēt, ka, piem., Kristus formulas, kas jo sevišķi, pēc Harmjanca domām²¹, raksturīgas Baltijas zemēm, šajos vecākos tekstos ir gauŗi maz sastopamas. Bez tam vēl viens faktors. Tautas dziesmās, ko uzskatām par drošāko pārbaudi pārējām tautas tradīcijām, ir jau izveidots noteikts uzskats par „stipriem vārdiem“, un arī tautas dziesmu pantmērā diezgan daudz buřamo vārdu ir sastopams; šeit arī nav ne vēsts no klejojošiem kristīģiem motīviem, no Dievvārdiem, Bībeles vai dziesmu grāmatas tekstiem.

Šis ritmiski un arī satura ziņā atšķirīģās formulas ir sevišķi mājas dzīvei, lopkopībai un zemkopībai, kā arī visvairāk ar latviešu dzīves apstākļiem saistītās lietās, piem., čūsku vārdos, kur fantazija resp. simbolika var izteikties neierobeģoti brīvi, kurpretim slimību vārdos šo vietēģo darinājumu ir mazāk un tur liela loma ir ienācēģām svešajām formulām. Šo minēto kodolu apaug jaunākās ienestās buřamo

vārdu formulas no repertuara, kas sastopamas visās Eiropas zemēs un visās Eiropas valodās ar antiko un latīņu vēlāko pamatu; šīs formulas ienāk gan no Vācijas, gan arī lāpat, latīņu vai poļu formulu veidā, caur katoļu baznīcu, kas patur ietekmi uz latviešu tautas daļu. Pat Harmjancs, kas buřamo vārdu formulās Baltijas piekrastē saskatot un atzīstot trīs komponentus — vācu, zviedru un baznīcas latīņu tradīciju, pilnīgi noliedz vietējo originalitāti un nekrīstīgos pamatus uguns vārdu formulām, atzīst somu tautas dzeju to pamatā²². Mūsu uzdevums ir pēc iespējas dokumentēt kā tulkojumus, tā arī paraleles sikākos komentāros.

Iespēstie materiali.

Periodiskos izdevumos buřamie vārdi sastopami jau sākot ar 18. gs. beigām. Galvenie aizrādījumi ir šādi:

1. P. Einhorn, Wiederlegunge der Abgötterey, Riga 1827. Einhorna minētie buřamie vārdi tomēr nav autentiski, bet pārņemti no Godelmāpa un nav ņēti lokalizējami.

2. Johann Kanold, Supplementum Curieuser und nutzbarer Anmerkungen von Natur- und Kunst-Geschichten. Suppl. III Budissin 1728. Vilku vārdi (1) „Labbu deenu ceļja wihrs“, tāpat vairākas latviešu lāstu formulas. Teksta referējumu sk. š. nodājā.

3. J. P. [Purmal, J.]. No nelietīgas valkāšanas to svētu Dieva rakstu. L. A. 1832. 30. Nolādēšanas v. (1).

4. [Berent, Johann Teodor]. Šādi, tādi pesteļi, kas geldīgi pie mājas būšanas. Vidz. Kal. 1833. Pret rudzu noskaušanu (1). Nešjaves apvārdot (2).

5. -II- [Schilling, Karl Fridrich Reinhold]. Par latviešu tautas māņu ticību. Mag. 1834. IV./I. 29.—95. lpp. Jāņu vakarā kājas mazg. ple sv. avota Vidzemē (1). Veselībai un mājas svētībai uz kapsētu ejot (1). No kapsētas atbraucot per mājiniekus (1). Milzuma vārdi (3). Kaimiņa zirgus apburt (1). Nokritušu adatu meklējot (1). Sasīstiem jeb salauztiem kauliem (1). Caurduru vārdi (1). Asiņu vārdi (2). Vilka sakostiem (1). Spārnu ciršana (2). Graiza pērsana bērniem (1). Uguns vārdi (1). Rozes vārdi (2). Zobu sāpēm (2). Kāpostus stādot (1).

6. Pantenius, W. [Pantenius, Wilhelm Christian]. Dažas māņu ierašas un blēņas, iekš kurām dievamžēl vēl daudz ļaudis aļojas un Kristus skaidrām mācībām pretī turas. L. A. 1835. 51. Circeņu izdzīšana (1), drudzi atdot (1), kurlu pataisīt (1).

7. [Treyer, K.]. Is Vidzemes [Par zilniekiem]. L. J. dr. 1836. 18. 69. lpp. Apburtiem vai noskaustiem (1).

8. A. L. [Leitāns, Ansis]. Vēl citas māņu ierašas un blēņas, u. t. j. pr. L. A. 1836. 37. Pirts vārdi (1).

9. Hoffmann, Kr. Vēl kāda ziņa par māņu ticību [34 novērojumi]. L. A. 1837. 19. Kad aita nemīl jēru (1). Pirtī ejot (1). Kaški piesālit (1).

10. [Döbner, Christ. Karl. Aug.] . . . r. Meļļu grāmata. [Rokrakstā tautā izplatītais burvības kalendārs ar 42 dienām]. L. dr. 1839. 38. 149.—151. lpp. Debess grāmata (1).

11. [Döbner, Christ. Karl. Aug.] . . . r. Is Riges. [Viltus dievvārda grāmatas]. L. dr. 1839. 42. 165. lpp. Debess grāmata (1).

12. [Strauchmann, P.] P. S. Kā saderr gaisma ar tumsību un deewabija-
schana ar mahņu ticību koppā. L. A. 1842. 42.—45.
13. W. P. [Pantenius, Wilhelm, Christian]. Webruar mēnesis. [Parašas bēr-
nus kristot]. L. A. 1848. 41. Pie kristīšanas (1).
14. C. R. Der Skratt. Das Inland. 1848. 5. 609.—614.; 625.—627. Pūķu
vārdi (7).
15. B. Jukums. No Ziemassvētku liekas svētīšanas. [Dažādas ziedojumu
atlieku parašas Ziemas svētku priekšvakarā]. L. A. 1854. 9. Ziedojiēt (1).
16. C. R. Heilige Bäume. Das Inland. 1857. S. 269—280. Drudža vārdi (1).
17. Weinberg. Labbi padomi. [Par liesas slimu zirgu ārstēšanu.] L. A. 1857.
31. Liesas vārdi (1).
18. [Feierabends, M. J.]. -d-. Par māņu ticību. L. A. B. z. 1859. 18. Zirgus
no zaglia pasargāt (1). Lopus no vilka pasargāt (1).
19. J. K. [Kronbergs, J.]. Ziemassvētki. [Māņi un ierašas.] L. A. B. z. 1860.
26. Zilēšana Ziemassvētkos (1).
20. [Šķerbergs, Anzelms] -b-g. Māņu ticība. [Māņi un burvības.] L. A. B. z.
1862. 18. Debessgrāmata (1).
21. [Šķerbergs, Anzelms] -b-g. Burvības un pesteļu vārdi. P. A. p. 1862. 14.
Zalkšu vārdi (1), vīveļu vārdi (1), notikumu vārdi (1). L. Heerwagen, M. Luttera
katķisis, Rīga 1865. (dzelzs vārdi) 1.
22. [Spiess, J.] — Vecu vecie māņi, kam vēl šo baltu dienu dažs labs
tic. L. A. 1866. 10., 11., 13. Zilēšana Z. svētkos un J. gada vak. (1).
23. G. V. [Vierhuff, Gotthard]. Padoms. L. A. 1868. 4. Traka suņa ko-
dumu novārdo (1).
24. Šķerbergs, A[nzelms]. Par māņu ticību Vidzemē. L. A. 1868. 42. Zirgu
veselībai novārdo (2), govju veselībai (1).
25. A. G. Pesteļu noslēpums. B. V. 1870. 19. Rozes vārdi (2), asins vārdi (1),
trakiem supiem (1), uguns apdzēšanai (1), drudža nodzišanas v. (1), lai nesāpētu
peņot ar žagariem (1), trumu jeb augoņu v. (1).
26. H. L. [Laube, Indr.]. Burvju māksla un viltība. B. V. 1871. 38. Vīveles
vārdi (1), rozes vārdi (1), limmējuma v. (1), dūrēja vārdi (1).
27. Lappas Mārtiņš. Par linu talkām Kurzemē. B. V. 1874. 39. Kad lini no-
plūkti (1).
28. -a-is. Druskas iz tumsas valsts. B. V. 1876. 18., 19. Rožu vārdi (2),
čūsku vārdi (3), vīveļu v. (2), lai vilks nenāk pie lopiem (1), asins v. (2), noti-
kuma vārdi (1), jaunuma vārdi (1), kārpu nodzišana (1), lai šaujamo putnu cits
nenoburtu (1), auzas sējot, lai lāči neiet auzās (1), cūku kaušana (1), lielās bē-
dās (1), nešļavas apvārdot (1), pret velnu (1), izsitumu (kašķa u. t. pr.) vārdi (1).
29. Vecais Mārtiņš [Kreitmanis, Mārtiņš]. Vecu laiku ieradumi. M. V. 1876.
15.—17. Jaunu gadu sapemot (1), lai cūkas izdotos (1), peņot ar bērziem Liel-
dienu naktī (1).
30. Vecais Mārtiņš [Kreitmanis, Mārtiņš]. Zilēšana. M. V. p. 1878. 9. Zilē-
šana (1).
31. n. Andreja vakars Rīgā. L. P. 1878. 50. Zilējot Andreja vakarā (1).
32. Berg, J. Īss pārskats par mūsu apgabalu. [Māņi un ierašas visos gada
laikos.] B. Z. 1879. 21., 22. Peņot ar pūpoliem (1).
33. Vensku Edvards [Skujenieks, Edvards]. Vēl par pūķi. Gabaliņš iz lat-
viešu māņu ticības. B. 1879. 91. Pūķi dabūt (1).

34. D. M. [Dandens, M.]. Jūrmalas puse. [Māpticība.] M. V. 1880. 3. Brīnumārsta rīcība pie zirgiem (1).
35. Vituāls, Volinijas veterinārs. Viveles (Colica). B. 7. 1880. 37. Viveļu vārdi (1).
36. Freymann, Minna. Pērkoņa teika. pg. 1881. 8. 83.—84. lpp. Pirts vārdi (1), sviesta vārdi (1).
37. Purapuķe, Jānis. Jāņu vakars. M. V. 1881. 26. Raganu vārdi (1).
38. J. Prpķ. [Purapuķe, Jānis]. Māņu ticības padomi. M. V. 1881. 27. Kāpostu kukaiņus aizdzen (1), pupu kukaiņus aizdzen (1).
39. Uriass. Māpticība, teikas un siki piedzīvojumi. T. V. p. 1884. 2.—5. Sievieti ceļā satiekot (1).
40. Klintnieku Ernests. Vārdošanas māksla. [Kāda pārrakstāma un (ālāk sūtāma reliģiska murgojuma teksts.] L. 1884. 7, debess grām. (1).
41. -n-. Pūšlotājas māksla. L. 1884. 14. Kad drudzis no bailēm (1), rozēs v. (1), čūsku vārdi (1), liminājuma jeb lauzuma vārdi (2), pret apskaušanu (1), kad pirkstā iegriež (1).
42. Zundulis [Alksnis, Kristaps]. Drostālas iz māpticības. I. 1884. 52. Rozes vārdi (1), viveļu vārdi (1), debessgrāmata (1).
43. Velme, J[ekabs]. Druskas iz vecām ierašām un māņu ticības. Rūjienas apgabala salasītas. A. 1886. X/XI. 688.—693. lpp. Sviesta vārdi (2), veļu saukšana (2), caurduru vārdi (1), dzirkstes vārdi (1), rozēs vārdi (1), traku suņu vārdi (1), čūsku vārdi (1).
44. (B.) Vecas ierašas un gudribas pie Naudiņniekiem (Dobeles apr.). B. V. 1886. 72.
45. D. Māņu ticība. L. A. 1887. 11. Sariatam sunim vai citam lopam (1).
46. D. No Raunas. D. L. 1887. 225. Zagļu vārdi zirgu apvārdošanai (1).
47. Ramanu Aleksandrs. Vecie kaimiņi. Originalsacerējums. D. L. 1887. 270.—272. Labības pieburšana (2), jumja vārdi (1).
48. Valgonis [Valters]. Kāds vārds par latvju valodas mūziku. A. 1887. III 137.—146. lpp. Brivzemnieks: N. N. 36; 486; 484; 539; 526; 335; 339; 185.
49. Vaidelotis [Straume, Jānis]. Latviešu vecās ierašas. R. 1887. 4. 31.—32. lpp. Peņot ar pūpoliem (1), zobu izraujot (1), pirmo reizi pieguļā (1), vilku vārdi (1), gēles vārdi (1).
50. Zigenots [Dambītis, Pēteris]. Vecu ierašu un māņu ticības druskas. A. 1888. IV 458.—463. lpp. Bērnu mazgāšanai (2), spārnu ciršanai (1), pinekļu ciršanai (1).
51. J. K. Vārdotāja zinātniecība. [Pūšļošanas vārdi.] D. L. p. 1888. 88. Spiedēja vārdi (1), limējuma jeb gricžami vārdi (1), kad kāja sasista (1), nakts pamašu v. (1), izbairu vārdi (1), kad ilgi gu] slims un nezīn, kas būs (1), saraustišanās v. (1), sāpju vārdi (1), vārdi kad cilvēks karst (1), plusas vārdi (1), ja gruzis aci (1), pampuma vārdi (1), vēdera v. (1).
52. P. J. Radavietis [Punka, Jānis]. Druskas iz vecām ierašām un māpticības. D. L. p. 1888. 165. Džerkstes vārdi (1), pirmo pienu ēdot (1).
53. [Paegļu Martiņš] T. Vecu laiku atmiņas. [1. Pie jaunu māju būvēšanas. 2. Pie lopiem. 3. Pie sēšanas. 4. Pūķis.] L. A. 1888. 39. Pret aprīnošanu (1).
54. Ticāns [Paegļu Martiņš]. Vecu laiku atmiņas. L. A. 1889. 1., 2., 14; 1890. 2. Vanagu siešana (1).
55. E. J. Vecu ierašu māpticības atliekas. A. 1889. VI 727.—732. lpp. Mušu vārdi (1).
56. Ceplenicks, J. [Pūpēdis, J.]. Māpticība. A. 1889. X 1187.—1204. lpp. Miņšo mieram (2).

57. Seidel, H. Par vārdošanu. Vidz. Kal. 1890. 67.—72. lpp. „Trīs reizes saki bāc un būc“ u. t. t. (1).

58. Seidel, H. Pesteļnieku jeb pūšļotāju vārdi. L. A. 1890. 8. Čūsku vārdi (1), asins vārdi (1), rozes vārdi (2), vīveju vārdi (1).

59. Alksnis-Zundulis [Alksnis, Kristaps]. Mūsu tautas mitoloģija un tautas dziesmas. D. L. 1891. 16. Pirts vārdi (1).

60. Ozoliņš, D[āvis]. Jaunrozē. Svētku laiki māpticības atliekās. D. L. p. 1891. 10., 16., 22., 49., 73. Jauna gada nakti (1), lai kurmjai dārzus nerok (1), lai uzietu daudz putnu ligzdas (1), lai cūkas izdotos (2).

61. V., K. Vārdnīcas druskas. [Mazpazīstamo latv. vārdu iztirzājumi.] D. L. p. 1891. 34., 46., 56., 73. Pampuma vārdi (1).

62. Lejasozols, R. Lībiešu teikas un māpi sakrāti Dundagas-Irbes jūrmalā. B. Jūrn. Kal. 1891. 107.—118. lpp. Pirmo reizi ganos (1).

63. J. N. J. Pareģojumi. L. A. 1891. 27. Zilējot (1).

64. Gustavs [Ozoliņš, Gustavs]. Gabaliņš iz manas ganu dzīves. D. L. p. 1891. 173., 179., 191., 196., 208., 220.; 1892. 32., 38., 132., 294.; 1893. 1. Nešļavas apvārdot (1).

65. Vensku Edvards [Skujenieks, Edvards]. Ganiņa ievērojumi. A. 1892. XI. 309. lpp. Govju bizināšana (1).

66. Gājzemnieks. Mūsu tautas parašas un zināšanas pie dažiem darbiem un sevišķos gadījumos. Iz tautas noklausīts un uzzimētas Buđenbrokā. M. V. 1892. 9. Rutkus sālot (1), maizi raudzējot (1), audeklu uz stellēm liekot (1), izceptus kartupeļus millainus dabūt (1), kāpostus sējot (1), kustoņu kaušana (1).

67. Vaironis. Mūsu senču padomi un prātojumi par veselību un labklājību. Limbažu jūrmalas apgabalā saklausīts. M. V. 1892. 15. Ļaunuma vārdi (1), lai vilku satiekt neaizsmaktu (1).

68. Pļavinskis, P. Veclaiku padomi saimniecībā. Uzzimētas Sērpiliešos. M. V. 1892. 17. Lai peles kartupeļus neēd (1), zirņus sējot — lai tāрпи neēd (1).

69. Mākonis. Pirtiņas un saru pāršana. Liepkalnes Ozolos noklausīts. M. V. 1892. 24. Saru pāršana (2).

70. Ceļmalietis, V. Raganas. M. V. 1892. 38. Raganās skrejot (1), raganu apurtēt (2), raganu nošaut (1).

71. Srs. Tautas medicīna. Cesvaines apkārtņē uzrakstīts. M. V. 1892. 44. Cērkstes vārdi (2), gēles vārdi (1), prusaku izdzīšana (1).

72. U. Tautas medicīna māpticībā. Cesvaines apgabalā pēc P. Lāča grāmatīņas uzrakstīta. M. V. 1892. 48. Vīveju vārdi (1), liesas vārdi (3), trūkuma vārdi (1), sāpes atņemšana (1), zagļu piesiešana (1), zagļa atlaišana (1), rozes vārdi (1), uguns plūšanas (?) vārdi (1), mandeles vārdi (1), nešļavas apvārdot (1), asins vārdi (1), priekš skauģiem (1), debess grāmata (1).

73. Š., Aug. Vecu ļaužu ieradumi. [Ziemassvētku nakti.] M. V. 1892. 52. Zobu izraujot (1).

74. Springis, M. Trakā Marīte. Stāsts iz klausības laikiem. D. L. 1893. 162.—180. Dzelzs vārdi (1).

75. Ozols, Vilis. Iz tautas māpticības atliekām. (Vīveju vārdi, tiesas vārdi.) A. 1894. VII 70. lpp. Vīveju vārdi (1), tiesas vārdi (1).

76. Ozols, Vilis. Salkšu vārdi. A. 1894. 538. lpp. Zalkšu vārdi (1).

77. -I-. Latviešu etnogrāfiskā izstāde. V. Senās gara mantas. T. 1896. 42. Trakuma sērgas ārstēšanai (2).

78. Bruņenieks, M[ārtiņš]. Veco latviešu māpticība. M. V. 1899. 262. lpp. Iespiesto materiālu citējumi.

79. Bērziņš, L[udis]. „Dieva“ latviešu mitoloģijā. A. 1900. 33.—35.; 148.—150.; 248.—251.; 534.—536.; 605.—611. lpp. Brīvēzemiņeks: N. 614.
80. A., D. Noziedznieku māpčicība. [Noziedznieku māpčicība vispār un pie latviešiem.] Bzn. V. 1901. 210.—211. lpp. Tiesas vārdi (1).
81. Siliņš, Fr. Krauklis seno latviešu gara mantās. Dz. V. 1912. 292, asins vārdi (2).
82. Siliņš, Fr. Senlaiku atliekas. C. Z. 1913. 23., 24., 34. Vīveļu vārdi (4), asins vārdi (2), kā zagli iespējams pienākt (1), debess grāmata (2).
83. Ziemeļis, Andris. Dažādas „vainas“ un vīpu dziedināšana. [Etnografiski materiāli, savākti Smiltēnes apkaimē.] B. 1925. 229. kad zobs izkrit (1).
84. Straubergs, K. Burvju grāmatas. (L. Ū. raksti XIII, 1926.)
85. Pētersons K. Latviešu māte un bērns (Jelgavas L. B. krājumi).

Burāmo vārdu pamata krājums ir *Brīvēzemiņeka* „Materiali po etnografiji latiškškago pļemepi“ (Izv. Obšč. Jestestvoznaņija, t. XV, Trudi etnograf. otd., kn. VI), Moskva 1881. Krājumā ir mātes vārdi (37+4), vidus (1), dzemdēšanas vārdi (8), vārdi, kad bērņus grib (1), naktspamašu, notinumu un izbīļu vārdi (32+2), kad ilgi guļ slims un nezin, kas kaiš (2), saraustišanās (3), spiedēja vārdi (1), priekš pakrūts (2), krūšu sāpju (1), kāsus (2), caurēja jeb dūrēja (5+3), vērmēļu jeb ģēles vārdi (8), pret sarkano guļu (2), kad cērmes jeb tārpi vēderā (1), pret galvas sāpēm (1), plusa vārdi (7+3), pret vēja bultu (2+1), pret zobu sāpēm (3+3), pret ausu sāpēm (1), acu (3), sāpju vārdi (10), vārdi, kad cilvēkam karst (1), painpuma (7), tūska (3), rozes (40+10), trumu jeb augoņu (24+2), svētu meitu (14+1), kārpju (2), dziedzeļu (3), tārpa jeb ēdēja (4+1), dzirkstes (3), limēja jeb griežamie vārdi (17+1), lūzuma vārdi (5), pret iecirtumu (1), asiņu (38—3), drudža (6+1), krampja un klemes (5), vīveļu (40+5), liesas (17+1), lietuvēna vārdi (2), pret trakumu (12+1), viesuļa (2), pērkoņa vārdi (2), kad grib, lai saulīte atspīd (1), zalkšu jeb čūsku vārdi (48), kukaiņu (4), māju putnu (3), vilku (4+2), peļu un žurku (3), bišu (4), avju (4), piena, kreima un sviesta (45+1), skauģu (31+2), sējēju (5), kungu un tiesas (38+1), dzelzu (1), zagļu vārdi (14), zirģu vārdi (1+1), lai lopam būtu daudz pircēju (1), meitu vārdi (1), kad alus skābst (1), lai stabule maucas (2), medņieku (4), uģuns (32), miroņu (1), mēģa vārdi (1), vārdi priekš visām vainām (19), piepūšamie vārdi (3), burvības (11), kad kāģa sasista (piel. 1), kašģa (piel. 2).

Kopā 663 un pielikumā vēl 54, t. t. 717 burāmie vārdi.

Prof. J. Alksnis publicēģis arī plaģaku burāmo vārdu krāģumu 1898. gadā (Tautas mediciniskie materiāli, R. L. B. Zin. Kom. Rakstu krāģums XII). Tajā ir vārdi pret mandelēm (1), pret pakrūts sāpēm (5), kaulu sāpju (1), drudža vārdi (3), pret trakumu (7), pret utīm (2), pret zobu sāpēm (7), asins vārdi (14), pret lodēm (2), plu-

kuma vārdi (1), pret čūsku kodieniem (7), brukas vārdi (1), pret miroņa kaulu (1), rozes vārdi (29), pret brantu (3), pret ēdēju (1), pret galvas sāpēm (2), pret ļaunumu, ārpātību, krampju slimību, kritamo kaiti un vēja bultu (1), pret mēnešsērdzību (1), dzelžu vārdi (1), pret sāpēm (5), kad nolādēts cilvēks (1), pret iedzirdīšanu (1), pret asiņošanu mēnešreizēs (1), pēc dzemdēšanas (2), mātes vārdi (5), priekš maziem bērniem vispārīgi (1), slimu bērnu mazgājot (2), liesas vārdi (1), pret cauriešanu pie lopiem (2), kopā 110 buņamie vārdi. J. Alksnis izdevis buņamos vārdus, sevišķi no Brivzemnieka krājuma ņemtus, arī vācu tulkojumā (Materialien zur lettischen Volksmedizin, gesammelt, ins Deutsche übersetzt und geordnet von J. Alksnis, Historische Studien an d. Pharmakologischen Instituts der Kais. Univ. Dorpat, IV, 1894, 166 sek.). Tāpat kā Brivzemnieks, arī Alksnis vairījies no to vārdu uzņemšanas, kur skaidri saredzams kristīgais iespaids.

No pārējiem krājējiem pieminams Zvaigžņu Andžs un Zeltenietis.

Zvaigžņu Andža (Mūsu senču vārdošana un burvības. Ergļos, 1910.) krājumā ir vārdi, kad sieviete pēc nakts notikumiem saslīmusi (3), lai neauglīga sieviete dzemdētu bērnus (1), dzemdēšanas vārdi (1), mātes vainai (1), nokautam bērnam (1), pret nobili, izbailēm (1), ausu zvinkstēšanu (1), kad cilvēks pārrāvies (1), melnēsērdzībai (1), vājību (1), miegā murgošanai (1), kad traks suns iekodis (1), trakumam (1), dzērkstes vārdi (2), kad miezis aci grauž (1), meitu vārdi (1), mātes kaites (1), kad cilvēks ilgi sirgst un nezina, kas par vainu (1), zobu sāpēm (1), gurnu sāpēm (1), galvas sāpēm (1), krūšu sāpēm (1), vēdera sāpēm (1), plusai (1), rozes vārdi (2), pret asins tecēšanu (1), lauzumam (1), kaulu sāpēm (1), spēji saslīmušam cilvēkam (1), nezināmām vainām (1), vecam paslīmam, lai ilgāki dzīvotu (1), čūsku vārdi (3), vēja lodei (1), kā var meita puisī pievilkt (1), nivelēm (1), liesai (1), zirgu vārdi (1), kā var kādu cilvēku pie sevis pieturēt (1), kad vīram sieva aizbēgusi (1), tiesu (1), piena (1), bišu (1), zagļu vārdi (2), noskaustai govei (1), uguns vārdi (2), lai dzērājs vairs nežūpotu (1), pirts vārdi (1), prusakus izskaust (1), plostnieku (2), laivinieku vārdi (1), kā kaņā nevar nošaut (1), kad otru grib nabadzīgu darīt (1), kad otram cilvēkam grib kādu ļaunumu darīt (1), lai otra druvā lāga neaug (1), cilvēku gurdeni darīt (1) — kopā 64 buņamie vārdi.

Zvaigžņu Andža grāmatas otrā izdevumā klāt nākuši šādi vārdi: Kā var iegūt meitas mīlestību (1), Karstuma guļa (1), Dažas sieviešu slimības (1), Kad mēris tuvumā (1), Sievietes vārdi pēc bērna piedzimšanas (1), Pirmo reiz jauno mēnesi ieraugot (1), Truma vārdi (1), Pret krampju sāpēm (1), Ja dzērves gaisā maldās (1), Dažādām sāpēm

(1), Kad jaunā dzīves vietā vai dzīves kārtā caur apprecēšanos jeb citādi u. t. t. iestājas (1), Pret ēdāju (1), Dziedzeņu vārdi (1), Pret vietām . . . (1), Kad cilvēks pārrāviēs (1), Lietuvēnu aizdzīt (1), Uruguču aizdzīšana (1), Uguns vārdi (2), Sasprēgājušās kājas (1), Sievas vārdi (1), Pakrūts sāpēm (1), Lai ceļā būtu laba laime (1), Nezināmi (1). Kopā no jauna 24 vārdi.

Tāpat mazāku krājumu ir izdevis *Zeltenietis* (Senlaiku apvārdošana un citi etnografiski materiāli, Valmierā, S. A.). Šeit ir vārdi pret tūsku (1), priekš asins apturēšanas (5), zagļa piesiešanai un atlaišanai (5), pret izbailēm (1), pret ausu žvinkstēšanu (1), lauzuma vārdi (1), pret asins tecēšanu no deguna (3), krūšu sāpi (1), pie tiesas jeb pie bargiem kungiem ejot, lai tie taptu rāmāki (1), vecām, lai ilgāk dzīvotu (1), pret nezināmām kaitēm (1), viveļu vārdi (2), pret plusu (1), traka suņa kodienu (2), priekš nezināmas kaites (1), piepēži saslimušam cilvēkam (1), kad grib iet, kur aizslēgts (1), pret vēdera sāpēm (1), sāpju apmierināšanai (1), kritamai vainai (1), uguns apvārdošanai (3), dzirkstes (2), trakuma (1), liesas vārdi (1), čūsku vārdi (2), pret zobu sāpēm (1), melnēpkaiti (1), pārraušanos (1), kā tapt neredzamam (1), kad meita grib viru dabūt (1), pret žaģiem (1), iecirstu vaiņu apvārdošana (1), kad lopam cauršauts (1), vēja bultas vārdi (1), lopu asins sērgas vārdi (1), pret nelaimi (1), rozes vārdi (9), nešļavas nolikšana (3), vai slimnieks mirs (1), pret ēdi (1), zagtu lietu atdabūšana (3), drudža vārdi (1), pret zobu sāpi (1), murgošānu (1), gurnu sāpi (1), miezi acis (1), zobu sāpes atņemt (1), zirgu zagļu piesiešanas un atlaišanas vārdi (2), priekš augoņiem (1), mīlestības vārdi (9), kopā 83 buņamie vārdi. Abas pēdējās grāmatīņas dod parasti tikai nedaudzus piemērus katrai vārdu grupai un tām nav lielāku krājumu nozīmes; jo lielāks gan var būt to iespaids tautā un rokrakstos. Šo krājumu vārdi var būt biežāki atrodami.

Dienas Lapas *Etnografiskā* pielikumā ir šādi buņamie vārdi:

I. (1891.): buršanai 1 — 71. lpp.; sviesta kulšanai 1 — 87.; trakumam 1 — 111.; dzeršanai 1 — 111.; maizi krāsni laižot 1 — 112.; zilēšanai ar Māras kukainīti: 2 — 113.; noskaušanai 1 — 119.; saru pāršanai 1 — 126.; sasitumam 1 — 126.

II. (1892.): mīlestībai 2 — 3., 20. lpp.; Māras kukainītis 1 — 21.; pirts vārdi 1 — 30.; līniem 3 — 34., 35.; pūpoliem 2 — 53.; čūskām 1 — 56.; kārpām 1 — 56.; mērim 1 — 59.; drudzim 1 — 60.; bitēm 2 — 66.; labībai 2 — 67.; buršanai 2 — 67.; vanāģiem 3 — 69.; kaitīgiem kustoņiem 1 — 69.; āboliem 1 — 69.; buršanai 1 — 69.; sējai 1 — 72.; sējai 1 — 73.; kāpostiem 2 — 74.; vilkiem 1 — 84.; vanāģiem 1 — 85.; lopiem 1 — 99.; vilkiem 2 — 100.; aitām 1 —

100.; lopiem 2 — 102.; raganām 1 — 102.; velnam 1 — 103.; ausim 1 — 111.; druvā strādājot 1 — 115.; aitām 1 — 115.; Jumim 116 — 119. lpp.; govim 1 — 120.; aitām 1 — 121.; aitām 4 — 122.; cūkām 1 — 122.; prūšiem 1 — 124.; ģelēm 2 — 133.; dzirkstei 1 — 134.; asinim 1 — 162.; zobiem 1 — 166.; milestibai 6 — 168.

III. (1893.): raganām 2 — 52.; id. 4 — 77.; bitēm 1 — 190.; debess grāmata 1 — 190., 191.

Kopā 104 + Jumja vārdi.

A. *Lercha-Pušķaiša* pasaku krājumos ir šādi vārdi:

V sējumā: Jaunpienam (1), Raganu vārdi (4), Sviestu kuļot (1), Raganu vārdi (2), Ja svešs cilvēks dzert prasa (1), Ja svešs cilvēks pa ganībām staigā (1), Pirmo reizi govi slaucot (1), Pūpolu vārdi (1), Ja aita jēru nemil (1), Jāņu vakarā aitu kūti pušķojot (2), Druvu apvārdot (1), Lai sveši supi nerez (1), Prūšus aizdzīt (1), Dzemdēšanas vārdi (1), Viveļu vārdi (1), Ziemas svētku vakarā jājāj uz cūku kūti (1), Spārniem (1), Pinekliem (1), Dzerkstes vārdi (1), Pērkoņa vārdi (1), Uguns vārdi (2), Aŗot (1), Ja pirmo reiz ēd jaunus augļus (1).

VI sējumā: Lietuvēnam (2), Lai lopi aug (1), Kad govis slauc (1), Kad sviestu kuļ (2), Kad pirmo reiz kult iet (1), Pret kašķi (2).

VII sējumā: Vilku vārdi (1), Uguns vārdi (4), Apkūlibās (1), Skauģu vārdi (1), Putnu dzišana (1), Vanagu siešana (2), Vilku vārdi (1), Raganu vārdi (5), Sviestu kuļot (1), Burvju vārdi (4), Vilku vārdi (3), Drudža vārdi (3), Dzerkstes vārdi (4), Čūsku vārdi (1), Kārpu vārdi (1), Delamais (2), kopā — 73 vārdi.

Buŗamie vārdi ir arī *Kr. Barona* Latvju dainās.

1937. g. iznākusi Edites Kurces grāmata ar plašu buŗamvārdu sakopojumu sakarā ar tautas ārstniecību. (Edith Kurtz, Heilzauber der Letten in Wort und Tat, Riga 1. 1937., II. 1939.) Sakopojot un plaši komentējot jau agrāk iespiestos un no prāvām, vizitācijas protokoliem ņemtus materialus, viņa izmantojusi arī vairākus buŗamo vārdu krājumus no archivu krājumiem, pirmajā daļā dodot 103 jaunus buŗamos vārdus un labu daļu arī otrajā daļā.

Pielikums. Latvijas Folkloras krātuves

Burāmo grāmatu apraksts.

1. — 150, 1—5b. * Rakstīta ar melnu tinti. Bez vākiem. Beidzamajai lapai puse noplēsta.
2. — 150, 7—81. Norakstīta kladē, ar melnu tinti. Ar vākiem.
3. — 150, 82—102a. Norakstīta kladē, ar melnu tinti. Ar vākiem.
4. — 150, 159—163. * Rakstīta zilā burtnīciņā, ar melnu tinti 1909. g. Rīgā.
5. — 150, 164. * Rakstīta uz $\frac{1}{4}$ loksnes, ar melnu tinti.
6. — 150, 165—191. * Ar melnu tinti. Bez vākiem. Grāmatīņa sairusi, pēc tam sašūta ar zilu diegu.
7. — 150, 365—75. Norakstīta grāmatīņā, baltiem vākiem — zīmētiem. Norakstīta 1878. g. no Pēterja Purmaļa, kas pārnācis no Turku kara. Tas ticēja, ka tā grāmata sargājusi viņu veselu. Norakstījusi Anna Rubina.
8. — 150, 376—8. Norakstīta grāmatīņā, baltiem vākiem — zīmētiem. Norakstīta 1878. g. no Pēterja Purmaļa, kas pārnācis no Turku kara. Tas ticēja, ka tā grāmata sargājusi viņu veselu. Norakstījusi Anna Rubina.
9. — 150, 380—2. * Rakstīta 1918. g. ar violetu tinti. Bez vākiem grāmatīņa.
10. — 150, 387. * Rakstīta grāmatīņā, ziliem vākiem.
11. — 150, 388—477. * Rakstīta ar melnu tinti, grāmatīņa noplēstiem vākiem. Virsraksti ar sarkanu tinti, un formula Dievs Tēvs etc. ar sarkanu tinti.
12. — 150, 478. * Rakstīta uz papīra loksne, ar violetu tinti.
13. — 150, 479. * Rakstīta uz papīra loksnes, ar violetu tinti.
14. — 150, 481—2. * Rakstīta uz papīra loksnes, ar sarkanu tinti.
15. — 150, 488—502. * Rakstīta uz papīra loksne, ar melnu tinti.
16. — 150, 504. * Rakstīta ar melnu tinti. Grāmatīņa bez vākiem, sairusi.
17. — 150, 505—9. * Rakstīta ar melnu tinti. Grāmatīņa ļoti maza, bez vākiem, sašūta baltiem diegiem.
18. — 150, 510—11. * Rakstīta ar zīmuli, atsevišķas lapas, salīmētas, 525. lapai puse noplēsusi.
19. — 150, 512—28. * Rakstīta Rīgā, 1916. g., ar violetu tinti. No grāmatīņas palikušas tikai dažas lapas, daudzas no tām bojātas.
20. — 150, 530—36. * Rakstīta 1905. g. oktobrī, ar melnu tinti. Grāmatīņa sairusi, ar vāku.
21. — 150, 540. * Rakstīta grāmatīņā, ar violetu tinti.
22. — 150, 607—8. * Rakstīta grāmatīņā, ar violetu tinti.
23. — 150, 609—10. * Rakstīta grāmatīņā, ar melnu tinti. Grāmatai vāki noplēsti.
24. — 150, 611—633. * Rakstīta uz burtnīcas lapām, ar melnu tinti, raksts stipri izbālējis, lapas bojātas.
25. — 150, 736. Norakstīta no Mārtiņa Jākabsona grāmatīņas, kas dzīvo Alsungas pag. Kalvenieku mazmājā, tas savukārt to norakstījis Bīržu pag. Lācu mājās priekš 25 gadiem. Norakstījis Jēkabs Cinovskis, 1926. g. 23. aug. Alsungā.
26. — 150, 737—41. * Rakstīta uz 2 lapiņām, ar melnu tinti.
27. — 150, 1287—1360. Norakstījis J. Šmits Rīgā, 1927. g. Grāmatīņa pieder Agnēzei Lūķīnai, 60 g. v., Ķēču pag. „Kārkļos“. Noraksts domāts L. F. krātuvei. Norakstīta divi burtnīcās.
28. — 150, 1377—1435. * Rakstīta uz atsevišķām burtnīcas lapām, ar melnu tinti — lapas dažas sašūtas ar melnu diegu, pēdējā lapa rakstīta uz $\frac{1}{4}$ loksnes baltā papīra. Lapu malas stipri noplēsušas un teksts tāpēc bojāts.

29. — 150, 1492—540. * Rakstīta uz atsevišķām lapām, ar melnu tinti. Tekstā un teksta malās ir mazas atzīmes ar zīmuli, liekas, ka rakstītājs norakstīdams tās pielicis.

30. — 150, 1490—91. * Rakstīta ar zīmuli kādā Rīgas rūpnieku savstarpīgā kredītbiedrības noguldījuma grāmatīņā.

31. — 150, 1541—84. * Rakstīta ar zīmuli, burtnīcīņā, ziliem vākiem, lapas izplisušas.

32. — 150, 1606. Norakstīta uz atsevišķas loksnes, ar melnu tinti, jaunajā pareizrakstībā.

33. — 150, 1665—72. * Rakstīta ar melnu tinti, mazā burtnīcīņā, bez vākiem, dažas lapas atplisušas, augšējais kreisais stūris nodedzis, tāpēc teksts bojāts. Rakstīta pa daļai vecā, pa daļai jaunā ortografijā.

36. — 1946—56. * [Ierakstīta iepriekš minētā grāmatīņā].

35. — 150, 1917—45. * Rakstīta ar sarkanu un melnu tinti mazā grāmatīņā. Šī grāmatīņa atrasta 1915. gadā Aizkraukles pag. Drustārēs, kur kāds no Kurzemes albēdzis kungs Biskabs to pametis.

36. — 1946—56. * [Ierakstīta iepriekš minētā grāmatīņā].

37. — 150, 2081—87. Norakstīta uz atsevišķām lapām, jaunajā pareizrakstībā. 1925. g.

38. — 150, 2179—2219. Norakstījis skol. K. Ropšs, vienā burtnīcā. 1928. g. Oriģināla tagadējais īpašnieks Edv. Jaunzens, Kupravas stacijā.

39. — 150, 2251—52. Norakstīts ar mašīnu no Matildes Liepas grāmatas Inčukalnā.

40. — 150, 2265—2302. Norakstīts ar mašīnu. Oriģ. rakstīts 1892. g.

41. — 150, 2178. * Rakstīta ar melnu tinti, burtnīcīņā, bez vākiem, beidzamās lapas pazudušas.

42. — 2334—2353. * Rakstīta ar melnu tinti, burtnīcīņā zilos vākos. Uz vāka rakstīts — Grasman — 1201.

43. — 150, 2354—60. * Rakstīta ar melnu tinti, burtnīcīņā, bez vākiem.

44. — 150, 2361—65. * Rakstīta ar melnu tinti, burtnīcīņā, bez vākiem. Grāmatīņa piederējusi Ilzei Kuncītei, kas mirusi 1903. g.

45. — 150, 2438—39. * Rakstīta uz atsevišķām lapām, kas sašūtas ar melnu diegu. Rakstīts jaunajā pareizrakstībā.

46. — 150, 2440. * Rakstīta ar zilu tinti, burtnīcīņā, ziliem vākiem. Grāmatīņa atrasta uz ceļa 1927. g. Mazstraupē. Jaunā pareizrakstība.

47. — 150, 2482. Norakstīta 1928. g. Jelgavā, uz atsevišķām lapām. Norakstīta, cik zināms, no 3. noraksta, pirmajam norakstam uz vāka bijis 1783. g.

48. — 150, 2599—2602. * Rakstīta ar melnu tinti. Palikušas tikai atsevišķas lapas, trūkst sākuma.

49. — 150, 2636—98. * Rakstīta ar melnu tinti burtnīcā.

50. — 150, 2700—40. * Rakstīta ar zīmuli burtnīcā.

51. — 150, 2841—67. * Rakstīta ar melnu tinti burtnīcīņā, vāki noplīsuši. Iegūta no J. Egliša Cēsu apr. Jāņu muižā. 1928. g.

52. — 150, 2869—913. * Rakstīta ar melnu tinti kladē. Šī grāmata atrasta Kandavas pag. Franckriņņu mājās uz istabas augšas. Vietējie, kas ieceļojuši priekš 6 paaudzēm no Zviedrijas, par grāmatu tuvākas ziņas nezina.

53. — 150, 2914—28. * Rakstīta ar melnu tinti burtnīcā. Burtnīcas lapas stipri sabojātas.

54. — 150, 2929—32. * Rakstīta ar zīmuli uz vienas burtnīcas lapas.

55. — 150, 2947. * Rakstīta ar melnu tinti burtnīcīņā, vāki noplīsuši. Atrasta Valmieras pag. Dūkās. Tos uzrakstījis Mārcis Skrastīņš, miris 1903. g.

56. — 150, 2973. * Rakstīta ar melnu tinti, burtņiciņa bez vākiem, lapas izirušas. Sākums trūkst. Atrasta Sauļu muižā, Rencēnu pag.
57. — 150, 3014—77. * Rakstīta ar melnu tinti burtņicā, bez vākiem, lapas stipri saplusušas.
58. — 3078—133. * Rakstīta kladē, ar melnu tinti. Grāmata nākusi no Tīzas Krāču Piņņiem, vai tur cēlusies, nav zināms.
59. — 150, 3134—62. Norakstīta ar mašīnu uz atsevišķām $\frac{1}{4}$ loksnes. No devējs dzīvo Smiltēnē.
60. — 150, 3163—64. * Rakstīta ar melnu tinti burtņiciņā, lapas sairušas, bez vākiem, trūkst pēdējās lapas.
61. — 150, 3176. Norakstīta ar mašīnu. L. F. krātuvē. Klāt zīmējumi un uzņēmumi no oriģināla.
62. — 150, 3177—217. Norakstīta ar mašīnu uz loksņēm.
63. — 150, 3218—66. Norakstīta ar mašīnu uz loksņēm.
64. — 150, 3267—3319. Norakstīta ar mašīnu uz $\frac{1}{4}$ loksņēm.
65. — 150, 3320. Norakstīta ar mašīnu. L. F. krātuvē. Klāt zīmējumi.
66. — 17, 790, 189a—794, 191. Norakstījis Jūlijs Baltiņš Smiltēnes pag. Vec-Vijēnos.
67. — 17, 1531—152—1581, 205. * Rakstīta burtņicā, ar melnu tinti un beigās zilu.
68. — 17, 6531—44. Norakstīts no kāda rokraksta no Kurzemes, Jelgavas apr., Mežmuižas pagasta.
69. — 23, 4610—12. Norakstīta no kādas grāmatas Ķieģeļu pag., Rubenes draudzē, Jankas mājās.
70. — 32, 1780—83. Norakstīta no Lakstīgalas burvju vārdu grāmatīņas.
71. — 55, 475. Norakstīts no rokraksta Cēsvaines pag. Lejas Pauškos. Rakstīts 1916. g.
72. — 72, 13—128. Norakstīts no Arnolda Sproģa Madonas apr. Cēsvaines pag., kas to savukārt norakstījis no kādiem kurzemnieku bēgļiem 1915. g.
73. — 72, 1468—9. Noraksts.
74. — 72, 2031—69. Norakstīts no Marijas Eņģeles grām. Cēsvaines pag. Mucenkrogā. Mantojusi no vecākiem, apmēram 60 gadu.
75. — 72, 2958—92. Noraksts. Cēsvaines pag.
76. — 72, 4588. Noraksts. Cēsvaines pag.
77. — 72, 9128—74. Noraksts. Patkules pag.
78. — 76, 452—87. Noraksts, no Jūlas Teteres, 50 g. v., dzīvo Mārupes pag. Pētriņciemā, ienākusi no Lēdurgas draudzes Valmieras apr. pirms kara.
79. — 89, 222—333. Noraksts.
80. — 89, 246—253. Noraksts. Grāmatīņa atrasta pie nezināma nošauta karcivja. Bauskā.
81. — 89, 321—364. Noraksts.
82. — 89, 510—511. * Rakstīta ar zilu tinti burtņiciņā. No Ceraukstes pag. Ķevej-Ūdriem.
83. — 142, 3282—83. Noraksts, no Emīlijas Rankas, 60 g. v., Vecgulbenes Baložos.
84. — 142, 3284. Noraksts, no Emīlijas Rankas, 60 g. v., Vecgulbenes Baložos.
85. — 145, 1812—1832. Noraksts, no 60 g. v. P. Turķa Smiltēnes pag.
86. — 145, 1836. Noraksts, no Smiltēnes pag. Beigu tai nav, jo oriģ. lapas izplēstas.
87. — 176, 353. Noraksts. Rakstīta uz daudzām lapiņām.

88. — 179, 1089—1101. Noraksts, no alsviķietes mātes tēva Jāņa Nidera grāmatīņas.
89. — 181, 1030—1171. Noraksts, no Annas Kļaviņas grāmatīņas, kas mirusi Pasaules kaļa laikā, 86 g. v., Inčukalna Maz-Ramos.
90. — 193, 184—202. Noraksts no burtnīcas Allažu pag. Jaun-Klintis. Burt-nica dabūta no Annas Muižnieces, kas dzīvo Valkas apriņķī. Norakstīts burtiski.
91. — 202, 393—431. Noraksts, no Ozolapienes, 80 g. v., Kaucminde.
92. — 219, 349—366. Noraksts. Lizuma pagastā.
93. — 266, 246—313. Noraksts, no Pēterļa Rozenberga, 67 g. v., Kacēnu pag. Rožukalnā.
94. — 266, 314—330. Noraksts, no Kārļa Jakoviča Liepnas pag. Bereskos.
95. — 266, 1386—458. Noraksts, no Pēterļa Rozenberga, 78 g. v., Liepnas pag. Katlēšos.
96. — 278, 290—1. Pilnīgi negrozīts noraksts no raksta, kas uzrakstīts priekš Pasaules kaļa Vidzemē, Lielā pag., Rīgas apr., un dots līdzī kareivjiem kā aizsargs kaļā.
97. — 302, 1576—79. No Edes Melbārzes, Sērpils Kalējos, 72 g. v.
98. — 302, 6475. Noraksts, no Jāņa Kalēja, 64 g. v., Seces Zeibos. Uzrak-stīts 1928. g.
99. — 523, 604—51. Noraksts no Libas Avotas, 50 g. v., grāmatīņas. Dzīvo Seces pag. Dēķenos. Norakstīts 1928. g.
100. — 552, 2—9. Noraksts no Eltermanes, 70 g. v., grāmatīņas, rakstīta ap 1904. g. Daļa buļamo vārdu vēlāk pierakstīta.
101. — 567, 1—163. Noraksts no piezīmju grāmatīņas, kas rakstīta 1901. g. 13. janvārī.
102. — 584, 3526. Noraksts, no kāda ridzinieka.
103. — 584, 3528. Noraksts, no kāda valmierieša.
104. — 584, 4218—4257. Noraksts.
105. — 638, 50—103. Noraksts.
106. — 645, 59—60. Noraksts.
107. — 647, 592—621. Noraksts, no Diķenieces Ezeres pag. Kalniņā. Grā-matīņai kādas lapas puses atplēstas.
108. — 661, 90. Noraksts.
109. — 672, 392—464. Noraksts, no Jāņa Riekstiņa Mores pag. Kaņēnu mājās. Originalu viņš esot savācis no dažādiem teicējiem un paraugiem Mores pag. Viņam 65 g.
110. — 672, 660—703. Noraksts, no Kārļa Kalniņa Mores pag. Annītēs, kas to savukārt norakstījis no kalēja Baltiņa 1888. g., kurš dzīvojis Mores muižā.
111. — 703, 1—109. Noraksts, no burvja Eglīša, kas sen miris. Viļakas pag.
112. — 804, 3647—56. * Rakstījis Fricis Jansons Brizules Ķīkaļos. Rakstīta ar melnu tinti, sasieta burtnīcīņā.
113. — 804, 4951—5038. Noraksts, no Ievas Nipses, 74 g. v., Rūjienas Eriņu mājās.
114. — 807, 2052. * Ar melnu izbalējušu tinti, burtnīcīņā, bez vākiem. Rak-stīta apm. 1872. g.

Šo grāmatu saturs.

1. Svēti vārdi — 150, 1—5b; Viveju v. — 2; Liesas v. — 3; Sāpes v. — 4; Trīs svētas rozes — 5; Čūsku vārdi — 5a; ... — 5b;
2. Svēti stāsti jeb notikumi no tās ciešanas un miršanas mūsu Kunga un Pestītāja Jēzus Kristus — 150, 7—81; Vārdošanas ārstēšana — 8; Asins apturēšana — 9—10 — 11—12; Iecirtuma sāpi apturēt — 13; Asins v. — 14—15; Priekš

sirds asins apt. — 16; Asins v. — 17; Sirds asins apt. — 18; Kaulu laušan asins viršana — 19; Asins v. — 20; Galvas un citas sāpes — 21; Sāpes apvārdot — 22—23—24; Zobu sāpēm — 25—26—27; Zobim un citām slimībām — 28; Zobu tārpi jeb ēdājs — 29; No trīs deviņām rozēm — 30; Priekš rozi — 31—32 — 33—34; Pret zobiem — 34a; Priekš rozēm dažādām — 35; Ļaunam vājumam — 36; Laumu pret lodētāju ka nekait — 37; Kad kāds jaunu grib darīt — 38; Palīdzība priekš zināmiem un nezināmiem — 39; Palīdzība kad kāds jaunu darijis ir — 40; Jaunuma v. — 44; Priekš krūšu sāpes — 42—43; Pakrūts lecēja v. — 44—45; Priekš mātes vainas — 47—48; Pret muldēšanu v. — 49; Čūskas v. — 50—51—52—53—54; Priekš vasaras vainas — 55; Sarkanās vainas v. — 56; Priekš vīvūļiem — 57—58—59—60; Dzirkstes vārdi — 61—62; Liesas v. — 63—64—65—66; Piena v. — 67—68—69—69a; Kad pirmo reiz lopus ganos laiž — 70—71; Priekš lopiem — 72; Priekš trakuma — 73; Otri v. — 74; Priekš cauršautiem — 75; Rozēm — 75a; Priekš utu izdzišanas — 76; Ar sarkano vainu kad lops — 77; Priekš vēja bultas — 78—79; Priekš dzemdēšanas sicviešiem — 80—81—81a.

3. Tam graf Tiff — 150, 82—102a; Uguns v. — 84—85—86—87—88; Drudža v. — 89; Lopiem priekš kūts — 90; Priekš drudža — 91—92; Asinis apturēt — 93; Pret gaŗo kāsu — 94; Priekš bērnu zobiem kad nāk — 95; Zobu ārstēšana — 96; Kad lopi ar bultu šauti vāji — 97; Pret uzliktām utīm — 98; Asins apturēšanai — 99; Uguns v. — 100; Čūsku v. — 101—101a—102—102a.

4. Svēti tāsti jeb notikumi no tās ciešanas un miršanas mūsu Kunga Jēzus Kristus — 150, 159—163; Rozes v. — 160; Gruzdunami — 161; Asins apturēšanas v. — 162; Kunga v. — 163.

5. Es ieŗu ar savu kroni no vienas puses — 150, 164.

6. No ģeneraļa Skobeļeva — 150, 165—191; Zagļu piesieŗ. — 166; Zagļa atraisīšanas v. — 167; Priekš galvas sāpes — 168; Ka var zaglus piesiet — 169; Atlaiŗan — 170; Priekš pārceŗšanās — 171; Preti likŗana kad katz grib jaunu darīt — 172; Asins sāpes apvārdot — 173; Ka zaglis atpakaŗ mantu nes — 174; Čūsku v. — 175; Asins vārdi — 176; Kunga v. — 177; Sāpju apmierināŗana — 178; Roŗu v. — 179; Uguns apvārdošana — 180; Priekš trakiem lopiem — 181; Caurdurēm — 182; Priekš lopu sarkanās guŗas — 183; Priekš zobu sāpes — 184; Bultas v. — 185; Priekš sarkanās guŗas — 187; Asins ciet likŗana — 188; Sāpju apmierināŗana — 189; Kad lopi slapji stāv — 190; Kad čūska iekodusi — 191.

7. Gordradija — 150, 355—375; Priekš cauršautiem — 356; Priekš rozēm — 357—358; Čūskas kodums — 359; [Čūsku v.] — 360—1—2; Priekš zobiem — 363; [Roŗu v.] — 364; Priekš cauršautiem — 365; Priekš citiem ļaunumiem — 366; Vīvelēm — 367; Priekš neŗļavu nolikŗanas — 368; Viesuļa apsauķŗana — 369; Caurduriem — 370; Zobiem — 371; Lauzuma vārdi — 372; Asins v. — 373; Uguns apv. — 374; Kad kādam deguns tek, jeh kādu citu asins vāli ... — 375.

8. Grāmata no manas rokas rakŗtīta — 150, 376—8.

9. Viena alepādīsa grāmata — 150, 380—2; Tiesu vārdi — 382

10. Tā svētā grāmata — 150, 387.

11. ... — 150, 388—477; Priekš lauŗanas — 389—390; Priekš tiesānu — 391; Kad loceklis ir izgriezts — 392; Priekš plaucēŗanas — 393; Acu sāpēm — 394—395; Priekš vēzi — 396; Priekš mēnes sērdzības — 397; Priekš sirds sāpēm — 398; Priekš krītama kaite — 399; Ļaunuma vaiŗ vēja bults — 400—400a; Vēja bults vārdi — 401; Ļaunuma v. — 402; Priekš ēdēja; Plukuma vārdi — 404; Sadēdzināŗanas v. — 405; Sāpju atņemami v. — 406—407—408—409; Kad mēneŗ reizes padaudz — 410; Augoŗu augŗanas sāpju atņemŗan — 411; Dzemdēŗanas sāpju atņemŗana — 412; Mātes v. — 413; Rozes v. — 414; Baltā roze —

415; Smadzeņu roze — 416; Priekš zobu sāpēm — 417; Rozes vārdi — 418; Priekš baltās rozēs — 419; Priekš vātaina rozēs — 420; Rozes v. — 421—422; Priekš balto jeb svēto roz — 423; Priekš rozēs — 424—425—426—427—428; Priekš taukauguņa jeb miropa kal — 429; Asins noturami v. — 430—431—432—433—434—435—436; Priekš ausu sāpēm — 437; Priekš zemes vainas — 438; Priekš zobu sāpēm — 439—440; Priekš drudzi — 441—442—443; Priekš zemes vainas — 444; Priekš ēdēja — 445; Priekš nobrīnītas vainas — 446; Čūskas koduma vārdi — 447—448—449—450—451; Kad bites grib bēgt — 452—453—454; Launuma v. — 455; Uguns v. dzešami — 456—457—458—459—460; Zagļi piesiet — 461—462; Zagļu atlaišana — 463; Zagļu salikšana — 464; Zagļa vajā laišanas vārdi — 465; Zagļu salikšanas v. — 466; Zagļam atpakaļ nešana — 467; Zagļa atlaišanas vārdi — 468—469—470; Zagļu noturēšanas v. — 471; Priekš licmaņa — 472; Priekš viesuļa — 473; Priekš bulks — 474; Priekš sarkanās gallas — 475; Priekš kustoņu utēm — 476; Un citām vainām — 476a; Priekš liesas — 476b.

12. Svēta grāmata — 150, 478.

13. Dieva žēlastības vārdi — 150, 479.

14. [Par to Asīrijas ķēniņu] — 150, 481—482; ... — 482.

15. ... — 150, 488—502; Rožu vārdi — 489—490—491—492—493—494—495—496; Asins apturēšana — 497—498—499—500; Ka ne suns ne vilks kost var — 501; [Zagļu v.] — 502.

16. Svēti stāsti — 150, 504.

17. ... — 150, 505—509; Rozes v. — 506; 507; Zagļu sasiešana — 508; Atlaišana — 509.

18. Brīnuma vārdi — 150, 510—511.

19. Tā svēta grāmatīņa — 150, 512—528; Priekš trakiem lopiem kas dulli paliek — 512a; Liesas vārdi — 513; Satrūkuma v. — 514; Dzīvības mātes — 515; [Rožu v.] — 516; ... — 516a; Zagļu atlaišana — 517; Drudža v. — 518; ... — 518a; Uguns apdzēšanas v. — 519; Visādāro slimībām — 520; Zobiem — 520a; Priekš sāpēm — 521; Rozei — 522; Priekš zobu sāpēm — 523; Plūkuma v. — 524; Kad čūsku koduse — 525—526; Aseus apturēšana — 527.

20. Debes grāmata — 150, 530—536; Zagļu piesiešana — 534; Atlaišana — 535.

21. Augsti un apslēpti brīnumi, kuŗi izņemti no tām Zālāmāna nodaļām — 150, 540.

22. Lūdzi Dievu sirsnīgi viņš tev žēlos mūžīgi — 150, 607—608.

23. ... — 150, 609—610.

24. ... — 150, 611—633; Uguns v. — 612; Priekš asini turēšanu — 613; Priekš zobu sāpēm — 614; 615; Liesas v. — 616; Viveles v. — 617; 618; 619—619a; Čūsku v. — 620; Priekš trakiem — 621; Mežģēšanas v. — 622; Kad ko zardzis — 623—624; Atlaišana — 625—626—626a; [Drudža v.] — 627; ... — 628; Priekš lielām galvas sāpēm — 628a; drudža — 628f; dūrējiem — 628b; sirds-klapēm — 628c; cisku sāpēm — 628d; dzeltenās slim. — 628e; Priekš čūsku koduma — 629—630—631—632; Uguns v. — 633.

25. Svēti Dieva vārdi — 150, 736.

26. ... — 150, 737—741.

27. ... — 150, 1287—1360; Rožu vārdi — 1288—1289—1290—1291—1292—1293—1294—1295—1296—1297—1298—1299—1300; Pret brantu — 1301—1302; Pret ēdēju — 1303; Pret galvas sāpēm — 1304; Pret ārprātīgu kropsu slimību — 1305; Pret kaitēmās kaites — 1305a; Pret vēja bultu — 1305b; Pret mēnes sērdzību — 1306—1307; Pret sāpēm — 1308—1309—1310—1311; [Asins v.] — 1312; Kad nolādēts cilvēks — 1313; Pret iedzirdināšanu — 1314; Pret asiņošanu — 1315; Pie

dzemdināšanas — 1316; Pret krūšu sāpēm jeb dzīvības mātes vadīšanai — 1317; Pret kodra jeb vēdera sāpēm jeb mātes vainas — 1318; Mātes vainai — 1319—1320—1321; Priekš rozes — 1322; Priekš maziem bērniem — 1323; Slimu bērnu mazgājot — 1324; Prec caur sautu pie lopiem — 1325; ... — 1326; Pret šaušanu — 1327; Sāpes atturēšanas vārdi — 1328; Uguns apt. v. — 1329; Zagļu sasiešanas vārdi — 1330; Atlaišanas v. — 1331; Liesu vārdi — 1332; Tiesas v. — 1333; Viveles v. — 1334; Trakuma v. — 1335; Tiesu v. — 1336—1337—1338; Čūsku v. — 1339—1340; 1341—1342—1343; [Tiesas v.] — 1344—1346; Priekš 3×9 vainām; Priekš rozēm — 1351; 1352; [Uguns v.] — 1353; Kad supi trakoj — 1353a; Pareģošanu ar ūdeni — 1357—1358; ... — 1359; Viveļu v. — 1360.

28. ... — 150, 1361—1435; Zagļu v. — 1361; Priekš viesuļa apvārdošanas — 1362; Priekš caurdurēm — 1363; Rožu v. — 1364; Zobu sāpes — 1365; Palīdzība kad ļaunais allina — 1366; Priekš mēnes sērdzīgiem — 1367; Lauzuma v. — 1368; Asins v. — 1369; Kad bites bēg — 1375; Čūsku v. — 1376; [Čūsku v.] — 1377; Čūsku v. — 1378—1379—1380; Priekš kustoņiem — 1383; Kad bites ieduj — 1384; Zagļi piesiet — 1385; Par viesulu — 1386; Lauzuma v. — 1387; Vārdu grāmata 1. Rožu vārdi — 1388; No tām trim deviņām vainām — 1389; [Rožu v.] — 1390—1391—1392—1393—1394—1395—1396—1397; Asins v. — 1398—1399—1400—1401—1402—1403—1404—1405—1406; Viveles v. — 1407—1408; Preti likšana kad kāds ļaunu ir darījis — 1409—1410—1411; [Zobu v.] — 1412; Rožu v. jeb apvārdošana — 1413; Priekš galvas sāpēm — 1414; Ka var zagļus ciet likt — 1415; Čūsku v. — 1416; Uguni apvārdot — 1417; Priekš pārcelšanās — 1418; Čūsku v. — 1419—1420; Sarkanās guļas v. priekš lopiem — 1421; Bulles šaušana — 1422; Kad lopam jeb zirgam liesa ir — 1423; Viveles v. — 1424—1425; Priekš nešļavu nolikšanas — 1426; Vēja bulta — 1427—1428.

29. Svēti stāsti — 150, 1492—1540; Mātes v. — 1493—1494; ... — 1495; ... — 1496; 1497; Kas pārcēlies dzīvības māti — 1498; Trīs deviņas vainas — 1499; Priekš sāpēm — 1500—1501—1502; Kaula laužuma vaina — 1503; Asins v. — 1504—1504a—1505—1506; Rožu v. — 1507—1508—1509—1510—1511—1512—1512a—1513; Zagļi piesiet — 1514—1515—1516—1517—1518—1519; Čūskas v. — 1520—1520a; Priekš miroņa kaula — 1521; Sevi aizsargāt no razbainiekiem un ļauniem cilvēkiem — 1522; [Ieroču v.] — 1523; ... — 1524; ... — 1525—1526; ... — 1527—1528; Sevi aizsargāt no visādiem ļaunumiem jeb sliktiem cilvēkiem — 1529; Zirgs, kad ir nozagts — 1530; Kad zagļi pie savas mantas grib noķert tad runā šos vārdus — 1531; Garus aizraidīt projām — 1532; Liesas v. — 1533—1534; Viveles v. — 1535; Priekš ēdējiem (ēdēja) — 1536; Traka supā v. — 1537; Uz tiesām — 1538; Priekš lop andeles kad pirmo reizi iesāk andelēt ar lopiem — 1539.

30. ... 150, 1490—91. Pret iedzirdināš. — 1491.

31. ... — 150, 1541—1584; Rakstāmi rožu v. — 1543—1544—1545; [Rožu v.] — 1546—1547—1548—1549—1550—1551—1552—1553; Pret brantu — 1554; Pret ēdēju — 1555; Pret galvas sāpēm — 1556; Pret ārprātību kropju slimību kaitēm — 1557—1558; Pret vēja bultu 1558a; Pret mēnes sērdzību — 1559; Dzelzu vārdi — 1560; Pret sāpēm — 1561—1561a—1561b—1561c—1561d; Kad nolādēts cilvēks — 1562; Pret iedzirdināšanu — 1563; Pret asiņošanu — 1564; Pie dzemdināšanas — 1565—1565a; Pret krūšu sāpēm — 1566; Pret kodra un vēdera sāpēm — 1567; Mātes vaina — 1568—1569—1570; Priekš maziem bērniem — 1571; Pret šaušanu — 1572; Zagļu sasiešanas vārdi — 1573; Atlaišanas v. — 1574; Tiesu vārdi — 1575; 1576; Viveles v. — 1577; Trakuma v. — 1578; Tiesu v. — 1579; Čūsku v. — 1580—1581—1582—1583—1584.

32. Visur derīga grāmata — 150, 1605.

33. ... — 150, 1665—1672: Asins turēšana — 1666—1667—1668—1669 — 1670; Čūskas vārdi — 1671—1672.

34. ... — 150, 1915—1916.

35. Tā otra London grāmata — 150, 1917—1945: Kad vezis jārstē — 1919; Sārlika zāles — 1920; Kāsa zāles — 1921; Plaušu kāsu zāles — 1922; Kašķu zāles — 1923; Mēnes ziedu zāles — 1924; Zobu zāles — 1925; Asins v. — 1926; Rožu v. — 1927; 1928; Zobu v. — 1929; Liesas v. — 1930; No traka suņa kosts — 1931; Asins v. — 1932; Rožu plusu v. — 1933; Čūskas v. — 1934; Zagļu v. — 1938; Bišu v. — 1939; Trakuma v. — 1940—41; Pērkona v. — 1942; Priekš šaušanas — 1943; No čūskas koduma — 1944; Trūkuma v. — 1944a; Asins v. — 1945.

36. ... — 150, 1946—1956.

37. Buramu vārdu grāmata — 150, 2081—2087: Ugunsgrēka v. — 2081; Vivalu v. — 2082; Sāpju v. — 2083; Liesas v. — 2084; Asiņu vārdi — 2085; Asins vārdi — 2086.

38. Skaidris rakstījums, kas patiesis svēts šī grāmata ir no Engeliša iekš Latviešu valodas sarakstīta. Iekš London — 150, 2179—2219: Aprunāšanas jeb apriebšanas v. — 2180; Asins aizturēšanas vārdi — 2181; Pie traka suņa košanas — 2181a; Uguns apdzēšanas vārdi — 2182; Drudža nodzišanas v. — 2183; Strālu v. — 2184; [Rožu v.] — 2185; Čūsku vārdi — 2186—2187—2188—2188a—2189—2190—2191; Asins notecēšanas vārdi — 2192—2193—2194; Rozes apvārdošana — 2195—2195a; Plats rozes v. — 2196; Vīveļu v. — 2197—2198—2199—2200; Priekš apburšanas — 2200a; Kā var apburtam cilvēkam jeb lopam palīdzēt — 2201; Sāpes atņemš. v. — 2202—2202a; Priekš trīs deviņām vainām — 2203; Priekš noplucināšanas un sadedzināšanas — 2204; Priekš zobu sāpēm — 2205; Priekš acu sāpēm — 2205a; Priekš drudzi — 2206—2207; Priekš augsta drudža — 2208; Drudža v. — 2209—2209a; Uguns vārdi — 2210; Kā var no vilka atsargāt lopus — 2211; 2211a; Priekš zagļa — 2212; Zagļa attaisīšana — 2213; Kad tev kāda lieta nozagta — 2213a; Kunga vārdi — 2214—2215; Bišu vārdi, ka nekož — 2216; Priekš ienaidnieka neredzams palikt — 2217; Zobiem — 2218; Visādām slimībām — 2218a; Priekš rozes — 2219.

39. Tā grāmatīpa no manas rokas — 150, 2251—52; Čūskas v. — 150, 2252.

40. Priekš vārdi. No mūsu Kunga un Pestītāja Jēzus Kristus — 150, 2265—2302; Rožu v. — 2267; Asins apturēšana — 2268; Vilku un suņu košanas — 2269; Vienu zagli apturēt — 2270; Vīveļu v. — 2271; ... — 2272; Uguns v. — 2273; Traka suņa v. — 2273a; Otrādi uguns v. — 2274; Asins v. — 2275; Rožu v. — 2276; Galvas sāpes — 2277; Sānu s. — 2278; Vīveļu v. — 2279; Priekš pakrūtes — 2280; Čūsku v. — 2281; Rožu v. — 2282; Vilku v. — 2283; Uguns v. — 2284; Asins v. — 2285; Čūsku v. — 2286; Vēja bultes v. — 2287; Rožu v. — 2288—2289 — 2290—2291—2292; Čūsku dzelons — 2293; Asins v. — 2294—2295—2296; Priekš trakiem — 2297; Ausu sāpes — 2298; Zobu sāpēm — 2299; Uguns apturēšana — 2300; Vīveļu v. — 2301.

41. Debess grāmata — 150, 2178.

42. Apskaidrošana — 150, 2334—2353: Peļu jipti taisāma — 2334; Uguns v. — 2335; 2335a; Kā flinti var novārdot lai nešau — 2336; Kā flinti veselu taisīt — 2337; Kad viens cilvēks iedzirdīts — 2338; Ka ne vilks ne suns iekož — 2339; Priekš uguns vātim — 2340; Ka ne kāda vaina nenotiek pie savas miesas — 2341; Priekš drudža — 2342; 2343; Kā zaglis savu zagļu mantu atnes tai vietā kur ņēmis — 2347; 2348; Cita skunste ka nevar nozagt — 2349; Tā vajā laišana — 2350; Vivulu v. 2351; Vivulu ārstēšana — 2352; Fīrr kolera — 2353.

43. Pirmais gabals no bibeles tie svētie vārdi izņemti priekš kristītiem cilvēkiem — 150, 2354—2360: Uguns grēka v. — 2354; Vivalu v. — 2355; sāpu v. — 2356; Liesas v. — 2357; Asiņu v. — 2358; Asins v. — 2359.

44. Šī grāmata ir no Mūsu Kunga Jēzus Kristus — 150, 2361—2365.

45. ... — 150, 2438—39.

46. Svētā grāmata — 150, 2440.

47. Krusta grāmatīņa — 150, 2482.

48. ... — 150, 2599—2602: [Vīveļu v.] — 2600; [Zaģļu v.] — 2601; Atlaišana — 2602.

49. Viena no fravieta Krusta grāmata — 150, 2636—2698: Zaģļa sasiešana — 2637; Zaģļa atlaišana — 2633; Zaģļa piesiešana — 2639; Atlaišana zaģļa — 2640; Rožu v. — 2641—2642—2643—2644—2645—2646—2647; Priekš cauršautiem — 2647a; Priekš rozem — 2648; Priekš cauršautiem — 2648a; Asins v. — 2649—2650—2651—2652—2653—2654—2655; Vecmātes asins v. — 2656; Priekš dzemdēšanas — 2657; Vīveļ v. — 2658; Kad liesa ir — 2659; Kad zobi sāp — 2660—2661—2662—2663—2664; Čūsku v. — 2665—2666—2667—2668; Lauzuma v. — 2669; Sāpju apmierināšana — 2670; Priekš cirtuma vainas — 2671; Priekš kritamās vainas — 2672; Tūkšanu v. — 2673—74; Čūsku v. — 2675—2676—2677—2678; Ldāju v. — 2679; Uguns dzēšana — 2680—2680a; Priekš naģļu nolikšanas — 2681; Priekš vasaras vainas — 2682; Sāpju atņemšana — 2683; Kad lops ar buļļim jauca — 2684—2684a—2684b; Utu aizdzīšanas vārdi priekš lopiem — 2685; Priekš kaulu sāpēm — 2686; Priekš utim — 2687; Priekš čūsku koduma — 2688; Priekš cauršautiem — 2689; Lauņuma v. — 2690—2690a; Pretī likšana — 2697; Tā kristīšana — 2698; Lauņuma v. — 2691; Priekš maziem bērniem — 2692; Priekš gultā mīšanas — 2693; Kad lādētāji rodas — 2694; Priekš mēnes sērdzīga — 2695; Priekš pakrūts — 2696.

50. Miķeļa Engēļa vārdi — 150, 2700—2740: Sāpju apvārdošana — 2700; Asins apturēšana — 2701—2702—2703; Priekš tās sirds asinim — 2704; Vīveles vārdi — 2705—2706—2707—2708; Čūskas vārdi — 2709—2710—2711—2712; Pa glabāšana — 2713; Kā var atdabūt jaun — 2714; Sērgas — 2715; Sāpes — 2716; Mokas — 2717; Zobu sāpes — 2718; Galvas sāpes — 2719; Rožu vārdi — 2720—2721—2722—2723—2724—2725; Roze — 2726—2727—2728—2729—2730; Lauzuma v. — 2731; Liesas v. — 2732; Cauršaut v. — 2733; Priekš caurdurim — 2734; Dzemdēšanas v. — 2736—2736a—2736b—2736c; Drudža v. — 2737—2738; Lauzuma v. — 2739; Liesas v. — 2740.

51. Svēti stāsti jeb notikumi no tās ciešanas mūsu Kunga un Pestītāja Jēzus Kristus — 150, 2841—2867: Rožu v. — 2842; Asins v. — 2843—2844; Rožu v. — 2845; Greņa v. — 2846; Iecirtuma asinis — 2847; Sāpes vārdi — 2848; Lēcēju v. — 2849; Zaģļa apturēšana — 2850; Zaģļa atlaišanas — 2851; Asins vaina — 2852; Otr sarkanā vaina — 2853; Zobu sāpi izdzīt — 2854; Priekš zobu sāpēm — 2855; Sarakstīšanās — 2856; Acu vārdi — 2857; Krampja vārdi — 2858; Bišu vārdi — 2859; Dziedzeļa vārdi — 2860; Lauzuma v. — 2861; Priekš pakrūtes — 2862; Par ausu sāpēm — 2863; Sāpju v. — 2864; Tūkuma v. — 2865; Driz ja aprunā — 2866.

52. Notīta magia Characteribus — 150, 2869—2913: Priekš zobu sāpēm — 2871; Vienu zaģli noturēt un atgrozīt atpakaļ kad viņš ko nozadzis — 2872; [Uguns v.] — 2883—2884; Priekš zobu sāpēm — 2885; Priekš iedzirdīšanas — 2886; Priekš suņiem un vilkiem ka ne viens suns nevar kost — 2887; Asins apturēšana — 2888; Sargāšana no ātras nāves — 2889; Priekš zaģļu siešanas — 2890; Zaģļu siešana — 2891—2892; Tā vaļam laišana — 2893; Priekš razbainieku siešanas; Tā vaļam laišana razbainieku; Priekš mātes vainas — voi vēderu sopes

— 2896; Priekš tās sirds asins — 2897; Priekš trīs deviņām vainām — 2898; Priekš rozes — 2899; Priekš sāpēm — 2900; Priekš sāpēm — 2901; Priekš ēdāju — 2902; Priekš miroņa kaulu — 2903; Kad čūska kodusi — 2904; Priekš naudas siešanas — 2905; Kad čūska kodusi — 2906; Rozei — 2907; Vīveļu vārdi — 2909; Recepte für Magen Schmerzen — 2908; Ein abgegrobiertes Kunstbrief — 2910; Für Amariens Innerlich — 2911; Äusserlich zum Einreiben — 2912; Für Gelbe Sucht — 2913.

53. Pestītāja grāmata un viņa palīdzība — 150, 2914—2928; Zagļu v. — 2915; Zagļu atlaišanas v. — 2916; Rožu vārdi — 2917; ... — 2918; Asins v. — 2922; Cirtuma v. — 2923; Čūskas koduma v. — 2924—2925—2926—2926a; Vārdi ka lāsti nekait — 2927; Vīveļu v. — 2928.

54. Debes grāmata — 150, 2929—2931—2: Rozes v. — 2929; Asins v. — 2930.

55. ... — 150, 2947.

56. ... — 150, 2973.

57. ... — 150, 3014—3077; Priekš zobu sāpēm — 3015—3016—3017—3018; Uguns apvārdošana — 3019—3020—3021—3022; Čūskas kodums — 3023—3024—3025—3026—3027—3028; Drudža v. — 3029; Priekš lopiem labi — 3030; Priekš drudža — 3031—3032—3033—3034; 3034a; [Tiesas v.] — 3035—3036; Liesas v. — 3037; Vīveles v. — 3038—3039; Kaulu sāpēm — 3040; Sāpu v. — 3041; Kad lai vilks pie lopiem ne iet — 3042; Priekš cauršautiem pie lopiem — 3043; Priekš citiem ļaunumiem — 3044; Priekš nešļavu nolikšanas — 3045; Caur duram — 3046; Luzumam — 3047; Sopa apmierināšana — 3048; Priekš cauršauta — 3049; Tūksni apvārdot — 3050; Priekš neprātīgiem — 3051; Kad lopu pārdod — 3052; Priekš kritamās vainas — 3053; Zagļa siešana — 3054; Atlaišana — 3055; Zagļu ciet siešana — 3056; Atlaišana — 3057; Kad cilvēkam cērmes ir vēdārā — 3058; Vīveles — 3059; Cauršautam — 3060; Uguns mierina — 3061—3061a; Priekš ļauniem cilvēkiem — 3062; Roze zu besprechen — 3063—3064; Blut zu — 3066; Rožu vārdi — 3067—3068; Asins vārdi — 3070—3071—3072; Priekš trakiem lopiem — 3073—3074; Traku supu kodumam — 3075; Asins rakstāms — 3076—3077—3077a; Rožu v. — 3077b; Zalkšu v. — 3077c; Vilks pie lopiem net — 3077d.

58. Grāmata no manas rokas rakstīta — 150, 3078—3133; Lūgšana — 3078; Vīveļu v. — 3079; Rozes vārdi — 3080; Sarkanās vainas v. — 3081; Kad pavisam vellu redz — 3082; Priekš vīvelēm — 3083; Vīveļu v. — 3084; Liesas v. — 3084a; Priekš zobu sāpēm — 3085; Priekš mātes vainas jeb vēder sāpēm — 3086; Uguns v. — 3087—3088; Priekš sirds asins — 3089; Priekš 3 deviņām vaiņām — 3090; Priekš rozem — 3091—3092; Priekš sāpēm — 3093—3094; Priekš ēdāja — 3095; Ka čūska kodusi — 3096; Priekš apburšanas — 3097; Balts rozes — 3098; Smadzeņu roze — 3099; Mandeļu vaina — 3100; Priekš zobu sāpēm — 3101; Kad mēnes sirdzīgs — 3102; Dzīvības valdītāis ar mātes vainu — 3103; Kad mēnešiem iet -- 3104—3105; Priekš noplucināšanas un sadedzināšanas — 3106; Čūskas koduma — 3107—3108; Sāpes atņemšana — 3109; Plukuma v. — 3110; Traka suņa vārdi — 3111; Rozes v. — 3112; Uguns v. — 3113; Priekš vīvelēm — 3114; Asins apturēšanas vārdi — 3115; Vīveļu vārdi — 3116; Priekš krūšu sāpēm — 3117; Kā apburtam cilvēkam lopam palīdz — 3118; ... — 3119; Rožu v. — 3120—3121; Asins v. — 3122; ... — 3123; Pakrūts v. — 3124; Pret ausu sāpēm — 3125; Vēdera sāpēm — 3126; Uguns v. — 3127; Dzeltānai vainai — 3128; Priekš zobiem — 3129; Priekš zobu sāpēm — 3130; Kad piens stieplīgs — 3131; Kad govš siles, mūru drupas, ādas kaulus grauž — 3132.

59. Dieva žēlastības vārdu grāmata -- 150, 3134—3162; Ienaidnieka v. — 3135; Tiesas v. — 3136; Kuņģa v. — 3137; Priekš matu audzēšanas — 3138; Priekš remalis — 3139; Ievaiņojumam — 3140; Čūskas koduma v. — 3141; Citi

kunga v. — 3142; Tiesas v. — 3143; Augoņa v. — 3144; Dzirkstes v. — 3145; Vēja bultas v. — 3146; Priekš zobu sāpēm — 3147; ... — 3148—3149; Rozes v. — 3150; Sāpju atņemšana — 3151—3152—3153—3154; Visādām slimībām — 3155; Priekš visa ļauna — 3156; Lāsti neaizņem — 3157; Mātes vaina — 3158; Liesas v. — 3159; Viveles — 3160—3161; Asins v. — 3162.

60. Debesu grāmata — 150, 3163—3164.

61. Sestā un septītā mosus grāmata (melnā gr.) No Ebreer valodas 1362 gada svētā Klarva klosteri — 150, 3176; orig. L. Valsts bibliotēkā — inv. Nr. 143542.

62. ... — 150, 3177—3217: Mātes v. — 3178—3179—3180—3181—3182; Priekš maziem bērniem — 3183; Pret sašaušanu — 3184; Zagļu sasiešanas v. — 3185; Atlaišanas v. — 3186; Tiesu v. — 3187; Pret sāpēm — 3188—3189—3190—3191—3192; Kad nolādēts cilvēks — 3193; Pret iedzirdīšanām — 3194; Pret asiņošanām — 3195; Pie dzemdīnāšanas — 3196; Pret brantu — 3197; Pret ēdāju — 3198; Pret galvas sāpēm — 3199; Pret ārprātību — 3200; Pret kropju slimību kaitēm — 3201; Pret vēja bultu — 3202; Pret mēness sirdzību — 3203; Dzelžu v. — 3204; Rakstāme vārdi rože vārdi — 3206—3207—3208—3209; Rožu v. — 3210—3211—3212—3213—3214—3215—3216—3217.

63. Svēti stāsti — 150, 3218—3266: Mātes v. — 3219; ... — 3220; ... — 3221; Kas pārcēlies dzīvības mātē — 3222; Trīs deviņas vainas — 3223; Priekš sāpēm — 3224—3225—3226; Kaula laužuma vaina — 3227—3228; Asins v. — 3229—3230—3231—3232; Rožu v. — 3233—3234—3235—3236—3237—3238; Zagļi piesiet — 3239; Zagļi laist vaļā — 3240; Zagļus piesiet — 3241—3242—3243; Zagļi atlaist — 3244; Čūskas v. — 3245—3246; Sevi aizsargāt no razbainiekiem un ļauniem cilvēkiem — 3247—3248—3249—3250—3251; ... — 3252; ... — 3253; Sevi aizsargāt no visādiem ļaunumiem jeb sliktumiem cilvēkiem — 3254; Zirgs, kad ir nozagts un to grib rokā dabūt tad dari un runā tā — 3255; Kad zagļi pie savas mantas grib noķert tad runā šos vārdus — 3256; Garus aizraidīt projām — 3257; Liesas v. — 3258—3259; Viveles v. — 3260; Priekš ēdēja; Traka suņa v. — 3262; Uz tiesām — 3263—3264; Priekš lop andeles — 3265.

64. ... — 150, 3267—3319: Utis nodzīt — 3269; Utis lopiem — 3269; Dūrēja apturešknos v. — 3270; Zobu sāpes — 3271; Priekš zobu sāpēm — 3272; Saujami v. — 3273; Viveļu v. — 3274; Čūskas v. — 3275; Priekš trakiem — 3276; Mazgāšanās v. — 3277; Zagļu piesiešanas v. — 3278; Zagļu palaišanas v. — 3279; Liesas v. — 3280; Ēdes v. — 3281; Svēti uguns v. — 3282; Rozes v. — 3283—3284; Viveļu v. — 3285; Rožu v. — 3286; Smadzeņa rozes — 3287; Rozes v. — 3288—3289—3290; Asens vārdi — 3291—3292—3293; Čūskas v. — 3295; Uguns grēka v. — 3296; Liesas v. 3297; Rozes v. — 3298—3299—3300—3301; Trunu v. — 3302; Piena v. — 3303; ... — 3304; Vārds, priekš raganām izslautas — 3305; Zagļa piesiešana — 3307; Palaišana zagļa — 3308; Zagļa atļišana — 3309; Sāpju v. — 3310—3311—3312; Mežģišana v. — 3313; Uz sliktām pedām lopiem — 3314; Uz sliktām pedām cilvēki — 3315; Liesas vārdi — 3316—3317; Viveles v. — 3318—3319.

65. Sestā un Septītā Mozus Gramata pēc Ebreeru valodas 1403; 150, 3320. Oriģ. V. bibl. Nr. 168972.

66. 17, 790, 189a un 17, 794, 191 — Svētie Dieva vārdi.

67. 17, 1531, 152—1581, 205 — Svētā grāmata, kas ir ņemta no 6. un 7. Mozus grām., svēti vārdi: Kā zagļi piesien — 1546, 154; 1550, 156; 1552, 157; Uguns dzēšami vārdi — 1552, 158; Lietuvēna v. — 1552, 159; Priekš traka — 1553, 160; Uguns v. — 1560—162; Rozes vārdošana — 1560, 163; Asins apturēšana — 1561, 164; Rozes vārdi — 165; Zagļu piesiešana — 166—167; Zagļu vaļā

laišana — 168; Zagļu v. — 169; Čūskas kodiens v. — 170; Krītamās vainas vārdi — 171; Rozes v. — 172; Priekš drudzi — 173; Zagļu sienami v. — 174; Priekš zobu sāpēm — 175; Balta roze — 176; Smadzēņu roze — 177; Kā asinis var apturet — 178; Kā viveles var izdzīt — 179; Priekš kaulu sāpēm — 180; Priekš trakuma — 181; Čūsku v. — 182; Kad ļopi slimī, kad negrib ēst — 183; Pret melnēņu sērgu — 184; Priekš bitēm — 185; Asins v. — 186; Kad mandalas kaklā — 187; Kad dzīvības māte valā — 188; Priekš bultas šaušan — 189; No zaļšu košanas — 190; Priekš liesas — 191; Priekš piena — 192; Sabaidīšanas vārdi — 1574, 193; Rozes v. — 194; Liesas v. — 195; Brukas v. — 196; Bērna ūdens v. — 197; Vēža v. — 198; Priekš zirgu vivulām — 199; Rozes v. — 200; Asins apturēšana — 201; Cilvēks, kas no ļauna sagrābts — 202; Vēja lode — 203.

68. ... — 17, 6531—44: Slepķavu siešana — 6532; Kā suns un vilks nevar kost — 6533; Priekš spogiem — 6534; Kunga v. — 6535; Priekš ienaidniekiem — 6536; Uguns v. — 6537—6538; Tiesas v. — 6539; Laimes v. — 6540; Zagļu siešana — 6541; Piesieto zagļu atļaišana — 6542; Uguns v. — 6543.

69. Svēti Dieva raksti — no mūsu Kunga Jēzus Kristus ciešanas un miršanas — 23, 4610—4612.

70. Svēti vārdi — 32, 1780—83; Mežģējuma v. — 1780; Rozes v. — 1781.

71. ... — 55, 475.

72. Svēti stāsti jeb notikumi no tās ciešanas un miršanas mūsu Kunga un Pestītāja Jēzus Kristus — 72, 128 [13—128]: Galvas sāpes — 13; Pret vēja bultu — 14; Zobu sāpes — 15; Sāpju v. — 16—16d; Kaula sāpes — 17—17a; Pampuma vārdi — 18; Rozes v. — 19—19d; Truma jeb augoņu v. — 20—20a; Rozes v. — 21; Krūšu sāpēm — 22; Priekš branta — 23; Kad kāds noladēts — 24; Dabūt ko grib lūgt — 25; Priekš ienaidnieka neredzams palikt — 26; Lai žagaru sitienu nesāpētu — 27; Lai nāvīgs ierocis nevarētu ievainot — 28—28a; Asiņu vārdi — 29—29g; Priekš zobiem — 30; Traka suņa vārdi — 31; Priekš cirtuma vainas — 32; Priekš tās sirds asinis — 33; Preti likšanas v. — kad ļaunums apņemis — 34; Priekš nešana notirīšanas — 35; Priekš neļava nolikšanas — 36; Priekš trakiem ļoņiem — 37; Par pērķoni — 38; Čūsku v. — 39—40—41—41a; Vārdi ka neviens suns nekož — 42; Asins v. — 43; Priekš uztūkšanas — 44; Uguns rožu v. — 45; Rožu v. — 46—46a—47—48; Dažādas rozes — 49; Rožu v. — 50—51—52—53—54—55—56; Kad lops ar bultu cauri šauts — 57; Priekš pakrūts un vēdera vīriešiem — 58; Tiesas v. — 59; Caur šauti — 60; Priekš caursšautiem — 61; Viveļu v. — 62; Lops ar baltu muguru — 63; Brūns lops — 64; Viveļu sāpu — 65; Melns zirgs vivelēm — 66; Viveļu liesa — 67—67a; Rožu v. — 68; Krampja v. — 69; Pret trūkumu — 70; Zobu v. — 71; Izbaiļu v. — 72—72a; Priekš vivelēm — 73; Priekš zobu sāpēm — 74; Zagļi noķert un atpakaļ griezi; Uguns vārdi — 76; No asins sirds — 77; Priekš naudas zagšanas — 78; Priekš trimdeviņam vainām — 79; Priekš sāpēm — 80; Priekš ēdāja — 81; Priekš sāpēm — 82; Kad čūska iekodusi — 83; Priekš aburšanas — 84; Baltas rozes — 85; Smadzēņu roze — 86—86a; Zagļa piesiešana — 87; Zagļa atļaišana — 88; Mandēļu vaina — 89; Priekš zobu sāpēm — 90; Kad mēnes sērdzīgs — 91; Dzīvības vadītāja mātes vaina — 92; Bišu v. — 93; Kad mēnešiem iet — 94; Priekš visām slimībām — 95; Rozes v. — 96; Priekš mātes vainas — 97; Priekš visām rozēm — 98; Priekš drudža — 99; Priekš čūskas koduma — 100; Priekš draudzības — 101; Priekš auksta drudža — 102; Priekš sāpēm — 103; Priekš noplučināšanas un sadedzināšanas — 104; Rozes v. — 105; Priekš visām slimībām — 106; Uguns v. — 107; No galvas sāpēm un reibšanas — 108; Rozes apvārdošana — 109; Sāpes atņemšana — 110; Sāpju atņemšana — 111; Rozes apvārdošana — 112; Sāpes atņemšana — 113; Plūkuma v. — 114; Uguns v. — 115;

Uguns v. — 116; Priekš viveļu zirgiem — 117; Bišu vārdi kā nekož — 118; Flintes v. — 119; Asins apturēšanas v. — 120; Priekš rozēm — 121; Kad traks suns iekodis — 122; Plusas v. — 123; Vēdera tārpu v. — 124; Caurēja jeb dūrēja v. — 125—125a; Čūsku v. — 126; Dzēlumu dziedēt — 127—127g; Svāti stāsti — 128.

73. . . — 72, 1468—9.

74. Kabatas grāmata — Dažādas zināšanas jeb apvārdošanas priekš visādām vajadzībām visos laikos, kas notiek pie cilvēkiem un pamācīšanas kā būs dzīvot un darīt — 72, 2031—2069: Viveles v. — 2030; Flintes v. — 2037; Priekš zobu sāpēm — 2038; Vienu zagli noķert un atpakaļ griezt — 2039—2039a; Uguns vārdi — 2040; Priekš mātes vainas iz vēdera sāp — 2041; Priekš asinis sirds — 2042; Priekš naudas zagšanas — 2043; Priekš trim deviņām vainām — 2044; Priekš rozēm — 2045—2046; Priekš sāpēm — 2047; Priekš ēdēja — 2048; Priekš sāpēm — 2049; Kad čūska kodusi — 2050; Priekš apburšanas — 2051; Baltās rozes — 2052; Smadzeņu roze — 2053; Kad jaunums ir jeb vāja bulka vai lietus bērns vai ārā prātā vai jikte jeb ar cirvi iecirsts septiņas reizes javārdo — 2053a; Zagļa tiešana — 2054; Zagļa atlaišana — 2055; Mandeļu vaina — 2056; Priekš zobu sāpēm — 2057; Kad mēnesī sērdzīgs — 2058; Dzīvības valdītāis mātes vaina — 2059; Bišu v. — 2060; Kad mēnesim iet — 2061; Priekš visādām slimībām — 2062; Rozes v. — 2063; Priekš mātes vainas — 2064; Priekš visām rozēm; Priekš drudža — 2066; Priekš draudzības — 2067; Priekš augstā drudža — 2068; Priekš sāpēm — 2069.

75. Brinuma vārdi — 72, 2979 [2958—92]: Viveļu v. — 2958; Priekš zagļa — 2959; Zagļa atraisīšana — 2960; Priekš miera un dūruma — 2961; Priekš asinim — 2962; Kunga v. — 2963; Citi kunga v. — 2964; Priekš izlūgšanās — 2965; Paslēptas lietas uzrādīt — 2966; Lai neviena mauta nezūd, bet lai pastāv — 2967; Niknu zirgu apmierināt — 2968; Kad viens zirgs ir bailīgs — 2969; Kad kāda lieta nozagta — 2970; Priekš viena ienaidnieka neredzamu saturēt — 2971; Kad no kāda Kunga ko grib lūgt — 2972; Uguni dzēst bez ūdeņa — 2973; Priekš augsta drudža — 2974; Priekš taisnis uzturēties — 2975; Priekš draudzības — 2976; Laimes vārdi — 2977; Kā var apburtiem cilvēkiem un lapiem palīdzēt? — 2978; Rozes v. — 2980; Nelaimīgas dienas — 2981; Kara vārdi kā skrotes un lodes netrāpī — 2982; Pie sievietēm dzemdēšanas v. — 2983; Priekš piena vairošanas — 2984; Dievu kvēpšana — 2985; Priekš krampja — 2986; Kad lēcis vajā kad uz augšu jeb uz sirds — 2987; Priekš vēdera sapēna — 2988; Priekš tūska — 2989; Priekš pakrūtes sāpēm — 2990; Kad tā augļu māte grib nākt ārā — 2991; Uguni dzēst bez ūdens — 2992.

76. . . — 72, 4588.

77. Lūgšana — 72, 9172—74 [72, 9128—74]: No trīs deviņām vainām — 9128; Čūskas kodums — 9129; Asins apturēšanas v. — 9130; Rozes v. — 9131—9132; Kad dzīvības māte ārā nāk — 9133; Uguns-grēks — 9134; Brantu v. — 9135; Tārpu un ēdāju v. — 9136; Auksta brants reizi izdilsti — 9137; Priekš gūkts un kaula — 9138; Mēneša sērdzīga — 9139; Krišu sāpes — 9140; Kad ir no burts — 9141; Galvas sāpu vārdi — 9142; Rožu v. — 9143; Zagļa piesiešanas v. — 9144; Vajā laišana — 9145; Visādi jaunuma v. — 9146; Asius vārdi pie dzemdēšanas — 9147; Kad lopus pirmo reizi laiž ganos — 9148; Laimīga vaina laimīga — 9149; Uguns v. — 9150—9151; Zagļa tiesāšana — 9152; Rakstāmi viveļu vārdi — 9153; Trakuma vārdi izūrstē — 9154; Sieviešu — 9155; Pakrūtes vārdi — 9156; Pakrūtes lēcēja vārdi — 9157; Pakrūtes v. — 9158; Zobu sāpju v. — 9159; Paslēpties ienaidnieks neredz — 9160; Kaula laužuma v. — 9161; Visādi jaunuma vārdi — 9162; Asins v. — 9163; Rožu v. — 9164—9165; Viveļu vārdi

— 9166; Kaula rozēs v. — 9167; Krūšu sāpes v. — 9168; Rožu v. — 9169; Rožu v. — 9170; Liesas vaina — 9171.

78. 78, 452—487: Zobu vārdi — 462; Galvu sāpes vārdi — 453; Zobu vārdi — 454; Pukšnas vārdi — 455; Asins v. — 458; Vispārēja sāpju atņemšana — 459; Priekš trejdeviņām vainām — 460; Sāpju v. — 461; Priekš visādām vainām — 462; Zarnu v. — 463; Asins tecēšana — 464; Asins v. — 465; Rožu v. — 466—467—468; Priekš trīsdeviņām vainām — 469; Drudža v. — 470—471; Trako v. — 472—473; Čūsku v. — 474—475—476; Uguns v. — 477—478—479—480; Lai nevarētu nosist — 481—481a—482; Ja kāda burvība vai jaunums — 483; Zagļu sasiešana — 484; Zagļu atlaišana — 485; Burlaku sasiešana — 485a; Burlakas atlaišanas v. — 486; Viveļvārdi — 487—487a.

79. ... — 89, 232—3 [222—233]: Priekš drudža cedele — 222—223—224—225; Kā var čūsku rokā ņemt — 226; Priekš čūkas koduma cedele — 227; Priekš traka suņa koduma cedele — 228; Priekš traka suņa koduma — 229; Viveļiem — 230; Vārdi priekš uguns — 231.

80. 89, 246—253— Svētas brūces.

81. Labs Padoma devisis 1 maij norakst izņemti no dažādiem rakstiem un tagadin sarakstīti no Jure Jakobovic Skavarada 1886. — 89, 231—364: Priekš drudža cedele — 323—324—325; Kā var čūsku rokā ņemt — 326; [Čūsku v.] — 327—328—329; Traka suņa kodums — 330—331—332; Sievišķiem kad nav uz drūnām — 333; Asins vārdi — 334—335—336—337; Uguns grēka v. — 338—339; Liesu v. — 340; Priekš zirgiem kad liesa — 341; Liesu v. — 342—343—344—345; Viveļu vārdi — 346; Priekš rēllēm — 347; Rozes v. — 348—349—350; Kad iekšas sāp — 351; Flīnas vārdi — 352; Kad govīm piens un krējums trūkst — 353—354; Kad iekšas sāp; Kad zirgu uz stajļa tur... — 356; Apsargāšana no zagļiem — 357; Atlaišana — 358—359; ... — 360; ... — 361; Dziedināšana ar lauka jeb aptieķa zālēm — 362; Kad lopu uzpūš — 363; Kad cilvēku uzpūš — 364.

82. Svēta Londonas grāmata — 89, 510—511.

83. Burvības vārdi, slepenām izdarīšanām. Augsti un apslēpti brīnumi, kuri izņemti no tām Zālamāna nodaļām — 142, 3282—83.

84. Brīnuma jeb asins vārdi — 142, 3284.

85. Svētā grāmata — 145, 1812—1832: No zaļša koduma — 1819; Liesas vārdi — 1820; Salauzīšanas — 1821; Rozei — 1822; Priekš zobu sāpēm — 1823; Galvas sāpēm — 1824; Sānu vārdi — 1825; Čūsku kodums — 1826; [Asins vārdi] — 1826a; Priekš zobiem — 1827; Sāpju v. — 1828; Tukša v. — 1829; Vainu apvārdot — 1830; Sāpu v. — 1831; Priekš flintes — 1832.

86. Viena Aliporda grāmata — 145, 1836.

87. ... — 176, 353.

88. Burvību grāmata — 179, 1089—1101: Uguns vārdi jeb kad roze cejas — 1090; Asins apturēšanas v. — 1091; Rozes v. 1093; Sāpju v. — 1094—1094a-b; Rozes vārdi — 1095—1095a; Zobu sāpju v. — 1096; Kad mandeļes kaklā — 1097; Viveļu v. — 1098; Priekš bitēm — 1099; Asins v. — 1100; Priekš kauļu sāpēm — 1100a; Rozes vārdi — 1101.

89. Burvju grāmata — 181, 1030—1171: Priekš viveļiem — 1030; Viveļu un liesas v. — 1031; Flintes v. — 1032; Priekš zobu sāpēm — 1033; Vienu zagli noķert un atpakaļ griezt — 1034; Apslēpti brīnumi — 1034a; Uguns vārdi — 1035; Priekš sirdsasins — 1036; Priekš naudas zagļiem — 1037; Priekš trīs deviņām vainām — 1038; Priekš rozēm — 1039; Priekš rozēm — 1040; Priekš sāpēm — 1041; Priekš ēdēja — 1042; Kad čūska iekodusi — 1043; Priekš aburšanas — 1044; Baltā rozē — 1045; Smadzeņu rozēs — 1046; Kad jaunums ir vai vēja hulta lietuvēns vai ar prāta vai jipte vai arī cīri recirsts — 1047; Zagļu pie-

siešana — 1048; Zagļu attaisšana — 1049; Mandalas vainas — 1050; Priekš zobu sâpēm — 1051; Kad mēnessērdzigs — 1052; Dzīvības v. — 1053; Bišu v. — 1054; Kad mēnešiem iet — 1055; Priekš visām slimībām — 1056; Rozes v. — 1057; Priekš mātes vainas — 1058; Priekš draudzības — 1059; Priekš sâpēm — 1060; Rozes vārdi — 1061; Priekš visādām slimībām un zobiem — 1062; Uguns v. — 1063; Rožu apvārdošana — 1064; No galvas sâpēm un reipšanas — 1065; Sâpes atņemšana — 1066; Sâpu atņemšana — 1067; Sâpes atņemšana — 1068; Priekš asins — 1069; Kunga v. — 1070—1071; Priekš izlūgšanas — 1072; Lai neviena manta nezūd, bet lai pastāv — 1073; Niknu zirgu savaldīt — 1074; Plūkuma v. — 1075; Traka supa v. — 1076; Rozes v. — 1077; Uguns v. — 1078; Uguns v. — 1079; Priekš viveļem — 1080; Bišu vārdi ka nekož — 1081; Plintes v. — 1082; Asins v. — 1083; Priekš rozem — 1084; Durvis aiztaisīt — 1085; ķerdes attaisīt — 1086; Ripi uzlauzt — 1087; Atslēgas uztaisīt — 1088; Rozes v. — 1089; Viveļu v. — 1090; Priekš zagļa — 1091; Attaisšanas — 1092; Priekš niera un dūriem — 1092a; No zagta — 1093; Priekš viena ienaidnieka neredzu padarīt — 1093a; Kad var uguni dzēst bez ūdeni — 1094; Priekš auksta drudža — 1095; Taisnis paturēties — 1096; Priekš draidība — 1097; Laimes v. — 1098; Ka var apburta cilvēkam un lopam palīdzēt — 1099; Aizstāvēšanas v. — 1100; Priekš maziem bērniem — 1101; Rozem — 1101a; Minu plaksters — 1102; Asina v. — 1103; Asins v. — 1104; Priekš jikts un kaulu sâpēm — 1105; Roze — 1106; ... — 1107; Dzemdēšanas v. — 1108; Priekš lozešanas — 1109; Lūgšana — 1110; Kad kārpas aug — 1111; ... — 1111a; Priekš augsta drudža — 1112; Uguns v. — 1113; Svēti stāsti un notikumi — 1114; Otrais stāsts — 1115; Piena v. — 1116; Skauga v. — 1117—1118; Ja kāds lopu sašauj — 1119; Kad tavā mājā kas iemests no burva — 1120; Piepūšami v. — 1121; Kad pirmo reiz lopus gūnos laiž — 1122; Skauga v. — 1123—1124—1125—1126; Vārdošanas ārstēšanas — 1127; Ar vārdiem zobiem sāpi atņemt — 1128; Ar vārdiem zobiem sāpi izdzīt; Sâpes apvārdot — 1130—1131; Dzerkstes v. — 1132; Trumu jeb augoņu vārdi — 1133—1133a—1134; Asins apturēšana — 1135—1136; Skaugu v. — 1137; leciruma sâpju atņemšana — 1138; Vašainu vietu apvārdot — 1139; Asins v. — 1140; Lūzuma v. — 1141; Čūsku v. — 1142; Zalkšu jeb čūsku v. — 1143; Lūzuma v. — 1144; Dziedzeļa vārdi — 1145; Čūsku v. — 1146—1146a-b-c-d-e; Perkona vārdi — 1147; Ar sarkanu vainu asins — 1148; Priekš vasaras vainas — 1149; Sarkanās vainas v. — 1150; Priekš zagliem — 1151; Aizdzīšana — 1152; Tukas v. — 1153; Rozes v. — 1154—1155—1156—1157—1158—1159—1160—1161—1162—1163—1164—1165—1166—1167—1168—1169—1170—1171.

90. . . . — 193, 184—202; Rožu v. — 184—185—186; Baltā roze — 187; Sma-dzenes roze — 188; Rožu v. — 189; Čūsku v. — 190; Kad čūska kodusi — 191; Viveļu v. — 192; Viveļu v. — 193; Priekš acu sâpēm — 194; Mandeļu v. — 195; Priekš sirds asens — 196; Kad mēnešam asenes iet — 197; Priekš visādām slimībām — 198; Priekš ēdēja — 199; Kad mēnes sērdzigs — 200; No tām trīsde-viņām vainām — 201; Sargātāju epģelis — 202.

91. Svētā Gendija — 202, 393—431. Rakstāmi rožu v. — 394—395—396—397—398—399; Rožu v. 400—401—402—403—404—405—406; Priekš rozēm gaužām — 407; Pret brantu — 408—409; Pret ēdāju — 410; Pret galvas sâpēm — 411; Pret arprātību — 412; Pret sâpēm — 413—414—415—416—417; Pie dzemdēšanas — 418—419; Mātes vārdi — 420—421—422—423; Pakrtīts mātes dzivils — 424; Priekš maziem bērniem — 425; Slimo bērnu mazģejot — 426; Pret šaušanu — 427; Sâpes apturēšana — 428; Uguns apturēšanas v. — 429; Zagļu sasiešanas v. — 430; Zagli aizlaiž — 431.

92. Viena skunstīga grāmata — 219, 349—366: Viveļu v. — 350—351—352—352a—353—354; Liesas v. — 355—356; Asiņu v. — 357—358—359—360—361; Priekš uguns dzēšanas — 362; Zalkšu v. — 363; Rožu v. — 364—365—366.

93. 266, 246—313: Rožu v. — 246; Liesas v. — 247; Pakrūtes v. — 248; Asins apturēšanas v. — 249; Zagļa piesiešanas v. — 250; Rožu v. — 251; Asins apturēšanas v. — 252; Ļaunuma noveršanas vārdi — 253; Sāpju atņemšanas v. — 254; Stipru sāpju atņemšanas v. — 255; Miroņa kaulam — 256; Viveļu v. — 257—258; Apburšanas v. — 259; Ka suns ne vilks kost nevar — 260; Kā var uguni bez ūdens nodzēst — 261; Galvas sāpēm — 262; Zobu sāpēm — 263; Čūsku v. — 264; Trakiem lopiem — 265; Zobu sāpēm — 266; Uguns apsaukšanas v. — 267; Priekš tiesas — 268; Šāviena aizturēšana — 269; Atlēgas attaisīšanas v. — 270; Bišu v. — 271; Zagļa apturēšanas v. — 272; Zagļa atlaišanas v. — 273; Laimes v. — 274; Mērķa nesaūšanas v. — 275; Zobu sāpju v. — 276; Čūskas vārdi — 277; Tūkša v. — 278; Strēlu un viveļu v. — 279; Viveļu v. — 280; Asins apturēšanas v. — 281; Asins apturēšanas v. — 282; Viveļu v. — 284; Bišu v. — 285; Bišu v. — 286; Kad tev kāda lieta pazūd — 287; Tārpu v. — 288; Laimes v. — 298; Tiesas v. — 290; Auksta drudža v. — 291; Acu sāpju v. — 292; Noplucināšanas un sadedzināšanas v. — 293; Čūsku koduma v. — 294; Rožu vārdi — 295; Čūsku koduma v. — 296; Uguns v. — 297; Rozes apvārdošanas v. — 298; Sāpju atņemšanas v. — 299; Čūsku v. — 300; Asins apturēšanas v. — 301; Traka suņa v. — 302; Uguns v. — 303; Zobu sāpju v. — 304; Kad mēneša sērdzīgs ir — 305; Mātes vainām — 306; Kad mēnešreizes iet — 307; Priekš visādām slimībām — 308; Rožu vārdi — 309; Priekš mātes vainām — 310; Priekš visādām rozēm — 311; Priekš drudža — 312; Priekš aukstā drudža — 313.

94. 266, 314—330: Sāpes v. — 315—316—317; Rozes v. — 318—319—320—321—322—323—324—325; Uguns v. — 326; Uguns vārdi — 327; ... — 328; ... — 329; ... — 330.

95. 266, 1386—1458: Zagļu v. — 1386; Atlaišana — 1387; Uguns v. — 1388; Ienaidniekiem, zagļiem — 1389; Čūsku v. — 1394—1395—1396—1397; Asins v. — 1398—1399—1400—1401—1402; Rožu v. — 1403—1404—1405a—1406—1407—1408—1409—1410—1411—1412; Zobu sāpes — 1413—1414—1415; Priekš sāpēm — 1416; Sāpces apvārdošana — 1417—1418; Priekš krūšu sāpēm — 1419; lecirtuma sāpes atņemšana — 1420; Priekš gīkts — 1421; Priekš rozes sāpēm — 1422; Bite iekodusi — 1423; Priekš branta — 1424—1425—1426; Ūdens apvārdot lai dzer — 1427; Truma v. — 1428; Iedzirdīšanas vārdi — 1429; Muldešanas v. — 1430; Ļaunu vājumu izārstēt — 1431; Kad kauls lūzis vai plīsis — 1432; Priekš pakrūtes lēcēja — 1432a; Saraustišanās kad lēcējs vajā — 1433; Uguns vārdi — 1434—1435—1436—1437; Vārdi, ka zagļi nekā nevar nozagt — 1438; Atlaišanas v. — 1439; Zagļu v. — 1440—1441—1442—1443; Vēja lode — 1444; Vēja lode — 1445—1446; Viveļu v. — 1447—1448—1449—1449a; Priekš sāpju atņemšanas — 1450; Vārdi, ka lodes un skrotas netrāpīs — 1451; Kad tu pie viena kunga ej un gribi ko lūgt — 1452; Priekš ienaidniekiem neredzams pataisities — 1453; Priekš tiesām taisnis palikt — 1454—1455; Kad perkous — 1456; Ar žagariem pērienu dabūjušam — 1457; Kad manta nozagta — 1458.

96. ... — 278, 290—291.

97. ... — 302, 1576—1579: Uguns apturēšanas v. — 1576; Čūsku v. — 1577; Lūgšana par lopiem — 1578; Lūgšana pēc žēlīgas paglābšanas no velna un burvjiem — 1579.

98. Zagļu sienami vārdi — 302, 6475.

99. — 523, 604—605: Rožu v. — 606—607; Uguns apturēšanas v. — 608; ... — 609; Viveles un liesas v. — 610; Liesas vārdi — 611; Rozes un plusas v.

— 612; Sāpes atņemšana — 613; Zagļu turēšanas v. — 614; Vaļā laišana zagļa — 615; Rozes v. — 616; Aitām — 617; Čūskas v. — 618; Krūšu sāpēm — 619; Asins v. — 620; Trakuma v. — 621; Lietepu v. — 622; Bišu v. — 623; Asins v. — 624—625—626; Kad zobu sāpes ir — 627; Blas rozes — 628; Smadzeņu roze — 629; Kad ļaunums ir — 630; Zirgu vivelēm — 631; Kad mēnes sērdzīgs — 632; ... — 633; ... — 634; Pešnum v. — 635; ... — 636; ... — 637; ... — 638—9; Kā nošaut jeb nodurt nevar — 640; Kad zirpus sēj — 642; Uguns v. — 643; Rozes v. — 644; Šarlaka v. — 645—651.

100. Dieva svētie vārdi par mūcību un par sargu kristīgiem cilvēkiem pret dažādām nelaimēm. Pie mums sūtīta caur engeli Miķeli. Atrasta 1805. gadā — 562, 2—9; Rožu v. — 3; Sāpju v. — 4; Zagļu piesiešana — 5; Zagļu atlaišana — 6; Odžu v. — 7; Viveļu v. — 8; Kārpas — 9

101. Ģenerāļa Skobeļova — 567, 1—163; ... — 1; Roze — 2; Priekš cauršautiem un rozēm — 3; Roze — 4—5—6—8; Čūskas v. — 9—10—11—12—13—14—15—16; Rozēm — 17; Sāpju apmierināšana — 18; Asins cietlikšana — 19; Vielves v. — 20—21—22; Pretlikšanas vārdi ļaunam — 23—24—25—26; Kā zobus ārstē — 27—28; Asins v. — 29—30—31—32—33; Priekš drudža — 34; Lauzumu vārdi priekš kauliem — 35—36—37; Kad lops sarkanā gulā — 39; Sliktu pienu — 40; Kad lopu pūrdot grib — 41; Priekš kustoņiem, utīm — 42; Mātes vaina — 43; Sieva kad nevar dzemdēt — 44; Utēm — 45—46—47; Zagļa vārdi — 48; Priekš lopiem — 49; Rožu v. — 50; Uz tiesām — 51; Kaulu rozes v. — 52; Rožu v. — 53; Lielas rozes — 54—54a—55; Nekāds ļaunums neuzies — 56; Sāpju atņemšana — 57; Priekš nelaimīgiem; Utu v. — 59; Priekš kaulu laužu — 60; Priekš pārļaušans — 61; Priekš pelēm — 62; Smadzeņu roze — 63; Rožu v. — 64—65—66—67—68—69—70—71—72; Priekš baltās ūdens rozes — 73; Zagļu salikšana — 74; Atlaišana — 75—76; Zagļu v. — 77—78; Priekš burlaku sasiešanas — 79; Vaļā laišana — 80; Raganas sasiešana — 81; Uguns apsūkšana — 82; Uguns vārdošana — 83—84—85—86; Priekš deguma — 87; Krampa un caurdures — 88; Kad lopi noburti — 89; Priekš lopiem — 90; Bērnu dzemdēšanas v. — 91—91a; [Čūsku vārdi] — 92; Ļaunumam un visādām sāpēm — 93; Visādām brūcēm — 94; Lopiem un bitēm — 95; Priekš šaušanas — 96; Ka nevar nocirst ūga; Edāja vārdi — 97; Iecirtuma vārdošana — 98; Zarnu vārdošana — 99; Pakrūšu v. — 100; Ūdeni priekš cilvēkiem un lopiem — 101; Ērdes v. — 102; Ļaunuma v. — 103; Lauzuma v. — 104; Kad zobi sāp — 105; Zobu sāpes — 106; Sāpes noņemšana — 107; Zobu v. — 108—109—110; Priekš lopiem — 111; Tiesas v. — 112; Sāpju atņemšana — 113; Asins v. — 114; Asins sērga priekš lopiem — 116; Asins v. — 116—117—118—119—120—121; Rožu v. — 122; Asins apturēšanas v. — 123; Lauzuma v. — 124; Priekš kaulu sāpēm — 125; Drudža v. — 126; Cūku barošana — 127; [Lopu v.] — 128—129—130; Kad suns ne velns ko var darīt — 131; Vien lūkšana kad uguns — 132; Priekš utēm — 133; Priekš velniem — 134; Par bitēm ka projām neiet — 135; Rožu vārdi — 136; Spīganu v. — 137; Ļaunumiem gariem — 138; Utīm — 139; ... — 139a; ... — 140; Rožu v. — 141; Mēra truma bada laiki — 142; Rožu v. — 143; ... — 144—144a—144b; Ka asinis netek — 145; Kad lopus ārā laižs — 146; Priekš caurduriem — 147; Priekš viesola apsūkšanas — 148; Priekš zobiem — 149; Asinis cietlikšana — 150; Lai flinte patur savu šāvieni — 150a; ... — 151; Blauzgām — 152; Priekš utīm — 153; Priekš matu audzināšanas — 154; Priekš circeņiem — 155; Zivju makšķerēšana — 156; Kad iecērt vai iegriež — 157; Asins v. — 158; Sirds asins — 158a; Lopiem — 159—160; Slimībām — 161—2—3.

102. Epģeļa Mikeļa grāmata — 584, 3526.

103. Svēti stāsti jeb notikumi — 584, 3528.

104. Viena apskaidrošana — 584, 4252 [4218—4257]: Asins v. — 4218—4219—4220—4221—4222; Rožu v. — 4223—4224—4225—4226—4227—4228—4229; Uguns apskaušanas vārdi — 4230; Čūsku v. — 4231—4232; Zagļu v. — 4233—34—35; Zagļa vajā taisīšana — 4236; Priekš trakiem supiem — 4237; Vivaļu vārdi — 4238; Cauršaušanas dziedēšanas vārdi — 4239; Lietuvēns — 4240; Zobu sāpes — 4241; Priekš pakrūtes — 4242; Galvas sāpes — 4243; Rožu v. — 4244; Vivaļu v. — 4245—4246; Vēja hultas v. — 4247; Priekš trijādības rozēm — 4248—4249; Drudža v. — 4250; Kā uguni bez ūdens var nodzēt — 4251.

105. Šeit ir tie vārdi, kas pasargā no lādiem un zobiniem un hultām, rahmniekiem visiem ļaunumiem — 638, 50—103; Lopu zāles — 51—52—53; Asins turēšanas v. — 54—55; Rožu v. — 56—57—58—59; Viveļu v. — 60; Viveļu v. — 61; Priekš satrūkšanās — 62; Augoņa atriebšanas v. — 63; Mandeles v. — 64; Priekš klibiem zirgiem — 65; Ugunsgrēka v. — 66; Sāpes atņemšanas v. — 67; Liesu v. — 68; Kad liesa ir šauta — 69; Kad lopi ar hultām — 70; Čūsku v. — 71; Tecēšanas v. — 72—72a; Asins apturēšanas v. — 73—73a; Sānu duras — 74; Priekš cauriešanas — 75; Galvas sāpes v. — 76; Zobu sāpes — 77; Pakrūtes v. — 78; Čūsku v. — 79; Rožu v. — 80; Vivalas v. — 81; Asins v. — 82; Zobu v. — 83; Čūsku v. — 84; Lācamie v. — 85; Asins apturēšanas v. — 86; Viveļu v. — 86a; Priekš satrūkšanās v. — 87; Augoņa atņemšanas v. — 88; Priekš kaulu sāpēm — 89; Zobu sāpēm — 89a; Uguns v. — 90; Rožu v. — 91; Priekš vēja hultas — 92; Iecirtuma v. — 93; Priekš dzirkstēm — 94; Rožu v. — 95—96; Zobu sāpes — 97; Priekš klibiem zirgiem — 98; Gada nelaimes dienas — 99; Priekš augoņiem — 100; Priekš krampjiem — 101; Priekš reimatisma — 102; Iekšu sāpēm — 103.

106. ... — 645, 59—60.

107. ... — 647, 592—621; Pieslēgšana — 593; Tā atraisišana — 594; Vi-veles v. — 595; Asins v. — 596; No mātes grūtībām — 597; Liesas v. — 598; Ēdu v. — 599; Sāpes v. — 600; Truma v. — 601; Plusas v. — 602; Liesas v. — 603; Ēdu v. — 604; Rozes v. — 605; Rozes v. — 606; Čūsku v. — 607; Viveļu v. — 608; Priekš akmen — 609; Dzemdēšanas v. — 610—610a; Priekš govīm — 611; Skaugis skauž — 612; Priekš acim zāles — 613; Lopu v. — 614; Nagu sērga — 615; Vēdera aizdambēšanas — 616; Plaušu sērga — 617; Grūta dzemdēšana — 618; Dzemdēšanas nelaikā — 619; Asins kaiti, asiņu mišanu — 620; Bāluma kaite — 621.

108. ... — 661, 90.

109. Augsti un apslēpti brīnumi kuņģi izņemti no tās Zālamāna nodajas — 672, 425; Grāmata no monas rokas rakstīta — 672, 426 [392—464]: Vārdi priekš raganām, kad govīs izslauktas — 392; Uz sliktām pēdām lops — 393; Odzes un čūskas koda — 394; Pret nobaili izbailēm — 395; Lai neauglīga sieva dzemdētu bērnu — 396; Galvas sāpēm — 397; Vēdera sāpēm — 398; Gurnu sāpēm — 399; Kā zagli pie zādzības apturēt — 400; Kā zagli var siet — 401; Viveļu v. — 402; Zagli vajā laidī — 403—404; Priekš piena — 404a; Bišu vārdi, lai nekož — 405; Priekš pakrūtes — 406; Čūskas v. — 407; Kad ļaunums piemeties — 408; Kad čūska kodusi — 409; Čūskas v. — 410; Priekš ēdāja — 411; Kā apburtam — 412; Viveļu v. — 413—414; Liesas vārdi — 414a; Priekš naudas siešanas — 415; Liesas v. — 416; Viveļu v. — 417; Pirmo reiz kad govīs ganos laiž — 418; Uguns grēka v. — 419; Kaula laušanas v. — 420; Trumu v. — 421; Priekš lozēšanas — 422; Kad mēnešsērdzīgs — 423; Vicnu zagli noķert un atpakaļ griezt — 424; Augsti un apslēpti brīnumi — 425; Priekš izlūgšanas — 427; Ūdeni ielaista tās — 428; Paslēptas lietas uzrādīt — 429; Lai neviena manta nezūd — 430—1; Tiesas v. — 432; Priekš vivelēm — 434; Uguns v. — 435—435a; Priekš mātes vai-

nas oder vēdera sāpēm — 436; Priekš sirds asens — 437; Priekš trīs deviņām vainām — 438; Kad čūska kodusi — 439; Priekš visādām slimībām — 440; Kad mēncīiem iet — 441; Priekš atburšanas — 442; Lauzumam — 444; Kaulu sāpēm — 445; Sāpes atņemšanas v. — 446; Zobu sāpēm — 447—448—449; Rozes v. — 450; Tiesas v. — 541; Plintes v. — 452; Kad cilvēks pārrāvēs — 453; Noskaustam bērnam — 454; Džerkstes v. — 455; Kad kāds nepatiesi pie tiesas sūdzēts — 456; Visādām slimībām — 457; Zobu sāpēm — 457a; Kad likums jāsaņem — 458; Priekš sāpēm — 459; Priekš noplukšanas un degšanas — 460; Priekš acu sāpēm — 461; Priekš drudža — 462; Dzelzu v. — 463; Mežģišanas v. — 464.

110. ... — 672, 660—703: Paslēptas lietas uzrādīt — 660; Lai neviena manta nezūd — 661—3; Citi tiesas v. — 664; Kā būs laimes riksti taisīt — 665; Plintes vārdi — 666; Kad jaunums ir vai vēja bultas vai lietus lēns vai ārprāts vai kritamā kaite vai kakla gūkte vai ar cirvi iecirst — 668a-b-c-d-e-f; Zagļa piesiešana — 669; Priekš drudža — 670; Aukstā drudža — 671; Priekš acu sāpēm — 672; Kad čūska kodusi — 673; Uguns v. — 674; Rozes apvārdošana — 675; Sāpes atņemšana — 676; Asens apturēšanas v. — 677; Duris uztaisīt — 678; Kēdes attaisīt — 679; Ripņus uzlauzt — 680; Atslēgas attaisīt — 681; Priekš zagļa — 682; Attaisīšana — 683; No nemiera un sānu dūruma; Priekš asinīm — 685; Kunga v. — 686—687; Vienu niknu zirgu mierīgu taisīt — 688—689; Kad tev kāda lieta nozagta — 690; Priekš viena ienaidnieka neredzamu pataisīt — 691; Priekš tiesas taisni paturēties — 692; Kad ātri nokūst — 693—693a; Priekš ārprāta — 694; Drudža v. — 695; Tārpiem — 696; Priekš acu sāpēm — 697; Noplucināšana — 697a-b; Priekš krūšu sāpēm — 698; Priekš kakla sāpēm — 699; Laimes v. — 700; Kā var apburtam cilvēkam un lopam palīdzēt — 701; [Debes grāmata] — 702; Viveju v. — 703.

111. Dieva žēlastības v. — 703, 98—99 [1—109]: ... — 1; ... — 2; Pamašu v. — 3; Rozi — 4; Rozi izdeldēt — 5—6—7—8—9—10; Trīs deviņas rozes izdeldēt — 11; Priekš rozes — 12—13—14—15—16—17—18—19—20—21—22—23—24; Priekš 3.9 vainām — 25; Rozes apvārdot — 26—27—28—29; Priekš sāpēm — 30—31—32; Krūšu sāpēm — 33; Cirtuma sāpes atņemt — 34; Priekš tuktes un kaula sāpēm — 35; Priekš sāpes atņemšanas — 36—37—38; Visādām slimībām — 39; Zobiem — 40; No galvas sāpes un reibšanas — 41; Plukuma v. — 42; Priekš acu sāpēm — 43; No nemiera un sānu duršanas — 44; Priekš kakla sāpēm — 45; Sāpes atņemšana — 46—47—48—49—50; Priekš zobu sāpēm — 51—52—53—54—55; Ļaunu vainu izārstēt — 56; Asins v. — 57; Priekš apburšanas — 58; Kad jaunums ir — 59; Vēja bulta — 60; Ārprāts — 61; Krtāma vaina — 62; Klagupte — 63; Ar cirvi iecirst — 64; Priekš ārprāta — 65; Kā var apburtam cilvēkam palīdzēt — 66; Asins apturēšana — 67—68—69—70; Eirgzdes atņemšana — 71; Sāpju atņemšana — 71a; Nelaimīgas dienas — 72; Priekš kuvšu sāpēm — 73; Udens apvārdošana — 74; Priekš truma — 75; Vārdi dzīvu karpu — 75a; Edēju vārdi — 75b; Iedzeršanas vārdi — 76; Kad kauls lūzis vai plīsis — 77; Pakrūts lēcēja v. — 78—79; Priekš mātes vainas un vēdera sāpes; Kad mēnes-sērdzīgs — 81; Kad mēnešiem iet — 82; Priekš mātes vainas — 83—84; Asins vārdi — 85—86—87—88—89; Vēja lode — 90—91; Liesu izārstēt — 92; Viveju v. — 93—94—95—96; Eirgzdes v. — 97; Sāpju apvārdošana — 98; Dieva žēlastības v. — 98—99; Vārdi kad skrotēs netrāpi — 100; Priekš ienaidnieka neredzamu pataisīt — 101; Ar žagariem pērienu dabūjis — 102; Čūska kodusi — 103—104—105—106; Vilka v. — 107; Miroņa kaulu izdzīt — 108; Lidzeklis pret salu — 109.

112. Engēlis Miķelis — 804, 3647—3656; Zagļu siešanas v. — 3648; Atlaišana — 3649; Krusta viveles — 3650; Priekšas viveles — 3651; Pakajas viveles — 3652;

Priekš rozes — 3653; Priekš ēdēja — 3654; Priekš drudža — 3655; Priekš uguns dzēšanas — 3656.

113. Debesu grāmata — 804, 4951—5038; Dieva lūgšana bēdās un grūtībās — Rožu v. — 4952; Priekš cauršautiem un rozēm — 4953; Tā kristīšana — 4954; Čūsku v. — 4955; Čūsku vārdi — 4956; Priekš zobien — 4957—4958; Roze — 4959—4960; Priekš rozēm un cauršautiem — 4961; Priekš citiem ļaunumiem — 4962; Priekš vīvelēm — 4963—4964—4965; Priekš nežļavu nolikšanas — 4966; Priekš viesuļa apstāšanās — 4967; Spīganu ciet likšana — 4968; Lauzuma v. — 4969; Caur dūriens — 4970; Asins sāpes apvārdot — 4971; Uguns apvārdošana — 4972; Pret asins tecēšanu no deguna — 4973; Rožu v. — 4974; Rožu v. — 4975—4976—4977; Priekš trakiem lopiem — 4978—4979—4980; Zagļu cieti likšanas v. — 4981—4982—4983; Zagļu atlaišana — 4984—4985—4986—4987; Priekš cauršautiem — 4988; Tiesām — 4989; Priekš drudža — 4990—4991; Plāksteris priekš visām vainām — 4992; Priekš traka suņa koduma — 4993; Priekš zobiem — 4994; Kad cilvēkam asinis caur iet — 4995; Asins cieti likšana — 4996; Zobu zāles — 4997; Sāpju apmierināšana 4998; Priekš zobu sāpēm — 4999; Priekš zirgu un lopu zarnu gikts — 5000; Ciršanas vainu apvārdot — 5001; Tūkšanu apvārdot — 5002; Priekš bērna zobiem — 5003; Priekš ausu sāpēm — 5004; Priekš cirtuma vainas — 5005; Priekš lopu sērgas — 5006; Kad grib caur tikt kur neredz — 5007; Liesas v. — 5008; Uguns dzēšanas v. — 5009—5010; Kā lai zaglis atpakaļ nes — 5011; Asins v. — 5012; Asins v. — 5013; Asins v. — 5014—5015; Priekš cauršautiem — 5016—5017; Zobu sāpes — 5018; Vieni vārdi priekš tās sirds sāpes — 5019; Preti likšana kad kāds ļaunumu darījis — 5020—4; Kad lops ar sarkano guļu vās — 5025; Par viesuli — 5026; Kad grib iet visur cauri — 5027; Priekš mužām — 5028; Priekš teļa vājībām kad pluti — 5029; Priekš vilka skološanas — 5030; Priekš lāču skoiošanas — 5031; Priekš uzliktām utīm — 5032; Bišu v. — 5033; Flinšu v. — 5034; Vārdi priekš saimniecības — 5035; Kā čūsku var apretēt — 5036; Nelaimīgas dienas — 5037; ... — 5038.

114. No tā vienumēr apkārt maldīdama jeb mūžīgā žida — 807, 2052.

7. nodaļa.

Latviešu burāmo vārdu tematika.

Burāmo vārdu jēdziens ir visai noteikts. Tās ir formulas ar pārdabisku spēku un ietekmi, ko lieto vārdojot, t. i. klusām pie sevis skaitot, vai arī uzrakstītas gan tautas ārstniecībai, gan aizsardzības aktiem, bet aktivā nozīmē arī ļauna uzlaišanai vai svētības nodrošināšanai. Burāmo vārdu pamatā ir griba piespiest savā vai arī citas varas vārdā, lai izpildītos tas, ko cilvēks vēlas. Šīs maģiskās pazīmes ir saskatāmas pašu vārdu spēkā vai arī darbībā, lai gan tikai retos gadījumos latviešu burāmos vārdos pazīstama augstākā maģisko formulu māksla ar garu izsaukšanu u. tml., ar teurgijas un kabalistikas pazīmēm. Lūgšana ir tikai pa daļai burāmiem vārdiem raksturīga, bet burāmie vārdi gan pazīst visas maģiskās akcijas, kā pavēli, noliegumu, eksorkismus, un bez tam arī darbība ar šiem vārdiem cieši saistīta. Bieži tie domāti ļaunuma atvairīšanai, slimību un likstu novēršanai vai aizdzīšanai, bet nav izslēgta arī aktivā burvība ļaunumu uzlaišanai vai arī svētības nodrošināšanai.

Burāmo vārdu formulas ir visumā slepenas, un izpaustie vārdi zaudē spēku. Tikai tie vārdi ir derīgi, kas pareizi norunāti un ko pareizi lieto, neko nesajaucot un pareizi ar izdarībām kombinējot; vajadzīga arī ticība tiem, jo sevišķi ārstēšanā, suģestija un autosuģestija.

Formas ziņā kā pirmos atšķiram visvienkāršākos vārdus, kas nav sevišķi nozīmīgi paši par sevi. Tajos bieži slēpjas vēlējumi un vēlēšanās, ko no *pavēles* šķir tieši izsacītas gribas trūkums. Pavēlei savukārt atbilst noliegums. Pavēlē inēdz būt objekta vārds un tiešs airādījums, kam var pievienoties arī sankcijas, var būt arī norādījums ar *analoģijām*: „Stāvi, *asins* Dieva tā Tēva etc. vārdā.“ „Stāvi *asins*, kā ūdens Jordanā stāvējis.“ Var būt arī specialī noteikumi. „Stāvi uguns, *kamer* Marija otru dēlu dzemdēs.“ Jau pieminētās *analoģijas* piemēri var tapt par patstāvīgu *stāstījumu*: „kā Kristus pie krusta stāvēja“ var tapt par paplašinātu ciešanas stāstu. Šādu paplašinātu formulu ir liels vairums, neizslēdzot jo plašas *leģendas*. Šādā gadījumā uz stāstījumu pāriet viss smagums, un tas nāk goda vietā. Tas ir piemērots konkrētam gadījumam, un stāstījumā dominē vai galvenā *persona*, vai arī pats *notikums*, vai *darbība* ar vai bez ana-

loģijām, piem., „N. darija to un to, tā daru arī es šajā gadījumā“ u. tml. Iespējami arī analogijas slēdzieni („tā arī tev, asins, būs palikt“). No minētajiem elementiem daži var izpalikt, var tie arī saplūst kopā, var viens par otru nesamērīgi dominēt. Kaite vai vaina ir dažreiz nosaukta citā, ne istā vārdā, bet gandrīz arvien *personificēta*, kāpēc iespējami arī *dialogi* sarunās ar to. Daļa no formulām ir pat nesaprotama, un tajās tad izteicas *vārda* vai pat *burtu spēks*. Formulas var būt arī ritmiskas, bet dažas pat tautas dziesmu formā un pantmērā. Arī tautas apziņā ir spriedumi par „vārdu“ spēku, kā arī formulējumi par viņu dažādību. Sal. „Žogam bija žoga vārdi, Likšam bija likša vārdi, Man bija tādi vārdi, Kā strautiņa noturēt“ (asins v.).

1. Vienkāršākās formas.

Ne visos gadījumos lielo plašas un sarežģītas formulas, lai panāktu vajadzīgos rezultātus, bet zināmos gadījumos pie noteiktas darbības visai īsus izteicienus *uzrunai*; burāmo vārdu kategorijā šie izteicieni ievietojami tikai tāpēc, ka tiem ir efektīva nozīme, vai nu pozitīva, vai negatīva. Ja žagus rauj, saka „Vesels“, vai „Dievs palīdz“; tāpat, ja kāds šķauda, teic „Vesels“, bet atbild ar „paldies“. Šeit ir vienkāršs novēlējums. Dievpalīgu dažreiz sacīt nemaz nedrīkst vai arī nedrīkst to atņemt. Linus sējot un plūcot garāmgājējs nedrīkst teikt dievpalīgu¹, bet tas saka „Plūc, plūc linus, Rīgas kungi jau gaida“, bet uz viņa dievpalīgu atbild: „Dīrs spaļos“.

Pirmo reizi ko ēdot vai arī kādu darbu sākot, izsaka *vēlēšanos* uzrunas vai lūgšanas veidā: „Dievs gausina“; „Dieviņ svēti“; „Dieviņ palidzi“; „Lai Dievs svēti un gausina“; „Dod sparū, dod gausu“; „Dieviņ, dod nu sātu un gausu“. Tā gausina ēdiena laikā ienacis cieņiņš; saimnieks pirmais lauž jauno rudzu maizi un ēdot saka „Dievs gausina“. Pirmo kukuli krāsni laižot teic „Dievs svēti“. Tāpat iebrāucot brūtgāna mājā sacija „Lai Dievs dod sadzīvi“; pirmo sauju sējot jāteic „Audzē, Dieviņ, ikkatra daļiņu“. Pirmo vagu dzenot, arājs saka „Lai Dievs nāk par palīgu“; maģiskā elementa nav pašos vārdos it nemaz, bet tos par burāmiem vārdiem padara blakusnolūks — proti, vēlēšanās ar tiem panākt vēlamo efektu, kāpēc šādiem izteicieniem parasti klāt ir mērķa apzīmējums. Bez tam ir iespējami paplašinājumi, kur maģiskais raksturs noteiktāki izpaužas. Tā, kad audeklu uzsiens, saka „Lai nu Dievs nāk par palīgu; kā vilkam skriet, kā zaķim lēkt“ u. tml. Tam atbilst *pateicības formulas*.

Šādi teicieni var būt *atbildēs* arī plašāki, ar norobežošanas; tā, piem., ja žagas rauj, tad kāds piemin un jāsaka „Paldies, ja par labu; ja par launu, paturī pats“, vai arī „Vesela sirsniņ, kas mani piemin;

kas lād, lai uzkaŗas“. Tāpat „Diez, kas mani pieminēja, vai par labu, vai par ļaunu. Ja par ļaunu, nu tad velns tavos lopus un mēris tavos bērnos! Ja par labu, tad to uz pusēm dalīsim“.

Uzrunas jo bieŗi sastopamas ar *objekta tieŗu pieminēšanu*. Minot objekta vārdu, var to ietekmēt — tāds ir viens no maŗijas pamatprincipiem. Pelēm ziedo uz lauka pēdējo kūli, aicinot „sanāciet nu lauka pelites, māju pelites“. Ja redz spīganu, vajag uzsaukt „spīgana“, tad tā nozūd. Jaunā gadā pirmo reizi vilku satiekot, skaŗi jāsauc vārds „vilks“ — tad visu gadu rikle neaizsmakŗot, arī „uja vilks“; pretēji daŗreiz objektu minēt nedrīkst; vajag iet pa meŗu, piesist ar mazu kociŗu pie eglēm un lēni saukt „Uija-ā“, jo vilks un čūska pieder pie tiem, kuŗu vārdu labprāt nepieņem, lai viņi uz to neatsauktos. Tāpēc labprāt lieto *eufemismus* vai alegorijas, nevēlamo nosaucot citā, vismaz neitrālā vārdā. Kumeļš vai jērs kad piedzimst, tad jāsauc „vilka bērns“, lai vilks to neēstu; tāpat arī „lāŗa bērns“ ir pret lāci. Lai noķertu dzīvu zaķi, jāsauc „Tup, Jancīt!“, „Jānīt, attup, Jānīt, attup, uguns priekŗā, ūdens pakalā“. Kad vētījot vējš guris, tad tā vajagot svilpt: „Pū pū, Klimpi, Klimpi, dod vēju“. Prūŗus izpeŗ un saka „vācieŗi ārā“, jeb vārdā nesaucot utis un blusas „visi kājnieki uz darbu“ u. tml. Tāpat ja lopam vīveles, tad apņēm tam ko apkārt un saka „Nost visas knīpas kaites“.

Čūsku vārdi.

ŗis paņēmiens ir čūsku vārdos. Čūsku viņas istā vārdā tikpat kā nemaz nesauc, bet bieŗi par brūti. Ja redz čūsku un to grīb nosist, tad vajaga teikt „Pagaid, pagaid“, bet arī „Pālgaid, māsiņ, kur tu skrīesi? Vēl jau brūtgāns lidzi ies“, „Pagaid, es tev mēroŗu brūtgāna svārkus“, „Pagaid, es tev mēriŗu brūtes kleitu“, „Pagaidi, mamzelīt, kamēr kleitu nomēriŗu“, „Brūte, pagaidi brūtgānu“, „Brūte, gaidi, kamēr vedējs nāks“, „Brūt, pagaid, kamēr tevi puŗķos“, „Brūte, pagaidi, brūtgāns nāk“, „Pagaid, brūte, kamēr brūtgānam svārkus izŗu“, „Marga, marga, svoti brauc“, „Brūte, pagaidi rotu“, „Brūte, tērpies zaļā rotā“, „Brūte, pagaidi, kamēr apvilksu citas drēbes“, „Ligav, pagaid, brūtgāns nāk ar ŗķidrautu“, „Brūte, pagaidi, brūtgāns nāks ar mirŗu kroni“, „Brūte vai brūtgāns, kas tu esi, pagaidi, kamēr es tev atnesiŗu kroni un tevi kronēŗu“, „Stāvi, stāvi, brūte, tagad nāks ar aubi, cels tev galvā“, „Guli, guli, tu esi plīka, tev vajaga apģērba“, „Pliks akā, plīks akā, plīks akā“, sal. „Trīna, pagaidi, kamēr es aizieŗu pie skrodeŗa tev svārkus nomēriť“.

Ir arī plaŗāki čūsku vārdi: „Gaidi, brūte, brūtgāns nāca, sasa-

lusi, nomirusi; gaidi, brūtgāns, brūte nāca, sasalusi, nomirusi.“ „Sasalīis striķis, ledus gabals“; „Pagaid, brūte, kamēr brūtgāns atjāj, driz būs klāt“; „Pagaid, brūte, pagaid, brūte, kamēr brūtgāns saģērbas“. Čūsķu līdzīgi sauc par *mironi*. „Brūte ģērbjas, brūte ģērbjas, brūtei kronis mājās palicis“; „mironis ģērbjas, mironis ģērbjas, mirona drēbes mājā palikušas“. „Brūte, pagaid, kamēr brūtgāns atnāk“. Šis apzīmējums ir čūsķas „mirināšanai“, lai tā paliek mierā un sastingst. Kad odze bēg, jāsaka „Mironis stīvs“, tad to var nosist; ja čūsķai uzsit ar žagaru un teic „Guli, mironi“, tā guļot sastingusi, nevarot aiziet; līdz ko žagaru noņem, čūsķa aizejot. Tāpat „Guli kā mironis, necelies augšām, nerādies man acīs“; „Miron, pagaid zārķu, zārķs naks“; „Saltais miron, melnais miron, apstājies, apstājies“ u. c. Kad mežā iet, tad lai neredzētu čūsķas, jāsaka „Miroņi, pie malas“; „Visi miroņi zārkā“; „Lai visi miroņi iet gulet“, „Guli, liķi, gaidi zārķu“; „Nost miroņi no kājām“; „Ej tu mironis savu ceļu“; „Dieva gars iet pa mežu, mironiņi pie malas“.

Līdzīgs apzīmējums čūsķai ir par pineķķu vai *striķi*. Arī šeit ir analogija un nolūks redzēt čūsķu nekustīgu kā striķi guļam. — „Striķi, veci pineķķi pie malas“; „Visi veci striķi, nost no kājām“; „Visi striķi, miroņu kauli pie malas“; „Sūnu ložņas, striķa gabals, guļ kā liķis“; „Striķi pie malas, striķi pie malas, mironis baltā palagā“; „Mieti, striķi, pineķķi, visi pie malas“, „Striķi un striķa gali visi pie malas, kas nāks priekšā, tas nāvi dabūs“. Kad uz čūsķas sakot „Čūsķa pineķķi“, tad tā vairs no vietas netieķķot nost, arī „Čūsķa, pineķķis“, arī „Striķis, pineķķis“; ja teic „Striķi, pineķķi, pagaidi manis“, tad tā vairs nebēģot; ja teic „Visi striķi sapuvuši“, tad neviena čūsķa nerādīsies. Tāpat „Tinaties pa kokiem, vijaties pa saknēm, kā zirģa pineķķi, kā veci striķi“. „Nost, nost no mana ceģa, no manām acīm, visi mošķi“. „Pineķķi, nost no kājām, šodien mana vara mežā“. Ir arī citi apzīmējumi, kā „Tiš, putniņ, mežā“; „Putineņš, putineņš — lai nebēģ“; „Stoi, ģarā ķēve“; „Raibģalvīt, nāc kāzās“; „Aizģūģu viešņa ģodu ģaida“; „Putniņš, kas tur ģuļ mežā, ģlūn uz manim; lai viņš iet savu ceģu, es savu ceģu; viņš man nekā nedaris, es viņam nekā nedarišu“; „Ķic, Ķic, meģš kustiņš, ģūs pa sav ceģu, es pa sav ceģu“; „Velnģ paturi savu zirģu, es dabūšu iemauktus“. Sauc to arī par vilķu. Ja sit čūsķu, viens saka „vilķu, vilķu“. Otrs prasa „Ko tu tur dari?“ „Vilķu situ“; sal. „vai vilķs, kā man cūķu ģaģas ģriģas“ — tā sauc Ģerģrūdes ritā priekš saules, lai čūsķas neredzētu. Nedriķst teikt „Žuģur, žuģur, atnes tabaku“, jo tad žuģurs atnesis čūsķu un uzsviedģis uz ģalvas. Sal. arī „Meģa vaģarģt, meģa vaģarģt, tu pa lab rok, es pa kreģs rok“, lai čūsķas nerādģs. Eģģt meģā nu reģta vaģaģ pasceģt „labģeit, meģa kukaineģģi“, tūģģin naredzēs cyusķu. Tāpat jģteģc

„Vize, lapča nerādiēs“, „Tenis gul kā veca vize“ u. c. Tautas attaisnojums šādu vārdu došanai ir tas, ka čūska esot nekristīta. Sal. „Nekristītie pie malas, lai iet kristītie“. Tāpēc arī mežā ejot jānosauc kāds sievietes vārds un jāsaka „Ej prom, nerādiēs, vārds tev ir dots“. Čūsku sauc arī par levu sakarā ar pirmo kārdināšanu paradīzē un čūskas nolādēšanu (sk. turpmāk). Tāpēc „leva dur, Kristus to samin“; „leva dūra ar savu dzelonu no savas mutes, Jēzus min ar savām kājām“; „leva ir tev kodusi“; „leva ir tev dūrusi, bet Kungs Jēzus tas dziedēs un veselu darīs“ u. c.

Arī *draudos* vārdā čūsku labprāt nepiemin. Mežā ejot, saka: „Kuŗu pirmo redzēšu, to noduršu“. Čūsku ieraugot, jāsaka: „Nost no ceļa, grieziņu kopā, metīšu podā, vāriņu klimpās“; „Nost no ceļa, mežā iekšā, sitiņu ar koku, dūriņu ar dūci“; pirmo izkapti striķējot 3 reizes ulis jāpiesit pie izkaptis un jāsaka: „Kas pļavā, lai bēg“. „Kuŗu satikšu, to pāršu, kamēr viņam dzīvība iziet“; „Kas man nāks pretim, ar koku to sitiņu, ar dūci dūriņu, galvu nost“; „Kas nāk pretim, to zobiem apēdišu“; „Kuŗu satieku, to situ un minu“; „Ko satikšu, to sitiņu“; „Ko satikšu, to pāršu“; arī „gaļa mežā, nazis pašam“ „trīnam duncus, kaujam veprus“. Simboliski draudi ir gavēņu piektdienā kurošā krāsni skatoties un sakot: „Ak tad būs *zutim* cepšanās“. Māņas dienā krāsns priekšā jārušina un otram jāprasa „Ko tu cep?“ — „Zušus cepu“. Mārtiņos cep gaļu uz iesmu un teic „Zutip, cep“, piedomājot, ka čūsku cep. L. Piektdienā bedrē jārušina pelni un jāsaka „Pikstuli, cep“, tad vasarā čūskas neredz. L. Piektā rušina krāsni, rakā ogles un teic „Des cep, desas cep“. Vienkārša aizraidišana ir „Taisies, posies, nerādiēs“; „Knosies, taisies“, „Nerādiēs vairs“, „Ejat visi laukā, es iešu jekšā“; vai arī lūgšana „Dievs dotu, ka es viņu neredzētu“.

Čūsku vārdi noder čūsku aizdzišanai, atbaidīšanai un atturēšanai, kā arī čūskas koduma ārstēšanai. Ikdienas dzīve un iespējamība jo bieži ar čūskām sastapties gan būs ietekmējusi čūsku vārdu lielo daudzumu un devusi visai bagātu čūsku vārdu krājumu; šiem vārdiem arī vismazāk raksturīga kristīgo elementu ietekme un to pazīmes, kaut arī noslēgumā var būt parastais nobeigums „iekš tā vārda etc. Amen“, vai arī „Tēvs mūsu“. Čūsku parasti nesaucot tās istajā vārdā, ir radušies tai daždažādīgi aprakstošie, netiešie apzīmējumi. Var sacīt, ka lielākā daļa no šiem vārdiem ir sevišķi tuvu tīri latviskai uztverei. To liecina arī tautas dziesmu forma, kuŗā daļa no tiem ietverta. Pirmā lielākā un vispārīgi čūsku vārdiem raksturīgā grupa ir čūskas pierunāšana mierīgi gulēt, jo tai pieder purvi, meži, bet ne lauki un tīrumi. Pirmais pamatveids šeit izteikts tautas dziesmas formā: „Čučī, guli, kūlainīte, Deviņiem likumiem: Tev pieder purvi,

meži, Man klajie tūrumipi“. Paplašinājumi ir ar dažādiem papildinājumiem, piem., „saritinājies kā sētas rikste Deviņās baznīcās“ u. c. Pievienotas arī pamācības: kad šos vārdus bēgdamai čūscai pakal skaita, tad tā paliek stīva. Arī čūskas kodumu varot ārstēt, ja šos vārdus virsū skaitot. Čūskas mātītes kodumu varot ārstēt tikai sievietes, bet tēviņu kodumu tikai virieši.

Nevar nepieminēt šeit bagātīgās variācijas čūskas apzīmējumam: kūlainīte, kulainīte, kulenīte, kulinīte (arī uzrunas kuliņ, kuli, kulaš, kūlen), kukainīt, kaulenīte, pulainīte, kulastīte, kuplainīte ir pirmā grupā, bet bez tam arī lokanīte, lokainīt, glodenīte, luteklīte, ložņātāja, sūnainīte, čukstainīte, cīrulīt, sūnu loža, sūnu baļļa, sūneklīte, lunkainīte, ritainīte, tekainīte u. c.

Otrā apakšgrupa ir ar lautas dziesmu „Kulaš, kulaš, kur tu teci Manā Māras zemītē, Tev pieder puri, meži, Man tā Māras zemītē“. Trešā apakšgrupā ir vārdi: „Teci, teci, kūlainīte, Tev pieder purvi, meži — Saule, mēness, debess zvaigznes, gailis dzied, mēle pūst, vārna brēc, mēle pūst, slota, skruķis, lize; tik ciets kā dzelzs, vesels kā tērauds“; variantos šeit paplašinājumi, kur čūska nosaukta par noskūtu raganu, akmens čupu ložņātāju, smilšu kalnu bradātāju.

Tālāk pieminams *sacensības* motivs: „Čūska čūska, odze odze, tu man kodi vienreiz, es tev divreiz . . . es tev deviņreiz. Jēzus Kristus zobens asāks nekā tavs dzelons. Pie katra amen jāaizmet krusts un tos vārdus tā skaita uz čūsku kodumu skatoties, tad tā vaina sadzīst. Analogija ir dūrēja u. c. vārdos. Čūsku arī *pārliecina* kost kur citur, tā pārnesot ļaunumu uz citu objektu. „Balts kukaini, spožs un spangainš, Spīdošs lien pa purva sūnu. Cērt vecā kokā, cērt vecā praulā, Cērt rudā akmeni, ne manam lopam“; „Melnais, rudais, raibais, strīpains, krūmu guļa, lapu loža, cērt praulā, cērt akmeni, ne lopam, ne cilvēkam“. Tiešie draudi ir ar Marijas divvālitēm: „Nem, Marija, divvālītes, velē, ka tur itnekas nepaliek. Tas zaltis lien pa papardēm kokos sildīties, atskrej žagata, sakapā viņu 9×9 gabalos. Tas zaltis lien pa 9 akmeņu kapalēm, pa 9 akmeņu starpām. Tur lai viņš lien un tur lai viņš paliek“. Sal. „Čūska, tu nekas neesi. Mells, ruds, raibs. Nāks tas Kungs, Jēzus Kristus ar vara pātāgu, tevi sakapās deviņos gabalos“. Tāpat draudi čūscai ir ar dzelzs vīru un ar stārku. „Dzelzu cūka lien gar siena kaudzi; tur tu lidīsi, tur tu palieci. Dzelzu vīri, nākait, nēmaīt dzelzu dakšas, sviežait viņu laukā. Kungs Jēzus Kristus, tu man apsargā un tava māte T. mūsu 3 reiz teica“. „Dzelzs vīrs iet pa purvu, tērauda zābaki, vara josta, sudraba zobens. Mūkat, odzes spanganās, nu jūs kapās gabalu gabalos“. „Tup, tup, odzīte, celmiņu galā, atnāks garkājīts, pa gaisu šupos“.

Čūsku saistišana vai arī vainas vārdošana var būt arī formulās ar leģendām. Tādas ir par zalkšu ķēniņu. „Zalkšu ķēniņš iet pa jūras dambi, zalkšu kronis galvā, tērauda zobens rokā. Visi zalkši nākat priekšā: zilais, rudais, melnais, baltais, sarkanais, pelēkais. Visiem kaklus nocirtis, sakapjis gabalos, kā dūmi izkūpēs, kā pūpedis izputēs“. Par krāsu sal. arī „Ruds, pelēks guļ pie baznīcas zobus atkāris: es eimu gaļām, viņš grib man iekost, bet nevar. Ņem, Māriņa, zelta slotu (arī vainadziņu), Tec apkārt baznīcai, Tec apkārt baznīcai, Lai paliek lolojums“.

Ļoti bagāta gleznainība ir šajos čūsku resp. zaļšu tēlojumos. Vispirms jau ar patiku tajos mēdz pakavēties pie krāsainības. Tā zalktis ir vai melnais, vai pelēkais, vai raibais; tāpat melnais, rudais, raibais, strīpainais, krūmu guļa, lapu loža: „Visi zalkši nākat priekšā: zilais, rudais, melnais, baltais, sarkanais, pelēkais“; „Rudais, pelēkais guļ gar celmu“; „dižais raibais zalktis guļ cinišos ar saviem zelta radziņiem, mazais raibais, dižais spangainais; mazais spangainais, dižais strīpainais, mazais strīpainais, dižais rūtainais, mazais rūtainais“; „Dižais rudais, mazais rudais, dižais mellais, mazais mellais, dižais pelēkais, mazais pelēkais, dižais rangainais, mazais rangainais“; sal. „Rudais zalktis, no kreisās kājas dižā pirksta cēlies, guļ cinitī zelta radziņiem. Tur tu gulējis, tur tu guli“; „Tu zalkša mātīte, tu ruslā, pelēkā (visas krāsas), tā lien pa papardēm kokos sildīties, tā lien zemē, tā lec zemē, tā cērt, tā dur — ne tur pumst, ne tur sāp“. Gleznainā uztverē „balts kukainis, spožs un spangains, spīdošs lien pa purva sūnu“, vai arī „čūska iet pa kūlu, balts bomis mugurā“. Parasti ir arī šādi čūsku vārdi: „Vīpu vāpu, sūnu loža, Tauku desa, gluma soma, Raiba plēne, skudru ēna, Saules gozes pineklis“. „Lauku sloksne, ciņu ložotāja“. Liela imaginācija ir arī šādos vārdos: „Bez-zobis guļ kārklu krūmā; bezzobi, nāc arā no kārklu krūma, lai sapūst sāpe kā kārklu lapa, lai saplok pampums kā vilnas lēkša“; „Grieta māte sēd kārklu krūmā; lai sapūst sāpe kā kārklu lapa, lai saplok pampums kā vilnas lēkša“; „Grieta māte sēd kārklu krūmā, savu dzeloni izlaidusi. Nāc manā priekšā; es tev zobus izlauzīšu un tavu dzeloni nocirtīšu“; „Godīga lielmāte guļ ceļmalā uz smiltīm, pilna mute vilnas; godīga lielmāte guļ purvā uz ciņa, pilna mute vilnas; godīga lielmāte guļ mežā apakš saknes, pilna mute vilnas“; sal. arī „Ak tu pulka palkavniece“.

Arī tīrā veidā sastopamas tautas dziesmas čūsku vārdos. Tādas ir: „Es nociršu melnu tārpu Ar zaļaju zobentiņu, Es uzkāpu kalniņā Zobentiņu balināt“; arī „Es nocirtu raibu tārpu Ar tērauda zobentiņu, Iztecēju kalniņā, Noslauciju zobentiņu“. Tāpat ir dziesma „Melnupīte, straujupīte Deviņiem likumiem, Devītā likumā Dzīvu

nesa dvēselīti. Ja man būtu villainīte, Uztaisītu mantelīti, Ja man būtu asaciņa, uztaisītu žeberklīti“. „Tup, tup, odzīte, Celmiņa galā, Atnāks garkājīts, Pa gaisu šupos“. Plašākais čūsku katalogs ir: „No melnas čūskas, no dzeltenas čūskas, no sarkanās čūskas, no pelēkas čūskas, no raibas čūskas, no strīpainas čūskas, no visādas čūskas. No ēku čūskas, no ūdens čūskas, no zemes čūskas, no sūnu čūskas, no zāles čūskas, no visādas čūskas. Virs zemes čūska, zem zemes čūska, virs ūdens čūska, zem ūdens čūska, zālē čūska, zem zāles čūska, uz sūnām čūska, zem sūnām čūska, uz krūma čūska, zem krūma čūska, uguni čūska, zem uguns čūska, un visur čūska. Nepriecājies, čūska, uz cilvēka galvu, bet priecājies, čūska, uz vistas galvu. Nepriecājies, čūska, uz vistas galvu, bet priecājies uz vistas olu. Nepriecājies, čūska, uz vistas olu, bet priecājies uz tabakas lapu. Amen čūskai, amen čūskai, amen čūskai“.

Līdzīgi *vilku* nesauc viņa istā vārdā, bet citādi. Kad to ierauga, jākliedz „Juri, še tabaka, pīpe un uguns pagale“ — tad tas aizbēgot, bet ja teikuši „Juri, še tabaka“, tas nācis klāt; bērniem lieguši mežmalā saukt „Juri, Juri, še tev tabaka, man ko pipēt, tev ko šņaukt“. Cits vilka vārds ir Ansis — ja tabaku piedāvānot, vilks esot laimīgs un neuzbrūkot. Ja ganāmpulkā ienākot vilks, ganam jāteic „Jēkab, Jēkab, kur tu iesi. Ej tu pa savu ceļu, es iešu pa savu ceļu“ — tad nekādas vainas nenotiekot. Mežā vilku satiekot, tāpat teikuši: „Ej, draugs (brāli, virs) pa savu ceļu etc.“. Sauc viņu arī par meža viru u. tml.

Pavēle.

Pavēles buřamvārdos ir viens no parastākiem papēmieniem slimības vai likstas prom aizdzīt vai ko labu gribēt. Kad jaunai ēkai pamats uzcelts, tad jāapiet trīsreiz riņķi un ar kādu priekšmetu jāuzsīt, teicot „Topi sausa“. Zirņus sējot atdala dažas sauļas un dod pēc apsēšanas māju ļaudim, sakot „še apēdat tārpus“. Ja grib laulību izputināt, baznīcā pie laulāšanas jāteic „Nočiksti kā baznīcas duris“; lai bērns būtu kluss, tam jāuzliek roka un jāteic „Esi kluss kā mātes miesās“; kad to šķīr no krūts, saka „Bērniņ, ej nu savā maizītē“; no kristīšanas pārveidot, krustmāte bērnu nes dancodama istabā un teic „Driz lec namā, driz istabā“; lai piedzimtu dēls, jāēd maizes galiņi; tos dodot jāteic: „Še tev galiņš, būs tev dēliņš“; no kapsētas braucot, bērnieki nolauž skuju zariņus un mājās peŗ, vasarā sakot „Mirsti ziemā, nemirsti vasarā“, bet ziemā otrādi; arī: „Nemirstiet, nemirstiet, kapos rūmes nav“. Kad maizi ieļauj, sauc kādu vārdā, un ja tas atsaucas, tad saka „Rūgsti raugā“. Tāpat arī, lai ķīselis rūgtu, jāuzrunā kāds un, kad tas atsaucas, jāteic „Rūgsti ķīseli“ vai „Ķīselim

par raugu". Ja tā ķīseli ieliek sevišķi niknu cilvēku, tad labi rūgst. Maizi iejaucot, to mudina uz rūgšanu „Rūgsti, rūgsti, maizīt, kā ēdēja vēders“, arī „kā Rīga, kā Cēsis“, „kā jaunu meitu vederipš“, „ka meitas uz puīšiem“, „kā mans prāts uz puīšiem rūgst“. Lai vista neperē, to mērcē ūdenī, peļ ar žagariem un saka „Stājies perēt, sāci dēt“. Lai vanags cājus nenes, tos laiž caur vīra biksēm un teic „Vīri, vīri, uz ziemeļiem“, liek arī vecā cepurē un izbeļ pret ziemeļiem, sakot „Tik tak, vanadzīpi“. Sviestu kuļot saka „Koč, koč, sviestīn, bērnipš gaida“. Ja sviests nesaiet, skaita: „Kuli, kuli, veli, veli, ja neies kopā, cūkām rokā“. Gans skrien ap govīm, pirmo reiz tās ārā laižot: „Gotiņas, esat vienmēr kopā“. Kad govis nenāk ārā no degošas kuts, izmet 3 dakšas mēslu un sauc: „Bēgat, lopipi, kaļi nāk“, vai „mūkat, gosniņas, sarkanais bullis nāk“. Govis rietinot teic „Rīcti, govīt, pilli pupi, tukši ragi“. Audeklu metot skaita 3 reizes „Celies agri, gulsties vēlu, neprasi daudz ēst“, arī „Tiš uz vēriem, negul ilgi un neēd daudz“, arī „Tfu, tfu, tfu, tiš, tiš, tiš, mežā, jaunnedēļ mājā“, „Šķiries, šķiries, plēties, audekliņ, kā meitu brunči, kā puīšu bikses“. Stabuli maucot teic „Atlēc, mana stabulīte, vilkam kauliņš, man tā ādiņa“.

Aizdzišanai parasti raksturīga vienkāršā pavēle, jo sevišķi kukaiņu un insektu vārdos. *Prūšus* var aizdzīt, ja salasa prūšus un braucējam sviež pakal, saucot „No Prūsijas jūs nākuši, uz Prūsiju ejiet“. Pirms saules L. Piektdienas ritā vajaga sasiēt prūšus lupatā un ielikt tos vecā, kreisās kājas pastalā. Tad ārā uz lauka vienam velkot un otram stumjot, teikt: „Visi prūši uz Prūšiem“. Prusaki jāsamaucot uz salma, jāuztaisot maza linu pātadzīņa, tad jāaizejot uz krustcelēm, jāpeņot prusaki ar pātadzīņu un jāsakot: „Uz Prūsiju, uz Prūsiju“. Prusaki jāpeņ smalkiem bērza žagariem un jādzied: „Ejt prusaki, ejt prusaki, Kur jūs kuņķais iznācāt! Pa sliegsniti, pa upiti, Cits pie cita zobelē. Ejt prusaki, ejt prusaki, Kur jūs kuņķais iznācāt!“ Vajag sasdin atskrit un pērtis plikam ai vysu slūtu i cērst pa tū vitu, kur tarakāni pļodos, sacēidams: „Malnī orā, malnī orā“. Prusaki jāaiznes uz citu māju un jāsaka: „Vai ciemiņus ar gaidijāt?“ Ja saka, ka gaidot, tad droši varot laist vaļā, tad izputēšot, bet ja saka, ka negaidot, tad neizputot. Sal. dialogu Jaungada nakti: Jaungada nakti jāskrej apkārt istabai trīs reizes un jāpieklauvē pie sienas; kas istabā stāv, tas jautā, ko viņš tur dara. Ārā stāvošais atbild: „Meklēju prūšu tēviņu“. Iekšā stāvošais jautā, ko viņš no viņa gribot. Ārā stāvošais saka: „Lai pēc četrām dienām prūši izvākas“. Tā dabū prūšus no mājām projām. Ja trijos vakaros no galda sakrāj saslaucītas maizes druskas un tās aizkrāsni metot saka: „Ciemipi, ēdat un aizejat“, tad tā var aizdzīt visus prusakus. Ar pirts slotu krietni jāsaņķ tās vietas, kur prusaki

dzīvo, un jāsaka: „Prusaki, visi no mājas ārā un uz pirti projām!“ Paņem pirts slotu un peļ prūšus uz durvju pusi, sakot: „Tiš, tiš, uz pirti pērties“. Sal. prūšu vārdus „Tiš, kukaini, tiš, spuraini, Prom citā vietīņā. Tiš mežā, tiš laukā, Tiš citā sētiņā“. Sal. blusu vārdus „Tiš laukā, mežā, krūmos! Laižat man vaļu!“ Kad ved gar māju zārku, tad vajag ar pātagu sist prusakiem un teikt: „Tiš, tam līdz“. Kad liķi ved no mājām, tad vajaga prusakus un circeņus saslaucīt kādā traukā un izbērt laukā un trīs reizes sacīt: „Ejta liķam pakaļ uz kapsētu un negriezaties atpakaļ“. Jaunam ienācējam kādā mājā tie ar pātagu jāizpeļ un jāsaka: „Vecie, visi laukā, lai ciemiņi nāk iekšā“. Sal. „Tiš, tiš, tiš! Citi jau prom. Ko jūs vēl te gaidat?“

Tieša pavēle ir *circeņiem*: „Ciemiņi, ēdat un aizejat“, pie kam trijās piektdienās no galda saslaucītās druskas met aizkrāsnē. Tāpat piektdienas nakti pa atvērtu logu šauj ārā ar maizes lizi un saka: „Ārā, ārā, nelūgtie viesi“. Sal. arī „Ārā, ārā pa logu, pa durvīm, pa sniegu, pa lietu, pa salto ziemeli“ u. tml. Circeņiem saka: „Ej pie citiem muzikantiem“; ieliek circeņi kādā kastītē un aiziet uz kaimiņiem: „Labdien, vai ciemiņus gaidijāt?“ — „Kā nu ciemiņus negaidisi!“ Tad izlaiž circeņi, ka mājnieki neredz. Ar ciemiņa pātagu jāsit pa viesiem kaktiem: „Ārā pa durvīm, pa logu, kur esat nākuši“. Kad cep kādreiz maizi, tad jāattaisa tas logs, kurš atrodas tuvāk maizes krāsnij. Kad iešauj beidzamo maizes kukuli krāsnī, tad jāsit ar lāpstu trīs reizes pa loga stenderi un jāsaka: „Ārā, ārā pa logu, pa durvīm, pa sniegu, pa lietu, pa salto ziemeli“. Kad kāposti ar kukaiņiem apmesti, piektdienas vakarā, saulei noejot, trīs reizes galvu sukādams ej apkārt un saki: „Kukaiņi prom, kukaiņi prom“. Peles izdzen Miķeļa rītā uz tirgu braucot. Jāņem kociņš un ejot jāsit gar ceļmalu un jāsauc: „Visi uz tirgu“. Žurkas izdzen, ja iemet 3 naglas un teic: „Ēdat un atēdaties“, vai sviež trīs sauļas smilšu un saka: „Ejta uz citu māju“. Kurmjus baksta ar garu irbuli, uz kā gavēni ir izcepta gaja, un dzied: „Mežā rakt, mežā rakt, Neroc manā dārziņā“; tāpat: „Šuk, šuk, kurmit. nāburg tiesā“. Zvirbuļus aizdzen Jurgu rītā: „Puiši, jums šodien arī jurgi. Ceļaties un steidzaties uz jauno vietu“. Ja kāposti ar kukaiņiem apmesti, piektdienā, saulei noejot, trīs reizes galvu sukājot, jāiet tiem apkārt, sakot: „Kukaiņi, prom, kukaiņi, prom“; ēdi nodzen, splaujot tai virsū un sakot: „Niksti, ēde, zūdi, ēde“; ja kāds šķavā, tad teic: „Kic pelēs, kic spaļos“; ja kāšē, tad: „Dirs spaļos, kamēr vēži vārās“.

Slimības pārņēšana.

Visai parasta ir *slimības pārņēšana* uz citu objektu vai uz citu vietu. Brantu aizdzen ar vārdiem „Brant, izej no miesas iekš smiltim“, tāpat degumu: „Degum, brauc tu iekš smiltim, nenāc vairs

pie manim". Šeit pavēle ne arvien izsacīta otrā personā, bet arī vēlējumu formā. Trumu dzen prom: „Pie suņiem, pie kaķiem, pie vārnām, pie žagatām, pie visiem zvēriem, kas pa mežu skrien, lai tā sāpes piesitas“. „Sāp sunim, sāp kaķim, man vien nesāp.“ Ja cilvēks ilgi sirdzis vai viņam nezināma vaina, tad viņu apmazgā ūdeni ar kapsētas smiltīm, ko izlej un teic: „Lai tā slimība iet pie mietiem“. Izkritušo zobu dod circenim: „Še tev, circen, kaula zobs, dod man dzelzs (tērauda, zelta) zobu“. Slimību sūta pie akmeņiem, uz krūmiem, jūrā u. c. Ja augoni riebuši, tad skaitījuši: „Pie suņa, pie kaķa, pie vadmalas baķa. Kur vainīte bij, tur lai paliek“; arī „Priekš kam tas, tikai priekš zemes un nevis pie dzīva; lai prom, prom lai iet, žūst, nikst, pūst“. Kašķi dzen prom: „Pie žīda kašķis, pie cūkas miegs, man no Dieva žēlastība“; arī „Kraup meže, kraup meže, kraup meže. Lač spalv, vilk spalv“ (3 reizes); pirtī skaita: „Velns pirtī, kašķis mežā, pie zvēriem, pie putniem“, arī „Lai aiziet visas sāpes, bēdas purvā, mežā, pie vārnām, pie žagatām, pie citiem bērniem; tiem ir laika knosāties. Lai atnāk miļā baltā veselība, kā saulīte mirdzēdama“; arī „Visas slimības pie malas — pirtī palāvē. Mums nav vaļas slimot“. Ēdei uzspļauj un teic: „Sunim, kaķim, ne manam bērnam“. Ja bērns saslimis, tad teic: „Pie vilkiem, pie lāčiem, pie sētas mietiem un stabiem, ne pie mana bērniņa“; „lai tā slimība iet pie mietiem“; arī „Priēžu malka, egļu malka, visa laba malka. Projām, projām, pie piedēm, pie eglēm, pie vācu bērniem“; arī „Lai sāp suņam, lai sāp kačam, lai sāp vadmalas bačam“. Žņaudzēju sūta prom: „Žņaudz pelēko akmeni, nožņaudzies“, par vīveli saka: „Kar sausā egles pazerē, lai viņš tur kalst, līdz iznikst“. Trumu aprunā: „Kaisi trumu, kaisi trumu istabas plānā, istabas pakšķī, istabas pasliegsnī, rijas plānā, rijas pakšķī, rijas pasliegsnī, pirts plānā, pirts pakšķī, pirts pasliegsnī“. Zobu vārdi: „Ne tavi, bet pelītes zobīņi sāp. Tā lai ņem sāpīgo zobu, lai lien trejdeviņos kurmjū caurumos, lai aprok trejdeviņas sāpes dziļā Dieva zemitē! Tā pārnesis tev veselību, tev nekaitēs nekas. Zemes dievs, slēdz tavu zemi, lai dus, kas glabāts; kas glabāts, lai sapūst; kas pūst, lai izdēd; kas izdēd, nevar atpakaļ griezties! Amen. Uz tam lai palīdz Dievs Tēvs... Tēvs mūs...“ Galvas sāpes pavasari, kad zosis mājās atgriežas, sūta līdzī zosim: „Visas manas galvas sāpes, ejiet līdzī zosu bariem“; arī „tiklīdz mana roka tevi skars, un tu uz miegu laidīsies, lai tevi tava nelaime atstāj un zūd zuzdama pār gaisiem un trejdeviņiem purviem“. Kad kārpas, tās apsmērē ar svaigu gaļu un gaļu dod sunim: „Ēdim ēdi, sunī, gaļu, apēd līdzī manas kārpas“; tās berzē žīdam pie muguras, sakot: „Še tev, žīdī, nes tu, es esmu diezgan nesis“; tās berzē arī gar mācītāja drēbēm un klusi saka: „Glāb tu to kārpu“, apsien ar sarkanu diegu un to nomet uz

krustceļa ar vārdiem „Lai tevi uzņem žīds, čigāns, nelabs gars“; ar vārdiem: „Ņem mani līdz“, knaiba kārpas un sveiž pakal žīdam ar bārdū, kas pa ceļu iet, jātniekam ar baltu zirgu, diviem jātniekiem, braucējiem („Paņem man kārp“); viesim promejot vajaga teikt: „Paņem līdz, kas man ir lieks“. Ar miroņa kaulu kārpas berzē, sveiž pār plecu un saka: „Ej pie velna un ņem līdz manas kārpas“, raksta uz akmentiņa: „Tu mans kārpu glābējs“; skaita: „Tu te esi nevajadzīgs, tu vari iet ellē, kur velni, te tas nav“ u. tml. Pret sirdskaiti skaita: „Zaļš ozols aug purva malā, vārna šūpojas sausā zarā. Vakarā saule riet, lai tā kaite iet tai līdz“. Pret vasaras raibumiem, pavasari, kad pirmo reizi redz bezdelīgu, ūdeni nomazgā seju un ūdeni lej pakal bezdelīgai ar vārdiem: „Čūras pakal čūrai“; rītos rasā mazgājoties, jāpagriežas pret sauli un jāskaita: „Saulīte, lūdzu ņem prom šos brūnos raibumus“. Kad veļa kauls, sauc pakal diviem jātniekiem: „Ņem mani līdz un manu veļa kaulu ar“. Vēja bultai: „Vilku māte, zvēru māte, atņem tās sāpes un nes tās pār jūru un met tās jūras dziļumos, lai tās tur paliek“. Rozei: „Tētiņ — rītiņ, Laimiņa — māte, nāc un paņem manu rozi; kur tā nākusi, lai pazūd“. Ja mugura sāp: „Visas vainas, klipāžas prom, prom! Vārnas, žagatas, sētas posmos, bumbura bērzos, Kūlaca lielā akmeni, Ruņču mātes tašķinā“. Ēdei jāuzspļauj un jāteic: „Uguns, akmins, tērauds, dzelzs“; „Projām uz mežu, projām“, „Vilkam vilka tiesa, mēnesim sava tiesa, ej tu, kur nākusi“; „Ka tu aizietu pie sausām priedēm un saules neredzētu“; „Eji pie velna, ne pie manis“; „Piecas egles, piecas priedes, seši zaļi ozoliņi, spaļi apakšā, kas no ļauna, lai izput“. Pret nositumu melnu runci nes pusnakti uz kapsētu, nosit pret krustu un aprok pie kapsētas vārtiem; rokot jāsaka: „Melnais runci, paņem līdzī manus bumbuļus“. Plašāki ir čūsku vārdi: „Ko tu nāci niknais zvērs pie tās kristītās dvēseles, tev pašam sava daba, sava vaļa krūmiņos, ežmaļos un mežmaļos; tā ir tava daļa, tava vaļa. Lai tavs dzelons aptinas ap kokiem un akmeņiem, ciņiem un dzimbaļiem, lai tavs dzelons paliek mīksts un šķīsts kā pakulu pavediens“; „Čūska, čūska, kārklu krūmu lidēja, kod praulam, akmenim, ne manam lopiņam“; „Kas tā plusa, kas tā dzīrkste, kas tie aizlaidieni pie cūkas, pie kaķes, pie ruda akmeņa — ar josīti ar pasīti — apkārt tek dzirnutiņas. Tev pieder visa zeme, man pieder dzirnutiņas. Paliec vesels kā dzimis!“ (truma v.); „Trums vērpj durvu starpā, tur viņš vērpj, tur viņš šķeterē. Skrej uz mežu pie kupla kārklu krūma, — tur tu vērpj, tur tu šķeterē; tur tavi tēvu tēvi, tur tavas mātes mātes, — tur tu vērpj, tur tu šķeterē“ (truma v.); kaulu sāpes: „Ej! zemē tava vieta, ļauj strādāt. Dievs glāb tu, prom ak Dievs!“ „Ģikts, izej no miesas iekš smiltīm“; lūzumam: „Sāp sunim, sāp kaķim, man vien nesāp“ (arī sāpju v.). Mātes vārdi: „Tas

lēcājs lai noguļas kur šās mucas tukšos pagrabos, akmiņu starpās, sētas posmos, cistaiņos kokos un rikšu vicās, melnas raganas uguns rotaiņos bērzos, vecos celnos“. Rozes vārdi: „Liela roze, balta roze, sarkana roze, raiba roze, Tev būs mirt, dilt un būt. Lielas sukas lauza sausus kokus, zaļus kokus. Tev būs mirt un dilt un būt. Meties pie dzelzs, pie tērauda, pie zemes akmeņa, pie poda kāršu, pie dzirnav' puses, pie zirga kreisās kājas pakavas; tā būs mirt, dilt, nikt, tā ka vecs mēnesis tiek iznīcināts“; lai visi lopi būtu veseli, tad jānobeņ kūts kaktā skudras un jāsaka: „Kam jānikst, lai nikst skudra“ (lopu v.); nosituma vārdi: „Kīmus, kāmus, kanapuce, lokse, visas vainas vārnām, žagatām rokā“. Ja kāds sabijies: „Lai iznikst visas bailes, lai paliek uz vietas, lai aiziet uz mežiem un udeņiem“. Čūskas aizdzen: „Lielas odzes, mazas odzes, visas kārkļu krūmiņā“; „Uš, neuš, līdi zem siekstas, guli zemē, villa mutē“; „Gaļa čūska, resna čūska, tev pieder iet caur mežiem, caur purviem. Kost, nekost — melns vilks rauj projām sāpes, rauj projām pumpumu. Pēc deviņām dienām ies par žogu žogiem“. Čūskas ved uz mežu Lielā Piektā, apvelkot apkārt mājai kuplu zaru un sakot: „Visi zalkša kungi man pakaj!“; tāpat čūsku vārdi ir: „Trīs odzes ielidušas sīkā čūkšņu krūmiņā; viena bija melna, otra raiba, trešā ruda. Šķīpaties, vara vārti, lai tie visi cauri lien“. Tiesas vārdos ir: „Zaļa čūska, melna cūka, aprij tās kunga dusmas, kas pret mani grib celties“.

Pārnešanu uz citām personām izdara ar objektiem, tos izliekot, lai kāds paņem vai arī tieši. Kas grib vajā tikt no izsitumiem, tam vajaga nolikt kociņu kaut kur un teikt: „Kas to uzņems, tam lai tā vājība pielīp“. Ja kādam ir klepus, jānomet kāda lieta zemē, jāuzspļauj un jāsaka: „Lai to vainu paņem tas, kas lietu paņem“. Kad drudzis — jājāj uz slotu pa ceļu, un kuŗš pirmais uzbildina, tam atbild: „No manis pie tevis“. Ļauno drudzi, no kā nevar tikt vajā, var citam atdot, kad deviņus rītus iet pa lauku, un kuŗu cilvēku satiek, tam dod labu rītu; ja svešais labu rītu saņem, tad slimniekam jāsaka: „Lai mans drudzis tev paliek“. Kad drudzis nāk, tad jāņem maize, jāgriez ap sevi apkārt un jādod sunim. Kad suns apēdis, tad jānoskaišas, jāķeņ suns aiz auss un jāsit sunim ar kādu drēbes gabalu un jāsaka: „Ej tu projām ar visu manu nelaimi!“ Raksturīga ir vainīgā pirksta kristīšana kāda cilvēka vārdā. „Kad tu pirkstā iegriez, tad tev būs to tūlīt satīt un par lelīti nosaukt, it kā mazu bērnu, pēc tam tu to vari nosaukt par Liželi, Griečeli, Mādžiti, Libiņu, Babiņu, Aniņu, Nadiņu u. v. c. Ja būtu īkšķis, tad vari nosaukt: Krišeli, Miķelīti, Jancīti, Jēpīti, Jurīti u. t. jopr.“

To izdara arī *tieši*: Ja satiek kādu paziņu un sveicina un grib

no kārpām tikt vajā, tad klusu saka: „Sapem! kas man, tas tev!“ Kad drudzis, tad dusmīgi jāuzsauc otram: „Ka tev būtu tā nelaime, kas man“. Ja slimniekam labudienu dod, tad drudža slimnieks klusi atbild: „Lai tev tas, kas man!“

Tas jo sevišķi ir pret *lāstiem*, preti darot; tad saka: „Lai tev pašam notiek tā, kā tu esi man gribējis darīt“. Kad otrs lād, tad vajag teikt: „Tev pašam, tev pašam“. Ja kāds lādēja, lādamais aizmeta krustu, pagriezta lādētājam muguru un teica: „Lai tas lāsts notiek tev pašam“; sal. arī, kad mēlē pumpa; tad jāiespļauj lindraku stērbelē un jāsaka: „Kā tu mani aprunā, tā lai citi tevi aprunā“.

Ļaunuma aizdzīšana.

Aizdzīšanai atrod palīgus vai arī tieši uzrunā vainu. „Paņēmu skalu, nodūru velnu, atskrien melns suns, nokoda sāpes, atskrēja melns kaķis — pārkoda sāpes“ (dažādām v.); „Atstāv tu veļa ragan no svēta cilvēka miesām un dod tam svētam eņģeļam vietu, tas ir ah un oh“ (visādām vainām); „Deviņi melni zirgi, deviņi melni vīri, deviņi melni suņi saskrēja, sabrauca trīs ceļa jūtēs, trīs akmiņu starpās. Tur viņi saķēra, tur viņi saspēra, tur suņi saplēsa, kas manu bērniņu baida, kas tam neļauj gulēt“; „Vecos laikos, vecos laikos, vecā mēnesi, vecā mēnesi, gaismīgai austot, gaismīgai austot, saulītei lēcot, saulītei lēcot, ar vēju, ar vēju, atpakaļ, atpakaļ maza bērniņa veselība, maza bērniņa veselība“. „Melns suns it por tyltu, mat ar asti uz vīnu pusi, mat uz ūtru, lai jis izmat trumu“ (truma v.); „Balta ola jūrā guļ, vaļa svārpsts apakšā; nāk trīs svētas jumpravas, liepas slotas rokā; nāk Jēzus, Pēters, sagriež to nelaimi, izslauka tās trīs svētās jumpravas, izslauka no cilvēka miesām“ (truma v.). „Trīs meits staiga pa lauku, sarkans rozs rok, mēs palūdz mīļš mārs, lai aiznes sarkans rozs, Tas aiznes sarkans rozs aiz deviņem celiņem, aiz deviņem kalniņem, aiz deviņem akmeņiem, liela pora vidīne, spaidedam, krustedam, tur ieliek sarkans rozas, ar kreise papediņ diviņ reiz iebraude, lai nepumst, lai neaug, lai netek asens, lai iznikst kā vecs mēness, kā vecs postal, lai novist kā por zāle.“ Vēdera vārdi: „Trīs dienu vesels, trīs dienu nevesels. Vājums aizies tādā vējā, kādā nācis. Zudis kā pirts gariņš, aizeij, aizeij sētas posmos, vārnas knābi, žagatas astē, vecās Kasarietes cepurītē. Trīs dienas nevesels, trīs dienu vesels, cep karašu, nāc atkal“. Liesas v. „Liesa, tev jābēg no šī lopa gar sauli, gar mēnesi, par treju kungu pagastiem un atpakaļ vairs nav jāatgriežas. Kas iekš tā lopa dzīvs, tam būs nedzīvam tapt“; bērnu v.: „4 istabas pakši, 4 galda stūri, 4 melni vīri, 4 melni suņi, 4 melni gaiļi, zila žagata, zaļa žagata, raiba žagata, zeltīta žagata. Ar Jēzu Kristu lai guļ saldu miegu

maza bērniņa veselība. D. T. D. D. D. sv. g. Zila, zaļa, raiba, zeltīta — visas žagatas kopā, lai nosprāgst, lai sapūst, lai nebaida manu bērniņu“; „lai ķērc vārnas, žagatiņas, kunga bērni spilvenos; tev ir jāguļ“. Sal. „Četras galda kājas, četri galda stūri. Četri istabas pakšķi; trīs žagatas: melnā žagata, raibā žagata, zaļā žagata. Trīs melni suni, trīs melni kaķi manu bērniņu sargā“. Sāpju v.: „Rītos, vakaros melns krauklis laižas, aiznes N. galvas sāpes“; „Uguns liesmas sadedzina lielus kalnus; izkausējat jūras viļņus, aiznesiet cilvēka sāpes“; „Vilka māte, zvēra māte, sāpe, plusa skrien pa trim pagastiem: Seces, Sērenes un Daudzses. Nu lai nostājas tā sāpe tam cilvēkam“. „Mazs, mazs ķipariņš skrej dien un nakti vezdams apkārt mānu šūpulīti, manu bērniņu sargādams“ (bērnu v.); „Ai, ai, ai, vai, vai, vai, kur, kur, kur, tur, tur, tur prom; Dievs, Dievs, palīdzī, rau veln' ar, vai kur tur: Dievs, Dievs, Sv. Gars“ (truma v.); „Trīs melni vīri, trīs melni zirgi — velk; tai nelaipei tā melnā lopa būs mirt iekš maniem nagiem! Nāks Pērkonis, pirmais un pēdīgais, to spers uz tīra klāja lauka pelnu pelnos, pišļu pišļos, pa deviņām asīm zemē“ (viveļu v.); „Saejīt rogi, nogī, nūdurīt šitu voti; byus nabyus lobums, a moksa to byus“ (augoņa v.); „Še es tev atnesu, ko tu esi gribējis, bet atlaidi man pie pirmās veselības“ (miroņu v.).

Aizdzišanu izdara arī tieši, *piesaucot augstāku spēku* palīgā: „Palīdz, Dieviņ, liemeni griezt — caur priedes slauni, caur egles slauni, caur ērkšķu krūmu, caur ozola galotni! Tad nākat, trīs svēti Pēteri, ņemat to tērauda zobenu, sitat to kaulu: kauls jūti, kauls jūti! Nu nākat, trīs Jāņi, tad ņemat to tērauda zobenu, sitat to kaulu: kauls jūti, kauls jūti!“ (mežģijuma v.); „Plusa bēdzi, plusa bēdzi, kaut arī būtu trīs deviņas plusas. Miļā Māra iet pa silu plikām rokām, basām kājām. Viņai pašai ileni rokā; nu tevi badis, nu tevi durs, bēdz plusa, bēdz triju ceļu jūtis, akmeņu starpā uz Jēzus pavēlēšanu. Ozianna, sit viņu plānā, sit viņu plānā“ (plusas v.); „Skrei ārā tik ātri kā tu ienāci, ja tiepsies, saukšu pērkonu, kas tevi spers par vara sētu un iespers beidzot tais zemes dziļumos“ (trakuma v.); „Trīs septiņi pērkoņi, trīs septiņi zibeņi nodzen šo suņa bērnu no šo cilvēku; tur tu viņu nodzen, tur tu viņu panāc, jūras malā pie balta akmiņa, tur viņa kauliņus saslien“ (pret lāstiem). „Ak ugunā Dievs, ak ugunā Dievs, izglāb šo bērniņu no tām nelaimes vātim“ (pūšamie v.).

Plusai ir *draudi*: aizdzien arī pats: „Mūc, mūc, plusiņ, es tevi dzišu, es tevi panākšu, es tevi noķeršu, es tevi sītišu, es tevi šautišu, es tevi raustišu dzelzu ecēšām“. Sal. kašķa vārdus: „Kāsi, ej ārā, tu kāsi no N. N., nekasi N. N. miesā! kāsi, ej ārā, tu, kāsi no N. N., nekasi N. N. kaulu; tu kāsi no N. N., nekasi N. N. kaulu; tu

kasi no N. N., nekasi N. N. sirdi. Ej gar jūru, kasi jūras olas, kasi jūras smiltis, tās tev gardākas nekā N. N. miesas. Nenāc mājās, suņi, kaķes tevi saplošis, suņi, kaķes tevi saplošis“. Arī kārpām draud: „Tevi durstis, tevi knaibis, kamēr tu izniksi“.

Ir tieši draudi, sviestu kuļot, ja tas neiet kopā: „Došu cūkām“; „Ja neiesi kopā, došu cūkām rokā“; „Jāiet, jālej būs cūku silītē“. Tāpat: „Mūc, mūc, bēdz krūšu sāpe, es tevi dzišu, es tevi panākšu, es tevi saraustišu ar dzelzu ecēšām“ (krūšu sāpes). „Ņem tu, ņem tu, es arī ņemšu, tev to es atdošu, kas man ir lieks un tad to tev atņemšu“ (krūts sāpes); „Es to plusi mežā dzišu, bērzu vicām savicošu, ne tam vajga, ne tam došu, septiņas aitas sagremos“ (plusas v.); „Es apmierināju plusas slimību, dūrēju, galvas sāpes, pēkšņas lēkšanas, nobailes: nostājas, nekustēt nekustas šis Jāņa galvas sāpes“ (plusas v.); „Es sienu tev tavu drudzi iekš tā vārda Dieva tā Teva. Es sienu tev tavu drudzi iekš tā vārda Dieva tā Dēla. Es sienu tev tavu drudzi iekš tā vārda Dieva tā cienīgā svētā gara“ (drudža v.); „Rita vējš, vakara vējš, ziemeļa vējš, dienvidus vējš, tukšumu vējš un viesuļa vējš. Es aizslēdzu tam meža suņam viņa kājas, zarnas un rikli“ (pamašu v.); sal.: „Ar kādiem vējiem ir dasitušas, ar tādiem var ar aiziet, ir ar ziemas vējiem, no ej ar ziemas vējiem, ir ar vasaras vējiem, no ej ar vasaras vējiem, ir ar rita vējiem, no ej ar rita vējiem, ir ar vakara vējiem, no ej ar vakara vējiem, ir ar Tukšumu vējiem, no ej ar tukšumu vējiem, ir ar Ūdeņu vējiem, no ej ar ūdinu vējiem, ir ar Astru vējiem, no ej ar austru vējiem“. „Nelaime, es tevi glābšu, dzierkste, es tevi siešu“ (dzirkstes v.); „Es esmu tev atradis un žņaudzu tevi, tiekams tu to lopu dziedē un dzenu no viņa ārā visus dzīvus kustoņus, visas jaunas lietas; (dzirkstes v.); „Spaidu, spaidu, ko es spaidu; dzirksti spaidu, dzirksti spaidu. Brauku, brauku, ko es brauku — dzirksti brauku, dzirksti brauku. Pūšu, pūšu, ko es pūšu — dzirksti pūšu, dzirksti pūšu. Caps! pa d . . . laukā!“ (dzirkstes v.); priekš klibiem zirgiem: „Es turu tevi, es sienu tevi, es neatlaidīšu tevi, iekams būsi kāju dziedinājis un dzesinājis sāpes un slimās asinis“ (lopu v.); „Vienā galā gaisa skrējējs, otrā galā zemes līdējs. Lācis tup vidū, es visiem priekšā. Kas to netic, tam lai zobī izkrit, acis iztek, nagi nokrit, ausis nožūst. Tas ir tiešām tiesa. Amen.“ (mežģijuma v.). „Džerkste, es tev piekodināju un pavēlu uz Jēzus vārdu, ka tev nav brīv čikstēt, nedz sāpēt, nedz savilkēt, nedz klauudzēt, bet turpretim izdilt un iznīkt kā vecam mēnešam, kā vecām sarūsējušām lietām“ (dzirkstes v.); uguni vārdo: „Kaunies tu uguns, tavi ienaidnieki tevi dzen projām“; „Es tev saku, uguns viesi, esi man paklausīgs, neķer tālāk, kā tu esi saķēris“; sal. „Ti, ti, ti, lakstigala,

ti, ti, ti, manu labo putniņ, šē tava daļa, neņem pate savu roku"; arī „Stāvi plēzdams uguns durdams, trakais uguns, ej caur zemi durdams. Stāvi kā rāmais". Truma vārdi: „Trums, trums, truma kauķis, kauc kā suns, burksti kā paute, pārsprāgsti kā pauts, kā mieža grauds". „Tu nodēdejsē dzierkste, tu plurksti un lurksti. Izkūp kā dūmi. Tav jāiznikst, tav jāiznikst, tav jāiznikst, un es tevi nokaušu kā cūku" (dzirkstes v.); „Trīs kalni priekšā, trīs pakaļā; seši kalni priekšā, seši pakaļā; deviņi kalni priekšā, deviņi pakaļā, deviņi kalni pakaļā, deviņi priekšā; seši kalni pakaļā, seši priekšā; trīs kalni pakaļā, trīs priekšā. Es tecēšu uz deviņām ceļa jūtēm, turēšu rokā deviņpūžu saites un sacīšu: „Griez ceļu, griez ceļu, griez ceļu! Tu es iekš tā vārda... piesiešu visas nelaimes: plēseju, dūrēju, caurēju, kārtāksli, pumpuunu, sērgumu un pikoni. N." (visādām slim.); „Es esmu tevi atradis un tevi žņaudzis, tiekams tu to koka tārupu dziedini un dzeni no viņa ārā visas ļaunas lietas" (dzierksts v.); „Visi kāši, kas nākuši tai Dieva pasaulē, kā garie, tā arī īsie, jums būs atstāt katru, pie kā jūs esat ķērušies, un to es apzvēru caur to Kungu Jēzu Kristu, kas ir mūžam tas sāpju un bēdu palīgs istā brīdī" (kāsus v.); „Mazs, mazs viriņš sēd uz ozola celma. Liepu slota rokā. Mērc un slaka, mērc un slaka. Pumpuram būs slāpt, pumpuram būs slāpt" (rožu v.); „Tā roze, izej no savas vietas, tu esi viens pūslis paliekams, kad tu būsi izgājis no viņa laukā" (rožu v.); „Atstāj tu veļa ragan no svēta cilvēka miesām un dod tam svētam eņģeļam vietu" (visām vainām); „Reita vējš, vokora vējš, dūd tai vainei N. veseleibu" (visādām slim.). Sal. lūgšanu: „Ak Kungs, pildi tik pilnu manu zirgu stalli, kā tu to mēnesi esi pildījis! Septiņdesmit septiņi mēneši un septiņdesmit septiņi mēneša atspidumi, septiņdesmit septiņas saules un septiņdesmit septiņi saules atspidumi, septiņdesmit septiņas zvaigznes un septiņdesmit septiņi zvaigznes atspidumi — tie lai manus zirgus apsargā no burvjiem un raganām, un kuņš pie mana zirga grib likt burt, tas lai tā nospīd un nobālē kā mēnesis" (lopu v.); *Uzmudinājums* ir uguni kurot: „Dedzies mana uguntiņa, es tev došu baltu vistu ar visiem cāliņiem", bet vakaros to aprauš un saka: „Čučī mana uguntiņa Bez kājiņu midzenī, Lai atnāca ciema meitas Pie manas uguntiņas" u. tml., arī „Čučī mana uguntiņa kā pelīte midzenī, Neaun kājiņas, necel spārniņus"; „Čučī mana uguntiņa, netec ciemā, supī tevi nories, meitas tevi nobadis etc.". Parasti šīs pavēles ir saistītas ar kādu noteiktu darbību. Tām var būt arī aizlieguma vai lūgšanas pazīmes. Tā raganām „Pie manām piena samazgām neķeraties, tad jūs savu pienu samaitāsiet, jo manas govīs apzaļotas; kad jūs ķersities pie mana piena, tad jūsu piens, sviests smirdēs, ka neviens

cilvēks neēdis no jūsu piena un sviesta, tik cūkas ēdis no jūsu piena un sviesta"; sal. lūgšanu druvai: „Laid man, druviņ, atsēsties, Paliec pati tu tepat; Ne tu mana nasta esi, Ne es tava nesējiņa“.

Palīgā ņem *analoģiskas izdarības*. Kārpu aizdzen, ja pārgriež ābolu uz 3 daļām un apsmērē kārpu, ar vārdiem: „Tā kārpa tāpat izniks kā tas ābols“; prom sviežot pār plecu kādu pārgrieztu augli, ar ko kārpa spaidīta, teic: „Sapūsti, augli (ābol), sapūsti, kārpa“; kartupeli pēc spaidīšanas aprok zemē: „Kā šis kartupelis sapūs, tā arī šis kārpas sapūs“, arī: „No zemes tu esi ņemts, par zemi tu topi. Jēzus Kristus tavs Kungs tevi uzmodinās pastara dienā“. Līdzīgi ir pie citiem objektiem: kokā iegriež tik robiņu, cik kārpu, un aprok zemē: „Lai tā sapūst manas kārpas, kā šī nūjiņa, tā lai aiztek manas kārpas“; diedziņā met tik mezglu, cik kārpu, un aprok: „Ar šo diedziņu lai satrūd manas kārpas“; arī: „Sapūsti, diedziņ, noejat, kārpas“; „Lai tā satrūd manas kārpas kā tas pavediens“; „Lai kārpas izdilst kā mēness izdilst“; aprok olu ar 3×9 caurumiņiem: „Lai nopūst šis kraupis, kā sapūst šis pauts“; „Lai iznikst kārpas tāpat kā šitais maitas kauls“; sal. par maitas kauliem: „Pilni pūri boltu bārzū, Pilni lauki maitas kaulu; Kas tūs bārzū izskaiteis, In tūs kaulus salaseis, Tam pamašas poris“ (pamašu v.); „Kaut tu sapūtu kā šī maita“; berzē gar mironi: „Lai pazūd kā šis mironis“; berzē gar sterbeli: „Lai pazūd kā svārku sterbele nodilst“. Sal. — ar svārku sterbeli tulzna 3 reizes jārīvē un jāsaka: „Lai tava mēle nodilst kā mana svārku sterbele“ (tulznas v.); arī pārējos izteicienus „Suns tek uz Rīgu, suņa bērni pakaļ tek. Tā lai aiztek vērmeles kā tie visi suņi“ (vērmeļu v.). Ja vasaru grib atvairīt lietu, tad jālien kādā kārklu krūmā un jāplēš kārklu krūms ar rokām un jāklīdz: „Izplēties kā šis kārklu krūms“. Tūdaļ lietus debess sākot dalīties — lietus nelīstot. Sal. rožu vārdus: „Trīsdeviņ jūrs ūdeņ, trīsdeviņ jūras akmeņ, izspārdes, izplakstes, trīsdeviņ rožvārd, izspārdes, izplakstēs šo svētu roz“.

Salīdzinājumi.

Pavēles var būt arī paplašinātas ar *salīdzinājumu*, ar dīlstošu, zūdošu objektu. Visai iecienīts ir *mēness*. Ja kārpas grib nodzīt, jāiet ap pusnakti laukā, jāskatās mēnesi un jāteic: „Lai manas rokas ir tūk tīras kā šis mēness“; sal. — kārpas vajaga nostādīt pret mēness stariem, griezt ap tām pirkstu apļus un skaitīt: „Mēnesi spožais, mēnesi jaukais, atņem man šo, tad būsi labdaris“. Vakarā, kad skaidrs mēness, jāiet ārā, rokas jāpiespiež pie vainas un jāsaka: „Tā kā tas mēness pie debess pazūd, tā lai pazūd mana vaina“ (iecir-

tuma v.). Kad ēde, jāiet ārā vecā mēnesī, jāmazgā mēness gaismā un jāsaka: „Lai pazūd ēde kā vecs mēness“ (ēdes v.). Sal. „Izniks, izniks kā dilstošs mēness“ (kārpju v.); „Izdilst kā mēnestipš“ (kārpju v.); „Lai tā izdilst kā tas mēness“ (kārpju v.); „Iznikstat kā mēnesnica“ (zobu v.). Visai bieži sastopama ir kombinācija: „Izdilsti kā vecs mēness, sakalsti kā pura niedre, izdēdi kā vecs mironis“ (zobu, plusas, uguns, sāpju v.). Par mironi sal.: „Dusi, mani zobu sāpe, kā dus šis mironis“; arī: „Nomirst mana zobu sāpe“. Lai zobi nesāp, tos arī apspaida ar miroņa roku; sal. arī: „Izdilsti kā miroņa roka, satrepi kā vecs prauls, salūsti kā purva niedra“ (ēdes v.) un „Izdilsti kā vecs mēnesis, kā miroņa miesa, kā mātes pirmdzimtais, kas sauli nav redzējis“ (truma v.). Tā ir vainas mirināšana ar analogiju miršanai, iznīcībai. Citas variācijas mēness vārdos ir: „Lai izzūd kā vecs mēnesis, kā bērza tāss“ (ievainojuma v.); „Kā vecs laiks, kā vecs mēness, kā veca drēbe“ (veļu kauls); sal. „Pūst un sapūst, mirst un nomirst, nīkst un iznīkst kā vecs mēnesis, kā tilta sija, kā veca sēta, kā sniegs, kā tabaku dūmi“ (ēdes v.); „Izdeld tu kā pelus“ (rožu v.); „Tu saplok kā ūdens burbulis, kā vecs mēnesis“ (audzēja v.); „Lai izput kā vecs mēnesis, kā pirts siltums, saaudzis, sarepējis kā vecs bērzs, kā vēža mugura“ (pušumu v.); bieži ir pieminēts līdz ar to arī *pūpēdis*. „Lai iznīkst kā vecs mēnesis, kā vecs pūpēdis“ (acu v.). „Lai iznīkst kā pērnais pūpēdis, kā vecs mēnesis“ (tārpu, ēdāju v.); „Labrit, labrit, tu audze, labrit, labrit, tu audze! Es dome, ka tu augt, tu iznīkst. Lai tad tu es iznīkst kā vecs mēness, kā vec drēb, kā vec pūpēds“ (truma v.).

Par pūpēdi sal. „Sakrīt kalni, sakrīt lejas, iznīkst, izput kā vecs mēnesis, kā vecs pūpēdis“ (truma v.); lūzumī v. „Trejdeviņi trūkumi, trejdeviņi lūzumi, trejdeviņi griezumi izzūd kā pūpēži“; „Iznīksti kā vecs mēness, kā lietus mākulis. Sakalsti kā koks, nobāli kā lapa, saploc kā ciņa cērps, nobālē kā zila drāna, iztrupī kā pūpēdis“ (truma v.); „Liesa, tev jābēg no šī lopa gar sauli, gar mēnesi, gar treju kungu pagastiem un atpakaļ vairs nav jāatgriežas. Kas iekš tā lopa dzīvs, tam būs nedzīvam tāpt. Iekš tā vārda tam būs izdilt kā vecam mēnesim un izputēt kā vecam pūpēdim“ (vīveļu v.). Sal.: „Tik mīksts lai paliek kā pūpēdis. Tāpat vēl par mēnesi: „Sietip sijāt, asinis liešan tek kā saule, tek kā mēnesis, iznīkst kā vecs mēnesis, kā lietus mākulis, nobāl kā zila drāna, slāpst kā plāns un iznīkst kā pirts gars“ (kaulu sāpes); „Iznīksti, izdilsti kā vienas dienas gaņums, kā vecs mēness, kā zvirgzda akmens caur žogu sviežot“ (dzirkstes v.); „Nīkst vīveles tā, kā veca laika saul un mēness iznīkst, tā kā gaila

dziedāšana, kaķu brēkšana, suņu riešana, cūkas rukšana" (vīveju v.); „Lai tev sirds ir kā baltait vill, kā rīta rasa, kā saules stari, kā mēness noiedams" (tiesas v.).

Analogija vai pretstats ir pamatā kārpu un citiem vārdiem, ko skaita, kad *mēness* spīd, berzējot vainas; „To, ko es redzu, tas spīd un dilst, un ko es redzu un trinu, tas dilst" (veju kaula v.); „Ko es redzu, tas spīd, ko es trinu, tas nīkst" (veju kaula v.); „Ko es redzu, tas lai paliek, pie kā es pieķeru, tas lai noiet" (ēdes v.); „Ko es redzu, tas lai paliek, ko es neredzu, tas lai iznīkst" (kārpju v.); „Dilst mana laimīte, kā sadilst mēnesspīš" (truma v.); „Lai tas izdilst, ko es lūkoju, un lai tas aug, uz ko es skatos" (trumu v.); „Kam jāaug, tas lai aug, kam jādilst, tas lai dilst" (truma v.); „Ko es spaidu, tas lai iznīkst, un ko es redzu, tas lai pieaug" (truma v.); „Ja tu esi audzējs, tad audz, ja dilējs, tad dilsti" (truma v.); „Ko es ieraugu, tas lai paliek, kam es pieskaros, tas lai pazūd" (kārpju v.); „Ko es taustu, tas lai dilst, ko es redzu, tas lai aug" (kārpju v.); arī: „Ko es redzu, tas lai aug, un ko es neredzu, lai izdilst kā vecs pūpēdis", vai: „tas lai nīkst", arī „dilst" u. tml. „Ko es redzu, tas lai paliek, pie kā es pieķeru, tas lai noiet" (kārpju v.). Sal. „Mēness aug; spīdēji, trumi, dziedzeji iznīkst, izput, izdel" (dziedzēju v.); „Mēnesi, ja tu vēl neesi pilns, tad še manas kārpas, un esi pilns" (kārpju v.). Sal. „Es mazgāju kārpas; mēnesis nesis pa logu ārā" (kārpju v.); „Ko es redzu, tas vairojas, un ko es satveru, tas nozūd kā nāve iekš kapa" (truma v.); arī: „Lai aug, kam jāaug, lai dilst, kam jādilst" (kārpju v.); „Kas ir spīdējis, tas lai spīd; kas nav spīdējis, tas lai pazūd" (kārpju v.); sal. arī citus vārdus ar mēnesi, kur mēnesi lūdz slimību līdzī papēmt prom. „Labais mēnesi, es tev sūdzu, tās zobu sāpes mani moca. Es tev lūdzu, ņem tās no N. pie sevis" (zobu v.); „Es meklēju tev, mēnesi, ar divām spīcēm, kā mani zobiem nebūs svīst, ne karst, kamēr es tev neredzu ar trim spīcēm" (zobu v.); „Ližas zobi sāp. Es redzēju mēnesi diviem stūriem. Ližas zobi lai nesāp, lai paliek veseli, kalcit redzēšu mēnesim trešo stūri" (zobu v.). Sal.: Kad jaunu mēnesi ieraugot, tad jāsaka: „Ak tu Dievs, es ieraugu Dievam jaunu kara vīru. Šķirmi, veiksmi darbinām, sātu, gausu maizītei. Visas sāpes akmeņi, mani visa veselība".

Mēnesi piesauc kopā ar *sauli*, debesi un zvaigznēm: „Saule, zeme, debess, zvaigznes, Dieva Dēls, Svētais Gars, palidzi man to cilvēku paglābt un tās sāpes atņemt" (rožu v.). Sal. „Kauls iekš kaula, miesa iekš miesas kā saule un mēness iet savā vietā" (sāpju v.); „Atgriezies kā saul, kā mēness save vece vietē" (lūzuma v.); „Diena aust, saule lec, mēnesis tek pret sauli par labu roku" (lūzuma v.). Sal. „Tik vien

kaites un vainas pie mana lopa grib darīt, cik saulīte ar mēnesi satiekas tecēdami“ (lopu v.); „Kauls iekš kaula, miesa iekš miesas, kā saule un mēness iet savā vietā“ (sāpju v.); „Ak Kungs, aizsūti visas tās dusmas uz ziemeļu pusi, kur saule un mēness nespīd un kur nekāds vējš nepūš“ (tiesas v.); „Tur ir pasaulē trīs draugi. Tas pirmais ir mēnesis pie debesīm, otrais ir ozols mežā, trešais vēzis jūrā. Tā kā tie trīs draugi nevar pie viena galda sēdēt un sāli ar maizi kopā ēst, tā lai arī tai mātei, tam tēvam, tam dēlam tas zobs nesāpētu“ (zobu v.). Tāpat: „Stājies, mēness, stājies, saule, tušķum tēvs, tušķum māte, lai viss notiek, kā es gribu“; sal.: „Saulīt šurpu, mēness turpu“ (vēdera v.); „Iededzies, saule, mēnesis, un nomērdē to vainu, un spožas zvaigznītes, nākat palīgā“ (tārpu, ēdāju v.); „Lai noiet kā saule noiet, lai noiet kā mēness noiet, lai noiet kā zvaigznes noiet, lai noiet kā ziemeļvējš“; „Griezies, saulīte, griezies, mēness, griezies, nabīņa, vecā vietā“, arī „Saulīte šurp, saulīte turp, griezies, nabīņ, vecā vietā“ (saraustišanās v.). Sal. saules vārdus: „Atspīd, saulīte! atspīd, saulīte! velc baltu kreklu mugurā, met melnu kreklu jūriņā; gan jūras meitas izvelēs ar sudraba vālitēm“; šeit pieminētas arī jūras meitas. Sal. „Lai sasilst ar saulīti“ (pūšamie vārdi); „Div' upītes strauji tek, trešā tek liču loču. Tai devītā līkumā divi balti maitāj mēnesi, maitāj sauli, maitāj tā cilvēka veselību. Paliek spožā saule, paliek spožs mēnesis, paliek tas cilvēks pie savas veselības“ (vēdera v.); par sauli sal.: „Maļu, maļu, ko es maļu? Sava vīra bikses maļu. Atsagrieze mans vīriņš Kā saulīte debesis“ (mīlestības v.); arī pie maizes cepšanas: „Maizīt kā saulīt, cepēja kā kūka“. Sal.: „Liesa, tev jābēg no šī lopa gar saulī, gar mēnesi, gar treju kungu pagastiem un atpakaļ vairs nav jāatgriežas. Kas iekš tā lopa dzīvs, tam būs nedzīvam tapt“ (liesas v.).

Saule savukārt kombinējas ar *lietu*: „Aizej, lietī, rūkdams, kaukdams, Atnāc, saulīte, ligodama“ (lietus v.); „Aizej, lietī, rūkdams, kaukdams Pie tiem melniem igauņiem. Atnāc, saulīt, spīdēdama Pie mums zelta latviešiem“; „Aizej, lietī, rūkdams, kaukdams, Kur tie melleie ļautiņi dzīvo, Atnāc, saulīt, spīdēdama, Kur tie baltie ļautiņi dzīvo!“ (lietus v.); „Aizej, lietī, rūkdams, krākdams, Kur tie melnie ļautiņi dzīvo; Dubļos viņi mazgājas, Vircā viņi skalojas“ (lietus v.); „Saules taks iet par jūru, uz to taku dzelzu stabs, uz to stabu dadža lapa; dadža lapa, es tev duršu — liesa maita, tev būs sprāgt“ (liesas v.); „Pāri, pāri, lietutiņ, Par šo zemes gabaliņu! Listi citā zemītē, Burbulišus mētādams“.

Salīdzinājums ir arī ar *rasu* dziedzeņu vārdos: „Izputi, dziedzer, kā kūku sūdi, kā rīta rasa, kā sācies, tā beidzies — lai tevi iepūš ziemēla vējš dziļā jūrā“; „Iznīksti, kārpa, kā pirts gars, kā rīta rasa“

(kārpu v.); „Tūkums lai izzūd kā lapas no kokiem un kā rasa no zāles“ (tūskas v.); „Tavām galvas sāpēm vajaga pazust kā koka lapām, kā rasa no zāles izzūd, kā līķis kapā satrūd“ (galvas sāpēm). Sal. „... tam vajaga pāriet kā dūniem no jumta, kā līķim no kapa, kā rasai no zāles...“ (rožu v.); „...tā vajaga tavai rozei, Pēter, pazust kā rasai no zāles...“ (rožu v.); „Tās rozes lai izput kā dūmi gaisā, kā migla un kā rita rasa vējā“ (rožu v.). „Lai izzūd tās sāpes no šī cilvēka miesām kā migla vasaras ritā, kā rasa siltā dienīpā“ (saraustišanās v.); „Izputi kā cūkas žults, kā rita rasa“ (trumu v.). Sal. „Izzūd kā migla, kā vecs mēnesis, kā rita rasa“ (kārpu v.); „Lai nozied un izgaist tā kā rasa saulē“ (kāju v.); „Kā kazas sviedri, kā loga rasa no rita izceļas, kā pūpēdis uz vakaru lai saplok, kā ūdeņa burbulis“ (mandeļu v.); „To ķīlu, ko es šē atradu, Dievs, dod, ka tā pazūd kā viens plosidamies vējš, kā rasa no zāles, kā lapas no kokiem“ (kaulu v.); lai iznikst kunga dusmas kā pavasara ledus: „Es pie kunga aiziedamies Ledu bāzu kabatā, Lai izkusa kunga dusmas Kā šis ledus gabaliņš“ (kunga v.).

Salīdzinājumi ar *ūdeni*: „Izdērdi tu kā tas ūdens iekš tā Krusta cauruma“ (lopu v.); „Čūkstī kā ūdens, ko karstā speltē lej! Es aizbāžu N. muti, lai paliek mēms maniem vārdiem preti“ (tiesas v.); „Lai tu saploc kā ūdens burbulis un izniksti kā vecs mēness“ (audzēja v.). Sal. „Lai kā jūras smiltis izput, kā jūras burbulis saplok trums“. „Nostājies kā jūras vilnis“ (zobu sāpes).

Ir salīdzinājumi ar *dūmiem*. „Kungu vārdi manā rokā, kunga padoms manā kabatā, kunga prāts zem manas kājas papēža — kunga dusmas lai aiziet kā dūmi“ (kungu v.); „Tiesas kungī, ko jūs domājāt, — jūsu domas manā kultiņē, dzelzis man apkārt, tērauds gar manu sirdi, sudrabs uz manas galvas. Lai izšķīst jūsu dusmas kā dūmi pa skursteni, kā migla pa gaisu!“ (mīlestības, kungu v.); „Lai izkūp, lai izsmird skauģim visas domas kā šie dūmi, lai izsprāgst skauģa acis kā šī dzērves acs, lai velns iet un mūk pats no sava sūda“ (maziem bērniem); „Tad nu mans skauģis, ienaidnieks, palieci nu, kā nama dūmi un migla izšķīst“ (maizes v.); „Lai izput, lai iznikst kā dūmi, kā migla, kā tvaikā smagais pura gais. kā tvaikā smagais pura gais, kā jūras niedra“ (kakla v.). Sal. arī: „Lai sakalst vātītes kā nama vadzītis aiz uguns“ (uguns v.). Sal. arī: „Lai izput kā pelni, kā uguns dzirstelīte“ (liesas v.); sal.: „Tā kā izgaist šie pelni, tā lai izgaist tava vaina“ (kritamā v.); „Viņam vajaga izputēt kā pelavām iekš vēja“ (liesas v.); „Lai tu pazūdi kā putekļi pa gaisu“ (kārpu v.); „Bāz maisā, svied gaisā, lai izput kā pišļi“ (zagļa sasiešana).

Plašāks salīdzinājuma teksts ir: „Balta vista pelnos guļ, vēl jo baltāka nekā jūras putas. Mijā Māra, zelta slotiņa, saslauki, savisti,

satisti, saloki, saspaidi. Tev būs iznikt kā oša lapai! Kā vecam mēnesim tev būs izputēt, kā vecam pūpēdim! Tev būs sakalst kā vecam cūkas sūdam — kas tā nelaiمة! Kas ciets ir, tam būs palikt tik mikstam kā vilnai — kas tā nelaiمة!“ (truma v.). Bez tam ir salīdzinājumi ar daudziem citiem objektiem. „Lai tavs dzelons paliek miksts un šķīst kā pakulu pavediens“ (čūsku v.). „Lai tā vieta paliek tik miksta kā kula“ (čūsku v.); „Viveles stājas, izput kā spalvu kušķis“. „Tā tu izbāli kā šis lupatas“ (pret uguns plankumiem); „Lai tu tā nokulies kā manu lindraku apakša“ (ja lūpas sprēgā). Lai otram noskaustu govīs, jādod tām sakaltušas maizes garozas un jāskaita sekošs pantiņš: „Še jums, gotiņas, garoziņas, sakalstiet jūs kā garoziņas“; kam kas nozagts, tam sērmūkšļa koks jāiedzen rata rumbā, rumba jāiemet avotā un jārunā: „Paliēc kā šī rumba“; „Lai izput kā ziepju putas! Lai iznikst un sabrūk kā pūpēdis! Lai sadrūp kā gliemezis“ (kakla sāpes). „Nozūdi kā ļauna diena“ (truma v.); „Kā vecs laiks un vis liets nikst“ (lauzuma v.). „Tik miksts lai paliek kā pūpēdis, tik melns kā zeme“ (pamašu v.); „Lai izput, iznikst kā rita salna vēj pa miet galem, pa jūr“ (sāpju v., pumpām). „Liela, gaļa, sausa egle, Par celiņu nolūzuse. Lai tik garš vitka ceļš Kā šīs egles augumiņš, Lai sakalst vilkam zobi Kā sausie egles zari“ (lopus pirmo reizi ganos laižot); „Saploc, saploc kā slotu lapiņa, kā kāpostu lapiņa“ (mātes v.). „Zaļa varde, vārtu kāja. Čīga, čīga! Izputi kā cūku mēslī. Pazūdi kā ļaunas mēses. Lai tava vaina zūd un šķīst“ (dzirksts v.); „Raibs suns, rakstīts zaķis, veca vīze, ugunspagale, — saruksti kā cāļa pakaļa, būs vesels“ (visām vainām); „Sniegs nikst, indeve nikst, cūkas sūds nikst“ (veju augoņi).

Ir arī *pozitīvi* vai *neatkarīgi* salīdzinājumi. Sivēnam taisa aizgaldū un saka: „Audz liels kā lācis“. Ja stāda kartupeļus, vajaga sacīt „Lai nu aug kā kāji“; „Audzē nu, Dieviņ, lielus kā veģus“. Jaunā vietā pārejot, jālūdz: „Palīdz, Dievs, man jaunam šai jaunā vītiņā, Bērza slotas kuplumiņu, Apiniša vieglumiņu“. Sal. „Lai atzej tā cilvēka miesiņas kā liepu lapiņas“ (čūsku v.); „N. lai visas kaites izput, lai visas vainas iznikst. Kā ledus pavasara saulē un kā vecs mēnesis. Tik spoža miesa N. kā spoža saule, kā spožs mēnesis, kā spožas zvaigznes“; „Tik spožs un tik skaidrs Indriķ miess no sāpēm un no pumpām kā saul, kā mēness, kā zvaigznes“ (sāpju, pumpu v.). Kad aitu beidz cirpt, teic „Kupla, kupla aitiņa, kā sniega gabaniņa“; ieēdināšanai ēdienu gatavojot jāteic: „Vieglis kā sisenis, uzticams kā suns, padevīgs kā tārpiņš“. Bitēm apkārt jāiet Lielās Piektas ritā, jāiedur sērmūkšļa krusts un jāteic: „Lai dzīvo kā kreklis mugurā.“ Kad govi ved pārdot, jāsit krustiem pār skudru pūzni un jāteic „Cik skudrišu

pūznīti, tik pircēju pie vezmiņa“; pēc sēšanas jāteic „Miesa griežas pret miesu, kauls pret kaulu, kā dzelžu ecēšas druvā“ (sēšanas v.). Tāpat lūzumam: „Zaraiņa priede, zaraiņa egle, zaraiņš ozoliņš. Miesa pie miesas spiežaties, kauls pie kaula griežaties, kā dzelzu ecēšas uz druvu griežas“. Audeklu uzvelkot teic: „Minies, veries kā vilka mute un lāča pakaļa“, arī „kā puiša ūzas, kā meitas pamovis“; tad pat jāsaka „Lai izšķīras kā mistiklu stakls, kā pakulu aste, kā veca vīra gaita, kā jauna vīra bārzdā“; vai „Lai šķīras, lai vežas Kā duris, kā logi, kā Rīgas, kā Pērnavas vārti, kā mātišu brunču apakšas“.

Lai lietu atvairītu, jāielien kārkļu krūmā un jāplēš krūms un jāklīdz „Izplēties kā šis kārkļu krūms“; lūzumam skaita „Kauls pret kaulu . . . Stiprs kā dzelzs, kā tērauds, kā krams, kā akmiņš, kā kalēja āmurs, kā pārkoņalode. Glums kā Epmats (?), līdzens, vesels kā no mātes dzimis“; arī „Atpakaļ kur nācis, satek kopā, salist kopā kā jūras ūdens, kā siļķu sāļums, kā lime, kā plīts akmens, kā dzelzs, kā tērauds, kā spēraks, stāv kā lakts savā vietā“. Teju dzirdinot piemin krietnus dzērājus. Lai teju pieradinātu pie dzeršanas: „Dzer, teliņ, dzer. Tā dzer, kā visi dzērāji dzer“; „Dzer tā, kā šodien dzer Bauskā“; „Dzer kā vecais Brauns“.

Dialogs.

Darbība sarežģītāka ir divatā, kas izpaužas *dialogu* formulās. Visbiežāk tā sien *dzirksti*. Vajaga kādu sējēju, kas mezglus *sien*, pirmo vai pēdējo dzimušo. Tam jāņem dziļpārs un jāsien ap slimo locekli trejdeviņos mezglos. Tam, kam dzirkste, kad sien, jāprasa: „Ko tur sien?“ Sējējam jāatbild „Dzirksti sienu“. Kuņam sien, jāsaka: „Sien, sien, kamēr sasien“. Un tā uz katra mezgla jāprasa, kamēr trīsdeviņi mezgli sasiesti. Tad trīs reizes jānosplaujas un jāsaka: „Trīs dienas vesels, trīs dienas vesels“. Ikkatru vakaru viens mezgls jāraisa vajā. Lai izdzitu dzerksti, tad pirmdzimtam vai pedelītim tā ir jāzīnsien ar sarkanu dziju. Slimais jautā: „Ko tur sien?“ Pirmdzimtais atbild: „Džerksti sienu“. Slimais turpina: „Sien, sien, kamēr izsien“. Tā jāatkārto deviņas reizes, t. i. jāsasien deviņi mezgli (dzirkstes v.).

Dzirksti arī *vej* durvīs un saka „Veņu, veņu“. — „Ko tu ve?“ — „Dzirksti veņu“. — „Ver, ka var novērt“. — „Novēršu“; kad dzirksti *spiež*, arī saka: „Ko tu spied?“ — Spiedējs: „Dzirksti.“ — Slimais: „Spied nu spied, ka var izspiest“. Dzerksti var arī *izkost* tāpat tikai pirmdzimušais vai arī pastarītis. Kožot, otram jāprasa trīs reiz: „Ko tur kodi?“ Jāatbild: „Džerksti!“ Jāatteic: „Kodi, kodi, kamēr izkodi“. Kad dzirksts ir, tad jāņem krāsns slotas kājstarpā, jājāj no vienām durvīm uz otrām trīs reizes. Otram uz sliksni ar cirvi jācērt pa roku. Lai nesacirstu roku, uz rokas uzliek slotu, un tad *cērt* pa

slotu. Pavisam jābūt *tris* cilvēkiem: jājējam, cirtējam un tam, kam dzirksts. Kad piejāj klāt, jāsaka „Labdien. Ko tu cērt?” — „Es cērtu dzirksti”. „Tā tu cērt, ka tu ar var nocirst”. Kad jāj prom, jāsaka „ardievu”. *Tris* reizes jājāj. Sal.: ja iemetas mugurā sāpe, tad tas noguļas zemē uz muti, bet otrs uzliek virsū vāli un cērt ar cirvi; tad prasa: „Ko tu cērti?” — „Strengi cērtu”. Tā jāprasa *tris* reizes. Ja dzirkste, tad *tris* piektu vakarus to veļ durvis, kuņas ir krusteniski, apsien ar sarkanu dziļu un prasa: „Vai dzirkste mājās?” — Atbild: „Nava mājās”. Tāpat ar bērniem pie *spārnu* un *pineklu* cirpšanas. Jācērt krāsns slotas žagari, 3 gabali. Cirtējs *cērt* žagarus uz bērnu. Kas pēdīgais dzimis, tam jācērt, pirmdzimušam jāprasa: „Dievs palīdz”. — „Paldies”. — „Ko dari?” — „Spārnus cērtu!” — „Cērt, cērt, kamēr pārcērti!” Tāpat bērnam, kam spārni, uz muguras jāliek velējamā vāle, žagariņi jācērt ar dūci un jāsaka: „Ko tu cērt?” — „Spārnus”. — „Cērt, cērt, kamēr iziet”. Ja ir spārnu slimība, tad viens paņem dzirkles un *cērp*, bet otrs prasa: „Ko tu cērp?” — „Es cērtu spārnus”. — „Cērp, cērp, kamēr izcērp pavisam”. Tā jāsarunājas ikkatru žagaru cērtot. Kad bērns neiet kājām, 3 ritus uzmauc *pineklus* kājās un tad pārcērt šādi: viens laukā prasa: „Ko cērt?” Cirtējs atbild: „*Pineklu* cērtu!” — „Cērt, cērt, kamēr pārcērti!” nosaka tas, kas laukā. Kad mazs bērns ilgi nestaigā, tad vajaga aiziet uz ganībām un paņemt tādu *pineklu*, ko zirgs, nakti ganoties, nometis. Ar šo nu jāsapin bērns. Tad paņem nazi, paliek veļas vāli apakšā un *griez* šo *pineklu* pušu. Tad vienam jāprasa: „Ko tu griez?” Griezējam jāatbild: „*Pineklu* griežu”. — Tad atkal pirmam jāsaka: „Griez, griez, ka tu pārgriez”. Ja bērns slimoja ar krusta *pineklu* kaiti, tad bija jāatrod kāds vecs zirga *pinekls* un vienam zēns *jāsapin* un otram jāprasa „Ko tu pin?” Pinējs atbild: „Es pinu krusta *pineklu*”. — „Pini, pini, kamēr izpin pavisam”. Arī pie *graiza pāršanas* saka „Ko tur peri?” — „*Graizu* peru”. — „Per, per, kamēr izperi”. *Graizu* arī sien ar sarkanu dzīparu; otrs jautā: „Kū tu sīn?” „*Graizu* sīnu”. „Sīn, sīn, kab iztīsim”. Pēc tam slimo vietu veļ durvis; slimnieks prasa 3 reizes „Kū tu dor?” „*Graizu* doru”. „Dor, dor, kab izdareitim”. „Izdareišu”. Ja bērnam *delamais*, tad tas iekabināms bezmēri un *svepams*. Otrs vaicā: „Ko sveri?” — Svērējs atbild: „*Delamo*”. Vaicātājs skubina — „Sveri, sveri, ka vari izsvērt”. Ja bērns ir nemierīgs un neguļ, tad ņem divi — pirmdzimtais un pēdējais — palagu, ieliek tajā bērnu un to *šūpojot* runā „Dievs palīdz”. „Paldies, paldies.” „Ko tu ligo?” „*Klīdzas* ligoju”. „Ligo, ligo, kamēr noligosi”. „To es ar gribu”. Tas jādara 3 reizes. Tāpat aizgavēņu vakarā vajagot kurmjū *mīdit*, tad tie var sarā nerokot. To darot tā. Viens iet pa dārzu un stāv dārza malā un prasa: „Kó tu tur dari?” — Gājējs atbild — „*kurmjus* minu”. Otrs

saka: „Min, min, lai vari visus izmīt“. Lai zvirbuļus aizdzītu, kādam no mājas jācep gaļa uz iesma. Otram trīs reizes jāiet ap māju un jājautā: „Ko tu cepi?“ — „Es cepu zvirbuļus“; tas atbild: „Cepi, cepi, ka vari izept visus zvirbuļus“. Lai blaktis izdzītu, vajaga dabūt pirmdzimto un pastariti. Pirmdzimtais jā uz ogļu raušamā skruķa apkārt mājai. Pie loga pastarītis jautā: „Ko tās jūsu Vacas dara?“ — „Viņas ēdas cits citu“. — „Lai ēdas, kamēr visas apēdas!“ Viens vārsta durvis un prasa: „Kur prūši?“ — Otrs atbild: „Kāzās“. Pirmais prasa: „Ko viņi tur dara?“ Otrs atbild: „Viens otru ēdas“. Pirmais saka: „Lai tad viņi ēdas, kamēr izēdas“. Circeņus izdzen — pēc katra maizes kukuļa izvilksanas no krāsns maizes kukuli laiž krāsni, un jāprasa: „Ko tu tur šauj“. — „Circeņus“. — „Šauj, šauj, kamēr izšauj!“ Mušas var aizdzīt, kad Zaļo ceturtdienu, Lielo piektdienu un pirmo Lieldienas ritu priekš saules lēksanas paņem mušu, saliek starp diviem akmeņiem, stāv ārpusē pie loga un maļ. No iekšpuses prasa kāds: „Ko tu tur mal?“ — „Mušas“. — „Mal, mal, ka var samalt“. Aizdzen arī kārpas — ar dzīparu jāapsien mezgls ap kārpu un otrs prasa: „Ko dari?“ — „Sienu kārpas“. Tā tas jādara 9 reizes un pēc tam dzīpars jāsadedzina. Ugunsvātis var nošķilt trīs piektvakarus, vienam šķīlot, otram prasot: „Ko tu šķil?“ — Šķīļu ugunsvātis“. — Šķil, šķil, ka vari nošķilt“. — „Nošķilšu gan“. Vanagi jāsienu, tad vasarā vanagi vistas nenesis. Viens pieiet pie mietu pāļa un sien saītīti ap mietiem. Otrs prasa: „Ko tur sien?“ — „Vanagu“. — „Sien, sien, kamēr sasiesi“. Māršu dienas ritā jāsienu slota mieta galā un jāliek kokā, pie kam notiek šāda saruna: „Ko tu tur dari?“ — Sējējs atbild: „Vanagam kājas sienu, lai nevar vasarā cāļus ķert“. „Tad sasej labi stipri“, saka jautātājs. „Siešu un sasiešu.“ Juŗa ritā vajagot „vilkam muti aizsiet“. Agri bez saules viens ar striķi sasien divus sētas mietus kopā, otrs prasa: „Ko tu sien?“ — „Vilkam muti“. —

Sal. par kāpostiem: kad kāpostiem saknes sarepēja, kuiļi auga, kuiļus „plāva“. Vīrieši pēc saules pa malām vai arī zāli plāvā plāva bez biksēm. Kādam bij jāiet un jājautā: „Ko tu tur plauj?“ „Kuiļus (arī pautus) plauju“. — „Plauj, plauj, ka vari izplaut“, teicis jautātājs. Ja kukaiņi apēduši stādus, tad vienam ir jāpaņem izkaptis un jāplauj (pa gaisu, neskarot stādus). Otram jāiet garām un jāprasa: „Ko tu plauji?“ — „Knišļus plauju“. „Plauj, plauj. un nopļauj visus“. — „Gan jau nopļaušu“. Kad gurķiem daudz tukšu ziedu, vajaga sestdienas vakarā vienam iet ar izkapti un it kā plaut ziedus. Otrs iet no muguras un prasa: „Kā plauņ?“ — „Pūstūs zīdus“. „Es izplaušu, vairs

nebūs". Lai neēstu peles sienu, viens *sviež* siena klēpi šķūni; otrs, stāvēdams šķūņa dibenā, prasa: „Kū svid?" — „Kači". „Kamdēļ kači?" „Kap peles naāstu". Tā jāsviež 3 klēpji siena un katru reizi jāprasa. Ja ziepes vāra, tad jāprasa: „Ko tu vāri, vai ķieģelus?" Tad iznāk cietas ziepes. Bet ja saka: „Ko tu vāri, vai biezputru?" Tad tā arī iznākot. Ābolu kratīšana ir Lieldienas ritā priekš saules. Viens *krata*, otrs prasa: „Ko tu tur dari?" „Ābolus kratu". „Krati, krati, kamēr izkratīsi". Jaungada naktī jāapskrej 3 reiz istabai apkārt un tad pie ābeles, kuņai neaug āboli, un jāiecērt ar koka cirvīti. Otrs jautā, ko dara, jātbild: cērt āboli. Otrs jautā, kāpēc viņš cērt, pirmais atbild: „Tāpēc cērtu, ka neaug āboli". Otrs saka: „Necērti, nākošā gadā būs āboli" — tad tai ābelei āboli būs. Kad krampji bērnam, tad dzeļamo bērnam sarauga šādiem vārdiem: „Atstāj, tu nešķīstais gars, no N. Atsaki tu N. vellam!" „Jā, es atsaku". „Kas tur klauvē?" „Laid iekšā". „Svēts Gars, mūsu Pestītājs nāk iekšā". Kad veļu kauls, tad veļu laikos vajagot vienam zirgu izvest laukā piektdienas vakarā un *sist* ar kādu kociņu pa kaulu, bet otram atkal prasīt: „Ko tu tur dauzi?" — „Veļu kaulu dauzu!" Tad nu otrs atbild: „Dauzi, dauzi, ka vari izdauzīt".

Otrai personai jābūt klāt dažādos darījumos. Pastalu pa diviem dzen uz mežu. Lielā Piektā piesien pie bistākla vecu pastalu, viens velk, otrs dzen; tā iet uz mežu sacīdams: „tiš mežā, tiš mežā". Nonākot mežā, piesien bistākli ar visu pastalu pie koka. Ejot uz māju, nav brīv atpakaļ skatīties. Tad nenākot mājās vanags un citi plēsīgi putni. Otrai personai ir jābūt pie minēšanas, kuņa auss džinkst; pret dzirksti otram jāteic: „Lai čikst kokā, ne tavā rokā". Dažreiz otram ir paredzētie jautājumi jāprasa. Ziepes vārot, vāritājam jājautā: „Kā oļi labi strādā?" — tad ziepes būs cietas kā oļi. Ja ciemiņš prasa ziepju vāritājam: „Ko tu tur vāri?", jātbild: „Ķieģelus vāru, ķieģelus vāru." Bet ja atbild „galodīņas", tad ziepes kā biezputru; ja kāds redz ugunsgrēku un parāda otram, tam jāteic uz pirmo: „Izkasi sprākli", tad ugunsgrēks apstāsies.

Atbildes ir arī citādi noteiktas un paredzētas; kad ausis džinkst, jāteic: „Vejinieki piemin", bet otram jāsaka „no labās uz kreiso, no kreisās uz labo". Velns tad strīdoties ar Dievu ap cilvēka dvēseli, kāpēc jāteic: „Dievam, Dievam, Dievam". Ja kāds nobrinē matus, jāteic: „Tev liela mēle", lai mati nenoietu. Jo sevišķi daudzas un dažādas atbildes ir tieši pret nobrinēšanu. Ja kāds saka: „Cik tev smuki zirgi, sivēni" u. t. t., jātbild: „Lai suns tev mēli nolaiza". Ja pods piededzis, to nevajaga pieminēt, jo tad arvien piedegot; ja kāds teic: „Vai kā tev pods piededzis", vajagot pretim teikt: „Tev pakaļa piedegusi" u. tml. Zajā ceturtdienā kāpj kokā burties un klieudz: „Man tā visa

bagātība, man tā visa veselība, tev ar tavu stiprumu tukšu klēti, istabu“; tam, kas dzird, pretim jāsauc: „Tev pašam viss tas“, tad ļaunums nāk burvim. Šādas atbildes ir pieskaitāmas pretdarbībai.

Dialogu paveids ir *sacensība* ar pašu kaiti parasti tāpat sarunas veidā vai kā stāstījums. *Sacensība* ir, piem., čūsku vārdos — „Čūska, čūska, odze, odze, tu man kodi vienu reizi, es tev divas reizes. Tu man kodi divas reizes, es tev trīs reizes, tu man kodi trīs reizes, es tev četras reizes. Tu man kodi četras reizes, es tev piecas reizes. Tu man kodi piecas reizes, es tev sešas reizes. Tu man kodi sešas reizes, es tev septiņreiz, tu man kodi septiņreiz, es tev astoņi reizes. Tu man kodi astoņas reizes, es tev deviņreiz.“ Vai arī: „Čūska dūra govei vienreiz, govs dūra čūskai divas reizes etc.“ Tāpat arī plusai: „Plusa dūra N. vienreiz, N. dūra plusu divreiz, plusa dūra N. divreiz etc., N. dūra plusu 9 reiz. Trejdeviņi lemeši, trejdeviņas izkaptes, trejdeviņi naži, trejdeviņi ilēni, trejdeviņas lāpstas, trejdeviņi irbi — nodūra plusu uzreiz; tas cilvēks paliek pie pirmās veselības.“ Dūrēja vārdi — „Dur tu man vienreiz, es tev divreiz“; sal. „Raugu, raugu, ko es raugu. Es priekš dūrēja raugu. Dūrējs dur vienreiz, dur dūrējam 2 reizes. Raugu, raugu, ko es raugu. Es priekš dūrēja raugu. Dūrējs dur vienreiz, dur dūrējam 9 reizes. Dur, kā viņu var nodurt. Lai izdziest un izput visas sāpes un kaites un vainas. Nu palīdz man, Dievs Tēvs etc.“ (dūrēja v.); kad dedzina grēmiens, tad vajagot skaitīt: „Skrej, skrej, grēmine, atmet ļipu; tev viens, man viens, tev divi, man divi, tev trīs, man trīs, tev četri, man četri, tev pieci, man pieci, tev seši, man seši, tev septiņi, man septiņi, tev astoņi, man astoņi, tev deviņi, man deviņi, tev desmit, man desmit.“ Vēja bultas v.: „Dur tu man vienreiz, es tev duršu divreiz“. Liesas v.: „Liesa spiež melno zirgu vienreiz, es spiežu liesu divreiz; liesa spiež melno zirgu divreiz, es spiežu liesu četrreiz; liesa spiež melno zirgu četrreiz, es spiežu liesu astoņreiz; liesa spiež melno zirgu astoņreiz, es spiežu liesu deviņreiz un nospiežu pagalam.“ Plašākais apraksts ir: „... Pirmo reizi. Tu sāpi viens, es divi, divi. Tu sāpi viens, es trīs, trīs etc., līdz tu sāpi viens, es deviņi, deviņi. Nu jārūnā tie vārdi: 99 jūdžu priekšā, astoņdesmit jūdžu pakalā, septiņdesmit astoņ jūdžu priekšā, 60 jūdžu pakalā, 50 jūdžu priekšā, 9 jūdžu pakalā. Nu atkal jūrūnā. Tu sāpi viens, es trīs, trīs. Tu sāpi divi, es četri, četri etc., līdz ... es deviņi, deviņi“ (pampumu v.). Čūsku v.: „Ruds pelēks man iekoda vienu reizi, es viņam iekodu divi reizes; ruds pelēks man iekoda divas reizes, es viņam iekodu trīs reizes; ruds pelēks man iekoda trīs reizes, es viņam iekodu četras reizes ...; ruds pelēks man iekoda astoņas reizes, es viņam iekodu

deviņas reizes.“ Tāpat: „Sieva stāv kaktā, dzelzu rikste rokā; viņa man sit vienu reiz, es viņai divreiz . . . divreiz . . ., trīs reiz u. t. t. līdz 50 (pret slimībām).

Skaitīšana.

Šim paņēmienam pieslejas arī *skaitīšana* no viena līdz deviņiem. Tā 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 trīs reiz skaitīt un atpakaļ un Tēva reizi pēdīgi (ieciertuma v.). Arī otrāda skaitīšana 9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1 ir plusas vārdos. Pestēju v.: „Tēvs ar deviņiem vīriem iet pa ceļu. Ko tie nes? Tie nes deviņas veselības. Kas to nes? Tas devītais Kungs Jēzus Kristus. Stāv klāt Dievs Svētais Gars. Stāv klāt 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. Viens pār pārdevs, viens vārds jo citāds nekā tērauds. Vels lai paliek mūžam, viņa skola arīdzan.“ Ja uzmeties augonis, tad piektvakarā jāskaita 3 reizes 9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1 (augoņa v.). Bieži sastopama ir formula 9 8 7 6 5 4 3 2 1 Saule, zeme, debess, zvaigznes, mēness, Dievs Tēvs, Dievs Dēls, Svētais Gars, palidzi man to cilvēku paglābt un tās sāpes atņemt“ (rožu v.); „zirga spalva jāpiemin 9 reiz, jāskaita 1 2 3 4 5 6 7 8 9“ (vīveļu v.). Acīm jāskaita 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1, pēc tam ar ūdeni mazgāt acis un ūdeni izliet caur sietu. Mežģijumam jāskaita no 1 līdz 9 un 9—1; deviņreiz jāskaita tā turp un atpakaļ, cik ātri vien var; sal. „Kungs Jēzus Kristus Tovā vordā trejs reizes uz priekšu un treis reizes uz pakali (malnam voi boltam sirgam vai gūvei veiveles 1 2 3 4 5 6 7 8 9 9 8 7 6 5 4 3 2 1“ etc. (vīveļu v.). Kukaiņiem skaita: „Viens duŗ, divi duŗ, trīs duŗ . . . deviņi duŗ. Ņem dzelzu dakšu, svied par grāvi pāri brakš.“ Kad dzirgzdi nosien, jānoskaita 1 reizi Tēvs mūsu un jāsaka „tā nu turies, dzirgzdi sienu“; „sien, sien, kad tik nosietu“. Tā vajaga 27 reizes skaitīt un uz katra mezglā 9 8 7 6 5 4 3 2 1. „Kungs, dziedini tu ar savu avota ūdeni“. Pret dzirksti jāņem purpursarkans diegs, jāapsien ap roku ar trejdeviņiem mezgliem, katru reizi skaitot ačģārni, t. i. 9 8 7 6 5 4 3 2 1, un tā trīs reizes. Pret kārpām vecā mēnesī jāskaita šādi: „9 8 7 6 5 4 3 2 1, nevienu“. Tā jādara trīs reizes un jāsaka „lai iznikst kā vecais mēness“. Kad galva sāpējusi, tad viņu stingri apsējuši ar drēbi un trīs reizes skaitījuši bez nopūšanās 9—1. Sal. „Epata atveries, mana ause skan, mana sirds dziedē, Dievs esi man grēciniekam žēlīgs iekš tā vārda etc. 9. 8. 7. 6. 5. 4. 3. 2. 1. kolka kolla marros. 9. 8. 7. 6. 5. 4. 3. 2. 1. kakola maros 9. 8. 7. 6. 5. 4: 3. 2. 1. kala marras“ etc. (ausu v.); ja vēders sāp, tad jādzeŗ trejdeviņi pipari: pa trim pipariem saliek 9 čupiņās; tad saskaita no otra gala, deviņi, astoņi, septiņi u. t. t. un dzeŗ ar ūdeni. „Trejdeviņas rozes peld pa jūru: zila, melna, sarkana, balta. Tā devītā lai noslikst, tās astoņas lai paliek peldot.“ Otru reizi jāsaku: tā astotā lai noslikst,

tās septiņas lai paliek peldot un tā joprojām, līdz pēdējā lai noslikst (rožu v.); „Man bij deviņas rozes rokā, astoņas, septiņas, sešas, piecas, četras, trīs, divas, viena, neviena“ (rožu v.).

Speciāla skaitīšana ir kombinējot objektus vai to grupas, kā liešas vārdiem: „Deviņas lapas mežā, deviņas iekšā veselas: astoņas lapas mežā, astoņas iekšā veselas; septiņas lapas mežā, septiņas iekšā veselas... viena lapa mežā — viena iekšā vesela“; arī vīveļu vārdi: „Melnam zirgam vīveles — divi jūdz, trīs brauc, — trīs kalni, trīs lejas, trīs priekšā, trīs pakalā; trīs jūdz, četri brauc; četri jūdz, pieci brauc; pieci jūdz, seši brauc; seši jūdz, septiņi brauc; septiņi jūdz, astoņi brauc; astoņi jūdz, deviņi brauc, — trīs kalni, trīs lejas, — trīs priekšā, trīs pakalā. Tā lai sabrūk vīveles, kā kalni, lejas sabrūk“; „Bērais! Velns brauc pa smilkšu kalnu deviņiem melniem zirgiem; velns brauc pa smilkšu kalnu astoņiem melniem zirgiem; velns brauc pa smilkšu kalnu septiņiem melniem zirgiem... velns brauc pa smilkšu kalnu vienu melnu zirgu. Jēzu, nāc palīgā pie bērā zirga spalvas“ (vīveļu v.). Šeit pieskaitāmi arī vīveļu vārdi: „Vienu jūdzi uz priekšu, divas atpakaļ, divas jūdzes uz priekšu, trīs atpakaļ... astoņas jūdzes uz priekšu, deviņas atpakaļ!“ Tāpat: „Viens vīveļu vārds, divi vīveļu vārdi... deviņi vīveļu vārdi. Kas kust, lai mirst“; gēles v.: „Skrej, skrej, grēmiens, atmet lipu — tev viens, man viens, tev divi, man divi“ u. t. t. līdz desmit, bez dvašas atvilkšanas.

Sāsināts skaitījums: Laimes vārdi — ja izsaka kādu vārdu ar citu reizē, tad jāsauc: „Viens, divi, trīs, man laime“; kad jaunas drēbes mugurā, otrs piesit 3 reiz: „Viens, divi, trīs, lai ātrāk plīst!“ Kārpas var nodzīt, ja skaita: „Viens, divi, trīs — nekā“. Dzirkstes un dziedzeļa v.: „Viens, otrs, trešs, kas dzīvs, tam jāmirst“. Sal. krampja v.: „Viens, divi, trīs, pustreša, kas miesā dzīvs, tas lai iznīkst, tas lai nomirst“.

Dubultskaitījums. 11, 22, 33, 44, 55, 66, 77, 88, 99 pieminēts truma vārds; sal. arī: „Dedzi, dedzi, grēmele, atmet lipu, tev viens, man viens, tev divi, man divi; tev trīs, man trīs, tev četri, man četri, tev pieci, man pieci u. t. t.“ tik ilgi, kamēr aprūkst elpas (pakrūts v.). „Divi jūdzēji, viens braucējs; četri jūdzēji, divi braucēji; seši jūdzēji, trīs braucēji; astoņi jūdzēji, četri braucēji; desmit jūdzēji, pieci braucēji“ (vīveļu v.).

Vīveļu vārdi.

Skaitīšanas formulām pieskaitāmi arī vīveļu un liešas vārdi, kas veidojušies no noteikta archetipa, to paplašinot un variējot, skaitot „... jūdzes šurp, ... jūdzes turp“, vai arī „... jūdzes uz priekšu, ... jūdzes atpakaļ“, ar dažādu jūdžu skaitu un variācijām tāluma

mēra apzīmējumam. Bez tam ir arī novēlējums, lai slimība noiet, pazūd, arī jaunā vaina lai trūkst pušu vai kā citādi izput. Tā „Trīs jūdzes priekšā, trīs pakaļā, kas vidū, lai trūkst pušu“ vīveļu vārdos, no kuriem ņemti arī turpmākie piemēri. Tāpat „Trīs jūdzes priekšā, trīs pakaļā. Kas šodien dzimis, tas ritu miris“; otrā daļā arī „Kas vidū, tam jāmirst“, „tam būs pakaļā palikt un būs nomirt“, „kas vidū, lai plīst pušu“ u. c. „Kas metas dzīvs, lai nīkst pagalam“, „Viss, kas dzīvs, lai gurst“ (arī „grimst“), „kur bijis, tur lai paliek“, „kas dzīvs, lai gurst, kas dzīvs, lai mirst, kas dzīvs, lai beigts“, „kas vidū dzīvs, mirst nost“, „kas miris, lai dzīvo; kas dzīvo, lai mirst“, „dzīvs dzimis, dzīvs miris“, „kas miris, lai dzīvo, kas dzīvo, lai mirst“ u. c.

Pieminētas arī „divi jūdzes šurp, divi jūdzes turp“, „Jūdze priekšā, jūdze pakaļā, vīvele pašā vidū. Lai tā pārsprāgst pa vidu pušu“, „septiņas jūdzes uz priekšu, septiņas jūdzes atpakaļ“ (arī „šurp — turp“), un jo daudzkreiz „deviņas jūdzes“ (priekšā, pakaļā, uz priekšu — atpakaļ, turp — atpakaļ u. tml.) ar līdzīgiem novēlējumiem. Pie pēdējiem vēl sal. „kāds bijis, lai paliek“, „viss, kas kust, lai tirpst“, „viss, kas pie tevis dzīvs, lai gurst“ u. tml. Arī citādi apzīmēts attālumš, piem., deviņas verstes, trīsdeviņas jūdzes, 90 jūdzes, simtu jūdzes, vai arī pieminētas reizes: „9 reiz šurp, 9 reiz atpakaļ“, trejdeviņas reizes u. tml.

Parastie paplašinājumi ir ar Dieva vārda vai Dieva spēka pieminēšanu — „to palidzi mums, Dievs Tēvs“ etc., „iekš vārda Dieva tā Tēva“ etc., vai vismaz „Amen“ beigās, vai arī Tēvreize. Bez tam parastais aizrādījums vīveļu vārdos ir tas, ka jāievēro un jānosauc kustoņa spalva kā zirgiem, tā arī govīm un cūkām. Tā, piem., „Tā melnā spalva 9 jūdzes šurp, 9 jūdzes turp. Viss, kas pie tevīm dzīvs, lai gurst. Amen. Trīs reizes jārunā.“ Sal. arī „balts zirgs“, „brūna gove, brūnas kājas, lauka piere, 9 jūdzes etc.“, „tā bēra spalva, kas vidū, lai gurst“, „melns zirgs lai dzīvo un nemirst“ u. tml. Sal. „trīs reiz deviņas spalvas uz priekšu un 3 reiz deviņas spalvas atpakaļ, kas vidū, tas nost“; „es aprunāju to strēlu ar sarkanām spalvām“, „melna zirga vīveles priekšā gurušas, pakaļā dalās; kur bijušas, tur lai paliek“, „trīs reiz pa spalvu, trīs reizes pret spalvu, krustām šķērsām, tā slimība izbeigsies“. Sal. arī atsevišķus teicienus: „Trīs reiz iekš ceļa, 3 reiz no ceļa, kas tur dzīvo, tam vajaga sprāgt, tam nav nekādas mutes“, „kas dzīvs iekš viņa, 3 reizes atpakaļ pie astes“, „palieci tu vesela, kāda tu bijusi“, „kādā vējā nāci, tādā lai aiziet pret vēju“. Sal. „Jūgts, nejugts, stumts, nestumts, nedzīvs vidū. Vesels bijis, vesels paliks“, „Viens, divi, trīs, melns zirgs tīrs kā sudrabs, vesels kā

ābols, no slimuma ne vēsts“; „Vivele, balta vivele, krusta vivele. Kas grib dzīvot, tas lai mirst; kas mirst, tas lai dzīvo“.

Kombinēti skaitījumi ir šādās formulās viveļu vārdos: „Vienu jūdzi uz priekšu, divas atpakaļ, divas jūdzes uz priekšu, trīs atpakaļ, trīs jūdzes uz priekšu, četras atpakaļ, astoņas jūdzes uz priekšu, deviņas atpakaļ. Gursti, gursti, gursti, drošu, drošu, drošu, satrūkst, satrūkst, satrūkst“; „Divi jūdz priekšā, viens pakaļā, visapkārt pasaule, melna spalva; kas vidū, lai iznikst deviņos gabalos. Trīs jūdz priekšā, divi pakaļā, visapkārt pasaule — melna spalva; kas vidū, lai iznikst deviņos gabalos! Četri jūdz priekšā, trīs pakaļā, visapkārt pasaule — balta spalva; kas vidū, lai iznikst deviņos gabalos! Trīs jūdz priekšā, trīs pakaļā, visapkārt pasaule — balta spalva, kas vidū, lai iznikst deviņos gabalos!“; „Trīs jūgti priekšā, trīs pakaļā, kas vidū dzīvs, tas miris, saraustīts gabalu gabalos! Seši jūgti priekšā, seši pakaļā, — kas vidū dzīvs, tas miris, saraustīts gabalu gabalos! Deviņi jūgti priekšā, deviņi pakaļā, kas vidū dzīvs, tas miris, saraustīts gabalu gabalos! Iekš tā vārda . . .“; „Trīs jūdzes uz priekšu, trīs jūdzes atpakaļ. Septiņas jūdzes uz priekšu, septiņas jūdzes atpakaļ iekš tā vārda Dieva etc. Amen. Vārdi trīs reizes sakāmi“; „3 jūdzes šurp, 3 jūdzes turp, viveles starpā, kur bijušas, tur paliek. 7 jūdzes šurp, 7 jūdzes turp, viveles starpā, kur bijušas, tur paliek. 9 jūdzes šurp, 9 jūdzes turp, viveles starpā, kur bijušas, tur paliek“; „Lops ar baltu muguru. Deviņas jūdzes šurp, deviņas jūdzes turp; kas dzīvs, lai gurst. Simts jūdzes iekšā, simts ārā; lai iznikst kā smilšu grauds“; „Tēvs, dari man zināmu, kur liesa jeb viveles ir. 9 jūdzes turpu, 9 atpakaļ, 100 jūdžu turpu, 100 atpakaļ, kas ilgst, lai gurst iekš tā vārda etc. Amen“; „Uz krustu sizdams, 8 jūdzes priekšā, 8 jūdzes pakaļā, kas dzīvs, lai mirst. 6 jūdzes priekšā, 6 jūdzes pakaļā, kas vidū žņaudz, lai trūkst pušu, 2 jūdzes priekšā, 2 jūdzes pakaļā; kas vidū žņaudz, lai trūkst pušam. Mūsu Tēvs debesis u. t. t. 4 jūdzes priekšā, 4 jūdzes pakaļā; kas vidū žņaudz, lai trūkst pušu. Dievs Tēvs etc.“.

Atsevišķi minamas arī šādas formulas: „Trīs jūdzes priekšā, trīs jūdzes pakaļā; kas dzimis, bet nav dzimis, kas miris, bet nav miris, treju viveļu sāpes pušam; kas dzīvs, lai mirst; kas dzīvs, lai mirst; kas dzīvs, lai mirst“; „Trīs jūdzes priekšā, trīs pakaļā; viss, kas pie lopa dzīvs metas, lai atpakaļ nospārgst caur melnu spalvu, caur krūmiem, caur mežiem, iekš dziļas bedres, iekš Dieva Tēva, trīs reiz tā jāsaka“; „Skrej, mans baltais zirdziņ, trīs jūdzes uz priekšu, atpakaļ, caur miesu un asini; kas dzīvo, lai mirst un gurst; kas vājš, lai paliek vesels iekš tā vārda etc. Amen. Mūsu Tēvs debesis. Amen. Deviņas reizes cauri jāskaita“; „Trīs reiz deviņi krusta ceļi priekšā, trīs reiz

deviņi krusta ceļi pakajā, nedzīvs priekšā, nedzīvs pakajā, notrūcis vidū. Trīs reiz 9 krusta soļi priekšā, trīs reiz 9 krusta soļi pakajā. Nedzīvs priekšā, nedzīvs pakajā, notrūcis vidū“, „Deviņi naži, deviņas atslēgas; ak tu augstais debesu tēvs ar savām deviņām atslēgām“. Darišanai sal. „3 jūdzes uz priekšu, 3 jūdzes atpakaļ, kas vidū dzīvs, mirst nost iekš tā vārda etc. Amen, amen, amen. Pie katrai vainas vajaga trīs reizes runāt. Kad gatavs, tad ar zemi nāsis aizbāzt no pakajas puses iedams, tad sāli un maizi aprunā un iedod“. „Jāsaka 3 reiz 7 jūdzes turp, 7 jūdzes šurp. Brūns zirgs lai paliek turpat. Kāda spalva, tas jāsaka. Kad nepalīdz, tad jāsaka 9 reiz tie vārdi, kad vēl ne, tad paturi pie ausīm, kamēr sāk spurkt, ja tad vēl nepalīdz, tad guli gultā augšupēdu un saņem savu kreiso ausi rokā un tad runā šos vārdus“ u. tml. Sal. arī „Viveles, viveles, viveles, 9 jūdžu garumā. Viveles šur, viveles tur, viveles itnekur“, „Viveles, viveles brauku, velku tās 9 jūdzes garumā“.

Visumā līdzīgi viveļu vārdiem ir *liesas* vārdi. Sal. „9 reiz turp, 9 reiz atpakaļ; kas dzīvs, mirst“, „9 jūdzes šurp, 9 jūdzes turp, kas metas dzīvs, lai nīkst pagalam; to palīdz man, Dievs Tēvs etc. Amen“, „Kungs Jēzus Kristus iekš tā vārda uz priekšu un atpakaļ. Amen Amen Amen“, „Kas dzimis, tas lai mirst, un kas miris, tas lai dzīvo 7 jūdzes uz priekšu, 7 jūdzes atpakaļ iekš šīs dienas pie melna lopa. Dievs Tēvs etc.“, „9 jūdzes pret spalvu, 9 jūdzes uz priekšu, 9 jūdzes atpakaļ. Kas šo melno spalvu spiež, tam vajaga spiest; kas šo melno spalvu žņaudz, tam vajaga mirt iekš tā vārda Dieva tā Tēva, Dieva tā Dēla, Dieva tā svētā Gara. Amen“, „Tas melns zirgs grib iet 9 jūdži turp, 9 jūdži atpakaļ; tas, kas negrib dzīvot, tas lai sprāgst; jāskaita svēta lūgšana. Mūsu Tēvs“, „Melna govs — kāda spalva ir jāpiemin — 9 jūdzes uz priekšu, 9 jūdzes atpakaļ; kas grib dzīvot, tas lai mirst; kas grib mirt, tas lai dzīvo. Lai paliek vesels. Strēles, liesas, viveles, rimstaties, esat ar mieru. Amen Amen Amen“, „To spalvu vajaga piesaukt un tad 3 reiz iet apkārt un ņemt pie kreisās auss un sacīt: 3 jūdzes uz priekšu, 3 jūdzes atpakaļ, kas dzīvo, lai gurst; otrreiz 7 jūdzes uz priekšu, 7 jūdzes atpakaļ, kas dzīvo, lai gurst, trešreiz 9 jūdzes uz priekšu, 9 jūdzes atpakaļ, kas dzīvo, lai gurst“, „Kas cieš un nomirst, tam ir jāmirst; atpakaļ iekš tās brūnās spalvas, viss kas atpakaļ tiek sacīts, tam ir atpakaļ jāmirst, caur krūmiem deviņreiz atpakaļ tai jāmirst; trīs reiz vārdus jāskaita; kāda spalva; simt jūdzes šurp, simt jūdzes turp, trīs reiz kāda šī spalva; pašā vidū kas dzīvs, lai nosprāgst iekš tā vārda etc. Amen“. Citās liesas vārdu formulās pilnīgāki norādīts uz Dieva vārda spēku vai arī piesaukts Jēzus kā ārstētājs. „Deviņi jūdži šurpu, deviņi jūdži turpu;

viss kas kust, lai tirpst iekš tā vārda etc. Kur šie svētie Dieva vārdi tiks piesaukti, tur visi taps veseli. Amen Amen“, „Tu Kungs tas dakteris, es tas darbinieks, palīdz man šinī stundā. Melnais zirgs deviņas jūdzes šurp, 9 jūdzes turp; kas dzīvs iekšā, lai paliek miris; tā ēna, kas priekšā, lai paliek pakajā. Iekš tā vārda etc.“, „9 jūdzes šurp, 9 jūdzes turp, kas vesels, lai nīkst un kas vājš, lai paliek vesels. Ak Jēzus, tu esi tas strādnieks un tas ārsts. Amen“, „Jēziņ, nāc palīgā. Es nelūdzu priekš sevis, bet priekš tā melnā lopa trīs asiņainas liesas gabalu gabalos saraustīt. 3 reizes.“ Atsevišķi ir trejdeviņi vīri formulā „Nākat, nākat, trejdeviņi vīri, ņemat šķēpus, iesim nodurt tam mellam zirgam to gaļas gabalu, kas iekš viņa kustas“; liesa tieši apdraudēta vārds „Strēlas, liesas, viveles rimstiet, esat ar mieru. Amen“, „Liesa dūra zirgam, es dūru liesai; liesa dūra vienreiz, es dūru divreiz; liesa dūra divreiz, es dūru trīsreiz; liesa dūra 7 reiz, es dūru 8 reiz; liesa dūra 8 reiz, es dūru 9 reiz“.

Līdzīgi ir arī vārdi *sarkanai vainai*. „Melna jeb balta govs 3 jūdži prom, 3 jūdži atpakaļ; kas dzīvs ceļas, lai mirst jeb izput pagalam tā iekš Dieva etc. Amen“, „6 jūdzes šurp, 6 jūdzes atpakaļ; paliec tu vesela, kāda tu bijusi tā Kunga Jēzus Kristus vārdā. Amen“, „Savas mājas vārdu vajaga saukt, melnu spalvu govs ar sarkanu vainu 6 jūdzes turp, 6 jūdzes atpakaļ; paliec tu vesela, tāda, kāda tu bijusi tā Kunga Jēzus Kristus vārdā Amen. 3 reiz par dienu runāt, katru reiz 3 reiz; kad pavisam melna, tad vajaga vairāk reizes runāt kā 3 jeb 4 reizes“, „Priekš sarkanu guļu: Noliec 9 sāls kopiņas, katrā kopiņā no 9 graudiņiem tajā, piesauc lopa spalvu un saki: sarkana govs, sarkana guļa, kādā vējā nācis, tādā lai aiziet 9 jūdzes uz priekšu, 3 jūdzes atpakaļ, Mūsu Tēvs debesīs, un tad dod lopam, lai norij sāli“. Tāpat līdzīgas ir dažas formulas dzirkstei: „9 jūdzes uz priekšu, 9 jūdzes atpakaļ; vēja lodes nost, vēja lodes pagalam Amen Amen Amen“, vēja bultai: „Ak Kungs, Jēzus Kristus, palīdz man tās vēja lodes dziedināt iekš tā vārda tā visu varenā. 9 jūdzes uz priekšu, 9 jūdzes atpakaļ. Vēja lode nost, vēja lode pagalam. Iekš tā vārda tā visu varenā. Amen“, sāpju vārdiem „Ak Kungs Jēzus Kristus, palīdz man tās sāpes atņemt, iekš tā vārda tā visu varenā deviņas jūdzes uz priekšu, deviņas jūdzes atpakaļ, sāpes nost, sāpes prajām. Iekš tā vārda, tā visu varenā. Amen“, vasaras vainai „Kad tā lopa nav klāt, nostāsti šam priekš acīm, nomālē, kāda spalva, vai ar ragiem, vai bez ragiem, tad jāpārsauc šie vārdi uz deviņi lāgi, kas tā skan: Melnas govs vaina 9 jūdzes šurp, 9 jūdzes turp. Kur bijis, lai paliek“, „Kad lopam sarkana guļa, liec 9 čupiņas sāli, katrā čupiņā 9 graudi un pie katra graudiņa likšanas saki tā lopa spalvu, kā par provi sar-

kana govš, sarkana gulta. Kādā vējā nāc, tādā lai aiziet 9 jūdzes uz priekšu, 9 jūdzes atpakaļ. Mūsu Tēvs debesis un tā jopr. Un kad iedod to sāli lopam iekšā, galvot varētu, ka paliks vesels"; „6 jūdzes turp, 6 jūdzes atpakaļ, paliec tu vesela tāda, kā tu bijusi tā Kunga Jēzus Kristus vārdā. Amen. Iekš tā visuspēcīgā Jēzus vārda, es tas darītājs, Dievs tas ārstētājs. Amen. 3 reiz par dienu un katru reiz 3 reiz jāskaita un tas riņķis ar kritu iekš delnas pret sauli jāvelk un tas krusts iekš riņķa, un tā lopa spalva jāpiemin, kādi ragi, melni vai balti ar galiem, būtu, lai būtu kādi būdami, un tas mājas vārds arī jāpiemin“.

Vienkāršāka sacensība ir ģešes v.: „Ģešes ēd mani, es ēdu ģēli; ģēlam kauli brikšket brikšk“; „Ģešes ēd mani, es ēdu ģēli, es ģēja kaulipus ņirkškināju“; „Ģešs ēd mani, es ēdu ģēli; ģēli vāru katlīnā, ģēja galvu podīnā“; „Ģešs mani ēda, es ģēja bērns. Ģešs vira katlā, es kļava lapa“; „Jēls ēd mani, es ēd' jēlu. Jēlam kauli braukset braukš. Sildu pienu, miļoj Dievu, Brauku kunga karitē“. Vērmelnes v.: „Vērmelnes man dedzina, es dedzinu vērmelenes, buks lec jūrā — es lec pakal, trīs ceļa jūtis, akmeņi starpā“. Dūrēja v.: „Dur, dur, es duršu preti“. Tāpat priekš zobu sāpēm: „Es kauj pulk, es kauj dzirkst, es kauj smadzenes sāps, es kauj kakl sāps, es kauj dzīsel sāps, es kauj asins sāps. Nostājies kā viens jūras vilnis; ja tu nenostāies — noslēgs ar deviņ caurslēdzamām atslēgām. Lidz pastara dienai, kamēr Jēzus Kristus tevi atkal modinās iekš vienīgā Dieva tā tēva, tā Dēla, tā Svētā Gara vārdā. Āmen“.

Vēlēšanās.

Maģiskie teicieni var būt kā *pirumā*, tā arī otrā un trešā personā. Lai blusas izdzitu, mēsli un gultas maisa salmu sauja tīrumā jādedzina un jākliedz: „Es blusas dedzinu“. Ar nosplaušanos jāteic, izbīstoties: „Būšu vesels“; „ne drudzis, ne roze“; „nieks vien bija“; ja sastop ceļā pirmo sievieti, jāsaka „Ne bija, ne redzēju“. Bišu vārdos ir teiciens „Es esmu tāds, kā tu“, pēc kam jāskaita tēvreize un viss jāatkārto 3 reizes; pamašu vārdos „Es aizslēdzu tam meža suņam viņa kājas, zarnas, viņa rikli“; šarautišānās v. „ar to kažociņu es nāku, ar to kažociņu es eju. Ja tas labu nedaris, sliktu ar tas nenešis“; apvārdošanai: „Saku pasaku, ūdeni paslaku. Pa simts gadiem jēriņš nesprāgs“. Ir arī analogijas un salīdzinājumi; tā kārpū v.: „Sēju sēklu; ja tā sēkla aug, tad manas kārpas augs etc.“. Pret spradžiem jāvēra kāposti un lauka malā 3 reiz jārunā: „Nu jūs esat diezgan ēduši, tagad mēs ēdisim“.

Otrā un trešā personā ir pavēles un vēlēšanās, pa daļai ar *konstatējuma* pazīmēm. Ja augoņi, tad jāteic „Kad Dievs līdzēs, tad būs

vesels“. Ja nosit pirkstu, saka „Rītā būs vesels“; ja iegriež, appūš un teic „Ne sāpēs, ne pumpēs, ne asins tecēs“; arī „Nekas, kamēr brūt-gāns būsi, būs vesels“.

Šie konstatējumi nereti slēpj sevī *analoģijas* burvības elementus. Tā Z. Ceturtdienā kāds no mājiniekiem 3 reiz jālamā „Staipās kā cūka“ — tad cūkas labi padodas. Kad dūrējs, jāliek rudzu grauds sienu starpā un 3 reiz jāsauc: „Rudzu grauds sienmalī“ — protams, tā būs sienmalī arī dūrējs. Ja aci miezis, jābaksta ar mieža graudu un jāsauc, to ugunī sviežot „Ai, ai, mieži deg“. Lai plinti nenobur, pēc katra šāviena jāteic „Uguns un pērkons“. Ieraugot čūsku, jāskaita: „Sasals putniņš, sasals putniņš, Madži Grieti“; zvejnieki gājuši, kad lomi nāk malā, uz aukstu pirti un pēruši sevi pa drēbēm ar slotu, teikdami „Gaļa ārā, reņģes iekšā“. Ja manta pazudusi, uzsplauj uz sauļas, saka „tur zilīte, tur zilīte“ un sit — kur siekalas sprāgst, tur nozudusi manta. Nozīme ir arī *dienām*⁴. Kad sabistas, jāpiemin tā diena, piem., „pi, pi, pi, šodien trešdiena“ — lai nekā nepiemetas; mežā visu dienu jāteic „Šodien piektdiena“ — tad čūskas neredzēs. Tenisa dienā skrien ap cūku aizgaldu un skaita „Cik pēdiņas ap kūtiņu, tik cūciņai sivēniņu“. Šeit piederas arī teicieni *bez sevišķas sakarības*. Ģēle pāriet, ja skaita vienā dvasas vilcienā no vietas 9 reiz „Strebu stipri pupu putru“ vai arī tāpat grēmiena pātarus, kur otrā peršā ir „Kas to kociņu apkāpāja“, bet trešā „Sasien siksnu siksniski“, pēdējo 12 reiz bez elpas atvilkšanas. Tāpat „Zila melna vabolīte, četri pāri kāju“ (kāju, nosituma, asins v.), sal. „Zila melna vabolīte, septiņi pāri kājas, ceļš kā galds, veca vīze, vāverei par 3 dieniņas Rīgā brauks. Būsi vesels, būsi vesels“ (pūšamie vārdi); „Mans vilciņš rūc, mans vilciņš dūc, mans vilks ar melnu kāju, tas dziedinās tev vāju. Ja nelīdzēs, tad neskādēs“ dažādās variācijās (visādām slimībām, vīvelēm, trumam, sāpēm, rozēm, zobu sāpēm u. c.). Mēdz piemināt „kas dos ziediņu, tas taps vesels; kas nedos ziediņu, netaps vesels, paliks slim kā bijis“; „Kas labi maksās, tas taps vesels, kas labi nemaksās — slim kā bijis, slim paliks, apaugš ar spalvu“ (pūšamie v.). Tāpat „Suns sēnes neēd, zirgs uz celma netup, ķipariņš tek pa ceļu, uz ķipara lupatiņš, kukulis maizes, sviesta bunduls, gabals gaļas, brandvīna butele, rubulis naudas; kas to dod, top vesels; kas nedod, paliek slim kā bijis“ (pūšamie v.); „Suņu purgals, dzunkslas gals, vecās bābas žurburmēle. Stub un duksni, velk un brauk. Vecā pužiņ, vecā čužiņ, savā vecā vietā“. „Čūskas kodums, adatas dūrumš, piena pika, poda stīpa, poda kāsis, suņa purns, kas kodīs, tas lai mirst, tas lai nikst, lai zūd“ (čūsku v.). Sal. arī tautas dziesmas ar konstatējumu elementu: „Zaķis manu tēvu spēra trejdeviņām kājiņām. Es

ar būtu glābti skrējis, bet aiz bēdām nevarēj. Trīs reizes šurp, trīs turp, kas iegulst, lai izceļas“ (rožu v.). „Pūces pauti, peles aste, ma-
mužiņas pateniņš. Līdzēs, nelīdzēs, man tā maksa noderēs“; „Raibas
govis, raibas aitas, brūns pats ganitājs. Kas maksās, tam līdzēs, kas
nemaksās, tam nelīdzēs“; sal. ar spļaušanu „Pite, pūte peles aste
tfu, tfu (6 reiz izr.), kas labi maksās, tam līdzēs, tfu, tfu, tfu, tfu,
tfu, tfu“; iekšējām slimībām; sal. „kauliņš pie kauliņa, skrimslīņš pie
skrimslīņa, dzislīpa pie dzīslīņas, tfu (6 reizes); kas labi maksās,
tam labi līdzēs, tfu (6 reizes)“.

Vēlēšanās ir jo skaidri izsacīta trešā personā. Kad nāk no pirts,
ja ir augoņi, saka: „Lai paliek viss pirti“; alu darot un tam driģenes
klāt liekot, teic: „Lai dzer un kaujas ka čīkst vien“; bērņus pirmo
reizi peņot pirti, tiem sit pa muti, lai daudz nepļāpā, arī pa rokām
un kājām, sakot: „Lai rokas čakli strādā, lai kājas veikli iet“. Kad
cūku kauj, nogriež astes galiņu un aizsviež atpakaļ aizgaldā, sakot:
„Lai simtu aug atkal vietā“. Sievai stāvokli gavēņa laikā ieraudzītais
valgs jāaizspē ar kāju un jāsaka: „Lai stāv zirgam ko kāju pīt“;
driģenes liek pirti uz lāvu un teic „Lai peņas visu nakti“. Ir šeit arī
salīdzinājumi, kā „Lai nīkst tava mandelite, tā kā cūkas kamariņa“;
maizi jaucot, teic: „Lai rūgst maizīte kā kunga vēders, kā pirts dur-
vis“; kāpostiem teic: „Lai aug tik lieli kā stādītāji“. Ja uz mēles
pumpa, kāds aprunā; tad teic: „Lai tava mēle kā brunču vile vazājas“. Bērņus
peņot saka: „Lai tev labi zirgi, labas govīs, labas aitas“; pret
liesu skaita tēvreizī un saka: „Lai šo nelaimi suņi, kaķes apēd“. Pret
pārbaidīšanos: „Lai tu izkūpētu kā dūmi pa skursteņa galu ārā“.

Viegli šai kategorijai pieskaitīt teicienus, kā „Stipras kā akmins“
— jaunas pastalas pirmo reizi kājās aunot; pūpoļojot sauc „Apaļš kā
pūpols, lunkans kā žagars“ un līdzīgi. Kad bērņus nobaidās, jānosplau-
jas un jāsaka: „Vilkam, lāčam, ne manam bērņam“. Tāpat ir ar
vārdiem, kur vēlēšanās nav izsacīta tieši, bet tuvāki pavēlei. Tā pret
veļu kaulu „Mim mam, bimb, bamb, metas purvā pie akmeņa, pie sviķ-
celm. Aiz augstiem kalniem, aiz lieliem mežiem, iekš bezdibeņiem“;
vivelēm: „No vārtiem pret kalnu, no kalna pret vārtiem vīveļu vaina“;
matu vārdi: „Līli mati, gaņi mati, mati tā kā līni gaņi, tā kā egles
silā gaņas, tā lai aug tev gaņi mati“. Pūpoļojot saka: „Veselība iekšā,
neveselība ārā“. Ja ausis žvīnkst, teic „Spindzele sit ausis, Mani sauc
veļās, Ej pati veļās, Man basas kājiņas. Kreisā, labā, labā, kreisā“;
ķīselim skaita: „Rīku, rīku ķīseli, Ar nazi griežams, Ar nazi grie-
žams, Ar cirvi cērtams, Ar kaltu kumeļu Pa virsu jājams“. Ja acī ir
gruzis, tad jāteic: „Vilks, kašķis mežā, mīļā veselība mājās“. Kad ēd
jaunu barību, jāsaka: „Vacs vādars, jauna bareiba, blūsis vīglums,
zaķa dreizums, vylka pavaroti“.

Vēlēšanās ir noteikti izsacīta un nereti ar darbības analogiju saistīta *linu* vārdos. Kad beidz linus plūkt, sauja jāsviež 3 reizes gaisā un jāklīdz „Lini sauja, spaļi malā, balta nauda makā“, „Urā, urā, lini podā, spaļi purvā“; pēdējo sauju purina un teic „Spaļi arā, lini iekšā“, met gaisā un sauc „Lini vien, spaļi pa gaisu“; „Spaļi ārā, šķieznas vidū“; sējot, kad beidz, jāmet sēkla 3 reizes uz augšu un jāteic „Itik gaŗi, itik gaŗi, itik gaŗi“. Lai lini labi augtu, jānozog vēljamā vāle, jāsadedzina rita saulei lēcot, jāapkaisa ar vāles pelniem linu lauks un jādzied: „Augs labi lini, Būs balti krekli, Būs kumeļam jauni groži, Varēs braukt precībās“. Meteni jālaižas no kalna un jādzied „Augat mani gaŗi lini Virpuļos griezdamies“, „Ap Meteni slaidi laižu, Lai aug gaŗi baltie lini“; „Manam tēvam gaŗi lini, Zelta poga galiņā; Sābru tēvam īsi lini, Peļu sūds galiņā“. Dialogā „Manam tēvam gaŗi lini“ nāk atbilde „Manam tēvam vēl gaŗāki“. Jāplēšas matos un jāsauc „Gaŗi lini, gaŗi lini“; šeit piemin Meteni un Vastlāvi: bērniem dod lhdzi cūkas kāju un tie dzied Vastlavs, vastlavs, Cūku kāja kabatā, Cik noskrēja no kalniņa, Tik nokoda kumosiņ“; „Riņķi, riņķi vastelaji, Cūkas kājas kultē“; „Vizi, vizi vastalavi, Cūkas kāja kultē, Lai izaug labi lini Mana tēva tirumā“. „Vizi, vizi Vastlāvi, cūku kāja kultē, Cik nolaidu lejiņā, tik nokodu kumosiņ. Tik gaŗi lini, kā rogu laidens, Nāburgu sievām kā peļu astites“. Sal. arī „Vastlāvs, Vastlāvs, kur tavs pirāgs? Namā plauktā, abi gali augšā“; sal. arī cūku vārdus: „Vastlāvi jāvāra cūkas kāja un, kad paēdis, tad vajag dziedāt: Til! til! vastlājs, cūkas kāja kultē“. Tad aug labi cūkas.

Piena vārdos pie rasas traukšanas saka „Ņemu, ņemu, bet ne visu; tev puse, man puse“, vai arī „Viss mans, tev nekā“. „Ņemu, ņemu visu; tev suliņas, man krējums“. Tāpat arī „Pikiem, kampiem manā ķērnē, kaimiņsievām plikas suliņas“; „Man krējums, man sviestiņš. Citiem tikai samazdziņas“; „Tev tā sūkala, man tas krējums“; „Manai govei pienu, citām govēm sulas, sulas“; „Suliņas tev, krējumiņš man“; „Man tas krējumiņš, tev tās sūkalas“ u. tml. Tāpat ir skaitāms pie sviesta kuļšanas: „Pikiem, māliem manā ķērnē, kaimiņu sievām tīras suliņas“; „Man ķerne pikā, mālā, Trinei ķerne tīra sulē“; „Klučiem, kamiem manā ķērnē, Viņļauž mātēm zilām sulām“ u. tml. Kad *aitas* cērp, saka: „Pods mugurā, puspods līpā“, „Kupla mana aitiņa, pods mugurā, puspods līpā“; „Lai tev aug pods uz muguras un puspods uz astes“; „Villiņa, ādiņa, galiņa man, saimniekam kauļiņi“; aintai bāž villas kušķīti mutē un teic „Kupla, kupla villiņa audz“. Kad pirmo reiz ēd jaunpienu, ar karoti jāsit otram pa pieri un jāteic „Šogad vērsītis, citu gadu gosniņa“ vai otrādi; arī „Šogad bija brangs gan teļš, bet citgad vēl brangāks“. Kad jaunas drēbes velk

mugurā, jāteic „Tev caurums, man ielāps“ — tad ilgi nēsās. Sal.: Kad nes raugu, nedrīkst atpakaļ skatīties, un kad ienāk nesējs, jāsaka: „ērzels mā jā“, tad maize labi rūgst. Kārpas nodzen tā: jānozog otram no katliņa, kur vārās zupa, gabals gaļas un ar to jāsaberzē kārpas. Kad kārpas saberzētas, tad gaļas gabals jāiesviež krāsni, lai sadeg, bet pašam jāskrien laukā no istabas un jākļiedz: „Kārpas deg, kārpas deg“. Mērķis, ko mediniekam negribi ļaut lai sašauj, jāapvelk 3 reizes slepeni, nevienam nemanot, ar sakaltušu maizes garozu un katru reizi vilkdamam jāsaka: „Šāviens gaisā“, arī „Akmens kulē, putns mežā“, tad šāvējs var šaut cik grib, bet netrāpīs. Griežot maizi no jauna kukuļa, jāsaka: „Īsu nedēju, garu kukuli“, tad maize ilgāk pietiek. Sviestu kuļot, saka „Rin, rin sviestiņ kaudzītē, ciets kā siers, dzeltens kā vasks“; „Kop, kop sviestiņ! Siltmaizīte krāsni, Siltmaizīte krāsni, Tā tevi gaidīja“, tāpat „Miltiņi, miltiņi, zirnīši, zirnīši, Pupiņas, pupiņas, tupuliši etc. Pa lielam gabalam, gabalam“. Izceptus kartupeļus viņa rokās un saka: „milt’, milt’ kartupeļi, sūruums ārā, saldums ārā, miltums iekšā“, tad tie būs miltaini; arī pirti pefoties, saka „Sūruums ārā, saldums iekšā“; bet uguns vārdi ir „Aukstums iekšā, karstums ārā“. Kad zvejojot pirmo tīklu velkot laukā, tad vajagot zivis kulē liekot tā teikt: „Tev ķisis, man ķisis, kule un tīklis lai pilni ķišu“, tad daudz zivju tiekot.

Ļaunuma uzlaišana.

Ļaunuma uzlaišanai ir ļaunie vārdi, pirmā kārtā *lāsti*. Ja grib tikt vaļā no pumpas mēles galā, tad vajaga pumpā iekost un sacīt tā: „Nolādēts tas, kas mani lād“. Ja lops vai zirgs cauršauts, tad nogriezi tanī viduci lopam spalvu un to lieci ar mazu drusciņu biszāļu plintē un tad klāt dzīvo sudrabu, iešauj lopam rīklē un saki tā: „Lai tava sprākle tiek sašauta, kas tam lopam ir šāvis“. Tāpēc runā ir jābūt uzmanīgam, lai pašam teiktais neatsitas, piem., ja negrib vasaras raibumus, nevajagot sacīt „Tev ir nesmuka seja, visa ar vasaras raibumiem“. Ļauni vārdi ir, piem., augoņus uzlaižot: „Kā tie dzeltenie pieņi, kas zied tavā laukā, tā lai tava miesa ir nobērta ziliem augoņiem“. Ists lāstu paraugs ir pret utim „Kad viņš top tiesāts, tad lai viņš top nospriests par bezdievīgu un viņa Dieva lukšana lai viņam top par grāku! Lai viņa dienas iet mazumā un viņa amatu citi dabū. Viņa bērni būs par bārenem un viņa sieva par atraiti! Lai viņa bērni kā tekuli apkārt skraida un diedelē un maizi meklē no savām izpostītām vietām! Lai tas parādu izpleš, visu, kas tam piedar, un sveši lai aplaupa viņa darbu! Lai viņam neviens nepalik, kas tam žēlastību parādā ir, neviens, kas par viņa bāreniem apžēlojas. Lai viņa pēcnākami top izdildēti ka viņa vārds otrā augstumā top iznīcināts!“

Pretstatā šādām jaunām runām ir *pateicība*, no kuņas formulām sevišķi pazīstami ir *pirts vārdi*: „Paldies, paldies Pirtīņas cēlājam, Paldies, paldies Krāsniņas kūrējam, Paldies, paldies Slotiņas sējējam, Paldies, paldies Siltuma metējam“; „Paldies, paldies, mīļā māsiņa, puķīt, rozīt, cukura dozīt, lai dieviņš dod tev veselīb un pie sāniem ķeselīt, kā vanags nāk, lai aiznes“; „Paldies, paldies, mīļā māmiņ, puķīte, rozīte, ezera zirnīts, liepu lapiņa, cukura lādīte, sirds-puķīte, cūciņa. Paldies, paldies. Lai Dievs tevi ieredz pa mazo pirts lodziņul Paldies, paldies“; „Lai tev tabacīns par kapeicinām, lupatīnām. Liepu lapīn, cukur lādīt, kleņģerīt, magonīt... Dievs dod tev veselīb, pie sāniem ķeselīt... Lai Dievs tevi ieredz caur pirts lodziņ, caur kaks radzīn. Lai tev tik daudz laimīts, cik slotā lapīns“; „Paldies, paldies siltumiņas metējam, ūdens nesējam, malciņas cirtējam, pirts būvētājam, krāsnes mūrētājam, slotiņas griezējam: cik slotai lapiņas, tik laimes dienu, kā pa karsto pirti lai tie peņas arvienu“; „Paldievs, paldievs pirtīņas kurinātājam, ūdens nesējam, slotiņas griezējam. Paldievs, paldievs. Tā, tā, tā. Ak tu Dieviņ, kas par labu siltumiņ. Paldievs, paldievs muguras mazgātājam“; „Paldies, paldies, pirtīņas kūrējam, ūdens nesējam, slotiņas sējējam, malciņas nesējam, gora metējam ij pakška gola tupātājam. Lei dieviņč tovas rociņas pevieglina“. Bērns peņot teica: „Paldies tētem, paldies memmei, paldies pirtīņas kurinātājam, paldies slotiņas sējējam, paldies ūdeņa nesējam. Tekā kā irbe, nerej kā seskis, klausī vecu, klausī jaunu“; „Paldies, paldies pirtīņas kurinātājam, ūdens nesējam, malciņas skaldītājam. Dod dieviņ vieglas rociņas, vieglas kājiņas, paldies, paldies“. Ir velējumi arī jaunām meitām: „Paldies, paldies pirtīņas kurinātājam, slotiņas sējējam, malciņas skaldītājam, ūdentīņa nesējam. Paldies, paldies, Dievs lai viņai dod tādu viru, kā mūsu Katiņai Kārlī“; arī „Paldies, paldies mīļā māsiņa. Laimes māmiņa lai dod tev tādu viriņu, ne ragu ragotāju, ne pīpja pīpotāju, ne kroga galda gulētāju, ne brandaviņa dzērājiņu“; pēdējais motīvs noder arī par lūgšanu: kad jaunas meitas pirti iet, tad tām jāsaka „Dieviņ, dod man tādu viriņu, tik mīliģu kā pirts gariņš, kā pirts slotiņa, kā liepu lapiņa, ne pīpju pīpotāju, ne ragu ragotāju, ne dāldeņu mētātāju, ne brandavīna dzērājiņu“; pateicas arī pēc ēšanas: „Paldies dieviņam, Paldies ūdens nesējam, Paldies žagaru nesējam, Paldies rāceņu kasītājam, Paldies putraimu nesējam, Paldies ēdiena vāritājam, Bet uguns kūrējam lai vārnas acis izknābā“. Gaņās formulas ir „Paldies, paldies, mīģo meitī, puķīt, rozīt, zelta magonīt, asā zālīt, ezera rozīt. Cik slotinā lapinu, tik mūžinā laimītes. Paldies, paldies. Paldies, paldies pirtīņas kūrējam, malciņas cirtējam, slotiņas griezējam, ūdentīņa nesējam, siltumiņas metējam. Paldies, paldies. Visas vainas, slimības purā, mežā, pie vār-

nām, pie žagatām, pie vāciešu bērniem, kam vaļas kasities. Paldies, paldies, un priekšā paldies, pakaļā paldies. Paldies, paldies"; „Paldievs, paldievs pirtīņas būvmanim, krāsniņas mūrniekam! Paldievs, paldievs malciņas cirtējam, krāsniņas kūrējam! Paldievs, paldievs ūdentīņa nesējam, slotiņas sējējam! Paldievs, paldievs kausiņa drāzējam, siltuma metējam! Paldievs, paldievs, lai viņu skaugi aiz purviem, aiz mežiem, aiz greizām apsēm, pie lāčiem, pie lūšiem, pie sila bubuļiem trīsdesmit gadus āža lielās titavās, zaķa melnās grāmatās slotas, lāvas nerdzētu. Paldievs. Paldievs“.

Lieto arī *labus vārdus*, zināmo objektu cildinot. Tā, piem., kļāvā urbjot sulas, skaita „Skaista, skaista, atkal skaista, skaista ritā, vakarā, skaista, skaista“. Ja grib cilvēku pielabināt, tad beņ uguni 3 pickiņas sāls un jāsaka „Esi labs, esi labs“.

Pretdarbībai pret ļaunumu ir nodrošināšanās ar simbolisku atpirkšanos, sevišķi no kaitīgiem dzīvniekiem, kukaiņiem, putniem u. tml. Kad iet sēt, pirmās trīs sauļas jāizsēj un jāsaka „Tas priekš putniem“; arī, pirmo sauju sviežot „Tas priekš tārpiem“, otro „Tas priekš putniem“, trešo „Tas priekš manis paša“. Sal.: „Tas putniem gaisā, tas tārpiem zemē un ar to tiem vajaga būt diezgan“; met pirmos graudus pāri ežmalām un skaita „Tas priekš putniem, tas priekš zaķiem, Tas priekš visiem meža zvēriem“. Sviež arī akmeni: „Tas putniem, tas zaķiem, mežcūkām, briežiem un graudi man pašam“. Tāpat 3 sauļas smiltis: „Ienaidniekam smiltis, man graudi“. Trīs sauļas met arī — „Tas lāčam, tās citas man pašam“. Sējot jeb stādot teic: „I žīdam, i čīgānam, i putnam, i man pašam“; „Lai aug žīdam, čīgānam un man pašam arī“; kartupeļus stādot, jāsaka „Lai aug priekš čīgāna un priekš žīda“; „Lai aug priekš žīdiem, čīgāniem, lai aug priekš garām gājējiem“; pirmo kāpostu dēsta saimniece ar vārdiem: „Audzini nu, Dieviņ, priekš visiem, žīdiem un čīgāniem“; „Audzē Dieviņ manu tiesu, čīgāna tiesu un žīda tiesu“; lai kāposti labi padotos, tad pirmais stāds jādēsta mājas mātei, runājot: „Lai kāposti aug priekš žīdiem, čīgāniem, nabagiem, kalpiem un radiem“; pirmo kāpostu dēstot, jāsaka „Lai aug priekš kalpiem, radiem, žīdiem, čīgāniem, kāzām, kristībām un bērēm un visiem, visiem“; tāpat pie katra lecekļa stūra stādot jāpiesit ar kāju un jāsaka 3 reizes: „Tas priekš kurmiem“; garāks skaitījums ir: sējot teic „Lai Dievs svētī!“ otro sauju metot, teic „Tas būs arājam un sējējam“. Trešā sauja — „žīdiņam“; ceturrtā sauja „čīgānam“, piektā sauja — „ubagam“. Pēc tam saka „Lai Dievs priekš visiem audzē“. Ir arī vārdi ar *pretdarbību* burvjiem un skaugiem. Kad sākot sēt, tad stāvot uz vietu vajag sviest trīs sauļas sēklu, teicot „tā ir priekš vārnām un visiem putniem“; otro „priekš žīdiem ceļa gājējiem“, un kabatā jau priekš sēšanas va-

jadzēja būt iebāztam akmentiņam, to izņemt, sviest priekš burvjiem un skaugiem, tad ceturto sauju sviest graudus, teikt „tas priekš manis paša“. Sal. pret pelēm: Vasarsvētku bērzus jāsasviež pūnē no rīta agri, kamēr vēl neesi ēdis, un jāsaka: „apēd kokus, tad barību“, tad sienu peles neēdis; ja grib, lai peles neēstu maizi, tad vajaga klēti piektdienas rītā neēdušam ačgārniski ienest četrus akmeņus, nolikt katru savā kaktā un sacīt „Pelītes, grauzāt akmeņus, negrauzāt maizītes“. Lai peles nesaēd sienu, tad, kad to šķūnī ved, vajag ņemt trīs akmeņus, nolikt tos šķūņa stūrī un sacīt: „žurkas, peles nākat, grauzāt akmeņus, sienu neaiztiekat“, pie kam šie vārdi jāsaka trīs reizes no vietas. Kad ko pirmo reizi nes klēti, tad to turi labā rokā un saki: „Te es lieku tam cilvēkam to maizi ēst un tām pelēm to rūgtu nāvi baudīt“.

Lai *nodrošinātos* pret ļauniem burvjiem, skaugiem, raganām u. tml., aizrāda, ka tie iekšā netiks. „Skrien ragana šķērsu gaisu, Manā sētā neieskries! Mana sēta dzelžiem kalta, Izkaptēm spāres celtas, — Izkaptēm spāres celtas, Adatām jumti jumti, — Izkaptēm nosagriezti, Adatām nosadurti“ (raganu v.); sal. „Skrien ragana riņķi gaisu, Manu kūti neaiztiec; Mana kūts dzelžiem kalta, Adatām jumti jumti“ (raganu v.); „Skrej, ragana, kur skriedama, Gaļām manu sētu skrej, Mana sēta dzelžiem kalta, Asajām adatām“. Priekš saules lēkšanas jāpārnes pilāģis no meža, un kad sēt iet, tad smalki jāsagriež un pie sēklas jāpieber ar šiem vārdiem: „Dieviņ, mīlais tētiņ, appin manu lauku ar dzelža un tērauda sētu! Kās man ļaunu dara, tam dadži un gušņas lai aug!“ (sējēja v.); sal. pret kurmi. Lai kurmji neceltu rakumus, tad Vastlāvju rītā jābada ar mietu rakumos un jāteic: „Kurmī, kurmī vastalāvi, es tev acis izbadišu“, to atkārtojot vairākas reizes; ja uz pupām ir utis, tad jāsukā galva tām virsū un jāsaka: „Manas utis lai apēd pupu utis“. Lai vārnas neēstu cāļus, tad pēc tam, kad cāļi nopērti, tie jālaiž laukā un jāņem tik pat daudz akmeņu oliņas un pa labo roku jālaiž cāļi un pa kreiso oliņas un jāsaka: „tas man, tas tev“. Tādi ir arī mēŗa vārdi: „Nenāc mēŗit Pie munu vārtu Div' melni supi, Div' melni kaķi: Tie tevi ēdis, Tie tevi plēsis, Tie tevi dzis Pa dzirniņa galam“ (mēŗa v.). Lai mēŗi no mājām varētu atbaidīt, tad vajadzējis nokaut melnu suni, melnu kaķi un melnu gaili un visu triju kustoņu asinis satecināt vienā traukā. Tad ņemt vecu nišu acainus diegus, iemēŗkt tos tai asins traukā, tad izņemt diegus no trauka un stiept, ačgārnī ejot, trīs kārtas ap visu sētu. Pie stiepšanas šie vārdi bez misēšanās jānoskaita trejdeviņas reizes: „Atmarķin, atparķin, tu nenāc še iekšā; melns suns tevi kodis, melns kaķis tevi plēsis un melns gailis tevi knābās“.

Zilēšanai un buršanai nav pārāk daudz vārdu. Jaungada nakti jājāj uz kūti uz kruķa un jāprasa kūkai: „Labvakar, kūku māt, cik ilgi vēl dzivošu meitās?“ cik reiz kūka urkšķ — tik gadu. Jaungada nakti vajag iet gar cūkstalli un teikt kūkai: „Sievas māte, vai dabūšu precēties?“ Kad kūka atrukst, tad dabūn precēties to gadu. Jaungada nakti pulksten 12 ar krāsns kruķi jājāj pie kūku kūts durvim un jāprasa: „kūku māt, dabūšu šogad precēties?“ Ja viņa atrukst, tad dabūšot, ja neatrukst, tad nedabūšot. Uz kuŗu pusi laime, brūtgāns jautā bizmāriņai: „Bizmāriņa, bizmāriņa, kuŗā pusē mana laime? Vai lejā, vai kalnīā, Vai ar kroga pakalnītē“. Milestības burvībai ir *malšana* ar dziedāšanu. „Maļu, maļu, ko es maļu? Sava vīra bikses maļu. Lai virīpi atsagrieze, Kā saulīte debesīs“; sal. „Atsagriez, atsagriez, Mana vīra dvēselīte, Kā es tavas bikses griežu, Uz dzirnavu uzlikuse“. Lai puiši pieburtu, tad Ziemassvētku vakarā vajag iet uz pirti un nozagt melnās apakšbikses un likt uz dzirnavām un griezt, saucot puīša vārdu: „Atpakaļ tu, Jānīti, Kā tās tavas bikses iet“. Pēc tam bikses jānoliek vecā vietā; tāpat: „Ap galviņu vāli griežu, Puīša bikses valādama, Acagriezies tu, puisīti, Kā es tavas bikses griežu“.

Ir *buršanas* vārdi, lai citiem kaitētu. L. Piektas ritā burvji iziet šaut un saka: „Kas šāvīenu dzird, pie tā lai paliek. Kas to dzird, tam jāmirst“. Jurgu ritā jākāpj kokā un jākliedz: „Šurp mieži, šurp auzas“; tad tai gadā kaimiņiem neaug, bet klijdzējam divkārtīgi. Gavēņu laikā teica, ka burvis kāpjot kokā un klijdzot: „Rudzi, mieži, auzas, līni u. t. t. uz manu pusi, uz manu pusi“ (līnu v.); lai kaimiņu laukos neaugtu labība, burvis noieta tur Lielā piektdienā priekš saules lēkšanas, liek savus mošķus vizē un velk vīzi, pie kājas piesējis, runādams: „Lai zaļo purvi, meži! Lai dzelto tirumi“. Lai otra sējai un plaujai skādētu, burvis liek noplautā rudzu, miežu vai auzu plavas gabalā oļu, kuŗai apsien sarkanu dzīparu un saka „Es oliņu appuškoju Ar sarkanu dzīpariņu, Lai nebriede rudzi, mieži, Lai nezviedza kumeliņi“. Jurgā jeb Ūziņa nakti burvji nes cita stalli oļu, lai zirgi maitātos, un saka: „Ak tu bagāts Ūziņš, Tumša nakts, zaļa zāle, Laukā laidu kumeliņu. Es atstāju baltu zirgu, Sarkaniem iemauktiem. Lai tev šā, lai tev tā, Lai tev nekā nedabūt. Treideviņās kūtis dzīt, Vienu pašu ārā laist, Sirmu jūgt, pelēku braukt, Atrasties nosprāgušu“; Liendienās burvji ņem vistas oļu, aptin ar sarkanu dzīparu un ieliek citam lecekļa stūrī, ar zemi aprausdami un šādus vārdus sacīdami: „Neaudz rudzi, neaudz miezi, Neaudz bērī kumeliņi, Es atjāju baltu zirgu Sarkaniem iemauktiem“; „Appuškoju baltu valnu Ar sarkanu dzīpariņu, Lai nezied rudzi, mieži, Lai nezviedz kumeliņš“. Tumšā naktī, kad mēness nespīd, Lielās piektas dienas nakti uz-

kāpi purvu malā biezā eglē un skaiti piecreiz deviņas lāgas „N. u. lulu, lulu, lulu, lulu, lulu! Man rudziši, man mieziši, Man apaļi kumeliņi, Tev auzīpu sēnaliņas, Uktā, lilu, uktā, lulu, uktā, au“. Lai sējums maitātos, burvis sasiens kopā kādas vārpas uz otra tiruma un saka: „Sasienam gailīšam kājiņas, ar sarkanu dzīpariņu; pilni zariņi melnu putniņu; trīs dienas slimš, trīs dienas vesels; pa durvīm iekšā, pa logu ārā“. Kad grib, lai otram lini neaug, tad jānones viņa linu laukā kaķis, jāiedzen mietiņš un jāpiesien, šos vārdus sakot: „Mūsējam lini, N. nekas kā zāle; Sapinam baltu gaili Ar sarkanu dzīpariņu, Lai tie lini mazgu mazgiem, Lai tas kaķis nagu nagiem“; „Sapinām baltu gaili, Ar sarkanu dzīpariņu, Lai neauga rudzi, mieži Kalpa vira tirumā“; „Appuškoju baltu gaili Ar sarkanu dzīpariņu, Lai neaug mieži, rudzi, Lai zirdziņi nopliukšķēja“; „Appuškoju baltu gaili Ar sarkaniem dzīpariem, Nobalet druviņai, Izputēt zirdziņam“; gavēni apsējuši olu ar sarkanu dzīparu un ielikuši otram, lai tam notiktu kas Jauns; tāpat: „Appuškoju baltu gaili Ar sarkanu dzīpariņu, Lai izdēn tij druviņa Kā sarkans dzīpariņš“. Jāliek kreisās kājas vizē ar sarkanu dzīparu apsieta ola un jāvelk uz kaimiņu sētu un jāsaka: „Appuškoju baltu gaili Ar sarkanu dzīpariņu; Ielikuse vizītē, Vilku tautu apiņos: Lai neauga rudzi, mieži, Lai neviedza kumeliņi, Lai nemāva govīs, vērsi Līdz devītu vasariņ“⁴. Saļ. zagļu vārdus: Lai zādžības varētu atpakaļ dabūt, ņem vienu vistas olu, kas tikai kā izdēta, un aptin ar zaļu zīda pavedienu, liec to olu sprīkstēs un saki: „Uz to zagļa vārdu es šo olu ielieku, un lai viņš stāv tamēr, kamēr iznīkst“⁴. Lai cilvēku gurdenu darītu, jāsaka: „Šamdari, tamdari, ko dari, to dari, mirsti, nosprāgsti, peķojies, aizrijies, novārgsti, drips“⁴. Uzburt var arī nelaimes un kaites. Lai kādam kaut ko pieburtu, tad jālieto sekojošs paņēmiens. „Buru, buru, zaļa varde akmens kubula dibenā, runga tam virsū; lai ar viņu notiek tas, ko agrāk sacīju“; utis savam ienaidniekam var uzlaist, skaitot sekojošu pantu: „Utis tavās drēbēs, utis tavā galvā, utis tevīm visapkārt; Lai paliek, lai notiek tevīm“⁴. Kašķi otram var piesālīt, kad kašķainais pirtī, un otrs viņa vietā metot sāli uz krāsni, saka: „Lai kašķis nenoiēt un citam nepielip“; sal. arī noskaušanas vārdus. Ja dodot otram pienu, tad dodams trīs reizes, paņemot atpakaļ un sakot: „došu, došu, tikai visu neatdošu“⁴. Ja šo neievēro, tad ņēmējs varot noskaust govīs. Tāpat lietota arī *saitīšana* zagļu vārdos.

Lai zaglis atpakaļ nāktu, ņem adatu, ar kuru priekš miroņa kas šūts, un liec zem slietņņa, pār kuru zaglis ir gājis, teikdams: „Zagli, lai tava sirds dur un deg kā šī adata tik ilgi, kamēr tu man atpakaļ atnesi, ko tu man nozadzis“⁴. Lai zagtu zirgu atpakaļ dabūtu, pirms 24 stundas pagājušas, ņem vienas sūdu dakšas un dur tanī vietā,

kur tas zirgs stāvējis un saki: „es nu duŗu tevi un iekš tā lopa vārda es lūdzu tevi, tev vajaga atpakaļ griezties no tām zagļa rokām; esi žiglis kā vējš, kā putnis gaisā, kā zivs iekš ūdens, kā saule jeb mēness pie debess, kā rasa par tām puķēm; tev vajaga kārtīgi un ātri atpakaļ iekš tava stālļa būt, tas tev ir par ciešanu skaitīts“. Lai zaglis nestu atpakaļ nozagtu lietu, tad ņem trejdeviņus papīru gabaliņus un raksti uz katra gabaliņa: Zagli, es tevi cauri duŗu! Tad ej trejās nedēļās trīs reizes, katru piektsvakaru pa reizei pie apses koka un pieduŗ katru reizi pa deviņiem papīrišiem pie koka, katru papīriti ar īpašu nagliņu, un ej uz mājām, atpakaļ neskatīdamies; pūķi saista: velk kreklu pār galvu ātri zemē un saka: „iprrru stoi gaŗa ķeŗe“. Zagļu siešanai vārdu ir jo sevišķi daudz, un tos uzskaitīt nav nekādas iespējas.

Kungu vārdi.

Ļaunuma novēršanai ievērojama nozīme ir *kungu vārdiem*, kas pa daļai līdzīgi *tiesas vārdiem*, pa daļai arī *pērienu vārdiem*. Kunga vārdi skaitāmi ejot kādā lietā pie dzimtkunga; tajos atspoguļojas bailes no kungiem un tieksme tikt no viņiem pēc iespējas drīz vaļā ar jo mazākām fiziskām vai garīgām ciešanām. Ir burāmie vārdi lūgšanas veidā, piem.: Dievs Tēvs, Dievs Dēls, Dievs Svētais gars mūsu starpā u. t. t.; ir arī burvības akti, apkvēpējot 3 sāls graudiņus šādiem vārdiem: „Uguns caur tavu galvu, sāls tavās acīs; lai izput tavas dusmas un domas, kā dūmi izput pa skursteni. Dievs Tēvs priekšā, Dievs Tēvs pakaļā, Dievs Tēvs pasargi mani“. Sāls kvēpinašana ir maģisks akts, kas pastiprina vārdus. Tomēr parasti kunga vārdi ir vienkāršāki. Ja zemnieks grib, lai viņa dzimtkungs būtu laipns, tad, satiekot kungu, pie sevis jāsaka: „Es vilks, tu jērs“. Pašapzinība ir dažos citos kunga vārdos: „Kunga vārdi manā rokā, kunga padoms manā kabatā, kunga prāts zem manas kājas papēŗa, kunga dusmas lai aiziet kā dūmi“. — Ar kunga vārdiem dažreiz bija saistītas arī t. s. *tilta darības*; ejot pie kunga, zemnieks nevien bāza kabatā ledu un lika galvā cauru cepuri, bet arī kaisīja liepu lapas pils vārtu priekšā: „Es kundziņa vārtos gāju, Liepu lapu tiltu taisu, Lai kungam miksts prātiņš, Kā liepu lapiņa“. Tā pēc analogijas burvības noteikumiem cerēja panākt sava pretinieka „mikstu prātu“, t. i. vadīt kunga gribu un domas zemniekam vēlamā virzienā. Atšķirībā no pārējā, kungu vārdi gandrīz nepazīst kristīgo formulu, bet viss ir koncentrēts uz to, kā atvilkt kunga dusmas no objekta. Kunga vārdi: „Piekdien gāju pie kundziņa. Piekdien laba runāšana; Es piesēŗu kunga dusmas Pie piektāja ņoga posma“; „Sestdien ieŗu pie kundziņa, Sestdien laba tiesas diena, Silta pirts. miksta slota, Jauka kunga valodiņa“; „Ar kundziņu tiesā gāju

Maza bērna kreklu vilku: Lai kungam tāds prātiņš, Kā mazam bērniņam“; „Kad es gāju pie kundziņa, Maza bērna kreklu vilku: Dod, Dieviņ, kundziņam Maza bērna padomiņu“; „Es kundziņa vārtos gāju, Maza bērna kreklu vilku; Es kundziņa vārtos gāju, Diegus bāzu kabatā“; „Ar kundziņu runādams Diegus bāžu skotelē: Lai iztek kunga dusmas Pa dziedziņu galiņiem“; „Vakar kungi, aizvakar Tiesāj' manus bāleliņus. Tiesājiet vecas siekstas, Kas guļ meža maliņā“; „Zaļa dzilna, melnā čūska Caur akmeni diegu vilka; Es izvilku kunga prātu Pa matiņu galiņiem“; „Es nošāvu šāvienā Piecas raibas žagatītes; Es nošāvu kunga dusmas, I kundziņa dēliņam“; „Baltas kazas pienu slaucu Melnajā ķipītē, Uz akmeņa sviestu taisu, Kungam rati jāsmērē“; „Ar kundziņu runādams Ledu bāzu kabatā, Lai izkusa kunga dusmas Kā tas ledus gabaliņš“; „Skrien, putniņi, atveļ logu, Traucē kungu valodiņu: Kungi sprieda bargu tiesu Baltajam bāliņam“; „Skrien pār muižu, balodīt, Sajauc kungu valodiņu: Šodien kungi tiesu sprieda Jaunajam bāliņam“; „Pie kundziņa daiedams Atspiežos stenderē: Lai nostāja kunga dusmas Kā duravu stenderīte“; „No vēziša vilnu cirpu, Kundziņam svārkus aužu, Lai kungam tik prātiņa, Cik vilniņas vēzišam“; „Ko var kungi man darīt, Ko manai galviņai? Dzelzes kalta man galviņa, Tēraudīņa dvēselīt“; „Es par kungu nebēdāju, Lai es muižu ieraudziju; Es piesēju kunga dusmas Pie vārtiņu stuburiņa“; „Dzaltons torpiņš jjuris move Zaļa zole muteitī, Ka maņ byutu tei zoleite, Kas torpiņam muteitī“; „Kas varēja priedi vērpt, Kas ozolu šķeterēt? Kas var manu bāleliņu Pie kundziņa aizrunāt?“; „Pilna Skrunda, dūmu pilna Skrunda, miglas kungs stāv durvīs, kuņas aste zobos, ierauga mani, pasmējās“; „Es lācis, tu žagata; deviņi brieži, deviņi lāči, dzelzs, tērauds, akmens vidū. Kungs tur uz mani labu prātu“; „Sudrabs uz tavu galvu, tērauds manā sirdī, dzelzs man visapkārt. Tavas dusmas un domas lai izput kā peļavas, kā dūmi pa skursteni. Iekš vārda etc. Amen Amen Amen“; „Kas tur kūp, kas tur kūp? Pirte kūp, pirtē kūp. Kas tur peras, kas tur peras? Kungs peras, Kungs peras. Tik miksts lai paliek kunga prāts uz mani, kā slotas lapa, kas pie viņa miesām pielīp! Iekš tā vārda“; „Karsta pirts un miksta slota — asi bija kunga vārdi. Dievs dod Kungam mikstu garu tā kā miksta slota. Lai izkūst kunga dusmas, kā pavāsaļa ledus! Svēts mans kundziņš kā tērauda krustiņš“; „Kas tur tek, kas tur tek? Upe tek, upe tek. Kas tur krīt, kas tur krīt? Ledus krīt, ledus krīt. Lai sakrīt kunga dusmas, kā upē ledus! Tik miksts lai paliek kunga prāts uz mani, kā mana vīra prāts, kad viņš man p... paskatās! Iekš tā vārda...“; „Vilks stāv durves, aste laukā, pilna istaba, migla kā dūmi. Lai paliek kunga prāts pret mani tik miksts kā vilnas kuš-

ķis! Lai nikst viņa dusmas kā dūmi. Lai paliek prāts viņam tik labs, kā es domāju! Ar atslēgu aizslēdzams un taisāms vajā. Iekš tā vārda“. Pieminētas arī izdarības pie šiem vārdiem.

2. Kabalistikas teksti.

Samērā nelielā grupā ir vārdi, kas ņemti no plašajiem *kabalistisko buġamo grāmatu* tekstiem. Tā ir ar laimes rikstes gatavošanu, ieroču vārdos u. c. Piemēram, plašāks *ieroču vārdu* teksts: „Taisi trīs lodes trešā gavēnī, tikai kā tā pēdīgā iznāk Lielā Piektdienā; liec no vienas septiņi un pusgada vecas jumpravas vienu dziļu vērpt, to pin apkārt tām lodēm krustainiski; tad vajaga to vārdu saukt *Fanis, Fanis Fauna* un iekš viena koka kluci šaut divpadsmit; ar šām divi zināšanām Izraēla tani ir daudz darījuši un viņiem pie daudziem paslepeni turēti, tādēļ tie divi ir no tādas spēku valstības, kas ne vārdiem vien visas lietas izdarīja. Tādēļ ir šī paslepenība glābta pret visiem nikniem, pret visiem lieliem prātiem un arī pret velliem, burviem, raganošanām; viņa izpestī tad ar, kas ja no ļaunuma pilns pārņemts, bet tik to laicīgāko vajaga laicīgs ienāks to kā še 21 un vārda X to darīt. Tos divus lielākos speģelis ielieci tikai *Adopēdi* no sava sarkanā R, bet vienu magoni pie sevīm nest par vienu lotentuli viņš atstāj to pašu uz vienu svētdienu uz to smalko O zīmi katrā pusē savu vārdu raksti ar iedalīšanu vien paġer kad viņam labs prāts iegribas zināt jeb arī saprast kāda noticēšana, notikšana jeb uzminēšana būs. Tam vajaga šo jautāšanu un par šiem kas notiks. Tad uzraksti savā galvā uzmaucis un trīs naktis ar to guli, tad tam pašam iekš *dani naper pesi* Eņģeļam parādīsies, bet viņam priekš tam vajaga skaidram būt, šķīsti dzīvot, no stipriem dzērieniem sargāties un sirsnīgas lūgšanas pie Dieva nest. Savu galvu rivēt un iekš sevi atminēties, kas viņam nakti priekšā nāk; vienu tērpeli darīt jeb vienu nomirušu iekš vaska bildes iesaukt. Ņem vasku, taisi vienu bildi uz cilvēka vīzi, stiepi tu roku ar tavu spēku, ko Dievs tevīm devis. Cuma jūtu tev taisnis taisīt uz tā nomiruša cilvēka, kur tu pēc viņa miršanas labprāt savā dienestā gribi; kad lai bilde gatava, tad taisi tu sirds vietu ar šiem vārdiem Z, O, Z, Z, I, E, E, E, ap to miesu apsien tā cedeli ar šiem vārdiem Te, K, K, O, G, Z, O. T. C. O. T. un p, T, L, U, P, G, O, P; 5; 5, 15, 8, 18 188 $\frac{55}{55}$ 1 iekš acīm ieliec O un R R G, kad jau viss ir gatavs padarīts, tad dod tās bildes, lai izstiepi galviņu, tai rokās vienu magoni iedod un gaidīt, kamēr tai brangi uz ko šā bilde esot uz otra māju šī ar nāvi aiziet, tad tūdaļ magoni galvīna no sevīm dos pēc

saprašanas. Tad ielaiž to bildi dziļi kaktā, bet tikai stāvu, ka tas ne laikis savā dzīvošanā ir bijis savā smalka amatnieks augsti skolots, jeb vai arī uz citādu vīzi zinātnieks un vai viņam savā dzīvošanā bija zināms, ka tu no viņa dvēseles paģer. Tad tev bilde visu teicis un izstāstis, kad tu redzēsi labus augļus tu baudīsi, tādēļ ka šai kaktā pats meistars valda, kad arī tas nelaiķa bērns būtu bijis, stāstījis to, ko tu no viņa dvēseles mantojis Ja tev tās bildes vairs nevajaga, tad ņem paslepeni grāmatu un liec uz krūtīm tai bildei un saki šos vārdus *Vilindices, Nariete, tūdaļ tūdaļ* izņem no rokām to magoni galviņu, pēc arī no acīm un ausīm un mutes un arī no miesām, to bilde no sevīm izsūks un par rutku paliks.“

Raksturīga šeit ir mūsu zemnieku apstākļiem nepiemērotā magiskā aparatura un burtu resp. kabalistisko vārdu formulas aprakstā iespraustas. Lidzīgi konstruēti teksti ir raksturīgi arī t. s. melnajām grāmatām.

Par *burtu* resp. nesakarīgu vārdu formulām ir sakāms, ka tās sevišķi iecienītas drudža un uguns vārdos, bet arī pa daļai rozei un trakumam u. c., kas ar to izskaidrojams, ka pretēji parastajām, runājamām formulām, tās ir rakstāmas. Drudža vārdus raksta uz papīra un dod slimniekam norīt vai arī kaklā uzkārt. Iecienīta šeit ir romiešu Serena Ammoniāka (200 g. pr. Kr.) *Abrakadabra*, rakstīta kolonnās ar pakāpeniski izzūdošiem pēdējiem burtiem

a b r a c a d a b r a
a b r a c a d a b r
a b r a c a d a b
a b r a c a d a
a b r a c a d
a b r a c a
a b r a c
a b r a
a b r
a b
a

Rakstība var būt arī ar burtu samazināšanos kreisā pusē

Abra	hada	bar
bra	hada	bar
ra	hada	bar
a	hada	bar
	hada	bar
	ada	bar
	da	bar
	a	bar
		bar
		ar
		r

Sal. Abranatabra
branatabra
ranatabra
anatabra
natabra
atabra
tabra
abra
bra
ra
a

Šādu paņēmieni apzīmē par κλίμαξ, jo figura atgādina trepju pakāpienus, un tas jo bieži sastopams arī citādos veidojumos, kā

a b r a c a d a b r a
a b r a c a d a b r
a b r a c a d a b
a b r a c a d a
a b r a c a d
a b r a c a
a b r a c
a b r a
a b r
a b
a

vai

A.B.R.A. k.D. a.
 A.B.R.A.K.D.A.B.R.A.K.
 B.R.A.K.D.A.B.R.A.
 R.A.K.D.A.B.R.
 A.K.D.A.B.
 K.D.A.
 D.

Ir dažādi varianti: Abrasadabra, Abrašadabra, Abarakadara, Abrazadabran, Abranatabra, Abrabetabra, Abrankala betabra; arī Abaraka, Abrankuban, Abeirankal, Ambrakula Ambakuta, Abrankolam, Abarankta, Augunkur, kas visas dilst līdz Ab, A. Sal.

A	B	A	b	A	T	A	B	R	
B		Abb		A	T	A	B	R	
A			b	A	T	A	B	R	
b				A	T	A	B	R	
A					T	A	B	R	
T						A	B	R	
A							B	R	
B								B	R
R									R

Pieaugoši, turpretim, a, am, amb, ambu, ambru, amberak, ambruku, ambrakar ambrakaide; sal. Abamabrana Abamabra Amamat Abumabur Abamabir Abama Abam Aba Ab; ir iespējamās arī kombinācijas ar citām formulām, kā

Abrankola		Ab+S+A+T+O+R+
Abrankol	A.	+A+R+E+P+O+
Abranko		+T+E+N+E+T.
Abrank		+O+P+E+R+A+
Abran		+R+O+P+S+A+
Abran	Kaber Tader	Ader laber

Citādi variēšanas principi ir viveļu vārdos. Abra Drabra wabra Nabra zpazia; sal. Broka dubro, Broku dubro. Ako dabro. Ko dabro. A. dabro D. dabro. Abro Bro. Ra A; kombinējas arī atkārtojumi Abra betobra Abracadabra, piem., dilstot „Abra, betobra, abrakadabra, abra, febr, abrakadabr, abra, betob abra kadab, abra bata abrakad, abra, abora, be abra abra b abr abra ab abr a ab“ (drudža v.); zagļu vārdu

Aba maba aba tabrat variācijas ir „Aba maba, aba tabrat, aba ab abam, aba“; „Aba + Maba + Taburat + Aba + Maba + Aba + Taburat + Abai + Abam + Abas +“; „Maba, Abata, Barat, Almaba, Aler atabuat aobabam aba“; „Abba Abbrat, Abba Abbrat. Abba Abbrat“; „Abbama. Brak. Abbama Brak. Abbama Brak. Aba maz. Aba maz. Aba maz. Abam bez. Abam bez. Abam bez. Al mel mil mel omel Ro mel“. Sal. arī drudža vārdos

+Alb + Kalb + Kan +Kalb++
 +Kalb + Kan + Ka ++
 +Kalb + Kan ++
 +Kalb + Ka ++
 +Kalb + K++
 +Kalb ++
 +Kal++
 +K+

Pievedišu alfabeta kārtībā dažus no rakstāmām vai skaitāmām burtu formulām.

Rožu vārdi Amor Milo Olim Roma ir ar abu pirmējo ačgārnu lasīšanu simetriski darināti.

Asins vārdos ir forma +A + O +++ A + O +++ A+O+ Amen, kas ir alfas un omegas attēlojums.

Atokatok uguns vārdos A T O K A T O K. Aulo maga Aulo mago gubb guff — uguns v.

A Z B Y C H D W E Q
 F U G T H Z I B K V L P

Uguns vārdos formulā Ago + Lolgo (arī Solgo, Galgo) + Lue (arī Lug, Loge) + Alma varētu saskatīt (age surge) lux alma.

Uguns vārdiem ir burti, rakstāini uz mājas durvīm, kas jau iedegusies + A + O + Z + A + P + E + L + C + A + Z + B + E + P + A + Z + O + R +; zobu vārdi „A.Z.B.I. b H w E V S T.H.S.I.R.V.L.P.M.M. Jēzus, tu mums to esi sacījis, kad tu biji iekš tavām vātim Amen Amen Amen. Kad zobus ārstē, raksti uz papīri tos vārdus A.Z.B.I.E.H.D.W.E.V.T.U.G.T.H.S.R.I.K.O.L.P.M.N.

Kad asinis no deguna tek A P L e H L S S S H. Asins vārdos ir Bim Kristus Bertus Nomen Sebuska Monet Jēzus Marija Jāzepe, no kā bez pēdējiem vārdiem Jēzus Marija Jāzepe varētu nojaust Christus ... nomen ... monet (arī ieroču, dzemdēšanas v.); ieročiem ir formula B+D+Z+ JO + K+Z+B+B+Z, 10+K+; uguns vārdi

C+D+A+B+A+
 A+B+B+C+HgB+
 E+R+S+

Uguns vārdi „Consummatum est“ — arī latviešu „tas ir piepildīts“ — ir Kristus pēdējie vārdi pie krusta (arī asins vārdi).

Daga magela mago ir vīvelēm. Zobu vārdi

H+L+P+H+
 L+T+V+
 H+as+m+H+U
                   H+ps+
 H+n+H+P+H+
                   js+H+

Sāpju v. Hal Kah Kala Maras.

Uguns v. Golt, Golt Melbsgrosel + Dronel + Grol + Dirgabel.

Drudža vārdi — Grursu Kursu Rulli Bumu Bama.

Trakuma vārdi —

× G S M S S ×
 × S S E S S ×
 × M E M E M ×
 × S S E S S ×
 × I S M S G ×

Čūskām ir vārdi

Ino

Nal

Ola, lasāmi vertikāli un horizontāli.

Ieroču v. — J+K+B+J+P+ST+J+P+A+M+E+N

Lopu v. — J A D M D E K R K J A D J A.

Zobu v. — I+D+L+A+Be+Z+S+E+R+S+

Uguns v. — Je + zab + c + cb + g + p + Berk.

Lopu v. — L.S.A.N.U.A.K.

Zobu v. — M A C R O F

Trakuma v. — M I S A T

T A B E O

R G M O R

W G S O L

Šeit var saskatīt vārdus Sator 1. rindas no vidus ar turpinājumu uz leju, bet otrādi Rotas, trešās rindas beigām pieņemot A no iepriekšējās Amor un atpakaļ Roma; pirmās rindas sākums šķērsturpinājumu dod Milo, atpakaļ Olim.

Vēja bultas v. — Mast past Emast emast demat emet est avist gaura gavetu mest.

Vēja bultas v. — Mast past emast iemast domet emest ist aviast pavia gavet mest.

Rožu v. — nind nind nind — dint din dint.

Asins v. — Oli Poli.

Čūsku v. — ohi oha ohia.

Zobu v. — O H D Z E O F U, g F H S I R K V L p M N.

Zobu vārdi: O, J, S, U, L, U.

Zobu vārdi: + O + S + A +

+ O + ij + A +

+ D + S + ij + A +

Asins v. — O C P U C U.

Ļaunuma v. — Paks † Maks † Limeksūm † † †

Trakuma v. — Paks † Amaks † Simaksūm † † † Rosa Pilla

Alli Pasor ir pirmo divu vārdu papildinājums ar ačgārnu lasījumu; drudzim ir Rabi Habi Gabi.

Čūsku v. —

R a l s a.

A l e k u.

I e b u k.

S k u ē i.

A u k i ņ. ir lasīšanai horizontāli un vertikāli.

Asins v. — R.U.U.R.R.n.J.K.K.V.

Ieroču v. — R:A:S +man; Are + Armel + Arhijla + Caltorom +
Arī noka+ (arī +: R : A : S + moš).

Rožu v. — Sitze u. Sihe Nelo.

Tiesas v. — Silo, Silo, Silo.

Zagļu v. — Selri Dago.

Uguns v. — Stobel Golit meet Grol Greeld orpornrat Gollt der-
geetg.

Pret ugunsgrēku raksta uz balta šķīvja vai ķieģeļa vai maizes
garozas u. c. parasti sator formulu, lasāma vertikāli un horizontāli,
kā arī ačgārni, veca un ir visai plaši pazīstama.

S A T O R

A R E P O

T E N E T

O P E R A

R O T A S

Šīs formulas grafisko variāciju ir ļoti daudz. Tās nozīmei visai
raksturīgu paplašinājumu esmu atradis kādā zieģelī, kas uz perga-
menta sarkaniem burtiem pagatavots⁵.

+ A G L A + O N + H A I I O S +

+ T E T R A G R A M M A T O N +	ator S atanas	repo A ngelas	enet T onans	pera O lympe	otas R ejectus	+ A D O N A I +
	repo A dam	otas R uit	lion E vae	haton P aradisus	pera O destruebatur	
	enet T rantulit	loha E mmanuel	echelon N eces	lyon E culeo	enet T antas	
	pera O erum	baton P rasadeus	loha E xsurgens	otas R ecessit	repo A astra	
	otas R ectificam	pera O rbem	enet T ribuetque	repo A mara	ator S inistris	

+ B E N E G O +

Ar malu rakstu 1) AGLA + ON + HAIIOS + 2) + ADONAI + 3) + BENEKO + 4) + TETRA + GRAMMATON + burtu nozīme atšifrēta šādi:

1) Sator	Arepo	Tenet	Opera	Rotas
Arepo	Rotas	Elion	Phaton	Opera
Tenet	Eloha	Nechelon	Elyon	Tenet
Opera	Phaton	Eloha	Rotas	Arepo
Rotas	Opera	Tenet	Arepo	Sator

un 2)

Satanas	Angelus	Tonans	Olympe	Rejectus
Adam	Ruit	Evae	Paradisus	Obstruebatur
Transtulit	Emmanuel	Neces	Eculeo ⁶	Tantas
Ocrum	Prasadeus	Exszrgens	Recessit	Astra
Rectificans	Orbem	Tribuetque	Amara	Sinistris

Sator formula dažādos grafiskos iekārtojumos ir rožu, asins, uguns, tūska, dzemdēšanas, trakuma, sarkanās vainas, asinssērgas, zagļu vārdos.

Ubit Rubit Rubit Roba ir asins v., ar variējumiem, piem., Ubit Rubit Roze Proba rozes v. Drudža v. ir Uzarus stairus Stairus.

Dažos gadījumos burtu kombinējumi ir atšifrējami kā lūgšanas jeb svētīšanas (Segen) vārdu pirmo burtu izraksti. Plašāki pazīstamas ir *Agatas*, *Benedikta* un *Zacharija* svētīšanas.

Agatas vārdi ir pret uguni. *Benedicantur schedae contra ignem: Mentem sanctam + Spontaneum + honorem Deo + et patriae liberationem. Ignis a laesura protege nos Agatha pias. Ex altera parte: + M + R + A + in conceptione tua virgo immaculata fuisti. M + R + A + semen mulieris contrivit caput serpentis + + I + M + J + Z + J + C + J + J + + + M + F + S + A + + + C + O + N + S + V + M + A + Z + M + E + S + Z + + + J + N + R + J + Verbum caro factum est.*

Pēdējā daļā skaidrs ir *Jesus Nazarenus rex iudaeorum* — krusta uzraksts. *Agatas* vārdi pazīstami arī pie muuns pret uguni vismaz pa daļai — semen feminal weenu liawit; Sennem femina esnculevit caputangius; Semen femina conduloavit caput anguiš, ar semen feminae etc. sakropļotā veidā. Arī pati benedīcija sastopama pirmo burtu kombinācijā *M S S H D e P L* uguns vārdos. Var restaurēt *M [A] R [J] A* divās pirmajās burtu kombinācijās, kā arī tālāk *C O N S V M A T V M E S T*.

Benedikta vārdi ir: *Vade Retro Satana, Numquam suade Mihi Vana Sunt Mala Quae Libas Ipse Venena Bibas* elegijas divrindā.

Biežāk sastopama *Zacharija* formula *Z. + D. I. A. + B. I. Z. + S. A. D. + Z. H. G. F. + B. F. R. S.* uguns, trakuma, zobu, zagļu vārdos.

Trīs ķēniņi ir apzīmēti arī ar incīaliem *C + B + M*.

Pieminami arī pašu latviskie darinājumi: kad galva sāp, jāraksta „*b, a, v*“ — būsi ātri vesels; sevišķi raksturīgs ir drudzim *d.r.d.d.z.i.* -- lietojams arī otrādā rakstībā *d.r.d.d.zi* -- *i.i.z.d.d.r.d.* — pret drudzi. Šeit burtu formulas ir tīri latviskas un pašu vajadzībām darinātas.

Šie vārdi, sev. *Sator* formula, parasti ir jāraksta un uz vainas jāuzsien, retāk jārunā. Kāds *Sator* formulas apraksts vēsti, ka „šie vārdi ir Ladeniski (latīniski) un ir izņemti no melna skunstis rakstīm ir labi priekš asinīm“ (Bb 7, 4 Rauna). Lopiem tos dod iekšā uz papīra rakstītus; tos arī sadedzina un pelnus dod slimam iekšā, zīmīti uzkaļ slimniekam kaklā pret drudzi. Pret trakumu zīmīti savāra un dod iekšā dzert 3 reiz pa dienu, dod iekšā 9 zīmītes, dod iekšā ar maizi. Raksta arī šos vārdus uz 3 maizes kumosiem, no kuņģiem 2 met ugunī un trešo apēd pats; papīru saloka trīsstūri 3 reizes, ieliek maizes kumosā un dod sakostajam; Tēvijas 1896. g. 42. aprakstīts īpašs

ārstēšanas galdiņš Mežotnes Bērtužos, kas lietots 130 līdz 150 gadus atpakaļ (t. i. ap. 1750.—1770. g.) trakuma ārstēšanai. Galdiņam katra no 4 malām apm. 7 collas gaļa, tad uzspiež uz rudzu mīklas galdiņu un miklu, krāsni izceptu, devuši slimajam ēst. Galdiņu gatavojuši 3 Lielās Piekās. Strādāt pie tā vajadzējis visu pilnu dienu un gatavotājs nedrīkstējis pa to laiku nekā cita domāt, pilnīgi darbā nogremdēties un Dieva vārdus vienumēr turēt prātā. Lai galdiņš nezaudētu spējas, neviens nedrīkstējis lasīt tur iegrieztos vārdus (ačgārni iegriezti Sator etc.). Galdiņš bijis 1896. g. izstādē⁷. Pret ugunsgrēku šo formulu raksta uz abām pusēm šķīvim, kas jāmet uguni; jāraksta uz ķieģeļa, kas jāmet uguni un tad jāskrien 3 reiz apkārt, skaitot no otra gala „Mūsu Tēvs“. Jāraksta arī uz mājas durvīm, kas aizdegusies, uz 3 maizes gabaliem, no kuņģiem 2 jāsviež uguni un viens jāapēd, uz maizes garozas vai kukuļa, ko met uguni, u. tml. Skaitot pret čūskas kodumu, pie katra vārda uz vainas ar lielo pirkstu jāvelk krusts, bet asins un uguns vārdos pēc katra burtu krusts jāmet arī rakstot. Tas jādara arī uzrakstīto skaitot pret sauli asins vārdos.

Līdzīgi ir ar *Abracadabras* variantiem. Tos kaļ pret drudzi slimniekam kaklā (uz zila papīra) ar sarkanu dzīparu, liek arī uz krūtīm slimniekam, ar maizi dod ieēst, no 3 zīmēm vienu uzkaļ kaklā, otru met ūdenī, trešo ugunī. No 4 papīrišiem 3 jāapēd arvien tajā stundā, kad drudzis krata. Kad pēdējais apēsts, jāiet uz upi un ar kreiso roku atpakaļ upē jāsviež pēdējais, kas pie krūtīm un neskatīties atpakaļ, kur to ūdens aiznes. Nedrīkst runāt uz upi ejot un no tās nākot, ne arī labritu dot. Iekšā zīmīti dod lopiem pret vivēlēm. Pret rozi parasti tūpat raksta Rosa pilla etc. uz cukura papīra un ar melnu vilnu liek virsū uz vainu.

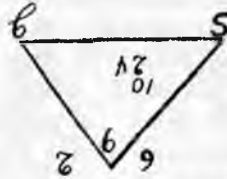
Šādu vārdu ir visai daudz. Daļa asinsvārdu ir ņemta no *debesu grāmatām* ar aizrādījumu par grāfu Vilipu u. c., kas tos izmēģinājuši, kā arī, lai izmēģina pie suņa u. tml. Tie ir B + D + Z + K + Z + K + B + D + ZooK dažādos bojājumos (asins, ieroču v.).

Pret uguni ir $\times D \times A \times O \times E \times S \times T \times$, pret asinīm H S P H etc., ieročiem H H H H etc. (arī ļaunumam), lopiem I K K E B B E K etc. Tiešu bojājumu dēļ šādas un tml. formulas dod daudzus variējumus, un tos šeit uzskaitīt ir grūti.

Jāpiemin vēl citi burtu formulu veidi, kas ir no vairākiem elementiem kombinēti. Tā LFK 116, 670 dod starp diviem Jēzus vārda četrstūriem divus trijstūrus ar eņģeļu un praviešu vārdu un skaitļu kombinējumiem.

Amen. Amen. +++ Asins vārdi.
Elijas

++ J. E. Z. U. S.
J. E. Z. U. S.
J. E. Z. U. S.
J. E. Z. U. S.
J. E. Z. U. S.

J. E. Z. U. S.
J. E. Z. U. S.
J. E. Z. U. S.
J. E. Z. U. S.
J. E. Z. U. S.

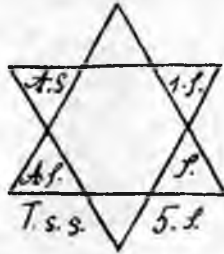
Latviešu Avīzēs 1890., 8. publicēti rakstāmie rozēs vārdi, kur Tēvreizi centrālā riņķī no 4 pusēm ieslēdz vārdi Rosalige Alebasok (Rosa pilla ali pasor variants) —

Tie paši vārdi ir riņķa 4 iedalījumos

Pret ugunsgrēku ir uz maizes uzvilks lietuvēna krusts, kas var būt ar burtu ierakstiem.

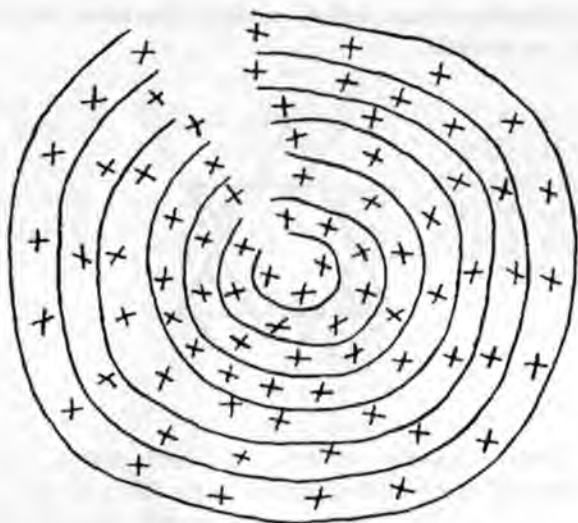
Pret rozi ir riņķi ar krustiem un ierakstiem: Vienu riņķi velkot taisi tur 9 krustus un iekšā vajag rakstīt priekšā taisītus vārdus, tad uz tā raksta likt pirkta ziepes un pēc ar sveces taukiem pārrivēt. Vispēdīgi pār šo papīri pārliciec melnu vilnu.

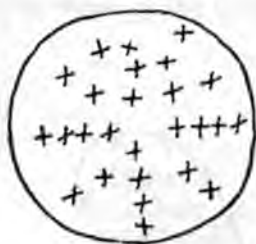
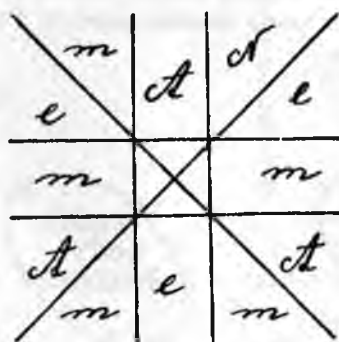
Sal. plašāko aprakstu.

Krusta roze ir 7 riņķiem ar 77 krustiņiem starp, tiem riņķiem 1 riki 3 k 2 r 7 krusti un tie pārējie citam striņķam. Raksti 1 prom Dievs Tēvs Dievs Dēls un tas svētais gars 2 Otrā 7 engeli un citas visa Godība Tev būs grēkus piedot ne 7 reizes bet 77 reizes trakun burtus par virsu Rozi sarinko lai neredz rakstu.

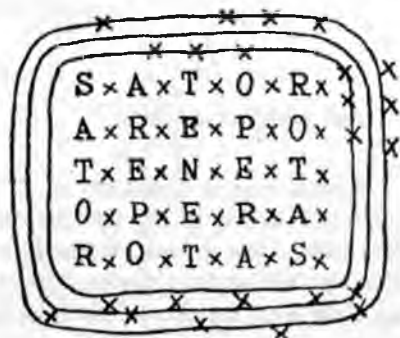

Sal. arī figuras pret rozi

un Sator ierāmējumu

Šis grupas pamatojumu tāpat meklēsim maģiskos traktatos, kā tos kombinējumus, ko parasti apzīmē ar vārdu Cabala⁸. Šeit 25 kvadratos iekārtoti vārdi pēc S A T O R parauga, kas arī noder kā vispārīgas mīlestības iegūšanai, bet sevišķi priekš spītīgas meitenes; sal.

S	A	T	O	R
A	R	E	P	O
T	E	N	Ē	T
O	P	E	R	A
R	O	T	A	S

Plašāku aprakstu sk. Cēsu Ziņās 1913., 12., kur citās kombinācijās ne visas rindas ir aizpildītas, piem., dots tikai pirmais vārds D O D I M visp. mīlestībai, E L E M, lai atraitne milētu, H A I A H, lai sieva milētu. Šie gadījumi ir apliecināti arī manuskriptos. Priekš līgavas, ja tā nemil, ir

M	A	Q	I	D
A	Q	O	R	I
Q	O	R	O	Q
I	R	O	Q	A
D	I	Q	A	M

Šeit MAQID ir lasāms kreisā pusē, līmeniski un stateniski, tāpat arī labā pusē no lejas stūra; līdzīgi lasāmi arī turpmākie kvadratos AQORI, ar ačgārno IROQA, bet viduskrusta QOROQ.

Šādas zīmītes liek mīlamās personas pasliegsnī, kad neviens neredz; raksta ar vienkāršu tinti, bet arī ar sīkspārņa asinim. Vairākas šādas kabalas ir zagļu vārdos durvju attaisīšanai u. tml., arī pret drudzi, uguni u. c. Daļa nesaprotamo formulu ir cēlušās pārpratuma ceļā no svešām valodām. Prof. K. Krons ir šādi atšifrējis mūsu bišu vārdos somu formulu⁹ un prof. J. Kšižanovskis 17. g. s. poļu lūgšanu asins vārdos.

Ugunsgrēka formula M S S H D E P L ir t. s. *Agatas* formula — Mens Sancta, Spontaneus Honor Dei et Patriae liberatio — ar vārdu pirmo burtu kombinējumu.

Burti V R S N S M V S M Q L I V B ir *Benedikta* formula elegiskā divrindā.

Vade Retro Satana, Nonquam Suade mihi Vana
Sunt Mala Quae Libas Ipse Venena Bibas.

Tāpat bieži sastopamie burti

Z. + D. I. A. + B. I. Z. +
S. A. B + Z. H. G. F. +
B. F. R. S.

ir Zacharija formula, līdzīgi veidota.

Tomēr ne visas burtu formulas padodas šifrējumam. Ir viegli saprast, ka ugunsgrēka rakstāmie vārdi „Consummatum est“ nozīmē „Tas ir piepildīts“, bet ko darīt galīgi sakropļotām formulām, kuru paraugs arī nav isti zināms. Izrādās, ka Ropažos uzrakstītie asins vārdi „Apstan visa umina jakrada Jordana, dararas, Marijas, lalski peilu stabina, boija, slavakāti menesi, nemastani, Audz, schirat Avieg, Jezu svēta, Matku, bazchu, malsa, senami ayadzht, smerti, naschi Amen“; tāpat no Lielauces „Ramina Jakwada Jahcdana Asbanawisa Isdara no Marija laski Pila stabina Boga slawa rastimendze ne mes-tami Awats schin at Aewlge Jezus swehta Marrija Matka bazch Malsa sanami sches nemī Teres srneti nazchi Amen Aeeme“ ir prof. J. Kši-žanovska atšifrējumā veca poļu lūgšana, uz vietas gandrīz jau izzudusi no 17. līdz 18. g. s. ar šādu tekstu: Zastanów sie rumiana jak woda Jordana Jezusa laski i zdrowa Marja laski pełna, Pan z tobą, błogostawionás ty między niewiastami i błogostawion owoc żywota twego Jezus. Święta Marja, matko boża, módl się za nami grzesznemi teraz i w godzinę smierci naszej amen.

Tāpat bišu vārdi no Vln Ķieģeļu pagasta Maddu māle virne gāne kūlu Olums mež lāme pinne lindu dod prof. K. Krones atšifrējumā vecus somu buřamos vārdus.

Dažreiz šī kabalistika ir arī modernos laikos un citā ceļā radusies. Bet tie ir reti gadījumi, un ko darīt, piem., ar šādiem drudža vārdiem Maga Oppani Jejer Levawieja i ne Latebia dama ipsa nonoi loijlgij izli rjrolijla ali delos Lij lamewa rams bibitais Tnezerij suhja kute Zařaba oelchabud eegar Habe?

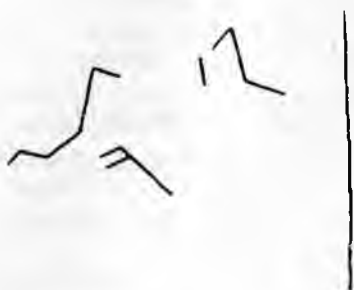
Šeit pievienojam arī ziņas par slepenām zīmēm un rakstiem, kas Bilensšteina materialos uzglabājušās par burvjiem un raganām. Šīs zīmes ir tajā pašā tehnikā, kā pazīstamās ipařuma (māju, laivu u. c.) zīmes primitīvā veidojumā. Ziņas sniedzis Fricis Bilensšteins, dz. 1830. g., m. 1919. g. Jaunskumpu meřsaimniecībā. Pirmā grupā ir raganu sapulces vietu zīmes, burvju ceļa apzīmējums un kādi burřanas vietu raksti, tad zīmes ēku aizsargāšanai, uguns, bluķu, lietuvēna zīmes. Bluķis esot velts apkārt mājas paseknim, lai nekuļas lietuvēns.

Raganu sapulces vietu zīmes.
akmeņu eezimetas   uz vakareem

raganu cēla zīmes

Burvis apzīmē ceļus garkokiem
uz vakaru

Buršanas veetu raksti

ginxv

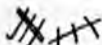
nelaime slimīb serga

Dažādas zīmes kuras atrod vecajā koka ēkā dzīvojamā ēkā no
nama gala pa greisi otra balki,

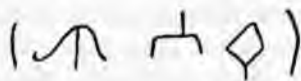
✕ kas aizsarga no perkoni pirms balki ✕ kas aizsarga no raganam

un citeem mošķeem pret Miesloti zidaiņu zagli kas parmaina šu-
puli kad neweens leels nav klat un eeleeokot kadu rukiša wa citu
bernu ar garu galvu un breesmigu īskati.

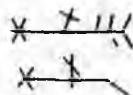
tādas zimes ir atrastas ļonin Dragonu ciema kadu 300 gadu
wecu ēku noplešot 1860 gadi mantoti ar paskaidrojumeem no O. Bi-
lenštena.

 atrasta Smardes pagastā ozolmuižas vco kungu dziwokli nople-
pret lopu šot 1923. g. kutis koka uz palodes durvju gresajo pusē
mocitajeem pret burveem un raganam

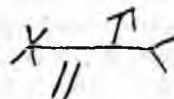
Uguni zimes

bluku z.

pret leetuve

8. nodaļa.

Kristīgās formulas.

Buņamo vārdu tematika rāda divas lielas grupas: vienu ar kristīgiem elementiem, otru bez tiem. Pirmajā ir dažādu notikumu pieminēšana gan tieši sakarā ar Svētiem Rakstiem, gan pieturoties pie Bībeles tekstiem un baznīcas mācībām, gan izplūstot apokrifiskā fantastikā, vai tiešos leģendu darinājumos ap kādu centralo personu vai atsevišķiem gadījumiem. Beidzot, līdzās šiem momentiem, kam pamatā ir jau viduslaiku un vēlākās latīņu formulas, vērā jāņem arī tautas vienkāršākā uztlvere, kas Bībeles tekstos un pat baznīcas dziesmās meklē pēc noderīgām analogijām. Tāpēc šajās formulās mums atveras gadusimtu tradīcijā visai īpata kulturvēsturiska aina ar slāņiem un uzskatu atskaņām lielā dažādībā. Grupējot šīs kategorijas formulas, mēs redzam galvenā vietā *Kristu*, kuŗa vārdā notiek sevišķi slimību un likstu apvārdošana un ko piesauc arī lūgšanās; tāpat arī notikumi no viņa dzīves un nostāsti par viņa darbiem ir visvairāk tanis sastopami. Formulās, kur Kristus vārdā slimības ārstē, skan apļiecinājums „Jēzus ir no Nacaretēs, Jēzus dzimis Betlēme, Jēzus nonāvēts Jeruzālemē“ (drudža, branta, truma, sirds asins, sāpes, sānu sāpes, ilgi sirgušiem, zobu sāpes v.); tāpat „Jēzus tapa krustā sistis, kuŗa vīri viņam iedūra šķēpu sānos“; „Jēzus Kristus savu tēvu lūdza trīs lāgi uz zemes krizdams“; „Mūsu Kungs Jēzus Kristus gāja no Jeruzālemes uz Betlēmi“ (vīveļu v.) u. t. t.; ir arī atsaukšanās uz Kristus vārdiem, piem., „Mūsu Kungs Jēzus Kristus saka: Šis eljes koks ar sakni un zariem nokaltis“ (Mat. 3, 10) — pakrūts vārdos. Šādu gadījumu ar tiešām reminiscencēm nav daudz, kurpretim vairums ir izveidots ar leģendām raksturīgu fantastiku.

1. Kristus dzīve.

Kristus *dzimšanu* piemin kā lielu un svētīgu notikumu bieži sastopamā formulā „Laimīga ir tā diena un laimīga tā stunda (arī „svētīga, laimīga“), kad mūsu Kungs Jēzus Kristus piedzima“ (asins, vīveļu, sāpju, rozēs, mātes, iecirtuma, vēja bultas, krampju vārdi, arī iecirtumiem un visādām slimībām). Šo formulu var paplašināt, piem.,

„Svētais vārds, svēta ir tā diena, kurā mūsu Pestītājs Kungs Jēzus Kristus piedzima, un svētas ir tās miesas, kas tevi nesušas, un tas vīrs, kas visas vātis un slimības dziedināt un palīdzēt var, un svētas tās krūtis, no kā tu esi zidis“. Kopā ar dzimšanu piemin arī citus svarīgākus momentus Kristus dzīvē: „Jēzus ir no Nacaretes, Jēzus ir dzimis Betlēmē, Jēzus ir nonāvēts Jeruzālemē“ (sāpju, mātes, pakrūts, rožu, asins, ilgi sirgušam v.). Tāpat „Mūsu Kungs Jēzus Kristus ir dzimis Betlēmē, savas asinis izlējis, pie krusta izcietis Jeruzālemē“ (vis. slimībām, zobu sāpju, sal. liesas, mātes, raganu, lamu, nosituma v.). Jau ap 400. g. grieķu drudža vārdos pieminēta dzimšana Betlēmē un uzaugšana Nacaretē, kā arī krustā sišana un augšāmcelšanās, ko piemin ap 1200. g. vācu, 14. g. s. angļu teksti. Bet cits raksturs, bez vietu pieminēšanas, ir jau formulās „Jēzus bija piedzimis, Jēzus bija pazudis, Jēzus tapa atkal atrasts. Jēzus dziedina asins vainas“ (asins v.) vai „šō vāti“ (ēdāja, tārpa, ēdes, zobu, rozes, zagļu v.), kas pazīstamas jau no 14. g. s.¹ Lopu vārdos pieminēts, ka Kristus dzimis lopu kūtī: „Kristus piedzimis lopu kūtī uz siena un salmiem. Tā būs tam lopam to barību ēst, kā Kristus bērniņš pieņēma to labu un atmeta to ļaunu — tā būs tam lopam to barību ēst, kur Kristus dzimis“. Sal. arī „Tu, Jēzus, esi iekš lopu kūts pats dzimis, grib svētīt tos mīlus lopus“ (lopu v.).

Uguni aicina apstāties tāpat kā Marija paturējusi savu jaunavību². Jēzus piedzimšana ir bez asinīm, tāpēc „lai tik vien asiņu kā Jēzus mātei Marijai pie dzemdēšanas“ (dzemdēšanas, asins, sieviešu slim. v.). Šī dzemdēšana tāpat ir arī bez sāpēm (asins, tūska, sāpju, galvas sāpes, iecirtuma, vēja bultas v.), arī priekš un pēc tās (zobu sāpes v.); tā ir viegla (dzemdēšanas v.). Uguni aicina apstāties, kamēr Pestītāja māte otru dēlu dzemdēs³.

Trīs ķēniņi.

Mat. 2, 1 u. s. minētie *trīs ķēniņi* (gudrie no austrumu zemes), kas nākuši uz Jeruzālemi, lai tur redzētu jaunpiedzimušo bērnu, saukti vārdos Caspar, Balthasar, Melchior, saīsināti ar sākuma burtiem apzīmējumos C B M, ko ar kritu velk uz durvīm katoļu zemēs, arī Latgalē. Formulas ar šiem vārdiem ir jau no 12. g. s.⁴, jo sevišķi daudzas latīņu valodā. No 13. g. s. tās iecienītas pret kritamo kaili. Arī latviešu formulās tos piesauc pret krampjiem, istos vārdus pat aizmiršot un sakropļojot: „Svēts Kaspars, svēts Melkars, svēts Betegus iekš svētu trīs ķēniņu vārdu lūdziet priekš man, lūdziet krampjus un kritamas vainas pasargātas top“ (krampju, rožu, vīveļu v.). Melchioru šad un tad atvieto Mikus (rožu, vīveļu v.), piem., „Mikus sv. Beltīgu

iekš sv. trīs ķēniņu vārda lūdzu priekš krampja krituma vainām pasargā" (kad zirgs slims). „Uz treju ķēniņu dīnas, vajag ai kreitu, voi ai ugli uz vysom durovom uzrakstet M+V+S sacidams: Na es kristu, het Atkryška krysta. Burti nūzeimoj ķēniņu vordus: Mikelis, Vastlavs un Stanislavs un storpos kristapi"; „tāpat zvaigžņu dienā ļaudis uzrakstot uz visām savām ēku durvim sekošus burtus: K. M. B.^s. Tas tiekot rakstīts trijiem ķēniņiem par godu un kā visa laba un laimīgas dzīves zīmes. Šie burti sētas pasargājot no visa ļauna un visām briesmām un ļauno garu uzbrukumiem. Šie trīs burti nozīmē to triju ķēniņu vārdus, kuŗi no Austrumiem gājuši sveicināt mazo Jēzu. Tos sauķi Kosbors, Merķelis un Baltazars. Viņiem par godu vēl šobaltdien viņu vārdus raksta Zvaigznes dienā uz māju un citu ēku durvim. Šie paši burti arī esot kā piemiņa no tiem laikiem, kad pa pasauli staigājuši briesmīgi mēri un citi dzīvības iznīcinātāji“.

„Triju ķēniņu (zvaigžņu) dienu no rīta pirms saules lēkta uz katrān durvim trīs krustus uzvelk un no trīs ķēniņu burtiem pie katra krusta vienu burtu + C. + M. + B. (tas esot Chjermans, Mecheus, Balezers). Zīmes jāvelkot ar svētītu kritu, kuŗu pirms baznīcā nosvēti, tad mājas svētības pa pilnam.“ Zvārdē (Kuld. apr.), ja krauklis sēž uz koka pie mājas, tad to vajaga aizbiedēt, tāpēc ka viņš atnes nelaimi. Vajaga uz slotas kāta izgriezt tādus burtus *vienu zem otra*:

K	B	S	T
—	=		+
			+

Tad vajaga ar slotu vēdināt pa gaisu, tad krauklis aizlaidīsies un pagems nelaimi līdz.

Latviešu buřamos vārdos sastopamas arī latīņu formulas: Jau Einhornš 1627. g. piemin, ka viņu vārdi pret kritamo kaiti nēsāti uz zīmites ap kaklu, pamatojoties uz rindiņām „Caspar fert myrrham, thus Melchior, Balthasar aurum, Haec tria qui secum portabit nomina Regum, Soluitor a morbo Christi pietate caduco“; lai gan šī vieta nav tipiska latviešiem, jo Einhornš to pārņēma no Godelmaņa kā internacionālu formulu, ir tomēr arī latīņu formulas latviešu buřamos vārdos. Lai apmierinātu niknu zirgu, sev. pie kalšanas, ir arī vēl jaunākos laikos formulas „Caspar te teneat, Balthasar te cingat, Melchior de ducat“; sakropļotā veidā arī „Kas per te tenet Balthaser te ligot Melohiar te duet“; „Tent Baltā zon teci gen Milciar te dikat“ (no Saldus); sal. arī (in nomine) Patris et Filii et spiritus sancti, Jesus Nacarenus rex nomine Judaeorum Jesus Maria Melchior Baltasar (naudas siešanai).

Zaģļu vārdi dod īstas leģendas par Mariju un Kristus bērnu dažādos variantos.

Bēgšana uz Ēģipti.

Sākas šis legendu cikls ar Jēzus dzimšanu un *bēgšanu uz Ēģipti* — „Kad mūsu Kungs Jēzus Kristus bija piedzimis no tās jumpravas Marijas, tad zagļi un slepkavas bija gribējuši dabūt viņu rokā; viņam vajadzēja bēgt uz Ēģiptes zemi, Marija sauca: Pēteri, sien; Pēteris viņai atbildēja: Es esmu tos sējis ar ķēdēm un ar Dieva rokām. Tev būs stāvēt kā vienam kokam un skatīties kā vienam bukam. Še tev vajaga skaitīt visas zvaigznes pie debess, visas lapas uz kokiem, visus akmeņus uz laukiem, visas smiltis pie jūras. Es saku, še tev būs stāvēt un nevis projām iet, kamēr es nāku un tevi atlaižu iekš tā vārda etc.“; „Kad tas Kungs Jēzus Kristus bij dzimis no tās jumpravas Marijas, redzi, tad bij zagļi un slepkavas; tiem bij jābēg. Tas eņģelis Gabriēls sludināja, sacīdams: Tev būs stāvēt etc.“. Tāpat „Marija un Jāzeps staigāja pa zemes virsu (var.: gāja pa ceļu un veda to bērniņu Kristu pie rokas) un nesa to bērniņu Kristu uz rokām. Tad nāca trīs zagļi un gribēja to bērniņu nozagt. Tad Marija sacīja uz Jāzepu: Sien viņus cieti etc.“.

Ēģiptes motīvs ir pietiekami dokumentēts zagļu vārdos. F. Ohrt's aizrāda, ka jau apm. ar 1400. g. sastopami vācu teksti ar Mariju dārzā u. tml., kopā ar eņģeļiem un Pēteri, kas ar Daniēlu saistīti (HdW. d. d. Abergl. II, 241), bet latviešu tekstos tas visai reti sastopams, piem., „Ar Dieva ziņu Marija gāja no dārza, tur gaidīja viņu trīs eņģeļi, tas viens bija svēts Gabriēls, tas otrs Miķelis, tas trešais svēts Daniēls + Daniēls + Daniēls + Daniēls +. Runā otra Marija, tev trīs un atron zagļus, tie tev zags visu, kas tev ir, tavu bērnu iz tā šūpuļa. Pēteri sien etc. . . . viņam būs skaitīt visu, ko es ar savām acīm ieraugu un ar savu muti vajā dodu, to lai palīdz man tas svētais Abraams iekš tā vārda etc. . . .“¹⁰. Par Ēģiptes motīvu vēl „Jāzeps veda Mariju ar to Jēzus bērniņu uz Ēģiptes zemi un veda to ēzeli pie pavadas. Ar šo pavadu piesienu es visus zagļus dienu un nakti; lai viņi būtu kādi būdami, tad būs viņiem stāvēt kā mietam“. Sal. arī „Jāzeps un Marija gāja iekš Ģetzemanes dārza, tur bija uz zāles asins rasa. Viņi kļiedza pilnā balsī: slēdz viņu ar dzelzs pīnēkliem, žēlastība lai ir ar mums“ (zagļu v.).

Laupītāja legenda.

Jo plaši par bēgšanu uz Ēģipti vēsti „debesu grāmatas“, kur atrodam „Stāstu no tās bēgšanas Jāzepa un Marijas ar bērniņu uz Ēģiptes zemi“: „Tas stāv rakstīts Mat. 2. nod. Tā Kunga eņģelis parādījās Jāzepam sapnī un sacīja uz viņu: Celies, ņem to bērniņu ar viņa māti un bēdz uz Ēģiptes zemi un paliec tur, kamēr es tev sacīšu, kad tev

šis atpakaļ nakt. Un tas cēlās augšām, ņēma to bērniņu un viņa māti, gāja uz Ēģiptes zemi, un kad viņš caur vienu lielu mežu gāja, kur viens liels *laupītājs un slepkava* bija ar vārdu Katus, kas jau daudz laudis aplaupījis, nāca šis slepkava ar saviem palīgiem un saņēma Jāzepu un Mariju cieti un noveda viņus, kur tā laupītāja sieva dzivoja, un piekodināja viņus glabāt, ka viņi tos nakti varētu aplaupīt, jo tiem tūlī vajās nebija, ka viņi neaizkavētos, kas dienu caur mežu pa ceļu staigā. Kad nu tas slepkava aizgāja, pataisīja slepkava sieva savam bērnam jeb dēlēnam ūdeni siltu priekš mazgāšanas, bet tā slepkava dēls bija aklis dzimis ar likām kājām. Kad nu tā slepkava savu bērnu iekš muldas ielika, sacīja viņa uz to svētu jumpravu un māti Mariju: „Iztin savu bērnu no tām drānām, lai viņš ar manu dēlu mazgājas“. Tā jumprava Marija atbildēja: „Mēs esam jūdi un pie mums nevaid ieradums mazgāties arīdzen ar pagāniem, ar kopā ēst un mazgāties nenākas“. Tad sacīja tā slepkava sieva uz Mariju: „Tāpēc tu negribi to darīt, ka mans dēls glūdens, tad negribi tu ar savu dēlu kopā mazgāt.“ Kad Marija to dzirdēja, tad bijās viņa no tās sievas un ielika viņa to bērnu pie tās slepkavas bērna muldā, un tūdalīn atdarījās tam gludenajam bērnam acis un izstiepās viņa kājas un bija vesels. Kad nu tā slepkava sieva redzēja savu bērnu veselu, sacīja uz to svētu jumpravu Mariju: „Patiesi tavs dēls ir Dievs.“ Un viņa gāja tūlī pie sava vīra un izteica viņam, ka viņa dēls ir vesels tapis. Tas vīrs nāca steigdamies un atrada, ko viņa tam bij teikusi, tad krite viņam pie zemes un pielūdza Jēzu savas mātes klēpī. Pēdīgi izveda viņš viņus no meža un pavadīja tos līdz Ēģiptes zemi, un tas ūdens, kuŗā Jēzus mazgāts bija, tapa it kā būtu no dārga balzama smaržīga zalve. Tad apdomāja tā slepkava sieva, it gudri ielēja to ūdeni podā un aizsēja to podu cieti un ieraka to zemē, bet papriekšu, kad vēl tā jumprava Marija no viņa nebij atstājusi, vaicāja viņai, kā to dēlu saucot. Tā Jumprava Marija atbildēja: „Mana dēla vārds ir Jēzus“. Tā slepkava sieva atkal sacīja: „Mana dēla vārds ir Jesmus, kuŗš vārds ir no Jēzus, tāpēc viņš ar Jēzu sabiedrojies iekš ūdens.“ Kad nu šis Jesmus par vīru tika, bija viņš tāds pats kā viņa tēvs laupītājs un slepkava, bet kad nu tas tēvs vecs tāpēc nespēja iet, tad atminējās viņa sieva to ūdeni, ko viņa bij zemē ierakusi un izraka to podu un atrada viņu ļoti dārgu un smaržīgu zalvi. Tad viņa pildīja to zalvi vienā traukā un sacīja uz savu vīru: „Ej uz Jeruzālemi un pārdod to zalvi, tu nu esi vecs tapis, viņi tevi vairs nepazīs“; un viņš klausīja to sievu, ņēma to trauku un gāja uz Jeruzālemi un staigāja uz tirgu to pārdodams. Tad satika viņu tās svētās Marijas Madalenas brālis, tas jautāja viņam, ko viņš pārdod. Tas slepkava atbildēja: „Es pārdodu dārgu zalvi“. Un kad Marijas Madalenas brālis to zalvi apraudzīja un paoda,

deva tas viņam trīs simtu sudraba grašus par to zalvi, un tas slepkava ņēma to naudu un gāja uz mājām un izteica to savai sievai; tā sieva pildīja to otru trauciņu un sūtīja viņu atkal. Tad sastapa viņu Nikademus, kas to nakti pie Jēzus bija, un pirka to otru; un viņa pildīja to trešo, to pirka Jāzebs, kas to Kungu Jēzu apraka; to pirmo trauku bija tā svētā Marija Madeliene tam Kungam Jēzum uz viņa galvu svaidījusi, viņa kājas Simona tā spītāligā namā to otru, un trešo Jāzebs un Nikadema, kad viņi Jēzu apraka un lēja to uz viņa miesu, bet tā zalve bija no tā ūdens, kuņā tas Kungs Jēzus ar to slepkavu dēlu Jesmu mazgājies. Kad viņš slepkava un laupītājs bija, tapa tas 34 gadus savā vecumā ar savu biedri, kam Dismus vārds bija, saķerti un abi divi ar Jēzu krustā sisti, Dismus pa kreiso un Jesmus pie labās rokas. Tam bij tā notikt, ka tam, kas ar Jēzu vienā ūdenī mazgāts, ar viņu aridzen bij mirt; uz to sacīja Jēzus: „Patiesi es tev saku, šodien tu ar mani būsi Paradīzē“. Tāpēc top Jesmus tulkots — salīdzināšana, ka viņš ar Dievu ir salīdzināts mazgāšanā, krustā un Paradīzē, bet Dismus maz top tulkots atmešana, tādēļ ka Dievs viņu no savas žēlastības atmetis, kad krustā par kreiso roku karājas, un to Dievs zināja, ka Dievs viņu ir atmetis un ir ellē gājis ar Pilātu, Kapasu un ar saviem citiem biedriem nežēligiem, bet ka ir mēs viņiem pakaļ negājām, gribētu Dievs mūs pasargāt, kas slavēts ir šeit un tur mūžīgi mūžam Amen.“

Trīs zagļi.

Jo plaši šis motivs, kuņa pamatā ir bēgšana uz Ēģipti, veidojas turpmākās leģendās par zagļiem: „Mūsu Kunga māte gāja pa zemi. Viņai bija savs bērniņš Jēzus pie rokas. Tad nāca *trīs zagļi* un gribēja zagt viņas bērniņu. Viņa runāja: Pēter, sien u. t. t.“⁷; „Tā māte Marija par zemi gāja; viņa veda savu miļu bērniņu pie rokas, un kad viņa dārzā nāca trim eņģeļiem guļot. Tas pirmais maizes eņģelis ar vārdu Gabriēls, otrais Zamuēls, tas trešais Sandija. Tur nāca trīs zagļi, tie gribēja viņai miļo bērniņu zagt. Tad Sandija sacīja uz Pēteri: Sien viņus ar debess atslēgām un elles striķiem, kā man visiem zagļiem būs stāvēt palikt.“ Dažādi ir citi varianti iesākumam, jo beigas visās šajās formulās ir ar Pētera siešanu:

„Mūsu Dieva māte gāja pa vienu zaļu lauku un viņai bija tas Dieva bērns pie rokas. Tad nāca trīs zagļi un gribēja to bērnu nozagt. Viņa sauca: Pēteri sien, Pēteri sien.“ etc.

„Svētā Marija gāja zaļā laukā un viņai bērniņš Jēzuliņš uz rokas etc.“

„Dieva māte gāja pa zaļu lauku. Viņai bija bērns pie rokas etc.“

„Tā svētā Marija iekš Jēzus Kristus dārza. Tur viņu sauca trīs svētus eņģelus. Pirmais Pēteris, otrais Rafaels, trešais Gabriēls. Pēteris saka: es redzu trīs zagļus nākam, tie grib zagt etc.“

„Tā svētā Marija iekš Jēzus Kristus dārza. Tur viņu sauca trīs eņģelus. Tas pirmais dziedātājs Pēteris, tas otrais dziedātājs Rafaels, tas trešais dziedātājs Gabriēls. Pēteris saka: es redzu trīs zagļus nākam, tie grib zagt“ etc.

„Tā svētā Marija iekš Jēzus dārza. Tur viņu sauca trīs svētus eņģelus: Pēteris, Raels, Gabriēls“ etc.

„Tā svētā Marija iekš Jēzus. Tur viņu sauc trīs eņģelus: Pēteris, Raels, Gabriēls“ etc.

„Tā svētā jumprava gāja iekš to dārzu. Trīs eņģeļi viņu apkopa un vakteja. Tas pirmais svēts Pēteris, tas otrais svēts Gabriēls, tas trešais Rapaels. Pēteris sacīja: es redzu trīs zagļus, tie grib to bērnu Jēzu zagt. Pēteris sacīja: es redzu trīs zagļus, tie grib to bērnu Jēzu zagt. Pēteris sacīja: sien viņus cieti ar ķēdēm un lūku striķiem“ etc.

„Kā māte Marija iegāja dārzā, sūdzēja trim eņģeļiem. Tas pirmais Deoga, otrais Gabriēls, trešais Imanuēls. Tad sacīja māte Marija: Es gāju pa zemes virsu un vedu savu miļu Dieva bērnu pie rokas. Tad nāca trīs zagļi un gribēja man miļo Dieva bērnu nozagt. Tad sacīja šī uz Pēteri“ etc.

„Marija gāja debesīs ar savu miļo Dēlu. Viņa satika trīs zagļus. Viņa saka: Pēteri sien“ etc.

Atsevišķi veidoti ir vārdi: „Kad Marija Jēzu dzemdēja, sauca tā savās sāpēs trīs reizes: Pēteri sien! Pēteri sien, lai viņi stāv kā auni, lai viņi bļauņ kā buki! Lai viņi piekaļas un uz savām pēdām pie slepeni paņemtam mantām. Tad lai skatās tie uz augšu, lai skaita tās zvaigznes pie debesīm, tos smilkšu graudus pie zemes, tās lapas uz kokiem“. Citos variantos ir, ka Jēzus Kristus sēdējis dārzā un 3 eņģeļi viņam kalpojuši: „Mūsu Kungs Jēzus Kristus sēdēja dārzā, tie trīs eņģeļi viņam kalpoja, tas pirmais Gabriēls ar Dieva roku, tas otrais Natanaels ar asu stipu, tas trešais Miķelis sien cieti. Tur stāv 3 rozēs etc. Jums zagļiem būs stāvēt etc.“ — Tāpat: „Nāca Jēzus māte ar Jēzus bērniņu. Bērniņš prasīja: Ko stāvi? Jēzus māte teica: es piesēju to ar tām ķēdēm, ko tu esi kalis. Tad Jēzus bērniņš ņēma žagaru, rādīja uz to un teica: ko stāvi? Ej projām un nestāvi vairs šeit.“ Sal. citu variantu: „Un tad nāca Jēzus māte un piesēja to zagļi ar tām dzelzs ķēdēm, ko mūsu Pestītājs ir kalis.“ Pēteris savu uzdevumu ir saņēmis no Jēzus Kristus: „Jēzus Kristus sacīja: Pēteri ņem no manis to varu; viss ko tu siesi, būtu jauns vai vecs, viriešu kārtas vai sieviešu kārtas, tam būs sietam tapt ar tām saitēm, kas ar tā dzīva Dieva rokām, kas viņam, kad grib ko zagt, nebūs tālāk iet;

tad viņam būs nostāties un ne soli tālāk spert. Viņa prāts tiek valdīts, viņa saprašana lauzīta, ka viņš paliek kroplis, kamēr viņš ir izskaitījis visus akmeņus, kas iekš zemes, visas zvaigznes, kas pie debess, visas lietus pilītes, visas sniega snigšanas, visas lapas, saknītes, tik tālu vien kamēr var redzēt. Viņa locekļiem būs mēmiem būt, ka viņš no šejienes nevar pieklūt, tās kājas būs iekš zemes bradāt, iekš sāpēm, domām būs noslikt, to es pavēlu etc.“. Sal. variantu: „Pēteri, Pēteri, Pēteri, ņem no Dieva to varu, ka visi zagļi un zagles, tie kas man to manēju vai no manas barības grib zagt, tad viņi no Dieva Dēla top turēti, no Dieva svēta gara top sieti būs tie trīs caur un cauri. Un būs tam stāvēt kā kokam un skatīties kā stulbam; vajaga tam visas zvaigznes, kas pie debess, skaitīt, kas tur stāv un neiet prom, kamēr es viņam ar savām acīm neredzu un ar savu mēli „vaļā“ saku.“

Lentula vēstule.

Notikumi no Jēzus dzīves nav vienmērīgi pievesti, bet gan tikai epizodiski pieminēti. Plašāku aprakstu par viņu pašu sniedz „debesu grāmatas“ vēstulē, ko rakstījis ķeizaram Tiberijam Jūdejas pārvaldnieks *Lentuls*.

„Viena grāmata no tā zemes soģa Zentuls, ķeizaram Fiberium laimi un veselību: šinis laikos ir redzams viens cilvēks no lielas varas un jaukas izturēšanās ar vārdu Jēzus Kristus. Tie pagāni viņu tura par pravieti, bet viņa mācekļi saka, viņš esot Dieva Dēls. Tas uzmodina tos miroņus un dziedina visādas slimības; viņš ir cilvēks mērena auguma; viņam ir milīgs vaīgs un tīkams; kas viņu redz, tam viņš patīk un viņu bīstas un godā. Viņa mati no galvas vidus līdz ausīm gludi, no ausīm līdz kamiešiem krūzaini un gaišāki ne kā augšām par galvas vidu. Viņš viņus pāršķīris pēc Nacariešu vīzes. Viņam ir gluda jauka piere, un viņa ģimīis ir bez ne vienu vainu, tā kā viņam ļoti koši pīderas. Pie deguna un mutes ne kāda vaina redzama. Tā bārzda ir ar matiem vienāda. Redzam vidū pāršķirtu uz divstariem, viņa ģimīis redzams vientiesīgs un lēns, kā pusmūža vīram. Viņa acīs lielas un skaidras iekš saprašanas jeb mācības. Viņš ir varens un briesmīgs iekš pārmācīšanas, milīgs un vienumēr pīcīgs, bet tomēr kā godīgam vīram pīeklājas. Smejames to ne viens nav redzējis, bet raudam daudz. Viņš ir jauka auguma, jaukām rokām, kuņas katris labprāt redz; viņš runā, bet ko viņš runā, ir viss ar apdomu. Viņš ir radīts starp cilvēku bērniem. Šī grāmata ir rakstīta iekš Nemieru gada grāmatām, kuņā viņi visu ieraksta, kas viņu valstī par visu gadu notiek.“ (LFK 1449, 102.)

Jordanas motīvs.

No Jēzus dzīves biežāki minēta viņa *kristīšana Jordanā*, kā arī brīnumi ar ūdens apstāšanos. Pēdējais var būt bez kristīšanas tiešas pieminēšanas, jo sevišķi asins vārdos: „Stāvi uz vietas kā ūdens Jordanā“ (arī uguns, čūsku, bišu, liesas, sāpju u. c. vārdos). „Stāvi uz vietas kā Jordanas upe ir stājusies“ (liesas v.), „palikusi klusu“ (sāpju, čūsku vārdi), „palikusi mierā“ (sāpju, kaulu v.). Vecākā liecība par ūdens stāvēšanu ir Moz. II 14, 21 — Mozus gājienā par Sarkano jūru, ko atkārtoti jau Moz. II 15, 8 un 19 (sal. Dav. dz. 77, 17 un 20); pār Jordanu ved pāri tautu Jozua (Joz. 3, 13 sek.). Abi brīnumi ir Dav. dz. 114, 3 un 5.

Buļamos vārdos atrodam abu šo motīvu saistīšanu ar Jēzu Kristu. „Jēzus Kristus mūsu Pestītājs piegāja pie Sarkanās jūras un sacīja uz Mozu: Izstiep savu roku, sit ar to zizli uz tā ūdens. Tas ūdens izšķīrās, ne kustēt nekustēja. Tā lai šis asins straume nostājas“ (asins v.); „Kad mūsu Kungs Jēzus Kristus ar tiem Noas bērniem caur to Sarkano jūru gāja, tad apsauc viņš to vēju, tā kā tas vējš stāvēja. Tā stāvi arī tu, asins“ (asins v.). Sal: „Mīļais Kungs un Pestītājs, uz tavu vārdu žēlastību esmu izlūdzies. Apsauc šīs briesmīgās zobu sāpes tā kā tu vēju un jūru esi apsaucis; tā tu ar vari šās briesmīgās zobu un kaulu sāpes apsaukt“ (zobu sāpes v.). Sal. arī Jēzus iešanu ar rozēm pa Sarkano jūru (rožu vārdi). Pievestā formulā par Noasa bērniem tāpat sajaukts Mozus gājiens ar *vētras apsaukšanu* (Mat. 8, 24—26). Šī apsaukšana tiek minēta arī neatkarīgi no iepriekšējā motīva, piem., sāpju vārdos: „Jēzus Kristus brauca pa jūru. Sacēlās liela auka. Viņš teica: Jūs mazdūšīgie, kam jūs bīstaties. Es to jūru un vētru varu apsaukt. Un viņi tūdaļ ticēja un viņš apsauc un jūra nostājas.“ Pieminēts arī Ģenecaretēs ezers viesuļa vārdos ar lūgšanu, lai Dievs, augstais Kungs „apsauc to briesmīgo viesuli, ka viņa briesmīgā kaukšana un raušana top mierā kā tas Ģenecaretēs ezers, kad tas Kungs Jēzus pa to brauca un viņu tā lielā vētra uz ezeru sastapa; tad viņš teica „klusu, mierā“, un tā vētra tapa klusa un auka rima.“ Tāpat „Kungs Jēzus gāja pa jūru vētrā. Viņš sacīja: Jūra, stāvi klusu; ar tev būs klusu stāvēt“ (asins v.); „Jēzus apsauc jūru sacīdams: „Paliec mierā“ (drudža v.); sal.: „Jēzus brauca pa Tiberijas jūru“ (rožu v.).

Rožu vārdos par tipisku formulu ir tapis Kristus *gājiens* pa jūru (Mat. 14, 22 sek.). *Upes* motīvs saistīts dažreiz ne ar Jordanu vien. Tā „Mūsu Kungs Jēzus Kristus un Toms gāja ar vienu vīru pār zemi, Mūsu Kungs Jēzus Kristus gāja ar otru pār vienu ūdens upi. Lai visas sāpes klusu stāv“ (galvas sāpes v.). Tomam šeit viņš saka: „Ņem

savu labo roku un sit uz to ūdens upi, lai viņam sāpes kļuvis stāv“ (plusas, galvas sāpes v.). Jēzus iet pa Cedronas, arī Kidranas upīti (Jāp. 18, 1), kas viņam pāri ejot paliek kļuvis (asins v.).

Ir dažādas leģendas par *Jordanu*. „Mūsu Kungs Jēzus Kristus aizjāja sirmu, sirmu zirgu pār Jardanas upi ar zelta pātadziņu un aizjājis palaida vaļā, tāpat arī palaida no visām vainām; tāpat arī šo lopu viņš palaidis no visām vainām“ (lopu v., dažādām slimībām). Sal. „Joja kungs Jezus Kristus uz sorkona zyrga par Jordana upeiti, par ašnotu ezeriņu. Aizašyun ezeriņ! ar šolka dēdzeņu ar sudobra adatiņu“ (asins v.); „Jēzups goja por Jordana upi Un nūsto. lai tai asnis nūstoj“ (asins v.). Sal. arī upju, avotu saturēšanu asins vārdos, aizrādijunu, kā Dievs tos ir saturējis, turpat: „Jēzus iet gar jūras malu. Tris krusti iekš labās rokas: pirmais ticības, otrais pavēlēšanas, trešais dziedināšanas. Asins, es tev pavēlu: palieci stāvot! Dievs valdi asins āderi, Dievs, valdi ūdens āderi. Tu valdi upes, ezerus. Tu valdi ūdens avotus. Amen. Stāv, asins, stāv asins, stāv asins! Tā mūsu Kungu Kristus asins stāvējusi pie krusta koka. Tev nebūs uztūkt, ne arī sāpēt. Tā kā viņa piecas vālis neir uztūkušas, ne arī sāpējušas, bet ir pie krusta koka bez sāpēm palikušas. Amen“ (asins v.).

Otrais Jordanas formulu veids ir ar kristīšanas pieminēšanu: „Mūsu Kungs Jēzus Kristus kāpa Jordanā, kad lika kristīties; tad stāvēja ūdens mierā“ (asins v.). Tāpat arī: „Stāvi asins, tā kā Jēzus stāvēja Jordanā, kad Jānis to kristīja“ (asins, truma vārdi). Pretēji „Nūstoj asnis kai nūstoj yudins uz Jordana upes, kad kristēja Jōni Kungs Jezus Kristus“ (asins v.). Sal. šo Jordana ūdens stāvēšanas analogiju arī par asinīm vāti: „Stov asins ranā kai yudiņš Jordonā. Kungs Jēzus Kristus gudinots caur Jōni Jordanā kristeits“ (asins v.). Kristiņu tradīcija šo motīvu pazīst jau sākot ar 5.—6. g. s. pēc Kr. arī buramos vārdos⁹, kas jau pilnīgi izveidojušies 10. g. s. latīņu tekstos. Sal. par Jordanu rožu, kaulu, liesas, asins, visp. slimību, zagļu, bišu u. c. vārdus.

Kristus *brīnumdarbi* formulās ir samērā maz pieminēti un figurē tajās visumā vairāk vai mazāk sekojot Bībeles tekstam, vai arī šie notikumi tikai pieminēti. Tā ir ar Lācara uzmodināšanu: „Uz tā vārda Jardans upe nostājās uz tā vārda. Lācers no kapa, uz tā vārda slimība no cilvēka atiet“ (visādām slim.), melneņu sērdzīgā dziedināšanu (sāpju v.). Betezdas diži (Jāp. 5, 2) mazu bērnu vārdos u. c.; daudzās formulās ir arī Jaunās un Vecās derības citējumi. Arī šeit gan formulas teksts var tālu prom aiziet no oriģināla, tuvojoties leģendaram veidojumam.

Uguns vārdos brīnumdarbi pieminēti vispārējā veidā: „Tu esi darījis daudz brīnumdarbus. Nodzēs arī to briesmīgo uguni.“ Sal.: „Kad tas Kungs bij laidis pasaulē to savu Dēlu, līdz dodams tam to spēku priekš tiem brīnumiem un zīmēm, un viņš savukārt dod to spēku visas masalas aizdzīt“ (masalu v.). Sal.: „Kungs Dievs, Debesu Tēvs, klausī un apsvēti manu lūgšanu, kas kurlus esi darījis dzirdīgus un tos mēmus runājošus, kas tos kas uz ūdens viņiem esi apsaucis un aplūsinājis, tā arī apsauci šā bērna sāpes“ (izbailu v.). No legenda-riem veidojumiem var aizrādīt, kā Pestītājs dziedina Pēterim zobu sāpes (sk. Pēteris), vai arī „Mūsu Kungs Jēzus gāja ar saviem mācekļiem pa vienu tirumu un tur bija viens vīrs, tam bija dzirkste. Tad sacīja Jēzus: „Svēti ir tā dzirkste tev kad viņa piemetas (sal. svētlai-mīga stunda), pavēlu iekš tā vārda etc. atstāties“ (dzirkstes v.).

Ciešanu laiks Jeruzālemē.

Dramatiskais *ciešanu laiks* turpretim ir visvairāk pieminēts. To ievada Jeruzālemes motivs: „Ak Jeruzāleme augsta pilsēta, ko mūsu Kungs Jēzus Kristus pats iesvētījis“ (liesas, viveļu v.); Jeruzāleme, tu milīga pilsēta, kas Jēzu Kristus apsvētiņa ar ūdeni un asini (zarnu, ģikts, lopu v.). Šeit Pestītājs krustā sists. „Jeruzāleme, Jeruzāleme, Pestītājs, kas krustā sists. Ūdens, asins iztecēja, tas var dziedēt tavas sāpes“ (liesas v.); „Ak vai, vai, vai tavs skaistais pilsēts Jeruzāleme, tur Jēzus, Jēzus, Jēzus Kristus izcietis mokas, tur iekš tevis tecējis asins un ūdens“ (tārpu, ēdāju, iekšā dzeršanas v.). Žīdi viņu krustā situši: „Tu, žīdu pilsēta, kas tu mūsu Kungu Jēzu Kristu krustā situši ar uguni, ūdeni un šķēpiem“ (viveļu v.); „Jeruzāleme, tu brīnum-skaista pilsēta, ka tu mūsu Kungu Jēzu Kristu esi krustā situši“ (vēja buitas v.); „Jeruzāleme, tu žīdu pilsēta, kur mūsu Kungs Jēzus Kris-tus krustā sists tapa; izgāja ūdens un asins“ (drudžu v.); „Jeruzā-leme, tu jūdu pils, kurā mūsu Kungu Jēzu krustā sita, izlēja ūdeni un asini“ (vīveles vārdi); „Jeruzāleme, tu žīdu pilsēta, kur Pestītājs savas asinis ir izlējis“ (dzirkstes v., ar papildinājumu: „pie krusta koka“, liesas vārdos); „Tā kā tie žīdi mūsu Kungu Jēzu Kristu pie krusta pienagloja, tā es tevi pienagloju“ etc. (zagļu, naudas siešanas v.); „Tā kā tie jūdi mūsu Kungu Jēzu Kristu kāruši un tā kā viņu kāršana neskādēja, tā neskādēs tev tava izmežģišana“ (mežģijuma v.). Sal. par Jeruzālemi sāpju, uguns, lūzuma, viveļu, lopu, cērmju, kaulu, zagļu vārdos.

Nodošana.

Plašāki aprakstīts gājiens uz *Eļļas* kalnu: „Kad Jēzus gāja tai Elijas kalnā, tad tam pakaļ nāca ļaudis, kas sirga ar dažādām slimībām. Kad tie to Kungu lūdza un mieru nedeva, tad tas Kungs ļautāja: Vai jūs ticat uz mani, ka es tas debesu ķēniņš, kas valda par dzīvjiem un mirušiem? Un kad tas Kungs redzēja, ka tie uz viņu tic, tad viņš sacīja: Esat mierā un staigājat veseli“ (sarkanā guļa). Sal.: „Jēzus gāja uz eļļas kalnu, kur uz viņu tikoja melnā roze, tas kungs to pamanīja, spļāva tai virsū un sacīja: Tu no sātāna sūlīta nāci savu kungu kārdināt, es tev saku pazūdi. Tāpat es caur to Jēzu runāju un viņa vārdā pavēlu pazust visām melnajām rozēm“ (rožu v.).

Ir arī Ģetzemanes motīvs — „Jēzus Kristus Ģetzemenes dārzā ceļos mezdamiem savu debess Tēvu lūdz“. Ap Ģetzemani ir leģendas. Kad „Jāzeps un Marija gāja iekš Ģetzemenes dārza, tur bija uz zāles asins rasa. Viņi satika vienu zagli. Viņš kļiedza pilnā balsi: Slēdz viņu ar dzelzs pinekļiem, žēlastība lai ir ar mums“ (zagļu vārdi). Sal. par Mariju: „Dievs tas Kungs priekš šām sāpēm klātu; kā tā svētā Marija gāja (ar) svētu eņģeli gar Ģetzemenes dārzu un apstājās, tā šām asinīm būs apstāties“ (asins v.); tāpat par Kristu „Dieva jērs gāja uz nāves kalnu, viņu pavadija trīs svēti eņģeļi, viņu pasargāja viņa piecas vātis“ (suņa v.). Ģetzemanē aug arī 3 rozes (sk. tālāk).

Ir arī viņa *nodošana* (Mat. 26, 39) — „Jēzus Kristus savu Tēvu lūdza trīs lāgi uz vaiga pie zemes krizdams, tā es arī lūdzu no sirds dibena...“ (bišu, ļaunuma, lopu, visādām slim., saraustišanās, rozes, skauģu, krampju, apdzirdīšanas u. c. v.); zagļu vārdos pieminēts, lai tie stāv „kā Kristus ir savam tēvam paklausīgs bijis līdz krustam“. Pieminēts arī Jūdass: „Tu, vilks, es saku tev — tev ne tik nav daļas no šiem lopiem, kā Jūdassam no tā koka, tā svētā krusta iekš tā vārda“ etc. (vilka v.). Krusta nešana ir kombinēta ar Sarkanā jūru: „Jēzus savu krusta koku nes pār Sarkanā jūru“ (vidus v.). Ciešanu stāsts ar krustā sišanas aprakstu parasti novirzas no tradīcijas par Jēzus nāvi, jo daudzās formulās Kristus ir pie krusta *bez sāpēm* un arī asinis tam netek: „Mūsu Kungs Jēzus Kristus tani nakti, kad tas nodots tapa, savas sāpes izcietis pie tā koka, tā krusta un viņam neir ne tūkušas, ne ar sāpējušas“. Pēdējais motīvs dominē ciešanu ciklā (sāpju v.). Visai reti minēts *Longins*, kas parasti figurē šajās formulās pie citām tautām: „Longinus apakš krusta stāvēja, kad mūsu Kungs Jēzus Kristus tika ievainots; viņš dūre viņam sānos; no turienes bij ūdens un asins. Tāpēc pamazināju tev, tu uguns liesma“ (uguns v.); „Longi-

nos apakš to krustu, kad tas Kungs Jēzus Kristus priecājās. Viņš stāvēja tai pusē un turpat bij ūdens un asinis un turpat tas Uguns kalns" (uguns v.). Versijā „Jēzus tapa krustā sists, kaļa viri iedūra viņam ar šķēpu sānos: ūdens iztecēja, asins palika iekšā", arī „tad viens no kaļa viriem ar šķēpu uzdūra un vairāk nekā neiztecēja kā ūdens", teksts jau nesaskan ar Jāņa ev. 19, 34. Tāpat arī „Asins paliec klusu, kā Jēzus pie krusta klusu stāvēja un mierigs aizmiga" (asins v.); „Asinis apstājaties kā Jēzum pie krusta" (asins v.). Sal.: „Izgāja asins no tumšās tumsas, apstāj asins tumšajā tumsā, kā apstājās Jumprava Marija pret Kungu Jēzu" (asins v.). „Mūsu Kungs Kristus tapa krustā sists. Viņam asinis pilēt pilēja, bet netecēja (asins v.); „Asins mierā, asins mierā! Pestitājs, kas krustā sists, ūdens asins iztecēja, pilnā mierā palika" (asins v.); „Cilvēks ir savu locekli samaitājis. Lai viņa loceklis viņam vairs nesāp, tā kā mūsu Kungs Jēzus Kristus tika no krusta nolaists un viņam vairs neviens loceklis nesāpēja" (lūzuma v.).

Bez sāpēm.

Pestitājs arī visur citur rādīts kā tāds, kam *nekaitē ciešanas*. „Citu reizi bija Pestitājs pie krusta slimš, tad palika labs un tapa vesels" (lauzuma, kaulu, krampju v.)¹⁰. Sal. arī „Mūsu mīļais Kungs un Pestitājs bija ievainots līdz nāvei, viņam ne sāpēja, ne tūka; viņš nejuta nekādu grūtumu" (sāpju, tūskas v.); „Mūsu mīļam kungam Jēzum Kristum bija daudz vāšu un ievainojumu. Tās nebija sasietas, un tomēr tās neēda miesas un nečūloja un nebija puvešu". Sal. rožu vārdus: „Kaulu sāpes, stāvi, stāvi, stāvi kā mūsu Kunga un Pestitāja svēti kauli ir stāvējuši pie krusta staba un neir sapampuši, neij tūkuši līdz tai lielai dienai"; sal. arī „kā mūsu Kungam Jēzum Kristum nebija asins tecējušas, ne augoņi, ne pumpums" (asins v.).

Piecas vātis.

Liela ievēriba ir viņa piecām *vātim*: „Mūsu Kungam Jēzum Kristum bija piecas vātis; viņam vātis nesāpēja, nepampa, nedz asins tecēja" (asins, sāpju v.); „Mūsu Kungs un Pestitājs pie krusta koka staba iekš tām piecām vātim ne tvikst, ne pampst" (rozes v.). Šis vātis sevišķi piemin dziedināšanai un sāpju noņemšanai: „Caur Mūsu Kunga Jēzus Kristus piecām vātim, ko tas pie krusta koka dabūjis mūsu labad, lai mēs tiktu no visādām sāpēm dziedināti un no visādām vainām veseli, caur šām pašām es gribu mierināt to rozi tās sirdības, to rozi tās tecēšanas" (rozes v.); „Kungs Jēzus caur tavām

piecām vātim atņem visas sāpes, tavas piecas vātis atņem visas sāpes, tavas piecas vātis tās dziedina un ārstē“ (zobu, vāšu, sāpju, kaulu, vis. slim. v.); „Kungs Jēzus Kristus caur tavām piecām vātim dziedini un ir tas ārsts“ (rozes v.); „Es apslēpjos iekš tām piecām vātim Jēzus Kristus“ (ieroču v.); tiesas vārdi piesauc Jēzu Kristu un viņa svētās piecas vātis: „Palīdzi man iekš tā krustā sistā piecām vāšu naglu rētām“ (viesuļa v.); „caur Jēzus piecām vātim, caur naglu zimēm, caur sadurtu sānu es lūdzos, mīļā māte, ej atpakaļ savā vietā“ (mātes v.); „Jēzus Kristus un viņa piecas vātis, tad tu esi drošs, ka par tevi nekāda netaisna tiesa runāta tiek“ (pret ienaidnieku); „Tā Kunga piecas vātis lai dziedē tās sāpes šini stundā veselās“ (sāpju v.); „Kungs Jēzus Kristus caur tavām piecām vātim atņem visas sāpes. Man tās piecas vātis Jēzus deva, tas ir mans ārsts“ (sāpju v.); „Jēzus un viņa 5 vātim, caur naglu zimēm, caur sadurtu sānu es lūdzos... Tām sāpēm būs iznīkt un nobeigties kā Marijas un Jēzus sāpēm“ (mātes v.); „Jēzus Kristus tās piecas svētās vātis, ka nevar nosist“ (nosituma v.); „Caur tavām 5 vātim aprunāju es to rozi“ (rožu v.); piemīņētās 5 iecirtuma vainas, ko Jēzus izārstējis (ieciruma v.). Jo plaši piemin tā piecas vātis asins vārdi.

Vātis salīdzina ar asins *akām* — „Mūsu Kungs Jēzus Kristus. Vāšu vainas iztek 5 svētās akas tās dzīvības: viena, kas dziedē šo vainu, otra, kas šo asini aptura un dziedē, tā ceturta, kas šis sāpes remdē, krustu un vainu dziedē, tā piektā atņem tūksni“ (asins, rozes v.); „No Jēzus svētām 3 asins vāšu vainām iztek trīs svētās akas: viena, kas dziedē to asini, kas tek, otra, kas dziedē sāpi, kas sāp, trešā, kas to tūksni, kas tūkst“. Lai ne suns, ne vilks nevarētu kost, lieto vārdus, kas ir leģendas veidoti: „Tas notika vienā piektdienā, kad tas Kungs gribēja izjāt. Viņš jāja pa vienu lielu tīrumu. Viņam nebija naudas un cits nekas, kā vien viņa piecas vātis to aizsargāja. Viņš dod atslēgas Pēterim, ka tas var aizslēgt tam suņam un vilkam to rīkli un muti iekš tā vārda“ etc. (ka ne vilks, ne suns nevar kost).

Ūdens un asinis.

Kristus *asinis* jo sevišķi noder ieroču vārdiem, lai tos aizturētu. „Asinis, asinis apstājaties kā Jēzum pie krusta, tā apstājaties pie manas miesas“ (asins v.); „Jēzus asins skriešana, Jēzus asins plūšana, Jēzus asins pilēšana notur to asins plūšanu. Nostājas, apstājas, nobeidzas uz vietas tūdaliņ un tagadin“ (asins v.); „Mīļais Kungs Jēzus Kristus, tu mūsu grēku deldētājs, tu savas asinis ķīlām līcis, tu vari pavēlēt, lai tam N. top vesela tā roka“ (asins v.); „Tēraudš, akmens, uguns liesma, es apzvēru tevi pie dārgā Jēzus Kristus asinim, ka tu būsi stā-

vēt klusu“; „Dievam mūsu Kungam ir trīs svētas asins lāses par viņa svēto vaigu tecējušas, un tās trīs lāses ir (ierocinā) priekš tā dedzina ma cauruma priekšā aizspiestas, lai tā rēta būtu tik tīra kā mūsu mīļā Marija“; „Es ar Jēzus Kristus esmu apbruņots, tām svētām asinīm aptērpts“; „Tik tiešām nevarēs man šodien neviens nāvīgs ierocis trāpīt; es dzēris Kristus asinis“. Zagļus saista ar vārdiem: „Tu jātnieks un kājnieks, nāciet šurpu, esi tu uz tavu cepuri aplaistīts ar Jēzus Kristus asinīm, un tām piecām svētām vātim ir tev tava stobra plinte, pistole, zobīns un nazis piesiets“. Kādi viesuļa apsaukšanas vārdi izskaidro paražu durvis un logus aptriept ar asinīm, analogiski ar Kristus asinīm: „Apliec veselības sētu apkārt paspārnei, apzved durvis, apzved lopus ar tā Jēra asinīm, lai tas, kas tos ļaudis skauj, no mums savu roku rauj!“

Kristus asinis pieminētas arī daudzos citos, jo sevišķi asins vārdos, pretstatā liekot *ūdeni* un *asinis*. Tā „Mūsu Kungs Jēzus Kristus iet pa ielu, ūdens, asinis pretim tek. Ūdens tev būs notecēt, asinis tev būs nostāties“ (asins v.); „Sarikusi asins tev būs mierā palikt, tev būs uz vietas stāvēt tā kā Jēzus Kristus piecas vātis pie krusta staba stāvēja; lai tās ūdens straumes skrien“ (asins v.); „Jēzus gāja pa Nacaretes ielu, kur asinis tecēja, bet Jēzus teica, lai ūdens vien tur tecētu“; „Jēzus Kristus gāja pa šauru celiņu, tur plūda asins un ūdens. Asins apstājās un ūdens plūst“ (sarkanā guļā); „Iz Jēzus vātim tecēja 3 ūdens strāvas: viena apturēja asinis, otra remdēja sāpes, un trešā apslāpēja tūkumu“; „Tu karstā asins lāse, tev pavēl Jēzus Kristus, ka tev būs klusu ciest un nebūs skriet un nebūs tecēt“; „Stāvi, asins kā mūsu Kungam nav asins daudz tecējušas“; „Jēzus gāja pa Cedrāna upi, pārdūra kājas uz sausajām niedrēm, atsaver atpakaļ — asins ne lāses“. Asins vārdos asins un ūdens motīvs ir plašāki izmantots, ar vai bez konkrēta aizrādījuma uz Kristu. Tā „Asins ādere stāvi, ūdens teci iekš tā vārda“ etc.; „Asins, tev būs mierā stāvēt, ūdens, tev būs projām tecēt, sāpes, tev būs rimt, vaina, tev būs dzīt. To saku iekš tā vārda“ etc.; „Asins, tev būs mierā stāvēt, ūdens, tev būs projām tecēt iekš tā vārda“ etc., sal. „Mīļais asins, stāvi klusu“; „Asins stājies“. Sal. „Kristus iet pa tuksnesi, asinains un ūdenains, ūdens iztek. Asins paliec“ (asins v.). Sāpju vārdos parastais kraukļa motīvs (sk.) paplašināts ar iespraudumu par Kristus krūtīm „Melnis krauklis gaisā skraida, melnas asinis + laistīdams sava Tēva Jēzus krūtīs, lai pilēt nepilētu“ (sāpju v.). Asinis un ūdeni min arī pret sāpēm: „Bija Kristus pie tā krusta koka. Viņš izlēja ūdeni un asini, tas priekš tām sāpēm labs, sāpes un tūkši ņem nost kā tā nāve iekš kapa iegāja“ (sāpju v.). Sal. arī „Un Dievs tas Kungs nonāc caur ūdeni un asini un svētu garu“ (rožu v.).

Parastā tradīcija.

Parastai tradīcijai tuvāki ir tikai nedaudzi viņa ciešanu un nāves apraksti. „Lai tā vaina auksta paliek un stīva kā Kristus pie krusta palika auksts un stīvs“ (sāpju vārdi); „Uz to kalnu Golgātu, kur Kristus svētās asinis plūda“ (viveles v.); „Ak, miļais Jēzu, kad tu pie krusta tapi sist, tad tu žēligi brēci, līdz tava stunda nākusi bija, tā šis cilvēks žēligi brēc, lai tu viņam palidzi. Uz to Jēzus atbild: Tiešām, kas mani piesauks, es tam gribu palīdzēt“ (rožu v.). Pa daļai tas ar augšāmcelšanos un nokāpšanu ellē saistīts: „Jēzum sānus pārdūra, ūdens asins izskrēja, velnu ellē iedzina un to ķēdēs saslēdza“ (tūska v.); „Jēzum gurnus salauzīja, krusta kokā pienagloja, tomēr Jēzus debesis sēž pie Tēva godībā“ (gurnu v.). Abi pēdējie motīvi ir samērā jauni, no dziesmu grāmatas. Sal. par *sātāna* pārvarēšanu eksorkismu: „Tu, sātān un nešķīstais gars, atkāpies iekš tā Kunga Jēzus Kristus krusts“ (ļauņuma v.), tāpat vārdus vēja bultai „Sātāna bultas nāk no sātāna. Jēzus Kristus tas krustā sistais tavas bultas ir izārdījis un tavu varu saspārdījis un tevi apakš savām kājām saminis“. Sal. arī „Lai krit Kristus Golgāta kalnā krusta stabā, Golgātas kalna garīgā ozolā no ozola pazariem caur zariem pazariem cauri, uzkrit uz balta akmeņa Jēzus pirmā asins pile, otrā un trešā sātāna spēku krusta stabā dedzināja. Tā lai lāsti, zvēri un ļaunumi nokalst kā rīta rasa un nobāl kā baltais akmins“ etc. (lozēšanas, dūrēja, lāstu, iedzirdināšanas, krampju, vēja bultas, lūzuma v.).

Pret sāpēm.

Līdz ar Jēzus nāvi ir *sāpes izbeigušās*, pie krusta atstātas. „Mūsu Kungs Jēzus Kristus ir dzimis Betlēmē un savas sāpes priekš Dieva atstājis pie svēta krusta Jcruzālemē“ (sāpju, ļaunuma, sānu vārdi). Šeit arī papildinājums: „Nacaretē miris“ (dūrēja, lamu, sānu, sāpju, galvas sāpju v.); „Mūsu Kungs Jēzus Kristus Betlēmē piedzimis, Nacaretē nomiris, pie krusta savas sāpes atstājis. Tā lai Dievs arī sāpes atņem“; „Kristus bij pienaglots pie krusta, Kristus no krusta vaļā. Tā es no sāpēm vaļā“ (sāpju v.). Sal. „Kristus ir pie koka kārts, to es zinu, Kristus ir no koka vaļā, tā tu esi no savām sāpēm vaļā“ (sāpju v.). Par naglām sk. „Goja Jēzus Kristus Kungs nu dabasu, ar sovu spēku, ar sovu padumu. Jam beja 9 naglas rūkā. Ar tem noglum Jis ceļus, upes izkaltēja Lai tei nelaime, litiņa kauls to izkalst un izdilst no jo kaulim“ (lieteņu v.); „Jēzus pie krusta nomiris, tās viveles arī pie krusta nomirušas“ (vīveļu v.). Sal. „Tām sāpēm būs iznikt un nobeigties kā Jēzus un Marijas sāpēm“ (mātes v.).

Krustā sišana ir tāpat saistāma ar *atpestīšanu no sūpēm*. „Pēc Kunga vārda lai notiek radībai, kā tu Kungs Jēzus sacījis esi, ka uz tavu vārdu uzstāvētu visām radībām, it kā tu pie krusta esi uzstājis visas radības deļ, tā tu saki, būs visām slimībām uzstāt“ (vīveļu v.). Analogijas ir arī dziedēšanai. „Dievs Kungs piesists pie krusta, palidzi man piesist visas vainas un slimības“ (rozes v.). Tāpēc buramos vārdos piesauc krustā sisto un piemin viņa sāpes „Jēzus, tu esi pavēlējis, kad tu biji iekš savām sūpēm“ (zobu v.); „Jēzu, tu esi sacījis iekš tavām vātim tverties (rožu v.); „Iekš tā vārda Jēzus Kristus no Nacaretas būs visām sūpēm bēgt un atstāties. Ak tu svētais Dievs, svēti iekš tavas patiesības, jo tavs vārds ir tā patiesība“; „Bet Kungs Kristus, tavas sāpes, tavas asins lāsītes dzēs to grēku ugumi“ (tūska v.).

Tāpēc Jēzu uzskata arī par *ārstu*, kas var visās slimībās palīdzēt un to arī tāpēc tik bieži lūdzu un piesauc. „Tu Kungs tas ārste, es tas strādnieks. Palidzi man šajā stundā. Tās asinis un tas ūdens, ko mūsu Kungs un Pestītājs Jēzus Kristus Jeruzālemē, žīdu pilsētā pie krusta izlējis, ir arī labi priekš šīs slimības“ (visādām slimībām, vīveles v.); arī „tas ir labi pret drudzi, ģipte un tārpiem“ (tārpu, ēdāja v.); „tas ir zāles priekš tārpiem manās iekšās“ (tārpu, ēdāju v.); „Jēzus Kristus ir visu spēcīgais ārste tās dvēseles, gara un miesas, viss spēks tās veselu darīšanas ir iekš tā visuspēcīgā viena vārda Dieva tā Tēva“ etc. (vārdošana); „Ko Jēzus izārstējis no augšienes, lai tas ne tūkš, ne sūp“ (asins v.); „Ak Kungs Jēzus Kristus visu ārste, palidzi man tās dzirkstes sāpes dziedināt“; „Jēzu Kristu, dārgais vīrs, pavēli ka tām vainām būs pazust un palikt mierā“ (tūska, sūpju, mātes, vēdera, zobu v.); „Jēzus Kristus ir tas dārgais pavēlējums tām sūpēm pazust“ (zobu vārdi); „Tev sāpes un vainas izies pa ezariem un upēm un jūras dibenā nosliks iekš Jēzus Kristus pavēlēšanas vārdiem“ (liešas v.).

Otrs pamats ir *Kristus vārdi*. „Jēzus, tu sacīji: Ko vien jūs to Tēvu lūgsiet manā vārdā, to viņš jums dos. Tā tad es nu lūdzu Jēzus vārdā tev, tu svētais debesu Tēvs, Kungs Cebaot Jehova, apžēlojies, apturi to platrozi.“ Tāpat (Jāņa 14, 13; Mat. 7, 7) „Un tavu mūžīgu žēlastību caur garīgu atdzimšanu iegribas uzņemt to Kungu, kas to sacījis. Lūdziet, tad jums taps dots, meklējiet, tad jūs atradīsiet, klausīniet, tad jums taps atvērts. Tad dodī, ak Kungs, to dāvanu tam kalpam, tai kalponei un atverī tās žēlastības dāvanas, ka tas to mūžīgu žēlastību dabū un tās debešķīgās nomazgāšanas iekš tās svētās dzīvības. Kas nāk caur Jēzu Kristu Amen. Es piekodināju tev, nešķīstais gars, iekš vārda etc., ka tev būs atstāties no šā kalpa un kalpones Jēzus Kristus vārdā“ (kristīšana); „Tā svētība tā Kunga Jēzus Kristus, tā pasargā no visa ļauna, no burvjiem, skaugiēm un raganām,

kaļa, mēra, bada, ūdens, uguns liesmām, zibēna un pārkoņa briesmām, no visiem ļauna darītājiem un vēlētājiem“ (vārdošana). Šādu ārstniecības vārdu ir visai daudz. Jau pati Jēzus vārda pieminēšana ir pret slimībām, jo tas aizdzen kā sātānu, tā arī nelabos garus. „Dzelzs un tērauds ir ciets, bet Kristus vārds ir vēl cietāks“ (zobu v.). Sal. „Jēzus cieta par dimantu, par zeltu, par sudrabu, par tēraudu, par dzelzi un par akmeni. Izdeld tu roze“ (rozes v.). „Bēgat jūs bēdīgi gari, jo mans prieka vadonis Jēzus nāk pie man“ (izbaiļu v.); „Jēzus vārdi tricina sirdi, krūšu dzīslas sirds; krūšu sāpes Jēzus vārdā izdilsti“ (dzīvības, mātes v.); „Asins stāvi klusu mierā iekš Jēzus Kristus pavēlēšanas, paciešanas“ (asins v.); „Jēzus mīlais, atņem tu šā cilvēka sāpes, tās adatas, kniepadatas un ilēnus un visu ko. Tu valdi par šo jūru un par visu zemi“ (dūrēja v.); „Jēzus tas Kungs var nākt un veselu darīt un sist“ (vis. slimībām); „Ko Jēzus izārstējis no augšienes, lai tas netūkst, nesāp“ (asins v.). Ar to motivēti arī dažādi ārstniecības veidi, kā ūdens apvārdošana: „Jēzus Kristus ir šās draudzes galva sevīm izredzējis īpašus ļaudis caur ūdens pāršanu tā vārda, kuļa nebūtu nekādi traipījumi, nedz trūkumi“ (ūdens apvārdošana, ātrai saslimšanai, lopu v.); „Jēzus ņema ūdeni un asinis, kas der ievainojumiem, un svētīja, ka tas cilvēks var dziedēt visus ievainojumus“ (branta v.). Sal. „Kad tas Kungs bij laidis pasaulē to savu Dēlu, līdz dodams to spēku priekš tiem brīnumiem un zīmēm, un viņš man savu kārt dod to spēku visas masalas aizdzīt“ (masalu v.). Tāpat ir viņa svētie vārdi — „Tad ar šiem vārdiem no visa ļaunuma un gīgtīgiem kodieniem un zvēriem, un neviens tev nevarēs kaitēt . . . Jēzus Kr. tos svētos piecus vārdus . . .“ (ļaunuma v., lai vaina nenotiek).

Atsaucoties uz Sv. Rakstiem, ir arī *darbības analogijas*: „Es nāku pie šīs straumes, kā ar mans Jēzus darija un smeļu to ūdeni iekš manu roku un metu to savā mutē. Tūlin paliks mani zobi veseli“ (zobu sāpes); „Ne manas rokas, ne mana mute to dara — Kristus rokas, Kristus mute“ (cilvēkam un lopiem). Leģenda par 3 vīriem (birģeļiem) ir arī par sāpju remdešanu. „Trīs cilvēki izgāja un atrada to Kungu Jēzu Kristu. Jēzus Kristus sacīja: kur jūs cilvēki eita? Mēs meklējam vienu Dieva zāli, kas priekš visām vainām laba ir, kuļa nekarsē, kuļa nepampst, netek un kuļa pūšanas nedara“ (asins, čūskas, sāpju v.). Šādas zāles Kristus esot cilvēkiem atstājis pie krusta būdams. Nav sastopams motivs par to, ka Jēzus aptur Mariju vai kādu likstu, kas iet cilvēkus sodīt. Atskaņas no šī motiva ir tautas dziesmas formā veidotajos vārdos „Jēziņš tek pa celiņu Rikšu sauja rociņā. Kur tu teci, o Jēziņ, Teku, teku pa celiņu, Rikstes nesu rociņā Šo pasauli šaudināt.“

Saistīšana.

Zagļu vārdos krustā sišana noder šādai analogijai: „Tā kā tie jūdi mūsu Kungu Jēzu Kristu pie krusta staba pienagloja, tā es tevi pienagloju un sienu, noslēģēju un aiztaisīju, nauda“ (naudas v.). Zagļus piesienot, teic „Stāvi tu, ļaunais cilvēks jeb zagli, pie sava nodomātā ļaunā darba tāpat kā mūsu Kungs Jēzus Kristus pie krusta staba stāvējis“; „Kungs Jēzus Kristus tapa pie krusta staba piekārts, piesiets un pienaglots. Tā tev zagli būs piesietam un pienaglotam būt, kā Kungs Jēzus Kristus taph piesiets un pienaglots un tā tev vajaga stāvēt palikt“. „Vienu pakava naglu pie kalēja nozodz un piesien šnoriti pie tās pakavnaglas un iesit iekš tā zirga kreisās pakalkājas un iemid to zemi un saki 3 reizes: Es nagloju un sienu tik nežēligi kā mūsu Kungu Jēzu Kristu nagloja un sienu tik nežēligi. Par trijām dienām zirgs būs mājā un ar to kāju, kuŗa iekš zemes iemīta, tā pakava nagla ir iedzīta klibos, tad zirgs būs vesels un vairs neklībos“. Arī mandeles saista pie Kristus krusta staba. Pieminētas arī *naglu zīmes* viņa rokās un sadurtais sāns (mātes v.). Ar 9 naglām rokā Jēzus nāk no debesīm un ar tām izkaltē ceļus un upes — tā lai nelaime, lieteņa kauls no N. kauliem izkalst un izdilst (veļu kauls, truma v.). Citas analogijas ir sāpju vārdos. „Lai paliek stāvēt tā sāpe, tā kā tu Kungs Jēzus Kristus sacījis, lai Jārdanā ūdens paliek stāvēt. Lai nokalst tā sāpe, kā tu Kungs Jēzus Kristus sacījis un nolādējis to viģes koku, lai mūžam augļus nenes. Lai paliek tā vaina, tas cilvēks vesels, kā tu Kungs esi sacījis uz tā melmensērdzīgā: Celies, ņem savu gultu un staigā. Uz tā Kunga Jēzus Kristus pavēlēšanas lai paliek šis cilvēks vesels“.

Pārējie motīvi.

No ciešanu cikla vēl pieminēti arī vārdi, kas uzrakstīti uz krusta — tie jāatkārto, kad iet pie tiesas vai augstu kungu priekšā — tad vienmēr labi izdodas; vārdi: „Jēzus no Nacaretēs, ķēniņš to jūdu“ (arī latīņu valodā saīsinājumos) sastopami dažādās formulās; pieminēts ir arī Kristus ērkšķu kronis „Jēzus, tu tiki ar ērkšķu kroni pie krusta staba pušķots jau no Agrippa“ (zagļu v.).

No citiem notikumiem *nokāpšana ellē* ir zagļu vārdos: „... kā jūs stāviet un ne no manām acīm ietu, kā Kristus tas Kungs stāvēja pie svētā krusta staba pienaglots un ir tie vectēvi no tās elles varas atlaisti“; „Kristus ir nokāpis ellē un ar savām asinīm atpestījis tos vectēvus no elles spēka, sasējis to elles pūķi“ (zagļu v.); viņš ir velnu redzējis (mednieka v.), ellē čūskas galvu saminis (zagļu v.). Arī „Jēzus sāni pārdūra, ūdens asins izskrēja, velnu ellē iedzina un to ķēdēs

pieslēdza“ (truma v.). „Dievs ir stiprāks nekā debess un zeme, viņš savu dēlu Jēzu Kristu radija. Tas var ļaunus garus apmierināt“ (ja burvis zirgus aptur). Viņš ir *augšāmcelies*: zagli no saitēm atlaiž „tik tiešām kā mūsu Kungs Pestītājs ir uzcēlies no miroņiem“ vai „no nāves“; „kā viņš no miroņiem cēlies, tā celsies visi miroņi“ (mēra un dūruma v.); „Mūsu Kungs Jēzus Kristus ir dzimis, kad viņam vajadzēja un ir miris, kad viņš gribēja, trešā dienā uzcēlies priekš sava ienaidnieka“ (rozes, pampuma v.).

Pieminēts Kristus *debesis*, kur viņš sēž pie Tēva godībā (gurnu v.) un paradīzes dārzs, kur Jēzus Kristus kaulus un zobus, stilbu kopā salicis (galvas sāpes vārdi). Sal. „Saliek kopā, kā vienu mūžu Kungs Kristus parādījies dzestrā kapā, sacijis iekš vārda Dieva tā Tēva etc.“ (kaulu v.); „Sāpes ir iemantojusi Ieva paradīzes dārzā, un Golgātas kalnā priekš mums ir Kristus izcietis“ (dzemdēš. v.). Ar *pastara* dienu biedina karsto sāpi (sāpju v.), karsto jūtu (zobu s.), karsto gikti (kaulu s.) stāvēt kā ūdenim Jordanā. Par čūsku teikts: „Čūskas galvu saspārdīja, viņas darbus izārdīja. Pastardienā priekš tā Kunga tecēs un tā Kunga priekšā stāvēs“. Sal. „Priekš tā augsta ģimja tevi aizden ar Dieva un tā jaunā tiesas diena izei no šim smadzenēm, lielēm, no prāta, miesas un asinīm“ (aukstā ģimja v.); šeit ir „jaunā tiesa“, sal. tāpat „nāves tiesa“ — „Tu Aukstais solitais seigs Es prasu tev priekš nāves tiesas, es prasu tev priekš Dieva tā visu aukstākā Tēva tas kas visus tavus aukstus un solītus flusus izdzīt var“. Salīdzināt varētu arī pirmo pieguļu, kad sakūruši uguni, svieduši zirgiem ar vistas olu un baidījuši vilkus prom: „Uz lielo tiesu, uz lielo tiesu“. Pret noskaustu lopu teic: „Ej, skaties jūrā visdziļākā vietā. Lai Jēzus Kristus pieņem līdz pastara galam“; „Jēzus, tu esi pats pavēlējis, kad tu biji iekš savām sāpēm tam kalpam, kalponei, ka līdzēs, un atver tam, tai, to mūžīgu svētību tās debešķīgās nomazgāšanās dabūt un iekš tās šķīstās dzīvības nākt caur Jēzu Kristu, mūsu Kungu.“

2. Ciešanu laiks.

Apokrifiskās leģendas par Mariju un Jēzus nāvi uzglabājušās t. s. debesu grāmatās. Atsevišķi ir it kā ciešanu kalendars klusajai nedēļai, sākot ar iejāšanu Jeruzālemē un beidzot ar augšāmcelšanos Lieldienu pirmajā dienā „Jumprava Marija prasa, Ak Jēzus dēliņ, saki man, kas svētdienā tu būsi gan. Un Jēzus atbild. Svētdienā būšu ķēniņš jums, kam Ozianna preti sauks. Tad Jumprava Marija prasa: Ak Jēzus dēliņ, saki man, kas pirmdienā tu būsi gan? Un Jēzus atbild: Es ceļa vīriņš pirmdienā, kam pasaulē nevaids pajumtas. Tad

jumprava Marija prasa: Ak Jēzus dēliņ, saki man, kas otrodienā tu būsi gan? Un Jēzus atbildēja: Es praviets būšu otrodien, kad zem un debess postā skrien. Tad jumprava Marija prasa: Ak Jēzus dēliņ, saki man, kas trešdienā tu būsi gan? Un Jēzus atbildēja: Es trešdienā būšu vārgulīts par grašiem pārdots trīsdesmit. Tad jumprava Marija prasa: Ak Jēzus dēliņ, saki man, kas ceturtdienā tu būsi gan? Un Jēzus atbildēja: Es par Dieva jēriņu pie svētā galda palikšu. Tad jumprava Marija prasa: Ak Jēzus dēliņ, saki man, kas piektdienā tu būsi gan? Un Jēzus atbildēja: Māte miļā, kad jeb piektdienu ne mūžam neredzēt dabūtu. Tad jumprava Marija prasa: Ak Jēzus dēliņ, saki man, kas sestdienā tu būsi gan? Un Jēzus atbildēja: Tad būšu gaudiņš zemē sēts, uz jaunu dzivi novēlēts. Tad jumprava Marija prasa: Ak Jēzus dēliņ, saki man, kas svētdienā tu būsi gan? Un Jēzus atbildēja: Svētdienā agri priedājies, tad būšu godam uzcēlies es krustā kājām, rociņām, man redzēsi tad godībā.“ (LFK 23, 4611). Cits raksturs ir lūgšanai par Jēzus godību: „Kur mēs šonakt gulēsim? Apakš krūma vītola. Kas mūs šonakt modinās? Atnāks mūsu pestitājs. Tur uzauga puķe, roze, To norāva pats Dieva dēls. Ietin smalkā nēzdaugā, Ieliek mazā lādītē. Ejmam nu mēs, Dieva bērni apraudzīt; Migla ceļā aizmetās, Upe cietu ledu lauž, Kas tai nāvei ļaus, Tas tas stiprais kaņavīrs. Atcel mums tos elles vārtus, Jo debess vārtos saulīt' spīdēs. Spīdumiņš, gaišumiņš, Šodien Dieviņš galdu klās Ar saviem baltiem galdautiem, Lūgs mūs nabagus viesībās No tā galdiņa ēst un dzert. Kas to maizīti negrib ēst, To Dieviņš solās lieliski nosodīt“ (LFK 17, 26616).

Plašākie debesu grāmatu apokrifi ir šādi: 1) *Nikadema* grāmata, 2) *Ahasvers* un 3) *Marijas sapnis*.

No tahs ceschanas un mirschanas muhsu Kunga un Pestitaja Jezus Kristus.

Aprakstīti no ta Juhdu stahsta Rakstitaja Nikademus.

Ta 1 ma Nodaļa.

Haunas un Kaphas, Zopna un Dātas, Gamaliels un Judas, Lewis, Nastalims Alekssanders Zirus irr citi Juhdi un Weccakee to Juhdu, kad tie muhsu Kungu Jesu Kristu tam Zemes Sohgam Poncium Pilatum nodewa, pawehleja Pilatum wiņu atraisiht un suhtit to pee Raiphasa, jo Pilatus nams bija tuwu pie Raiphasa nama. Tad nahca tee atkal pee Pilatu kad wiņsch preeksch Teesas nama durwim sehdeja, un apsuhdzeja Jehsu ar daudz suhdzibahm sacihdami scho Burwi pasihstam mehs ka wiņsch ir Jahsepa tā Cimmermaņa dehls un wiņa Brahļus pasihstam mehs labi, un wiņsch sakka wiņsch esott Deewa Dehls un Juhdu ķehniņsch ir muhsu Swehtdeenu to Sestdeenu

nav muhsu tehwu likkumus gribb wiŋsch pahrgroziht un iznihcinaht tad saccija Pilatus uz teem juhdeem ka, gribb wiŋsch juhsu Tehwu likkumus pahrgrosiht. Tee Juhdi atbildeja mums ir viens Likkums Bausliba ka pee Swehdeenas ne buhs ne kahdu dahbu strahdaht bet schis dara Aklus, kurlus klimbus, krohplus Spittaligus un no Wella apsehstus weselus ar sawu Burwibu pee Sesdeenas Pilatus saccija uz wiŋiem dara wiŋsch tadehl jaunu tee Juhdi atbildeja wiŋsch irr Die-wa saijmotais caur Wella Wirsneeku wiŋsch Wellus isdzen un wisas leetas ir wiŋam padewigas Pilatus sacija ka es no jums dzirdu wiŋsch Wellus caur Deewa ari isdzen, tapehc wiŋsch newa Deewa Saimo-tais bet ihstens ahrste, Tee Juhdi sacija us Pilatu mehs luhdzam tew ka tu gribetu wiŋu sew preekscha westi un wiŋu pahrklausiht. Pila-tus atbildeja, ka buhs man, kas es tikai Teesas kungs esmu jusu ŋehniŋu pahrklausiht wiŋi atsacija mehs nesakam ka wiŋsch muhsu ŋehniŋsch ir bet ka wiŋsch pats ŋehniŋsch sakahs. un Deewa Dehls esot. Tad aicinaja Pilatus sawu sulaini un pawehleja Jehsu ar leelu negodu atwest un wiŋsch nogahja pee Jezus, bet kad tas sulainis wiŋu ieraudzija izbihjas wiŋsch ļoti krita uz saweem ceļeem un to Drahnu jeb nesdogu kas wiŋam rokahs bija par klahja pee zemes un sacija mihļais Kungs nahc ar man tiesas Kungs tewi aicina pehc atbilde-schanas kad tee Juhdi redzeja ko tas Sulainis darija apskaitahs tee ļoti un sacija uz Pilatu kadehļ tu ne esi wiŋu caur Bendi atvest licis jo kad tas Sulainis wiŋu redzeja krita wiŋsch uz celeem paklahja to drahnu pee zemes un sacija kungs nahc ar manim tiesas kungs tewi aicina. Tad aicinaja Pilatus to Sulaini un waicaja wiŋam kapehts tu esi to darijis tas Sulainis sacija, kad tu mani no Jeruzalemes uz Ce-zariju suhtiji pee Aleksandera, es wiŋu redzeju uz Ezeli jahjam un to Juhdu Behrni lauza zarus no Eljes kohku lappahm un kaisija tas uz ceļju un citti tureja zarus sawahs rohkas isplehte drahnas uz ceļju un sauca Ozianna tu Dahwida Dehls. Swehtihts kas tu nahc tā kunga wahrdā tu izraeļa ŋehniŋsch dari muhs swehtus kas tu dzihwo aug-stibā, Tee juhdi atbildeja tas ir teesa, bet tee juhdu behrni ir sawā walodā runajuschi kā tad tu to esi sapratis, tu juhdu walodu ne-mahki wiŋsch atbildeja: es waicaju weenam juhdam tad wiŋsch man teica ko tee juhdu behrni sauca tad sacija Pilatus kā tohp tas pahr-celts muhsu walodā wiŋi sacija ak kungs dari muhs Swehtus kas tu dzihwo augstibā Pilatus sacija juhs paschi liecibu dodat ko juhsu behrni runajuschi ko tad tas Sulainis grehkojis un wiŋi palike kā mehni tad sacija Pilatus uz to Sulaini eij un atwed Jehzu ka pats gribedams un wiŋsch darija kā pa preekschu un sacija Jehzu kungs nahc Sogis Tewi aicina un Jehzus gahja tudaļ tani namā kur tā Nah-wes Teesa par wiŋu spreesta tapa.

Ta 2 tra Nodaja.

Kad nu Jehsus eegahja tappa tee Karogi pehc weca eeraduma no teem karogu nesajiem tureti rokās un tee karogi preeksch Jehsus locijahs kad tee juhdi to redzeja kā tee karogi Jehsu brehca tee uz teem karoga nesajeem tad sacija Pilatus uz teem juhdeem ne esat juhs redzeschi ka tee karogi paschi no sewim locisbbees un juhs brehcat uz teem karogu nesejeem buhtu wiṗi tos locischi tee juhdi no Pilatu; Pateesi mehs ar sawahm paschām acim redzejam kā wiṗi tos locija, tad aicinaja Pilatus tos karogu nesehjus un sacija uz wiṗeem kā pebts juhs to esat darijuschi wiṗi atbildeja Pateesi mehs esam pagani, ko zinain mehs no tam mehs kalpojam pee Deewa nama un cittu mehs ne neeka nezinam tie karogi paschi no sewim locijahs mums rokahs turot tad sacija Pilatus uz to juhdu draudzi izmeklejeet paschi no sawa pulka stiprus wihrus kas karogus tura tad juhs redzeseet kas wainigs ir, tad izmekleja tee baznicas kungi un rakstu mahcitaji no wisas juhdu draudzes stiprus wihrus 106 kas tos karogus turetu preeksch soḡa acim tad sacija tas Soḡis uz sawu Sulaini atwed Jehsu no teesas nama ka tu pats gribi un ka tu pa preekschu darijis esi tad isweda tas Sulainis Jehsu par to starpu apwehreja tas soḡis tas karogu nesejus pee ķeisera weselibas un sacija uz wiṗeem sakait man, ir tee karogi paschi no sewim preeksch Jehsus locijuschees, jeb ir tas caur juhsu rokahm noticis, jo es saku jums nelocisees karogi paschi no sewim, kad wiṗsch ee-ees tad gribu es jums wiseem kaklus nocirst, tee karogu neseji atbildeja kungs laiṡ tas tas notiek ko tu saki un Pilatus paweleja Jehzu atkal teesas namā eewest un tas Sulainis darija ka papreekschu un luhdza wiṗu lohti kā wiṗsch eetu, un wiṗsch eegahja teesas Namā un tuhdaṗ tee karogi gohdaja Jehsu.

Ta 3 scha Nodajja.

Kad nu Pilatus un wisi wiṗam klaht stahweja redzeja ka tee karogi paschi no sewim lociahs izbijahs wiṗi ļoti un brihnodamees sacija schis cilwehks ir no sawas augstas cilts; tad apdomajahs Pilatus izceblahs no sawa krehsla un gribeja no teesas nama iziet tad suhtija wiṗa Seewa ar wahrda Provula un lika wiṗam saciht tew un schim taisnam laij nenoteek nekahds ļaunums, jo es esmu wiṗa deḡ nakti daudz sapnī ceetuse tad sacija Pilatus uz teem juhdeem ne sinait juhs ka mana seewa Deewa mihlē un daudz no juhsu Bauslibahm sin tee juhdi sacija mehs to gan zinam. Pilatus sacija uz wiṗeem sinait ka wiṗa leek saciht scho taisno nedod nahwes teesā jo es esmu daudz wiṗa schonakt sapnī ceetuse tee juhdi sacija uz Pilatu waij ne

sakam mehs ka wiŋsch burwis ir jo wiŋsch ir tawaij Scewaij to sapni cedewis Pilatus aicinaja Jehsu un sacija uz wiŋu tu dzirdi ko schee pret tevi runa un tu wiŋeem ne ka neatbildi Jehsus atbildeja katris cilwehks war labu un ļaunu runaht, laiŋ wiŋi luhko ko wiŋi runā tee juhdi atbildeja Jehsum ko mehs dzirdeschi esam to mehs runajam tu esi maucibā bez laulibas dzimis pee Tawas dzimschanas wisi behrni betlemē tape nokauti taws Tehws un Mahte ar tewi Eģiptes Semē aizbehdze, tahdeļ ka wiŋeem ne bija ceriba uz ļaudim citti no teem juhdeem kas to dzirdeja atbildeja mehs nesakam ka wiŋsch maucibā bez laulibas dzimis jo mehs zinam ka Jazeps ar Mariju laulati tapuschi tad sacija Pilatus teem kas sacijuschi wiŋsch bez laulibas dzimis Juhsu waloda ir netaisna tā lauliba ir bez maucibas bijuse ka schee no juhsu draudzes saka Haunas un Kaiphas atbildeja un wisa ta juhdu draudze apleecinaja wiŋsch ir bez laulibas maucibā dzimis un burwis bet schee ir wiŋa jaunticigee wiŋi atbildeja Pilatum tee ir paganu behrni kas nu bijuhdi tapuschi kuŋi saka wiŋsch ne esot bez laulibas dzimis tad atbildeja Eleasars Augsters, Antons, Icops, Assers, Zamaels Izaks, Timus, Krispus, Amens, Argripus un Judas pazidami uz Haunasu un Kaiphasu mehs neesam no sweschas cilts nedz ari jaunticigee bet mehs esam juhdu behrni un runajam taisnibu jo mehs esam pee Jazepa un Marijas laulibas bijuschi. Pilatus sacija uz scheem wiŋreem Es apzwehreju juhs pee ķeizara weselibas sakait man juhs taisnibu ir tas teesa ka wiŋsch laulibā dzimis ka juhs sakait wiŋi atbildeja Pilatum eeksch muhsu Bauslibas ir likums ka mums ne eeksch weena cita wahrda buhs swereht ka eeksch tā wahrda ta weeniga Izraeļa Deewa jo netaijsnibu runāt pee ta Izraeļa Deewa wahrda kas muhsu Tehwus izwedis no Eģiptes zemes tas ir grehks bet tatschu pee ķeizara weselibas swehrejām mehs jo tas naw teesa kā mehs sakam tad essam nahwi pelnijaschi tad sacija Haunas un kaiphas uz Pilatu schee ir nahkuschi paschi no sewis leecibu dot un tu wiŋus tici bet mehs sakam wiŋsch ir bez laulibas dzimis un burwis sakahs Deewa dehls un juhdu ķehniņš esot kad Pilatus to dzirdeja pawehleja wiŋsch wiseem izeet ween teem diwpadesmitt wiŋreem kuŋi sacija wiŋsch esot laulibā dzimis un Jehsum wiŋsch lika atkahptees un sacija uz wiŋeem kadeļ wiŋi grib wiŋu izdeldet schee atbildeja Pilatum wiŋeem ir eenaidis uz wiŋu kad wiŋsch sesdeenā wesclus dara Pilatus sacija tad grib wiŋu labā dehļ izdeldet wiŋi atbildeja wiŋam ta tas ir kungs.

Ta 4 ta Nodaja.

Tad tapa Pilatus duesmigs izgahja no teesas nama ahrā un sacija uz teem juhdeem man ir saule un mehnes par leecineekeem un es apleecinu preeksch wisas Pasaules ka es neatrodu pee schi cilwehka wainas kas nahwes wehrts buhtu tee juhdi atbildeja wiḡam kad schis nebuhtu weens Deewa zaimotais un burwis mehns nebuhtu tew wiḡu nodewuschi Pilatus sacija, ŋemeet juhs wiḡu un pehc juhsu Bauslibas teesajeet to tee juhdi atbildeja: mums nenahkaks neweenu izpas-tiht Pilatus sacija un man nenahkaks ne weenu bez wainas to sacijis eegahja wiḡsch atkal teesas namā un jautaja Jehsum esi tu juhdu ḡehniḡsch Jehsus atbildeja runā tu pats no sewis jeb ir tew citi saci-juschi Pilatus sacija esmu es juhds tawi ļaudis un tee rakstu mahci-taji man ir tewi nodewuschi ko esi tu darijis Jehsus sacija kad mana walstiba no schis pasaules buhtu mani Sulaiḡi mani pasitu ka es teem juhdeem ne taptu nodots bet pateesi mana valstiba ne ir no sche-eeenes Pilatus sacija uz wiḡu tad tomehr tu esi weens ḡehniḡsch Jehsus atbildeja tu saki ka es ḡehniḡsch esmu un sacija uz Pilatu es esmu ta-deh] dzimis un pasaulē nahcis ka es ne tahs pateesibas leecibu domu ikatrs kam pateesiba ir klausa manu balsi Pilatus sacija uz wiḡu kas ir taisniba jeb pateesiba Jehzus atbildeja ta taisniba ir no debesim Pilatus sacija tad zemes wirsu newaid taisnibas Jehzus atbildeja Pi-latum apluhko to wiltigos taisnibu jeb pateesibu, ka wiḡsch no teem spreesta top kam waļa wirs zemes ir tad atstaja Pilatus Jehzu weenu paschu teesas namā un izgahja āhrā pee teem juhdeem un sacija uz wiḡeem es neatrodu ne kahdu wainu pee wiḡa tee juhdi atbildeja Pilatum wiḡsch ir sacijis es waru to Deewa namu nolaust un eeksch trim deenahm no jauna ustaisiht Pilatus waicaja kuḡu Deewa namu tee juhdi sacija muhsu namu ka tas eeksch 46 gadeem uztaisits tapis to grih wiḡsch salauziht un eeksch trim deenam no jauna uzcelt Pi-latus sacija es esmu newainigs pee schi taisna asinim luhkojeet juhs tee juhdi sacija wiḡa asinis lai nahk mums un muhsu behrneem tad sauca Pilatus tos baznicas kungus un rakstu mahcitajus un sacija paslepu uz wiḡeem nedarait to es neatrodu ne kahdu nahwes wainu pee wiḡa ka ween kad wiḡsch pee sestdeenas weselus darijis ka juhs sakait tee juhdi atbildeja Pilatum ir tas kas ḡeizaru zaimo ir nahwi nopelnijs bet schis ir sewi Deewam lihdzinajies tapehḡ wiḡsch ir Deewa saimotais tad atstaja Pilatus tos juhds kas preeksch wiḡa stahweja un sacija uz Jehsu ko buhs man tew dariht, Jehsus atbil-deja wiḡam ka tew pawehlets ir Pilatus sacija ka ir man pawehlets. Jehsus atbildeja Pilatum mosus un wisi Praweeschi ir manas ceescha-nas un krusta sischanas sludinajuschi kad tee juhdi to dzirdeja sacija

tee uz Pilatu ko gribi tu wairak saimoschanas dzirdeht Pilatus sacija uz wiņeem ir saimoschana tad teesajeet wiņu pehc juhsu likumeem un wedeet wiņu juhsu skolahs wiņi atbildeja Pilatum muhsu bauslibā stahw rakstits kad weens cilweks pret otru grehko tad wiņsch pelnijijs 40 siteenus bez weena un top ar akmeņeem nomehtatts. Pilatus atbildeja wiņeem kad schi waloda pret Deewu ir tad ņemeet juhs wiņu un teesajeet to pehc juhsu bauslibas ka es jums pirmak sacijis esmu tee juhdi sacija uz Pilatu mehš gribam ka wiņsch krusta sistš taptu Pilatus atbildeja tas ne ir pareizi un neklahjas ka labam cilwehkam mirt buhs.

Ta 5 ta Nodaļa.

Bet daudz no teem juhdeem kas tur klaht stahweja raudaja ļoti un Pilatus sacija to redzedams uz teem rakstu mahcitajeem wisa draudze negrib wiņa nahwi un kad wiņam mirt buhs tee juhdi atbildeja tadeļ wiņi nahkuschi un sapulceischiees wiņam buhs mirt. Pilatus sacija ko wiņsch ir darijjs kad wiņam mirt buhs tee juhdi atbildeja tadeļ ka wiņsch ir sacijis wiņsch esot Deewa dehls un juhdu ķehnīsch tad sacija Pilatus tadeļ juhs gribeet wiņu krustā sist, tad atbildeja wisa draudze weenā balsi ja tadeļ un pehc daudz teepchanahs atradahs weens juhdu leelskungs ar wahrdu Nikademus tas nahca pee ta soģa un sacija uz wiņu es luhdu tew atwehle man runat Pilatus sacija runā kas tew patihk Nikademus sacija es esmu sacijis teem rakstu mahcitajeem un wirsneekeem ir wisai draudzei eeksch inuhsu skolas ko teesajatees juhs un kas kait jums ar scho cilwehku wiņu aistikt wiņsch ir daudz slawenas sihmes un brihnumus darijjs kupus ne weens newa darijjs nedz aridzan daritt war laischat wiņu wajā un nedarat wiņam neneeka ļauna ir tahs sihmes no Deewa tad lai wiņas noteek un mehš to newaram aizleigt ne ir wiņas no Deewa, tad lai wiņas notiek un mehš to newaram aizleegt ne ir wiņas no Deewa, tad wiņas paschas no sewis iznihks ko juhs bija no Deewa eģipteru zeme suhtits un darija brihnumus preeksch tā ķehnīpa Wāraw, un wiņa sulaiņeem ka wiņam Deews wehlejis kur aridzan burwji bija kas ari tahs sihmes darija kā Mozus un tee eģipteri tureja wiņu par Deewu bet tahs sihmes nebija no Deewa ko wiņi darija tapehc tahs iznihka ir tee kas wiņeem bij ticejuschi tapehc es saku wehl laideet to cilwehku waijahm wiņsch ne ir nahwi nopelnijs tee juhdi sacija uz Nikademu nu redzam mehš ka tu aridzan wiņa mahceklis tappis, wiņsch atbildeja wiņeem ne ir tas teesas kungs aridzan wiņa mahceklis tapis wiņsch ari par wiņu luhdz waij newaid ķeizars wiņu schini walstibā un pilsehtā par Teesas kungu liciš tad tapa tee juhdi dusnigi un greesa zobus par scheem wahrdeem Pilatus sacija ko gree-

schat juhs zobus par wiḡu waj wiḡsch nerunā taisnibu tee juhdi atbildeja wiḡam taisnibu tu peeḡem un lai ir tew daḡa ar wiḡu Nika-demus sacija uz wiḡeem Amen, lai tas noteek ka juhs sakait tad nahca weens pee Pilatus un luhdza ka wiḡsch atwehletu wiḡam runatt, Pilatus sacija runa ko tu gribi wiḡsch sacija, es esmu 48 gadus es gultu gulejis eeksch leelas slimibas un nahwes bailehm tad nahce Jehzus un ar wiḡu daudz ļaudis ar daschadahm slimibam ir no wella apstahteem un wiḡsch darija wisus weselus tad nonesa citi Jaunekļi mani ar gultu Jesum preekschā un kad wiḡsch mani redzeja apschel-lojahs wiḡsch par manim un sacija uz mani celees ņem tawu gultu un staigā un es ņemmu sawu gultu un gahju nost tee juhdi sacija uz Pilatu ļautā wiḡam kahdā deenā wiḡsch wesels tapis wiḡsch atbildeja Sesdeenā es tapu wesels tee juhdi sacija uz Pilatu ne esam mehs sa-cijuschi ka wiḡsch weselus dara un wellus izdzen sesdeenā kuḡā deenā nebulis ne kahdu darbu strahdat. Atkal cits nahca un sacija es biju Aklis un kad Jesus to ceļu gahja kur es sehdeju sauca ar skaḡu balsi apschelojas par manim tu dahwida dehls un wiḡsch apschelohjahs kad wiḡsch sawu rohku uz manahm acim lika wareju es tudaļ redzet wehl cits nahca un sacija es biju klips ar saluhsuscheem leeleem un Jezus pataisija mani weselu ar weenu wahrdu pehc nahca weena see-wa ar wahrdu Warončia ta sacija es esmu 12 gadus newesela bijuse Asiḡu sergā un kad es wiḡam drehbju wihli aizkahru tapu tudaļ we-sela tee juhdi sacija muhsu bauslibā stahw rakstihts mums nebuhs Seewas leecibu peeḡemt daudz no teem juhdeem sewas un wihri sa-cija schis ir Praweetis ir welli wiḡam paklausigi ir tad atbildeja Pi-latus scheem kapehc tad tee welli juhsu rakstu mahcitateem aridzan naw paklausigi? Sche sacija to mehs nezinam wehl citi sacija uz Pilatu wiḡsch ir Lahcarus uzmodināis kursch jau 4 deenas kappā gulehjis.

Ta 6 ta Nodaļa.

Kad Pilatus to dzirdeja izbijahs wiḡsch ļoti un sacija uz teem juhdeem kahds labums jums buhs newainigas asinis izleet un wiḡsch aicināja Nikademu un tos divpadsmits wihrus kas sacijuschi bija Jezus esot ļaulibā dzimis un sacija uz wiḡeem ko buhs man dariht Dumpies celtos starp wiḡeem wiḡi atbildeja mehs nezinam luhko tu pats tad aicināja Pilatus atkal tos juhds un sacija juhs zinat ka eeradums ir jums weenu ceetumneeku uz leeldeenu islaist man ir weens ļoti leels dumpju cehleijs slepkawa ceetumā ar wahrdu Barabas bet pee Jezus es nekahdu wainu necontradu tapehc kuḡu gribat juhs atlaischam tee juhdi sacija atlaid mums Barabasu Pilatus sacija ko buhs man dariht ar Jezu ka wahrds ir kristus wiḡi atbildeja wisi lai wiḡsch

top krustā sists un kad tu wiņu atlaidisi tu nebuhsi ķeisera draugs jo wiņsch sakahs Deewa dehls un juhdu ķehniņsch esot kas sin tu gribi wiņam buhs par ķehniņu buht ne ķeiseram tad apskaitahs Pilatus, tapa dusmigs un sacija: ta juhdu cilts ir ween mehr pret bijuse teem kas wiņeem labu darijuschi tee juhdi atbildeja kuņsch ir tas kas mums ir labu darijis un mehs wiņam preti bijuschi Pilatus sacija Jusu Deews kas juhs no smagahm mokahm eģipteru semes atpestijis wede juhs caur juhru un sausu semī ehdinaja juhs ar debesu maisi un paijpalahm dewe jums uhdeni no klints un dzirdija un dewe jums tohs Bauschļus. Par wisu scho labumu juhs esat Deewu apkaitinajuschi un wiņam weenu mehr pretti bijuschi, Juhs pawehlejat uz blahstu teļļu taisit par sawu Deewu ta juhs esat Deewu saimojuschi un wiņu kaitinajuschi wiņsch buhtu wisu juhsu tautu izpostijis kad Mozus nebuhtu par jums Deewu luhdzis un nu sakait juhs uz mani es ķeiseru eenihstu kad wiņsch to bija izsrunajis izcehlās wiņsch un gribeja no teesas nama izeet tee juhdi sauca un sacija uz wiņu. Mums ir ķeisera par ķehniņu bet ne Jesus no Nahcerets kautschu gan tee gudree no Austrumu semes wiņam dahwanas upureijschi un sacija juhdu ķehniņsch esot dzimis jo kad tas ķehniņsch to dzirdeja ka juhdu ķehniņsch dzimis un no teem rakstu mahcitateem izjautaja ka wiņam Betleme dzimt bija mekleja wiņsch wiņu izpostiht un kad jahzeps wiņa Tēws to dzirdeja behdze wiņsch eģipteru seme. Pehts nokawa wisu behrnus kas Betleme un tanis eschas dzimuschi bija no diwi gadeem un jaunakus kad Pilatus to dzirdeja isbijahs wiņsch ļoti apklusinaja tos ļaudis un sacija ir schis tas ko erodus mekleja nokaut tee juhdi sacija schis tas ir tad ņehme Pilatus uhdeni mazgaja rokas preeksch wiseem un sacija es esmu newainigs pee schi taisna Asinim luhkajet juhs tee juhdi sacija wiņa asinis lai nahk par mums un muhsu behrneem.

Ta 7 ta Nodaļa.

Tad pawehleja Pilatus Jehzu preeksch sawa krehsla atwest un sacija uz wiņu tawi ļaudis par tewim suhdzejuschi tu sakot ķehniņsch esot tapehc es pawehleju tewi papreeksch schaut pehts romeru teesas nu wiņsch pawehleja saweem kara wihreem wiņu noģerbt, un pee ta staba peeseet un schaut. Pehc pawehleja wiņsch wiņu krustā sist ko nosauc kalwariju un diwi slepkawas ari nesa sawus krustus un kad wiņi tai weetā nogahja noģehrba tee kara wihri wiņa drehbes un apjohsa wiņu ar audekli un uslika wiņam ehrkschķu kroni uz galwu un sita wiņu krustā un tos diwi slepkawas Jesmas par wiņa labu un Dismas par wiņa kreisu roku tad meta tee kara wihri kaulipus par wiņa swahrkeem kuņi nebija schuti, bet caur caurehm austi un kad

Jezus pee krusta karajahs sacija wiņš Tehws peedodi wiņi nesina ko wiņi dara un tee ļaudis stahweja skatijahs uz wiņu un apsmehja wiņu. Tee rakstu mahcitaji un Baznicas kungi sacija wiņsch ir citeem palihdzejis un pats sew newar palihdzet esi tu Deewa dehls tad kahp zemē no krusta, tad gribam mehš tew ticeht un tee kaŗa wihri saimoja wiņu un dewa wiņam etiķi ar schultihm sajauktu dzert acidami esi tu kristus to juhdu ķehniņsch tad taisees wallā bet Pilatus pawehleja weenu wirsrakstu rakstiht un to wainu wiņa nodoschanas juhdu Gree-kisku un Latwisku walodu aprakstiht un tur bija rakstihts. Schis ir juhdu ķehniņsch Jezus no Naceretes. Weens aridzan no teem slepkawam kas ar wiņu krustā sists bija ar wahrdu Dismas sacija uz Jezu esi tu kristus atpesti pats sewi un muhs, bet Jesmas zinaja wiņu un sacija tu aridzan nebihstees Deewu un esi weenada sohdā un pateesi mehš ceescham par muhsu noseegumeem, bet schis newaid neka darijis un kad wiņsch to sacijis bija, un sawu biedri norahjis bija atgrecza wiņsch sawu waigu uz Jezu un sacija uz wiņu kungs peemini manis, kad tu sawā walstibā nahksi. Jesus atbildeja pateesi es tew saku tu schodeen ar mani Paradisē busim tas bija ap to sestu stundu un bija tumsch par wisu semi lihdz dewitaj stundaj un ta saule tapa tumscha un tas preekschauts Baznicē saplihse uz diwi gabaleem no augschas lihdz semei un Jesus sauce ar skaņu balse *Wiala tohe krikola* tas ir kungs Deews eeksch tawahm rokahm es pawehlu sawu dwehseli un kad wiņsch to sacijas bija izlaida wiņsch sawu dwehseli un weens no teem kaŗa wihreem Longins wahrdā ņehme schķehpu un pahrduhra wiņa sahani un tuhdaļ izskrehja uhdens un asins ahrā un otrā pusē stahweja weens kapteine kad tas tos brihnumus un tabs sihmes redzeja kas tur notike slaweja wiņsch Deewu un sacija Pateesi schis cilwehks ir Deewa dehls bijis un wisi ļaudis wihri un seewas kas apkahrt stahweja un redzeja kas tur notike, site pee sawam kruhtim un greezahs uz mahjam bet tas kapteine izteice Pilatum wisu kas noticis bija kad Pilatus to dzirdeja noskuma wiņsch ļoti neehda ne dzehra wisu deenu ar sawu seewu un daudz citahm seewahm kas Jezu lihdz ustureschas bij un Pilatus aicinaja tohs rakstumahcitajus un wirsneekus un sacija uz wiņeem esat juhs leetas redzeischi kas notikuschas wiņi atbildeja Saule palika tumscha un zeme trihceja un tas preekschauts Baznicā saplihsa. Tur aridzan stahweja no tahleenes wiņa pasihstamee un daudz seewas kas ar wiņu no Galilejas nahkuschas bija, tee redzeja wisas schihs leetas Par scho walodu noskuma Pilatus wehl wairak, un noschehloja ir ļoti kad wiņsch Jezu bij Nahwe nodewis un krustā sist licis. Sargajeetes no grehkeem un swehtijat swehtdeenu un dzihwojeet eeksch Deewa bijaschanas tad juhs to debes walstibu cementoseet; ja juhs to nedariseet tad es juhs strahpeschu

ar uguni, mehri, badu, kaŗu un muhschigu sodibu. Es eeschu ar sawu karogu no weenas cilts uz otru saka tas kungs un tā meita sacelsees pret tahs mahtes tas dehls pret to Tehwu, brahliis pret brahli, mahsa pret mahsu un weena pilsehta pret otru un es sawu roku no jums atrauschu dehļ netaisnibas, kad juhs swehtdeenās strahdaseet eenihdeschu es juhs un sodihschu ar sibeni, pehrkonu un diwi asipeem sobinu uz zemi nobraukdams, tik no tehwischķas mihlestibas lihdz schim juhs esmu pasargajis citahdi juhs buhtu nolahdeti tikuschi. Es jums luhdzu un pawehlu tik labi jaunam ka wecam, kā juhs baznicā eetu un sawus grehkus noschelotu ar luhgschanahm. Peedodeet sawam wiŗa pahrkahpumus sargajatees kā neapsmejeet to nabaga cilwehku un palihdzeet waidneekeem kad teem gruhti klahjas kas scho grahmatu netic tas to muhschigu dzihwoschanu neemantos: „kas scho grahmatu pee sewim nes un otram lasiht un norakstitt dod laij tam grehki buhtu bijuschi ka swaigznes pee debes un ka smiltis juhrmalā tad wiŗam teek tee grehki peedoti, kas scho grahmatu redz un noraksta sawā mahjā netur tam nebuhs swehtibas, kas wiŗu rakstitt un lasiht nedod tas tiks nolahdehts Jums pawehlu manus bauschķus tu-reht ko jums kristus mahcijis eeksch ta wahrda Deewa tā Tehwa × tā dehla × un tā swehta gara × amūn, kas scho grahmatu pee sewim nes tam nekahdi peelahdeti rihki ne war skahdeht, schee ir tee wahrdi kas ir to apstiprina un tam nebuhs ne ka bihtees Scitā grahmata sargā preeksch wisa eenaida un zagleem un rasbaineekeem un gruhtuma caur teem wahrdeem muhsu kunga Jezus un caur Deewa spehku Ar scho grahmatu war aptureht paleekam wisas redzamas un neredzamas leetas neaiziktas, caur muhsu kungu Jezu kristu, kas man un tew ir radijis, redzamas brupas caur to swehtu kristibu, kas preeksch mums ir ceetis un miris Deews laij ir mums schehlihgs, tas wisu spehcigais ka tee uz manim wajā nenahk caur to apstiprinaschanu ta swehta gara eeksch to wahrdu Deewa ta Tehwa × tā dehla × un ta swehta gara × amen; kas pehc scheem wahrdeem netic wajaga weenu cedeli rakstiht un kahdam sunim ap kaklu seet un pehts wiŗa schaut un tam netrahpihs eeksch tā wahrda Deewa un Jezus taisni kā te stahw rakstihts. Tik teescham kas schai grahmatai tic ne kahdu meesigu skahdi neceetihs es apstiprinahju wisus schķehpus un brupas pee ta dziwa Deewa; Deews Tehws × dehls × un swehts gars × amen stāwat wisi klaht ka ne kahds schķehps ko war kaiteht Deews tas Tehws stahwi starpā wisahm lohdehm amen. (LFK 929, 15532, iesūt. Jelgavas Skol. inst.).

No ta weenmehr apkahrt maldidama jeb muhzhiga Zchihda.

Warr buht, mihji lassitaji, ka juhs no schi cilweka ko esseet dzirdjuschi jeb arri ne, bet laiki bij, kur daudz no wiņņa runnaja, kur dazchi apleecina wiņņu redzejuschi, un brihnuma leetas no wiņņa isteic. Es jums taggad no ta ko pasaccischu un juhs paschi pehc gan nojehgseet, ko tahs ziņņas no wiņņa ģeld, kas lai arr ne buhtu pateesigas, tak naw wiss slikti isdohmatas. Wiņņa wahrds irr Ahaswerus, un ka tee stahsti sakka, wiņsch ap to laiku Jeruzaleme dzihwoja, kad muhsu Pestitais tur sawu swehtu dzihwoschanu nobeidze. Wiņsch nebija ittin ļauns cilweks, bet us to cellu tahds ahtri tapt. Baggats buhdams, wiņsch mihļoja to pasauli un wiņņas preekus, un schauschallas wiņņam usgahje, apdohmadams, ka weenreiz wiss to waijadzetu pamest. Jau papreesch wiņsch to Kungu bija pazinnis, un to klussumā apbrihnojis. Jebschu gudraks neka daudz citti no sawas ciltis, wiņsch tak no tahm dohmahm ne warreja atrautes, ka Kristus gribboht weennu pasauligu walstibu dibinaht, kas weenumehr pastahweschoht un ihpaschi us wiņņa warreneem darrbeem luhkodams, ka wiņsch slimus dzeedinaja un mirņonūs usmohdinaja, schis Zchihds to nehme par zihmi, ka wiņsch arridzen nahwi pawissam isdeldeschoht. „Juhs gan redzeseet, wiņsch tad dazchu reiz us saweem ticcibas beedreem saccija, juhs gan redzeseet, kahda laime mums caur scho Praweschu buhs. Lai wiņsch sakka ka wiņņa walstiba neessoht no schihs pasaules, to wiņsch runnas sawus prettineekus eedrohschlinadams. Bet us reizi wiņsch savā spehka parahdisees un tohs Reemerus un wissus muhsu eenaidneekus uswarehs. Wiņsch buhs muhsu Kehniņsch un spehdams arri to nahwi waldiht, wiņsch eeksch wissas muhzhibas pahr mums waldihs, mehs nemirsim un nahwi wairak neredzesim“. Tahdas cerribas wiņsch sawā sirdi turreja, kad ta neisdibbinajama breesma notikke, ka tas, kas to pasauli tik ļohti mihļoja un wiņņas glahbejs bij tak par to ne atzihts, un ka wiņņas eenaidneeks no tahs isstumts tappe. Ja wiņņi to Kungu bij saņehmuschi un pee nahwes pazuddinajuschi. Ahaswerus, kas to redzeja un dzirdeja un arri no manņija, ka wissas wiņņa gaidischanas neleetigas bijuschas, no leelahm dusmahm tappe pahrņemts, un ta mihlestiba, kas wehl wiņņa sirdi bij, eeksch negantigas eenaidibas pahrwertijahs.

Kad nu muhsu Kungs to nahwes cellu staigadams un pats sawu smaggu krustu caur Jeruzalemes eelahm nesdams peekussis pee schi Zchihda namma bij atstahjees un us to beņķi preesch wiņņa durwim apsehdeejis tad schis ka traks no sawa namma iskrehje un to ar breesmigeem wahrdeem lammadams no tahs sehdamas weetas nohst

dzinne. Laipnigs weenumehr tas Kungs us cehlehs un atkal sawu krustu pemdams wippsch skattijahs us Ahasweru bahrgi bet tak ar apzchehloschanu saccidams Ahaswehrus tu dabbusi ko tu gribbi dziwo ka neweens cilweks wehl naw dziwojis dzihwo un ne mirsti teekams tu arri ceenigs buhsi nomirt. No scheem wahrdeem tas Zchihds ka satreekts palikke un wippsch mannija ka wippsch ne bij labba darrijis bet schihs pasaules neleetibai padeweess wippsch atkal lehti eepreecinajahs dohmadams es tak dziwoschu un ne mirschu. Ta wippsch nu arri dzihwoja Gaddi pahrgaje un atkal gaddi un wippsch dzihwoja. Winna matti ne palikke sirmi un wissa winna meesa bij ka dzelzis tappusi. Winna raddi mirre wippsch aprakke behrnus un behrnu behrnus un wippsch stahweja weens pats. Teem cilwekeem, kas to weenumehr dzihwu redzeja bija bail par wippsch un tee to par burwi turreja. No wisseem bihstehtes un atstahts wippsch behdze no Jeruzalemes wippsch behdze zihmehts ka Kains kad wippsch sawu brahlu Ahblu bij nosittis. Jau wippsch ta dzihwiba wairs ne patikke un wippsch sahce wehleht ka kas wippsch nokautu. Bet tas nelaimigais wehl nezinnaja ka tas ne warreja notikt. Tai Reemeru galwas pilsata Rohma eeksch Italijas zemmes nohnahcis tas breesmigs Keizars Karakalla to likke negantigahm issalkuschahm lauwahm preeksch mest bet tee zwehri wippsch tik peekampuschi ar leelu ruhkschanu atpakkal skrehje par to wissi isbrihnijahs. Tik patt tas bij kad weenreiz eeksch Turku zemmes tumscha mezcha slepkawi wippsch uskritte. Rohkas saliccis wippsch klussu stahweja tee ar saweem zohbineem us wippsch ka us akmini cirte un tohs salauzuschi wippsch wissi ar bailibu behdze.

Ak ka wippsch tad zchehlojahs Kaut es buhtu sawu gallu dabbuus wippsch tad skummigi issauce es nabbags cilweks es ne warru mirt bet es ne gribbu dzihwoht.

Un nu wippsch pats savu nahwi mekleja un us wissadu wihzi raudzija isdarriht. Wippsch dzehre tahs stiprakas nahwes zahles bet tas preeksch wippsch eekschahm ka uhdins bija wippsch duhrahs ar to assaku schkehpu bet tas saplihse ka kad wippsch buhtu no glahzes bijs wippsch nolehce no augsteem tohrneem bet wippsch palikke wesels dziija juhra eeskrehjis wippsch ka spalwa us uhdeni peldeja. Eeksch Italias zemmes buhdams kad tur tas uggunswehnejs kalns Wezuw trakkoja wippsch eelehce tai leela cauruma no ka tas uggunigs warsch aumujam ispluhde bet tas kalns wippsch is mehte ahra un ne mats wippsch bija noswillis. Starp tahdahm grehcigahm mehginaschanahm atkal daudz gaddi bij pahrgahjschi. Bet Ahaswerus apnikschana dzihwoht ne bij mazaka tappusi bet tur prettim peeaugusi. Wippsch skrehja us wissahm mallahm meeru mekledams, bet wippsch

to ne atradde. Weenreiz pee tas leelas pilsatas Maskawas nonahcis wipsch gahje par leelu kapsehtu. Jau nakts bij mehnes spihdeja gaischi un redzeja tohs krustus us kapeem. Apstahjees wipsch pade-wahs sawahm skummigahm tumschahm dohmahm. Wipsch gribbeja raudaht bet ne kahdas assaras nahce no tahm is kaltuscham accim. Ak juhs laimigi wipsch smaggi nopuhsdamees issauce juhs laimigi kas juhs schitan gulleet un dusseschanu esseet atradduschi. Juhs warrejeet mirt wissi cilweki mirst bet es to ne warru. Es esmu tas weenigais sohdihts nolahdehts no cilwekeem nolahdehts no . . .“

Pee schem wahrdeem wipsch smaggi nopuhsdamees accis pahrgroh-zidams un ar zohbeem klabbinadams us augschenes skattijahs un sahce kautk ka wissas mallas no tam breesmigi atskanneja. Ismissis wipsch mettehs pee zemmes un wahrtijahs us teem kappeem sawus islaistus mattus pluhkadams. Jau kahdu strehki wipsch ta bij darbojees tad wipnam schkitte ka weena balss no debbesim wipnam mihligi peesauce Essi paceetigs Paceetigs wipsch tumschi pakka] saccija paceetigs warr tas buht kas cilweks irr — es ne esmu cilweks. Bet tak wipsch jo rahmi us cehlees un sawu cellu gahje. No ta laika Ahaswerus no sawas negantigas trakoschanas atstahjahs un gudraki rahdijahs. Gan wipsch tikpat apnikke sawu dzihwibu bet tak wipsch ne raudzija to galleht wipsch waideja bet jo rahmaki un tas pateesi likkajs ka wipsch gribbeja paceetigs buht. Wipsch atkal cilwekus kurreem wipsch lihdz tam allazch bij cellu greezis sahc us mekleht bet tee par wipnu behdze Caur to wallodu ko wipsch no sewis bij cehlis un wissuvairak caur sawu sweschu ghimi un breesmigu buhschanu wipsch ik katru eebaidija un kahdu reizi cittam pee kahdu rohku darba palihdzedams ko vinsch gan spehje tas notikke ka winsch ahtri tappe atstahs un weens pats stahweja. Ta winsch galwu no laidis noskunimis prohjam gahje un kahda tuksnesi paslehpahs lidz winsch atkal drilksteja cilweekeem parahditees. Ta nu atkal daudz gaddi bij pahrgahjuschi kas ka weena nepanessama nasta us wipnu speede. Wairak neka pussohtrus tuhkstoschus gaddus winsch jau pasaule bij apkahrt maldijeas dusseschanu mekledams bet to ne atradams. Tas bij tai 1648 ta gadda pehc Jezus peedzimschanas tuhdlin pehc ta breesniga karra kas 30 gaddus Wahczemmi un cittas zemmes bij ispohtstijis kad winsch Pruhschu zemme buhdams it us wakkaru garr to ehku weena nabbaga arraja garram gahje. Winsch gribbeja seccen-eet bet us reizi vinsch dzirdeja ka no wipna runnaja. Winsch apstahjahs un skaidri sapratte ka weens waidedams saccija Ak tas man ta ees ka tam muhzhigam Zchihdam es ne warreschu mirt.

Klussi un apdohmigi winsch eegahje eekscha un redzeja weccu wihru ne wairak neka simteem gaddeem waidamu gullim un mahcitaju klaht sehzhcham kas to eepreecinaja. Tuhlin winsch kas te bij un tam weccam kas tik lohti bij zchehlojees klahtaki nahkdams winsch rahmi saccija. Ne kullees ar neleetigahm dohnahm tu laimigais Ticci man tu dabbusi ko tu gribbi ta stunde tawas atpestischanas irr klaht tu mirsi. Tik weens irr pasaule kas ne warr inirt kas no Deewa un cilwekeem atstahts pasaule apkahrt maldahs dussu mekle un ne atrohn un es tas esmu. Es esmu Ahaswerus tas muhzhiga . . . tapehc juhs wissi ta istruhcinajeetees. Es jums ko launu ne darrischu Bet es redzu ka es wisseem cilwekeem esmu reebjams un atkal sawu cellu eeschu Un to saccijis winsch us durwim atpakka] greezchs un gribbeja ahra eet. Bet tas mahcitajs gudra un sirdigs wihrs to aistureja un tohs sewischki tohs brehgdamus behrnus apmeerinadams winsch us to saccija. Paleeci tu nelaimigais kad spehj par tew ko darriht un tawas ceeschanas atweeglinahnt es to no wissas sirds darrischu Paleeci un isteic man wissas tawas wainas warr buht ka Deews caur manni tew gribbe palihdzehl un kahdu eepreecinaschanu dohd. Tas Zchihds atpakka] greesees dzilli nopuhsdamees atbildeja Ak kad tas ta buhtu Jau simtus un simtus gaddus es pasaule esmu apkahrt skrehjis un to ne atraddis Tik weens irr kas man warr lihdeht prett kurru es tik gruhtu esmu apgrehkojees bet gan mani nozeegumi leelaki buhs ne ka tohs warrehs peedoht. Ta tu ne runna tas mahcitajs lehni us to saccijis Deewa mihlestiba un apschehloschana nekad ne beidzchs Arri tas ko tu tik lohti essi apkaitinajis preeksch tew irr mirris un tew peedohs ja tu atzihsti un nozchehlosi tawus grehkus un pateesi labbosees Tik tas tihschais apceetinahscha grehcineeka irr tam Kungam weena negantiba Ta ka tas gohdigs Tohms tas bij ta wecca wahrdi kurru tawa nedzirdeta nelaiame bij eebaidijusees un ko tu gribbeji eedroschinaht taps atrasihts ta tew arri warr ta atpestischanas stunde nahkt ja tu pee to eenigs buhsi Nemnees sirdi mans draugs, luhdzi ticci cerre. Ahaswerus eeksch dzillahm dohnahm stahwedams ne ko ne atbildeja Us reizi wijsch ka no meega atmohdees labbu nakti dewe saccidams Es rihtu atpakka] nahkschu un kad tee winnu luhdz lai winsch nakts mahju nemtu wijsch atsaccija Tas atmest es warr palikt pee teem labbem un isredzeteem un to runnajis winsch isgahja ahra caur durwim. Nikns laiks bij cehlees wehjsch puttinaja un krussa sitte pee lohgeem bet winsch skrehje caur to wehtru ar plikku galwu un ahtri pazudda preeksch winnu accim. Ohtra deena tas Zchihds agri atpakka] nahce un arri to mahcitaju jau istaba atradde kas ar teem citteem kahrt Tohmu stahweja Bet schis nahkti jau saldi bij eemidzis un sawu dwehseli islaidis Gan war-

reja dohmaht ka winsch tik gulletu un ko jauku sappotu kad winna meesas ne buhtu jau it aukstas palikuschas. Ahaiswerus klahtaku nahcis un dzirdejis kas te bij noticcis sawas rohkas sasitte issaugdams Ak tu swehtais tu laimigais kam es to laimi sluddinaju kaut tu man buhtu warrejis lihdzņemt bet Deewam zchehl es pee to ne esmu ceenigs Un winsch cesahce raudaht un kas lihdz tam wehl ne bij noticcis leelas assaras birre no winna accim.

Ta sawu sirdi atweeglinajis winsch peegalja pee ta mahcitaja un saccija Tu man wakkar daudz labbu essi darrijis es nu juhtu un mannu ka es Deewu un to ko winsch par cilweku laimi pasaule suhtijis wehl isteni ne esmu pazinnis Gan es to Kungu ar sawam meesigahm accim esmu redzejis un ak kaut tu buhtu wiņņu redzejis nekahda walloda nekahdi wahrdi wiņņa augstu un swehtu buhschanu warr isteikt. Bet es biju apstulbis un saistihts no tahs pasaules un wiņņas grehciga spozeluma Nu mannas accis tik atwerrahs un es nu arri atzihtu ka leeli manni grehki bijuschi Ak ka tee man zchehl irr Ka es warreju to gruhtst lamaht un eenihdeht ko man waijadzeja no wissas sirds gohdaht un mihleht Ka es warreju ta trækkoht un wiņņa gribbeschanai un taisnalm nolikschanam pretti turretees Gan es wissu esmu pelnijs Un nu winsch sahce it no cesahkuma to wehra leekamu no tau is teikt ko winsch lihdz schim bij darrijis un kas wiņņam bij noticcis no ka tas mahcitajs daudz jau zinnaja Arridzan to wiņsch ne aismirse peeminneht kahda jauka balss no debbesim skannejus un ka winsch no ta laika jo wairak bij savu dusbibu waldijis un us paceeschanu dzinnees. Pehe galla wiņsch prassija wai wiņsch warretu cerreht ka sawas ceeschanas gallu ņems un kad tas mahcitajs wiņņam to apstiprinaja wiņņa buhschana ka apmeerinata likkabs. Tu newarri to licceht un saprast wiņsch nu atkal saccija tu gohda wihrs ka leelas un gruhtas mannas behdas irr. Peekussis pawissam peekussis buht un ne warreht gulleht — ak tas irr nelaine Bet es nu pats ticcu un cerreju ka tas augstais Tehws man peedohs un sawu pasudduschu dehlu peepems.

Ta runnajis winsch peegaje pee ta mirrona gultu un cellos no-mettees winsch luhdze Deewu wiņsch luhdze klussu bet stipri un no wissas sirds Useehlees wiņsch nehme ta mahcitaja rohkas un tahs pee sawahm kruhtim speedsams winsch saccija Un nu man jaect Wehl man ta wehleschana ir scheitan wirs zemmes tai kristita draudze usņemtam kluht bet es ne ziunu mauna sirds man prohjam dzenn Warr buht ka es atpakkal nahkschu jeb arri ne Nu tad mehls tur saeesim tur pee ta Kunga un es ticcu ka wiņsch man mihligi usņems. Ar Deewu tu Deewa wihrs Wehl weenreiz wiņsch speede ta mahcitaja rohku un kad schis wiņņu ar gudreem eepreecinadameem wahrdeem

bij atlaidis wiŋsch isgahje caur durwim wehl us to gahrđi dussedamu Tohmu atskattidamees.

Patlabban kas tahda zeemas laika retti noteek sihws pehrkons bij cehees bet Ahaswerus steigdamees gahje us to leelu mezchu kas wippa preekscha bij. Wissi tam tur eeedamam pakkal skattijahs un arri to redzeja ka zibbens augsta kohka garr ko wiŋsch staigaja eeschahwahs kas tuhlin ar gaischahm leesmahm sadegge. No ta laika ne kas wairs no winna ne tappe redzehts ne dzirdehts.

Pabeigums no ta muhzhigā Zchihda

1872 ro gadda Kalleten.

(LFK 807, 2052). Lp. Kalēti.

Sapnis I.

Wisū swehta waldineece muhsu Deewa dzemdetaja un muhzhām Jumprawa Marija Eeksch wabrda Deewa ta tehwa ta debla ta swehta gara Amen.

Bija swelhta Deewa dzemdetaja muhsu waldineece Swehta Deewa pilsehta Jeruzaleme. Un atnahca pee wiŋas muhsu Kungs Jehzus Kristus un sacija mana miļā mahte un muhzhām Jumprawa Marija O! Mans saldakais behrns Jehzus Kristus Deewa dehls wisas pasaulēs pestitais. Es esmu gulejusi schini pilsehtā un redzehju breesmigu sapni. Un sacija wiŋai muhsu kungs Jehzus Kristus mana mahte dari man zinamu pateesi no tewis redzetu sapni ka un ko sapni esi redzejusi un wiŋa sacija Mans saldakais Jehzus Kristus Deewa dehls Jo ar ta sapni redzeju ka no tahda sapņa un breesmigās redzeschanas manas eekschas satrihcinajahs un bals neatwehrahs un luhpas aizzehelejahs ta esmu redzejusi ka tewi manu dehlu Gedzemenes dahrza pee Ceedru upes nakti kad tu sawu tehwu luhdzi lihđz asins sweedreem tad schihđu kaŋa wihri sagrahbe tawas swehtas rokas un kahjas sasehje un aizwede uz teesu pee bezdeewig biskap Anas un no teesaja tewi ar netaisnim leecineekeem uz krusta nahwi un nodewa tewi Poncium Pilatum lai tewi sit krustā tad Pilatus nomazgahja preeksch ļaudim sawas rokas un pret sauli paceldams schos wahrđus teicis es esmu no asinim scha taisna jo wiŋsch nahwi nav pelnijs, bet wiŋi ceet-sirdigee zchihđi pehrkoŋa balsi brehca uz tewi manu dehlu sit krusta jo wiŋsch sewi par Deewa dehlu ir saucees lai wiŋa asinis paleek uz mani un muhsu behrneem muhzhigi. Un pehc tam aizweda tewi manu dehlu un wisu Kungu Jezu Kristu uz labprahtigahm ceeschanahm un noġehrba tewi un pee staba peesehja un bez zchehlastibas ar wehrscha dzihslahm par wisu meesu tewi sita un wisu ar bruhcehm aplahje un smeħja tew un aplamaja un tawā swehtā ģihme

splahwa un ar kauna drehbi Tewi apsedze un no pakajas ar speeki par tawu galwu site un smeedamees Tew sacija wiwi bezgodigee zchidi ja Tu esi pateesi Deewa Dehls Kristus tad saki mums kas Tew sita tu mans saldakais behrns wisu scho ar paceetibu panesi tahdu ap kaunoschanu no bezkaunigeem juhdeem un neweena wahrda neatbildeja un pehc tam bezgodigee juhdi pee staba tewi peesehja un bez zchehlastibas Tewi sita un no tahdas nezchehligas sischanas Tawa swehta asins ka uhdens straume teceja un tawa swehta meesa no kauleem ka miza no koka nokrita un wis bija breesmigi Debesis un engelji un wisi debesu spehki brihnijas par tawu ceeschanu wisa radiba kustehjans un uz atreetschanu par tewi gatawojans un pehc tam aizweda tewi uz peeres weetu krustā sist un uz Golgata kalnu tu sawu krustu nesi un pehc tam tewi ar kauna apgehribu apgehriba un ehrkschu kroni uz tawu swehtu galwu like un needru tawā rokā dewe un sacija preecajees Kristus tu juhdu kehriņšch un tad drehbes no tewis novilka un pee krusta tewi izsteepe un tawas rokas un kahjas ar naglahm peesite un ar krustu tewi pacele un zeme eestiprinaja sacidami janu esi Deewa dehls tad kahp no krusta zemē un mehs wisi tewi ticesim bet dazcham sacija citus winsch ir pestijis bet pats sewi newart pestit un pehc tam wirs rakstu peesita tahdu.

J. N. K. J.

Tas ir Jehzus no Nahcaretēs kehriņsch juhdu un weenā un otrā pusē tew lihdzans diwi slepkawas weens tewi zaimoja bet otris wiwa neprahhibu aprahje un tewi to luhdze sacidams. Pateesi tu esi Deewa dehls peemini mani kad tu nahksi sawā walstihbā un schis ir glabahns un cegahje Paradizē bet tas pazude ellē un pehc tam weens zchihds sawahs breesmigahs dusmahs bija uzduhre uz needru schwammī samehrretu etiķi ar zchulti pee tawahm luhpahm peenese dzert dewe sche. Tu Kungs no scha atsacijees tad schis zchihds wehl wairak sadusmojans panehmis peelehce ar sawu schkehpu eeduhre tawos sahnos un no tureenes asinis un uhdens iztecehja par dzeedinaschanu wiseem Deewa bijigeem Kristigeem no wisahdeem ļaunumeem un slimibahm un wisem ticigeem lihdz to deenu grehku schķihstischanas tape dota un wisam Deewa bijigahm dwehselem ticigeem glahbschana un muhschiga dzihwoschana debesu walstiba un tu sawu galwu nokahri uz labo pusi un nodewi sawu swehtu garu pee Deewa sawa tehwa un tad baznicas preckschkaramais pahrplihse diwejahs gabalos no augschas lihdz zemei un bija tumsiba par wisu zemi no schahs stundas lihdz dewitai un pehc tam pahrwehtas agrakaja gaisma Tad sacija muhsu kungs Jehzus Kristus mana mihja mahte schis taws sapis naw meli bet taisniba un bez miteschanas drihzi tas

notiks ar mani ko tu esi redzejusi manas ceeschanas un ja kursch cilwehks schim rakstam tic un scho sapni noraksta un pee sewis tura tam cilwehkam buhs leela zchehlastiba no Deewa un laimi tas Kungs dos un kura mahja schis taws sapis ticiba taps turehts tur nepeekerses ne zaglis ne slepkawa ne laundaris un tas Kungs pasargas no slimibahm un pehrkona un uguns grehka un no wisahdas neschkihstibas un kurā mahjā gadisees gruhta seewa un scho sapni pahlasis jeb uz kalda ar ticibu klausisees ta sawu behrnu weegli un laimigi dzemdehs jo es pats nahkschu paliga wipas dzemdeschanai un izschkirschu wipas cejus bez sahpeim un bez leeceem puhlipeem Kungs Jehzus Kristus Deewa dehls izglahb mani no ruhgtas nahwes un muhzhigahm mokahm un schahs gruhtas slimibas pasarga kungs mani deena un nakti no launa un jauncem grehkeem tad izglahbs un pasargas wipu pats Deews neredzamā wihzē ja kursch cilwehks kahdā celā eet un scho sapni pahlasis jeb no kalda dzirdes un uz ceja sew lihdz nesis tahds cilwehks buhs pasargahts no zagla slepkawas un no wisahda launa kas uz ceja waretu notikt un tuksnesi un uz uhdeni lehnām ne wiļpodamu un slihkschanā drihz izglahbschanu dabuhs un pasargahts buhs no launa enaidneeka un jo kursch un karu iet pret ienaidnieku un scho sapni lihdz nems tas cilwehks buhs izglahbts no ienaidneeka lodehm un asa zobina netaps nocirsts un ja kursch cilwehks gul slim un uz sawu nahwes guiltu scho tawu Deewa dzemdetejas sapni pahlasis jeb no kahda klausahs un schahs manas gruhtas ceeschanas par grehcneekeem nestas peemin tas cilwehks neredzehs ruhgtas un breesmigas nahwes bet labu galu dabuhs un no muhzhigahm mokahm caur manahm ceeschanahm taps izglahbts jo wipa dwehseli Deewa engeli lehni un godigi aiznesihs pee Ahbrahma paradize Debesu waldiba kur tee taisni dzihwo un baudihs labumus tagadin weenniehr muhschigi muhzhcham Amen X.

Bb 11, 290.

Vlm Rencēnos /— — Nor. no Kristines Sedvaldes bur. vārdu grām.

Sapis II.

Swehta waldineece muhsu Kunga Deewa dzemdētāja un muhzhcham Jumprawa Marija eeksch wahrda Tehwa un dehla un swehta gara Amen X.

Bija swehta waldineece muhsu Deewa dzemdetāja muizchā Betanija uz Eljes kalnu weenu stundu gulejusi un redzejusi gruhtas ceeschanas sawa dehla muhsu Kunga Jehzus Kristus un uzmodusees no meega bij izbijusees no breesmigahs redzeschanas Un atnahce pee

wiņas muhsu Kungs Jezus Kristus Deewa dehls un sacija uz wiņu ak mana mihjā mahte swehta Deewa dzemdētāja sche tu esi gulejusi saki man pateesihbu ka un ko tu sapni esi redzejusi un sacija wiņam swehtā Deewa dzemdētāja ak wisu zchehlīgais debes un zemes radi-taijs Ak mans dehls saldakais behrns es esmu bijusi aizmigusi un redzehjusi breesmīgu sapni par tewi. Es redzeju tewi manu dehlu sakertu no zchihdu kara wihreem un atwestu sasectu pee kaiwasa un uz wiņa pawehleschanu pee staba peeseetu un breesmīgi ar nuhjam sasistu ar ehrkschu kroni apkronetu un smecklu purpura apgehribu apgehribtu un uz krustu uznestu un pee krusta koka ar dzelzs nag-lahm peekaltu un ar schkehpu tawās ribās uzdurtas un tawa swehta asins par wisu zemi izlijusi un Tawa swehta meesa wiseem ticigeem par grehku schķihstischānu dota un par pestischānu wisai cilwehku ciltei un akal sacija wiņai muhsu Kungs Jezus Kristus Deewa dehls. Ak mana mihjā mahte swehta Deewa dzemdētāja pateesi schis taws sapnis ir patees un naw meli tu wisu pateesibu par mani esi sapņo-jusi un tas laiks nahks kad drihz tas notiks un ja kas scho lapu pee sewis turehs tas leelu zchehlastihbu no manis dabuhs un pee nahwes es ar tewi mihjā mahte wiņam parahdischos un eņģeli ģems wiņa dvehseli un aiznesihš debesis walstiba Ahbrama klehpi muhzhigios preekos kahdus acs naw redzejusi un aus naw dzirdejusi un cilwehku sirdei prahtā naw nahcis tas Kungs ir sataisijis teem kas wiņu nihjo muhschigi Amen. Un ja kurā mahjā gadisees gruhta secwa un scho lapu pee sewis turehs un schos wahrdus ar ticihbu lasihš Jezus Kris-tus tos buhs ar wiņu wiņsch uz mani es grehcineece behdajos par manu gruhtu gruhtibu Tu Jezus Kristus Deewa dehls izschķir manas mesas un pasargā mani no gruhtas slimihbas un peepeschas nahwes no wisahda ļauna gariga un mesiga wisas manas dzihwes deenas Tewi mans Kungs es luhdzos saur Tawahm ceeschānahm kuras tu labprah-tīgi par mums grehcigeem ļaudim ceetis esi un sawas asinis esi izleh-jis par pestischānu wisai pasaulei. Ak tu swehtais praweets un preekoch ticetais Kristus. Jahnis kristijis to kungu Jardanes upe nomazgahjis wiņu ar Jordana uhdeni luhdz wiņu par mums grehcigeem ļaudim lai tas Kungs glahb muhs no uguns sodibas no peepeschas nejau-schas nahwes schi lapa tapa parahdita pee ta Kunga kapa Reemeru palwestam lai schai lapai ticetu un apleecinatu Kristus Deewa Dehlu Jehzu no Nahcaretes ķehniņu juhdu. Schi lapa atrasta Betanijas meestā eeksch zemes eljes kalna swehta sargeņģeļa Miķeļa alā un kas gribēja lasit jeb norakstiht tam eeejas atwehrahs un kurā bija uzrak-stiit ar zelta burteem Jezus Kristus Deewa dehls scho rakstu un pa-wehlu jums un izteicu sawu Deewibas spehku wisas swehtdeenas un swehtku deenas ne kahdu dzihwes darbu nestrahdat saknes eeksch

zemes nerakt un laicigas mantas no muhzhibas preeksch pastahwe-
schanas nekraht bet tikai ticet un luhgtees ka taisnais Deewa dehls
tagad parahdis sawu Deewibas spehku un dewe scho lapu pasaule
westu lai wiseem buhtu norakstita ka lai mehswisi cilwehki pasaulē
labu dzihwi es pats jums esmu dewis seschas deenas preeksch juhsu
darba strahdaschanas. Bet pati deena schi preeksch atpuhschanahs
no juhsu puhliņeem un par grehku noschķihstischanu un preeksch
slawas un godaschanas sawa Deewibas spehka un ja kas laba nedaris
tad es juhs sodischi ar badu un mehri un ļaunu karu un saļaukschu
wisas mehles tad celsees ķeizars pret ķeizaru kehriņsch pret ķehriņi
apgabals pret apgabalu meests pret meestu tad tehws pret dehlu un
dehls pret tehwu brahli pret brahli un wisi citi pret citu un buhs
juhsu starpā liela asins izleeschana wirs zemes un atņemschu es
jums juhsu mantu un es juhs sodischi ar zibinu un pehrkonu lai juhs
izbihstatees un atzihtu Deewa dumsibu un taisnibu scha mana raksta
jo es katru deenu redzu juhsu grehku wairoschanu wehl juhs peeminu
no sawas mihlestihbas lai tagad juhs uzmostos no sawa grehku meega
nedeļas deenu godatu deewa namā eetu ļaunu grehku nedaritu, bet
ja mani neklausiseet tad wehl suhtischi uz jums breesmigu padebesi
ar pehrkonu un ugunigu leesmu un melnus spahrnainus putnus juhsu
starpā skraidis un juhsu meesu knahbas un no wīņeem izcelsees ļauni
wehji no to juhs wisi pazudiseet. Jo mans debesu Tehws ir bausli
dewis zemes wirsu lai juhs sestdeenas wakarā preeksch swehta wakara
ehdeena eeschanas tihri un neapslehpti izsuhdzetu. Bet ja mana mahte
preeksch jums neluhgtu sen juhs buhtu pazuduschi ar ļaunu un ruhgtu
nahwi jo katram kristigam cilwekam wajaga to nedeļas deenu godat
garigi bet ne meesigi. Wecais un jaunais atstahj sawas darischanas
un wisus pasaules puhliņus ar sawahm seewahm un behrneem Deewa
namā eet wehriģi klausitees garigas pamahēischanas pahrdomadams
ka un ko par nedeļu ka cilwehks esi sagrehkojis un par to ar asarahm
un sagraustu sirdi peedoschanu luhgtees jo es peeminu juhs caur
manahm mokahm un gruhthahm ceeschanahm un schim juhs ticat
neko ne swehta un netaisna sew neņemeet wis wairak swescha tihrumā
un plawas sew nepeesawinahjeet sawa starpa nezwehretees ne pret
debess ne pret zemi ne ar kahdu zwehrastu nedz ar manu wahrdu lai
jums peeteek sawu pateesibu apstiprinat ja ne citu wisu atmeteet jo
tas ir no ļauna. To leeceet wehrā ka debes un zeme ir mans radijums
un juhs mani ļaudis eseet raditi pehc mana ģihma un lihdzibas un
nosawcis es juhs esmu par saweem behrneem un ja juhs ka tehwm
nepaklauseet nedz ka Kungam kalposeet man, bet ka sweschi izlihg-
steet un manus bauschļus atmetiseet un maneem wahrdeem neticeseet
caur scho buhs man roka uz jums pehdigas deenas un tad es aizgree-

zischu gihmi no jums un izleeschu sawas dusmas uz jums un nedzir-
deschu juhsu raudaschanu un saukschanu un jums nebuhs tad grehku
peedoschana. Redzat mani ļaudis un izbihstatees tad grehkot un pret-
likumigi darit. Mihlejeet weens otru un nepahrmeteet weens otram
un wiltus leecibu nedodeet. Tehwu un mahti godajeet un manus ceez-
damus (ļaudis) nabaga brahļus apshehlojeet teesas deena schai lapai
tahds spehks ka wipa lasa jeb ar ticibu klausas tam cilwehkam ir
liela grehku peedoschana un kas pee sewis tura tas cilweks no gruh-
tahm slimibām taps izglahbts un kurā majā schi lapa ticihbā atradi-
sees tad tur nepeeķersees ne uguns ne burwis nedz kahda slepkawiba
un kursch cilwehks pehc mana wahrda dzihwos tad es wipam doschu
grehku peedoschanu debesu walstibā muhzhigu meeru neizteicamu
preeku scho es jums pawehlu mani ticigi ļaudis lai juhs ticat man par
godu un ka kursch netic ka kahdeem meļeem tahds nedabus grehku
peedoschanu un nebuhs ceenigs preeksch nahwes swehtu wakariņu
Kunga meesas un asinis baudit. Debesu walstibu neeemantos lai ir
nolahdets muhzhigahs mokahs eēet un ja kursch cilwehks schai
lapai ka pateesi manam rakstam tic tahds eemantos Debesu walstibu
un muhzhigu preeku ar Kristus slawu un muhsu Deewam weenmehr
tagad un bez miteschanas muhzhigi muhscham Amen. ✕

Bb 11, 291 Vlm Rencēnos /— — Nor. no Kristines Sedvaldes
bur. v. grām.

Sapnis III.

Swehtas waldineeces muhsu Deewa dzemdetajas un muhzhcham
Jumprawa Marija eeksch wahrda Tehwa un Dehla un swehta gara
Amen ✕ Weenreiz bija swehta Deewa dzemdetaja swehta pilsehta
juhdu. Betleme un gulejusi marta mehnesi un atnahce pee manis
Kungs muhsu Jehzus Kristus un sacija uz wipu ak mana mihļā un
wisu zehhliga mahte swehta Deewa dzemdetaja ko sche guli jeb ari
ko juhtees un sacija Wipam swehta Deewa dzemdetaja un mans
mihļais behrns Jehzus Kristus Deewa Dehls sche es esmu bishķi aiz-
migusi un sapni redzejusi breesmigu par tewi manu dehlu un sacija
Wipai Jehsus Kristus sawai mahtei swehtai Jumprawai ak mana
mahte saki man pateesibu ka tu esi sapni redzejusi un kahda tawa
redzeschana un sacija wipam swehtā Deewa dzemdetaja ar asarahlm
un nopushtam ak wismihļakais behrns weennigais Deewa dehls wisu
raditais es redzeju apustuli Pehteri Rohma, Pawilu Damaska, Tewi
Jeruzaleme uz Golgatas kalna krustā sistu un nokautu starp diwi slep-
kaweem un pee krusta peenaglotu no rakstu mahcitateem un warizu-
reem un moceet sirdigeem juhdeem un no zchidu mahcitateem apla-
matu un no Poncius Pilata un ģemana noteesahtu uz nahwi un ar

ehrkšču kroni apkronetu un ar nuhjam un needru par tawu galwu sita krusta Tewi uznestu un ar schķehpu ribās caurdura un no tu-reenes iznahce uhdens un asins par pestischanu wisai cilweku ciltei un tad bija tumsiba par wisu zemi saule aptumschojas mehnes par asinim pahrwehrtas debes kustejahs zeme trihceja un akmini plihse baznicas preekschkarami pahrplise diwejos gabalos no augschas malas lihdz zemei Jahzeps ar Nikademu nofehna no krusta Tawu wis-schkihstu meesu un schkihsta audekli eetina un jaunā kapā eelika un trescha deenā augscham cehlees un elles wahrtus sadauzijis Adamu un Eewu atswabinahjis un wiņu lahstus iznihcinajis un wisus taisnos no muhzhibas no elles izwedis un sacija wiņai rauhsu Kungs Jehzus Kristus ak mana mihļa mahte swehta Deewa dzemdetaja naw meli bet taisniba schis taws sapnis ko par mani tu esi sapnojusi jo wisam tam wajaga notikt un ja kursch cilwehks scho sapni ar ticihbu lasis pee ta cilwehka ta Kunga engels taps peelikts un glahbs wiņu no wisahda launa un ja kursch cilwehks eet kahdā tahlā celjā un scho sapni pee sewis nesis pee tahda cilweka ne zwehrs ne tschuliska ne burwis nedz slepkawa nepeedursees un ja kursch uz teesu eetu pret Ķeizeru jeb pret citu kahdu waldibu un schos wahrdus pee sewis turehs tahds cilwehks no weltiga soda taps izglahbt un ja kursch uz karu eetu pret eenaidneeku un scho Deewa dzemdetajas sapni pee sewis tures tahds cilwehks no asa zoben un no eenaidneeka lodem no sargengeļa Miķeļa taps pasargahts caur manahm ceeschanahm un tawahhm luhgschanam wisu swehtu debes pulku alazchin un bez miteschanas muhzhigi muhzhcham Amen Amen Amen.

(Bb 11, 289—291. Vlm Rencēni.)

Marijas sapnis.

Jūdu zemē iekš Betlēmes pilsētas bij iemigusi Jēzus māte Marija, kurai no miega atmostamies pienāca klāt mūsu Kungs Jēzus Kristus ar šādu uzrunu: „Māte, tu augsti teicamā starp citām sievām, tu svētā Betlēmes pilsētā gulējusi iekš marta mēnesi, bet ko tu sapnī redzējusi, runā visu, tas nav meli, bet patiesiba.“ „Mans visumīlais Dēls Jēzu, es esmu redzējusi brīnumīgu sapni, es redzēju to visu svētāko Engeli Miķeli un citus augšienes svētus un Tevi, Kungs Jēzus Kristus, no jūdiem sagūstītu, nodotu uz tiesu Poncijam Pilātum, Ķiparisa koka taisītu krustā sistu ar naglām caur kājām un rokām. Uz tavu svētu galvu ērkšķiem kroni liktu, ar žulti dzirdinātu, ar akmeņiem nomētātu, ap-splaudītu un tavi svētie sāni ar iesmiem durstīti, no kuriem asins un ūdens izteceja. Priekš visiem kristīgiem cilvēkiem par izglābšanu. Ni-kodemus, vecs Dieva bijīgs vīrs būdams, nāca un tavas miesas no

Krusta nopema un Jāzeps baltā palagā ielika un tavas miesas kapā noglabāja un sievas atnesa mires un dārgas zāles, ar kurām tavas miesas iesmērēja; trešā dienā tu augšām cēlies no miroņiem un dāvāji visiem mūžīgu dzīvošanu. Ādams pniecājās zvērestību izdeldējis, mūžība nomiruse, visāda žēlastība pie visiem dāvināta un saplēsis tā Kunga rokas rakstu. Ādama Kungs Jēzus Kristus pēc tam runāja: „Ak māte, tavs sapnis nav nepatiesība, bet ir patiesība, kas tavu sapni ņem līdzī ceļā, to cilvēku neaizkavēs jauni cilvēki un būs no visādām nelaimēm izsargāts un paglabāts, un kas tavu sapni mājā turēs, tai mājā ne no uguns, ne no ļauniem gariem, ne no slepkavām nekāda skāde nenotiks, un iekš tās mājas būs svētība pie lopiem un visas mājas valdišanas un no ļaudīm godāšana, un ja kuņš cilvēks pie miršanas savā beidzamā stundā šo sapni pieminēs un liek viņu cauri izlasīt, tas cilvēks būs izglābts no visām grēku sodībām un briesmīgām mokām uz mūžīgu dzīvošanu, un viņa dvēseli Dieva Engēli nonēsīs debesu valstībā.“ Šī lapa bija atrasta pie mūsu Pestītāja zārka Jeruzalemē (LFK Sēmē, 804, 3647).

Beigas citā variantā ir šādas „... Šī lapa bija atrasta pie mūsu Pestītāja zārkā Jeruzalemē no Jūdu ķēniņa Nacera. Šis apraksts no mūsu paša Dieva un Kunga bija nonests Romas pāpam Leo. Romas pāpa Leo ar svētu ūdeni apsvētīja un nosūtīja Poju ķēniņam pret ienaidniekiem. Šai lapai ir tāds spēks, kas viņu ņem lasīt un rakstīt, tas cilvēks dabūs visu grēku piedošanu, jeb kuņš šo lapu atradisies tā māja nedz no uguns, nedz arīdzen no kādiem ļauniem gariem skāde nekāda nenotiks. Un kuņā mājā uz grūtām kājām dzemdēdama sieva šo lapu pie sevis ņems, viņai radišanas stundā, tad viņa it viegli dzemdēs savu jaunpiedzimušo augli un tas Kungs viņas pašas pasargās no visādām grūtām slimībām.“ (LFK 150, 553.)

Latgalē ir pazīstama līdzīga Kalvarijas leģenda lūgšanās: „Aizgō Jumprova Marija aiz Kalvarejas kolna un atsagulōs. Dagō Kungs Jezus promūdynō. „Mōtia mīleiga, kō Tu guli?“ — „Dāls muns mīleigs, kam Tu mani mūdynōji: Es redzēju *vōssmeigu* sapynu: ka Tova Misa gobolym krita, asni izļaja, ērškeižu krūmi iz golvys izspīdial!! — Mōtia mīleiga, vuss var nūtik.“

„Oizmyga Jumprava Marija uz kolna Kalvarijas. Dagōja Kungs Jēzus, „cēlis muna meilō mōtia“. — „Ak tu muns milais dāls, kaida tova goiva, apkrūnotia, misa gobolim plēšama. Divs uz oltora svātā sakramentā, maizes nu engellu, manna nu dabasu. Atlaid Dīveņ tōs vaiņes kū mēs padarejom. Glōb nu tōs strōpes Divs milasirdeigais.“

„Atsagula Jumprava Marija uz kalvarijas kolna. Dagōja Kungs Jēzus pamūdynova. Ak tu muna milo mōte: „kai Tu te maigi aizmygi. Ak tu muns milais dāls, kam tu mani mūdynovi, kad es tik bai-

leigu sapynu redzēju par tevīm. Kad žīdi ogreica dōrzā nūpyna krūni un osu ērškēršu uzlyka uz Tovas svātas golvas, kad nu Tova lobo sona asins kai yudins tecēja. Kad Tova svātā misa gobolim krita kai skaidas¹¹.”

Golgātas motīvs vēl ir arī izteicies buņaino vārdu leģendās par Marijas sāpēm. Sāpju vārdos ir formula „Ciets ir tērauds un akmīns, tik taisni kā māte Marija pie grēku kalna sēdēja. Kungs Kristus, es lūdzos, lai tās sāpes paliek mierā.“ Sal. „Marija sēdēja pie moku kalna, viņa lūdz par sāpēm un mokām.“ — „Stāvēja svētā jumprava Marija zem sarkana krista un raudāja gaužām asarām, prasīja Dievam, lai noņem sāpi, notura asins (asins v.). Sal. „Jēziņš tek pa celiņu Ašņotāmi kājiņāmi, Svētā Māre pakaļ tek Ašņu lāses lasīdama.“ Arī šīs Marijas sāpes ir ietvertas leģendās: „Māriņ tek raudādama, Sav' miļ dēliņ' gaidīdama, Atrod Jēziņ' kapā guļam. Ko nu guli, vecais tēvs, Kā tu augšā necelies? Visa zeme, visi bērni Pēc tevīm žēli raud. Lai tie raud, ko tie raud, Šodien augšā necelsies. Šodien manas miesas mirka Dārgajās asinīs. Ak Jēziņ, ak Jēziņ, Kā tu vari panest to! Ērkšķu kroniņš galviņā, Koka krustiņš mugurā, No rīta puses tas kniebtin knieba, Uz pusdienu atlaidās (Auce, Aizpute).

Šķiet, tuvu šiem motīviem arī izraksts no 18. g. s. vidus Cesvaines baznīcas grāmatas ar māc. Lenca uzrakstītiem t. s. „veciēm pārtariem“: „Labrīt, labrīt, cienīgs Baznīcas Kungs! Es redzēju tev Dieva vietīņā stāvit un Dieva vārdīpus lasot. Es nāku pie tevīm savu grēku nosūdzēt. Kad gāje Māriņa baznīcā, gāje savu dēliņu apraudzīt: Attrade dēliņu kapā gulīt: Jau gule. Ko guli? Celies augšām! Tevis dēļ, tevis pēc šī zeme zūd. *Lai zūd, ja zūd, kam man netic? Kam man netic, grūtām mokām? Grūts krusts galvā, grūts mugurā.* Kad es gāju augstā kalnā, tad es svīdu ūdeni. Kad es nešu saltu krustu, tad es svīdu asini. Dod mums Māriņ to ūdentiņ ikrītiņām uzgāzties, Lai mēs paliekam krustīti ļaudis! Nāc mans Jēziņ atzišam (?) jel šai pastarā laiciņā¹².”

Turpretim visai tālu, bet tomēr ar *Golgātas* motīva atspulgu par mirušo dēlu un skumjām ir plusas vārdi no Ārlavas: „Miļā Māra, svētā sieva, sēd uz augsta kalna, balts kamols klēpi; tas nebij kamols, tas bij kupariņš, tas plēš manu galvu, tas lauž manus kaulus. Trīs ormaņi brauc pa vienu, tam būs sakrist kā manos nagos. Sit eņģeli kokles, Lai iet Māra dancot (var. dieti). Ko ies Māra dancot (dieti), Kristus Māras klēpi. Ņem Māriņa grāmatiņu. Aiz savas baznīciņas (ej savā baznīciņā), Tur atradisi (atrašu) sav Dieviņu Gar zemīti nogulušu: Ko tu guli, ko neguli, Kad tu augšām necelies? Visa saule, visa zeme Pēc tevīm gauži raud. Es uziesu debesis Pa pūpoja zariņiem Zelta kokles koklēdama(s), Grāmatiņu lasīdama(s). Dod svētā Mā-

riņa Man lūka sainīti, Dod savu ormani novest pie tavas baznīciņas sliegšņa, lai atslēdz tavas durvis, ka varu piesiet to N. plusu, kas viņu plēš un kaulus lauž, lai lūgties iespēju pie tava altāriša N. veselību, lai iznikst: plēsies, duries, kā zāle ūdenī.“

3. Trīs rozes.

Ar Kristus vārdu ir saistāmas arī leģendas par *trijām rozēm* vai liliņām, kas aug uz viņa kapa, sirds vai galvas¹³. „Trīs rozes auga uz mūsu Kunga Jēzus Kristus kapa. To vienu sauc Dievs tas Tēvs, to otru Dievs tas Dēls; to trešo sauc Dievs tas cienīgais sv. Gars“ (rožu v.). Tāpat „Uz mūsu Kunga Jēzus Kristus kapa ir 3 rozes. Tā viena plauka, tā otra auga, tā trešā vīta“ (rožu v.), arī „divas noslika jūrā, viena apņēmas augt un ziedēja“. Tās sauc arī „vienu par noskuinšanu, otru par pazemību, trešo par Dieva gribēšanu“ (asins v.), vai arī žēlošanu, pazemību un Dieva prātu (rožu vārdi). Tāpat „Uz mūsu Kunga Jēzus Kristus galvas zied 3 rozes: tā pirmā viņa jaunība, tā otrā viņa tikums, tā trešā viņa gribēšana“ (rožu, galvas, zobu sāpes v.); „Trīs lilijas aug iekš tavas sirds. To pirmo sauc D. t. T., to otro D. t. D., to trešo Dieva gribēšana“ (sirds asins, mātes, koleras, asins, sāpju, tūska, pakrūts, zobu vārdi). Sal. „Stāv 3 rozes uz mūsu Kunga sirds. Tā pirmā ir laipnība, tā otrā — žēlsirdība, tā trešā labprātība“ (asins v.). Sal. arī „Trīs rozes auga no Dieva spēka“ u. tml. Ir visai dažādi variējumi. Minētas rozes, lilijas, puķes; aug tās uz Kunga kapa, viņa sirds, galvas, Dieva dārzā u. c., un parasti apzīmē īpašības; tās ir arī Dievs Tēvs, Dēls un sv. Gars. Šis formulu tips ir pa daļai simbolu iespaidots. Pēc Mansikas¹⁴ domām šie apzīmējumi, kā bonitas, mens lumen, veritas, virtus divinitatis in hominibus, voluntas Dei, kā arī Wohlgehumt, Gottes Güte, Demut, Tugend, Gottes Wille, die gottliche Wahrheit etc. einer gelehrter geistlichen Quelle entspringt. Sal. arī „Kungs Jēzus Kristus gōja par jyuru, par azaru. Nesa viņu zaļu, ūtru baltu, trešu sorkonu. Vinu atdeva Divam, ūtru Diva dālam, trešu paturēja ar kū rūzi izdzanot“ (rožu vārdi).

Šī grupa ir pāreja uz plašo rožu kategoriju, kur rozes nes Jēzus. Šis rožu cikls ir ar leģendu pazīmēm, rožu vārdiem piemērots un visai plašs; sastopamie darbības vietas apzīmējumi pa daļai ņemti no Svētiem Rakstiem un ir vēl ar dažādām aitioloģiskām pazīmēm: Jēzus iet caur Sarkano jūru, viņam 3 rozes rokā; viena novīta, otra nobira, viena nomira — otrā daļā ir aizrādījums ar analogiju — tā ar šai rozei būs nomirt (pazust). Trešo rozi viņš ar patur rokā. Pie Melnās jūras viņš atrod 3 rozes ziedot un teic, lai tām saknes nezaļo, lai tām ziedi nezied, lai tām lapas nezaļo; tā lai šī roze nezaļo, lai nelapo

un nezied. „Jēzus jāja caur Nāves jūru“ etc.; „Jēzus gāja pa deviņām jūrām“: „Ģetzemenes dārzā, kur Jēzus Kristus cauru nakti sula, bij 3 svētas rozes“; sal. „Jēzus iet caur Getzamanes dārzu, vienā rokā sarkana, otrā balta roze. Sarkano viņš nosviež zemē. Tā lai izzūd tāva roze“. „Paradizes dārzā jaukā daudzas rozes ziedēja un no visām ienidēta puķu roze bij“; „Paradizē zem dzīvības koka auga 3 rozes, balta, melna un sarkana. Atnāca Ādams un Ieva, norāva katrs no katras rozes vienu ziedu; tik ilgi priecājās, kamēr novita“; „Abak, vabak, vabak Kristus dārzā zied trīs rozes: viena priekš labiem, otra priekš ļauniem un trešā priekš asiņainiem un eņģeļa Gabriela“; „Jēzus gāja uz Eļļas kalnu, kur uz viņu tikoja melnā roze. Tas Kungs to pamanija, splāva tai virsū un sacīja: Tu no sātāna sūtīta, nāci savu Kungu kārdināt, es tev saku, pazūdi“; sal. „Mūsu Kungs Jēzus Kristus gāja uz to kalnu Zīnai un uzgāja 9 rozes, tās visas bij nolādētas“; „Jēzus brauca uz Jeruzalemi, 3 rozes rokā“; arī „gāja par Jeruzalemi“.

Jau šajos piemēros noskaidrojas rozes simbolika; Jēzus rozes iznīcina vai arī tās iet viņa rokās bojā, un analogiski ir vēlējumi, lai tā izput arī roze. Šādi vēlējumi ir dažādi veidoti, bet samērā vienkārši un jau tuvu šablonam; nojēgu par rozēm no šī materiala grūti iegūt: „Zila roze, zaļa roze, sarkana roze izput, iznīkst kā rīta rasa salnā, tā kā vecs mēness, kā saulītes ēna“; „tā lai iznīkst tā nelaime kā tās noslikušās rozes“; „Kristus brauc pa jūru, 3 rozes rokā. Tā zilā iznīka, tā baltā savīst, tā sarkanā nokrit. Tad nu iznīksti kā jūras viļņi, saplakst kā ūdens burbuļi, iznīkst kā pūpēdis, iznīkst kā dūnas, kā tvaiks, kā sniegs“; „Kristus brauca pa jūru, 3 rozes rokā. Lai viņas izput kā burbulis uz ūdens“; „Jēzus Kristus iet pa ceļu, 3 rozes rokā. Lai viņas izput tā kā jūras vilnis izput un tā kā smilts uz ceļa izput“; „Roze, ej no cilvēka ārā un ej tukšā salā; tu esi sarkana un tad pazūdi kā ūdens“. Roze gan ir ienidēta, sātāna sūtīta, arī nolādēta: „Roze, koša stāvi dārziņā, roze, melnā, nolādēta, stāvi tagad, lādētā, dilsti. Dieva svēta Gara acis uz tevi neskata; nolādētā, ļauna tu esi, ej, nolādēta, nost no N.“ Sal. „Roze cērt, roze duļ, roze kaļ“. Sal. „Jēzus brauc pa jūru, trīs rozes rokā, un viņš lūdza, lai tās no viņa atņem, un viņš sacīja, lai tās rozes nīkst un satrūd. Tad viņš ņēma to eljes pagali rokā un sadedzināja tās rozes un sacīja: „Tās rozes nīkst un izpūstas“. Formulai „Jēzus pats rozes sēja: sarkanu, melnu un baltu. Jēzus pats rozes plūca, sarkanu, melnu un baltu“, ir paraleles arī krievu tekstos¹⁵.

Parastais tips ir par Jēzu, kas *brauc* pa jūru. „Jēzus brauc pa jūru, 3 rozes rokā“; pār jūru viņš brauc kā pa sausu zemi, un tam visādas rozes rokā; tās iznīkst, izzūd, aizskrien u. tml. vai arī viņš

tās izzudina, sadedzina, vējš aiznes. Rozes aizdzišana tāpat ir dažāda; to sūta prom, lai tā nav ne pie cilvēka, ne pie lopa, dziļā purvā, ellē, kur neviens neiet. Jēzus arī staigā pa jūru sludinādams un veselus daridams ar 3 rozēm; tās var būt krāsainas: balta, melna, zila, sarkana u. tml., viņš iet gar jūru ar 12 mācekļiem. Jūrā viņš iet savā laivā, arī kopā ar Jāni; viņš iet pa ūdeni un zemi, pa ūdeni un smiltīm, pār zemi un jūru, pa zemi, pa svešu zemi, pār tirumu un zemi, pa ceļu, pa smilšu kalnu, pa uguni, pa lielu ezeru; rožu skaits var būt 3, 2, 9, 12, trejdeviņas, un citāds. Konkretizējumi šim gājienam ir „pār jūru iekš tās svētās zemes“, „pārbrauc pa jūru kā pa sausu zemi“, iet pa laipu, pa upi; iet ar saviem mācekļiem, pa Jordānu, pa pilsētu, pa mežu, mežu malu, caur Kanaana zemi, caur Kidrīnas upi (Kedrona), no Ķirenes baznīcas, arī no Vīnes baznīcas (!), pār Jordāna upi u. c. Sal. arī „Jēzus sēd pie krusta, 3 rozes rokā, zila, sarkana, balta. Tur tās apraka, tur tās iznika. Tā lai iznikst visas rozes no tā cilvēka miesām“. Viņš iet no Jeruzālemes uz Betlēmi, trīs deviņas rozes rokā: „Nokausim mēs viņas“. Viņš iet arī pa Ābrāma tirumu, 3 rozes rokā; viņš tās „ņēma un iestādīja zemē“ (rožu, branta, cērmju, dzirkstes, vīveļu, zobu v.). Jēzus brien arī pa *Daugavu* divi zelta rozes rokā; viena slikt, otra iznikst; sal. arī „3 zelta puķes rokā“.

Līdzās šai grupai ir plašāki stāstījumi. „Jēzus gāja jūrā savā laivā pa jūru, 3 rozes nesa rokā, tās slimības rozes iemeta jūrā, to veselības (veselo) atstāja pie manim. Marija, māte Jēzum, palīdzi man to cilvēku paglābt un tās sāpes atņemt“ (rozei, nezināmām vainām). Sal. „Kungs Jēzus gāja pa jūru, meta trīs rozes priekšā, trīs pakalā, trīs baltas, trīs sarkanas“; „Jēzus iet pa jūru, 4 rozes rokā . . . , kur es viņas likšu? Trejdeviņos vārtu stabos, trejdeviņu eņģeļu spēkos. Tur skries viņa eņģeļi, tie to rozi pērs, tie to šautīs“ u. tml. dažādās variācijās. Plaša slimības specifikācija ir formulā „Jēzus gāja pa vienu aļam tirumu un nesa rozes savās rokās. Pirmā nozuda, otra sadega, trešā aizgāja. Tai ceturta nebūs pieķerties ne pie kāda cilvēka smadzenēm, stilba, rokas, kājas, galvas, krūtim, jeb pie citiem locekļiem. Tā visām rozēm, baltai, sarkanai, melnai, zilai, zaļai, dzeltenai, tās ūdens, čūsku, kaula, lapu rozēm un kā arī viņas nesauktos, būs noiet un neatgriezties“. Sal. „Mūsu pestītājs Jēzus Kristus gāja pa pilsētu, pa zemi, pa ezeru un viņam bija četras rozes rokā: viena balta, otra zila, viena sarkana, viena dzeltena. Citas viņš iemeta uguni, citas ūdenī, un vienu viņš pats paturēja. To viņš ielika iekš šā cilvēka miesas. Tā roze, kuŗa bija ugunī, sadega, tā, kuŗa bija ūdenī — noslika, un tā, kuŗa bija cilvēka miesā, lai izput, nozūd un izdilst, kā vecs mēnesis“; „Mūsu Kungs Jēzus Kristus gāja caur visu zemi un

ņēma 9 rozes, 9 uguns liesmas savās rokās un izdzēsa elles uguni ar savu roku un sacīja: „Lai tev nedzeltu, nepamptu, netvīktu, nedurtu un arī nesāpētu.“

Atskaņas no Ģezšanas dārza un Paradīzes motīviem ir plašajā nodalījumā par to, ka „Jēzus gāja dārzā, ņēma savus sviedrus un asinis un kāpa priekš uguns“ (rozes, uguns v.). „Kungs Kristus dārzā stāvēja, trīs puķes rokā turēja; tai pirmaj vārds bij žēlastība, tai otraj Davila, tai trešaj asins nostājies“ (asins v.); „Iekš Dieva dārza ir 3 puķes. Tas pirmais ir Dievs tas Tēvs, tas otrais Dievs tas Dēls, tas trešais Dievs pavēle“ (zobu v.); „Šeit nāk mūsu Kungs Jēzus Kristus un norāva trīs rozes; tā viena savīta, tā otra pazuda un tā trešā aizbēdza“ (rožu v.). Rozēm ir arī patstāvīga nozīme, un visai plašs leģendu cikls ir ap tām. Pagaidām jāpiemin tikai vēl dažas situācijas, kas saistās tieši ar Kristu. Tā „Mūsu Kungs Jēzus Kristus staigāja grutu ceļu. Viņam bija trīs rozes un trīs asins akas rokā. Viena viņam iztecēja, otru viņš dziedināja un to trešo viņš veselu darīja“ (rožu v.); „Trīs rozes brauca pa jūru; viena bij balta, otra zila, tā trešā bija itin sarkana. Pestītājs dzenāja un sacīja: Jūs rozes iznīkstat no tā cilvēka“; „Kungs Jēzus Kristus ņēma to rozi, sit tam negantajam“. Kopā ar Pestītāju pieminēta arī viņa māte. „Gāja Kungs Jēzus ar Jumpravu Mariju par jūrām, nesa trīs rozes“; „Jēzus brauca pa jūru. Jēzus māte staigāja pa jūrmalu, trīs rozes rokā etc.“; „Marija gāja pie Jēzus, tai bija trīs rozes rokā, viena balta, otra zila, trešā sarkana no debesu valstības atslēgām jeb no grēku piedošanas; piedod mums mūsu grēkus“; „Dievs mūsu Kungs gāja pa jūru, Jēzus gāja tam pakal un nesa 3 rozes. Viena bija zila, otra sarkana, trešā melna. Jēzus māte Marija sacīja: Jēzus, tu Dieva Dēls, saki, lai tās rozes izput kā dūmi gaisā, kā migla, kā rīta rasa vējā“. Gadījuma raksturs ir ar Jāni, kas iet pa ceļu, deviņas rozes rokā.

Ja tik lielas variācijas ir par Jēzu, rožu nesēju, arī pats rožu motīvs ir visai komplikēts. Par pamatu jāņem ir 3 rozes, par kuŗu provenienci, kā redzējām, ir dažādas ziņas. Dažos gadījumos atkārtotas tas pats apzīmējums, kāds ir uz Jēzus kapa u. c. augšajām: tās ir sv. Trīsvienība un dažādās īpašības (žēlastība u. c.); bet galvenais veidojums ir viņu putināšana, tām liekot zust, vīst, bēgt, slīkt u. tml. Šeit rozes ir slimību resp. likstu *simbols*. Vislabāk tas izsacīts šādos rozes vārdos: „Viss ir nācis pasaulē, Labums, kā ar ļaunums. Labums Kristus sūlītais, Ļaunums velna palaistais. Starp tiem ļauniem pirmo vietu Kaula roze ieņēma Un tā savus asos ziedus Apkārt kaisīt sāka Un daudz raizes darīt Sāka Kristus jēriņiem. Kristus par to dusmīgs tapa, Skaļā balsī sauca „Diezgan tev tās raizes darīt, Aplūsti un pazūdi“ Kristus vārdā kaula rozes Greizus ceļus ejat Un par klinšu aizām kļīsti,

Cilvēkos vairs nerādies.“ Šī formula ir ritmiska, 3 reizes skaitāma. Formulā par iešanu jūrā ar Jāni citas rozes met jūrā, bet slimam vai dziedinātajam atslāj veselības rozi. Ir konkretizējumi formulās par rozēm, kas no jūras izceļas. Tur ir uzskaitītas rozes dažādās krāsās, kā arī kaula, smadzeņu u. c. rozes. „Še es aprunāju un svētīju to skraidītāju, to blāzaino (?), to zilo un to sarkano un balto un melno un ko par dzirksti sauc, to plusu un karstuma ģikti un rozi un sasienu pie rozēm“ (rozes v.). Rozes ir arī citām kaitēm simbols — „Uz tā vārda mūsu Kunga Jēzus Kristus es piekodināju tev, tu kaitīgā roze, tev, tu kaitīgā plusa, tev, tu kaitīgā ģikte, ka tev būs atstāt un bēgt no šā kalpa“; „Jēzus brauca pa jūru, trejdeviņas sāpes rozes rokā: viena pazūd, otra aizskrej, trešā izkūst“; „Mūsu Kungs Jēzus Kristus gāja caur visu zemi. Viņam bija deviņas rozes, arī uguns liesmas savā rokā. Un viņš izdzēsa to degamu uguni ar savu roku, kā tas viņam nesadega, nesaldēja, nekarsa un nesvida. Tā tevīm, roze, vajaga pārīet kā dūmiem no jumta“; „Dievs dod, ka pazūd sāpju un žēluma rozes“. Rozes pieminētas arī neatkarīgi no Kristus. „Trīs svētas rozes, viena auga, otra plauka, trešā vīta“; „Trīs svētas rozes iet pa ceļu, divi dziedināmas, trīs žūst“; „Deviņas rozes kalniņā aug: ne tām bij dīgt, ne tām bij augt, ne tām bij palikt, ne tām bij ziedēt“; „Trejdeviņas rozes. Tā pirmā pa ceļu, tālu projām, tā otrā uz debesīm, tā trešā lai izput, lai iznikst, kā rīta salna pret sauli“; „Deviņas rozes peld pa jūru: trīs melnas, trīs pelēkas. Noslīkst tās melnās, noslīkst tās pelēkās, tās baltās kalnā nozied. Tā lai iznikst tā nelaime kā tās noslikušās rozes! Tā lai zied tā veselībā, kā baltās kalnā nozied!“ Sal. arī par rožu sievu, kas kalnā sēž. Dažas rožu formulas ir izveidojušās arī ar lokalo kolorītu, piem., „Roze brauc pa Daugavu ar visiem zosulēniem“; „Nāciet, nāciet visas vienā vietā, trejdeviņas rožu mātes“; „Roze auga kalniņā, Ābelīte lejiņā. Lai iznika N. roze Kā ābelei balti ziedi“. Tāpat „Roze gāja pa celiņu Žagariņus braucīdama, Svila, svila, dega, Salmu jumts, mālu miņa“; „Zaķis skrej pa ceļu, roze viņam kājās, zaķis skrej pāri pa grāvi, roze viņam kājās, zaķis aizskrej pa krūmiem prom, roze viņam kājās“; „Sarkanroze ceļu skrien, Sarkanrozes kuceniņi; Es saņēmu sarkanrozi, Sarkanrozes kuceniņus“; „Virs brauc no meža mājās, pilns vezums rožu; kas dos ziediņu, tam būs visi“. Bieži minēts mežs un koki, piem., „Rozīt, kur es tevi likšu? Lielā mežā, augstā kalnā, pie sausa koka. Tu nožūsi kā koks, kā mēnesis, kā dūmi izkūp“; pret rozi jāiet katru piektvakaru pie vitola un jāsaka „Roze aizies, vitols paliks“; „Teci, teci, rozīte, vieglām kājiņām pāri deviņiem kalniem, pāri deviņiem mežiem“; „Zila roze, zaļa roze, sarkana roze. Sausi koki, sausi meži iznikst, sadeg, izput. Tāpat tev būs izputēt“ u. tml. Bieži roze ir ar jūru kopā pieminēta.

Citi objekti Kristus rokā.

Kā rozes Kristus rokā analogiski iznīcina rozes slimību, tāpat tas ir arī ar citām kaitēm un vainām. Jēzus brauca pa ūdeni un zemi. Trīs mātes bij iekš viņa rokas, to vienu sauca spēks, to otru sauca vara, to trešo sauca „Asins māte, paliec tur ar mieru“ u. c. (mātes v.); „Jēzus iet pa ūdeni un zemi, nes māti rokā. Kungs Jēzus piesien to māti, kā tu piesēji to ēzeļa māti un to kumeļu, lai tie stāv tik rāmi kā ūdens vilņi iekš Jordāna“ (mātes v.); „Jēzus nāca no Galilejas un nesa 3 mātes rokā. Tā viena stāv, tā otra peld, tā trešā dziedina. Jēzus sacīja: „Necsi tik liela, neizcelies un neeji uz augšu; ej uz zemi un esi mierīga un milīga un zemīga, ej un palieci savā vietā, kur tevi svētais Dievs ir iestādījis“ (mātes v.).

Sal. par tārpjiem: „Jēzus veda Cakariju iekš Ābrāma tūrums. Viņš dzina trīs vagas un dabūja trīs tārpus. Tas pirmais bija akmens tārps, tas otrais bija laika tārps, tas trešais bija graužams tārps. Lai būtu kāds būdams, balts, dzeltens, melns vai sarkans, nomirsti nost, tu tārps“ (tārpa, ēdāja v.). „Mūsu Kungs un Pestītājs gāja pa zemi un jūru. Viņam bija trīs tārpi; viens bija balts, otrais melns, trešais sarkans. Tas baltais pazuda, tas melnais izputēja, sarkanais noslika“ (tārpu vārdi). Tāpat ir ar plusu: „Jēzus gāja pa jūru, trīs plusas rokā. Jēzus sita ar savu zizli — vidējā plusa izzuda, tās divas lai paliec“ (plusas v.); „Jēzus iet pa ūdeni un pa zemes virsu un nesa trīs trumus rokā. Viens iznīca, otrs izkūpēja, trešais izputēja. Jēzus iet pa smiltīm un nesa trīs trumus rokā. Viens dūra, otrs skrēja, trešais izputēja“ (trumu v.); „Jēzus nāk no Jeruzālemes, iet uz Betlēmi. Pilla labā roka ar deviņām mēŗa pūtēm, mēŗa stuldzēm. Es viņas nokaušu“ (mēŗa pūtes). Par krampjiem: „Jēzus gāja par ūdeni, trīs krampi roku vilka, cietais krampis, kaufa krampis, mikstais krampis, veselības krampis“; „Jēzus Kristus gāja caur Sarkano jūru. Viņam bija 3 rūpes: viena novīta, otra nobira, trešā nomira“ (rūpju v.). Piemīnēti ir arī krusti. „Jēzus iet gar jūŗas malu, trīs krusti iekš labās rokas, pirmais ticības, otrais pavēlēŗanas, trešais dziedīnāŗanas. Asins, es tev pavēlu, palieci stāvot“ (asins, rozes v.); „Jēzus gāja baznīcā, krustu nesa rociņā; lai iznīkst tās nelaiŗes kā baznīcas pulksteŗi“; „Balta oliŗ jūŗā peld, Vaŗa vierbis apakšā. Nāc, Jēzīŗ, liec savu zelta krustu; kā viņš būtu tik liels kā jūŗa, tad viņam vajaga palīkt tik mazīŗam kā smīŗu grauds jūŗmalā“ (spīedēja v.); „Nem, Jēzīŗ, tēŗauda krustu, dur trumu puŗu (truma v.); „Jēzus gāja baznīcā, Krustu nesa rociņā“ (pamaŗu v.). Tāpat „Jēzus brien pa smīŗīm, zobens sānos. Visas rozes nākat Jēzum pretīm, zila, sarkana, balta. Visām kaklus nocīrtis, kā dūmi izkūpēs, kā pūpēdis izputēs“ (rozu v.); „Jēzus

nāk no baznīcas, balts zobens rokā. Kur cērt, tur paliek balts“ (asins v.); sal. „Pats Kristus cērt ar savas mutes abēju pušu griežamu zobenu šos manus ienaidniekus jeb šo slimību pušu“ (lopu v.); sal. „Sātān. tev pieder purvi un meži, man pļavas un tīrumi. Kristus zobens asāks nekā tavs dzelonis“ (čūsku v.). Viveļu vārdos parasti dominē teiciens „9 jūdzes šurp, 9 atpakaļ“ u. tml. Arī šis papēmiens saistīts ar Kristus gaitām: „Mūsu Kungs Jēzus Kristus gāja no Jeruzālemes uz Betlēmi 9 reiz šurp, 9 reiz turp“. Citās formacijās sevišķas sakarības nav, piem., „9 jūdzes priekšā, 9 jūdzes pakaļā, Jēzus Kristus vidū“, bet „Kungs Jēzus Kristus uz priekšu iet, atpakaļ“ (liesas v.). Tāpat „Svētais Jēzus brien pa jūru, tērauda niedre rokā. 3×9 jūdzes priekšā, 3×9 pakaļā, viveles vidū. Tā ir cirsta, tā ir durta, tā ir nedziva nomirusī“ (viveļu v.). Šie objekti ir pret kaitēm, piem., „Jēzus brauc pa jūru, zelta slota rokā, viņš pats kalna galā. Tas to rozi dzēsīs etc.“; „Jēzus brauc pa jūru, zelta slota rokā; kur sit, tur dzīst (asins v.); „Kristus peld pa jūru, lapu slota padusē; met un šļāc, lai tam jēram pumpums slāpst“ (pampuma vārdi). Sal. „Tā vāts, kuŗu es tev sienu, tā lai iznikst kā tā roze, kuŗu Kristus sēja“ (sarkanā vaina). Sal. arī analogiju: „Pestītājs iet pa ceļu, suņi viņu nereg. Es iešu pa Pestītāja pēdām, suņi mani neries“ (suņiem). Pieminēta arī zelta pātdziņa. „Mūsu Kungs Jēzus Kristus aizjāja sirmu zirgu pār Jordanas upi ar zelta pātdziņu pērdams un aizjājis palaida vaļam. Tāpat arī palaida no visām vainām, tāpat arī šo lopu viņš palaidis no visām vainām“ (nezin. slim., lopu, viveļu v.). Jo biežāki pieminētas *atslēgas*. „Jēzus iet pa priekšu, debesu valstības atslēgas rokās, aizslēdz skauģiem un raganām rikles un acis“ (lietuvēna v.); sal. „Jēziņš iet pa priekšu, Jēziņš tek pa priekšu, atslēgu buntiņš rokā. Aizslēdz visiem skauģiem rikli, tāpat kā Jēziņš aizslēdz debess vārtus“ (skauģu v.); „Jēzus iet pa ceļu, atslēgu bunte rokā. Aizslēdz Jēzu tās dusmu valodas un runas kā baznīcas durvis“ (kunga v.); „Es eju, Jēzus stāv man klāt, atslēgu bunts rokā. Aizslēdz Jēzu visiem skauģiem rikles tik cieti kā visas baznīcas durvis stāv cieti aizslēgtas“ (skauģu v.); „Jēzus brauks pa jūru, debess valstības atslēgas rokā. Saslēdz 9 mēles un 9 tiesas galdus“ (tiesas v.); „Miļlais Jēziņ, tev tas atslēgu buntiņš; aizslēdz visiem skauģiem acis, tā kā ķesters baznīcas durvis“ (zirgu skauģiem, sal. lopu v.). Lopus aizsargā „trīs puikas: tas pirmais ir Dievs tas Tēvs, tas otrs ir Dievs tas Dēls, tas trešais ir Dievs tas svētais Gars. Tie pasargā man manus lopiņus, viņu asini un miesu, un taisa vienu riņķi ap saviem lopiņiem un to riņķi ir taisījis Marijas miļlais dēls, un tas riņķis ir slēgts ar 77 atslēgām“ (piena, sviesta, krējuma v.).

Ar atslēgu slēdz arī trumu: „Kad tas Kungs Jēzus Kristus nāks no debesīm ar savām trejdeviņām atslēgām un slēgs visu trumu, tad

aizmetis aiz jūras vilpiem" (truma vārdi). Pret uguni ir arī šādi vārdi: „Mūsu Kungs Jēzus Kristus gāja pār tirumu, vienā rokā bij uguns, otrā bij ūdens. Tas uguns deg, tas ūdens dzēš“. Dziedināšanai pieminēta arī darbība un Kristus vārdi leģendaros veidojumos. „Aiz Jordanas upes trīs kuplas liepas, katrai liepai 9 zari, katram zaram 9 jumpravas. Tās tur aizšuj, tās tur aizada kā mūsu Kungs un Pestītājs aizšuva un aizadija asins dzīslas“ (asins v.). Sal. „Pie Cēdrānes stāvēja trīs koki. To vienu sauc asins upuris, to otru sauc Aizbāzējs, to trešo sauc asnis stāvi“ (asins v.); „Jēzus goja par Cedrana upi, por-dyuria kojas uz sausojam nīdriam, atsaver atpakaļ, ašņa ni leses; kab i maņ naticāt“ (asins v.).

Dzemdēšanai ir vārdi „Atslēdz Jēziņ, kalna vārtus, Reiznieks jau uz ceļa stāv, Lai var cauri izreizot“. Sal. „Jēziņ, Kristiņ grūti laiki, Kur mēs šodien braucām cauri Ar naglām sanagloti, Ar stipām sastipots. Lūza nagla, trūka stipa“; „Jēziņš Kristiņš iztecēja Seinajām kājiņām; Šuva, šuva Jēziņš Kristiņš, Dvēselišu pestītājs“ (dzemdēšanas v.); sal. arī „Kungs Jānis gāja pa Donavas tiltu vaļa stipām sastipots“ (bur. vārds). Sal. arī „Brauca Kungs Jēzus pa bārbeļu tiltiņu. Zirgs apspaspiarās un izmežģēja kāju“ (kad zirgam izmežģīta kāja).

Vārda spēks.

Kristus vārdi pieminēti dažādās formulās. „Jānis gāja pa zemi, Jēzus Kristus runāja un sacīja: Dievs svēti šo brantu“ (branta v.) Ir formulas ar *aizliegumu*. Uguns vārdos ir formulas „Uguns tu karsta liesma, tev Jēzus tas augstais, tas dārgais, augstais Kungs saka, ka tev nebūs degt, ne arī tālāk iet“. Sal.: „Uguns, tu norij liesmu, tev aizliedz Jēzus Kristus, tev būs uz vietas stāvēt“, arī „tev pavēl etc., ka tev būs mierā palikt“ un „Mūsu Kungs Jēzus Kristus ir viens stiprs lielskungs, kas spēj tās niknas uguns liesmas nodurt“ (uguns v.). Tāpat „Jēzus gāja pa smiltīm un zemi un atrada vienu degdamu uguni. Jēzus runāja: Tu esi dedzis un nededzi vairs“ (uguns v.); „Jums saka Jēzus Kristus dārgais un svētais Kungs, ka jums sāpēm būs atstāt no tā cilvēka, pazust un palikt mierā“ (sāpju v.). Dažas formulas ir pamatotas ar Kristus *pavēli*, kā „Jēzus, tu esi pavēlējis, kad tu biji savās sāpēs“ (zobu v.); „Zobi rūc ar briesmiņu sāpi, Jēzus, tu dārgais vīrs, pavēli, lai izzūd, nekad vairs nenāk atpakaļ“ (zobu v.); „Jēzus Kristus dārgais vīrs pavēl, ka tām acu sāpēm būs pazust“ (acu v.), līdzīgi ausu u. c. v. „Tu, pakrūts, noej savā vietā iekš Dieva tā visuspēcīgām rokām, Jēzus Kristus pavēlēšanas vārdiem“ (pakrūts v.). Kristus vārdā apvalda ne tikai slimības un kaites, bet tie ir pamatā arī saistišanai un eksorkismiem. Saista zagļus un slepkavas,

ieročus, piem., „Tu nazis, plinte, pistole, zobens siets un sasiets ar to vārdu Jēzus Kristus, ar Dieva spēcīgiem vārdiem“ (pret slepkavu); „Jēzus Kristus nav pavēlējis savam tuvākam mantu aiztikt, bet to pašu tev būs vairot, glabāt un pasargāt, kādēļ pavēlu es tev tā visuspēcīgā Kunga Jēzus Kristus vārdā, ka tu nevari no šīs vietas noiet nost“ (zagļu, izbaiju v.). Tā saista arī kaites. „Visi kāši, kas nākuši tai Dieva pasaulē kā garie, tā arī isie, jums būs atstāt katru, pie kā jūs esat ķērušies, un to es apzvēru caur to Kungu Jēzu Kristu“ (kāsa v.); „Jēzus vārdā visas sāpes izdilstat“ (mātes vārdi u. c.). Pret pēriena sāpēm ir jārūnā „Jēzus vārdā dzelzu vārdi“.

Eksorkisma pamats ir Kristus vārdi „atkāpies, sātān, jo rakstīts stāv: Tev būs Dievu tavu Kungu pielūgt un tam vienam kalpot“ (rozes v.). Čūsku vārdu formula: „Marija saciņa, Kristus svētiņa“, turpinās ar „sātān, izej ārā no tevis“. Parastais eksorkisms ir „Atkāpies tu, nešķīsts gars, un dod vietu tam svētam Garam“. Sal. „Atkāpies, sātān, no manis, jo pats Pestitājs ir sacijis, tev nav nekāda darišana nei ar mani, nedz ar maniem lopiem, ne ar manu mantu“; bet tāpat Kristus vārdā izdzen sātānu, burvjus, skauģus un raganas. „Iekš Jēzus Kristus vārda, Dieva tā Tēva vārdā izej tu, sātān un ļaunais gars. Jūs, buri, skauģi, ienaidnieki, raganas, es jūs izdzenu ar Kristus vārdiem“ (raganu v.). Sal. „Caur tiem vārdiem mūsu Kunga un Pestitāja, ko tas pie tiem nevesaliem darijis, tos akļus redzoģus, tos mēmus runājoģus. Es ar tiem gribu aizdzīt visas niknas sāpes, kas ir pie cilvēka, kā to rozi, tās negantības un ģikti un visādas citas grūtas sērgas un sāpes, ka tām nebūs sāpēt, nedz durt, nedz ari vairoties, bet tām būs zust ar to spitalību tā spitalīga vira caur to vārdu“ etc. (roģu v.). Plaģa ir tieģu *lūģšanu* kategorija, kā „Jēzus Kristus, mūsu Pestitājs, nāc tu man paligā“ (neģļavas v.); „Kristus apģžēloģies, nāc man par paligģu visas nelaimes atdzit“ (ģūdens apvārdoģana); „palidzi man šīs sāpes izdziedēt“ (truma v.); „tu man palidģesi manās sāpēs, atņem tās sāpes, es lģdzu no visas sirds“ (sāpju v.) u. tml. Kā kuriozs jāpiemin meitu vārdi. Viņām Māras nakti vajaga iet ārā gulēt uz kģts augģu, klģts augģu vai atkal klģtiņģ un visu nakti skaitģt: „Kungs Jģzus, stāv man klģt, ne tuvu, ne tālu, kā puisģtis ari var pietikt klģt“. Kristus ari kā *ģrstis* ir bieģi pieminģts, piem., „Ak, Jģzus Kristus, esi man nabagam ģģlģgs, palidzi tu man ģrstģt to vienu garģ“ (ģiveģu v.); „Tu Kungs tas ģrstģs, tas strģdnieks esi, palidzi man šai stundģ (asins u. c. vārdģ); „Jģzus ģrstģs rokas mani ģlģbs no visģm vainģm“ (ģiesas v.); „Jģzus ģrstģs rociņa dziedģ manas slimģbas“ (ģobu v.). Konkreti, piem., par Kristģ: „ģieci tu pats kaulģ pie kaulģ, ģobģ pret ģobģ, aci pret aci. Lai palģek tikpat vesģls, kā ir bijģģ“ (lauģzuma v.); „Jģzus Kristus ģģģa par ģrstģ un dziedģnģģa, un viss tapa un notģka,

kā viņš bija sacījis", jo arī „Vārdi, ko ir uzrakstījis Jēzus Kristus, ir tā visu lielākā ārsta tās dvēseles, gara un miesas“ (riebšanas v.). Kristus ir arī *aizsargs*. „Ej, Jēzus Kristus, ar mani, man suns nekodīs, man asins netecēs“ (suņa v.); „Suns mani rej, suns man neiekodīs, suņa man nav bail. Es paslēpšos Kunga Jēzus vainās“ (suņa v.); „Kristus manīm, Kristus iekš manīm, Kristus apakš manīm, Kristus virs manīm, ar Kristu es apsargājos“ (tiesas v.). Sal. bieži sastopamo formulu „Jēzus dzīvo levas sirdī“ (sāpju, mātes, krūšu sāpju, pakrūts, dzīvības v.); „Kungs Jēzu, tu mani apsargā un tava māte“ (visād. slim.); „Es pavēlu tev visu, kas man pieder“ (pērķona vārdi); „Kungs, Kungs, lai notiek tavs prāts, ne mans“ (lopu v.). Sal. arī lopu pārdošanas vārdus: „Ņem pavadu rokā, kad no staļļa ved ārā, un saki: Es tevi vedu par manu sliksni, par tirumu uz ielu. Jēzus Kristus ir mani stellējis. Kuņš pie tevis roku pieliek, tas tevi pirks un vajaga pirkt iekš tā vārda Dieva tā Dēla, Dieva tā svēta gara Amen.“

Čūska. Ar Kristus nāvi saistās arī *čūskas* motīvs. Gan čūsku vārdos kombinēti dažādi bībeles teksti, kā Luk. 10, 19, Ap. d. 28, 3—5, Jāņa 3, 14 u. c., bet galvenā vietā tomēr paliek čūska Paradīzes dārzā, pie kam I Mozus grāmatas teksti par čūsku un čūskas nolādēšana ir kombinēti ar lāsta piepildījumu — Kristus krusta nāvi un čūskas samīšanu.

No I Moz. 3, 14—15 ir citējumi čūsku vārdos „Dievs sacīja uz čūsku: kam tu tā dariji. Nolādēta esi tu starp visiem zvēriem laukā, uz tavu vēderu būs tev staigāt un pišļus ēst visās tavās dzīvības dienās. Es celšu ienaidu starp tevi un starp sievas. Šis samis tevīm galvu un tu iedursi viņa papēdī“, vai arī tikai ar pēdējo daļu, bet pilnīga konstrukcija ir formulā: „Ieva (bieži čūskas vietā) dūra dzelonu no savas mutes, Jēzus min ar savām kājām. Nolādēta esi tu, čūska, tāpēc ka tu šo visu esi darijusi. Un es celšu ienaidu starp tevi un tavas sēklas. Šis samis tev to galvu, uz tavu vēderu būs tev staigāt un pišļus ēst. Uz to Dieva Dēls ir atspīdējis un tā vella darbus izārdījis, ka tu visu esi darijusi, to nešķīsto mēli pie tā svētā liecis. Tad nu tas svēlais Gars samis tevīm to galvu, jo Jūdass ir pakāries un vidū pušu sprādzis caur tā Kunga Jēzus Kristus nāvi iekš tā vārda etc.“ (čūsku v.). Tāpēc arī „Čūska ir dūrusi dzeloni no savas mutes, Jēzus min čūsku apakš kājām“, tāpat arī „Ieva ir dūrusi“ etc.; „Ievai ir dzelons iekš viņas mutes, Kristus samina viņu apakš savām svētām kājām, ka viņa tiem cilvēkiem sāpes nedarītu“. Paplašinājums ir formulā „Jēzus gāja pa čūskām un odzēm, un viņu kodieni viņu neievainoja“, bet leģendarais elements un kombinējums ar citiem motīviem ir formulās „Mūsu Kungs ir runājis: čūskas un odzes, paliekiet mierā stā-

vēt, kā tas ūdens Jordanā" (čūsku un arī bišu v.), vai arī „Čūska ir kodusi, Kristus ir runājis: čūska, paliec mierā.“

Čūsku vārdos klāt nāk arī *Marija*. „Odzes un čūskas koda un dūra visas kopā to svēto māti. Jezus Kristus atņem visas viņa sāpes un vainas, un gifti... Jēzus runāja, Marija zvērēja, kā tas gars iziet...“. Pēdējais motīvs bieži ir atsevišķi un jo plaši izveidots. „Marija sacīja, Kristus zvērēja. Sātān, izej ārā no tevim“; „Marija runāja, Jezus zvērēja, ka tā gifts izšāvās ārā“; „Čūska dūra, Jezus runāja, Marija zvērēja, tad tā gifte izgāja“ vai „lai tā dzelums iznikst“; „lai šis dzelons iziet“; „Marija zvērēja, čūska dūra, Jezus strāpēja“; „Jēzus runāja uz Mariju, pie kam viņa zvērēja, ka tas gars Jēzus iet pār to dzeloņu garu un tā tiek viņa spēks apmākts un paliek vesels caur to vārdu etc.“. Ievesti arī eņģeļi: „Čūska dūra, Jezus runāja, Marija zvērēja, eņģeļi stāvēja priekšā“ vai „eņģeļi uzbrauca debesīs“; plašākas ir kontaminācijas formulā „Kristus un Pēteris gāja caur zaļām ganībām, satika tur viena čūska gulēja, tas Dieva svētais eņģelis runāja, Marija māte zvērēja, kamēr gifts izgāja“. Pret čūskām, protams, ir arī Bībeles un garīgo dziesmu pantīņi, par ko citā vietā.

Čūskas motīvs pārnests arī uz Mariju čūsku vārdos. „Čūska koda, Marija teica: čūskai spēks ir atņemts“. Pazīstamā Mozus grāmatas vieta ir šādi paskaidrota: „Šis samīs tev galvu. Tas ir Kungs Jēzus. Marijas auglis izpostīs tā velna darbus un valstību, uz šo Dieva Dēls ir atspīdējis“. Konkretizējumi ir: „Čūska iedzēle Jēzum papēdī. Ieva nomira. Jēzus zvērē. Dzelons izkusa Jēzum papēdī“, arī „Kungs Jēzus, samīn tu pats viņai galvu zem savām kājām“, bet tas ir sacīts arī par Mariju: „Jumprava Marija, tu čūskas galvu samīni“; „Ieva dūra dzeloni no savas mutes. Jēzus mina ar savām kājām. Čūska Ieva, izplauks Marijas gudriba. Kristus mūsu Pestītājs samīs tavu galvu“ (odžu v.). Motīvs par Marijas sakošanu ir samērā labi pazīstams; viņai kož čūskas un odzes visas kopā, pie kam tad, kad tā ar Jēzus bērniņu iet. Sal. arī „Marija gāja ar to bērniņu Jēzu pār kādu kalnu; tur bija daudz čūsku, kas viņu gribēja kost. Viņa sacīja uz tām: „Tev nebūs kost, tev nebūs pumpt, tev nebūs sāpēt“ (čūsku v.). Čūsku vārdu formula kombinēta ar pazīstamo Marijas sveicināšanu. „Esi sveicināta tu, Marija, pilna Dieva žēlastības! Dievs Kungs ir ar Tevi! Esi svētākā starp visām sievietēm. Svētīts ir tavs auglis. Kad viņa gāja ar mazu bērniņu, tad viņai iecirta čūska kājā. Tūkš netūkš, jo tu esi svētākā starp visām sievietēm“; tāpat „Marija gāja iekš Paradīzes dārza cīerēt, un viņai bija tas bērns Jēzus uz rokas. Tad viņa uzgāja uz vienu kalnu un redzēja lielu kaudzi ar zalkšiem, odzēm un glodenēm. Un viņa sacīja: Tev nebūs kost, tev nebūs plēst un tev nebūs sāpēt un pampst“. Tāpat arī „Jēzus māte gāja ar Jēzus bērniņu,

un raiba odze tecēja pakal un iedzēla papēdī Jēzus mātei. Viņa nosvieda maizi un sacīja uz odzi: Ēd maizi un nedur lapiem un cilvēkiem! Ej savā vietā un nekusties“. Marija arī dziedē kodumu: „Tas zalktis cērt, ka tūsks ceļas kā putu gabals; ņem Marija divvāļites, velē, ka tur it nekā nepaliek.“

4. Marija, Jēzus māte.

Marija, Jēzus māte, ar Jēzu kopā ir arī dažos citos buņamos vārdos. Tā ir rožu vārdos, kur tāpat pa jūru iet Marija ar rozēm rokā vai arī pa jūru brauc. Šīs formulas citādi neatšķiras no tām, kur figurē Kristus. Viņa arī iet pie Jēzus vai arī „gāja Kungs Jēzus Kristus ar jumpravu Mariju pār jūrām, nesa 3 rozes rokā“. Citādi ir, piem., Māras formulā, kur piejaukti klāt svešāki elementi: „Trejdeviņas svētas rozes, deviņas auga, deviņas plauka, deviņas vita. Tā slimība deg kā uguns. Atnāk svētā Māra. Tā iemērc savu mēteli avotā, sedz, dzēš un dziedē“. Kopā ar Kristu arī Mariju piesauc palīgā: „Palīdz, žēlīgais Dievs un Tēvs, palīdz, svētā Marija, mūsu Kunga Jēzus Kristus māte, palīdz, jumprava Marija, tās sāpes remdēt, raibīt un valdīt“ (pokrūts v.); „Tu žēlīgais Dievs un Tēvs palidzi, tu Dievs Dēls, mīļā Marija“ (pokrūts v.). Tāpat kā Kristus, viņa var dziedināt; arī šeit ir vērojama analogijas dziedināšana, kur ar rokā nesto objektu aizdzen līdzīgo slimību. Tā ir ar rokā nestām rozēm pret rozi. Sal. „Marija iet pie Jēzus; trīs rozes rokā, pirmā tā baltā, otrā tā melnā, trešā tā sarkanā un debesu valstības atslēgas un grēku piedošanas“ (rožu v.); tāpat „Tā Dieva māte gāja pa ceļu un nesa brantu savā rokā, bet tas brants viņai pazuda“ (branta v.). Pret rozi ir rožu vietā arī āboli: „Marija sēd kalnā, trīs āboli rocinā, balts, zils, sarkans. Tie visi trīs savītīs, saplaks un izputēs“. Vainu var arī iznīcināt ar riksti: „Mīļā Marija, Jēzus māte, starp visām sievām svētākā, ņem to dzelža riksti, sit to māti, lai tā iet savā vietā“ (mātes v.); „Marija gāja gar vienu upi, trīs dzelzu rikstes rokā. Ar šīm rikstēm viņa sita straumi; viņas acīm zustin pazuda rikstes švītras ūdenī. Tā arī tev būs no manām acīm pazust“ (plusas v.). Sal. „Goja svata Jumprava Marija pa ceļu, satyka Kungu Jezu: vai var man itu bārzu nucerst, lai kai nabyutu ni trukšņa, ni čabu, ni grabu, ka man aizrunot itu sopi appampumu un rūzi un nu acim voti uz myužu myužim. Amen.“ „Svēts Pēteris, svēts Pāvils, svēta Marija ņem to aso zobenu, ej uz tā platā ceļa un cērt to krustiem pušu“ (plusas v.). „Svētais Jurgis, svētā Marija, ņem zobenu, cērt vidū liesai pušu“ (liesas v.). Kā Kristus ciklā, minēts arī šeit zelta krusts, ko vicinādama labā rokā viņa iet (plusas v.). Viņa palīdz arī tieši: „Marija, kas tu pār asins jūru un pār deviņām jūrām

cauri jājusi, kad tu no šī lopa tik tiri iztecētu, kā tirais avota ūdens, šeit laicīgi un mūžīgi" (lopu v.); „Marija gāja pa kalna vārtiem, zāļu klēpi rokā. Kas to zāli baudīs, taps vesels. Jēzus to var darīt gan, visas trejdeviņas kaites dziedēt" (asins v.); „Jēzus māte, sien to vainu kopā. Ādams, Ieva jem tās 5 pērkonu lodes, sit to vainu kopā" (uguns v.). Marija ir tā tad arī dziedinātāja, tāpat kā Kristus. Noder arī viņas vārdi: „Jēzus māte Marija sacīja: Jēzus, tu Dieva dēls, saki, lai tās rozes izput kā dūmi gaisā, kā migla, kā rita rasa vējā" (rozes v.); „Trīs jūdzes priekšā, trīs jūdzes pakaļā, Dieva mātes vārdi priekšā, Dieva mātes vārdi pakaļā. Visas nelaimes, kas dzimst, tām jāmirst" (vīveļu v.). Mariju piesauc: „Marija, stiep šurp savu roku, raisi N. tās deviņas moku saites" (truma v.); „Svēts gars, svēta jumprava Marija, svēts Mikils erceņģel un visi Dieva svētie. lai atiet man par palīgu, lai tam cilvēkam nomirst nelaime" (Antona gars); „Marija, Jēzus māte, palidzi man to cilvēku glābt un tās sāpes atņemt" (sāpju, rožu u. c. v.); „Svētā Marija, Dieva māte, šķīsti tos nešķīstos, tos druvas skauģiniekus" (sēšanas v.). Slimību biedina pie Marijas kauliem: „Es skaitu priekš Marijas galvas kausa kauliem. Stāv asinis etc." (sāpju v.); „Zilā roze, balta roze, sarkana roze, lai viņas izput un iznīkst tā kā vecs mēness iz tām saitēm, Marijas kauliem" (rozes v.); sal. „Es aprunāju Marijas bildi iekš tā vārda Dieva tā Tēva etc." (rožu v.).

No Marijas dzīves epizodu nav daudz. Ir viņas pasludināšana (Luk. 1, 28). Pieminēts kopā ar viņu Jāzeps: „Tev būs mani milēt, kā Jēkabs Raeli un kā Jāzeps Mariju"; kopā tie minēti jau pievestajos zagļu vārdos par bēgšanu uz Ēģipti un zagļiem, kas gribējuši Jēzus bērniņu zagt, bet bez tam dažās nenozīmīgākās formulās, kā „Saule, zeme, debess, Marija, Jāzeps palīdz šo vainu glābt" (rožu v.), un vārdu formulā Bin Bertus etc. Kopā ar Kristu viņa ir bez tam formulā: „Nem, Marija, mīlā Marija, pa jūras viļņiem nākdama, savu balto jūras slotiņu, kā tas Kungs Jēzus tevi saņēmis savā klēpi" (truma v.). Sal. „Marija gāja baznīcā. Tai bija 3 rozes laba rokā, pirmā sarkana, otra zila, trešā balta. Tas tiek pie Jēzus bērna" (rožu v.). Plašāks ir cikls par Kristus dzemdēšanu. „Mātes vaina, grūta mātes vaina, esi savā vietā tā kā māte Marija bija savā vietā, citādi tu ievēdi cilvēku kapā. Māte Marija dzemdēja dēlu, vārdā Jēzus Kristus, priekš kuŗa lokās visi ceļi. Tam ir spēks palīdzēt" (mātes v.). Viņu piesauc pie dzemdēšanas: „Ak tu skaidrā Marija, Dieva māte, tev dzima Jēzus Kristus bez sāpēm, iedod mums vienu daļiņu no savas palīdzības" (dzemdēšanas vārdi). Dzemdēšana bez sāpēm pieminēta jo sevišķi dzemdēšanas, mātes, asins u. c. vārdos. Tā „Zobi, jums aizliedzu sāpēt, nebūs vairs sāpēt dēļ tā Dieva māte priekš dzimšanas, iekš dzemdēšanas un pēc dzemdēšanas no sāpēm pāri palikusi" (!) (zobu

v.); „Šo asins vāti es aprunāšu gluži un pavisam; tik maz, kā Marijas dzimšanā (1) tev būs asiņot (truma v.); „Un tai svētai Marijai dzima viens bērns bez pampšanas, bez trumiem, bez duršanas“ (rožu v.); arī „bez sāpēm“; „Tu, sieva, dzemdē iekš Jēzus Kristus, Marija. Amen. Dievs Kungs, Jēzus Kristus, Marija no Nacaretas, palidzi man dzemdēt tani pašā stundā, lai tev tik viegla dzemdēšana, kā Marijai tā Kunga mātei bija, lai tev tik vien sāpes, kā Marijai bija. Dievs Kungs, Jēzus, Marija, palidzi man dzemdēt ar saviem svētiem eņģeļiem tanī pašā stundā“ (dzemdēšanas v.). Pret visām kaitēm derīgs ir Marijas piens: „Marijas piens, Kristus asinis dziedē visas kaites un notur lās asinis“ (asins v.). Sal. „Piens ar asni sasakava, Visi meži salapava“ (asins v.); sal. „Odze odzi nocirta kunga tirumā, papriekšu asins iztecēja, pēc piens. Amen!“ (vīveļu v.); „Ut mans ~~Deus~~ tā gaušam šabj šauš' loti tu šalubse gabaloš; šalej peenu ar ašini, šmehre, Kungš, to baudfumu Amen Amen Amen.“ (lūzuma v.). Trīs Marijas pieminētas: „Atit trejs Marijas, vysas boltās drēbēs, Boltas pučes laseidamas, Boltus zīdus kaiseidamas. Ateita apkaisit, nūmērdejīt, ka rūze. rūze, ka vots, vots. Rūze, rūze, rūze. Atit trejis Marijas, Vysas zylos drēbēs, Zylas pučes laseidamas, Zylus zīdus kaiseidamas. Ateila apkaisit, nūmērdejīt, ka rūze, rūze, vots, vots, koltūns, rūze, rūze, rūze. Atit trejs Marijas, vysas sorkonos drēbēs. Sorkonos pučes laseidamas, Sorkonus zīdus kaiseidamas. Apkaisit nūmērdejīt, nūmērdejīt nūmērdejīt. Rūze, rūze, rūze. Atej, svāts tāvs Abrakams. Svāts Dāvids, Kēneņš, ysi svāti atejit, atejit, nūmērdejīt, lai nūmerst, lai nūmerst, lai nūmerst myužeigi myužam. Amen“. Sal. arī „Kristus piedzimšana stiprāka nekā visu cilvēku nobrīnīšana“ (nobrīnīšanas v.).

Ja pievestās formulas ir visai analogiskas tām, kas jau pieminētas Kristus ciklā, pie lielām grūtībām nonākam apskatot pārējās, kur sv. Marijas, Jēzus mātes kults jauca kopā ar seno latvisko Māru jeb lopu Mariju. Tā ir formulās „Miļā lopu Marija, Jēzus Kristus māte, pasargi tu no burvjiem un raganām“ (lopu v.); „Miļā Māriņa, nāc palīgā, tu zelta Dieva māte. Tā svētā Māra, Dieva māte, pavēl, ka akunens nosūņojis, novervelējies paliek iekš vietas“ (dzemdēšanas v.); „Es tev saku, niknais zvērs, atkāpies no manis. Jēzus māte, lopu Marija, tā tevi var ārstēt“; „Miļā lopu Marija, Jēzus Kristus māte, pasargi tu pate no burviem, raganām“ (launuma, skaugu, lopu v.); par lopiem vēl tāpat ir līdzīgas formulas: „Šis zirgs ar vīvelēm; vīveles trīs reiz turpu, kur bija, lai paliek. Miļā dārgā Marija, palidzi un nogriezi trīs deviņas vīveles un liesas slimības, lai noslikst un nogriinst kā Zodoms un Gomora un pilsāts Jerikus“ (vīveļu v.); „Kad labas vīveles labu lopu moca, tad nav labi. Jel Jēzus māte, svētā Marija stiepj savu roku pār lopu“ (vīveļu v.); „Straušš avots tek gar manām

stajļa durvīm. Skaugenes, burvenes, ļaunas raganas, krusta mātes nenākat. Jūs tur pāri netapsiet. Dievs un Tēvs un miļā Marija ar saviem stipriem eņģeļiem izšķīrat mūsu celiņus“ (dzemdēšanas v.); sal. „Ceļa vīrs, ceļa vīrs, celies augšām, sēdi uz ratiem. Miļā Marija, miļā Marija, gērbies zīda drēbītēs, atslēdz vārtus, atslēdz vārtus. Nu brauc muiznieks kā zivis pa Daugavu; atslēdz Jēzus kalna vārtus, reiznieks jau uz ceļa stāv, lai var cauri izreizot“ (dzemdēšanas v.); „Māte ir izgājusi uz lauku; nāc atpakaļ mājās: tavi siki mazi bērniņi brēc un sauc pēc tevim. Sēdies savā krēslīnā, guli savā gultiņā, kur tev Jēzus māte, svētā Marija iestādījusi, iesēdinājusi“ (mātes v.). Leģendas piemin svēto Mariju, Dieva māti, kas sēdēdama uz baltas jūras tur rokā adatu ar baltu zīda diegu un aizšuj visas āderes (asins v.). „Jēzus māte dzīvo uz jūru, uz akmens sēd, sarkanzīdu šķetrē (jāsaka 3 reizes). Met 3 sarkanu kamolīņ. Iekš tā vārda etc.“ (asiņu v.); „Dievs un viņa svētā māte gāja vienā dārzā; tur sēdēja jumpravas uz viena akmeņa. Tā viena vēlējās savas galvas veselību, tā otra savas sirds veselību, tā trešā savas mātes veselību“; „Dievs tur jūs sagaidīs, Kungs Kristus manus lopiņus pasargās un viņa māte“ (lopu v.). Mēs nevaram šeit neredzēt kontamināciju ar seno Piena vai lopu māti, ko piemin jau Hennings 1587. g., Hūpels¹⁰ u. c.

Raksturīgas ir arī citas kontaminācijas, piem., ar *Laimes māti* formulā „Jēzus Kristus svētā māte, laimes māte, palīdzī slimam“ (sāls-svētišana) no 1691. g. raganu prāvas. Šie piemēri rāda, ka kontaminācija ir jau visai sena. Sal. „Nāc, laimiņa Maria pār jūru griezdamiēs, kā villas sprodziņa, kā liepu lapiņa, nes liepu slotiņu padusē, šutei (schutzi), guli laimiņa Marija dzelžu ķēdē iekēdēta, paku(lu?) kodolā ietita iekš vārda Dieva tā tēva, tā dēla un tā svēta gara“; „Miļa Māra, miļa Māra, govu laime, govu laime, nāc no Rīgas uz šozemi, no šiszemes uz Vāczemi, no vāczemes atpakaļ pāri pār jūru. Sudraba vāhtes pa priekšu. Miļa Māra pakaļ iet, slaucene uz rokas“. Tāpat „Marija, laimīt, atpestī no ļauna“ (vēja bulta). Marija ir ierindota arī „mātēs“, kā „Svētā Marija, ganiklu māte, gani manas gosniņas, kupini manas slauktaviņas. Dzelzens kreimiņš, dzeltens sviestiņš, svētā Marija“ (piena v.). Sal. arī „Marijas māte pirti kūra, atnāk pirts saiunnieks, saņem sāpit, sasien sāpit“ (zobu, plusas v.). No otras puses „Miļā Māriņa, svēta sieviņa, pārmet svētu krustiņu. ar savu labu rociņu“ (sviesta v.). Ir arī citas identifikācijas, „Jēzus māte N. (cilvēka vārds) māte — tās abas vienas“ (mātes v.); „Jēzus māte dus, lai tā cilvēka māte dus“ (sieviešu slimības); „Lai tas lēcājs, tā dzīvības māt, Dieva māt, paliek mierā savā vietā; Jēzus Kristus, liec veselam palikt“ (lēcēja v.); „Jēzus Kristus, Marija, tu gulētāja māte, tu bērnu māte, nostājies savā vietā iekš Jēzus Kristus, Marijas vārdā

(vēdera v.); „Pakrūts māte, sirds māte, Dievmāte, paliec mierā un nostājies; Jēzus Kristus saka: sāpes, paliec mierā un nostājies kā Jordanas ūdens palicis un nostājies“ (pakrūts v.); „Pakrūts māte, dzīvības māte, Dieva māte, ej savā vietā“ (mātes v.); „Dieva māte, ziedu māte, neej kā kaķe plēzdama, sēdi savā krēslīnā, guli savā gultiņā“ (mātes v.).

Izveidojusies ir arī zināma māšu trisvienība? „Dievam bija trīs mātes; viena bija Pāvila, otra Jēkaba, trešā paša Dieva. Lūdzu, lai šai N. dzīvības mātes sāpes paliek mierā“ (trūkuma vārdi); „Ciekkārt bija trīs mātes: pasaules māte mira, Jēzus māte dus, cilvēka māte kļus“ (mātes, vēdera v.); „Dieva māte, mana māte, Jēzus māte — tās visas trīs iet par visu pasauli, par visām malu malām, visas nelaiemes glābdamas un ārstēdamas, dzirksti vai krampi, vai plusu, tās trīs nenika; Dieva māte, tā stiprā ārste, tā man paglābj. Dieva māte iet par jūpu, labā rokā zelta krustu vēcinādama jūpu sit, melns akmens — tur viņa (vārda) trīs deviņas nelaimes“; „Jēzus brauca pa ūdeni un zemi, trīs mātes bij iekš viņa rokas; to vienu sauca spēks, to otru sauca vara, to trešo sauca Asins māte. Kur tu esi, paliec tur ar mieru“ (mātes v.); „Divas mātes bija, viena spēka, otra vara tā cilvēka mātei“ (mātes v.); „N. māte, Jēzus māte, tās abas runās“ (mātes v.). Kontaminācija jūtama arī mātes vārdos un dzemdēšanas vārdos, kur figurē Jēzus māte „Jēzus māte, māte, maucies zelta grezdentiņu, sēdi zelta sēdekli, kā Kungs sudraba krēslīnā, kā saule, mēnestiņš, kā vaska ritentiņš“. Sal. „Miļā Māra, nāc palīgā, tu zelta Dieva māte, kas tu zini, kas tu redzi bēdas, ciešanas“ (dzemdēšanas v.); „Palidzi tu miļā Māra, zelta jumprava, šo dzemdēšanas stundu un laiku; es lūdzu jūs un slavēju. Šīnī stundā un britiņā šo dvēselīti dzemdēt, izšķirt celiņus lielās sāpēs un vaimanās, palidzi Dievs un Tēvs. Marija lai piestāv“.

5. Dievs.

Dievu buņamos vārdos piesauc lūgšanās, ko var izgreznot iespraustās burtu formulas vai tipisko buņaino vārdu iepinumī, tāpat bībeles tekstos, garīgās dziesmās u. tml. No visas šīs lielāko tekstu kategorijas, kas apskatīta citā vietā, šeit jāpakavējas tikai pie tās daļas, kur Dievu tieši piesauc glābt un palīdzēt konkrētās vajadzībās. Pūšlotājam bez parastiem pūšamiem vārdiem jāzina zināma ceremonija, kuŗa pie katriem vārdiem jāatkārto, jo tikai tad vārdi iet spēkā. Piemēram: Kad vārds pret kādu kaiti vai slimību (lai kāda arī tā būtu), tad vienmēr ir jāpiesauc slimnieka vārds. Pēc tam jāskaita sekojošais: Dieviņ, miļais, nāc nu tu man par palīgu, esi man par to zāli. ar kuru šo vainu varu izārstēt. Pēc tam jānoskaita līdz beigām

„Mūsu tēvs...“. Līdzīgas lūgšanas ir „Dievs, palidzi man tās asinis saturēt“ (asins v.); „Mana ause skan, mana sirds dzied, Dievs, esi man nabaga grēciniekam žēlīgs“ (ausu v.); „Cebaot, atnāc tu par palīgu“ (izinežģijuma v.).

Ir arī plašākas formulas: „Dievs palidz, ne vairs uz augšu, ne uz zemi, ne iekš karstas uguns liesmas, ne uz augstiem jūras vilņiem“ (mātes v.); bērniem: „Palidzi, tu žēlīgais Dievs un Tēvs, Jēzus Kristus, tās mazās vājās miesiņas trīti un šķīstīt no visām nešķīstībām un bišanām un dusmībām, no visām klizmām un nelaimēm. Dod tu, žēlīgais Dievs un Tēvs, dod tu plaukt un zaļot, nedod vist un kalst, Amen, Amen, Amen“ (drudzā v.): „Dievs Tēvs, Kristus, Dieva Dēls, caur tavu miļu dēlu mūsu Kungu Jēzu Kristu; Kungs Jēzus, palidzi tam miļam bērniņam, neļauj viņam grūti ciest; Kungs, esi žēlīgs, Dievs Kungs, apžēlojies par viņu, ak šķīstais Dieva jēriņš, apžēlojies par viņu, žēlīgais, Amen;“ (lopu v.) — pirmo reiz, kad lopus laiž ārā: „Palidzi nu tu, žēlīgais Dievs un Tēvs, vadīt manus mēmus garus uz zaļām ganībām, uz tiem lieliem laukiem, nedod viņu šķirt un grābt tiem ļauniem ienaidniekiem un nešķīstiem gariem, kur viņš to zāli ņem un bauda, vai otra pļavā, norā, vai druvas malā. Glāb un glabā tu pats, žēlīgais Tēvs, ar saviem spārniem sedz no ļauniem draugiem un runātājiem. Amen“ u. tml.

Līdzās šīm lūgšanām Dievu piesauc par palīgu pret dažādām kaitēm. Tā acu sāpēm: „Manas acis tek un nevar nostāties, jo nav nekāda nostāšanās, kamēr tas Kungs nāks. Tu esi mīlīgs, un tās dvēseles, kas tevi meklē, tu mūžam neatstāsi. Tu apgrūtini gan, bet atkal apžēlojies pēc tavas žēlastības;“ zobu sāpes: „Es tev ticu no visas sirds, tev ir lielas sāpes, tie zobi tev briesmīgi sāp. Es stāvu un skatos, bet es tev nevaru palīdzēt, bet Dievs tas Tēvs etc. no šīs stundas tev tās sāpes atņems. Amen;“ „Visu spēcīgais mūžīgais Dievs, atņem un saturi savas slimības, aizliec projām no manim uz sausa koka saknes galu“. Apvārdo 3 sāls gaudiņus ar šiem vārdiem: „Uguns par tavu galvu, sāls tavās acīs, lai izput tavas dusmas un domas kā dūmi pa skursteni izput; Dievs Tēvs priekšā, Dievs Tēvs pakaļā, Dievs Tēvs, pasargi mani iekš tā vārda etc. Amen.“ Tad aplapini šos sāls gaudiņus un nes pie sevis klāt, kad ir vajadzīgs.

Beidzot arī Dieva vārds ir līdzeklis pret kaitēm, un ar Dieva vārdu tās var glābt. Priekš aukstā ģimja: „Lai Dievs veicina tevi un nozūdi, auksts ģimis. Es tevi aizdzenu ar Dieva un tā jaunu tiesas Dievu jehovi no šīm smadzenēm un lieliem, un izeji no šīm miesām un asinīm Amen;“ (asins vārdi): „iekš tā spēcīga vārda Dieva tā Tēva etc. Amen;“ (viveļu v.): „Es pūšu viveles ar Dieva spēku. Krusta viveles, kas dzivas, tās lai mirst. Dievs tēvs, Dievs dēls.“ Zagļu vārdos pie-

sien Dieva vārdā un tāpat arī laiž vajā: „Ko stāvi tu, zagli, iekš Dieva rokām, ej ar Dievu to Tēvu etc.“ Dievs arī aizsargā no slimībām, tās saistidams. Tā, piem.: „Visi vēži, visus vēžus, Dievs Kungs saisti pie garīgā krusta staba, piesien, piesien visus vēžus, lai izdilst“ etc. (vēža v.); tāpat: „Mandeles, mandeles Dievs tēvs saistis pie garīgā staba, piesien visas mandeles. Izdilsti“ etc. (mandeļu v.).

Konkretu aizrādījumu par Dievu nav daudz buļamos vārdos, pretēji tam, kas ir par Kristu un Mariju. Viņš ir pasaules radītājs: „Tas kungs, kas debesis, tas augstais, visas lietas radijis, zvērus un putnus, debesis un zemi valda. To lietu es nolieku Tavā rokā. Ja kāda apgrēcīga dvēsele to domā aizmigt, tad tas lai ir nolādēts. Amen sešas reizes“ (zagļu v.); sal.: „Ak Kungs, pildi manu zirgu stalli kā to mēnesi esi pildījis“ (lopu vārdi). „Atpakaļ, kauliņ, savā vietā, kur Dievs Tēvs tevi radijis“ (mežģišanas v.). Analogijas ir asius vārdos: „Dievs ir saturējis jūras dzislas, ezeriem, upēm un avotiem. Tāpat saturi šā cilvēka asinis viņa dzislās.“ „Upes, avoti tekat, asinis netekat“; „Tētīt tētīt, mātīt mātīt, sāpites sāpites valdi.“ „Augstais Dievs, valdi diķus, ezerus“ (mātes v.); „Dievs ir radijis jūrām dzīvību. Dievs ir radijis ezeram dzīvību. Dievs ir radijis avotiem dzīvību. Dievs saturējis jūru. Dievs saturējis ezerus. Dievs saturējis upes. Dievs saturējis avotus. Tāpat saturi šā cilvēka dzislās ar viņa asins. Ubit Rubit Proba.“ „Dievs valda jūru, Dievs valda akas, Dievs valda upes. Dievs valda cilvēkus iekš tā vārda etc.“ (asins v.). Sv. Gars pieminēts vārdos: „Dieva gariņš pūš dzīvību kā lēnu vējiņu virsū“. Acu vainām saka: „Dievs redz no debesīm“.

Legendās: „Dievs un viņa svētā māte gāja vienā dārzā, tur sēdēja jumpravas uz viena akmeņa. Tā viena vēlējās savas galvas veselības, tā otrā savas sirds veselību, tā trešā savas mātes veselību“; kopā ar Mariju tas pieminēts arī asins vārdos: „Dievs Tēvs caur 12 klinītīm, caur melnu jūru iekš tumšas ledus jūras. Amen. Svētā Marija, Dieva māte, sēdēdama uz baltas jūras, tur rokā adatu ar baltu zīda diegu: aizšuj visas āderes.“ Sal.: „Dievs sēd jūras dibenā virs balta akmeņa, Dievam nāk Jānis palīgā. Jānim nāk Jēzus palīgā dziļā jūras dibenā, dziļā jūras dibenā, svēts gars, stāvi tu pats klāt“ (izbaļu v.); pieminēts Dievs arī rožu vārdos, ejot pār jūru ar 3 rozēm.

Trīs vīri.

Īpatnējs veidojums ir t. s. triju vīru grupai, kur minēts Dievs Tēvs, Dievs Dēls un Dievs svētais Gars 3 vīru veidā, kas pa zemi staigā. Lai skrotēs un lodes netrāpa, jāteic šādi vārdi: „Nu es iziemu

iekš Dieva vārda. Dievs tas Tēvs ir mana iesākšana, Dievs tas svētais Gars ir mana klāt stāvēšana. Trīs svēti vīri mani pavada: Dievs tas Tēvs ir viens, Dievs tas Dēls tas otrs, Dievs tas svētais Gars ir trešais. Šie trīs svēti vīri pasargā manu miesu un dvēseli un dzīvību pret šāvieniem un slepkavām. Neviens man nevar pieklūt dēļ šiem trīs vīriem, neviens nevar manu asini izliet. Ja tas slepkava ir augstāks par Dieva Dēlu, nav vis augstāks par Dieva Dēlu, tad turi atvilktu roku tālu no manīm. Svēts, svēts, svēts ir tas Dievs, svēts trīsvienībā.“ Sal.: „Dievs ir viens un es otris“ (zirgu kvēpināšana); „Un es izeju iekš Dieva vārda. Dievs ir mana iesākšana, Dievs ir mana pabeigšana. Es varu būt droši apsargāts, kad trīs vīri mani pavada, Dievs tas Tēvs, Dievs tas Dēls, Dievs tas svētais gars“ (pret skaugiem). Sal. vārdus pret karstumu guļu: „Kas tā skan? aukstums iekšā, karstums ārā. Es gāju pa augstu tiltu un redzēju trīs svētus garus stāvam. Vienam bija Dievs tas Tēvs, otram Dievs tas Dēls, trešam Dievs tas Svētais gars + Iekš tā Dēla etc. Amen“; kad pirmo reiz lopus ganos laiž, tad saka: „Tie miljie lopiņi ies šodien un dažudien un tā visu gadu pa dažu grāvi. Es ceru un ticu, tur satika viņus trīs puikas: tas pirmais ir Dievs tas Tēvs, tas otrs ir Dievs tas Dēls, tas trešais ir Dievs tas Svētais Gars. Tie pasargā man manus lopiņus, viņu asini un miesu un taisa vienu riņķi ap saviem lopiem un to riņķi ir taisījis Marijas milnais bērns un tas riņķis ir slēgts ar septiņdesmit septiņām atslēgām. Tā pasargā Dievs man manus lopus, viņu asini, pienu un miesu: ka tos ne viens ļauns cilvēks neuzskata, ne viena ļauna mēle tos neaizkar; ne viens ļauns vējš lai neuzpūš, ne viens lops lai nekož, kā arī ne viens zvērs tos lai nesaplēš, ne kāds zaglis lai neozog un lai projām neved. Jo kā iesākumā, to pirmo reizi. slēgts, tā visu gadu — tā ar patiesi lai paliek aizslēgts!“ „Trīs balti vīri tur gāja par lielu augstu kalnu; tur tecēja viena asins straume; tas pirmais sacīja: asins stājies, tas otrais sacīja: asins rimsties: trešais bija mūsu kungs un pestītājs, tas sacīja: ar šiem ciekmiem vārdiem vajaga palikt mierā iekš tā vārda Dieva tā tēva etc. Amen.“ Sal.: „Trīs balti kungi gāja par ceļu, tur asins straume skrēja, viņi brēce: tas asins apstājies, tas asins apstājies, tas asins apstājies, sauce; tām asinīm tokšu spēks. Dievs Tēvs, Dievs Dēls, Dievs Svētais Gars. Amen. Tad jāsaka deviņi reizas Amen“ (asins v.). „Mūsu Kungs stāv uz augstu kalnu, vienreiz stāv, otrreiz stāv, trešoreizu stāv iekš tā vārda... Vienreiz nāc, otru reizi eij, trešo reizi nāc un paliec kā bijis (trīs reiz jāsaka un vainīgo vietu jāspaida).“ Sal. arī: „Trīs ļauni gari mani ir apstājuši un trīs svēti gari manīm palīdz, ir pats tas lielais Dievs tas Tēvs man palīdz, ir pārstāv tas vidējais, Dievs tas Dēls man palīdz, ir pārstāvētājs tas mazais, Dievs tas svētais Gars man palīdz un tas svētais Ciprijans.“

Kunga vārdi ir: „Dievs Tēvs, Dievs Dēls, Dievs svētais Gars ir mūsu starpā. Svētais Gars lai mūs izšķir“. Trīs svētos piesauc zagļu vārdos. Etimoloģizējoša kontaminācija ar 3 rožu motīvu ir: „Saule un mēness un visas zvaigznes, kas pie debesīm, palīdziet man nosaukt Jēzus vārdā tās sāpes, kā tie trīs vīri, kas pie tā Kunga kapa stāvēja un nekustējās. To vienu sauca Telā, to otru Celā un trešo Stavā. Tas Telā — iztēlo, tas Celā — izcelo un tas Stavā — stāvēja. Tā arī tām sāpēm būs stāvēt, mierā palikt un nesāpēt vairs. Iekš tā vārda“ (sāpju v.).

Analoģiski šo triju vīru principu varam attiecināt arī uz dažiem citiem gadījumiem, kur tiešā apzīmējuma 3 vīriem nav. Tā asins v.: „Trīs vīri gāja uz augstu kalnu. Tas pirmais gāja un sacīja: asins stāvi klusu. Tas otrais gāja un sacīja: asins stāvi klusu. Tas trešais gāja un sacīja: asins stāvi klusu, tev pavēlu. Iekš tā vārda etc. Amen.“ Sal.: „Trīs lieli vīri iet par lielu augstu kalnu. Pirmais nostājies, otrs, proti, nostājies un trešais, es tev saku, nostājies. Iekš tā Tēva etc.“ Turpat ir variants par 3 brāļiem. Arī rožu motīvam 3 vīri nav sveši: „Trīs vīri brien pa jūru (arī Daugavu), visiem rozēs rokā, visas, visas iekrita jūrā, noslika, pazuda, izklida, iegrima dibenā — zila, sarkana, balta, citas dažādas savitušas, sakaltušas kā tabakas lapa.“ Tālāk no šī tipa ir jau trakuma vārdi: „Trīs svēti vīri stāv uz ceļa jūtīm, zilām bārdām, dzelzu āve rokā, seši zirgi priekšā. Ar tiem āviem ļauno garu kapās, ar tiem zirgiem ļauno garu raustis. Trīs svēti vīri nomētās to ļauno garu pa trejdeviņiem sarkaniem akmeņu bruģiem. Tas cilvēks lai paliek pie pirmās veselības!“ „Trīs vīri, trīs melni zirgi, 3 jūdzes priekšā, pus ceturtas pakalā“ (vīveļu v.).

Sal. arī *svētos vīrus*: „Nost tu Jods, tu ļauns gars, ko tu plēsies, ko tu drašķies, ko tu gribi? Es tevi kaušu ar kruķi, es tevi izvēršu caur lāča nāsi, caur vilka dirsu. Trīs svēti vīri nomētās ar trejdeviņiem sarkaniem sētas akmeņiem, tas cilvēks lai paliek pie pirmas veselības, caur Jēzum Kristum tas svēti kristīts“ (trakuma v.). „Trīs svēti vīri stāv upes malā, visiem liepas slotas rokā, mērc un šļāc, mērc un šļāc. Kur pilīte pil, tur putīte metas“ (uguns v.). „Trīs vīri brauc pa jūru, katram trīs slotas rokā, viena zila, otra zaļa, trešā kafijbrūna. Sunim drudzis, kaķim roze, man no Dieviņ veselība“ (pūšamie v.). „*Dievi* balti vīri stāv apkārt maniņ ienaidniekiem stāv + + + Maniņ ienaidniekiem sirdis guļ kā duru slieģšņa + + + Maniņ ienaidniekiem domas izput kā flintes dūmi par sarkano un melno jūru + + + izput; trīs reiz dvašu uz āru un skait Dievs Tēvs etc.“ (pret ienaidniekiem). Ļoti sīks apraksts ir: „Trīs kungi iet pa ceļu, sar-

kanas biksas, sarkani svārki, sarkani zābaki, sarkana cepure, sarkani cimdi; dzeltenas bikses, dzeltenī zābaki, dzeltenas zeķes, dzeltenī svārki, dzeltena josta, dzeltena cepure; dzelzu svārki, dzelzu bikses, dzelzu cepure, dzelzu cimdi, dzelzu zābaki, dzelzu vara. Tas abus (?) pārvar, satura; lai griežas uguntiņa atpakaļ, dzelzu nidre priekšā stāv. Amen + + +. Divs Tēvs ...“ (uguns v.). Pieminēti arī 9 vīri.

Velns.

Turpmāk kristīgais Dievs ir jau kontaminēts ar Dievu, ko atrodam latviešu tautas dziesmās u. c. tradīcijās¹⁷. Kristīgas formulas turpretīm ir par Dievu un velnu. „Draugs, ko tu šē stāvi iekš Dieva rokas (sk. saistīts), ej iekš velna rokas“ — ar ko zagli nodod velnam; tāpat: „Aizej iekš tā velna rokas, iekš velna zemes, aizej iekš tā velna valstības“; sal. arī: „Ej, stāvi tu pie velna, ko tu nāci pie Dieva stāvēt“; „Iekš velna vārda nācis; es tevi atlaižu iekš vārda tā Kunga Jēzus etc.“; „Ko stāvi tu šē iekš Pēterā saitēm saistīts? Ej tūdaļ projām šinī stundā un glābies, jo projām sargādamies no tādiem ļauniem darbiem, citādi tu kritīsi iekš velna rikles, iekš elles ceļa.“ Tāpat ir ar vārdiem, kur pieminēta *elle*. „Velni grib ellē krāpt un raut, es gribu izglābt ar Dieva palīgu. Lai paliek kā bijis; ej projām tu nešķīstais gars, lai paliek cilvēks vesels“; „Lai sadeg visi deviņi velni elles ugunī“ (drudža v.). Sal.: „Tā ticība iekš Dieva tā Tēva, tā pāļaušana bēdās uz Dievu to Tēvu, tā cerība atpestītam tapt caur Jēzu Kristu, tā izglābs mani no tā ļaunā gara spēka iekš vārda etc.“ Sal.: „Es viena kristīta sieva, kā kristīta baznīca, es atsaku tiem velniem visiem; es viena kristīta sieva, es izdzenu tos velnus visus; es viena kristīta sieva, es nodomu tos velnus visus trejdeviņiem Pērkoniem, trejdeviņu Pērkonu lodēm, lai viņus saspeļ jūras dziļumā, lai jūras daļas viņus saēd, sagremo!“ (pamašu v.).

Velna kalpi ir *nešķīstī gari*. „Ja tu esi kristīts cilvēks, tad tev nebūs to nešķīstu garu par tavām sējām, par tavām pļāvām laist; viņš vella gars un vella patiesība, jo viņš grib to Dieva svētību atņemt; kristīts cilvēks to redz no tālienes vai tuvuma; tad paņemi cepuri vai ar ne, un saki un met ar savu labu roku, un saki virsū: Dievs Tēvs, Dievs Dēls, Dievs svētais gars trīs val čēter reizes, kamēr tani vietā paliek, kur tā sācis runāt“ (viesuļa v.). „Palidzi nu tu, žēlīgais Dievs un Tēvs, tos mēmus garus kopt un glabāt, kur ap viņiem daudzās tumšās naktīs un gaišās dienās tie nešķīstie velli un gari, tie vella kalpi, kas viņam nodevušies. Palidzi tu pats, žēlīgais Dievs un Tēvs, tās asinis iespirdzināt, nošķir tu, žēlīgais Dievs un tēvs, nošķir tās vēja

bultas, raganas un tās spīšanas un tās gaisā skrējējas. Amen. Amen. Amen“ (vēja bulta).

Tiem pieskaitītas arī *raganas, laumas un spīšanas*. Raganām jā-saka: „Visi garī labu dara, Dievu Kungu slavē, es ar! bet tu ko?“ Dievs raganas soda: „Āmen, āmen, tas ir, tam notikt būs. Dievs kungs ar savu svētu roku piesies visas raganas pie kūts sienas, iekams gailis dziedās un tās izputēs. Treideviņi eņģeļi tās šautīs nātrām, kamēr tās ceļos kritušas no tā grēka atteiksies“ (raganu v.). Sal.: „Dievs Tēvs etc. Dievs dzen nost to ļaunu vai virišķi vai sievišķi, lai tā lopiņa veselība kā saulīte debesīs. Dievs Tēvs etc. nu palidzi mums iekš tā vārda etc. Mūsu Tēvs debesīs. Jūs ļaunas raganas skrejat pa gaisu, jūrā galu darat, lai paliek govīs savā labumā, kā Dievs tām līcis. Trīs piena upītes ietek manā govu pulciņā, viena no jūras, otra no Ventas, trešā no manu skauģu ienaidnieka; kaut krusts un bēdas jūrā mīt, jūras māte apsedz man, kad tas bargi grib man cirst. Lai viņš cērt akminī. Mūsu Tēvs debesīs un tā jo proj.“ (raganu vārdi). Sal. arī „Dzelzu vīrs, tērauda deķis pāri manām gostiņām, — skauģu acīs, viltus prāts, — apmān, apmān, apmān viņu acīs! Tēvs mūs... Amen, Amen, amen. Trīs eņģeļi sēd kalniņā, jumpraviņa līdzās; kat-rai trīsdeviņas piena slauktuves rokā, trīsdeviņas piena laivas. Tie eņģeļi sauc ar skaņu balsi: Dieva Dēls, nāc tu man palīgā! Jūs eņģeļi, tekat un nesat, tekat un nesat no jūras, no trīs-deviņām upītēm, trīsdeviņiem ezeriem manām melnām, baltām, sarkanām, raibām, zilām gostiņām pienu pupos! Mans gostiņu pieniņš kā jūras ūdentīņš, mans gostiņu kreimīņš kā jumtīņš, mans gostiņu sviestīņš kā vasku ritenīņš ciets un dzeltens, ar cirviem cērtams, ar kaltiem kaļams, ar kaltiem zirgiem, kaltiem ratiem pāri braucams. Skaugiem, ļaunām raganām lai acīs izkapātas! Tēvs mūs... Amen, amen, amen“ (piena vārdi ar īpato elementu sajaukumu¹⁸).

Skaugus arī atvaira ar kristīgām formulām: „Tā svētība tā Kunga Jēzus Kristus, tā pasargā no visa ļauna, no burvjiem, skauģiem un raganām, mēŗa, bada, ūdens, uguns liesmām, zibeŗa un pērkona briesmām, visiem ļauna darītājiem un vēlētājiem“ (vārdi pret kaŗa, mēŗa, bada, ūdens, uguns, zibens un pērkona briesmām). Ir arī kristīgās izdzīšanas formulas (eksorkismi): „Iekš Jēzus Kristus vārda, Dieva tā Tēva vārda izej tu sātān un ļaunais gars, jūs buŗi, skauģi, ienaidnieki, raganas — es jūs izdzenu ar Kristus vārdiem“ (raganu v.); „Straujš ūdens tek gar manām staļļa durvim. Skaugenes, burvenes, laumas, raganas, krusta mātes nenākat: jūs tur pāri netapsiet. Pats Dievs jūs tur sagaidīs, Kungs Jēzus Kristus manus lopiņus pasargās un viņa māte“ (skauģu v.). Sal. maizes v.: „... Tad nu mans skauģis, ienaidnieks, palieci nu kā nama dūmi un miģla izšķīst un Dievs

Kungs, kā mani radijis, lai manim palīdz.“ Tipiski *lāsti* ir: „Lai viss stulb paliek — būr, ļauns ragans, skaudīgs cilaks, ka kuņģe stulb kucen dzimst, ka kaķe stulb kaķen dzimst, tā lai viņ viss stulb paliek, lai Jēzus uguns viņem acs izdedzin, tik lai vien cik viņ lops redz, cik viņ man sprakļ redz. Lai Jēzus uguns viņem acs izdedzin, lai viņ stulb paliek; lai saul, mēness viņem pār iet un apspīd uz ķērp lauk, tūkmēr še visem manem lopem tēraud kapšakš. Dievs Tēvs, Dievs Dēls, Dievs Svētais Gars, stāv manem lopem klāt“ (skaugu v.).

6. Angeloloģija.

Angeloloģija buřamos vārdos rāda, ka eņģeļu jēdziens šeit sastopams gan vispārīgā, gan arī specifiskā nozīmē. Eņģeļi ir kā Jēzus Kristus, tā arī Dieva rīcībā un ar šiem eņģeļiem cilvēku dzīvi vada un normē; tikai Bībeles tekstu citējumos (Ezaja 6 u. c.) vai parafrazēs minēti zeravi un ķerubīmi, bet citādi tie ir bez tuvāka apzīmējuma. Sal.: „Sahpu Runa zilwekam kullu remde Eeksch warda Deewa ta Tebwa ta Dehla ta Dehla Swehta Gora Muhsu Tehws debbesis skaitti Ak tu Muhzihigais Deews Kas tu dzihwo un waldi par debbesim un zemmi apsehlojees par zillweku tu weenigais Dziliwais Deewa Dehls kas tu pasaule nohzis atpehstiht zilwekus no grehkeem un no wella warras launus garus essi sehjis un weetu radijis dzeedinadams Wissus winnas un atraisidams seenunus. un saittes Behdas un Breessmas (nogrUSDams) no twerdams Muhs atpestidams no wissa ļauna sahpem apdsehlojees par Muhm kas tu Wisswehta Trihsweeniba Kehrubi un Schrawi wissi Engeli tehwi klausu ak swehtais nemirstamais tev kalpo un peeluhdz, apdsehlojees ka mehS tehwi luhdsamees atnem tahs leelas sahpes lai tawi Engeli, ko suhtiti par paligeem man dseedettu scho wainu Ak Kungs Jesus Kristus, A A A. Lausnu wardus ticibas gabalu swehtischanas wardus Kristus melli preeschk ar ticibu AAAmen — + + +“ (lūzuma v.).

Eņģeļi var vadīt un par palīgiem būt. „Ak Kungs Jezus Kristus... Tu vadi mani ar taviem eņģeļiem, ka ceļš mierīgs un bez kādas kaites pašķiras etc.“ (ceļa lūgšana). Sal.: „Tas eņģeļu virsnieks Jezus mani glāhs“ (pret ienaidniekiem); eņģeļi ir pret uguni un liesmām: „Tie taisni apliecina, ka Dieva eņģeļi apgalvo to Danijeli, kas lauvalu bedrē iemests bija. Un Lats no Zodomas liesmas izvests un tie trīs viri no degoša cepļa; viens eņģeļs tos apsedza, un dzēstru vēsmu piegrieza iekš tā vārda: Dieva tā Tēva, etc.“ (uguns v.); „Traks suns skrej muti atvēris, rikli atplētis un mēli izkāris. Ko tas satiek, to tas plēš; Dieva eņģelis stāv treideviņām atslēgām; tas saslēdz viņa muti; tas

saslēdz visas, visas vātis. Trakums, griežaties no ceļa malīpas! Dievs Tēvs sola spēku, Dievs Dēls dod varu, Dievs Svētais Gars palīdz pie labuma atgriezties. Āmen" (trakuma v.). Sal. acu vārdus: „Trīs Eņģeļi nāce no debess, tas pirmais lupināja lūpas, tas otrais sāls, tas trešais runāja no acu sāpēm; iekš zemes tev ne būs, tev ne būs sāpēt, iekš vārda etc.“ (acu v.).

„Tu mans ceļa biedris un allažņ... Paliec pie manim, pavadi mani ar saviem eņģeļiem“ (arī lūgšana); „Ak Dievs, tavs svēts pulks eņģeļu lai apkārt vakt apmet: ak Dievs atbrīvo tavus eņģeļus“ (lopiem, zagļu v.); „Svēts eņģelis pasargās mani un manus lopņus“ (lopu v.); „Lai eņģeļi stāv ap mani“ (apsargāt sevi); „Kungs, es lūdzu, sūti savu eņģeli“ (ļauņuma v.); „Jēzus, Marija, palīdzī man dzemdēt ar saviem svētiem eņģeļiem tani pašā stundā“ (dzemdēšanas v.). Kristus eņģeļu gullas ir bišu dārziņā, kurp aicina bišu māti dusēties mikstos spilvenos (bišu v.).

Eņģeļiem ir arī konkrēti uzdevumi un darbi, ko tie pilda savu pavēlnieku uzdevumā. Čusku vārdos: „Čuska dūra, Jēzus runāja, Marija zverēja, tas svētais eņģelis stāvēja priekšā“, vai „uzbrauca debesis“; „Dieva eņģelis stāv trejdeviņām atslēgām un saslēdz traka suņa muti un visas vātis“ (trakuma v.). Viņš ir karotājs un sargātājs: „Sarkans pūķis gaisū plivo, Dievam godu nedod tas. Eņģels nāca, Dieva sūtīts, Viņam speku salauza, Tas tam mēles izgriezta Un pie zemes slāpēja“ (sv. Juŗa motīvs uguns vārdos). Kad Dievs ar velnu sastrīdoties par cilvēku, tad abi ņemot zvanus, vai arī Dievs savā vietā liekot eņģeļiem zvanīt. Ja cilvēks uz zvanišanu atbild „lai notiek Dieva vaļa“, tad Dievs uzvarot, bet ja liekot minēt, kuŗā ausi zvana, tad, lai velns nepadotos ļaunam garam, jāteic „Man tuvākais ir eņģels“. Tāpat eņģeļi iestājas pret dažādiem slimības demoniem ciņā. „Tira, tira šī Pētera miesa, tira, tira šī Pētera dvēsele. Dieva eņģeļi šo sērdzību (mēnešsērdzību, melmeņu sērdzību) pārplēš, par vara sētu pārsvicē. Eņģels aiznes, Dieva vārdā nones visas sērdzības“ vai arī „Pēr-kons nospers, Jēzus veselību atnesis“. Līdzīgi aizden ļauno sātānu: „Jēzus Kristus savu tēvu lūdza trīs reizes pie zemes krīzdams, tāpat es tevi lūdzu no sirds dibēna. Bēdz nost no manis ļaunais sātāns, nešķīstais gars. Es tev nodzenu ar trejdeviņiem Jēzus eņģeļiem, ar trīsdeviņiem mēŗa lāčiem (lāstiem), ar trejdeviņām vara slotām, ar trejdeviņiem Pāvila kokiem“ (skaugū, ļaunuma v., ļaunai slimībai, visādām slimībām, apdzirdīšanai, pret nelabo garu). Tāpat „Septiņreiz vārdzināts es nodzenu visus nešķīstos lāstus — ar trejdeviņām Jēzus eņģeļu garīgām lodēm, ar trejdeviņām vara slotām, ar trejdeviņiem Pāvila kokiem, ar trejdeviņu eņģeļu dziedinātāju spēkiem“ (vēŗa bultas, trakuma, iecirtuma, kritamās kaites, krampju, trū-

kuma, kaulu sājju, vēža ļaunuma, lietuvēna, lopu v.). Tāpat eņģeļi ir ciņai ar rozēm: „Svētais Tēvs, stiprini iekš manis to spēku tavu prātu padarīt. No jūņas izcēlās sešas (4, 7, 26 u. tml.) rozes, viena smadzeņu, otrā zobu, trešā dzislu, ceturtā kaulu, piektā terauda, sestā melna, septītā puķu. Kur es viņas likšu? Es viņas likšu trejdeviņu eņģeļu spēkā. Tur skries viņa eņģeļi, tie tevi pers, tie tevi šautis“ (rožu, zobu v.). Sal. traku suņu savaldišanu: „Traks suns skrej muti atvēris, rikli atplētis un mēli izkāris. Ko tas satiek, to tas pleš. Dieva eņģelis stāv trejdeviņām atslēgām, tas saslēdz viņa muti, tas saslēdz visas vātis. Trakums griežaties no ceļa malīņas. Dievs Tēvs sola spēku, Dievs Dēls dod varu, Dievs Svētais Gars palīdz pie labuma atgriezties Amen“ (trakuma v.).

Ir triju eņģeļu formulu grupa. „Trīs eņģeļu puisi (eņģeļi Jēzus) pa 9 kalniem, trīs eņģeļu puisi pa 9 jūdzēm; nākat pie Pēterā baltā zirga, ņemat katrs savu daļu viveļu sājju un atkal ejat pa 9 kalniem, pa 9 jūdzēm; visas viveles no Pēterā baltā zirga izdilsti kā vecs mēness, sakalsti kā pura niedre, izdēdi kā vecs mironis“ (viveļu v.). Tāpat „Trīs eņģeļi nāca no debesīm. Tas pirmais lupināja lapas, tas otrais zāli, tas trešais runāja no acu sājēm. Iekš zemes tev nebūs tūkt, tev nebūs durt, tev nebūs sājēt“ (acu v.). Eņģeļi ir arī svētības nesēji. Tīrgotājiem ik ritus jāskaita: „Visi ļaudis, puisi, meitas, vīri, sievas, kā visi eņģeļi, lai nāk manā mājā ar devīgām rokām kā bites pie medus stropa“; izlūdzas arī pienu: „Jūs, eņģeļi, tekat un nesat manām melnām, zilām un raibām gosniņām pilnus pupus“ (piena v.); „Trīs eņģeļi sēd kalniņā, jumpraviņa līdzās. Katram trīsdeviņas slauktuviņas rokā, trīsdeviņas piena laiviņas. Tie eņģeļi sauc ar skaņu balsi: Dievs Dēls, nāc tu palīgā. Jūs eņģeļi, tekat un nesat no jūņas, no trīsdeviņām upītēm, trīsdeviņiem ezeriem manām melnām, baltām, sarkanām, raibām, zilām gotiņām pienu pupos etc.“ (piena v.).

Eņģeļu vārdi.

Otrā kategorijā ir eņģeļi, kas apzīmēti ar vārdiem. Atsevišķa ir leģenda liesas vārdos par eņģeļi Aseelu: „Tas Engels Aseels gohja pa cellu, tad Jesus wajcāja kur tu eesi, tad winsch atbildeja, es eemu tam sirgam kur tahdu melnu spalwu, (jeb zittada) gribbu es wiņņam to dzihwibu atņemt, tad Jesus atbildeja, Greesees atpakall, un ej us tawu weetu, no kur tu essi atnahcis, tew ne klahjahs tur eet jo tu mannam wahrdam negribbi klausiht, tad es tew strahpeschu ar leelu walgu un ej us tawu mahju weetu, tas Engels atbildeja, Wessels, wessels, wessels, buhs us mannas galwas wessels buhs Amen“ (liesas v.). Jau apskatītie zagļu vārdi ar Mariju un Jēzus bērna zagšanu min

3 eņģeļus: pirmais ir Pēteris, otrs Raelis, trešais Gabriēls, arī Pēteris, Gabriēls, Rafaēls, arī Deoga, Gabriēls, Imanuēls, arī Gabriēls, Zāmuēls, Sandija, arī Gabriēls, Miķelis, Daniēls; Pēteris ir tas, kas zagļus sien, lai tie stāv un skaita kokus, zvaigznes u. tml. Citā formulā grupā lielāka nozīme ir Gabriēlam, kā sējējam, vienam vai kopā ar Pēteri un Mariju. Tāpat ir grupējumā: „Pēteris saka: Es redzu nākam trīs zagļus, tie grib zagt. Pēteris saka: Sien viņus ar Dieva pirkstiem. Jēzus Kristus nosaucās: Tas ir vārds! Viens eņģelis Gabriēls, viņš sātānu no debesīm svieda; Gabriēl, sien viņu ar cietām ķēdēm un bantēm un Dieva pirkstiem etc.“ Atsevišķi ir šādas zagļu vārdu formulas: „Mūsu Kungs Jēzus Kristus sēdēja dārzā, tie trīs eņģeļi viņam kalpoja, tas pirmais Gabriēls ar Dieva roku, tas otrais Natanaēls ar asu stipu, tas trešais Miķelis, sien cieti“. Par *Miķeli* debesu grāmatas zina stāstīt, paplašinot Jāņa par. gr. 12, 7—9: „Un kaņš cēlās debesīs. Miķelis un viņa eņģelis kaņoja ar to pūķi un tas pūķis kaņoja un viņa eņģeļi, un raugi, Miķelis, tas pirmais no tiem pirmajiem lielkungiem nāks man par paligu, tad es to pūķi uzvarēšu... un neviens cits, kā viens D. t. T. + D. D. un D. sv. Gars un Miķels, tas pirmais lielkungs, kas man spēcīnās pret to pūķi. Tad nāc Miķeli, tu lielkungs, man par paligu to pūķi uzvarēt... un tas pūķis un viņa eņģeļi nespēja nenieka un viņu vieta vairs ne ir atrasta debesīs, un lielais pūķis ir izmests. Tā veca čūska, dēvēts tas velns un sātāns, kas visu pasauli ir pievilis, tas ir izmests un viņa eņģels ar viņu. Miķels, tas lielais lielkungs to sātānu uzvarējis un no debesīm nosviedis kā vienu apsmieklā liktu blēdi etc.“. Sal. par eņģeļa Miķeļa grāmatu no debesīm¹⁹. Atsevišķs, savdabīgs atstāstījums ir: „Mūsu Pestītāja māte gāja pa vienu zālānu lauku Jezozamanes dārzā un viņai bij rokā tas Dieva dēls. Ko saucis mūsu Kungs un Pestītājs Jēzus Kristus. Un viņus sastapa uz ceļa trīs zagļi. Un gribēja no viņas to Dieva bērnu laupīt. Un Jūdāsam pārdot. Viņa redzēdama, ka viņai slikti ir, viņa nolika to Dieva bērnu zemē un paceldama savas rokas uz debess, brēca ar skaņīgu halsi: „epata atveries!“ Dievs paklausīja viņas balsi, un tūdalip tā debess atvērta. Dievs sūtīja savu eņģeli Gabriēlu, lai tas iet no nelaimes izglābt, bet kad viņš redzēja, ka tas eņģelis viņa pavēli nepaklausīja, tad viņš sūtīja savu eņģeli Miķeli un Pēteri un uz tiem sacīja, lai tie no nelaimes izglābt. Tie nāca un uz tiem sacīja: „Jums būs stāvēt uz šo vietu, kā vienam iestādītam kokam iekš zemes. Jums nebūs ni kustēt no vietas. Jums būs visas zvaigznes apakš debess, visas smiltis uz tiem jūras krastiem, un visās lapās uz tiem kokiem. Tik tiešām jums nebūs kustēt ni pēdu no vietas. Tik drīz, kamēr es nākšu un iekš tā vārda Dieva tā Tēva jūs vaļā laidīšu“. Sal. „Marija pa dārzu cīerēt gāja un runāja ar to pirmo eņģeli Gabriēli:

Lai tu tā stāv pie manām mantām kā Pestītājs pie Jordanas upes, kad viņu kristīja“ (zagļu v.).

Zagļu vārdi rāda dažādus variantus un nestabilitāti eņģeļu vārdos, kas nāk no samaitātas tradīcijas, jo īsto eņģeļu vārdu šeit gandrīz nemaz vairs nav. Pilnīgāks eņģeļu saraksts ir laimes vārdos. „Svētais, svētais Jēzus no Nacaretas, tas ķēniņš to jūdu, izsūti sava tēva eņģelus, Gabriēli, Zāmuēli, Miķeli, Kakuēli, ak jūs debess prinči, sūti tos kalpus pie man, lai palīdz iekš tā vārda“; variantos ir Gabrielu, Zāmuēlu, Ehmēlu, Hahkul, Uriel, Hafiel, Rifil vai arī Gabriēli, Zāmuēli, Miķeli, Harkuēli, Urielu, Nafieli, Rafaēli. Pēdējais saraksts ir pilnīgs un pareizs ar 7 erceņģeļiem; citā formulā ir pilnīgi samaitātie vārdi Gabriel, Samuel, Mikkel, Sakuell, vull kasiell Baap, Raup Mael. Īsāki saraksti ir citur: „Griez trešdienas ritā priekš saules lēkšanas vienu lagzdas spieķi uz 4 griezieni. Pie pirmā grieziņa saki Miķeli, pie otra Gabriēli, pie trešā Rafaēli, pie ceturta Urieli. Pēc tam noslauki to lopu ar vienu vecu kreklu, liec to kreklu uz stajļa durvju sliegsni un sit ar nogriezto spieķi, tad tu trapīsi vainīgo raganu, un ja gribi, vari viņu pavisam nosist“ (lietuvēna v.). Tiesas un kungu vārdos ir paskaidrojumi, kad kuŗu no tiem piesaukt. „Kad ej pie tiesas, tad piesauc eņģeli Rafaēlu. Kad ar kādu ir dumpis, piesauc eņģeli lihdzētāju Gabriēlu un tam būs taisnība; kad ej uz kaŗu, tad piesauc, piemini lihdzētāju eņģeli Miķeli“. Par Miķēli sal. „Pehz ta wahrda Adonai tew bus staweht un tew no sawas weetas neiseet it ka winsch tew buhs stahweht us manu paweleschanu kad es runaju tad tas noteek un kad es pawelu tad tas tur staw un es esmu tas A un tas O Kas apseģeļeju tewi pehz sawa wahrda un kura leels Kungs Miķelis lai saista tewi tu Miķeli tu gars ta bus tew saistiht tam buht pehz ta Kunga wahrda tu nauda eekscha ta wahrda“ (sāpju v.); vēl plašāka ir šāda „Aprakstišana no sargātāju eņģeļiem: Kad eji pee teesas, tad peesauci Ra-faila. Kad pehrkons, uguns, zibens uguns spihdeschana, tad peesauci to eņģeli Awaida un welns ne peenāhcīhs. Kad cilweeks eeksch behdahm ir, tad pee sauci to eņģeli Afonasis. Kad augscham ceeles, tad peesauci Rahpaālu. Kad eesahci kahdu darbu jeb gribi ko mahcitees, tad pee sauci Reweila, muhsu swehta tehwa Nicilawa Aielhes ohtru lihdzetaja. Kad eji swehtā namā, tad peesauci sawu eņģeli par sargataju. Kad ar kahdu dumpis ir, tad peesauci lihdzetaju eņģeli Gabriēlu un tew taisnība buhs. Uz karu kad eji, tad peesauci lihdzetaju eņģeli Miķeli peesaukdams Deewu un viņa swehtos.“ Vēl citi aizrādījumi par eņģeļu piesaukšanu ir pērkona vārdos ar eņģeļiem Andra (var. Avida), Asanasi (Aponasis), Rafaēili (Bofali) u. c. „Kad pērkons zibina, tad piesauc eņģeli Andra, tad welns nepienācis klātu un kad esi iekš bēdām, tad piesauc eņģeli Asanasi, un kad augstam lielies,

Kad piesauc eņģeli Rafaeli, un ka gribi ko mācīties, tad piesauc eņģeli Raveili, mūsu Svētā Tēva Mikilova Onasa. Kad pie tiesas eji, tad piesauc Rafaela. Kad ar kādu dumpis ir, tad piesauc Gabriela un tev taisnība būs. Amen.“ „Kad pērkons, zibens, uguns spīdēšana, tad piesauc to eņģeli Avida un velns nepienācīs. Kad cilvēks iekš bēdām, tad piesauc to eņģeli Aponasis. Kad augšām cēlies, piesauc Bofali. Kad iesāc kādu darbu vai gribi ko mācīties, tad piesauc Roveila. Kad ej pie tiesas, tad piesauc Roveila. Kad ej svētā namā, tad piesauc savu eņģeli par sargu. Kad ar kādu ir dumpis, tad piesauc līdzēju eņģeli Gabrieli un taisnība būs tev. Uz karu kad ej, tad piesauc līdzētāju eņģeli Miķeli, piesaukdams Dievu un viņa svētus“. Sal. „Svētais, svētais, svētais Jēzus no Nacaretas, tas ķēniņš to jūdu, sūti man sava tēva eņģelus, Gabrieli, Zamueli; Miķeli, Harkueli, Urielu, Nafieli, Rafaeli. Ak jūs debess prinči, sūtāt pie manis tos kalpus, lai palīdz man iekš tā vārda etc. Amen“ (laimes v.). Kad no kāda kunga ko grib lūgt, runā papriekš, nekā tu pie viņa ej, šos vārdus: „Tas eņģels Uriel grib tagad ar savu mantu un valsti klāt stāvēt un izskaidrot iekš manām bēdām un tas lai notiek iekš vārda tā visu augstākā Radītāja, tā dzīvā Adonij, Eloim, Cebaot.“ Variantos Uriela vietā ir Mariels vai Etruels. Pret Antona guni piesauc „svāts gars, svāta Jumprava Marija, svāts ercengel Mikil un visi Diva svāti lai atet map par paleigu“; piesauc arī svētos eņģelus sargātājus un svēto Benediktu. Eņģelus izsauc Dieva vārdā: „Tas eņģels gribētu palīdzēt. Lai notiek caur augstāko vadītāju Adkai Adrai Elain Cebaot Amen“ (kunga v.). Atsevišķi vārdi ir laimes rikstes griešanai, piesaucot Natanaelu un Urielu (arī dzemdēšanas v.). Visai plašais teksts ir ņemts no lielajiem maģiskiem tekstiem. Tāpat pret lietuvēnu jāgriez trešdienas ritā priekš saules lagzdas spieķis uz 4 griezieniem. „Pie pirmā grieziņa saki Miķeli, pie otra Gabrieli, pie trešā Rafaeli, pie ceturtā Urieli“, lai varētu trāpīt vainīgo raganu. Lopu sargātājs ir „Svētais eņģelis“ Jorg, ko trīsreiz piemin arī lūgšanu šādi izbeidzot: „Mūsu Tēvs debesis. Jorg, Jorg, Jorg“ (piena, asins v.). Tas ir Jurgis, sal. arī liesas v. „Svētais Jurgis, svētā Marija, ņem zobenu, cērt vidū liesai pušu“. Ar Mariju kopā tas pieminēts arī pirts vārdos: „Miļo Māriņ, svēto Jurit, peries manā baznīcā“. Ar Juri saistās arī leģendas par mutes aizsīšanu vilkam un arī vilku sauc par Juri, gan arī par Jēkabu un Ansi.

Mariels ir kunga vārdos: „Kad tu pie viena kunga ej un gribi ko lūgt, tad runā papriekšu ne kā tu pie viņa ej, šos vārdus: Tas eņģelis Mariels gribētu man savu mantu un valsti izskaidrot, būtu man tagad iekš manām bēdām pastāvēt, un tas lai notiek caur visu augstāko vadītāju Adonai, Adonai Elohim Cebaot“.

Dažādi svētie.

Dažādi svētie. Sveto vārdi sastopami lūgšanās, piem.: „Ikš vuorda Diva tava, dāla, gora svāta Mūka posa kunga Jēza Krista, vuords *svāta Benedyka*, svāti engeli sorguotuoji paleidzit; nusauc slymuo cylvaka vuordu, porzakrista un tu vitu palej ai svietietū yudini“. Bet tie ir arī buřamos vārdos: „Lai pi to zora ni zori zoroj, ni lopas lopoļ, ni veji luka, ni rosa kreit. Lai nakreit Zuzonas boltaļā mīso tei vots. Sopia lai nūjit pa tysmu nakti pa celi. Ni es votes atjamoja, lai atjem pats Divs želigajs. Sv. Marija, Sv. Ontons patrons, vysi Diva svāti un Zuzonas misas un trainaidu kaulu un trainaidu dzeislu. Lai aizslādz ar trainaidu atslāgu, nunas uz jyuru molu, podlik zam bolta akmeņa. Lai tys akmens nazaceļ, lai tos molas naizkolst. Lai tei izdylst tei vots kai vacs meness, lai nūjit ar tysmu nakti pa celi. Myuž myužam. Amen“ (vāts v.). Sal. „Svētais Onton palidzi moņ to voņņu orstēt“ (plukuina v.). Dažreiz rakstiba ir samaitāta, kā „Jēzus no Naceretes, tu Jūdu ķēniņš, svēts Johanes, Tohares, Luhjos, Johnis, Bagacers pasargā no zibeņa, no pārkoņa briesmām iekš tā vārda etc. Amen Amen Amen“ (sargāšanās no pārkoņa). Plašākas ir viemiņi *Kipriana* leģendas. Latviešu buřamos vārdos no šī, citās zemēs vairāk pazīstamā, cikla²⁰ ir divas versijas, pirmā pret apburšanu: „Trīs falšas mēles ir tevi slēgušas, trīs svētas mēles ir tagad par tevīm runājušas, tas pirmais ir Dievs tas Tēvs, otrais Dievs tas Dēls, trešais Dievs tas svētais gars. Tie dos tevīm miesu un asini, prieku un veselību. Miesas un asinis ir pie dzemdēšanas zdušas un ir tev pāri kāpis. Viens virs, to saka Dievs un tas svētais Kiprians, ir tev pāri kāpusi viena sieva, to saka Dievs un Marija, iekš tevis ir samaitājies viens kalps, to saku es tevīm caur Dievu un debesi ir dzimis, viens Magd jeb dirn, to saka Dievs un tās debesu zvaigznes. Tās debesis ir virs, tā zeme apakš tavām kājām un tu esi tanī viducī. Es svētiju tevi pret tiem pārkāpējiem. Tāpēc ka mūsu Kungs Jēzus Kristus iekš savas grūtas ciešanas un miršanas pacietis, tur drebēja visi tie, kas tur pretim runāja, tiem pašiem Jūdiem Spat zļunca (vai arī „starp flucu“), kāpēc drebēja mūsu Kungs Jēzus Kristus, vai viņš bija tas pārkāpējs? Es neesmu Jūda. Tad viens cits nāks, kas par manu palīgu sūdzēsies un nesīs, tad gribu es no ciešanām atsacities. Iekš vārda.“ Otra versija ir: „3 dienas, uz cik dienām uzrunāts, vai 4 dienas vai 3 dienas 4, Folij Folij Folij 7. Trīs ļauni gari mani ir apstājuši un trīs svēti gari manīm palīdz, ir pats tas lielais Dievs tas Tēvs man palīdz, ir pārstāv tas vidējais Dievs, tas Dēls man palīdz, ir pārstāvētais tas mazais Dievs, tas svētais Gars man palīdz un tas svēts Ciprijans tā ticīgi; mūsu Kungs Jēzus Kristus tiem plašiem Jūdiem priekšā vest,

viņi sacīja viņam ir drudzis, tas nebija vis tas drudzis, tas bija tas tricētājs; viņš sacīja: ik viens, kas savu krustu uz sevīm nes, tas necīcīs“ (tiesas v.). Pieminēta arī *sv. Agata* uguns vārdos: „Kad aizdegas istaba, tad paņem svātās Agatas obrozu un iet apkārt ap degošo ēku pātarus vai att. lūgšanu skaitot.“ Tāpat pieminēta viņas benedīcija: „*Mentem sanctam spontaneam honorem Deo et patriae liberationem. Ignis a laesura protege nos Agatha pia*“ (uguns v.), ko saīsina ar vārdu pirmiem burtiem.

Citādi ir ar kalendara dienās plašāki pazīstamiem vārdiem. *Labrencis* ir pilnīgi tapis par uguns dienas patronu, kāpēc to piesauc kūlēji Labrenča dienā uz klāja stājoties: „Palidzi, Labrenci, Rījiņu kult, Cel augstu dūmiņus, Zemu dzirkstelīles“. Pirmo riju serot vienu sauju labības papriekš iemet rijas krāsnī, sakot: Še Labrenci, tava tiesa, Nepemi pats savu roku, tad pa kūlamo laiku rija neaizdegšoties; to pašu saka arī pirmo reizi pieguļā jānot un lupatiņu uz ugunsкура sadedzinot, lai pieguļā drānas nesadegtu.

Andreju piesauc Andreja vakarā meitas, skaitot: „Mīļais Andrej, atminies, Ko es šonakt vēlējos, Dod man redzēt mīļāko, Paša Dieva vēlēto“. To var skaitīt arī Mārtiņu vakarā, Mārtiņu pieminot Andreja vietā. To dara, zem gultas liekot ūdens trauciņu un pār to kociņus tiltam, pār ko mīļajam pāri nakt, ābolu ēdot u. c. Skaita Andreja vakarā arī: „Eima, eima svētais Andrejs, rād ko es par vīru dabūš“; „Ak Andrej mans, teic kāds būs mans brūtgāns, vai viņš ir jauns, vai viņš ir vecs, kāds tas no auguma, to teic“. Otrs paņēmiens ir miežus u. c. zem gultas sēt, runājot: „Es sēju rozītes iekš Jēzus Kristus vārdā, Lai redzu savu mīļāko iekš Paradīzes dārzā“; „Es sēju auzas iekš šo dārzu Jēzus vārdā, savu mīļo sagaidīt“; „Sēju sēklu Ābrāma dārzā, Jēzus vārdā, savu mīļo redzēt“; „Es sēju sēklu Ģezemanes dārzā, Jēzus Kristus vārdā“; „Andreja naktī sēju sēklu. Andreja vārdā vēlos redzēt savu mīļāko“; „Sēju miežu tā Kunga dārzā Andreja vārdā“; „Es sēju Andreja sēklu Andreja vārdā, lai es šonakt redzu savu mīļāko, kā tas plauj“; „Es sēju zirņus Andreja dārzā Marijas vārdā; kas mans mīļais, lai nāk plaut“; „Sēju miežus Dieva laukā, Andra laukā, pašā Andra vakarā. Kas to nāks plaut, tas būs mans īstais“; „Sēju, sēju sēkliņu uz Andreja dienīņu, uz mīļākā redzēšanu“; „Es sēju sēklas Ābrāma dārzā Dieva vārdā. Mans mīļākais lai mani tur gaida“; „Sēju, sēju; kas aties šos zirņus plaut, tas mani paņems“; „Andrejas! iekš tava vārda es sēju kaņepes! Andrejas! iekš tava vārda audzē man viņas, iekš šito nakti gribu redzēt savu nākotni“; „Tagad es sēju auzas, bet nezīnu, kas viņas plaus“; „Sēju es miežus svētā Andreja dārzā, es gribu redzēt, es gribu zināt savu mīļāko“; „Sēju miežus Ādama dārzā Andreja vārdā. Kas tos plaus, tas man būs“;

„Andreja vārdā es sēju miežus; dod man Ādama dārzā miļāko salikt“; „Andrej, Tavā dārzā sēju šo sēklu, Tavā dārzā gribu skatīt savu miļāko“; „Es sēju miežus Jēzus vārdā iekš Jāzepa dārza un vēlos šonakt redzēt savu miļāko“; „Es sēju savu sēklu Jēzus vārdā Marijas dārzā“; „Sēju sēklu iekš Ābrāma klēpja; kuņš ir mans miļākais, lai nāk pie manis sapnī“. Aicina arī izredzēto šurpu: „Andrejīp, saki, kas būs mans nākamais: ja ir puisis, lai jāj jāšus, ja ir atraitnis, lai brauc braukšus“. Tāpat arī Andreja vakarā pie galda sēdot jāskaita 3 reizes: „Dieva kalps Andrej, dod man vīru, zirgu, kas jāj, govīs un aitas kas dzen. Bet kam nav nekā, kam tik spieķis rokā, tas lai atstāj no manis²¹.“ Analogiski tas attiecināts uz *Mārtiņu*, kas Andrejam dublē dažos gadījumos; tā Mārtiņos lēc ārā no krekla priekš gulēt iešanas un saka: „Mārtiņ, esi goda vīrs, Katras greisirdības tīrs, Manim vīru pagādā, Ka es tieku aizgādā“. Mārtiņu vakarā skaita: „Es sēju šo sēklu Jēzus Kristus vārdā un ceru savu miļu tur debess dārzā sastapt“. Arī *Tenisa* vakars ir pieminēts: „Tanīsa dārzā sēju savu sēklu un Tanīsa vārdā tevi sagaidu“. Sal. par *Maņu*: „Ja meita grib redzēt, kāds būs viņai vīrs, tad Māņas dienas vakarā, gulēt ejot pie gultas jākaisa trīs sauļas linsēklu, skaitot: „Māņa, Māņa, miļā Māņa, Manim vīru parādi, Ja būs labs, tad pateikšos, Bet ja slikts, tad atriebšos“ — tad tanī naktī sapnī vīru redzēs. Ne tikai Andreja naktī ir šī miļākā skatīšana; to dara arī Ziemsvētku vakarā ar vārdiem: „Sēju sēklu Ābrāma dārzā Jēzus vārdā savu miļo redzēt“; „Kas atnāks pie manis pēc auzām, tas būs tas mans izredzētais“. Jaungada naktī skaita: „Sēju rudzus, sēju miežus, šonakt gribu redzēt savu brūtgānu“; „Sēju rozes krāšņas Jēzus Kristus vārdā Paradīzes dārzā. Kas grib mans miļais būt, Tas lai nāk šīs puķes plūkt“; „Es sēju auzas Ādama dārzā, Gribu redzēt savu miļāko. Kas nāks kopt, es iešu pļaut. Kas nāks kult, tas būs mans miļākais“; „Es sēju puķes iekš Jēzus Kristus vārda un redzu savu miļo iekš Paradīzes dārza“; „Es sēju šos graudus Ābrāma klēpī, dodī man šonakt miļāko redzēt“. Trejkungu dienas vakarā skaita: „Sēsīm auzas Ēdenes dārzā, kuņš mans miļais, lai nāk klāt“; parasti šeit piesauc *Trīs svētos ķēniņus* no austrumu zemēm: „Dievs Kungs, trīs kungi, dod man šonakt savu miļāko redzēt“; „Trīs svētie ķēniņi no Austrumu zemes, rādiēt šo naktī man manu miļāko no paša Diev' izredzēto“; „Jūs svētie trijkungi, parādiēt šo naktī, kuņš ir mans miļākais“; „Miļais trejkungu ķēniņ, dod man redzēt manu miļāko“; „Svētie Dieviņ Trijkungu Triju kungu vakarā. Dod Dieviņ šonakt savu redzēt“; „Trīs kungi no austrumiem, es jūs lūdzu, atvediet man šonakt brūtgānu vai braukšus, vai jāšus, vai kājām“; „Trīs gudrie vīri, dodat man vīru, zirgu kas jāj, govīs un aitas kas dzen. Bet kam nav nekā, kam tik spieķis rokā,

tas lai atstāj no manis“; „Sēju miežus Treikumdienas vakarā, Treikumdienā un Treikumdienas vārdā. Kas nāks pļaut, tas būs mans“. Ar Andreju dublējot pieminēts reiz arī *Pāvils*: „Svētais Pāvīl apustuli, Klausī manu lūgumiņu, Lai es nakti sapnī redzu Savu mūža izlemto“; tas skaitāms Jaungada naktī, bet Andreja naktī: „Svētais Andri, apustuli, Klausī manu lūgšanu. Rādi manim nākotni Paša Dieva vēlēto“. Pieminēts arī svētais *Silvestrs*: „Svēto Silvestr' atminies, Ko es šonakt vēlējos. Dod man redzēt miļāko Paša Dieva vēlēto.“

Mikēlis pasargā no ļauniem gariem; dažādos vārdos nosauc kaites, piem.: „Cīta saimniece ņem zaļu pilādža nūju, uzgriež uz tās deviņus krustus un noliek kūti zem sliegšņa, sakot: Indriķ, Indriķ, nenāc iekšā, man ir dzelzs sēta, tērauda mieti un vara rikstes. Tāpat darijuši, kad Mikēļa dienā lopus mājā dzinuši“; arī „Mēra Indriķi, nenāc manās mājās, man ir divi melni suņi, tie tevi ēdis, tie tevi plēsis, tie tavus kauliņus skrubinās“. Sal. čūsku Grietu, Ievu, vilku Juri u. tml. Mikēļa (Mikāļa) vakarā jāspēr sētmalā slota, ja grib, lai kāds tanī gadā neapprecējas un jārunā „Mikēliša vakarā Slotu sviedu sētmalā, Lai satrūda tautu dēli, Tā kā slota sētmalā“; „Mikēļvakaros pēra ar pilādžu rungām zirgus, uzsita peņot arī lietuvēna krustus, lai lietuvēns neļāj, skaitīt no 1 līdz 9 un atpakaļ no 9 līdz 1.“

Lopu patronos ir *Tenis* cūkām; sal. „Tenis lēca, Tenis dēja Cūk-kūtiņas pakaļā, Cik pēdiņu ap kūtiņu, Tik cūciņu kūtiņā“ (cūku v.); „Ak tu cūku tenisiņ, Tavu skaistu sivēniņ, Pati cūka zābakos, Sivēniņi kurpītēs“; „Ak tu cūku Tenisic, Tev ir raibi sivēniņi“; „Paldies cūku tenisam Par tiem raibiem sivēniem, Astonpadsmit lielu cūku, Simtīts mazu sivēniņu“ (cūku v.); „Ak tu cūku Tenisit, Tavus raibus sivēniņus. Ja mēs gaļu ēdisim, Tad mēs raibus dabūsam“; „Ak tu rūpigais cūku Tenisit, vaislini manas cūciņas“. Raksturīga ir Teņa dzišanās: „Tuņu vakarā cūkas galva bija jāvāra. To saimnieks paslepen ar ūdens spaini bija uz istabu uznesis; pēc kāpa augšā ar pātagu to Tunī zemē dzīt, apakšā vajadzēja ganiem un meitām to Tunī sagaidīt. Saimnieks sauc: „Uš! uš! Tunī zemē gaidiet, gaidiet! Viņš jau skrien.“ Gani un meitas maisus izplatījuši gaida, — uz reiz blakst ūdens uz galvu un pakaļ tam Tunis. Kad gani labi aplieti un Tunis maisā iekrit, tad tai gadā cūkas labi izdodas, bet kad gani sausi paliek, un Tunis zemē nokrit, tad cūkas sprāgstot“ (Mājas V. 1876., 15). Patronu saraksts ir „Zirgu Ūziņš, Govu Māršaviņa, Kazu Barbiņa, Cūku Teniss, Aitu Annite, Teļu Urbans, Sargat manus kustomiņus No sergām no vilkiem“; sal. „Zirgu Ūsiņš, govju Mārja, Aitu Annīņa, cūku Teniss, kazu Katrīna, — Tie kustoņu gādniciņi“, tāpat arī plašākā lūgšanā: „Ak tu stiprais zirgu ūziņ, spēcīni manus zirdziņus. Ak tu miļā govu māriņa, sargi, glabā manas gotiņas. Ak tu bagātā aitu

Annīte, svēti manas aitiņas. Ak tu žīglā kazu Bārbele, uzturi manas kazpiņas. Ak tu rūpigais cūku Tenisit, vaislini manas cūciņas. Ak jūs visi miļi sargātāji. glabātāji, sargājat, glabājat manus lopiņus pa garām, tumšām naksniņām tik ziemā, kā vasarā, tā dienā, kā naksniņā". Aitu Annīte atsevišķi minēta: „Aitu Annīte, Lai tevi sargā No kaju laušanas, No acu duršanas, No vilka plēšanas, No apkārt griešanās". Sal. „Suns Cencers, kaza Madaļa; pa durvim iekāpa, pa logu izkāpa" (vāšu v.). Atsevišķi vēl jāpiemin *septiņi gulētāji*: „Ja saslimst septiņu gulētāju dienā, tad vajagot 7 reizes sist pa sāpošo vietu un sacīt: slimība, paliec gulot kā septiņi gulētāji". Sal. „No tiem 7 gulētājiem, kam melnas (u. c.) drēbes, lai ceļas tūlīn augšā" (vīveļu v.); no krieviem ņemts: „Sait divpadsmit broļi, lai nav zūbu sāpes, leidz pasaula golom. Ķījevā ir bazneica ar divpadsmit Diva goldim. Sēž ķēniņš uz okmeņa oltora un gaida zūbu sāpes uz lauleibom. Ai tu ti zūbu sope, tī tev vita. Amen" (zobu v.).

Apustuļi.

No Jēzus mācekļiem un apustuļiem visvairāk pieminēts *Pēteris*. Pieminēts viņš vēl kā Simanis, kas Pēterja vārdu dabūjis. „Es tagad izeju caur Dieva vārdu, caur Dieva spēku, caur Kristus asini priekš maniem ienaidniekiem labs. Kas stiprāks ir kā šie vārdi, tas šodien lai nāk un mani ķer un aiztiek; tas dabūs sev no Simaņa kristību un uzvārdu par labu" (laimes v.). Zvejnieki piemin Pēterja lomu (Luk. 5, 6); sal., kad zivis kožas: „Mūsu Kungs Jēzus Kristus saka: Uzmetiet tiklu pa kreiso roku. Amen. Tā arī es pec tās mūsu Kunga Jēzus Kristus pavēles izmetu savu tiklu pa kreiso roku"; „Iekš tā Kunga vārda es metu savu tiklu jeb arī maksķeri kā Pēteris iekš tā Kunga vārda"; velkot lomu laukā, jāpiesauc Dievs un jāsaka: „Miļlais Dievs, dāvini man Pēterja lomu". Ir leģenda par Pēterja zobu sāpēm: „Pēteris stāvēja apakš ozola krūma. Tad prasīja mūsu miļlais Kungs Jēzus Kristus uz Pēteri: „Kāpēc esi tu tik bēdīgs". Pēteris atbildēja: „Kāpēc es nebūšu būt bēdīgs? Tie zobi grib man iekš muti sāpēt". Tad sacīja mūsu Kungs Jēzus Kristus uz Pēteri: „Pieej pie tā diķa un ņem ūdeni iekšā un skalo turpat atpakaļ" (zobu sāpēm)²³. Uzmodināšana no miroņiem (Luk. 8, 44. s.) attēlota šādi: „Mūsu Kungs Jēzus Kristus gāja pa ceļu ar saviem mācekļiem un tā sieva sauca: Kungs, paklausī, un Pēteris aizkāre pie viņa drēbju vilēm; viņš atgriezās un sacīja: tiem bērniem ne ir brīv to maizi no tā Kunga galda to maizi suņiem mest; tā viņa lūdza un sacīja: Kungs, visiem no tām druskām, kas no tā Kunga galda nokrit; viņš sacīja uz to sievu: ak sieva, tava gudriba ir liela, lai tava meita šīnī stundā taptu vesela. Amen Amen Amen".

Līdzās šim atskaņām no Sv. Rakstiem ir arī citi motīvi: „Balta ola jūrā guļ, vara svārpsts apakšā; nāk trīs svētas jumpravas, liepas slotas rokā; nāk Jēzus, Pēters, sagriež to nelaimi, izslauka tās trīs svētās jumpravas, izslauka no cilvēka miesām“ (trumu v.). Ar Kristu kopā Pēteris minēts arī čūsku vārdos: „Kristus un Pēteris gāja caur zaļām ganībām, satika, tur viena čūska gulēja. Tas Dieva svētais eņģelis runāja, Marijas māte zvērēja, kamēr ģifts izgāja“; „Viņa var būt kāda būdama, Juris, Pēteris, Jēzus mācekļi ar Jēzu gāja par pasauli un ņēma uguni rokā, tā viņam nedega un izdzisa, tā vajaga tavai rozei, Pēter, pazust kā rasai no zāles, iekš tā vārda Dieva tā Tēva, Dieva tā dēla un Dieva tā svēta gara Amen + + + Amen“ (rozes v.). Lopu vārdos ir Pētera atsvabināšana no cietuma (Ap. d. 12, 8).

Pēteris ir parasti pieminēts kopā ar Jāni notikumu aprakstos; pamatā pa daļai ir Ap. d. 3, 1—6 par kropļa dziedināšanu dievnamā: „Pēteris un Jānis gāja kopā uz to namu, kur laudis bija pulcējušies Dievu lūgt. Tajā lūgšanas stundā, kas bija tā devītā, un viens vīrs no savas mātes miesas tizlis būdams pie Dieva nama durvīm gulēja, kā nolikts bija. Tad Pēteris un Jānis uz to skatījās un sacīja: „Skaties uz mums, kas man ir, to es tev domu. Jēzus Kristus no Nacaretēs vārdā celies un staigā iekš vārda Dieva tā Tēva, Dieva tā Dēla un Svētā Gara Āmen“ (sāpes v.). Turpat 1—8. p. ir zobu, lauzuma v., bet 6. p. (Zelta un sudraba man nav ko dot etc.) lauzuma, ūdens apvārdošanai, iekšā dzeršanai; kā atsevišķs komplekss figurē arī 3, 6. Tieši ar to sakarā ir arī 40 g. gulējušā dziedināšana Nacaretē: „Lai manas rokas ir tādas kā Jāņa un Pētera iekš Dieva tā Tēva etc., kad Jānis un Pēteris nogāja iekš Nacaretēs, tur atrada vienu vīru, kas gulēja 40 gadus slimš, tad runāja Jānis un Pēteris uz to vīru: „Ko guli tu šē kā smirdoša maita, celies un staigā iekš tā Kunga Jēzus vārda, lai manas rokas tevi ceļ iekš tā vārda Dieva tā Tēva etc.“ (mātes, spiedeja, pakrūts, plaucēšanas v.). Komplicētāks ir apraksts, kur Jāņa un Pētera vārds saistīts ar Lācaru, kur pieminēts arī Mozus un Marija. „Jūras viņi piepeši top nomaitāti, mēri, trumi, bada laiki var daudz kaites padarīt. Pēteris un Jānis sauc: „Nāc, Lācarus, darīsim tevi veselu“, un svētais Mozus sauc: „Steidzaties, ka jūs topat veseli un paliksiet veseli un būsiet veseli“. Un tai svētai Marijai dzima viens bērns bez pampšanas, bez trumiem un bez duršanas. Kur būs sāpēm un tām vainām palikt? melnā jūrā uz vienu akmeni; tur nāca viena zivs ar dzelzs zobiem, un tā tās sakodis un saēdis un nesis plibronas (?) jūras. Apakš tā plibrona akmeņa, tur būs tām sāpēm un vainām palikt“ (rožu v.). Jāni un Pēteri piesauc arī kaulu lūzumam: „Vīrs krita, kauls lūza. Svēts Jāni, Pēteri, nāc iekš Jēzus

Kristus vārda, spaidi to kaulu kopā, lai spiežas kauls pret kaulu, miesas pret miesu, lūzums pret lūzumu, acis pret aci, zobs pret zobu, roka pret roku, kāja pret kāju, dzīsla pret dzīslu“ (lūzuma v.). Sal. šim uzskaitījumam Moz. 3, 24, 20, Moz. 2, 21, 24—25, Mat. 5, 38, bet plašāku motivējumu Moz. 3, 24, 17—20. Ja kas sadurts, piesauc: „Sv. Jānis, sv. Pēters, ņem savu aso zobenu, cērt tās sāpes, pušumu, griezumumu, plīsumu“; visādām slimībām: „cērt pušam to vainu“; pie kaulu sāpēm formula deģenerējas: „Svēts Pēteris, svēts Pāvils, svēta Marija, ņem to zobenu, ej uz tā platā ceļa un cērt to (kaulu sāpe) krustiem pušu“. Tāpat arī pret bailēm: „Sv. Jānis, sv. Mozus, sv. Pēteris, ņem savu spožo zobenu un dzen bailes nost pie malas“. Sal. „Trīs svēti Pēteri, ņemat to tērauda zobenu, sitat to kaulu. Trīs svēti Jāņi, tad ņemat to tērauda zobenu, sitat to kaulu. Kauls jūti, kauls jūti!“ (lūzuma v.). Tāpat „Jānis un Pēteris, saslēdz jaunām raganām rokas un aizslēdz raganām acis, lai neredz tā kristītā cilvēka lopiņus“ (raganu, piena v.). Pievienots arī sv. Pāvils formulā „Svēts Jānis, svēts Pēteris, svēts Pāvils, svēta Kristīga baznīca, tev cirvis, tev naži, tev zobens, tev par visām lietām, cērt visas jūdzes pušu gabal gabalos; kas dzīvs, tas miris, un miris 9 reiz Amen“ (vīveļu v.); formulā „Septiņreiz vārdzināts es nodzenu visus nešķistus lāstus etc.“ (sk. eņģeļi) līdzās Pāvilam pieminēts arī Pēteris; mīlestības vārdos Pēteris un Andrejs pieminēts kā sv. apustuļi, kas pieved paša Dieva vēlētu vīru Andreja nakti. Sal. arī: „Pēteris, Andrejs, Jēkabs, tie tie tēvi, Anna, Māra, Katrine, tās tās mātes. Lodājat pa siekstām un paparziem un nepieduraties ne pie lopiem, ne pie cilvēkiem“ (čūsku v.).

Pēteri piesauc arī vienu pašu, sev. vilka vārdos: „Sv. Pēter, sv. Pēter, sv. Pēter, nošķir, nogriez, nošķir visu jaunu no man. Tā roka nolick, tā lai atrod“. Pamatojoties uz Mat. 16, 19, kur Pēterim top dota vara siet un atraisīt (sal. „Vienu piektdienu notika, ka tas Kungs bij' uz lauka, un viņam bija kule ne ar naudu, bet piecas vātis. Pasargā, Dievs, mūs no vilka un suņa. Viņš dod Pēterim atslēgu, ka tas var aizslēgt vilkam un suņam muti“ — vilku v.), ar Pēterja atslēgām var slēgt mutes arī zvēriem: „Iekš Pēterja vārda es jums, meža zvēriem, slēdzu ar valstības atslēgām jūsu mutes ciet“ (zvēru v.); sal.: „Tu meža vilks, tu meža zvērs, es aizlaidu tavu muti un aizzēģeļu un aizslēdzu ar Pēterja atslēgām. Kā melnais kaķis uz krāsns guļ, tā tev būs mierā palikt“ (vilku v.); „Es saku tev, vilks, turi savu muti, lai viņa top tik cieti aizslēgta kā Sankt Petrus atslēga“ (vilku v.); „Es aizslēdzu tam meža suņam viņa kājas, zarnas, viņa rīkli“; „Traks suns skrien muti atvēris, rīkli atplētis un mēli izkāris. Ko tas satiek, to tas plēš. Dieva eņģelis stāv trejdeviņām atslēgām, tas saslēdz viņa muti, tas saslēdz visas vātis“ (traka suņa v.); „Svēta Pē-

tera atslēga aizslēdz visus burvjus, skauģus un raganas, visu ļauna darītājus un vēlētājus“ (ļauņuma, rožu v.). Šis Pēterja atslēgas ir ari tas, kas vilkiem muti aizslēdz. „Meža suns, lai slēgta tava rikle un mute kā Pēterja atslēga“; „Tu meža suns, tavas žaunas un mute un tavs aiztaisīts deguns lai stāv iekš tā svētā Pēterja atslēgām“; pavasari apstaigā lopus, kad tos pirmo reizi ārā dzen, 3 reizes ar krusta atslēgu pret sauli un teic: „Tu vilks, ar taviem ilkšiem esi tu saslēgts ar svētā Pēterja atslēgām“ (vilku v.). Sal. „Dieva Jērs gāja uz nāves kalnu, viņu pavadīja 3 sv. eņģeļi. Viņu pasargāja viņa piecas svētas vātis. Tā pasargā mani Kungs no suņa un vilka zobiem. Pēteri, aizslēdzi tā suņa un vilka rikli iekš tā vārda tā krustā sistā Jēra Amen. N Saga Maga Baga + Saga Maga Baga + Saga Maga Baga“. Tāpat „Tu meža suns, tavas žaunas un mute un tavs aiztaisīts deguns lai stāv iekš svētā Pēterja atslēgām. Tu vilks, es saku tev, tev nav tik daļas no šiem lopiem kā Jūdāsam no tā koka tā svētā krusta“ (vilku v.).

Beidzot Pēteris ir neatvietojams *zagļu siešanā*. Kad Marija ar bērniņu iet un redz 3 zagļus (sk. Jēzus dzimšana), tā sauc: „Pēteri, sien“, un Pēteris atbild: „Es esmu sējis ar ķēdēm un ar Dieva rokām. Tev būs stāvēt etc.“. Aitioloģisks izskaidrojums ir Kristus novelējumā: „Tas Kungs Jēzus Kristus sacīja uz saviem mācekļiem: Pēteri, ņem no manim to varu, visu to tu siesi, lai būtu jauns jeb vecs, tam būs še sietam tapt ar tām saitēm, kas tā dzīvā Dieva rokā. Visi zagļi, lai būtu vīrs jeb sieva, kuŗš no manām lietām grib ko ņemt, lai būtu jauns jeb vecs, tad paturi viņu Dieva spēkā, lai būtu vīrs jeb sieva, tad pavēlu es viņiem ne tālāk iet, kā trīs soļi, tad viņi stāsies un tālāk kāju nespers te te biežais elipanti, ka + viņus saturēs, viņu rokas tiek valdītas, viņu saprašana laupīta, ka viņš palick kroplis, kamēr viņš izskaitis visus akmeņus, kas iekš zemes ir, visas zvaigznes, kas pie debess, visas lietus pilītes, visu sniegu snigšanu, visas lapas, saknītes, cik tālu vien viņš var redzēt. Viņa locekļiem būs mēmiem būt, ka viņš no šejienes nevar pakļūt, kājām būs iekš zemes bradāt, un iekš savām domām būs viņam sikt, tā es pavēlu iekš tā vārda etc. Amen.“ *Secinājums* turpretim ir: „Kā roka likusi, tā lai ņem. Svētais Pēteris lai nogriež visus zagļus, kas šo mantu grib nozagt, lai šis arklis, cirvis, zirgs stāv iekš tā vārda etc. Amen“, vai: „Kura roka likusi, tā pati lai ņem. Svētais Pēteris, tev ir atslēgas, noslēdzi visus zagļus. Kuŗš roku liek pie svešām mantām, tas lai paliek guļot kā bluķis, stāvot kā stabs, kamēr saskaitītas visas zvaigznes pie debesīm, un visas smiltis, kas ir jūrmalā, un visi lietus pilieni, kas no debesīm krīt. Tas lai nekustas ne soļa pa labi un pa kreisi. Amen“. Slēgšanu izdara arī pie dzērājiem, lai lielie dzērāji un kāršu spēlmaņi vairs nežūpotu. Ja grib kāds savu rādnieku vai pazīstamu atstādināt no dzeršanas

un kroga plītēšanas un kāršu spēles, tad vajaga nopirkt jaunu atslēgu, vislabāki sprādzes atslēgu un tad sprādzes iekšēja mehānismā ieliet dažus pilienus no tām izdzertām glāzēm, kuņas izdzēris tas žūpa, kuņu grib no dzeršanas atburt, bet kuņas vēl dažs piliens no reibinošā dzeriena palicis un tad pašu atslēgu vajaga aizslēgt, sakot šādus vārdus: „Tu žūpa un izvirtuli, lai arī tevīm uz visu māžu ir izslēgtas krogus durvis un špabu pudeles kā šī sprādze“. Tad atslēgas sprādze jānoglābā tadā vietā, no kuņas to nedabū vairs nekad ārā un tai uz laikiem jāpazūd. Tad pēc šādiem darbiem žūpa ar laiku sāks laboties un beidzot galīgi atmetīs dzeršanu un kāršu spēlēšanu, (dzērājiem). Beidzot tārpu vārdos „Pēteris un Jēzus brauca uz tirumu un aņ četras vāgas ar 3 tārpiem: tas viens balts, tas otrs melns, tas trešais sarkans. Tie visi tārpi nost miruši.“

Kā dziedinātājs pieminēts *Jānis* rožu un branta vārdos: „Jānis gāja pa ceļu, Jēzus Kristus runāja un sacīja: „Dievs, svēti šo brantu“. Par *Pāvilu* pamatā ir Apust. d. 19, 11---13: Un Dievs lielus darbus darīja caur Pāvila rokām etc. (sāpju v.). Īsts juceklis ir LFK 530, 20 no Tilžas, kas sākas ar Mark. 16, 17 un tālāk min brīnumus un Pāvila dziedināšanas: „Bet šīs zīmes tiem pakal ies. --- Manā vārdā tie velna apsēstie runās dažādas nesaprotamas valodas un darīs dažādas vājuma zīmes. Un tie septiņdesmit apgriežas ar prieku saukdami: „Kungs, ir tie velni mums padodas tavā vārdā un aridzan nāci uz Jeruzalemi. No tām pilsētām, kas tur apkārt ļaužu pulkus nesdami. Neveselus un no nešķīstiem gariem apsēstus kā visi tapa veseli darīti, jo no daudziem, kam nešķīsti gari bija, izgāja brēkdami ar skanīgu balsi un daudz melmensērdzīgu un tizlu palika veseli un tapa dziedināti. Un to viņš darīja daudz dienu. Bet Pāvils, kur satika kādu cilvēku, tūlīt viņš to dziedināja, pavēlēdams tam velnam un nešķīstam garam no tā cilvēka iziet. Velna apsēstie tanī pat stundā tapa no tā svētā gara šķīstīti un piepildīti. Viņi iesāka runāt ar citām mēlēm, itin kā tiem tas Gars deva izrunāt, jo tie dzirdēja svešas valodas runājam un sapratās. Tie teica Dievu Kungu Jēzu Kristu. Tad tiem nāca Svētais Gars un viņi sludināja praviešu mācības. Pērkons, Jods lai saspej visus ļaunos un nešķīstos garus. Kas labus ceļus staigā iekš tā vārda Dieva tā Tēva, Dieva tā Dēla un Dieva tā Svētā Gara. Amen + + + Amen + + + Amen + + +“. Formulā „septiņreiz vārdzināts“ līdzās Jēzus eņģeļiem (sk.) minēts arī Pāvils, dažreiz kopā ar Pēteri, ar trīsdesmiem kokiem vai koklēm. Apust. d. 28, 3—5 par odzi, ko Pāvils nokrata ugunī, ir čūsku vārdos, kur ir arī šāds atstāstījums un pārveidojums: „Svētais Pāvils gāja caur sārtu. No tā izšāvās čūska un aptinās Pāvilam ap roku. Viņš ņēma un nolauza čūskas ģiftīgo dzelonu. Kungs, dodī, ka arī šīs čūskas kodiens nebūtu ļauns nedz bis-

tams.“ Pieminēti arī Apust. d. 28, 8 par Publīja tēva dziedināšanu. *Jēkabs* pieminēts pavisam reti: „Saķēdē ar deviņām Jēkaba ķēdēm un saslēdz šo slimību ar deviņām svētā Pēterā atslēgām“ (kritamā kaite).

No Jaunās Derības vēl pieminēts disputs ar jūdiem dievnamā (Luk. 2, 46): „Kad Jēzus strīdējās ar tiem jūdiem, tad Marija sacīja: „Noņem viņiem no galvas to spēku“. Jēzus atbildēja: „Es negribu, lai paliek“ (čūsku v.). Pieminēti jūdi, kas Jēzu Kristu krustā situši, Jeruzaleme, Betlēme, Nacarete, debesbraukšana (rožu v.), Jordana. Notikumi no Jēzus dzīves pieminēti jau iepriekšējās nodaļās, jo sev. par Kristu un Mariju. No personām vēl minams *Jūdass*, kas pakāries un pārplisis, kam nav daļas gar sv. krustu, *Marta*, ko dublē ieroču vārdos ar Mariju-jaunavu, *Cakejs*, ko Jēzus ved uz Ābrāma tirumu (tārpu vārdi). *Betzedas* diķis (Jāņ. 5, 2) — ir vārdos maziem bērniem; *melmeņu sērdzīgā* dziedināšana sāpju vārdos, *Lācarus* uzmodināšana: „Uz tā vārda Jordanas upe nostājās, uz tā vārda Lācarus no kapa izcēlās, uz tā vārda slimība no cilvēka atiet. Amen 9 reiz“ (visādām kaitēm). Visai bieži pieminēta zvanišana baznīcās un evaņģeliju nolasīšana (rožu v.). Citēts viss Debesbraukšanas dienas evaņģelijs Mark. 16, 14—20; sakramenti un dziesmas ir vēja bultij: Met krustu priekšā un skaiti: „Mūsu Tēvs debesīs, Kad es tev iepriecināšu, Tauta mana, mīļākā jaukumus sakrāšu, Būšu tev kā kāda rasiņa, It kā kāda padebess, Kas siltu lietu nes, Caur ko spirdzinājos, Ka tai sēklai labi klājas. Glāb' man pēc žēlastības Ar saim' un bērniņiem No tā velna viltības Un no viņa pestiejiem, Burviem un ļaunām raganām, Kas var lopiem, cilvēkiem, Kad tu gribi, ļaut gan skādēt, Tos nomaitāt un nolādēt.“ Citā vietā mūsu Kungs Jēzus Kristus sacīja uz saviem mācekļiem: „Eita pa visu pasauli un darait par mācekļiem visus ļaudis kristidami tos iekš tā Dieva tā Tēva + Dieva tā Dēla + Dieva tā cienīga Svētā Gara + Amen. Tad kristīju tevi uz tā vārda Dieva tā Tēva tā Dēla un tā Svētā Gara + + + Amen. Tad salaulāju tevi uz tā vārda Dieva tā Tēva + Dieva tā cienīgā Svētā Gara + Amen. Es ticu uz to Svēto Garu, vienu svēto kristītu draudzi, to biedribu, to svētu piedošanu, to grēku augšam celšanu tās miesas un vienu mūžīgu dzīvošanu. Amen.“ Vēl pirmais un otrais ticības loceklis jāskaita: „Mans Dievs un Tēvs + apsvēti mani. Ak Jēzus, dod man aridzan, ko pelnījis. Manis labā Dievs + Tēvs + Svētais Gars + apgaismo tu par manīru tavu vaidziņu un manu dvēseli glabā. To vien es lūdžos dāvināt. Tas Dieva miers man dzīvo klāt. Amen. „Un kad pie tā lopa iet, tad jāskaita trešo reiz Tēva reizi + „Mūsu Tēvs debesīs“ un trīs krustus jāmet ir pie sevis. Tad ienaidnieki neko nespēs darīt. Tos ar Dieva palīdzību varēs preti stādīt. Viņu plinte neko nespēs darīt. — No Jau-

nās Deribas ir arī tieši citāti: čūskām ir Mark. 16, 17—18 (arī ļaunumam), Luk. 10, 19; Apust. d. 28, 58; Jāņa par. gr. 22, 13. Pret skaudīgām acīm ir Mark. 14, 18—20, bērniem pret švammu mutē Mat. 15, 26—28, kad iet uz jaunu vietu Luk. 11, 1—2; lopiem Mat. 13, 4; citēts Mat. 26, 39; 7, 7; klāt turēšanai ir Mat. 12, 40; kritamai kaitei Mat. 26, 39; nešļavām Luk. 22, 19—20 (sv. ēdiena sakraments); rozei Jāņa par. gr. 1, 17; tārpiem Luk. 10, 19. Citāti ir no kalna sprediķa (Mat. 5—8—9), par muitnieku un grēcinieku (Luk. 18, 13) — arī lopu v.; vārdi pie krusta: „Tēvs, ja tu gribi, tad ņem šo bīķeri no manis. Ne mans prāts, bet tavs. Tāpēc es to Kungu trīs reiz esmu lūdzis, ka tā no viņa atstātu. Un viņš uz mani sacīja: ‘Tev pietiek mana žēlastība, jo mans spēks iekš visiem kauliem parādās’. 1 reiz Amen norunāt” (apstiprināšanas vārdi). Vārdi Pēterim, ka tas Jēzu nodos (Mat. 26, 75). Apust. d. 2, 11—13, Jāņa par. gr. 14, 29—31 — dūrēja v. Arī Jāņa 6, 54, 56 (?). Priekš daudzām slimībām Jāņa par. gr. 1, 8—18. Pret vēja lodi Ebr. 4, 12—13, bet pret nešļavām 9, 12—13, pret kaulu lūzumu Rom. 11, 33—36, arī 3, 12; nolādēt var ar 1. Kor. 16, 22. Kristus vārdi pie krusta (Tēvs, ja tu gribi, ņem šo bīķeri no manis) ir runāšanai uz taukiem vai sāli.

Vecā Deriba.

Ists buņamo vārdu neizslikstošs avots ir Dāvida dziesmas.

118. dz. (Pateiciet tam Kungam, jo viņš ir labs, un viņa žēlastība paliek mūžīgi etc.) ar 1—14 un 25—29 p. u. c. variācijās ir jo sevišķi utīm; 10—12 un turpm. pantīņi (Visi pagāni metas apkārt mani) bez tam ir derīgi arī lopiem; p. 10—12 ir arī čūsku, uguns vārdiem, pēdējiem arī 1—14 un 25—29 p.

109. Dāv. dz. trīs reiz visu notā] runā uz ūdens un sāli hērt iekšā un dot tam, kam ļaunums (skaugu v.). Visa tā jālasa arī pret nešļavām, pievienojot Jerem. 51, 63—64. Ar to vainīgo arī nolād, nododot Dieva ziņā, Dieva tiesai, lai Dievs to tiesā. „Un šie Dāvida dziesmas vārdi ir arīdzan labi savu ienaidnieku nolādēt un ar nolādēšanu var arī katru cilvēku nelaimīgu pataisīt līdz miršanai un jācieš lielas mokas. Tas ir izdarams, ja tavs ienaidnieks, ienaidnieka vārds patrids, reizi jāuzraksta uz akmens un saki: ‘Zvēru pie debess, pie Saules, pie Zvaigznes, pie Mēneša, pie Zemes, pie akmiņa, pie koka, pie zālītes un visām miesām zvērēju, visai dvasas dabai, ka tu esi mans mūžīgs pieminama’. Viņa vārda ar raksti atkal trīs reizes tāpat uz šo akmens galdu ar noskumuši sirdi un nesi upes malā svētdienu pulksten 12-tos pusdienā un ar ikkatrā dienā un tūda] lasi to Dāvida dziesmu 109. no 1. peršas līdz 21. peršai, un katrai peršai teic Amen galā;

tad izskaiti to Jeremias grāmatu 5. nodaļu 63., 64. peršu, sviedi akmeni upē un saki tos Jeremias vārdus no sirds ar vienu stāv kā ūdens mārkā un no visām radītām lietām bailes, kā vārds ir trīs reizi uzrakstīts uz akmini un stāv ģimis viņam aizvien priekš acīm.“

58. D. dz. 7—9. p. (Ak Dievs, salauzi viņu zobus viņu mutē) ir čūskām, maziem bērniem, zobu sāpēm. 59. D. dz., 2—4 p. ir pret ļauniem aprunātājiem, tiesu un čūsku v. Raksturīgas ir kombinācijas, kā D. dz. 140, 2—4, ar 5, 10 un Rom. 3, 13 palīdzībai pret zināmiem un nezināmiem ienaidniekiem; lopu v., utim un liesai ir D. dz. 57, 58, 59, 118, 139, 140, 75, 40. Tiesas vārdi ir D. dz. 35, 1—11; rožu v. D. dz. 3, 8—9; 7, 1, 2, 9; 30, 11; 31, 2—4; 25; 43, 1; 57, 7—9; 59, 25—7, 10, 14; 62, 12; 70, 2—3; 71, 2—6, 15—16; 77, 23; 86, 3, 6—7; 118, 2—12; 140, 5—7; 143. Ļaunuma v. — D. dz. 70, 2; 40, 14—15; 70, 4—6; Citi kombinējumi: pret burvjiem, kas rudzus sējuši mežglos: Sīraka gudr. gr. 22, 14; D. dz. 46, 2—3; 56, 4—5; Ezaj. 41, 10—11; D. dz. 121, 3; 84, 6; 128, 1—2; Zalam. s. v. 10, 29—30; 1. Laika gr. 18, 27. Mat. ev. 6, 25—34; 10, 29—31; 5, 43, 45; Rom. 12, 17—21. Tāpat lūzuma vārdiem ir kombinējums: D. dz. 119, 73; Ijab. 10, 9; 33, 6; D. dz. 103, 14; Ijab. 10, 10—11; Eceķ. 37, 6, 5; Ijab. 10, 12. Tāpat vēl jāpiemin D. dz. 36, 6—8 vēja bultai, 55 — kad kāds cilvēks ļaunu dara, 70, 2 arī 1—6 — lai nevar noburt, 90, 1—2; 4—11 vēja bultai, 119 — pret zilo vainu cūkām, 120 — kad priekš tiesas jāiet, 121 — pret augoņiem, 30, 10 — asins v., 91, 1—16 — ļaunumam, vēja bultai, 35, 1—6 — tiesas v., pret ienaidniekiem, 22, 7—8, 15—16 — tārpju, ieciršanas v., 70, 2—6 — zagļu v., 62, 1—4 — sievu reizes, 121, 1—8 — svētišanas v., visu dūrēja, augoņu v., 70, 2 — mantu celt; visu skauģu v., 6 — paslēptas lietas uzrādīt, 36, 6—9 — čūsku v., 29 — uguni mierināt.

No Vecās Derības notikumiem un personām minēta *Ieva*, ko, kā redzējām, identificē arī ar čūsku; sal „Jēzus Marija, sien to vainu kopā. Ādams, Ieva, jem tās piecas pērkona lodes, sit to vainu kopā“ (uguns v.); čūsku vārdos ir piemērotie teksti Moz. I 3, 14—15, un Moz. V 28, 8 par Mozu un vaģa čūsku, kas uzcelta pret čūsku kodieniem (čūsku, rožu v.). Par Ādamu vai Ievu kristi lietuvēnu resp. nozūmēta bērna neapraktos kauliņus. *Kains* pieminēts asins vārdos: „9 reiz caur. Kains skrej pa jūrs akmen, sit, sit, bet nenosit, dur, bet nenodur, asins nenotek; svētā Marija, tu tur klāt ar svēto slotim uz kunga Jēzus Kristus vārdu 3 reiz. Amen jāsak.“

Labā daļa Vecās Derības tekstu, kā to rāda jau čūskas motīva izveidojums, ir ar Jauno Derību un Kristu kopā saistīti. Tā arī izskaidrojama kombinācija „Jēzus veda Caķeu uz Ābrama tirumu“, kur aptot viņš atrod 3 tārpjus (tārpa, ēdāja, trumu, vēdera v.). *Ābrams* pie-

saukts burāmos vārdos ar Izaku un Jēkabu. „Vienīgā vārda svēta Pēterā atslēga Dāvida atslēga Ābram + Izak + Jēkab + Tigurant. Sargs un vadonis, kas ne snauž, nedz gul, tas lai ir mans vadonis. Anette Sevim es piesaucu sauli un mēnesi un pie debess zvaigznēm Saule, kas par dienu nemi ne nospaida Menes un zvaigznes nenospaida, tas ir mans sargs un vadons iekš Izraeļa, vadību es nonodomu, lai gan mēs esam Izraeļa cilts Majola. Majola + jaivejus × Holoms × matejus × bekois + Aij jolā Arinas + arinas + Neishkijash + Ijas + neizhkias + sa Zaprejas.“ *Izaks* ir vēl rožu vārdos: „*Izaks* sēž uz kalna 3 rozes rokā“, kas varētu būt aberacija no Jēzus. Izaku un Mozu piesauc kaulu sāpēm; *Jēkabs* ar Raeli pieminēts abu mīlestības dēļ, tāpat kā Jāzeps ar Mariju, bet Moz. I 30, 37—39 un I 31, 11—12 par Jēkaba lopu izmeklēšanu ir lopu vardiem. Sal. par Jēkaba namu un Izraeļa namu „Klasi man, tu Jēkaba nams, un visi atlikuši no Izraeļa nama, kas jūs no manīm esat nesti miesās un uzņemti mātes miesā; un līdz pašam vecumam būšu es tas pats, kamēr jūs sirmi tapsat, nesišu, es esmu to darijis, ir es izņemšu jūs, ir es nesišu un izglābšu“. Sēšanas vārdi atceras *Jāzepu* ar viņa labības maisiem: Kad eji sēt, tad runā: „Jāzeps kāpa kalnā ar labības maisu. Nāc, Jāzep, lejiņā, iesēj manā tirumā kā Jēzus Kristus no Nācāretes.“ Tāpat zirgu vārdos „Jāzaps jāja kalnā ar sirmu zirgu: jāj Jāzap lejiņā, iejāj manā stalli, piesien pie sirmā siles.“

Visai iecienīts ir *Mozus*. Pret dārza kaitēkļiem ir vārdi: „Papiēks asins visur nāca, Vardes, utis, kukaiņi, Pēc tos mēris mocit sāca. (Šos vārdus teicēja nolasiņa ritumā.) Reiz es iemu nost un lūdzu Dievu (teicēja paskaidro, ka šos vārdus skaitījis Mozus, lai ratavotu — izglābtu Vāravu no kaitēkļiem. Vispirms Mozus prasījis Vāravam, lai atsvabina jūdus no gūsta). Un es tagad ejmu nost un lūdzu Dievu, ka tiem zvirbuliņiem (pelēm, tārpiem u. t. jpr.) līdz ritam būs atstāt“. Mozus ved Izraeļa tautu pār Sarkano jūru: „Tā kā Mozus pāršķira to jūru uz Dieva gribēšanu un Dieva vārdā, tā lai atšķiras tas auglis no mātes miesām un kā putniņš no savas olas izskrien, tā lai arī viņai izskrien auglis“ (dzemdēšanas v.). Sal. „Nu palidzi manu Dievs Tēvs +, Dievs Dēls + un Dievs svētais Gars +, tā kā tie Izraļi gāja par sarkano jūru, un tā kā tā sarkanā jūra izdalījās, tā arī tā sarkanā slimība no manām cūkām izdalās, un tā kā Mozus viņus Kānanas zemē veselus ievēda, tā lai arī manas cūkas top veselās. Iekš vārda Dieva tā Tēva + Dieva tā Dēla un Dieva tā svētā Gara + Amen.“ Pieminēšana. Trīs reizi vien pēc otra no vietas tā cūka kā arī tā putra, ko tai dod iedzert, ir jāaprunā (sarkanai guļai). „Izraeļa bērni gāja caur jūru, un ak Kungs, tu vadīji viņus un visas zīdamās mātes, klu-sini savu kalpu, kas ar ticību tiem līdz iet. Dievs caur Mozu deva

visus baušļus Zināja kalnā. Ak Kungs, atgriez savu kalpu no viņa noziedzības pie pirmās veselības, ka viņš nāk tavā valstībā. Visi desmit baušļi jāskaita“ (trakuma v.). Jo plaši pazīstami ir vārdi „Mozus sīta ar savu zizli to ūdeni, tā tu Kungs visas šīs sāpes vari apturēt“ (spēji saslīmušam, ilgi sirgušam, sāpju v.). Paraleli iet šeit Kristus versijas: „Jēzus Kristus, mūsu Pestītājs piegāja pie Sarkanās jūras un sacīja uz Mozu: „Izstiep savu roku, sit ar to zizli uz to ūdeni. Tas ūdens izšķīrās, ne kustēt nekustēja. Tā šis asins straumes nostājās. Lai ne kustēt nekust“; „Kad mūsu Kungs Kristus ar tiem Noās bērniem caur to Sarkanā jūru gāja, tad apsauca viņš to vēju, tā kā tas vējš stāvēja, tā stāvi arī tu asins. Iekš Tā vārda etc. Amen“; „Kad mūsu Kungs Kristus gāja pa Sarkanā jūru ar Noās bērniem, tad viņš sauca, lai tā jūra stāv, tad tā stāvēja. Tā arī stāv asinis. Iekš tā vārda etc. Amen“ (asins v.). Cūsku vārdos ir: Moz. 4, 5—8 par vaļa čūskas paaugstināšanu kopā ar Pāvilu u. c. brīnumdarbiem par čūskām. Moz. 5, 32, 39 — ir nezināmām vainām, Soģu 15, 14—20 — zobu sāpēm, Moz. 5, 19, 21 un 3, 24, 18—77 — lauzumam. Pieminēta arī Mozus bausliba „Es gribu tev tavas sāpes atņemt apakš saules, apakš mēness, apakš tām debess zvaigznēm un apakš Mozus bauslibas. Iekš tā vārda Amen“ (zobu sāpes).

Uguns vārdos pieminēta *Sodoma un Gomora* un trīs vīri uguns ceplī. „Uguntiņ, uguntiņ, tu liela Dieva rikste, tu liela Dieva valdniece par Sodomu un Gomoru. Kad vaļā kļūsi, tad lielu grēku padarīsi“. Sal. viveļu v. „Mijā, dārgā, Marija palidzi un nogriezī trīs deviņas viveles un liesas slimības, lai noslikst un nogrimst kā Sodoma un Gomora un pilsāts Rerikus“; sal. arī par *Bābeli* „Lai nogrimst tā kā Babele un nenāk vairs augšā šā ļaunuma dēļ. Tāpat notiks tam, kas šo ļaunumu darijis, kā šai lietai“ (skauga, nešļavu v.). Sal. „Un kad tu esi beidzis šo grāmatu lasīt, tad piesieni akmeni un met to war wate vidū un saki tāpat: Lai nogrimst Bābele un nenāk vairs augšā šā ļaunuma dēļ“ (nešļavu v.). „*Gideon*, apsvēpē to“, jāraksta ar medu uz neraudzētas maizes, lai draugs savu ienaidnieku uzvarētu; sal.: jāapguļas gultā mierīgi, tā ka nedrīkst kustēties un jāsaka: „Glāb mani, Kungs, glāb mani, Kungs, tāpat kā tu *Dāvidu* izglābi. Ja tu neglābsi, kas ta mani glābs!“ (vēdera v.). *Zālamāna* atslēgas, kas figurē burvju grāmatās (*Clavicula Salomonis*), pieminētas galvas un zobu sāpēm „Tās atslēgas Zalamana apzvērēju un atsauca tev caur tiem svētiem vārdiem, apzvērēju tevi ar visiem gariem un svētākajiem vārdiem, Panru, Tev, Matron. Es apzvēru tev caur Jēzu Kristu Elgiar, Ceiriam, Amobu, Joinis, Zena, Evis, Teiam, Main, Abeus, Zondoin.“ Par *Zālamāna* augsto dziesmu sal.: lai meitas vai puīši uzvilētu savu isto sirdsdraugu, Ziemassvētku priekšvakarā vajag lasīt

Zālamāna augstās dziesmas bibelē, kā arī nolikt spoguļi priekšā un skatīties tāni. Lidz ko nonākot pie vārdiem: „Atgriezies, atgriezies, Zulamīne, atgriezies“, atnākot nākamais izredzētais. Atpakaļ nedrīkst skatīties, tad tas, kas ienākot, atstājot kādu priekšmetu, un ar to notiekot kāda nelaime. Tad vajagot lasīt otro reizi: „Atgriezies, atgriezies, Zulamīne, atgriezies“, nevajagot atpakaļ skatīties, tad ienācējs atkal aizējot. Kad jāmirstot, tad nesot zārku iekšā ka grabot vien. Daudzi tā nobīstoties, ka uz reizi beigti paliekot. Ja ienākot izredzētais, tad ja atpakaļ skatoties, ienācējam kas nokritot un paliekot. — Bieži sastopams ir pravietis *Jonass* līdzībā ar Kristu: „Kā tas pravietis Jonas par priekšzīmi mums mūsu Pestītāju trīs dienas, trīs naktis iekš tā lielas zivs vēdera gulēja, tā mani grib tas visu spēcīgais Dievs priekš visām nelaimēm pasargāt; tevi viņš milīgi paglābs un pasargās“ (priekš apskaidrošanas, visādām slimībām, pret ātru nāvi, vainām, krampjiem, ka skāde nenotiek u. c.). Par uguns vārdiem ir šādas ziņas: „Teicēja paņēmusi savu 1685. g. 4. maijā drukāto bibeli un 3 reizes izlasījusi no *Makabeja grāmatas* uguns vārdus: to treju vīru dziesmu uguni, un uguns atgriezies“. Uguns vārdos no tā izveidojušās šādas formulas: „Ak, Kungs, kad tu varēji to uguns liesmu dzisināt, kur tie trīs vīri ceplī sēdēja, tā tu vari ar to lielu liesmu izdzēst. Apžēlojies, Kungs, par tiem ļaudīm A A A. Tu pērkoni gaisā stādījis, tu viņam esi ceļus spriedis, kur viņam jāiet. Augstais Debesu Tēvs, sargi un glāb visus cilvēkus. Amen, Amen, Amen“. „Mūsu Kungs Jēzus Kristus ir viens liels karotājs, kas var arī šo niknu uguni saturēt iekš tā vārda etc., kā viņš ir dzēsis tās liesmas tai ceplī tiem trim vīriem, kad tie viņu piesauca. Amen“. „Iekš tā vārda etc. es gribu šo to uguns liesmu apturēt un nodzēst ar šiem svētiem Dieva vārdiem tā kā Sadraku Mesaku un Abednegu nesadega nekas un nodzisa tā uguns. Uguns liesma, nodziesti, un lai nekas nesadeg. pēc Dieva vārda un gribēšanas. H. S. T. V. H. S. O. M. H. U. H. Y. H.“ Kungu vārdiem der Makab. II 7, 19, bet zobiem Zalam. sak. v. 30, 14—16, pret diloni un miesas vārgšanu II Ķēn. 2, 19—21, arī 20—22, skaitīšanai uz cukuru jeb sāli.

Tālāk pieminamas formulas ar *praviešu* uzskaitījumu „Es velku tev sešstūru krustu uz ragiem, muguru, sāniem un sienu un tas lietuvēns, kas tevi mocīja, lai tad nu aiziet tā Ozeja, Joelas, Amos, Obatja, Jonās, Mikus, Nakums, Abakuks, Cevānija, Agāja, Čakarija un Malaķius vārdā. Amen“ (lietuvēna v.). Tāpat „Es apzvēru caur Jēzu Kristu un tiem praviešiem Ozejs + Joels + Amos + Obatja + Jonās + Mikus + Nakums + Abakuks + Cevānija + Čakarija + Agajus + Malaķius tavu tīrumu pasargās no tā sātāna, kas viņā ies un sēs tās nezāles. To, Kungs, gan paklausī, liec labībai augt tirai bez kādu zāli“ (vārdi, kas pasargā druvas no sātāna, kas viņā sēj nezāles). Sal.

„Augstie pravieši, sakat savā vārdā, tev būs mierā stāvēt, kā tam ūdenim Jordanā. Visi burvji un ļauni gari, paliekat uz vietu, jo mēs esam tie soģi, kas jūs var saukt tai augstā tiesā. Tā augstā Amen vārdā beidzu, ar Dieva Tēva + Dieva Dēla + un Dieva svētā Gara augstajā varā + + +“ (kūts aizsargāšanas vārdi no burvjiem). Īsāks uzskaitījums ir „Ak glabā man un pasargā, kad velns grib kārdināt, lai nāk šie debess gari, kas tavu vaigu redz. Kungs, tu kas sūtīt vari, ka tie man visur redz kā Jēkabu, tad man ir kā Elisam jābradā, lai nāk man palīgā. Lai pie man atnāk bēdas, kā nāk Elijam. Lai redzu viņa pēdas klāt kā Dānelam. Lai tu man rauj iz briesmām, kā rāvi Pēteri, kā Latu iz Zodomas liesmām . . .“

No praviešiem ir iecienīts Ezaja. Ez. 7, 18 ir bišu vārdiem, Ez. 51, 9 viesuļa apsaukšanai, Ez. 28, 10—14 — skauģu v.; Ez. 38, 21 un 7—8 liesas v., Ez. 39, 6—7 rožu un pamašu v. (arī 39, 5—8); Ez. 40, 6 rožu v., Ez. 65, 25 vilku v., Ez. 66, 8—11 dzemdēšanas v., Ez. 6, 2—4 mātes v., Ez. 6, 1—3 vārdošanai; Ez. 51, 9 viesuļa v., Ez. 54, 7—10 asins v., bet trumiem Ez. 36, 16—18 un brīvā variācija par 37, 7—8; „Pēc Ezaja sacīja: Ņemiet vienu viģes piti. Un tie to ņēma un uzlika uz tā truma, un viņš palika vesels. Un Jēzus sacīja uz Ezaju, kāda ir tā zīme, ka tas Kungs mani veselu daris un ka es trešā dienā tā Kunga namā iešu. Tad Ezaja sacīja, šī būs tā zīme no tā Kunga, ka tas Kungs uz šo daris, ko viņš ir runājis. Voi tā ēnai 10 kāpienus uz priekšu būs iet jeb vai 10 kāpienus atpakaļ. Tad Izķija sacīja, tas ir viegli, ka ēna 10 kāpienus iet uz priekšu, to es negribu, bet lai tā ēna 10 kāpienus iet atpakaļ. Un tas pravietis Ezaja piesauca to Kungu un tai ēnai lika 10 kāpienus iet atpakaļ, pa tiem pašiem kāpieniem, kā tā uz priekšu bija gājusi pie Akasa saules slaudeņa“ (truma vārdi).

Jerem. 8, 20—22 pret rozēm; Jerem. 20, 3 sek. ir brīvi atstāstīts lopu vārdos „Un Jeremija sacīja uz Seraju (Pasuru!)“ u. t. l. No Daniela gr. 5, 26—28 (Mene Mene Tekel etc.) ir uguns vārdos; 10, 4 ņemta Idekel upe: „Es smeļu no Idekel ūdeni, apvārdot, ar to apmazgāt un iekšā dot cilvēkam, vārdu piesaukt, kas ir kristīts vārds un sacīt: Tu esi no vella saņemts, no priekšas un pakaļas, pie lopiem — tu lopa gars esi no vella saņemts, no priekšas un no pakaļas“. Tā ir pamācība, kā jādara (ļauņuma vārdi). Daniela gr. 5, 25 ir rožu vārdos: „Kā viena roze, kā lapa, roze pēc rozēm, gribu piesīt es tauvs ne savs, debess roze baltā, spožā, tu mans esi, kas tu te uz rokām nesi un grūti sēdina iekš rožu palejas un mīļi novada pie kāzu godības. Meine, meine Teiķele vadzim šī ir tā rakstu izstāstīšana, tu esi kausu svētijs un esi visai viegls atrasts + + + + Amen“. Ir legendas par viņu un pūķi: „Tur arī bija viens liels pūķis, kam tie babilonieši

Dieva godu parādīja. Un tas ķēniņš sacīja uz Danielu: Vai tu no šā arī sacīsi viņu no vara esam. Raugi, viņš jo dzīvo, un ēd, un dzer. Tu nevarēsi viņu sacīt dzīvu dievu neesam, tāpēc pielūdz viņu. Bet Daniels atbildēja: Es pielūgšu to Kungu, manu Dievu, jo viņš ir tas dzīvais Dievs. Bet tu, cienīgs ķēniņš, dod man vaļu, tad gribu es šo pūkļi bez zobina un nūjas nokaut, un tas ķēniņš sacīja: Es domu. Tad ņēma Daniels sviķus un taukus un spalvas un vārija tos kopā un darīja kumosu un meta tos tam pūkļim, un tad tas pūkļis to ēde, sprāga pušam. Tad sacīja viņš: Lūkojat nu savu dievēkli. Iekš tā vārda tā Dieva, tā svētā Gara. Amen" (pret ēdāju). No Eceķiela grāmatas 23, 3—5 un 7 ir mežģījuma vārdi; plaša nodaļa ir lūzumam 37, 1—10, papildināta arī ar Apust. d. 3, 1—8; kombinēta arī Ījaba gr. 10, 10 ar Eceķieļa gr. 37, 6. Lopu asins vainai ir Eceķ. 16, 6—9, bet lopu ārā laišanai 34, 23—31, kas klāt vēl nāk Mat. 16, Mark. 11, 24, Luk. 4, 18, Apust. d. 23, 16.

Atsevišķā grupā ir izdalāmi *eksorkismi*. Tajos dominē vecā kristīšanas formula, savienota ar citiem elementiem. Rožu vārdi: „Iekš vārda etc. Atstājies no šejienes, tu nešķīsts gars, un dodī vietu tam svētam garam. Amen. Ņem to krusta zīmi pie savas pieres un pie savas krūts par zīmi, ka tu caur to krustā sistu Kristu esi atpestīts. Ak visu valdigais, mūžīgais Dievs, tu Tēvs, mūsu Kungs, Jēzus Kristus, es piesaucu tevi par to kalpu jeb kalponi, jeb bērnu, jeb par citu kādu tavu radību, kam tavas kristīgās dāvanas vajaga un tavu mūžīgu žēlastību, caur to garīgu atdzimšanu iegribas uzņemt to Kungu un kā tu esi sacījis: lūdziet, tad jums taps dots, meklējiet, tad jūs atradīsiet, klauzīnājiet, tad jums taps atvērts, tad dāvini, ak Kungs, to dāvanu tam kalpam, tai kalponei, kas lūdzas, liec pie sev atrast to žēlastību un atver tam tās žēlastības dāvanu, ka tas to mūžīgu svētību, tās dievišķīgās nomazgāšanas dabū un iekš tās svētas dzīvības nāk caur Jēzu Kristu, mūsu Kungu Amen. Es piekodināju tev, tu nešķīstais gars, iekš tā vārda etc., ka tev būs atstāties no šā kalpa jeb kalpones. Jēzus Kristus vārdā Amen. Rosalille Alebosak“ (vēja bulta, kristīšana, rožu v.). Citi paveidi ir „Atstājies no šejienes tu, nešķīstais, un dod vietu tam svētam garam (vārds jāpiemin), es piekodināju tev, nešķīstais gars, iekš tā vārda etc., tev būs atstāties no šā kalpa jeb kalpones Jēzus Kristus, kā vārds ir N. N. Amen. Mūsu Tēvs jāskaita 3 reiz, Dievs Tēvs, stāvi tu man klāt un neliec mūs samaitāt, dari mūs no visa ļauna svabadu un palīdz mums no sirds dibīna ticēt un visiem kristīgiem un ticīgiem izbēgt no tā vella viltības, aprunā mūs ar savām Dieva bruņām Amen, Amen, tas ir tiesa“ (kristīšana); tāpat „Ak šķīries tu nešķīsts gars. Dievs, tas augstais, nāc man palīgā. Amen, amen, amen, amen. Mūsu Tēvs debesīs un tā proj. Jēzus Kristus, mūsu

Pestītājs, nāc tu man palīgā Amen, Amen, Amen. Mūsu Tēvs debesīs un tā projām. Atšķiries tu nešķists gars. Dieva svētais gars, stāvi tu man klātu Amen, Amen, Amen. Mūsu Tēvs debesīs u. t. p.“ (Jaunuma vārdi). Saīsināta šī formula ir „Atstājies tu nešķists gars, dod vietu tam svētam Garam“ (lopu, utu v.), pie kam dažreiz turpinājumā pievests, ka „spers pērkonš aiz trejdeviņiem kalniem, tad tevi saspers gabalos“. Atsaucas uz Pestītāja vārdiem: „Atkāpies, sātān, no šās kūts, jo pats Pestītājs ir sacījis: Tev nav nekāda darišana ne ar maniem lopiem, ne ar manu mantu, ne ar mani pašu“ (lopu v.). Pamatā ir Jēzus Kristus kārdināšana (Mat. 4, 7, 10; Luk. 4, 8). (Tad Jēzus uz to sacīja: Atkāpies, sātān, jo stāv rakstīts: tev būs pielūgt Dievu, tavu Kungu un tam kalpot. Tad tas velns viņu atstāja un redzi, tie eņģeļi pie viņa piestājās un tam kalpoja Dieva tā Tēva. Amen“ (lietuvēna v.), kas dažādi pārveidoti atstāstījumā, piem.: „Atkāpies, sātān! Dievu Kungu tev nebūs kārdināt, kas Tevi tic, to dari veselu, aiznes slimības un ļaunumu aiz deviņām zemēm, Amen 3 reiz skaitīt, tad krustu un piec paksu krustu pārmeš“. „Slimu bērnu mazgājot, jāskaita: Atkāpies tu, nešķistais gars, no Lienas kristīgā cilvēka asinim. Atkāpies, sātān, jo rakstīts: tev būs Dievu to Kungu miļot un tam vien kalpot, Jēzus Kristus ir tas pasaules grēku nesējs, Jēzus ārste priekš mums grēku bērniem, tas lai palīdz ārstēt visas vainas, visas sāpes. No Lienas kristīgā cilvēka asinim atkāpies, sātān, atkāpies, sātān, atkāpies, sātān. Tev būs Dievu to Kungu miļot un tam vien kalpot.“ Sal. arī „Iekš Jēzus Kristus vārda Dieva tā Tēva vārdā izej tu, sātān, un ļaunais gars. Jūs burvji, skauģi un ienaidnieki, raganas, es jūs izdzenu ar Kristus vārdiem iekš vārda etc. Amen, Amen, Amen“ (lāstu v.). „So lāstu es dzenu ar Dieva tā Tēva, ar Dieva tā Dēla un ar Dieva tā svētā Gara spēku Amen. Tēvs mūsu 9 reizes un dzenu nost to nešķistu garu ar to cienīgu“. Eksorkisms čūsku vārdos ir Jēzus Kristus vārdā „Tu, sātān, un nešķists gars, atkāpies iekš tā Kunga Jēzus Kristus krustā sists“, sal. „Marija sacīja, Kristus svētīja, sātān, izej ārā no Tevis“ (trakuma v.), arī „Bēdz nost no manim Pēter, ļaunais sātāns, nešķists, nešķists lietuvēns“ (lopu v.). Pamašu v. ir specifikacija „Dienas pagāns, pusdienas pagāns; naktes pagāns, pusnaktes pagāns! Atstāj nost no bērniņa miesām! Tev nav nekāda daļa — dod vietu Svētam Garam! Iekš tā vārda...“ Speciāli ar buļamo vārdu pazīmēm ir Brīvzemnieka izdotā burtu formula „Dievs Tēvs... Pūpēdi, tu nelabs vīrs, atkāpies nost! Es esmu kristīts, un tas lopiņš man pieder (vai „jo tas cilvēks pieder Dievam un Jēzum Kristum“). Aiz jūras ir dzelzu stabs, tur tu kāpsi augšā, tur es tevi pieslēgšu ar deviņām atslēgām. Dievs Tēvs...“ kur prom dzen pūpēdi, nelabo vīru. Sal. arī „Trejdeviņi kungi saies jūrā, trejdeviņiem šaujamiem, trejdeviņiem

duramiem rikiem. Tik miksts lai paliek kā pūpēdis, tik melns kā zeme, Velni grib ellē krāpt un raut, es gribu izglābt ar Dieva palīgu. Lai paliek kā bijis; ej projām tu, nešķīstais gars, lai paliek cilvēks vesels“ un „Palidzi nu tu, žēligais Dievs, tos vella pinēkļus attaisit, Jēzus Kristus, Kristus, palidzi tu, žēligais Dievs, tos sana koka stūpekļus izdzit un tos mēmus Jēzus Kristus, mūsu Tēvs debesis un tā jo projām es pie tavām kājām“.

Lūgšanas un dziesmas.

Visai bieži buřamos vārdos atrodam arī garīgo dziesmu atsevišķus pantīņus, kas skaitāmi pie dažādām kaitēm, kā arī *lūgšanas*. Pret maldu ugunīm, spokiem jeb ar kaut ko citu, kam sakari ar Nelabo, jāskaita septītā lūgšana, bet *Tēvreize* ir jo bieži skaitāma. Tas jādara gar kapiem vai gar baznīcu ejot, lai nerādītos spoki, kad jaunu kusloni ievēd kūti, kad pāriet dzīvot jaunā vietā, kādam mirstot, maizi griežot, labību sēšanai no apcirkņa ņemot u. tml. Dzemdējusi sieva 6 nedēļas nedrīkst iet citā sētā, jo skaitās netīra; tai vispirms jāiziet uz kapsētu, jānometas ceļos un jānoskaita „Mūsu Tēvs“; kad bērni noskausti, tiem seja 3 reizes jāapmazgā no akas nestā ūdenī, kamēr vēl ūdens kust, arī kad viesuļi ierauga u. tml. Dažreiz *Tēvreizei* pievieno arī dažus citus vārdus, piem., „Adonai, tu stāvi man klāt“ (tiesas v.), „Lai dzīvo kā kreklis mugurā“ (bišu v.), jāraksta burtu formulas un uz maizes lopam jādod (vīveļu v.).

Skaitīšanai var būt speciali paņēmiņi. Dažreiz jāskaita *ačgārni*, piem., „Jaungada naktī jāiet uz baznīcu un jāpaliek zem kreisās kājas zeķes nauda; kad ka mācītājs skaita tēvu reizi, tad jāskaita tā līdzī, bet otrādi — ačgārnišķi un galā nesaka amen, — tad iegūst neizdodamo rubli“, „Ar no vecmātēm sataisītu ūdenī ārstē mazus bērņus visādās slimībās. Vecmātes ūdenī taisīdamas, skaitot ačgārnišķi tēva reizi un iekšā metot karstus pelņus un mēslus no durvju apakšas“; ja nelabais apstājījs, tad vajag tēvreizi no otra gala skaitīt; pret rozi arī palīdžot Tēva reize ačgārnišķi trīs reizes atskaitīta jeb uz rozes papīra uzrakstīta; pie tiesas ietot, jāiebāž vaļējs nazis (kabatas) nevienam nezinot durvju stenderē un jānoskaita *Tēvreize* turp un atpakaļ; kad sabaidās, ņem ūdens krūzi, noskaita trīs reizes ačgārni Tēvs mūs un ar tērauda nažu muguru pārmet par ūdens krūzi trīs reizes krustu un tad izdzer; lai nodzītu kārpas, tad naktī, kad mēness, nomesties pie zemes un berzēt kārpas ar zemēm, skatīties uz mēnesi un skaitīt „Mūsu Tēvs“ uz priekšu un atpakaļ; rozi varot novārdot tad, kad atskaitot Tēva reizi atpakaļ; ja kādā vietā spokojas, lai izbēgtu no spoku

apmeklējumiem, jāapvelk trīs riņķi pa zemi sev apkārt un jānoskaita Tēvreize trīs reizes no otra gala.

Dažreiz jāskaita *nepilnīgi*. Tā pret nīdēšanu, murgošānu uz cilvēka kailām krūtim jāskaita līdz vārdiem „atpestī mūs no ļauna“ un tad jāsaka „Dievs Tēvs, Dievs Dēls, Dievs Svētais Gars. Amen“. Sal. pret utīm: „Bet kad bada dēļ utis zirgam vai lopam, tad to nedari, vajaga ņemt 9 utis un ietīt papīrī un satīt ar lūciņu un vajaga ielādēt plintē un tad nogriezties pret tukšumiem un skaitīt iekš tā vārda: kādā vējā nācis, tādā lai aiziet, jeb: kā viņš man ir to darijis, tas viņam pašam lai notiek; tad vajag noskaitīt „Mūsu Tēvs debesīs“, bet tur, kad skaita „atpestī mūs no ļauna“, jāsaka „atpestī to govi jeb zirgu ar tādu spalvu no tām utīm“. Kad „Amen“ saki, tad laidī plinti vaļā un vari sacīt „lai tam labā visu govs jeb zirgs uz pēdām ir nost“, tad tas notiks“. — „Tavs mikstais vidus, ar kuņu tu vārgsti, lai tev top ciets, un tā vaina iziedama tevi atstāj veselu, kā tu esi spējīgs savu dienišku maizi pelnīt. Un mūs Tēvs debesīs, svētīts lai top tavs vārds, lai nāk tava valstība, tavs prāts lai notiek kā debesīs, tā arī virs zemes... (tālāk vairs neskaita). Skaita 9 reiz“ (vēdera vārdi). „Kad ausī zvana, tad vajaga teikt: piedod mums mūsu parādus, kā mēs piedodam saviem parādniekiem. Ja tā teicot, zvanišana apstājas, tad Dievs sver grēkus, bet ja neapstājas, tad tevi piemin kāds mirušais“ (ausu vārdi).

Ir priekšraksti par Tēvreizes skaitīšanu 3 reizes: „Kad jaunu lopu ved jaunā kūti, kur tas vēl nav bijis iekšā, tad ņem vienu gabaliņu maizes un apņem 3 reizes pret sauli ap galvu. Tad metas ceļos uz kūts durvīm un skaita trīs reizes „Mūsu Tēvs debesīs“ u. t. jopr., pret nešļāvām, pie kristīšanas; pret vadātāju: „Ja kāds mežā apmaldās, tad viņam ir piesities vadātājs. Lai no vadātāja vaļā tiktu, tad vajaga at-sēsties, aiztaisīt acis un noskaitīt Tēva reizi trīs reiz. Kā laidīs acis vaļā, tūliņ sapratis, kur atrodas. Vadātājam bailes, ka tas, kas apmaldījies, taisa acis ciet“; pret raganām: „Kad kādu cilvēku sākot raganas vadāt, tad tam vajagot trīs reiz Tēva reizes skaitīt, krustus mest, tik pat priekšā un tik pat reiz cepures galvā riņķi griezt, tad raganas atkāpjoties“. Dažreiz ieteikts skaitīt arī 9 reizes: „Lielās bēdās vajaga vienam pašam savrup 9 reizes Tēvu reizes izskaitīt un bēdās piesaukt, tad tās pāries“. Sviesta vārdi: „Ņem tās sviesta sulas pudelē un tad ar labo roku ņemi pie kreisās rokas ikša cietu un skaiti: Mūsu Tēvs debesīs; vienu reizi izskaiti, tad otru reizi un pie otra pirksta un tā viss cauri, tad pie labās rokas turēdams un skaitīdams, kamēr 10. reizi tā pudele jāņem šaujas starpā un ja beidzi skaitīt, tad dod govīm iekšā“.

Latgalē ieteikts skaitīt tāpat arī „Esi sveicināta, Marija“ (piem.,

augoņa v.); „Eņģels Kungs“ (ausu v.); buļamos vārdos ir ierindoti atsevišķi vārdi no Sv. Rakstiem, kā „epata“ (Mark. 7, 34), „Ozianna“ (saraustišanās v.), Gloria ar turpinājumu: „Gods lai ir tam Tēvam un tam Dēlam un tam svētam Garam, kā no iesākuma bijis, ir un būs no mūžības uz mūžību Amen! Miers ir virs zemes un pie cilvēkiem labs prāts, labs prāts! Amen! Amen!“, „Aleluja“ u. tml. Jāskaita arī ticības locekļi un sakramentu teksti (Mat. 28, 19); raksturīgs piemērs ir „Ejat caur visu pasauli un darat par mācekļiem visus, kristidami iekš tā vārda etc., tad kristiju es tevi uz tā vārda etc. Amen, tā joprojām; es ticu Jēzu Kristu un tā projām; es ticu iekš tā svētā Gara vien un lapņojam; mans Dievs un Tēvs, apsvēti man, ak Jēzus, dod man aridzan ko pelnījis, manis labā. Dievs, svētais Gars, apgaismo tu par manim savu vaidziņu un manu dvēseli glabā, tik vien es lūdzos dāvināt, tā Dieva miers man dzīvo klāt. Mūsu Tēvs debesis. Ak Dieva Tēvs, svēta mūžība tev piesauc, tava draudzība uztur mūs tava vārdiņa, lai atnāk tava valstība, lai tava prātu, ka tu dari tā dvēseles kā zemē. Dod maizi miesas uzturai, pamet grēku parādīn, neved mūs kārdināšanā, atpesti mūs no ļauna, tev pieder spēks un valsts un gods Amen“; apbedīšanas vārdi, svētišanas vārdi, piem., rožu v.: „Dievs, tas Kungs lai tev svēti, roz’, pasargā, roz’, Dievs tas Kungs lai apgaismo savu svētu vaigu par tevi, roz’, un ir tevīm žēlīgs, roz’, Dievs tas Kungs lai paceļ savu svētu vaigu uz tevīm, roz’, un dod Tev svētu mieru, roz’“; „Dievs tas Kungs lai tevi pasargā pampumu un rozes iekš Dieva tā Svētā Gara, Dievs tas Kungs lai savu vaigu par tevi apgaismo un ir tev žēlīgs, roze, iekš tā vārda etc.“; asins v.: „Un tas Dieva miers, kas augstāks nekā visa cilvēka saprašana, tas lai valda iekš tā vārda etc. Asins mierā, sāpes rūp“. „Paņemt akmeni rokā, pacelt uz augšu un izrunāt trīs reiz un likt, kur asins tek: tas Kungs lai tevi pasargā un svēti, tas Kungs lai savu vaigu par tev apgaismo, tas Kungs savu vaigu lai pār tev ceļ un dod tev savu mieru. Amen“ u. t. t. Ir svešās valodās lūgšanu formulas, kā kyrie Eleison (ūdens apvārd. u. c.). „In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti Amen. Deo gratias. Dominus vobiscum. Et cum spiritu tuo. Gloria tibi Domine! Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto. Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui laetificat juventutem meam. Amen“ (uguns vārdi). Lūgšanās pieminēta sv. trīsvienība — Dievs Tēvs, Dieva Dēls un Dievs svētais Gars, vai arī daļa no tās, bez tam Marija u. c. Lūgšanas pa daļai ņemtas no Dziesmu grāmatām (V. Kurz. dz. gr. 127 — lopiem) vai no citām pieejamām lūgšanu grāmatām.

Garīgās dziesmas un lūgšanas var dot aizrādījumus par buļamos vārdos lietojamā teksta vecumu, jo ne visas dziesmas atrodamas visās dziesmu grāmatās; noteicams tomēr ir tikai termins post quem,

kas rāda, ka teksta redakcija ievesta ne agrāk par grāmatas izdošanas gadu.

Tā no Ravensberga dziesmu grāmatas (ņemts 1787. g. izd.) ir šādi teksti:

200. (Dievs Tēvs, dzīvo tu mums klāt) 1.—3. p. pret drudzi, vīvelēm, utīm, izbailēm, ļaunumu, arī bērnu, lopu, sviesta vārdos; sastopama arī Kurzemes 1836. g. 179. dz. redakcijā.

218. (Gods Dievam pieder vienam) 7.—8. p. (Trīs vīri, kas iemesti) ir priekš atgriešanās no grēkiem un uguns v.; sastopama arī K. 1836. g. 196. dz. redakcija (7. p.).

219. (Kungs Dievs, tev visi slavējam) 8.—9. p. (Tā Dānīelam notika) ir uguns v., tikai šajā redakcijā.

587. (Jēzus, tu man mīlais) 3.—4. p. (Atrais bēdu saites) rožu, izbailu, ļaunuma vārdos.

634. (Tu visu lietu Radītājs) 2.—3. p. lopiem, bitēm (Mēs tev pavēlam tagadin); 1.—3. p., biežāk no Kurz. 1836. g. 575. dz.

657. (Gods tev sacīts, Dieviņ augstais) 5.—6. p. (Glāb pēc tavas žēlastības) ir vēja bultas, rožu, lopu v. un pret utīm.

694. (Tas jaukais saules spožumiņš) 6. p. (Jūs elles zvēri, atstājat) ir izbailu, spoku v., apburšanai un atburšanai; sastopams arī V. 1850. g. 788. dz. teksts. Kurzemes dz. gr. šīs dziesmas nav.

Kurzemes dz. grāmatā (ņemts 1836. g. izdev.) daži teksti no 1787. g. izdevuma ir pārdrukāti un ne ar ko neatšķiras. Šādas ir dziesmas: K. 38 (Pie taviem šūpliem stāvu es) 11. p. (Jūs salmi nost, nost, nost tu siens) rožu vārdos (=1787. g. 30, 11); sastopama arī Vidzemes 1850. g. redakcijā.

69. (Jēzus, kas dod prieku) 3. p. (Apakš tavām rokām) ir rožu v. un vīveļu v., bet 3. p. (Vels grib bēdas darīt) vīvelēm, liesai, izbailu un lopu vārdiem (=70); parastāka ir K. 1879. g. 191. dz. redakcija.

92. (Ak šķīstais Dieva jēriņš) ir asins vārdiem un kad mēnešiem iet (=95); ir arī V. 1850. g. 106. dz. redakcijā.

234. (Ak mūsu Tēvs un Dievs) 18. p. (Nu Jēzus vārdiņā) ir visādām slimībām, vēdera vārdiem (=248).

400. (Kungs, kas tu visas lietas) 1.—12. p. ir skauģu vārdos (=433).

407. (Nāciet kopā, bēdu ļaudis) 6. p. (Kā es tev iepriecināšu) ir vēja bultim, rozei, utīm (=486); teksts paliek negrozīts arī K. 1879. g. 370. dz. Sastopama arī V. 1850. g. 486. dz. redakcijā.

Kurzemei teksti parasti nāk no 1836. g. un Vidzemei no 1850. g. dziesmu grāmatas, pie kam satura dažādības dēļ katrai no tām ir savas dziesmas buřamiem vārdiem.

No 1836. g. dz. gr. ir:

136. (Šo augstu svētu lielu dien) 3. p. (Tas nīknais zaltis saspārdīts) ir čūsku vārdiem.

139. (Tās nāves dzelons nolūzis) 2. p. (Tā vecā čūska cinijās) čūsku vārdiem.

197. (Kungs Dievs, mēs visi pateicam) 8.—9. p. (Tie taisni to apliecina) uguns un noplaucēšanas v.; 1.—2. p. galvas sāpēm.

339. (Jēzu, gaišums mūžīgais) 1. p. ir acu sāpēm un arī sāpju vārdiem.

463. (Kas Dieva glabāšanā stāv) 6. p. (Uz lauvām, odzēm stāigāsi) ir čūsku vārdiem. Citur šīs dziesmas nav.

499. (Pie miļa Dieva vien) 1. p. ir kritamai kaitei.

650. (Viens jēriņš iet, nes zemīgi) 1. p. lopu pūšļošanai. Teksts bez pārmaiņām arī K. 1879. g. dz. gr.

Ar Vidzemes 1850. g. dz. gr. tajā ir dažas līdzīgas dziesmas.

285.—V. 340. (Tā ticība dod taisnību) 1. p. ir pareģošanai un zilēšanai; sastopama arī V. 1891. g. 361. dz. redakcijā.

417. (Cilājies, miļš vārgulīt) 1.—2. p. ir zobu, rozes, jaunuma, bet Vidz. 497. zobu sāpēm, čūsku vārdiem, velna apsēstiem un kad gars nāk.

No Vidzemes 1850. g. dz. gr. ir šādas dziesmas:

34. (Dievs no brīnumiem tik liels) 1.—3. p. ir skauģa v.

132. (Modrējies tu, mana sirds) 2. p. (Jēzus naktī dārzā nāk) kritamai kaitei.

153. (Jau vakars klāt, ak apstājies) 1.—4. p. ir bišu vārdos.

197. (Nāc, ak svētais gars, atnāc) 3.—4. p. (Ak tu Kungs tās godības) lauzuma vārdiem.

323. (Kungs un Dievs, apžēlojies) 1.—2. p. lopu vārdos.

Lūgšanām lietotas 322 (Jēzus, spēks to noskumušu) 1., 5., 7. p., kā arī 59. (Ar to miļu Jēzus vārdu) 1. un 3. p.

Nav sevišķi nolūks apzīmēts arī Kurz. 1836, 243. (Pie svētā Jāpa Kristus nāk), arī 505. (Vidū pašā dzīvībā).

Ļoti jauna dziesma ir „Svēti Kungs un sargi“, kas Kurzemes dz. gr. iespiesta 1879. g., to skaita pret pārkonu; sal. Vidz. dz. gr. 1891.

Garīgās dziesmas par sevi nav pieskaitāmas buřamiem vārdiem, bet līdzīgi Bībeles tekstiem, tās par tādiem var tapt ciņā ar slinībām, kaitēm, likstām un nelaimēm, kā lūgšanas vai Dievvārdi ar savu spēku, ja pievieno klāt citas formulas vai arī ja ar tām kopā sasaista. Izvēles principu nosaka analogija un dziesmas piemērotība vainai. Tā acīm ir dziesma „Jēzus, gaišums mūžīgais“ ar pantiņa beigām „Jēzus šādas saites rasi Un man acis gaišas taisi“. Čūskām skaita „Tā vecā čūska cinijās“, drudzim — „Dievs tas Kungs man dzīvo

klāt; Neļauj man no ļauna būties“; gurnu sāpēm „Jēzum gurnus sa-lauzija“; ļaunumam „Remdē krust' un vaidu“, kā arī „Dievs, dzen nost to ļaunu“; uguns un noplaucēšanas vārdiem ir „Trīs vīri, kas iemesti Iekš uguns cepļa bij“, arī „Tie taisnie mūs apliecina“; rozei „Jūs salmi nost, nost, nost tu siens“, kur tālāk ir runa par visādu puķu plūkšanu. Bišu vārdos ir dziesma „Jau vakars klāt, jel apstājies“ u. tml.

Raksturīgs *vecāks* teksts ir izbaiļu vārdiem ar seno kristīšanas eksorkismu, Ravensberga 587. dziesmu un noslégumā ar tajā laikā jau atmesto *Manceļa* dziesmu, kas sastopama izdevumos priekš 1763. g. „Atstājies no šejienes tu nešķīsts gars un dod vietas tam svētam Ga-ram iekš tā vārda etc. Amen. Glāb no ļaunā un glāb aizvien no bultām, kas dienā un nakti skraida, no kauna skādes, sirds ēstiem un visām izbailēm. Remdē krustu vaidu tevis vien es gaidu, tu mans glābējs esi, gribi man Kungs aridzen, kad man skaudnieks virsū spiežas, lai viņš no man griežas Kungs tas elles lācis pret man sācis katru celt visur trenka man viņš iet apkārt šņāgdams, plēsdams, rūkdams, krāk-dams, tu var izglābt man ak mans Dievs, dod patvērum' sirds, kad bailēs ir jākaujas, lai no tevīm neatraujas, Dievs dzen nost to ļau-numu, dod mums jauki zelt, labus darbus pieņem tevīm kalpot, ie-ņemt auglus, nest un celt, piešķir Dievs man tiesu un apsvēti man no ļauna, Dievs, glāb man no ļauna Amen. Mūsu Tēvs debesis u. t. pr. Amen Dievs tas Tēvs, dzīvo tu mums klāt, neliec mūs samaitāt, dari mūs no visa ļauna svabadus un palīdzi mums svēti dzīvot, pasargi mūs no vella viltus, paturi mūs pie stipras ticības, uz to liec mums paļauties no sirds dibena, ticēt ar visiem kristīgiem ticīgiem, izbēgt no tā velna viltības, apbruņo mūs ar savām Dieva bruņām Amen, tas ir tiešām tiesa.“ Arī daļa lūgšanu ir ņemta no dziesmu grāmatās ievie-totām. Vecākie teksti, rokrakstā no paaudzes uz paaudzi pāriedami, var jukt un pat *nesaprotami* tapt. Visai raksturīgs ir piemērs no Lie-pājas, kur vēja bultai (cauri šaušanai) ir šādi vārdi: „Mūsu Tēvs de-besis kad es tevi iepriecināju. Tam mana miļāka Bahzele tauka razīra lhpka pahda ijaolelas kas to zihtu teeka nesa. Caur ko zemes spire-dzina“ (LFK 1625, 36a). Nesaprotamā „kabalistika“ šajos vārdos viegli šifrējas ar K. 1836. g. dz. gr. 407. dz. 6. p., kas ir šāds: „Kad es tevi iepriecināšu Tauta mana miļākā... Būšu tev kā rasiņa, It kā kāda padebess, kas to silto lietu nes, Caur ko zemes spirdzinājas... Vidū un beigās pa rindai izlaists, bet „radīti“ jauni nesaprotami un nesakarīgi „burāmie vārdi“.

9. nodaļa.

Mitoloģiskie motīvi latviešu bučamos vārdos.

1. Dieviņš.

Bučamie vārdi mitoloģisko jēdzienu noskaidrošanai nav tik izdevīgs materials kā pārējie tautas tradīciju veidi, jo internacionālās formulas ir daudzējādi ietekmējušas vietējās, it sevišķi kontaminējoties ar tām; gan arī pretējā ietekme ir novērojama. Visizdevīgākā pieeja tāpēc ir gadījumos, kur bučamiem vārdiem atrodam paraleles citās tautas tradīciju nozarēs. Tā tautas dziesmu Māras dārziņam atbilst prusaku un circeņu izdzišanas teiciens: „Tiš, kukaiņi, Dieva dārzā“, kur gan nebūs domāta paradīze. Arī teiciens, viesiem istabā nākot un 3 reizes ap galdu ejot: „Pats Dīvs it, pats Dīvs i laimi nes“, vairāk atbilst latviešu Dieva jēdzienam. Dievu piesauc lūgšanās, pie ēšanas: „Dievs, gausini“, kur gausināšanas jēdziens var būt saistīts ar Gausu māti un citiem tautas tradīcijās sastopamiem gausināšanas paņēmieniem; šādas lūgšanas var būt kristīgas, bet gan ne tādas kā: „Dieviņi, gausini maizīti, klupini ēdējus“. Ritmisku dziesmu formā ietērtos bučamos vārdos ir arī plašākas lūgšanas. Sal. „Koks nolūst, celms paliek, Ne tā mums cilvēkiem: Cilvēks mirst, Paliek bērni nīkulīši. Dod, Dieviņ, ko dodams, Dod manai māmiņai Labu mīļu veselību (mātes v.); sal. dziesmu - lūgšanu jaunā vietā iestājoties: „Palīdz, Dievs, man jaunam Šai jaunā vietīņā, Bērza slotas kuplumiņū, Apiņiņa daiļumiņū“.

Par Dievu sacīts, ka viņš brauc pa vaļa tiltu, deviņi zirgi, zaļa pātāga rokā, zaļa čūska priekšā, cērt deviņos gabalos, mēt dziļā jūrā iekšā. Pieminēti arī *Dieva dēli*: „Dieva dēls cirvi cirta Pelēkajā akmeni; Akmenim tauki tek, Smērē tavu augumiņ“; „Dieva dēls cirvi cirta Manā asā zobentiņā, Vienam tek silta asins, Otram tek silta asins“; „Dieva dēls cirvi cirta ozolā, ozols cirta bērzā, bērzs cirta priedē, priede cirta eglē.“ „Dieva Dēli klēti cirta, Zelta spāres spāredami; Es aizslēgšu vaļa vārtus, Ne pilīte netecēs“ (asins v.).

Latviska uztvere ir šādos bučamos vārdos: „Dieviņš gāja pa celiņū, Balti svārki mugurā, Balts spieķītis rociņā. Ej, Dieviņ, Jāpu vakarā pa 3×9 muižām, pa 3×9 sētiņām, gar maniēm

skaugu kaimiņiem, Pārnes man labumiņu, Svētibiņu, gausibiņu Pie manām gosniņām. Baltu pienu, treknu kreimu, dzeltenu sviestu kā vasku manām gosniņām“ (piena v.). Dieviņa mielošana pieminēta sviesta vārdos: „Kuļu, kuļu sviestiņu, Mieloju Dieviņu, Pakaņu veliņu Vadzīti.“ Kontaminācija turpretim ir citā aprakstā, vārdos ilgi sirgušiem: „Vecs vīrs jā sirmu ērzeli par Zīdaja kalniem. Tas ir pats Dievs, samta cepure, samta svārki mugurā, samta cimdi rokā, samta zābaki kājā, tur viņš nojāj pa simtu simtiem ceļiem, tur viņš sakliedz, tur viņš sasauc, tur sanāk visas pasaules veselības, tur viņš nojāj uz Sibiriņu zemi, tur viņš sasauc, tur viņš sakliedz, tur sanāk visas pasaules veselības, tur viņš pārnes, iedod manam slimajam; ko tu, mīļais Dievs, man dod ar savu bagātu roku, to ņemu es visu par labu. Tēvs mūsu.“ Tāpat kontaminācija ir: „Tira tīra vietīņa, nejauka nakts. Vilks kaķi plēse, par sētu mete, Pērkons spēra, zibeņus mete, Dieva Dēls guni šķīla, austriņā sēdēdams, iz tiem kauliem, iz ašņa, Kristu lika virsū, Dievs Tēvs etc.“ (vēja bultas v.).

Dieviņš pieminēts kopā ar Māņu asins vārdos: „Dieviņš sēž kalniņā, Zobentiņš rociņā, Svētā Māņa zāles lasa Zobentiņa galiņā.“ Variants: „Svētā Marija zālītes lasa“ neiederas pantmērā. Sal. truma vārdus: „Balta kaza sāli grūda Uz akmeņa tupēdama; Dieviņš brauca uz kalniņa, Odžu grožus rociņā. Dzīsti, dzīsti, repi, repi, Sarkans kucens augstā kalnā.“

Jo daudz formulu ar Dieva piesaukšanu ir dzemdēšanas vārdos, kur Dievu (Dieviņu) lūdz atvērt vārtus: „Atver, Dieviņ, kaula vārtus, laid zuvīti no murda ārā.“ — „Atslēdz, Dieviņ, kalna vārtus, reizniekam cauri braukt, kas uz ceļa uzreizājs.“ — „Atver, Dieviņ, ozola krūmu; atver, Dieviņ, ievas krūmu, atver, Dieviņ, liepas krūmu, atver, Dieviņ, Anniņas kauliņus! Ja meitiņa, lai nāk lideciņa, ja dēliņš, kā zutītis.“ Sal.: „Māte, māte, dod man savas atslēdziņas! Lai atslēdza Māņas vārtus, lai iznāca dēli, meitas!“

Dievs ir cieši saistīts ar pērkonu arī buřamos vārdos. Tā: „Svēts Dievs jā pērkonu zirgu, apsedz manu lopu ar zibeņa deķi“ (vīveļu v.); „Dievs, sūti savu spēku — pērkonī“ (pret burvjiem, skaugiēm u. c.). Viņam ir arī pērkonu funkcijas — „Velnis brauca par jūru, rati lūza, zirgs kusa, nāca mīļais Dieviņš, saspēra viņu 9 gabalos“ (Jaunuma v.); „Dievs tevi strāpēs, pērkons tevi nospers un zibsnis tevi sadedzinās“ (čūsku v.). Sal. laimes v.: „Vilks ar lāci lielijās, Abi esot stipri vīri, Dieviņš rūca, Dieviņš spēra, Uguns vien nozibēja. Tur sadega priedes koks, Visa zeme nodrebēja. Nu vilciņ, nu lācīt, Kur ir jūsu lielībiņ’?“ Tāpat: „Pērkons rūce, zibins spēre Pašā elles dibenā, Tur sabira Joda bērni, Alvas kannas mazgājot.“ Sal. arī izbaiļu vārdus: „Dievs, atņem

tu bērniņa nelaimi no viņa šūplā, ar dzelzu dakšām izmet viņu plašā kļajumā, pirms pērkonas pārnāk, lai viņa nelaimi saspeļ deviņos gabalos iekš vārda.“ Tikai visai reti pērkonas iejaukts kristīgā versijā, piem., ar rožu motivu: „Pērkonas iet caur jūru, trīs deviņas puķes rozēs rokē: trīs no zibens, trīs no pērkonas, trīs no niknuma, trīs no izbaiļa, trīs no žēluma rozēs. Visādas rozēs un puķēs, kas jūs esit, vārdā es jūs nesaukšu, eita tam pakaļ, kas jūs i laidis! Atstāj't nost no to Jāņa kāju“ (rožu v.).

Grūti ir runāt par svēto Pērkonu. „Ikš valna vorda tu esi atgojis, ar Dīva vordu es tev globšu, kū tu dūmaj ļaunu dareit, tys lai tev pošam nūteik, ikš to vorda to svāta Perkona: Atslāga lai atslādz vysus burvus un raganas ikš vorda D. t. un d. un gora“; nav arī pieņemams Brīvzemnieka pievestais N. 526: „Vai tevi skaudu, vai nabagoju ko no tevim, kad tu manus laukus (lopus, dārzus un c.) apērmoji? Es iesāku savus darbus ar Laimas mātes palīgu un nobeidzu Dievu Dievu minēdams. Kāpēc tu sūtīji Jodu man virsū? Nolādēts tamdēļ tu esi! Lai Trimpus no taviem laukiem, lopiem, pļavām, dārziem un ganīklām nogriežas un lai Pērkonas rūsū mākoņas (v. no muklu purviem rūsū) par taviem laukiem, dārziem, pļavām, ganīklām lidinās! Lai visu, kas aug un dzem, samaitā Perkonu gari! Lai Perkonas sperdams visu ļaunumu no manim aizdzen un tev pašam to deviņkārtīgi uzliek, — ka tu nodēdētu kā rudenī niedres purvos. Lai tava skaudība mūžam piemetas pie čūkstoša koka, ne pie mana, vai cita labuma!“ (Kad lād, tad jānometas uz plikiem ceļiem, ar vaigu uz saules pusi. Kad skauģis pēc lādēšanas ienāk mājās, kā sadragāts, kā slimis, tad tam nevajaga dot dzert, ja tas prasa. Tiklīdz kā skauģis no lādētāja dabū ūdens malku, tad arī lāsti noņemti.) (skauģu v.); līdzīgi nozīmes nav arī kombinējumam ar Jūrmalas Piktuli (Brīvzemn. 369, trakuma v.).

Pērkonu piemin arī neatkarīgi no Dieva, tāpat arī viņa lodes: „Pērkonas brauc debesis, mākoņu laivā. Viena roka tam ir balta, otra sarkana. Viena tā turētāja, otrā — dziedētāja. Nāc un ņem ar vienu roku un ar otru, lai apturas asins tecēšana un sadzist mana miesa“ (asins vārdi); „Es viena kristīta sieva, kā kristīta baznīca, es atsaku tiem velniem visiem; es viena kristīta sieva, es izdzenu tos velnus visus; es viena kristīta sieva, es nodomu tos velnus visus trejdeviņienā Pērkoniem, trejdeviņu Pērkonu lodēm, lai viņus saspeļ jūras dziļumā, lai jūras daļas viņus saēd, sagremo!“ (nakts pamašu v.); „Dūrējs duļ; lai trīs pērkoņi to saspeļ. Dūrējs duļ durdams; lai deviņi pērkoņi to saspeļ. Dūrējs duļ padurdams; lai trejdeviņi pērkoņi to saspeļ“ (dūrēja vārdi); „Dzen, pērkonas lode, zibenē tos ļaunos garus no maniem lopiem nost“ (lopu v.); rožu v.: „Es to rozi vārdošu, plīks

iedams caur uguni, caur ūdeni. Izžaudams es viņu žāvēju un kaltēju. Es pārkoņa lodes gāju lasīdams, trejdeviņas pārkoņa lodes, un nu es būšu trejdeviņas rozes žāvīzis un trejdeviņas rozes izdzinis. Trejdeviņas jūras ezeru, jūras upju, jūras avotu, jūras ezera, jūras akmeņu smilšu“; viveļu v.: „Sargājies, melnais lops! Kas tur nāk, kas tur nāk, nāk pa jūru deviņi pārkoņi rūkdami sperdami. Tie tevi saspers pa deviņi asi zemē iekšā, iekš zemes bez gala“; pampuma v.: „Trejdeviņi pārkoņi nāca no jūras, trejdeviņas dzelzu lodes spēj to pampumu apakš akmeņa; tas cilvēks paliek pie pirmās veselības“; viveļu v.: „Cinis kust, kurpe spiež; atskrej pārkons, pārplēš pušu“; sal. pārkona vārdus — kad pārkons pirmo reizi rūc, tad galva ar akmeni jārivē un jāsaka: „Stipra stipra galviņa kā akmentiņš“ — tad nesāpot. Trakuma v.: „Skrej ārā tik ātri, kā tu ienāci; ja tiepsies, saukšu pārkonu, kas tevi spērs pār vara sētu un iespērs beidzot tais zemes dziļumos“; pampuma v.: „Treideviņi Pārkoņi nāca no jūras, trejdeviņas dzelzu lodes spēj to pumpuņu apakš akmeņa; tas cilvēks paliks pie pirmās veselības.“ — „Mūc, trunīs, mūc, augons . . . mūc, mūc uz jūru, rocies jūras smiltīs. Tur tava vieta, kur tu guli; Pārkons nodzenas ar trejdeviņiem spēkiem“ (truma v.); „No Rīgas nāks pārkons, tevi iespērs trejdeviņos mietu caurumos“ (dzelzu v.).

Plašākais teksts par pārkonu ir: „No Alloksnes līdz Nītaurei Deviņi Pulksteni, trīs Deviņi Rīgas pulksteni, kas var nozvanīt no tā vāja cilvēka (vai lopa), visi nešķīsti gari lai nostājas un lai iet uz kuplim kokim, lielām Ežām un uz lieliem Pakalniem, vētras Jūras un Aukas, trīs deviņi Viri lai nāk ar vienādīm spēkiem un vienos vārdos runādami, cirtis, trīs deviņi Pārkonī nāks un saspārdīs visus nešķīstus Garus, lai atšķīras no šā cilvēka un lai iet uz kupliem kokiem, sermoskām, apsēm un Sahnēm, — Staipetes un Braukaties un atstājies no šā vāja cilvēka (vai lopa); lai tad tas paliek vesels.“

Ari velns ar raganām u. tml. ir tuvāks latviešu pasakām, izņemot tiešos eksorkismus. Ir nomanāma tendence vairīties no abstraktiem jēdzieniem, tos atvietojojot ar gleznainu un konkrētu uztveri. Nodaļa par velnu ir tomēr samērā nabadzīga.

Velns. Raganas.

Velns ir kā braucējs rādīts: „Velns brauc pa jūru, rati lūza, zirgs kusa. Nāca Miļlais Dieviņš, saspēra viņu 9 gabalos“ (launuma v.); sal.: „Pilna muiža miglas, visiem kungiem acis ar miglu. Velnam plīst rati, velnam kūst zirgi, ne man plīst rati, ne man kūst zirgi. Dievs ir mans palīgs, bijis līdz šim un arī palīdzes jo tālāk“ (zirgiem); „Velns brauc pa jūru sēkot; kūst zirgi, lūst rati, paliek vezums jūrā“

(lietuvēna vārdi). Sal. Brivzemnieka: „Bērais! Velns brauc pa smilkšu kalnu deviņiem melniem zirgiem; velns brauc pa smilkšu kalnu astoņiem melniem zirgiem; velns brauc pa smilkšu kalnu septiņiem melniem zirgiem . . ., velns brauc pa smilkšu kalnu vienu melnu zirgu. Jēzu, nāc palīgā pie bērā zirga spalvas!“ Sal. arī: Sātāns, paliec stāvot! Sarkanais zirgs — ptu! Saslauk savas ogles Daugavā“ (uguns v.). Citi vārdi nav sevišķi nozīmīgi. Tā: „Vels ar vellu ciniņās, Dievs bij viņu valdnieks; Atstāj vels, atstāj vells. Nāve nāk ar asu šķēpu.“ „Augoņi, nikstat, Dievs jūs ņems, velns jūs raus“ (truma v.). Citur ar velnu arī cinās: „Paņēmu skalu, nodūru velnu, atskrēja melns suns, nokoda sāpes; atskrēja melna kaķe, pārkoda sāpes; atskrēja zakis, pārkoda sāpes“ (sāpju v.). Drudža vārdi: „Drudzis krata veciti; ja drudzis veciti neatstās, tad velns raus veciti“; čūsku vārdi: „Velns, paturi zirgu, kamēr dabūšu iemauktus.“ Brivzemniekam ir arī šādi asins vārdi: „Strink strank, zemes velns, kas ar meitām bricu bracu, ūzas asti kustināja. Pidrīķis saka jūrā, tā būs Dieva jumpraviņa, caurām kājām, caurām rokām. Asentiņas nopilēja pa naziņu galpiem, aizgriez tapu, atgriez tapu, ne aseņu pilite netek.“ Sal. arī pamašu vārdus: „Nelabais rikstīti griež, es raudāju ceļmalā. Šaut priedīti, šaut eglīti, nešaut N.; N. Dieva dots, Dieva radīts.“ Ir raksturīgi salīdzinājumi par kungiem: „Trīs kungi, zili kā velni“ (kunga v.). Sal.: „Trīs kungi sēž pie galda, melni kā kraukļi, mans kungs balts kā vilnas ērkulis, kunga vārds apakš galda, mans virs galda. Tik milīga kunga valoda ar manim runājot kā liepu lapa, kā auna vilna, kā sievas p . . . a“ (kunga v.); „mans lops kā velns, kā ronis: stikla āda, gluma spalva, trekna gaļa.“ Velnu var saistīt: ja ko pazaudē, tad vajaga velnam galvu aizsiet, saņem zāli lielu piku, sagriezt kopā un uzgriezt lielu akmeni virsū, sakot: „Velns, ja tu neatdosi, tad neatlaidīšu.“ Zagļu vārdos ir analogijas darbība — vakarā priekš gulēt iešanas liekot uguni 3 kumosus maizes un sāls. Liekot jāskaita: „Sātān, es tev ziedu nesu, lieku to taviem plūnciem, lieku to uz tavām aknām un uz tavu dzīvību“ — tad sapnī redzēs zagli. Procedura atgādina senos lāstus un saistišanu. Sal. lāstus žagu vārdos: „Diez kas mani pieminēja, vai par labu, vai par ļaunu. Ja par ļaunu, tad velns tavos lopus un mēris tavos bērnos. Ja par labu, tad uz pusēm dalīsim.“

Skaidrāks ir jēdziens par raganām.

Raganas un laumas ir parastā latviešu uztverē kā piena un lopu raganas un parasti pieminētas *piena vārdos*. Arī jūras (piena jūras) motīvs, kas šiem vārdiem raksturīgs (sk. turpmāk par Māru), šeit ir goda vietā. „Viena pate puķe aug N. govu laidarā deviņiem zariņiem,

deviņām galotnēm. Nu nāk pate miļā Māra N. govi slaucināt deviņām slaucenēm, deviņām slaucenēm. Gribēja lauma no N. labuma: deviņi tuteņi caur laumas sirdi, deviņi tuteņi caur laumas sirdi"; „Ragana, lauma brien pa jūru, piena enkuris uz muguru, piena slaucene uz roku. Piens kā jūra, sviests kā māli. No visām mājām, no visām muižām mans, ne cita, mans, ne cita, pār sētām, pār jumtiem mans, ne cita“ (piena vārdi). Parasta ir arī raganu un laumu atvairīšana. Kad piens noskausts, saka: „Ēd, jaunā ragana, tu man nekā nepadarīsi; es sakapāšu deviņiem tērauda zobeniem, es tevi saistišu deviņām bikšu saitēm“; māju aizsargā: „Dzelzu šķersis, tērauda krusts stāv priekš manām gosniņām, likais kāsitīs stāv uz slieksniti. Sargaities, gosniņas, no raganām“; „Skrien ragana šķersu gaisu, Manā sētā neieskriesi! Mana sēta dzelziem kalta, Izkaptēm spāres celtas; Izkaptēm spāres celtas, Adatām jumti jumti, Izkaptēm nosagriezti, Adatām nosadurti“ (piena vārdi). Par izkapti sal. skauģu vārdus. Ja piens noburts, tad jāpaņem izkaptis un jāvelk pār to piena trauku un pienu krustiem un jāsaka: „Lai velns tavu sirdi tā pāršķej pušu.“ Tad izkaptis gals jābāž zemē un lēnām jāvelk uz augšu; citādi, ja nevelk, tad burvis pagalam. Sal. arī piena vārdus: „Burvji, laumas, raganas, atstājat nost — skrejat dziļā jūrā. Tur jūs atrāsīt dzelzu trepes, dzelzu stabu, tur jūs saslēgs deviņās atslēgās, tur jūs mūžam netapsit vaļām. Es tev saku, ragana, nenāc pie manām staļļu durvim: es tevi piesiešu vara auklā, es tev' nopēršu ar dzelzu pātagu. Tur tu nočīkstēsi, tur tu novaidēsi, tur tu mūžam netapsi vaļām! Stāv manu gosniņu galviņa, trīs tērauda krustiņi.“

„Trejdeviņas burvenes, trejdeviņas raganas, skreita uz Mello jūru! Tur jūs ēdat, tur jūs dzerat, tur jūs sprāgsat pa vidu pušu.“ Šos vārdus saka trīs reizes no vietas, beigās pieticic: Dievs Kungs, etc. (raugāmie v.); tāpat, kad raganas pienu slauc: „Dievs Tēvs . . ., dzen nost to jaunu vīrišķi (jeb sievišķi), lai lopiņam veselība kā saulīte debesis spīd! Mūsu Tēvs debesis . . . Jūs jaunas raganas, skrejat pa gaisu, jūs jūrā galu dabūsit. Lai paliek gosniņām labums, kā bijis! Trīs piena upītes tek iekš govu pupiņiem: viena no jūras, otra no Ventas, trešā no Mēmeles. Skaužat, ienaidnieki: jūras māte apsedz man'! Kad tie bargie grib man cirst, lai tie cērt akmini. Mūsu Tēvs debesis.“ Tāpat kūti sviēž 3 sauļas sāls ar vārdiem: „Govij ragi, piens un sulīņas, tas man pieder. Skaugis, burvis, ragana, sāls iekš tavām acīm laicīgi — mūžīgi“ (skauģa, piena v.); sal. skauģa vārdus: „Dzelzs vīrs, tērauda deķis; trīs ērkšķa krūmi, trīs dadža krūmi aug uz viņa takiem; tur lai paliek mēmi, kurli, stulbi burvji, laumas, raganas, tur tie lai nodurās un pakarās.“ Tāpat: „vipu vāpu tauku desa, es tevi noduršu, ka tevīm nekāda kaite nebūs, ka tevīm nekāda pali-

dziba" (raganu v.). Vīzi ar vēmekļiem atvarā svežot, jāsaka: „Tā tu izputi kā dzirnavu krāces putas. Tu pie manis piena nekad nedabūsi" (raganu v.). Kad raganas vadājos, tad jāsakot: „Vilks ēd raganu", tad tiekot no tām vajā. Sal.: „Burvis, skauģis, bezdievīgs cilvēks, lāstu maiss, pūķis, laumas, raganas, — tie lai rēgojas, no mana lopa! Dievs, sūti savu spēku — perkonī! Tas viņus trieks līdz pat jūrai, tur viņa tēvs un māte, brāļi, māsas, tur lai viņi mājā līdz pastara dienai" (par pārkonu); „Laumas, raganas krit uz manu kūti, uz mani pašu, uz manu lopu; lai tās piekrit pie tiem akmeņiem, kas aug neatā zemē; jūra plūst, jūra tek, jūras ūdens ir mans pienišs, jūras māliņš ir mans sviestiņš" (raganu v.).

Raganu siešanas vārdi ir jau pazīstami 16. g. s.

Skaugi.

Skaugus, kas parasti noskauž, nobrīnē tāpat lopus un pienu, atvaira Dievs un pārkons, Dēkla, Māra kā: „Skauga acis, skauga acis; no jūras nāk sīvi pārkonī, tie tevi spers pāri jūrai pa 7 jūdzi" (skaugu v.); „Trīsdesmit dienas, trīsdesmit naktis spē skaugi nost" (skaugu v.). Sal.: „Dzen, pārkona lode, zibenē tos ļaunus garus no maniem loplem nost" (piena v.); „Aizslēdz, Dieviņ, skaugu acis dzelza atslēdziņām, tērauda pederēm" (skauga v.); „Dievs Kungs ar savu svētu roku piesies visas raganas pie kūts sienas" (raganu v.); „Dievs Tēvs izplūkā, izspārdi šo svētu vainu N. no miesām un viņa kauliem" (rožu v.); „Dieviņ Tētiņ, appini manu sējas lauku ar dzelzu un tērauda sētu" (sēšanas, labības v.); sal.: „Miļais dzelzu un tērauda debess Tēvs, appin mūs' lauku ar sētu; ja kaš man ļaunu vēlē, tam pašam laba nebūs" (sēšanas v.). Sal.: pļaut ejot pirmam jāpieiet pie pļavas un jāsaka: „Debess tēvs, zemes tēvs aizved." *Zemes tēvs* pieminēts jau 1645. g. raganu prāvā. Sal.: „Pieci, seši skaugi skatās uz maniem lopiņiem, pieciem sešiem skaugiem viss kas aiz acīm priekšā. Sēdi, Dēkla, pie maniem lopiņiem, plēs to nelaimi kā kaza kārklū krūmu" (skaugu v.); Svētā Mārīte, laimiņu māmiņa, esi mums žēlīga, dur mietus no adatām, pin visu no izkaptēm, no ērkšķiem un dadziem lieci uzviju, lai burvji, raganas mums nenobur. Dieviņ miļais, stāv mums klāt ik stunde, ik briža stāv mums klāt" (skaugu v.).

Tāpat arī: Kas mazu bērniņu grib redzēt, grib brīnēt „Zila, zaļa migla, melna migla priekš skauga acīm. Jupis lai viņa mēli izrauj caur viņa pakausi, savu vārdu lai viņš nevar attapt bez gala" (skauga v.).

Skauga acu apraksts ir šāds: „Dieva vergs, no kā viņam tika, no kādām acīm, no prieka acīm vai no briesmīgām acīm, no skaudīgām

acīm vai no melnām acīm, no pelēkām acīm, no brūnām acīm, no gaišzilām acīm, no sarkanām acīm, no baltām acīm. No vīrieša acīm, no sievietes acīm, no zēna acīm, no meitenes acīm, no bērna acīm, no visādām acīm. No rīta blāzmas acīm, no pusdienas acīm, no vakara acīm, no pusnakts acīm, no visādām acīm. Salasāties visas acis purva sūnās, zem sapuvuša celma, kur suņi nerej, kur gaiji nedzied Amen, acīm, amen acīm, amen acīm“ (acu v.). Parasti skauģi skauģ lopus un pienu, kāpēc, ja dodot otram pienu, tad tas dodams 3 reizes papemot atpakaļ un sakot: „Došu, došu, tikai visu neatdošu.“ Ja šo neievēro, tad pēmejs varot noskaust govīs. Kad govīs atnāk slaucama, pats pirmais slauciens jāslauc uz maizes un jādod govij pašai apēst, pie kam jāsaka: „Še, gotiņ, apēd pati; ja tev kāds pienu prasa, saki, ka apēdi“ (lopu vārdi). Skauģim novēl asins upi, sev paturot piena upi (piena v.). Sal. piena vārdus: „Es stāvu uz kalna, man slaucene rokā, gar kalnu tek divas upes. Viena asins upe, otra piena upe. Mans skauģis smels no asins upes, es smelšu no piena upes Dieva tā tēva etc.“; sal.: „Lauma stāv uz kalna, slaucene rokā, divi upes garām tek, viena asins, otrā piena; smel, Ilze, no piena priekš savas sarkanās govīs; Lauma stāv uz kalna, slaucene rokā, divi upes garām tek, viena asins, otrā piena; smel, Ilze, no piena priekš savas sarkanās govīs; Lauma stāv uz kalna, slaucene rokā, divi upes garām tek, viena asins, otrā piena; smel, Ilze, no piena priekš savas sarkanās govīs“ (piena v.).

Arī skauģi var atvairīt ar asām lietām, kā ar ērkšķu krūmu u. tml. „Dzelza vīrs, tērauda deķis, trīs ērkšķu krūmi, trīs dadža krūmi aug uz viņa tākjiem, tur lai paliek mēmi, kurli, stulbi burvji, laumas, raganas, tur tie lai nodurās un pakarās“ (skauģa vārdi); „Muļķu skauģa domas, nieki skauģa darbi, mēmi skauģa vārdi, stulbas skauģa acis, uguns skauģa rīklē. Uz ērkšķu krūmu viņš lai skatās, tur lai viņš savas acis izbada, tur, ne uz manu lauku vai bērnu, vai lopu. Ej, skauģi, projām, cik laba redzi, pērkons tavās ausīs, uguns tavā mutē“ (skauģa vārdi).

Pretlīdzeklis ir arī sāls. Lai lopus, ko pa ceļu dzen, neapskaustu, tad ņem iepriekš maizes kumosīņu, uzber sāli, un, nevienam neredzot, iedod to lopam, šos vārdus sakot: „Skaugam sāls acīs, akmens uz sirdi un trīs trejādības preti.“ Sal.: „Govij ragi; piens un sulīpas, tas man pieder. Skauģis, burvis, ragana, sāls iekš tavām acīm!“ (noskaustai govij); sal. sāls apvārdošanu: „Uguns pār tavu galvu, sāls tavās acīs, lai izput dusmas un domas kā pelavas un dūmi. Dievs Tēvs priekšā, Dievs Tēvs pakajā, Dievs Tēvs pasarga mani iekš tā vārda“, apēst sāls graudiņus un teikt: „Es lācis, tu žagata. Deviņi brieži, deviņi lāči, dzelzs, tērauds, akmins vidū. Kungs, turi uz manim

labu prātu.“ „Tā lai saminas jūsu mutes kā tas sāls un maizē“ (tiesas v.). Kad atrod kūti jaunas nešļavas, tad tās jāņem un jāiesviež krāsni līdz ar kādiem pāris graudiņiem sāls un jāsaka: „Lai tā jaunā cilvēka acis izsprāgst, kā tā sāls sprēgā krāsni“ (skauga v.). Ja kāds jauns cilvēks apskauž, tad jāsaka: „Pipari tev uz mēles.“

Ir arī citādi pretlidzekļi. Sal. par bērniem — kad raudzītājas bērnu apbrīno, ka tas smuks, lai bērns nekļūtu nesmukāks, mātei jāņem bērnam pie deguntiņa un jāsaka: „vakar bij vēl smukāks“: kad skaudīgs cilvēks sakot: „vai, cik smuks bērns!“ — klusām jāatbildot: „smuka tava pakaļa“. Tāpat arī: „Skaugam pilna mute siku dzelzu adatu, skaugam būs pilna mute siku dzelzu adatu, kas manam lopiņam nevēl labuma turēt; mans lopiņš paliek pie pirmā labuma“ (skauga v.). „Skauga acis amatās, dzelzu restes priekšā; skaugis nāk pa lejas vārtiem, muti atplētis, acis ieplētis. N. bija trīs sauļas siku adatu, divi tavās acīs, trešā tavā riklē; mani lopi paliek pie pirmās veselības.“ Sal. arī skauga vārdus: „Rau, kur nāk viens liels, dižs vīrs pa kalna vārtiem iekšā, platu muti, platām acīm. Nāc, nāc, nāc driz, es jau tevi sen gaidu; man jau abas rokas pilnas siku mazu adatiņu: viens būs tavā mutē, otrs tavās acīs. Visiem ļaudīm būs sacīt amen.“ Lai cūkas izdotos, akmentiņu vajaga būdā mest un sacīt: „Kas skauž, lai kož akmeni.“

Senos laikos raganas veduši uz soda vietu, ratos otrādi nosēdinot un acis aizsienot, lai tās ar savu skatu nevar kaitēt. Atskaņas sal. buřamos vārdos: „Melnš vīrs ar sievu jāļ pa ceļu, atpakaļ acis. Melnam vīram melnas pastalas kājās, melnas zeķes, melns kreklis, melnas bikses, melni kamzoli, melna kakla drāna, melns zirgs, melni sedli, melni iemaukti, melna pātaga. Lai visiem trejdeviņiem burviem atpakaļ, atpakaļ, atpakaļ acis. Dievs Tēvs . . . Tie mani stiprie glābjamie vārdi, ar tiem es glābju un paglābju.“ Sal. arī citus vārdus: „Lai būtu sirds sāpes kādas būdamas, lai nenāk sirds sāpes, lai būtu atriebšana, lai nenāk skaugu atriebība, kā vesels bijis un vesels lai palieku“ (sirds asins). „Tik vien kaites un vainas, kas pie mana lopa grib darīt, cik saulīte ar mēnesi satiekas ticēdami, iekš tā vārda“ (lopu v.). *Pret likšana* pret ļaunumu ir: „Lai tev pašam tā notiek, kā tu man esi gribējis darīt.“ „Ej, meklē savu saimnieku! Es neesmu tavs saimnieks!“ (skaugu v.).

Skaugu vārdu gandrīz pilnīgs sakopojums ir: „Trīs vīri gāja uz augsta kalna. Straujš ūdens avots tek gar manām stajļa, kūts durvīm; skaugi, burvi un raganas, krustu mātes, nenākat, jūs tur pāri netapsit. Pats Dievs jūs tur sagaidīs, Kungs Jēzus Kristus manus lopiņus pasargā un viņas mātes, Dievs tēvs, Dievs dēls, Dievs svētais gars Amen. Mulķa skaugu domas, nieki skauga darbi, mēmi skauga vārdi,

nav mēles, otram nav plaukšņu, trešais mēms. Visi skatās pa logu ārā, acis kā tie trīs ienaidnieki. Jēzus no Nacaretēs, tas ķēniņš to Jūdu“ (liesas vārdi).

No ražas patroniem pieminams vienīgi Jumis. „Kad beidza plaut, tad atstāja kādu skumškinu labības tīrumā nepļautu, lai citu gadu labība augtu vēl labāka, kā domājams, lai tur Jumis līdz nākošam gadam pārmistu. Tādu mazu skumškinu pametot, sacīja: „Lai paliek Jumīts uz nākošu gadu.“ Sal.: „Kad beidza plaut, tad mēdza sacīt: Kopā Jumīt.“ Pēdīgo baru applaujot apajiski un tad pēdīgo kopiņu plaujot, meitas dziedāja: „Bēdz, Jumīti, bēdz, Jumīti, meitas dzina pakaļā! Bēdz, Jumīti, kur bēgdams, bēdz gubas galiņā.“ „Vai atkal: Bēdz, Jumīti, bēdz, Jumīti, meitas dzina pakaļā; ja nepaspēj citur bēgt, bēdz gubiņas galiņā; ja ne gubas galiņā, tad apcirkņa dibenā.“ Dziedāja arī tā: „Bēdz, Jumīti, bēdz, Jumīti, Puiši dzina pakaļā! Ja nevari citur bēgt, Bēdz klētiņas cekulā“; „Bēdz, Jumīti, bēdz, Jumīti Meitas dzina pakaļā! Nebēdz purvā, nebēdz mežā, lelec rudzu apcirkni.“ Pēdējo rudzu nošķi, tīruma vidū sasietu, bakstījuši, Jumi meklēdami. Kad tā bijuši izrakņājušies, tad pēdīgi ņēmuši un ar rokām izberzuši atstāto rudzu graudus un katrs savu izrakņājumu ar tiem apsējis, lai nākošā gadā būtu laba raža. Citi vēl sēdami dziedājuši: „Jumīts lēca, Jumīts deja, Juma pēdu nepazina.“ „Jumīts plesa Jumalīti, Kam necepa biezu klaipu; Kam necepa biezu klaipu, Kam karašas plikšīnāj.“ Pēdējo visvairāk dziedājuši, kad labība bij par sliktu. Kad beidza plaut, tad mēdza teikt: „Kopā, Jumīt.“ Lini Jumīti ņemot, saka: „Lini podā, spaji purā, lini kā šolki“ (?). Saimnieks pavasarī, pirmo reizi labību sēt iedams, ņemot to kronīti no klēts, kuŗu rudenī tur nolīcis, un aiznesot to uz tīrumu un tur, tīrumā zem akmens palīcis, dziedot: „Ej, Jumīti, ej, Jumīti, Gaŗo ziemu pabeidzis, Sāci jaunu vasariņu, Svēti mūsu labibiņu“, un tad vēl sācis sēt. Pēdējo gabalu arvienu plāva pie sētas, lai Jumi (bara galu) varētu iedzīt sētā, bet tīruma pašā malā arī tā nesadzina, applāva ir no malas pretī. Pats saimnieks tad apgājis, kaut ko pie sevis ņurkstēdamis, apkārt un nocirtis pēdējo šķipsniņu, teikdamis: „Sētā, Jumi, sētā. No Purvieša, no Ārieša, No kalniņa tīrumiņ“; tad visi apsēdušies uz kopiņām, un meitām bija jāpadara vārpu, vai pie auzām — skaru vainadziņš un, ja vien bija uzejams, tad jāievij arī kāda Jumja vārpiņa. Vainadziņu paglabāja līdz otram gadam klēlī, vadzīti pakārtu, tad sēt sākot pavasarī izberza graudiņus un pirmā sauļā izsēja.⁸

2. *Māra.*

Kā mātes, dzemdēšanas, tā arī piena u. c. vārdos visai noteikti dominē *Māra, Māriņa*. Mātes vārdos aicina *miļo Māru* būt mierā, nestaigāt apkārt, sēdēt zelta krēsliņā, gulēt savā gultiņā, to identificējot ar „māti“ cilvēka organismā³. „Miļā Māriņa, nāc manā namā, zelta krēslā, sudraba zieģele“; „Miļā Māriņa, neej ciemā, nedari ļaunu ne Dievam, ne cilvēkiem, guli savā gultiņā“; „Miļā Māriņa, aunies baltas kājas, sēdies zelta krēsliņā, neej ciemā — melni suņi ries, melnas kaķes plēsis“; „Miļā Māriņa, svētā Māriņa, stāvi savā vietīņā, guli savā vietīņā! Necilājies, negrozies! Ja tu cilāsies, ja tu grozīsies, nāks trejdeviņiem striķiem, trejdeviņiem pinekļiem, tie tevi tīstīs, tie tevi saistīs“; „Miļā Māriņa, velcies kaulu kažociņ', guli, guli, nei tu kusti, nei tu celies; kā tu esi apgulusi, kā bijusi no iesākuma, tā lai paliek līdz beidzamam.“

Māra arī savalda „māti“: „Nāc, nāc, māmiņa, Māriņa aicina. Ne tik augstu, ne tik zemu; sēdi savā zelta krēsliņā, guli savā zelta gultiņā. Dzemdīte, mātīte, velies, velies“; „Miļā Māriņa, tu esi kalnā, ej lejā, satin N. iekšas baltā zīda diegu kamoliņā. Satinusi met N. azotī“; „Ej gulēt, melna cūka, Jaukajās dienīņās. Sēd, Māriņa, rugājies, kājas atspērusē. Apsēdies, miļā Māra, Kā apsēdās valdeniece. Tik ciets mans vidus kā sudraba gabals, kā zelta kauss“; „Māte miļā, nestaigā pa kalnu kalniem, guli savā vietīņā. Miļā Māriņ, bagātā sieviņa, liec savu rociņu arī klāt“; „Māriņa, svētā sieviņa, atver tos vārtus. Nāc, pelīte, pa kalniem un lejām — sēdies savā zelta krēsliņā ar sudraba lentīti — kreisajos sānos apakš nabas“ (mātes v.). „Div māmiņas ceļu tek, Sati-kāsi miļu Māru, Iesaveda istabā, Sēdīja krēsliņā“ (vēdera v.).

Māru piesauc dzemdētājas: „Miļā Māra, miļā Māra, Ģērbies zelta drēbītēs, Atver vārtus, atver vārtus, Nu brauc muižnieks, nu brauc muižnieks, Lai var cauri izreizot.“ Šie *Māras* vārti pieminēti arī formulā: „Māte, māte, Dod man tavas atslēdziņas, Lai atslēdza Māras vārtus, Lai iznāca dēli, meitas.“ Viņa ir arī dziedinātāja: „Miļā Māra, izstiep savas zelta rokas, uzraisi tos 3×9 kakla mezglus no tā saitēm“ (mandeļu v.); „Māra atbrauc trīs dulliēm zirgiem pie N., paņem to nelaimi, to pampumu, visas tās indeves, tās nelaimes“ (pampuma v.); „Lemies, duries mietā, cērpā, ne pie lopa auguma. Lai Laimas māte, vēja māte, jūru dievekle un svētā Māriņa nāk palīgā ierīktēt, ietaisīt un veseļot“ (lūzuma v.); „Miļā Māriņa velk apkārt zaļu birziņu; kauls kaula galā, asins vidū. Devīņi kalēji kala ar devīņiem āmariem, es tevi sasītu, es tevi sasviju, lai tu paliec tik ciets kā dzelzs un tērauds“ (lūzuma v.); „Kur tu tek, miļ Mār, Zīd svārk pacēlusi? Es jau tek pie

Lizes, Lizei sāj tie matu gali" (vēdera v.); „Krusta viveles dūra man vienreiz, es krusta viveles otru reiz. Appem, Māra, savas rokas" (viveles v.). „Sarkans gailis gar uguni tekā. Ņem, miļā Māra, slotu, sit un šlaki, Lai iznikst nelaimīte Kā uguns dzirkstelīte" (uguns v.); „Caur kalniem upe tek, Likumiņus mētādama; Aiztecēja miļā Māra, Noturēja straujupīti" (asins v.).

Sal. kraukļa grupu: „Meln krauklis skrej pa jūru, asins skrej pakaļ. Miļā Māra, ņem to slotu, Atslauk viņu atpakaļ"; „Meln krauklītis gaisā skrēja, Asintiņas pilināja. Te atnāca svētā (var. lielā) Māra, Noturēja straujupīt"; arī „Ņem, Māra, zelta slotu, saslauki kraukļa asinis". „Melna dēlu (?) purvu brida, Asintiņu laistidama. Svētā Māra pakaļ gāja, Ar lapiņu slaucidama" (asins v.).

Pieminēta Māras pirts un baznīciņa. „Ko tur pēra, ko tur pēra Miļās Māras pirtiņā? N. pēra miļā Māra, Veselibas gribēdama. Met to vaļa gredzentiņu, Pirtiņā ieiedama. Dievs to zin, debess Tēvs, Vai ies laukā vai neies: Ņem, Māriņa, vaļa ziedu, Nekā manu augumiņu" (mātes v.). Pirts ir Mārai svēta vieta. „Pokuleits molku cērta, Ar ku pērti kurynot. Svāta Mora pērti slauka, Sliksni kojas atsparuse. Izslauki, Moriņ, zūbu sopes, lai natyukst kai akmeņam" (zobu v.). No pirts izejot, uz lāvas atstāj peļamo slotu un ūdens kausu, sakot: „Peries nu, miļā Māriņa, ar saviem bērniņiem" (arī „eņģeļiem"); „Miļā Māriņa, peries nu manā vietā"; „Lai nu Māriņa peļas"; „Miļā Māra sēž uz sliekšņa, balti cimdi rokā, zaļā slota rokā. Māj viens vecs puisis rokā, lūdz miļu Māriņu, dod man to slotiņu apslaucīt tos neveselus, lai tie neveseli paliek veseli."

Pirts ir saukta arī par baznicu; no tās aizejot, saimniece saka: „Miļo Māriņ, svēto Jurit, peries manā baznicā"; „Met, Māriņa, ķipariņu, Lai noņēma pampumiņu. Sien, Māriņa, dzislas kopā Tavā svētā baznicā. Kad tu viņas sasaistīsi, tad saistītas paliks" (lūzuma v.). „Dod, svētā Māriņa, man lūku saiti, dod savu ormani mani novest pie tavas baznīciņas sliekšņa. Lai atslēdzas tavas durvis, kā varu pievest to N. plusu, kas viņu plēš, kas tavus kaulus lauza" (plusas v.). „Ruds, pelēks guļ pie baznīcas, zobus atkāris. Es eimu garām, viņš grib man iekost, bet nevar. Ņem, Māriņa, zelta slotu. Tec trīsreiz apkārt baznīcai. Lai paliek Māras lolojums" (čūsku v.). Sal. Māras baznicu formulā visādām slimībām, viņas paladziņu (asins v.) un Māras zemīti (čūsku v.).

Dažas formulas Māru saista ar zināmu darbību: „Dieviņš krūzu sadauzīja, Svētā Māra salasīja [Salasīja], sastipoja Sudraba stipiņām, Lai nesāj, lai netūkst, Lai netek kā akmeņam" (nodauzījuma v.). Šis

stīpojums ir arī formulā par Jēzu un viņa māti, kur gan kristīgo elementam nevaram dot pirmtiesības. Par Jēzu un viņa māti: „Jēzus nāk, Jēzus nāk, Jēzus māte pakaļ nāk, Dzelzu stipām sastīpota, Dzelzu naglām sanaglota. Lūst stīpa, trūkst nagla, Jēzus māte klajumā Slimas sievas dziedināt“ (truma v.). Tāpat kristīgā elementa nav arī dažās Māras legendās: „Svētā Māra sienu plāva Ap dziļo apareni, Neredz vāla gulumiņu, Nei izkopts cirtumiņu. Cērt, tārp, akmeni“ (čūsku v.); „Svētā Māra sienu plāva Da pusei ūdeni“ (asins v.). Sal. „Miļā Māra, izstiep savas zelta rokas. Uzraisi tos trīsdeviņus kakla mezglus. No tām kakla saitēm lai iznikst, izzūd mandeles kā veca mēneša vietā, kā rita salna“ (mandeļu v.). Sal. plusas vārdus: „Plusa, bēdzi, plusa, bēdzi, kaut arī būtu trīs deviņas plusas. Miļā Māra iet pa silu, Plikām rokām, basām kājām. Viņai pašai ileni rokā; Nu tevi vadīs, nu tevi durs. Bēdz Plusa, bēdz triju ceļu jūtis, akmeņu starpā uz Jēzus pavēlēšanu. Ozianna. Ozianna, sit viņu plānā, Sit viņu plānā. Āmen“, un rožu vārdus: Māra sēd kalniņā, Trīs rozītes rociņā, Viena zila, viena zaļa, Trešā sarkanbalta. Puisīts, leļā stāvēdams, Lūdzas: miļā Māriņa, Dod man vienu rozīli, No tām visu skaistāko. Māra bārgi atsaucās: Došu gan to tumšzilo, Bet tad tikai neraudi, Ceļu tālāk staigādams. Puisīts kāpa kalniņā, Lai nu Māra rozēs dod, Bet aiz dūsmām viņa šo Atkal leļā nogrūda. Puisīts raud un vaimanā: Kāja, mana kājiņa, Tad pie ievas aizsteidzās Un tai ziedus noplūca, Tos pie kājas pielika, Bet drīz sveiks viņš uzlēca, Sveiks tad mājās aizskrēja.“

„Trīs meits steiga pa lauku, Sarkans rozis rok, Mēs palūdz miļš mārs, Lai aiznes sarkans rozis, Tas aiznes sarkans rozis, Aiz deviņiem celiņiem, Aiz deviņiem kalniņiem, Aiz deviņiem akmeņiem, Liela pora vidīne, Spaidedam krustedam, Tur ieliek sarkans rozis, Ar kreise papediņ Diviņ reiz iebīrde Lai nepumpst, lai neaug, Lai netek asens, Lai iznikst kā vecs menes, kā vec postal, lai novīst kā por zale“, atkārtotot jāskaita trīsdeviņas reizes, pēdējo reizi jāmet trīs krusti, un kļūsam tie ir jāskaita (rožu vārdi).

Dažās formulās, kur pieminēta Māra, kristīgais elements ir maz sastopams, lai gan šur tur ir nomanāma *kontaminācija*, pie kam arī šeit nereti senumu apliecina tautas dziesmu pantmērs. Tā ir asins vārdos: „Sasacirta pieci cirvji Vien' ozola zariņā; Asnīts tek pār jūriņu Svētās Māras klēpīti, Jēziņš tek pār kalniņu, Sausa niedre rociņā.“ Tāpat kombinējums ir: „Glorija Marija, kas tu pa asins jūru un pa 9 jūrām gājusi esi — kad tu no tā lopa tik skaidri izietu kā tirais avota ūdens“ (vēja bulta, sarkanā vaina, ja lopiem cauri iet, daž. vajadzībām, pret ļaunu).

Piena vārdi.

Pārējās formulās sastopam retāki svēto Māru, bet parasti gan „miļo Māru“; tā: „Jānis mēse. Miļā Māra, ņem jodu, ņem jodu, ņem to viesuju, ņem jaunu garu, nes uz mālu kalnu, sarausti ar dzelzu ecēšām, sarulē ar dzelza ruli, lai paliek tas cilvēks pie pirmas veselības Caur Jezum Kristum tā svēti kristīts. Tēvs mūs trīs reiz teicams“ (trakuma v.). Vairums šādu formulu ir piena vārdos, kas sikāk apskatāmi būs turpmāk. „Svētā Māra, apsēdies Manā rožu krēsliņā, Manā rožu krēsliņā, Manā govu laidarā.“ Govim Jāņu vakarā lapu slotiņa laužama un laidara vārti apslaukāmi: „Veselas manas gotiņas, vesels pienišš. Iekš tās miļās Māras vārda“ (piena v.). „Zila govs peld pa jūru platim ragim, četri pupim. Miļā Māriņa, vērp zida diegu, vērp priekš sevim, vērp priekš manim, kā man laumas, raganas sasi. Saskrēja, sabrauca deviņi svīstu rati, deviņi kreimu rati. Lai mans svistiņš tik bīzs kā mālu mīdeklis.“

„Zila govs peld pa jūru, četri plati ragi. Palidz, Dieviņ, izpeldēt, Ienākt manā stallīti; Ņem, Māriņ, vaŗa slaucenīti, Izslauc manas gosniņas: Tik daudz piena kā jūrā ūdens, Tik daudz sviesta kā jūrā smilts. Piena diķi laidu, Sviesta dambi dambēju. Ciets kā akmens, auksts kā ledus, dzeltens kā vasks“ (piena v.).

„Mīla mār, pagan mans gosniņš uz savam svētam ganibam, lai ļaun cilvēk neapbur; laumas, raganas, metaties kopā; tur jūs sēdat, tur jūs dzerat, un tur pat paliekat“ (piena, krējuma v.); arī „Dieviņš, miļā Māra“ etc.

Māra bieži vien ir govju slaucēja: „Mārija kāpa kalnā ar piena spaini rokā; nāc, Māriņa, lejā ar piena spaini, ieļej manai govei kauļos, no manas rokas spaiņos, lai cits neviens nedabū“ (lopu v.). „Miļā Māra, eji tā cilvēka laidarā, nesi līdz deviņas slaucenes, pieslauc tās ar pienu, dodī labu krējumu un sviestu kā mālus. Aizdzeni tās raganas, pieķellē tām acis, lai tās vairs neredz tā cilvēka lopiņus“ (piena, sviesta v.). „Viena pate puķe aug N. govu laidarā Deviņiem zariņiem, Deviņām galotnēm. Nu nāk pate miļā Māra N. govi slaucināt Deviņām slaucenēm, Deviņām slaucenēm. Gribēja lauma no N. labuma; deviņi tuteņi caur laumas sirdi, deviņi tuteņi caur laumas sirdi!“ (skauga v.). „Mār, ņem sav slauktēv, nāc slauc mans govīps. Pieniš kā modiš, krejumiš kā maizes mikliņa, sviestiš kā puķīte“ (piena v.).

Sviestu kuļot, tāpat piesauc Māru. „Kup, kup, sviestiņ, kaudzītē, Rit nāks Māriņa mieloties“; „Taisies, sviestiņu, Māriņa nāk“; „Rik, rik, Māriņ, maizīte krāsnī, Bērniņi raudāja garozu krimzdami.“ Kad kauj lopu, tam saka: „Ej (gotiņ) Māriņas dārziņā.“ Kad govs aizrauj pienu:

„Visas manas mellās gosniņas saķēdētas, saslēgtas mīļās Māras dārziņē. Lai manām mellām gosniņem tek pienišs kā upīte, pienišs kā akne, kreimiņš kā māli, sviestiņš lai zied kā puķu kalniņš zied.“

Piena vārdi dod daudz analogiju ar ūdeni. Ar to izskaidrojama rasas dzenāšana Jāņu naktī, kad apstaigā kaimiņa ganības, velkot pa rasu lupatu, palagu u. tml.; rasu izspiež slaucenē un saka: „Ņemu, ņemu, ņememu visu“ u. tml., lai kaimiņu govīm pienu atņemtu. Tāpēc arī piena vārdi: „Deķis pāri manām ganībām. Skauga acis, viltus prāts, amen, amen, tēvs ūuja, amen, amen.“ Rasu smalstot, starp citu jāskaita: „Jāņu rītu slaukti gāju Ar sidraba slauktuvīti, Ar sidraba slauktuvīti Dimantiņa rasiņā.“ Ir arī dažādas manipulācijas ar ūdeni. Lai govīs nenorautu pienu, vajaga caur sietu pelnus sijāt, cauri ūdeni liet, noslaucīt ar biksēm un sacīt: „Kad no puīša, lai uz puisi; kad no meitas, lai uz meitu, kad no Dieva, lai uz Dievu.“ Ja govīs nedod pienu, jāsauc, smeļot akas ūdeni, 3 reizes: „Gosniņ, dod pienu!“ Ja redz pavasarī pirmo reizi cielaviņu virs ūdens, jākrit uz muguras un jāsauc: „Gotiņas, dodiet daudz pieniņa, jau cielaviņa pa ūdeni mazgājas.“ Pat 3 spļāvieni krējuma ķērnē Z. Ceturtdienas rītā noder, ar vārdiem: „Būs sviesta kā mālu.“

Māli ir tāpat analogija sviestam, kā ūdens pienam. Sal.: „Pikiem māliem manā ķērnē, nāburgmātei klajas sulas“; kad sviestu taisa, iegājējam jāsauc: „Iebrauca ar mālu vezumu.“ Tāpat, sviestu kuļot, jāsauc: „Nu brauc žīds ar māliem“; arī jāskaita: „Mālos, mālos brauc.“ Ja sviests nesaiet, tad jādzied: „Taisies, taisies, sviestiņ, Atbrauks vecais Ar mālu vezumu“; sal.: „Atbrauc sviesta māmuliņa Ar to mālu vezumiņu, Ar to mālu vezumiņu, Ar dzeltenu kumeliņu.“ Piena vārdi ir: „Četri stabīņi brauc pa jūrū, kā viļņi puto, kā kupot kupo. Tāpat mans pieniņš manā slaucenītē putot puto, kupot kupo pa malu malām, pa trauku traukiem. Sviests kā māli, kā upes glūda.“ „Melns krauklis skrej pār trejdeviņām jūrām, atnes manām gotiņām pienu kā aknu un sviestu kā mālu“; „Jūras ūdens ir mans pieniņš, jūras māliņš ir mans sviestiņš“; „Būs man pieniņš kā jūriņa, kreimiņš kā māliņi“; „Piena kā jūra, kreima kā mālu skrini, sviesta kā vasku ripas“; „Mīļā Māriņa, vērp zida diegu, vērp priekš sevīm, vērp priekš manīm, sien ļaunas raganas... Saskrēja, sabrauca deviņi sviesta rati, deviņi kreima rati. Lai mans sviestiņš tik biezs kā mālu mīdeklis“. Sal.: „Mīļā Māra brauc pa Aivieksti ar zila māla vezumu. Nāc, Māriņa, manos laidaros, dod manām gosniņām.“ Sal. par Daugavu: „Māra brauc uz jūrū ar zelta karīti, ar glāzu lūgim; tā mums pārvedis piniņu, tā mums pārvedis svistiņu, — svistiņš mums būs mucā sist, piniņš mums būs siriņu sit.“

Piena vārdi tāpēc piemin arī visu, kur ūdens tek vai sakrājies. Avoti ir arī piena avoti. „Aiz lielas upes muižu govēs svīst, mani miglo; manas gosniņas, ēdat tepat upmalē, pie mālu avotiņa. Muižu gani dzied, svilpo, klačo, dzer pienu un krejmu manos govu tesmeņos, manos govu tesmeņos“; sal. arī: „Aiz viņa kalna mazs avotiņš; man ciema govīs, vērši dzen pienu, kreimu manos govu tesmeņos. Es slaukšu liepas slauktuvēs, kāsišu vaska spainišos.“ „Tepat mālu kalniņš, avots tek, mālu bedre, ābols aug, zied: ēd, dzer, gremo, guļ — riet pienenš, kreimiņš manu govu tesmeņos.“ „Dievs Kungs vairo pienu vairumā kā avots, upe, ezers.“

Ļoti bieži, kā redzēsim, šajos vārdos minētā *Māra* ir lopu laime, piena māmiņa. „Mijā Māra, piena māte, Dod man tavu labumiņu, Lai pienenš govīm tek Kā no Māras avotiņa.“ „Māra, Māra, Nāc manā laidarā, Izslauc manas gotiņas Savā vara katlā No deviņiem avotiem, No 9 āderēm, Pusi piena, pusi kreima, dzeltenu kā vasku, aukstu kā ledu.“ „Jūrā tek trīs avoti, Lai tie visi satecēja Manos govu tesmeņos.“ Tālāk upes un *jūra*. „Dievs dod manām gotiņām tā tecēt, kā mīļās Māras upītes tek cauru dienu, cauru nakti.“

Raksturīgi ir divi ceļi, kā piens nāk. Pēc tā brauc uz jūru: „Māra brauc uz jūru ar zelta karieti ar glāžu logiem; tā mums pārvedis pieneni, sviestiņu“; kristianizētā formulā: „Ar Dieva Tēva palīgu, ar Dieva Dēla palīgu, ar Dieva Svētā Gara palīgu mēs darīsim zelta ratiņus, brauksim sviestiņam, pienenam pakaļ. Māmiņa Māriņa gaida uz četriem krusta ceļiem; ņemsim pus dzeltena, pus balta; es slaukšu savās baltās slauktuvēs, kāsišu savos baltos spannišos“; „Mijā Māriņa, sedz samta apsegu. Mijā Māriņ, brauc uz jūru sirmiemi zirgiem, vaska ratiem. Jūras ūdens miglot sāk manos vaska ratos, nāk pilni rati, pilni zirgi; mīļā Māriņa, brauc uz mājām, iedod manām gotiņām. Jūras migla rietēs, pienenš samta apsegs, biezs būs kreimiņš, sirmi zirgi, labs būs pienenš, vaska rati, ciets būs sviestiņš, sabrauc manā laidarā. Rieti, rieti, jūras migla, Manu govju tesmiņos.“ „Atbrauc sviesta māmuliņa Ar to mālu vezumiņu, Ar to mālu vezumiņu, Ar dzeltānu kumeliņu.“

Ir arī citi piena vedēji vai nesēji. Kā tādi minēti eņģeļi: „Jūs, eņģeļi, tekat un nesat manām melnām, zilām un raibām gosniņām pienu pupos“; „Trīs eņģeļi sēž kalnā, jumpraviņa līdzās. Katram trīsdeviņas slauktuviņas rokā, trīsdeviņas piena laiviņas.“ Sal.: „Deviņi darbenieki, vedat no deviņām jūrām un deviņām upēm un deviņiem ezeriem un gāžat manām gosniņām kuņģi.“ Ari krauklis, kas pār jūru skrien, nes no jūras, atnes govīm pienu un sviestu.

Otrs ceļš ir savādāks. Piens nāk no jūras augšup pa upēm līdz iztekām tieši kūti, kur to slauc mīļā Māra; Dēkla un Laima pieminētas reti piena vārdos: „Dēkla, Laima sēd kaktā, kupā mans pienīšs, kreimiņš, kūpata kūpa. Nāk mans pienīšs no Jelgavas, Rīgas, no Liepājas.“ „Nāk mans pienīšs no Liepājas, nāk mans pienīšs no Jelgavas, nāk man pienīšs no Rīgas, nāk man pienīšs pa visiem ceļiem, nāk man pienīšs pa visām tekām, nāk man pienīšs no jūras, nāk man no visiem ezeriem, nāk man pienīšs no visiem avotiem, nāk man pienīšs no visām upēm, nāk man pienīšs no visām attekām, nāk man pienīšs no malu malām, nāk man pienīšs no atteku attekām. Nu Dēkla, Laima sēd kaktā; kupā mans pienīšs, kreimiņš, kupatā kupā“; „Trīs piena upītes tek iekš govu pupiņiem; viena no jūras, viena no Ventas, trešā no Mēmeles. Skaužat mani, ienaidnieki, Jūras māte apsedz man“; „Mīļā Māra, mīļā Māra, govu laime, govu laime! Nāc no Rīgas uz Ventspili, no Ventspils uz Vāczemi, no Vāczemes atpakaļ iet pāri pār jūru; sudraba vālītes pa priekšu, mīļā, Māra pakaļ iet, slaucene uz rokas, balts sunīts ar dzeltenu galviņu un dzeltenām kājiņām letek laidarā; vistīpa tek laidarā ar deviņām zālītēm; mīļā Māra pakaļ tek Ar deviņām slaucenēm, Deviņām upītēm, Deviņiem strautiņiem, deviņām ieteciņām laidarā.“ Sal.: „Nāk leišu lietus no jūfām, ezeriem, avotiem, salīst, satek pie manām ganīklēm: ēd, dzeļ manas gosniņas svešas zemes svētību. Mīļā Māra, dzen manas gosniņas manos mālu laidaros.“ „Vista tekā uz stallīti Deviņiem cālīšiem; Mīļā Māra pakaļ gāja Deviņām slauktuvēm. Jūrā tek trīs avoti; Lai tie visi satecēja Manos govu tesmeņos“; „Sviesta, piena upe teka Manai govu laidarāi, Tur nolauza skauģis kaklu, Tur deviņas raganīņas, Tur noslika laumas meita Bez saulītes vakarāi“; „Trejdeviņas upes, trejdeviņas attekas tek caur jūru, caur ezeriem, caur avotiem, satek manā stallīti. Manas gosniņas tek uz stalli kā baltas vistīņas ziedaiņām kājiņām, dzelteniem cekuljiem. Tur viņas ēd, dzeļ jūras ūdens zāles. Nu riet, nu tek manu govu tesmiņos piena kā jūra, kreima kā mālu skrīnī, sviesta kā vasku ripas.“ Raksturīgs kristianizējums ir: „Mīļais debess un zemes valdnieks Kungs Jēzus, dodi tām gotiņām daudz piena. Lai viņu dzislās satek piens no Lielupes, no Gaujas un no Daugavas!“

Tāpēc varam saprast piena daudzumu šādos vārdos: „Nem, Māriņ, vara slaucenīti, izslauc manas gosniņas. Tik daudz piena kā jūrā ūdens, tik daudz sviesta kā jūrā smilts“; „Jūrā plūst, jūrā tek: jūras ūdens ir mans pienīšs, jūras māliņš ir mans sviestīšs“; „Mans gosniņu pienīšs kā jūras ūdentīšs, manu gosniņu krejmiņš kā jumtīšs, mans gosniņu sviestīšs dzeltens kā vasku ritentīšs, ar kalciem kaļanis, ar cirviem cērtams, pāra braucams. Ļaunām raganām acis izkapātas.“ Rīgas pilsētas archīvā (L. T. IV 148.lpp.) zemes soģa aktis ir atrodami

1667. g. piena vārdi: „melle percon atschut labbe peen und labbe schwest per jure“ — melnais (miļais?) pērkon, atsūti labu pienu un labu sviestu pār jūru.

Ir mēģināts arī noskaidrot, kas pienu no jūras dzen: „Jūrā audzis, jūrā dzimis — samta zirgs, samta segli, samta jātnieks; tur viņš nojāj pa kalnu jūrām; tur viņš klie dz, tur viņš lēlo; visā pasaulē pienu, visā pasaulē kreimu tur viņš dzen ar vēju, ar vēju, ar miglu, ar miglu. Sanāk, sanāk pirms manos goves tesmeņos.“

Slaucēja ir pati Māra: „Māra, Māra, Nāc manā laidarā, Izslauc manas gotiņas Savā vaŗa katlā No deviņiem avotiem, No deviņām āderēm, Pusi piena, pusi kreima, Dzeltenu kā vasku, Aukstu kā ledu“

Piens plūst arī no viņas ziedu krēslīņa: „Svētā Māra, atsēdies Savā ziedu krēslīņā, Manā govju kūtiņā; Caurš Māriņas ziedu krēslīņš, Tur pienīšš cauri tek, Tur pienīšš cauri tek, Burbulišus mētādams. Es tev lūdzu, Svētā Māra, Dod man vienu burbulīti, Došu savai telītei, Lai pienīšš cauri tek, Burbulišus mētādams“; viņu arī lūdz: „Miļā Māra, piena māmiņa, dod man to labumu, ko Dievs tev devis. Dievs lai dod manām gotiņām tā tecēt, kā miļās Māras upītes tek cauru dienu, cauru nakti.“

Nākošā versija ir par govīm, kas ganās jūras vai upes malā: „Gosniņ, mana raibulīte, ej gar jūriņu ganīdamies. Tur būs liepiņas ziedēdamas, tur būs baltais āboliņš; tur jūs neredzēs ne laumes, ne raganas. Pāri par jūriņu, manas gosniņas, pāri! Ēdat, līdz saulīte norietēs, — tad pārnāksit paēdušas kā vērpelītes, tesmeņi kā aknītes. Stallī, manas gosniņas, kā liepiņas ziedēdamas, būs man pienīšš kā jūriņa, kreimiņš kā māliņi!“ — „Vērp, Māra, zida diegu, vērp ar mani, vērp ar sevi, sien laumas, raganas, lai nekāp manā stallī! Miļā Māriņa, dzen, gani manas gosniņas urdas upes ūdens zālē. Četri rati — piena rati, četri rati — kreima rati, četri rati — sviesta rati — sabrauc manā laidarā“; „Brienat, manas mellās gosniņas, deviņās upītēs, deviņās jūriņās, pārnest man pus' baltuma, pus' dzeltenuma, pusi pašas paturat.“ Ir gleznains jūras ganību tēlojums: „Dzelzu vīri jūru brida, dzelzu ecēšas mugurā; nosalst jūŗa pumpuļiem, dzelzu ecēšām noecēja. Melni vīri, melna jūŗa, — Sarkans vērsis lauku pieri Manu plavu izbraidāja: Ko es došu gosniņām, Ko savām aitiņām.“ Tāpat gan šeit ir arī zilās un jūŗas govīs. „Zila govs peld pa jūŗu platiem ragiem, četriem pupiem. Palīdz, Dieviņ, izpeldēt, ienākt manā stallīti“; „Zila govs peld pa jūŗu divi ragiem, četriem pupiem. Lūdz, miļā Māriņa, lai peld malā, lai sviestiņš, lai picniņš pie mums rodas. Nu saskrēja, nu sabrauca ar deviņiem sviesta, deviņiem piena ratiem“; sal. arī sarkanās govīs: „Sarkana gove platiem ragiem, lauku pieri peld pa jūŗu,

balta jumprava nāk no jūras; ieej manā laidarā, slauc manas gosniņas deviņām attekām, piena diķes, sviesta daubes. Svētā Marija, ganiklu māte, gani manas gosniņas, kupeni manas slauktaviņas, Dzeltens kreimīņš, dzeltens sviestiņš.“ Pretim piena upēm nostādīta asins upe skaugiem: „Es stāvu uz kalna, man slaucene rokā. Divi upes garām tek, viena asins upe, otra piena upe. Mans skauģis smels no asins upes, es smelšu no piena upes.“

3. Laima.

Laima buřamos vārdos apliecināta ar veciem tekstiem. 1645. g. prāvā pieminēta „*Swete mate Dewe mate ley [laimes] māte*“, tāpat 1675. g. prāvā ir „*iesus Christ Sweta mahte, laimes mahte helfe dem kranken*“; 1675. gadā „*Laimes mate swete mate, Dewe mate absche- lojes . . .*“ Mitels (G. F. Müthel) 1774. g. atzīmējis Lakšķu saimnieka mātes sāls pūšamos vārdus Cesvaines baznīcas grāmatās: „*Saulit Māmiņ, Sikas Svaigznītes, Dieviņ Tētīt, Laimes Māmiņ, nāc tu palīgā, Jezus Kristus.*“ Laimes māte piesaukta arī buřamos vārdos: „Lemies, duries mietā, cērpā, ne pie loga, bet pie putniņa auguma. Lai Laimes māte, Vēja māte, Jūras dievekle un svētā Mariņa nāk palīgā ieriktēt, ietaisīt un veselot.“ Sal.: „Miļa Māŗa, miļa Māŗa, govu laima, govu laime, nāc no Rīgas uz šozemi, no šiszemes uz vāczemi, no vāczemes atpakaļ pāri pār jūŗu. Sudraba vālītes pa priekŗu. Miļa Māŗa pakaļ ict, slaucene uz rokas“ (piena v.). „Tētiņ-ritiņ, Laima-māte, nāc un paņem manu rozi“ (roŗu v.). Par Laimi-lēmēju sal.: Ja grib, lai izaug stiprs darba zirgs, tad kumeļŗ pēc piedzimŗanas jāsatin virieŗu svārkos un jāskaita: „Dod, dieviņ, lem, laimīt, ozoliņa stiprumiņu“ (piena v.).

Pēc pirts saka: „Peries nu, Laimes māmiņa, zelta slotiņu sudraba lapiņām“ (arī visādām slimībām, pirtiŗas un sarus peŗot) vai arī: „Peries nu, Laimes māmiņ, ar savām meitiņām, ar sudraba un zelta slotiņām.“ Sal. pirts vārdus: „Ej nu, Laimiņ, memmiņ, peries ar saviem bērniņiem“; „Lai peŗas Laimes māte ar saviem bērniņiem“; „Lai nu mazģājas pirts Laimiņa ar saviem bērniņiem“; „Lai nu nāŗ Laimes māte ar savām meitām“; „Peries nu, Laimas māmiņ, ar saviem dēliem un meitām.“ Laimu ŗeit identificē ar pirts māmiņu un ar Māŗu: „Miļā Māŗiņa, peries nu manā vietā“; „Lai nu Māŗiņa peŗas“; „Peries, miļā Māŗiņa, ar saviem bērniņiem“; „Peries nu, miļā Māŗiņ, mūsu pērtā gariņā“; „Peries nu tu, miļā Māŗa“; sal. arī: „Peries, laimīte, manā pērumā“; „Laimīt, ej un peries manā vietā“; „Peries, svētā Laimiņa“; „Peries, Laimīte, manā pērtā gariņā; kad neperies pate, atsūti savus sulainīŗus, kas par tevi nopeŗas.“ Sal.: „Pe-

ries nu peries, pirts māmiņa.“ Nomazgājot lāvu pirms iznākšanas, saka: „Lai būtu laba vietiņa, kur Laimai uzsēsties.“ Sal.: „Miļa mātiņ, miļa Laimes mātiņ, ņem to gultiņ, liec ar gultiņ, slēdz ar dieviņ atslēgām. Miļa mātiņ, miļa Laimes mātiņ, ņem to gultiņ, slēdz ar 1 atslēdziņ, lai tas iznikst, ko es raugos, lai tas iznikst, ko es neredz“ (vidus v.). Ja bērnam stūra (grūta) galva un viņš nevar grāmatu iemācīties, mātei jāaizved viņš piektdienas vakarā uz pirti, jāpeļ ar sērmokšju lāpu slotu un jādzied: „Miļā Laima, svētā Laima, Nāci klāt, stāvi klāt Manai mazai Lizitei, Dod tai gudru padomiņu, Labu, gudru mācēšanu.“ Dziedot jāmin katra bērna vārds. (Ja meiteni nesauc Liziti, jāsauc cits vārds.) Par pēršanu neviens nedrīkst nekā zināt, citādi nekas nelīdz.

Nomazgājot lāvu, arī saka: „Lai būtu laba vietiņa, kur Laimei atsēsties“ (arī visādām slimībām). Sal.: „Man atnāk Laimes māte, mīksta slotu rociņā“ (sv. meitu v.). Kad veļu mazgā, nevar teikt „Dievs palīdz“, tad neizmazgās baltu, bet jāteic „Laima mazgājas“. Laimu piesauc, lai tā pavada: „Stāvi, Dieviņ, tu man klāt, Laimīt, nāc man līdz“ (kad lopus ved uz jaunu vietu); kad sāk jaunu darbu, saka: „Ej, laimiņa, tu pa priekšu, es tavās pēdīnās.“ Laimes mātei meitas prasa, pie cūku kūts klauvējot: „Labvakar, Laimes māte, cik gadu man jādzīvo meitā?“ Laimu piesauc arī sievu reizēs: „Šķir, Dieviņ, man celīņus, Laid, Laimiņ, nekavē Šai baltā dienīnā; Ūdens plūdi, kaula vārti, asins upite.“

Kad lops nejauks, to bridina: „Zum, bum, esi mierā, stāvi mierā, Laima nāk; ja nebūsi mierā, Laima tevi atstās. Tad tevi ķers nelabais, zum, bum, zum, bum, tad tevi ķers nelabais, raustīs, didīs, beidzot samals tevi pelnos.“ Ir buņamie vārdi: „Pret rītiem, pret vakariem, pret augstiem ziemeļiem, melns putns (sal. kraukļu motivu) laižas pa jūru, skrējējs pakaļ. Miļā Laima, ņem slotu, slauki viņu atpakaļ.“ Sal. par Laimu: „Nagoju pērti malnajā kraklā. Izslauku pērti i pērts pīdarbeņu. Nūgoju pērti malnajā kraklā. Izslauku pērti i pērts pīdarbeņu. Nūgoju uz jyrmalu. Atsasadūs uz sudraba krāsā. Atskrēja Laimeņa ar kumeliņu. Lobok ņamu Laimeņu, na kumeliņu. Atskrēja knudzējs un nudzējs. Tūs es apādu. Atskrēja lostu kungs, tū es nūsytu“ (lāstu v.).

Laimu min arī kopā ar *Dēklu*. Tā: „Zil (miļ?) Māriņ, Dēkl, Laimīt, nāc mājā“ (čūsku v.) un piena vārdos: „Dēkla, Laima sēd kaktā. Kupā mans pienīņš, kreimiņš, kupata kupā.“ Sal.: „Sēdi, Dēkla, pie maniem lopīņiem, plēs to nelaimi kā kārķlu krūmu.“ No Zvaigžņu Andža krājuma nāk aizdomīgi darinājumi plostnieka u. c. vārdiem. Plostniekam uz plostā, kad grib no malas vaļā laist, lai ne-

plīst un cilvēki neslikst, jāskaita sekoša dziesmiņa: „Dzen, Laimīte, nelaimo, Nedzen mani virpuļos, Ne lielos akmeņos, Tad es tevīm svētku dienā Skaistu dziesmu nodziedāšu, Došu ziedu mīļāko. Mūsu tēvs debesis etc.“

Tāpat arī: „Ai lūdzama mīļā Laima, Nolem manīm bebra laimi. Bebris mīt ūdenī, Dažureiz ataugā, Ne tas nīkst, ne tas slikt, Savus bērņus izbaro. Bebris taisa stipru ēku Pašā ūdens dībenā, Liec, Laimiņa, man taisīt Virs ūdeņa stipru plostu, Lai neplīst, lai negrimst, Lai pa upi viegli tek.“ Līdzīgi ir arī laivinieka vārdi un Laimas piesaukšana mīlestībai: „Ar akmeni akmeni Var iešķilt uguntiņu, Dod, Laimiņa, man uzšķilt Tautas meitas mīlestību, Ka tā mani iemīļotu, Ka no manis prom nebēg, Tad es tevi svētā ritā Ar dziesmiņu apdziedāšu.“ Šī dziesmiņa reizi dienā jādzied, pārdienām trejdeņiņas reizes (mīlestības vārdi).

Mēs redzam, ka Laima būrāmos vārdos nav tik daudz minēta kā lopu Māra un mīļā Māra (Māriņa). Viņu parasti dēvē par *Laimes māti*, un ar viņu varam sākt plašo māšu sarakstu.

4. Mātes.

No citām mātēm *Joda māte* pieminēta sieviešu vārdos nakts notikumiem. Kad jauna sieviņa pēc notikumiem saslīkst, jāskaita: „Joda māte, Joda tēvs iebruca svētā vietā lieliem ratiem, melniem zirgiem: satiek ceļa jūtis, nāk no jūras trīs palīgi, trejdeviņām bultām: tur tevi sašaus“ etc. (arī izbaidi, pamašu v.). Kad paveca sieva tāpat saslīmusi, skaita: „Melna čūska purvā brida, Vaņa segli mugurā, Bisties pati, Joda māte, No saviem biedēkļiem.“ Kad vīrišķis slims, tad jāskaita: „Melns gailis tup kārklienā, Joda māte nāk ar zobeniem, ar pistolēm. Tur tevi šaus, tur tu izputi, cērt eglē, necērt ozolam.“

Par *Jodu* sal.: „Mīļā Māra, ņem Jodu, ņem to viesuli, ņem ļauno garu, nes uz mālu kalnu, sarausti dzelzu ecēšās, rullē ar dzelzu rulli, lai paliek tas cilvēks pie pirmās veselības“ (trakuma v.).

Velna māte pieminēta viesuļa vārdos: „Velna māte peld pa jūru, caur deviņu akmeņu starpu. Peldi, peldi, velna māte, es jau tevi sen gaidu. Es tevi atsiešu atmuguriski ar pūdētu lūku, es tevi piekalšu pie pelēka, ruda akmeņa, ar tērauda naglām atkniedēšu. Tur tu guli, tur tu pūsti, tur tu paliec mūžīgi. Vairs tā lopa veselību nemaitāsi.“ Čūsku vārdos viņu dzen projām: „Vella tēvs, vella māte, vella bērņi, atstāj nost no man, tu ļaunais gars“; ļaunumu vārdi ir: „Vels, vels, vella māte, kas to cilvēka dvēseli meklē, bēdz tu caur trīsdeviņām kungu valstīm. Tā vella māte riksti grieza, Ceļmalā sēdēdama; Lauz priediti, lauz eglītī, lauz liepiņu, Neaiztiec to dvēselīt. Tev nebūs to

cilvēku dvēseli meklēt, bēdz tu caur treju kungu valsti, caur trejdeviņu cūku caurumu: nāks trīsdeviņi pērkoni, nāks trīsdeviņi zibepi, sa-spārdīs trīsdeviņos gabalos.“

Veļu māte ir vārdos vecam, lai ilgāki dzīvotu: „Ai bagātā veļu māte, Tavas šauras kamanīņas, Kur tu viņu pašu liksi, Kur liks viņa grabažiņas. Atļauj viņam vēl laiciņu Šai zemē padzīvot, Lai viņš redz savus bērnus Lielus, stiprus uzaugam“, arī saru pāršanai: „Iezvej jods, saspeļ pērkons, Veļu māte paglabā. Veļu, veļu veļamo, Kaŗu, kaŗu kaŗamo, Peŗu, peŗu peŗamo.“

Zemes māte apliecināta 1764. g. (Gelehrte Beytrage etc.): „Wenn ein Magdchen eine Nadel verlohren hat, sie spricht — „Zemmes mahtel atdohdi mannim addatiņu.“⁴ Pret tulznu ir vārdi: „Lādi, lādi, lādētājs, Zemes tēvs. zemes māte, Paņem pašu lādētāju. Puns tavā pierē, pūte mēles galā.“ Sal.: „Zemes māte, kūtis māte, pūšļu māte, Jēziņ, aizdari mātes duris, atdari debess dur, stāvi save vietā no dzim. līdz nomiršanas. 3 Tēs mūs“ (vēdera v.). „Zemes tēvs, zemes māte, saņem to, ko tevim dodu, un dodi tam slimam veselību“; vārds arī jāsaka (zemes vaina)⁵.

Vēja māte ir kopā ar *Jūŗas māti* jau pievestā kombinējumā. „Laimes māte, Vēja māte, Jūŗas dievekle un svētā Māriņa nāk palīgā“ etc.; sal. raganu v.: „... kaut krusts un bēdas jūŗā mit, jūŗas māte apsedz man, kad tas bargi grib man cirst. Lai viņš cērt akmini.“ — „Dieviņ augstais, palīdz, ko es gribu darīt. Jūŗas māte atiet pār jūŗu, skuju slota rokā. Kā Dievs palīdzēs, es to kazaklu gribu nokaut“ (mātes v.), tāpat formulā: „Auniņš tek pa miežu lauku, Tauku pika mugurā. Jūŗas māte, Vēju māte, urā, urā“ (vēdera v., saraustišanās v.), jeb ar beigām: „lai sadzīst“ (pārcirtumiem); sāpju vārdos ir: „Stāvi klusu, vēja māte, Lai metas jūŗa klāra“ un „Vēja māt, Viesuļu māt, aiznes slimnieka sāpes: kur viņas cēlušās, lai paliek.“ — „Vēja māte, ņe tev nesekmēs, do' manai mātei sekmes“ (audekla v.).

„*Saulīt māmiņ*, sikas zvaigznītes, Dieviņ Tētiņ, Laimes māmiņ“ ir pievestā 1774. g. formulā sāls pūšanai.

„*Naktes māte*, naktes pamaša, guli jūŗas dibenā, nesmīdini, nekaitīni, nebrēcīni, ļauj gulēt kristīta cilvēka bērniņam“ ir pamašu, iz-baiļu vārdos.

„*Guntes māmiņ*, Sēsties sovā krēsliņā, Apkloj boltu poladzenu, Apkloj boltu vilnoneiti“ ir pret gundagu. „Uguns māte, jumpravīņa, Ar tiem zelta vamzišiem, Vaŗa slota rokā, Sit un ņlaki, sit un ņlaki, Lai iznikst nelaimite Kā uguņu dzirkstelīte“ (uguns v.).

No pārējām mātēm *dzelzu māte* minēta dzelzu vārdos: „Dzelzes tēvs, dzelzes māte, Kas to pirti kurināja, Kas tās sāpes sāpina, Kas

tās asins tecināja.“ „Dzelžu tēvs, dzelžu māte Dzelžu pirti kurināja. Kas var dūmus savienot, Tas var vietu sadziedēt“ (asins v.); sal.: „Es dzelzu sieva, man tērauda mēle, es tevi sadauzīšu gabalu gabalos“ (kaula audzējam); „Dzelza māte sēd uz aku, akas vindu turēdama. Turi labi cieti, kā tu vari saturēt kā dzelzi, kā tēraudu, kā misiņu, kā sudrabu, kā zeltu, kā pašu dimantu“ (kad sarauksties).

Meža māte, zvēru māte „atpēn sāpes un nes tās pār jūru un met tās jūras dziļumos, lai tās tur paliek“ (vēja bultas v.); „Vilka māte, zvēra māte, sāpe, plusa skrien pa trim pagastiem, Seces, Sērenes un Daudzeses. Nu lai nostājas tā sāpe tam cilvēkam iekš Dieva tā tēva, etc.“ (dažādām sāpēm); „Meža māte, Gaisa māte, jūras māte, vējš, vētra, viesulis ceļas uz klaja lauka, griež to atpakaļ iekš dziļas jūras, iekš dziļas zemes“ (notikumumu vārdi); „Vilku māte, zvēru māte, atpēn tās sāpes un nes tās pār jūru un met tās jūras dziļumos, lai tās tur paliek“ (cauršautiem).

Ceļa tēvs, ceļa māte pieminēti sarežģītu dziedzeju vārdu sākumā. „Kas bez kājām, rokām skrej, lai tie skrej uz jūru, jūrmalu, lai sijā sikas olas, akmeņus. Dievs Tēvs, ceļa tēvs, ceļa māte, saules teka, atdod N. veselību“ etc.

Pieminēta ir *Ganiklu māte* (piena vārdos). „Sarkana gove platiem ragiem, lauku pieri peld pa jūru; balta jumprava nāk no jūras, ieej manā laidarā, slauc manas gosniņas deviņām attekām, piena diķes, sviesta daubes. Svētā Marija, ganiklu māte, gani manas gosniņas, kupeni manas slauktaviņas, Dzeltenis kreimīnš, dzeltens sviestīnš, svētā Marija.“

Sākot cirpt aitas, nocērp pirmajai aintai no pieres trīs sprodziņas, nomet tās zemē un saka: „Še, *Mēslu māte*, tava daļa, nepem pate ar savu roku.“ Sviestu sitot skaita: „Atbrauc *sviesta māmuliņa* Ar to mālu vezumiņu, Ar to mālu vezumiņu, Ar dzeltānu kumeliņu.“ Sal.: „Kup, kup, sviestīņ, Kaudzīte galā! Rit nāks māmīņa Mieloties.“ Bišu vārdos piesauc *Bišu māti*: „Bīte, nāci manā dārziņā, Šeit ar ziediem iedzīvo; Bišu mātes, bišu mātes, Nākat manā dārziņā. Šeit ir Kristus eņģeļu gultas, Kur spilvenos izdusēt.“

Atsevišķi jāmin sājū vārdi: „Tam cilvēkam dzīslās, miesās, kauļos vainu, cik sājū *varžu mātei*, bērņus šķīļot.“ Kad pie tiesas iet, jāteic: „Krustiem zvaigznes zemē nāc, Krustiem zvaigznes debesis stāv, kļusu *nalumāte* (?) ar savām valodām.“

Dzīvības māti, kas īsti ir viens no parastās „mātes“ apzīmējumiem, piesauc, lai tā mierā būtu. „Dzīvības māte, sažaunīca, guli mikstos spilvenos, ar misiņa un zelta atslēgām aizslēgta“ (pakrūts, lēcēja, saraukstīšanās vārdi). „Dzīvības māte, dzīvības māte, dzīvības māte, eji

savos kambaņos, paliec savā vietā, guli savās cisās, velies savos spilvenos, guli savos spilvenos, paliec savā vietā, paliec vesela; dzīvības māte, paliec savā vietā, kā Jēzus Kristus no Nacaretēs; lai tā sāpe izdilst kā veci mēneši, lai sakalst kā veca pura niedre“ (mātes v.); „Dzīvības māte, Dieva māte, esi savā vietā iekš vārda“ (pakrūts v.). „Dievam bija trīs mātes, viena bija Pāvila, otra Jēkaba, trešā Dieva paša māte. Kungs Kristus, es lūdzos, lai tās dzīvības mātes sāpes un *trūkuma mātes* sāpes paliek mierā, nostājas katra savā vietā. Jēzus Kristus vārdā“ (pakrūts vārdi); sal. vēdera vārdus: „Dzīvības māte, dzīvības māte, dzīvības māte (cilvēka vārdu vajaga piesaukt) kāpa kalnā sapūtusēs, saskaitusēs; nāc lejā, atskaties, izslāpsti, nomirsti un paliec vesela“; tāpat: „Es nodzinu no N. krūtīm trūkuma slimību; cauri skrēja vēja bultas, dzīvības mātes zēģele“; „Lai tavs lēcējs, dzīvības māte, paliek mierā savā vietā“ (mātes v., pakrūts v.), sal. pakrūts vārdus: „Dzīvības māte, Dieva māte, esi savā vietā iekš vārda“; sal. par *bēdu* un *dzimšanas* māti: „Ak tu bēdu un dzimšanu māte, tev būs mierā stāvēt savā vietā, kuņā Dievs tev licis; mīļā māmīņa, labā māmīņa, tinies zida nezdoga, ej atpakaļ savā vietā tā, kā tas stūņa akmenis stāv“ (vidus v.); sal.: „Māte, māte deviņiem stariem, Māte, dzīvības māte, *Sirdsmāte*, *Sāpju māte*, Ritinājies pa jūrām, pa kalniem, tinies baltā palagā un paliec uz Jēzus vārda kā akmens savā vietā“ (trūkuma v.).

Līdzīgi *augļu māte*, *bērnu māte* aicināta: „dusi mikstos spilvenos ar misiņa un zelta atslēgām aizslēgta“ (mātes v.); tāpat *asins* māte: „Mātes vaina, labā mātes vaina, asins mātes vaina, visas ejat atpakaļ iekš tavas vietas, citādi tu ved miesu un asini iekš kapa“ (mātes, vēdera v.). Sal.: „*Asins māte*, paliec tur ar mieru“ (mātes v.). *Rožu mātes*: „Nāciet visas vienā vietā, trejdeviņas rožu mātes“ (rožu v.); „*kaulu māte* mežā brauca, kaula riki, kaula groža, kaula pati braucēja“ (lūzuma v.). Slimībās pieminēta *tūsķu māte*: „Tūsķis tēvs, tūsķa māte tūsķu pirti kurināja. Rakstīts zaķis, raiba kuce, divas zelta pelītes“ (tūsķu v.); arī: „Stājies, mēness, stājies, saule, tušķum tēvs, tušķum māte, lai viss notiek, kā es gribu“ (tūsķa v.); *zūdes māte*: „Labrit, zūdas māte, es atjāju zūdas zālēm pakaļ“ (ēdes v.); *caurduramās mātes*, *krampju mātes*, *klemmu mātes*: „Dievs Kungs, apžēlojies, Kristus, apžēlojies, es lūdzu, nāci par palīgu tam bērnam; treideviņu klemu mātes, treideviņu caurduras mātes, sāpes, krampju mātes pacēlušas trīs deviņas reizes uz priekšu, trīsdeviņas atpakaļ, trīsdeviņas reizes stāvu. Kungs Kristus, es lūdzos, lai viņas tās caurduras mātes un l ampa mātes un klēpja mātes sāpes paliek tūliņ uz vietas mierā“ (krampja un caurdures, mātes v.). Sal. par *negodu* māti: „Negoda tēvs lida caur trīs sarkanām akmeņu kāpelēm; tur viņš lida, tur viņš spie-

dza, tur palika ar visiem saviem bērniņiem. Negoda māte lida caur trīs sētu apšu žogiem; tur viņa lida, tur viņa spiedza, tur viņa palika ar visiem saviem bērniņiem“ (čūsku v.).

Vecā māte pieminēta uguns vārdos: „Veca māte, dzelzu nūja, ledus gabals, uguns pagals“; „Bagāta (?) māte, svēta jumprava stāv aiz uguns, kā zila aita. Tik miksta tā vaina kā liepas slota“ (uguns v.). Cilvēka organismā „māte“ ir arī *dusmu māte, briesmu māte, moku māte*: „Ej tu savā kambarī, gulies savā gultiņā, saraunies tu čunkurā“ (mātes v.). Tāpat: „*Vēdera māte*, dusi savā vietā kā koka saknes, kā liels jūras akmens“ (vēdera v.).

Identificējumu ar Dieva māti, *ziedu māti* sk.: „Dieva māte, ziedu māte, necij kā kaķe plēsdama, sēdi savā krēsliņā, guli savā gultiņā! Ar dievu, guli vesela“ (mātes v.).

Mātes vārdi.

Jo plašu ieskatu par „māti“ dod *mātes vārdi*. „Miļā māmiņa nāks pie šīs vājās sieviņas, vedīs savā pirti; dzelzu krāsne, tērauda ogles, zelta slota dimanta lapiņām, silts ūdentipš un ziepītes, —tur viņa to glaudīs savām svētām, stiprām rociņām, skaidrām linu šķiedriņām saistīs viņas vājās miesas“; „Māte sēd savā krēslā, kā saule un mēnesis sēd zelta krēslā. Māte sēd savā krēslā, kā saule un mēnesis sēd sudraba krēslā“; „Māte, māte, esi lēna, esi miksta, lēna, kā vilnas sprodzīte, kā pūpēdis! Neklimsti, neluksti, nepuksti — asins vidū, asins vietā, salūst vara zēģeles“; „Čučī guli, māmiņa, savā vietīņā ar saviem bērniņiem, kā pele savā pūzmiņā“; „Jumpraviņa mātīte, neveldzējies, neveldzējies Annas augstajos kalnos. Čučī guli mikstos dūpu spilvenos, baltos linu palagos. Es tev lūdzu, nelaid savas sāpītes pa viņas kauliņiem“; „Sarkana saulīte lec, divi Dieva suniņi rej. Ak tu, Anna, zelta mātīte, čučī guli savā zelta sētiņā, savā zelta gultiņā. Divi Dieva sulainiņi tev apdienēs, tie tev zelta krēsliņu apakš tavām kājiņām pacels. Ak tu sarkana zīda bantīte, čučī guli apakš nabas, apaļi saritinājusēs savā vietīņā“; „Māte, māte, augstus kalnus nekāpjat, dziļi dubļus nebrienat. Es tevi noguldu, es tevi noraidu, tu gulēsi, kā pelīte saritinājusies iekš mikstiem dūnu spilveniem. Jūs augstas sāpes nekāpjat, jūs dziļus dubļus nebrienat, es jūs noguldu, es jūs noraidu, es jūs noguldu; jūs gulēsiet, kā pelīte saritinājusies iekš tā Kunga“; „Divmanta mātīte, sēdi divmanta krēslē, divmanta krēsliņš apakš tavām kājiņām, divmanta dedziņš, divmanta adatiņa. Tava dziskliņa tavu muguriņu taps sašūts, satīts, mātīte, miļā mātīte“ (vidus v.); „Mātes vaina, labā mātes vaina, visa ej tu atpakaļ uz savu vietu, citādi tu nes mūsu miesu un asini iekš kapa“ (mātes v.); „Māmiņa

miļā, zelta māmīņa, sēdies zelta krēsliņā, miksta kā liepiņa, salda kā medutiņš; asins vidū, jūrā dzelzs stabs. Ciets mans vidutiņš kā dzelzs“ (mātes, viveju v.); „Kur tu iesi, māte? Paliēc, māte! Sēdi mātes krēslā, guli mātes gultā, dari visu labu, kā māte saviem bērniem labu dara“ (mātes v.); „Mātīte, meita, bēdz savā alā, Mātīte, meita, bēdz savā alā. Mātīte, meita, bēdz savā alā. Guli tur līdz pastara dienai, ne mūžam vairs nerādies un apmierinājies“ (mātes v.). Sal.: „Māte-meita basām kājām, zaļa slota rokā; jo slauka, jo dziest“ (uguns v.). „Dzīvības māte, Dieva māte, esi savā vietā iekš vārda“ (pakrūts vārdi); „Māte, māte, veca sieva, apžēlojies par kristīgu sievu NI Sirds trūkums, sirds trūkums, sirds trūkums! Tec, mana mātīte, par diedziņu čokarā, guli kā kaķīte saliekusies, kā melnas vilnas ērkulis savēlusēs — tas tavs darbs“ (mātes vārdi).

„Tu jaunā vaina, paliēci savā vietā, kā jūras akmentiņš guļ; nerūci kā jūra, nekvārsti kā vista; tu tupi savā ligzdiņā un paliēc mazāka un rāmāka“ (pakrūts v.); „Māte, māte, māte! Ko tu puksti, ko tu ruksti, ko tu apkārt vazājies! Ieej savās mājās — ko tu klimsti: tev zieda šūpulītis — guli, necelies stāvu, necelies sēdu — guli, kā kaķīte saringulojusies pie saviem bērniņiem; esi miksta kā vilnas spožīte, kā pūpēdis“ (mātes v.); „Ak tu māte, vecaja sieva, palidzi tai kristītai sievai Annai! Tec pa diedziņu, pa diedziņu, tec čokarā, čokarā, stāvi kā žēlīgais Dievs tev novēlējis stāvēt no pasaules iesākuma. Paliēci tik miksta kā villas sprožīte, kā zoses dūnīte, kā liepu lapiņa. Saploc, saploc kā slotu lapiņa, kā kāpostu lapiņa“; „Man'māt' pa lauk' aizgāj'; nāc mājes, man mātīt, viss' siki bērniņ tev sauc, viss pēc tev brēc, sēd savai vietīņai, kur svēta Mār' tev sēdinai“; tāpat: „Mans tētīt par lauku aizgājis, nāc mājā, man mātīt, visl siki bērniņi pēc tev brēc, nāc mājā, sēd savā vietīņā, kur mājiņ tev sēdinājis“; „Dzemdīte, mātīte, vendies, velies savā vietā. Miksts tavs krēsliņš kā liepu lapa, kā dūņu kuksītis“; vai arī: „savā vietīņā kreisajos sānos apakš nabas. Tur zeltā gultiņa, tur dūņu spilventiņš“; „Miļā māte, labā māte, ej atpakaļ savā vietā.“ „Mātīte miļā, neej augstu, neej zemu, neplēties plati, neveļcies garī, sēdi savā krēsliņā, guli savā gultiņā, kur Dievs tev ierakstījis“; „Dzemes māte, tu esi izkliduse pa visām dzīslām, pa visu miesu. Sveši ļaudis sanākuši no visām malū malām, — tie tevi pērs, tie tevi graizīs ar asām rīkstēm. Mātīte miļā, meita saldā, mūc atpakaļ savā vietā! Tinies, vendies zieda rituliņā, savā mikstā zieda guļā! Guli kā ziedu kamolītis“ (mātes v.). „Māte miļā, dodies mierā! Es tev satīšu kamolā, es tev piesiešu pie auklas, es tev nolīkšu savā vietā; kur tev Jēzus stādījis, tur tev jāgul bez sāpēm un bez raizēm“; „Māte, māte, ko tu esi apdomājusi, to tu nedari; tu esi apdomājusi augstus kalnus kāpt, to tu nedari; tu esi

apdomājusi tāļu ciemā iet, to tu nedari. Nāc, nāc mājās, sēdi zelta krēsliņā, guli zelta gultiņā, kur tevi pats Dievs iestādījis“; „Jēzus, nāci palīgā, māte, laidies klārā jūrā, dusi savā vietā, kur Jēzus māte tev likusi dusēt; ko kaņojies, ko plosies, guli savā kambarī kā cūka midzeni, spoža kā zvaigzne jūrā gāzies, klusi dusi, zelta māmīņ, zelta ķēdē iekēdēta; tie svēti Marijas, Jēzus mātes vārdi, ar ko trinas pie kauliem; es tev lūdzu, miļā māte, ej savā vietā, guli kā spilvenīņā, kā apiņu kubliņš, kā cerbes lapa“; „Es tev lūdzu, mana miļā māmīņa, guli savā vietīņā, kā jūras akmentiņš apsūņojis guli; nerūci kā cūka, nekluksti kā vista, tupi savā ligzdiņā, paliec mazāka, lai paliek lēnāki“; „miļā māmīņ, kur tu iesi par dzelzu tiltu, par vaļa vārtiem; griezies atpakaļ savā vietīņā, kur Dievs tevi radījis, kur Jēzus Kristus tevi pestījis; griezies savā vietīņā, lai Dievs tev dod miļu veselību un palīdz iekš tā vārda“; „Tā jūrā stāv uz savu viet. Tā māte stāv uz savu viet. Tas akmens stāv uz savu viet. Tā māte stāv uz savu viet. Trīs māsas stāv uz savu viet. Tā māte stāv uz savu viet. Tas pestītājs stāv uz savu viet. Tā māte stāv uz savu viet. Tā *dzislu māte* stāv uz savu viet. Tā māte stāv uz savu viet. Tas Dievs stāv uz savu viet + + + Amen“ (mātes v.); „Miļā māte, labā māte, ej atpakaļ savā vietā; miļā māte, labā māte, ej atpakaļ savā vietā; miļā māte, labā māte, ej atpakaļ savā vietā. Pār jumtu laidu kā zaļu kasalu, kā akmens nokrita; pār jumtu laidu kā zaļu kasalu, kā akmens nokrita, pār jumtu laidu kā zaļu kasalu, kā akmens nokrita. Amen“; „Māte iet ciemā, māte tek ciemā — par mežiem, par ūdeņiem, par akmeņiem. Mātīte miļā, neej ciemā, netec ciemā! stāvi savās mājiņās — supi, kaķes tevi saplosis, supi, kaķes tevi saplosis!“ „Sieva sēd kalniņā, balts kamols rociņā. Sviež kamolu, rit kamols. Miļā mātīte, es tev lūdzu, nekāp augstu kalniņā, neej tālu ciemā, paliec, kur tevi Dievs stādījis; sēdi zelta krēsliņā, guli zelta gultiņā“; „Māte, māte, neej ciemā, neej ciemā, paliec mājā! Tur tevi pikti supi ries, asām rikstēm graizis, spieķiem badis“; „Trejdeviņas mātes nāk no kalna lejā, ne tām sāp, ne tām pampst. Paliek tik mikstas kā pūpēži, paliek par dūmiem. Trīs baltas vistīpas tup aizkrāsnē, balts ķipariņš stāv plāna vidū. Nenākat ārā, redzēsiet, kā jums klāsies, tad jūs saplosis. Es esmu jumpravīņa sētas piemietīte. Lai pūš vējš, kāds pūzdams, to nevar kustināt, viņš tup savā vietīņā. Dievs Tēvs“; „Māte, māte, vecā sieva, guli kā kaķīte, kā pelīte saritinājusēs savā midzeni! Māte, māte, sildies, sildies, — es tev sabraukšu ar dzelzu ecēšām, sapišu dzelzu pinekļiem“ (mātes vārdi); „Veca māte sēd pelnos, tur deviņas kaķes. Kad tā laidis vaļām, (lopu spalvu) saplēsīs deviņos gabalos“ (vīveļu vārdi); sal.: „Māmīņa iet pa kalnu plēsdamās, iet kā kaķe plēsdamās. Guli savā gultiņā kā kaķīte saringulojusies“; (rožu v.) „miļā māmīņa nāk pie vājas sievi-

ņas, vedis savā pirtīnā. Dzelzu krāsne, tērauda ogles, zelta slota di-
manta lapīnām, zelta ūdentīņš un ziepītes. Ar tām pērs un glaudis ta-
vas vājas miesas“ (mātes v.). Sal. arī par mātes savaldīšanu:
„Devīņi vīri stāv uz krusta ceļa jūti, dzelza āmars, dzelza spieķis
rokā. Viņi iet tos dzelza pagrabos un kambaņos; tur viņi sit, tur viņi
dur tos mātes izklidumus, tās mātes sāpes un to mātes pumpumu, līdz
viņi nosit, nodur; tik miksti saldi kā ķēves piens, kā aitas piens, kā
kazas piens.“

Dažreiz *māti* identificē mātes vārdos ar Māriņu. „Balts vīrs stāv
kalnā, sveiž kamolu lejā — tur tas sviests, tur tas paliek. *Miļā Māriņa*,
neej ciemā, nedari ļaunu ne Dievam, ne cilvēkiem; guli savā gultiņā.
Ja tu labi negulēsi, es tevi piespiedišu ar melnu vilnas likšķu. Vidū, tur
tev miksti spilventiņi, miksti krēslīpi, kur atzvelties“; „*Miļā Māriņa*,
aunies baltas kājas, sēdi zelta krēslīnā, neej ciemā — melni supi ries,
melnas kaķes plēsis! Jēzus māte, (vārda) māte, stāvi savas mājiņās
guli savā gultiņā, sēdi zelta krēslīnā — melni supi ries, melnas kaķes
plēsis.“ Biežāki tomēr Māriņa ir palīdzētāja: „Māriņa, svētā sieviņa,
atver tos vaņa vārtus! Nāc pelīte, nāc pa kalniem, pa lejām, — sēdies
savā zelta krēslīnā ar sudraba lēnīti — kreisajos sānos, apakš nabas“;
„Nāc, nāc, māmiņa, Māriņa aicina. Ne tik augstu, ne tik zemu. Sēdi
savā zelta krēslīnā, guli savā zelta gultiņā. Dzemdīte, mātīte, veldies
veles. Stāvi savā vietīnā“; sal.: „Ak miļā sievas māte, stāv, kur Dievs
tev stādījis. ak miļā svētā sirsniņa, gul, kur svētā Māres māte Tevi gul-
dinājuse.“

Tāpat ir arī mātes vārdi par *jumpraviņu*: „Es esmu jumpraviņa,
sētas piemietīte; lai pūš vējš kāds pusdams, to nevar kustināt, kā ruds
akmentiņš tup savā vietīnā“; „Jumpraviņa mātīte, neveldzējies, nevel-
dzējies Annas augstajos kalnos. Čuči guli mikstos dūņu spilvenos, bal-
tos linu palagos. Es tev lūdzu, nelaid savas sāpītes pa viņas kauli-
ņiem“; „Miļā, svētā jumpraviņa, nāc ar abām rociņām apglaudi, ap-
splaudi, appūt vātes; visas vātes projām iekš tā vārda.“

Mātei līdzīgi top pieminēta arī *dzemde*. Tā dzemdēšanas v.: „Pa-
lic, dzemdīt, tai vietā, kur tevi žēlīgais Dievs nolīcis, kā akmentiņš,
kā ola, kā vasku rituliņš, knieps, knieps, knieps. Nu palīdzi man, Dievs
Tēvs, etc. Tēvs mūsu“; „Tu balta, apaļa N. dzemdīt, kā apaļš āboliņš
tupi savā vietīnā kā piedzimusi, kā atnākusi, kamēr es miršu. Dievs
Tēvs“; Šaujies, dzemte, kā melna odze pa kāju galiem. Plēties, dzemde,
kā zaķu mātei plēšas dzemte. Šaujies, dzemte, iezīd tās kūdas, lai auglis
dzīvs rodas iekš tevis.“

Vīriešu „kungu“ ir daudz mazāk. Kā tāds ir pieminēts „*liesas*
kungs“: „Miļais liesas kungs, kad tevi lūdzu, ņem tērauda zobenu,
cērt tai liesai abus galus pušu trejdeviņiem gabaliem“ (liesas v.).

Ir „lāstu kungs“: „Nagōju pērti malnajā kraklā. Izslauku pērti i pērts pīdarbeņu. Nūgōju uz jyumalu. Atsasādūs uz sudraba krāsla. Atskrēja Laimeņa ar kumeliņu. Lobok namu Laimeņu, na kumeliņu. Atskrēja knudzejs un nudzējs. Tūs es apādu. Atskrēja lōstu kungs, tū es nūsytu“ (lāstu v.); *purvu kungi* — „Purvu kungi dzīres dzēra Ar vagara meitenīt; Labāk būtu dzirējušies Ar maniem spiedējiem“ (spiedēja v.); *ceļa tēvs* ar ceļa māti ir dziedzeru vārdos. Negoda tēvs un māte, sk. Brivzemnieka krājumā 158, 405. Divos sarakstos „kungu“ minēts sevišķi daudz: „Ej pie *Pura kunga*, Ej pie *pilsētas kunga*, ej pie *upes kunga*, ej pie *meža*, ej pie *ežera kunga*, ej pie *jūras kunga*, ej pie *uguns kunga*, ej pie *zemes kunga*, ej pie *mājas kunga*. Trīs deviņu cilvēks, kur nācis, tur aizej, Amen“ (launuma v.); sal.: “Ej pie Puka kunga, ej pie Mājas kunga, ej pie Upes kunga, ej pie Pilsētas kunga, ej pie Ežera kunga, ej pie Meža kunga, ej pie Jūras kunga, ej pie Uguns kunga, ej pie Zemes kunga. Trīs deviņi zvejnieki, kur nāca i aizgāja. Amen.”

5. Svētās meitas.

Visai plaši ir norādījumi par „svētām meitām“. Pēc latviešu ticējumiem tās esot bijušas Dieva eņģeļi, ko Dievs nepaklausības dēļ esot atmetis. Tagad viņas atrodoties bērzu birzis un tikai Jāņu naktis, Jāņu dienās esot tur redzamas. No otras puses svētās meitas iemājo sienās, kaktos, pamatos, akmeņu starpās, žogos. Tās esot arī mazi cilvēciņi, tikai sievieši vien, arī jaunas meitas nomocītā dvēsele⁶. Viņas mītot arī aizuguni, starp uguni un mūri namā; tām nedrīkst putas u. t. t. virsū šļākt, jo tad metas pumpas, ko sauc par *svētajām meitām*, jeb svēto meitu pumpām. Ja tās dabū pirti iepērt, tad vairs lēti nav glābjamas. Svētās meitas dziedē ar dažādām zālēm, ko sapūš un gulēt ejot uztriepj virsū, jeb ar svēto meitu vārdiem.

Šajos vārdos bieži piemin *pirti*. „Zili melni dūmi kūp Garām pirtes pamatiem; Raibs kaķis dancoja Ābola kalnā; Skrej pa kalnu kalniem, Pa leju lejām, Pa jūdžu jūdžēm“; „Svētās meitas, svētās meitas, uguņu vātes, uguņu vātes, liķu vātes iznikst, iznikst kā pirtes dūmi, kā rijas ārdi, kā pērnais pūpēdis. Vesela miesiņa N. kā saulīte, kā mēnesis“; „Redz, kur zili dūmi kūp pirtes pamatā, — mazs vīriņš, melna cepure galvā; redz, kur zili dūmi kūp pirtes pamatā, melns vīriņš, melna cepure galvā; redz kur zili dūmi kūp pirtes pamatā, mazs vīriņš, melna cepure galvā.“ Kad ritā vārdo, saka: „Labvakar, svētās meitas, māsīņas! Trīs māsīņas pirti kūra Triju kalnu starpiņā“; sal. arī: „Svētās meitas jumpraviņas Peņas pirts palāvē Visādiem zariņiem, pucenu, bērzu u. t. jp.“ „Trīs mīļas, svētās meitas sēd vecas pirts palāvē, rausta vecas slotas zarus, vecus krāsns ak-

meņus, pilnus istabas kaktus, vecus gruzus.“ „Svētās meitas skrej par jūru šurpu turpu, meties pirts palāvā, dzenies vecas slots lapās.“ „Svētās jumpraviņas, kur ies, kur tecēs — piertis palāvē — tinaties — vijaties vecās slotās, tinaties vijaties iekš veciem žogiem, tinaties vijaties vecās krāsmās, tinaties vijaties iekš cinišiem un cērpišiem, tinaties vijaties dadžu krūmos.“

Citi svēto meitu vārdi ir šādi: „Svētā meita, māsiņa, ņem savu puķīti ņem savu puķīti; N. negrib, N. negrib“; „Mūc, mūc, svētā meita, es tevi šautišu, es tevi badišu ar ērkšķu slotu“; „Mēness aug, svētās meitas iznikst, iznikst, izput“; „Svētās meitas, māsiņas, eita kārklienā jaktēties; ņemat to lūku banti, sasienat, lai tas kārkļu kūlis nokalst tā kā Lizes augums“; „Sarkans ābols ietīts baltā drānā, iznikst kā purva pūpēdis, kā rīta salna.“ „Miļā, svētā jumpraviņa, nāc ar abām rociņām apglaudi, apspļaudi, appūt vātes; visas maņa bērna vātītes proļām.“ Sal.: „Jēzus māte Marija, sien to vainu kopā. Ādams, Ieva, ņem tās piecas pārkoņa lodes, sit to vainu kopā?.“ „Trīs miļas svētas meitas staigā pa veciem ceļiem, pa vecām atmatām, lasa sikas olas, akmiņus. Kraujat kāpelēs, tur jums būtu darba diezgan, — kas jums daļas gar dažiem maziem cilvēkiem.“ „Jumpravas, jumpravas Rīgai, Rīgai, pie Jelgavas, pie Jelgavas, pie Daugavas mazgāties, sudraba slotiņām, zelta lapiņām, apakš akmeņa glabājaties, — tas jūsu darbs“; „Trīs svētas jumpraviņas iet pa N. sētšvidu. Ai, lūdzamas jumpraviņas, nākat N. namiņā, slaukāt N. uguntiņu. Aplauciņušas aplakāt. Tvuij tvuij. Kur tā nelaime bijusi, tur lai viņa paliek; tas cilvēks lai paliek pie pirmās veselības“; „Svēta meita, svēta meita, svēta meita, ko tu vērpt, ko tu šķeterē? Zidu šķeterē melnā alkšņa kokā, apsē.“ — „Mūkat, mūkat, svētas meitas, es jūs dzišu, es jūs panākšu, es jūs noķeršu, es jūs saistišu, es jūs sitišu. Man pieder istaba, galds, gulta, šūpulis.“ „Es svētajām meitām apņemu riņķi apkārt ar adatu — svētas meitas vidū balts, visapkārt sarkans. Svētas meitas nīkones, iznikst kā rīta rasa, kā vecs mēness, kā vecs pūpēdis“; „Svētā meita miža, es tevi šautišu ar dzelzu riksti! N. N. N.“; „Jūs visas trīs deviņas svētas meitas, kas jūs esit, ceļaties, gērbjaties, aunaties kājas vaska zeķēs, tērauda korpēs! Atstājat nost no tā N. — Dievs jūs nelaidīs, Dievs neņems. Eita tam pakaļ, kas jūs i laidīs, vai pie koka, vai pie akmens. Atstājat nost no tā N. kājas“; sal.: „Trīs deviņas svētas jumpravas, aunat kājas vaska zeķes, tērauda kurpes un aizejat“; „Miļās svētas meitas, māsiņas, atraiķītes, sieviņas, meitenītes, kas jūs esit, es jūs lūdzu, atstājat nost no to cilvēku N. kājas. Eita tur avota lejē, apakš alkšņa krūmiņa. Tur varat vērpt un šūt, rakstīt, ēķelēt. Es jūs lūdzu, esit tik žēligas, atstājas nost no tā Jāņa kājas. Šis ir lūdzamas ūdeņa malē“; „Trīs vergu sievas nāk, viena uguni nes, otra

uguni pūš, trešā uguni dzēš. Jūs svētas, svētas, svētas, eitat savu ceļu, jums še nekāda dzīve nav“; „Maza, maza jumpraviņa, Tā bij bērnu šautēja; Piecas meitas jūriņā, Zīda diegu šķeterē; Zila zaļa ugunīņa Caur pirtiņas paseknīti. Atstāj nost, svētā meita, no N. miesām! Ej dziļā jūrā, uz dižas laivas vēlogiem, uz laumes vēvekliem.“ „Svētas meitas, jumpravas, atstāj nost no N. miesām. Eitat dziļā jūrā, tur dancojat, plātāties; man atnāk Laimes māte, mīksta slota padusē.“ Sal.: „Trīs jumpravas brien pa jūru, baltas zeķes, melnas kurpes, viņas uziēt vienu liepas celmu, to viņas apsplauda, apdzēs; paliek melns kas bijis, ar Dieva palīgu sadzist“; „Balta ola jūrā guļ, vaļa svārpstas apakšā; nāk trīs svētas jumpravas, liepas slotas rokā; nāk Jēzus, Pēters, sagriež to nelaimi, izslauka tās trīs svētās jumpravas, izslauka no cilvēka miesām.“ Sal. svēto meitu aprakstu: „Trīs jumpravas nāk pie manām rokām: vienai sarkanas kurpes, sarkanas zeķes, sarkana villaine, sarkana sakta, sarkani cimdi, sarkana drāna; otram dzeltena villaine, dzeltena sakta, dzeltena drāna, dzelteni cimdi, dzeltenas kurpes, dzeltens priekšauts; trešai balta villaine, balta sakta, balta drāna, baltas kurpes, baltas zeķes. Nost nost nost no manām rokām.“

No citām personām, kas pieminētas buļamos vārdos un kuņu proveniencē nav skaidri nosakāma, bieži jā sastopas ar jumpravām, sievām un vīriem. Pa daļai šīs personas saistāmas ar kristīgiem motīviem un leģendām (roze), pa daļai tās saskatām slimību aizdzinējus bez pabeigtas izveidošanās noteiktos personificējumos. No jumpravām dažas ir ar *rozēm*: „Viena jumprava gāja par jūru. Viņai bija trīs rozes rokā: tā viena bij balta roze, otra bija sarkana, trešā bija melna. Tā baltā pazuda, sarkanā noslika“ (asins v.); sal.: „Viena jumprava gāja pa jūru, trīs rozes rokā, viena balta, otra sarkana, trešā melna; baltā pazuda, sarkanā noslika, melnā izputēja“ (rožu v.); arī: „baltā puva, sarkanā noslika, melnā pazuda“; sal.: „Sarkana jumprava brien pa jūru, balta nūja rokā“ (karstuma guļa); „Sarkana jumprava brauc pa jūru, trejdeviņas rozes rokā.“

Atsevišķā grupā ir 3 *jumpravu* motīvs. „Gāja 3 jumpravas pa vienu zemi. Viņas turēja trīs rozes iekš savas labās rokas. Tā pirmā saka: asins, klusu stāt. Iekš tā vārda etc. Amen“ (asins v.); sal.: „Trīs jumpravas gāja par kādu lauku un turēja trīs rozes rokā; pirmā teica, asins apturēja, otrā teica: asins netekat, trešā teica: asins, klusu stāv“ (asins v.). Analogiski tās nes trīs asins piles: „Trīs jumpravas un vīri gāja pa zemi un uz augstu kalnu. Viņas turēja trīs asins piles savā labā rokā. Tā pirmā sacīja: Asins, stāvi; tā otrā sacīja: Asins, tev vajaga stāvēt; tā trešā sacīja: Asinīm vajaga nostāties“ (asins v.).

Sal.: „Trīs jumpravas gāja pa zemi. Viņas turēja trīs asins piles savā labā rokā. Tā pirmā sacīja“ etc.

Atsevišķa grupa ir, kur jumpravas saista jūru vai ūdeni, kas apskatāma tieši ar jūru turpmāk. Deguma vārdos: „Trīs jumpravas sēdēja pie vēsas akas un mazgāja savas vātis; tā viena skrēja, tā otra tecēja, tā trešā nika; tā arī būs šai vainai nikt, dilt un dzīt.“

Trīs sveces pieminētas indeves vārdos: „Trīs jumpravas stāv uz kalna, dedzina trīs sveces, viena jumprava dedzina, otrā pūš, trešā dzēš. Tā trešā dzēš jumpravas indeves. Zūd indeves kā vecs mēness, izzūd kā vecs mēness, 3 reiz, kā pūpēdis, 3 reiz, kā riccis.“ Sal. uguns v.: „Trīs jumpravas sēž aiz plītes, visām trijām ledus gabaliņi rokā. Es jums lūdzu, nākiēt ar saviem ledus gabaliem, noslaukiet, nolāpiet man to lūpu“; „Trīs jumpravas sēd aiz uguns, auna galva verd iekšā, alkšņa malciņa, liepas slotiņa“; „Bagāta māte, svēta jumprava stāv aiz uguns kā zila aita; tik mīksta tā vaina kā liepas slota.“ „Trīs sieviņas sēd pie uguntiņa, visām slotiņas rokā; kad tā uguntiņa izkuŗas, tad tās to apslauka.“ Sal. svēto meitu vārdus: „Trīs jumpravas brien pa jūru, baltas zeķes, melnas kurpes, viņas uziet vienu liepas celmu; to viņas apspļauda, apdzēš; paliek melns kā bijis, ar Dieva palīgu sadzīst.“ Pret karstu ūdeni ir: „Trīs meitas stāv uguni, katrai ledus gabals rokā; gribēja izsmiet mani, izsmēja savus bērņus.“ „Meita stāv pie sarkanas uguntiņas, uguns pagale padusē, liepas slota rokā, sit un slaka, sit un slaka, sit un slaka, lai iznikst nelaimīte kā uguns dzirkstelīte“ (apdeguma vārdi); „Uguns māte, jumpraviņa, ar tiem zelta vamzišiem, vaŗa slota rokā; sit un šlaki, sit un šlaki, — lai iznikst nelaimīte kā uguņu dzirkstele“ (uguns v.).

Citos vārdos ir 3 jumpravas, kas iet vai staigā; tā rožu vārdos: „Trīs jumpravas gāja uz zaļumiem sierētu, tā viena izputēja, tā otra pazuda, tā trešā nenāca nekad vairs atpakaļ.“ „Vienreiz gāja trīs jumpravas zaļumos pastaigāties — viena aizgāja, otra pazuda“ (rožu v.). Sal.: „Trīs dāmas iet pa Maskavas ceļu, trīsdeviņas rozes rokā“; „Atnāca šini vietiņā trīs zelta jumpravas, liepas slota rociņā, saslauka to vainu, apslauka to vainu; svēts gariņš, svēta kristīta baznīca, svēts Jāni, Pēteri, nāc, tev asais zobens, cērt pušam to vainu, cērt pušam to vainu“; „Ienāk šini vietiņā trīs svētas jumpravas, liepas slota rociņā, apslauka to klēmi. Tik mīksta lai paliek tā vieta kā liepu lapa. Svēts Jāni, Pēteri, nāc, cērt pušam to klēmi“ (krampja v.); tāpat: „Mīļā svētā jumpraviņ, nāc, ar abām rociņām apglaudi, appūt vātes, visas mana bērņa vātītes — projām“ (pret vātīm); „Jauna meita kalnu kāpa, ūdens nēšas mugurā; aukstu lēja, karstu dzēra, miesu ar kauliem kopā taisīja, dzelzi ar tēraudu rūdīja“ (noplaucēšanas v.).

Lūzuma vārdos piesauc „jūs jumpravas no Dieva dotas.“ Piecas pelēkas jumpravas raksturotas pampuma vārdos: „Pelēkas piecas jumpravas, pelēks vilnas ērkulīts, ne tām pampst, ne tām sāp, ne tur kas ir. Raibais dzenis kokā kala, ne tam pampst, ne tur sāp, ne tur kas ir; Dievs Tēvs.“ Mātes vārdos: „Dievs un mūsu svētā māte gāja iekš viena dārzā; tur sēdēja 3 jumpravas uz viena akmeņa. Tā viena vēlējās to veselību savas galvas, tā otra to veselību savas sirds, tā trešā to veselību savas mātes“; sal. plusas vārdos: „Dievs un Mozus māte nāca dārzā; tur sēdēja trīs māsas: viena lūdzās gaļu, otra vaļu, trešā veselību.“ Arī piena vārdos pieminēta baltā jumprava, kas „nāk no jūras, ieiet manā laidarā, slauc manas gosniņas deviņām attekām, piena diķes, sviesta dambes“; sal.: „Palīdz, Dieviņ, došu savām gotiņām trīs graudus sāls, trīs kumosiņus maizes; trīs jaunas meitiņas, trīs baltas slaucenes peld pa jūru. Lai viņas peld, kad tās papeldēs, N. būs. Lai N. pieniņš kā aknes, kreimiņš kā māli, sviestiņš kā vaskis“ (piena v.).

Visvairāk pieminētas 3 jumpravas, ko Ūrts veltīgi pielīdzina 3 mornām, likteņa dievībām (Hdb. d. d. Abergļ. „Morna“).

Visai iecienīta buļamos vārdos ir *veca sieva* un *vecs vīrs*. Tie pierdarītājiem un kārtotājiem.

Sieva iet gar jūru vai sēž kalniņā, ar kamoliem. „Tek sieva gar jūru, vācele uz rokas, pilna vācele kamolu. Krīt sieva, izbirst kamoli, sarīt dziļā jūrā. Tā lai iznīkst, izput trumi, augoņi, dziedzeri kā jūras putas, kā jūras burbulis, kā pērnais pūpēdis“; sal. „Tek sieva uz dziļu jūru“ etc. (kad bērnam dziedzeri); „Veca sieva iet gar jūru, pilna kule kamolu; sarkans šunelis tek pa priekšu, iegāžas iekš dziļas jūras. Lai kā jūras smiltis izput, kā jūras burbulis saplok N. trums.“

„Veca māte sēd kalniņā, vācele uz rokas, *dzīves kamols* iekšā; iztek dzīves kamols, iztek trums, iznīkst, izput kā pūpēdis“; „Vecmāte sēž kalnā, kamols rokā. Sviež kamolu lejā, ķipars skrej pakaļ, iznīkst visas nelaiimes kā ķipara skrējiens!“ „Veca māte sēd kalnā, kamols klēpī, ķipars klāt, kamols tek lejā, ķipars nes augšā. Tie tie truma vārdi, kas pie N. ģeld. Balts akmentiņš jūrā, dimanta irbiņš vidū. Steidzies N. drīz, traucies drīz, traucies drīz dabūt savu veselību“; sal.: „Veca māte sēd pelnos, tur 9 kaķes(?). Kad tā laidis vaļam (lopu spalva), saplēsīs deviņos gabalos“ (vīveļu v.). „Sieva sēd pakalnē, trejdeviņi kamoli vācelē, melni kamoli, zili kamoli, raibi kamoli, sarkani kamoli, balti kamoli. Rit kamoli, lūst kalni, rit pakalnē. Tik miksts lai paliek kā pūpēdis“ (rožu v.). Šos sievas kamolus, kas šķiet slimības, apzīmē arī par dzīvības kamoliem. Par kamoliem sal. vēdera vārdus: „Trīs kamoli veļas augstam kalnam pāri, viens sarkans, otrs

melnš, trešais balts. Veļaties, veļaties, gan es jūs satikšu, papriekšu to sarkano, tad to melno un tad to balto.“

Rožu sievai mugurā ir rožu kule: „Rožu sieva iet pa ceļu, rožu kule mugurā, viņai tās rozītes, man tā veselība. Tas cilvēks lai paliek kā bijis“ (rožu v.). Sal. ar rožu vārdiem: „Sieva sēd kalniņā, deviņas rozes rokā, sešas košas, trīs novītušas; sieva slikt jūrā, noslikt ar visām.“

Ir slimības dziedināšana ar pēršanu pirti. „Maza sieviņa sēd lāvā, maza bērniņš klēpaij, maza slotiņa rokaij. Tā lai paliek tā nelaieme tik maza kā tā mazā sieviņa, kā tas mazais bērniņš, kā tā mazā slotiņa“ (vēdera v.); „Balta sieva pirti kūra Ar abiem dēļpiem, Liepu lapu slotu sēja, Jēlu pienu brucināja. Nost visa nelaieme no N. Nelaieme atstāj, labums, veselība pienāk. Ļauns gars atstāj, svēts gars piestāj.“ Sal. uguns vārdus: „Svēta sieva stāv pie sarkanas uguntiņas, uguns pagale padusē, liepas slotā rokā; sit un šķaki, lai iznikst nelaimīte kā uguns dzirkstelīte“; „Trīs sieviņas sēž pie ugunskura ar slotām rokā. Kad uguns izkuņas, viņas to apslaka.“ Ar slotu vai arī ar riksti (dzelzu riksti) sitot vai trumus skaldot, var aizdzīt kaites: „Sieva stāv kaktā, dzelžu rikste rokā, viņa man sit vienu reiz, es viņai divreiz, viņa man sit divreiz, es viņai trīs reizes u. t. t. līdz 50.“ Truma vārdi: „Es dzelzu sieva, man tērauda mēle, es trumu skaldū deviņos gabalos kā vecū dzirnu akmeni, lai iznikst, izput kā vecs pūpēdis.“ *Melna sieva* pieminēta zobu sāpēm: „Nāc, melnā sieva, nestāvi ceļa malā! Ņem visas zobu sāpes līdz. Ārā pa gaŗo ceļu, aiz manas mājas, valsts un dzīves.“

Čūsku vārdos pašu čūsku identificē ar gaspažiņu: „Goja gaspažiņa vai kundziņš nū teiruma gola. Ei tu atpakaļ akmiņu krostā, tur tova gulta, tur tovi krāsli, tur tu guli, tur tu lūģis. Ko akmins atsolst, to lai touškums atsolst nu N. mīsas un dzeislom“ (čūsku v.); tāpat arī lielmāti: „Godīga lielmāte guļ ceļmalā uz smiltim, pilna mute vilnas, godīga lielmāte guļ purvā uz ciņa, pilna mute vilnas; godīga lielmāte guļ mežā apakš saknes, pilna mūte vilnas“ (čūsku v.); arī ar māti: „Grieta, māte, sēd kārklu krūmā, savu dzelonu izlaiduse. Nāc manā priekšā! Es tavus zobus izlauzišu un tavu dzelonu nocirtišu.“

Vīrs.

Dziedinātājos ir arī *vīrs*, *vecs vīrs*. Vispirms jau: „Vecs kungs, veca gaspaža kāpj pret kalnu cīnidamies; vecs kungs, veca gaspaža piekusūši kalnus kāpdamī. Tā lai piekūst vīveles, tā lai piekūst driz“ (vīveļu, pamašu v.). Sal.: „Veca bāba kalnā kāpa, ošu pipi pipēdama; melni kraukļi ogles dzēsa, vārna plēšas kustīnāja“ (uguns v.); „Vecs

vīrs iet pa ceļu, baltu ķēvi ved rokā, iet pa kalniem, iet pa lejām — salauž kalnu, salauž lejas, salauž dzelzi, salauž tēraudu. Sakrīt kalni, sakrīt lejas; izkūst dzelzis, izkūst tērauds; paliek līdzens kā plāns. Ne tas pūš, ne tas tuš, ne tas pampst, paliek vesels kā bijis“ (mežģījuma v.). Ilgi sirgušiem ir vārdi: „Vecs vīrs iejāja ar baltu ķēvi, sauss viņš iejāja, sauss viņš izjāja.“ Kunga vārdos: „Vecs vīrs sēd uz rovi, plucina melnu vilnu. Tik mīksts, tik mīļš lai paliek kunga prāts kā vecā vīra melnā vilna!“ Truma vārdos: „Vecs vīrs iet pa ceļu, balti cimdi rokā, mīksta slotiņa padusē — tik mīksta kā zošu dūnas“; „Vecs vīrs iet gar jūru, tērauda zobens rokā, sit trumu pušu, trums skrej dziļā jūrā, jūras dziļās smiltis, jūras dziļās alās, tur tu vērpa, tur tu šķeterē“; „Vecs vīriņš brien pa jūru, balta kūja rokā. Mijā Māriņa, nāc manā namā, zelta krēslā, sudraba zieģele“ (mātes v.); „Vecs vīriņš iet pa purvu, vara josta ap vēderu, tērauda niedre rociņā. Bēgat, ozdes, bēgat, ozdes, cirtis jums tērauda krustu, sakapās deviņos gabalos“ (čūsku v.); „Mazs mazs vīriņš iet pa purvu. Ņem tērauda zobenu, cērt trejdeviņos gabalos“ (čūsku v.); „Zaltis gul uz cērpa, zaltis lien par bliznas mizu. Vecs vīriņš sēd uz liepas celma, liepas vālite rokā. Sit, sit — tas to pampumu slāpē“ (čūsku v.); „Vecs vīrs iet par ceļu, balti cimdi rokā, mīksta slotiņa padusē — tik mīksta kā zosu dūnas“ (truma v.).

Uguns vārdos *vecs vīrs* ir uguns dzēsējs: „Trejdeviņas dzirkstelis pret saules lēkšanu. Vecs vīriņš sēd kaktā, liepas slotu rokā, mērc un šlaka, mērc un šlaka, uguns liesmas dzesē“; „Vecs vīrs sēd aizugunī, ledus uguni kurdams, auna galvu vāridams un to ar dzelza pātagu kapādams“; „Vacais veceits molku cērta, Treju godu vērsi cepe; Izavēlia tys vērseits Zaļa vara gunteņā. Tev, vērseit, sava krosa. Tev, Joneit, sova krosa“ (uguns v.); „Ozoliņš sadedza, plēnītes sabira, vecs vīrs stāv ugunī, slotiņa rokā“ (uguns v.); sal.: „Tur gāja viens vīrs par lauku, tas turēja vienu grāmatu apakš savu padusi un viņš redzēja vienu ugunsgrēku. Tad viņš sacīja: tu ugunsgrēks, tev būs klusu stāvēt un ne par pēdu tālāk iet, to es tev pavēlu“ (uguns v.). Sal.: „Sarkans gailītis, uguns plēnītes, vecs vīriņš iet pa ceļu; ne tam deg, ne tam kūp.“

Pieminēts arī *melns vīrs* pampuma vārdos kā pampuma dzēsējs: „Liels melns vīrs iet pa pirts taku, ūdens spannis un slotā rokā, met un šlāc, met un šlāc, lai tas pampums nostājas“; „Melns vīrs sēd uz liepas celma, oša slotā rokā, mērc un šlāc, mērc un šlāc, lai tiem pampums slābst“; sal.: „Melns vīrs sēd uz staba, cepure galvā. Trīs jūdzes uz priekšu, trīs atpakaļ. Vesels, kas to tic“ (viņeļu, liesas v.).

Citādi *melns vīrs* ir ļauns un apkaļojams; domājams šeit ir atskaņas no uzskata par to, ka velns parādās melna vīra izskatā. „Melns auns vērša gaļu vāra, ledū kūra uguntiņu. Melns vīrs namā stāv,

grib ar mani raustīties. Ej uz jūru, jūrā divi dzelzu stabi, ar tiem vari raustīties“ (krampju v.); „Liels, melns, gaŗš vīrs stāv iekš nama, grib ap mani plosīties, lai uz jūru; jūrā liels, melns dzelzs stabs, plosies ap to, neplosies ap mani, mazu bērnu“ (krampja v.); „Meln vīrs ar sievu jāj pa ceļu, atpakaļ acis. Melnam vīram melnas pastalas kājās, melnas zeķes, melns kreklis, melnas bikses, melni kamzoji, melna kakla drāna, melns zirgs, melni sedli, melni iemaukti, melna pātaga. Lai visiem trejdeviņiem burvjiem, zavniekiem atpakaļ, atpakaļ, atpakaļ acis!“ (skaugū v.); „Meln vīrs, pūpēdi, atstā tu nost; es kristīts cilvēks, es pieder Dievam; N., tu es kristīts, tu pieder Dievam; iet tu jūrā, tur deviņi dzelzu stabi, dzelzu trepes, tur tu uzkāp, tur es tev pieslēgšu ar deviņām dzelzu atslēgām“ (notikuma v.); „Meln vīrs, melns zirgs stāv kārklu krūmā, dzelzu cepure, dzelzu kreklis, dzelzu zābaki. Izņikst melns vīrs, izņikst melns zirgs, izņikst kārklu krūms“ (notikuma v.); „Melni vīri, dzelzu zobi — tie gribēja N. kost; visi jūras akmentiņi nāca N. palīgā“ (notik. v.). Melnais vīrs ir arī velns, sal. tautas teicienu: „Tas darbiņš, ko pēc saules strādājam, tas pieder melnajam vīriņam, kas guļ pora dubenā.“ Sal. velns — melnais kungs, jo velna vārdu piesaukt nedrīkst.

Plašākais apraksts ir LFK 527, 18518: „Nāc tu, mells vīrs, no ellis āre, atņem tai Grietai tos melns pils un puteklš un slimībs, ej atpakaļ uz ell, kur tu ir atnācs. Elle trīs balt akmiņ, dzīve ar tiem, ta otr ir meln pils, tur ir trīs balt akmiņ, dzīve ar tiem, ta treše ir balt pils, tur ir trīs balt akmiņ, dzīve ar tiem. Un kad tev pietrūkst darbs, tad ej uz mež, skait priēž skujs; ja tad tev pietrūkst darbs, tad uz jūr, mēro jūrs ūden un skait jūrs smilkts, un skait jūrs oļs un akmeņs. Jūr pašē vide griežes balts put gables, tā tad nogrimst jūrs dibine, tur lai sapūst iekše, kamēr pasauls, pasauls, pasauls gals. Dievs tēvs, Dievs dēls, Dievs Svētais Gars, stāv tu klāt. Nāc tu vīrs no ellis āre, es tev sauc tai brīdī, tai acumirkli, — melns pastals, melns zeķes, melns kreklis, melns svārks, melns bikš, meln cimds, meln meij roke, meln cepur galve, nāc pie tās Grietas, atņem melnes pils un putkiņs un slimībs, ej atpakaļ uz ell, kur tu ir atnācs, ej uz priēž mež un skait tur priēž skujs, ej uz egl mež un skait egeļ skujs; un ja tev pietrūks darb, tad ej uz jūr, mēro jūrs ūden un skait jūrs smilkts un jūrs oļs, akmeņs un tad ej uz jūr pašē vide. Griežes baltes put gabales, līdz tu nogrimst dibine, tur tad lai sapūst iekše līdz pasauls, pasauls, pasauls galam. Dievs tēvs, Dievs dēls, Dievs Svētais gars, stāv klāt.“ Šķiet, velna palīdzība vēl domāta arī šādos tiesas vārdos: „Meln pils kungs, melns pils kunga skrīveris, tie visi lai melni kā rovis, kā dūmi manam ienaidniekam iet virsū; mans ienaidnieks lai zviedz priekš tiesas kungiem kā zirgs (roka pie muguras jāpieliek). Kad tiesas kungi

mani ieraudzīs, tad viņu prāts būs uz manim tik miksts kā baltas aitas vilna, kā sniegs, un viņi mani tā milēs kā es (kā tiesas kungs) savu sirdi mīlu (mīl). Mani vārdi būs tik saldi kā medus“ (tiesas v.).

Citādi melnais vīrs jau izveidojies par palīgu bez kādām jaunām pazīmēm. „Liels vīrs stāv liela melna meža malā, liela ozola nūja rokā. Melns vīrs iet pa ceļu, gaŗa aste pakaļ velkas; tas tevi dzen projām uz jūŗu — tur būs tev palikt. Veca sieva iet pa ceļu, gaŗa aukla pakaļ velkas; tā tevi piesies pie bērza saknes“ (notik. v.). „Deviņi melni vīri, deviņi melni zirgi, deviņi melni suņi saskrēja, sabrauca trīs ceļa jūtēs, trīs akmeņu starpās. Tur vīri saķēra, tur zirgi saspēra, tur suņi saplēsa, kas manu bērniņu baida, kas tam neļauj gulēt. Čuči guli, sivēniņ, no siliņa pārtecējis“ (notik. v.). „Meln vīrs stāv pie vārtiem, dzelzs šķipele rokā. Kur liela asiņu upe tek, tur viņš iet un aizdambē“; bērna vārdos tas šauj projām visus skaugus: „Meln vīrs stāv melna meža malā, melna plinte kaktā, melna kule mugurā. Šauj purā, šauj ellē, šauj visus šī bērna skaugus projām“. „Melnais vīriņš jūrā brida, dzelzu ecēšas mugurā. Kur mēs viņu redzēsīm? Šī jo uzjūdž viņu, jo nojūdž viņu. Viņa dus, dus, dus kaudzes galiņā. Tā būs tam melnam zirgam, tai liesai un tai vivelei remdēties, tik tiešām kā man Dievs stāv klāt“ (liesu v.); „... pa pirts vārtiem ienāk viens vīrs, kā velns tas melns, bet citādi tīrs, ar gaŗu degunu, no sejas bargs, tam vaŗa bikses un tērauda svārkis. Slotu viņš mērcē un vienmēr šļac, tad pumpums noies un priecīgs taps prāts“ (pampuma v.).

Pēdējā metamorfoza — melns vīrs ir pats Dievs. „Meln vīrs jāŗ melnu zirgu pa ceļu, melni iemaukti, melni segli, melni zābaki, melnas zeķes, melnas bikses, melni svārkis, melna cepure, melns krekliņš. Tas nebij melns vīrs, tas bij pats žēlīgs Dievs“ (notikuma v.); „Meln vīrs iet pa ceļu, melnu runci nes rokā! Tas nebij melns vīrs, tas bij pats žēlīgs Dievs. Kungs Jēzus Kristus, līdzi man“ (notik. v.). Lokalizējumi melniem cilvēkiem ir par igauņiem (sauļes v.); par melniem cilvēkiem arī ēdes v. Kad ēde, tad jāvelk ar adatas aci apkārt un jāmet krusts un jāskaita: „Lieli vēji no rītiem, lieli — no vakariem, aiznesiet ēdi uz melniem cilvēkiem.“

Asins vārdos ir arī *sarkana* krāsa: „*Sarkans* vīrs brien pa jūŗu, tērauda krusts rokā. Izbrien malā, dambis priekšā, ciets kā dzelzis, ciets kā tērauds.“ „Trejdeviņas sarkanas karītes skrej pa ceļu, trejdeviņi sarkani zirgi skrej priekšā, trejdeviņi sarkani kučeri priekšā, sarkana cepure, sarkanas drēbes, sarkana pātaga, sarkani cimdi, sarkanas grožas, klačo plīkšina, saplakstina pumpumu, briedumu — tas N. nelaimi slāpē, tas N. nelaimi slāpē“ (pampuma v.); „Sarkana karīte skrej pa ceļu, seši sarkani zirgi priekšā, seši ormaņi; sarkans sunītis gul uz ceļa saritinājies. Ņem to pātagu, cērt to pātagu, lai iznīkst

kā pērnais pūpēdis, kā vecs mēnesis, lai paliek tas lopiņš (cilvēks) pie pirmās veselības“ (tarpu v.); „Sarkani rati, sarkani zirgi, sarkans kučiers, sarkana pātaga, sarkans suns pakaļ tek. Lai iznikst kā vecs mēnesis, kā vecs pūpēdis“ (acu v.); sal. aprakstu: „Tris kungi iet pa ceļu; sarkanas biksas, sarkani svārki, sarkani zābaki, sarkana cepure, sarkani cimdi; dzeltenas bikses, dzeltenī zābaki, dzeltenas zeķes, dzeltenī svārki, dzeltena josta, dzeltena cepure; dzelzu svārki, dzelzu cimdi, dzelzu zābaki, dzelzu vara. Tas abus pārvar, satura, lai griežas ugunīgas atpakaļ, dzelzu niedre priekšā stāv“ (uguns v.); sal. „Asins zirgs, asins rati, asins braucējs“. Tāpat: „Asinains tēvs, asinaina māte brien pa asiņu jūru, cērt, rok priekšā tērauda dambi, tērauda meniķi, sit tērauda krustu priekšā, sit tērauda ķīļus priekšā. Bez sāpēm, sāpēm.“ „Sarkans vācietis iet pa jūru, tērauda krusts rokās. Izbrien malā, dambis priekšā. Ciets kā tērauds, ciets kā dzelzis. Maza maza upite, strauja, ar dzelzi, tēraudu salodēta“; arī par leiti asins vārdos: „Leitis brauc pa jūru, muca pakaļā. Rauj to tapu ārā, dzen to tapu iekšā, griez to tapu zemē, ne pile vairs nepilēs“; „Sarkans brūtgans skrej pa lauku; mēs esam pieci baltī brāļi, iesim, ķersim rokā, tīsim zida nēzdaudzīpā, vilēsim vilitē, aizslēgsim deviņām atslēgāni“ (asins v.); „Sarkans sunītis uz augsta kalna skrien. Tur viņš uzskrien un paliek laicīgi, mūžīgi“ (asins v.).

Vīrs ir arī lopu vārdos: „Vīrs stāv kalnā, liepu slota rokā, mērc un šļāc“; sal. lūzuma vārdus: „Vīrs krita, kauls lūza, svēts, *svēts* vīrs; dzelzu ecēšas ecē to kaulu kopā kā sūdāju. Miesa lai spiežas pret kaulu“; „*Pliks* vīrs iet pa ceļu, dzelza niedre rokā. Atgriežas atpakaļ, sprauž dzelza niedri priekšā. Ne tur sāpēja, ne tur pampa, ne arī tecēja asinis“ (pampuma v.). Biežāk sastopams arī *liels vīrs*. „Liels vīrs nāk pa kalnu, dzelzu ecēšu nesējiņš; ko viņš ecēs? To rozi. Lai Dievs tas Tēvs viņam palīdz“ (rožu vārdi). „Liels, dižs vīrs, liels, dižs vīrs liela meža malā, liela meža malā ar ozola nūju, ar ozola nūju. Visi sit, visi kauj, visi sit, visi kauj! Tikām sit, tikām kauj, līdz nosīt pagalam“ (pamašu v.). „Rau, kur nāk viens liels, dižs vīrs pa kalna vārtiem iekšā, platu muti, platām acīm. Nāc, nāc, nāc drīz, es jau tevi sen gaidu; man jau abas rokas pilnas siku mazu adatiņu: viens būs tavā mutē, otrs tavās acīs. Visiem ļaudīm būs sacīt ainen“ (skauga v.); „Vīveles mani dida, es didu vīveli. Diža ceļa jūtīs, akmeņu starpā — knaksts. Liels, gaŗš vīrs nāk, cepure, platmale, tas tās vīveles savāc, iebāž kabatā — vaksts“ (vīveļu v.); vilka vārdos viņu uzaicina saturēt savu suni (savus lopus): „Ūja, ūja, viens nāk lopos, liels, plats vīrs, liels, gaŗš vīrs; turi, turi, sargi savu suni; tev zobi deg, man kaklis skan.“

Tiesu vārdos ir *stiprais vīrs*: „Esi sveicināts, tu stiprais vīrs; esi tu stiprāks kā Dievs, tad neaiztiec mani, ja ne, tad lai manas lietas to riktīgu ceļu iet, tad apakšā es jums caur skatišu, iekš vidus es jūs sasiešu un vīrs galvas es jums pārmišu.“

Dzelzu vīrs ir minēts dzelzu, tiesas, kungu, pēriena, ieroču vārdos salīdzinājumam un aizsardzībai pret sāpēm un arī, lai neko nevarētu padarīt. „Es piedzimu dzelža bērns No tērauda māmuliņas; Es apgērbu dzelža svīti, Tēraudiņa kažociņu. Es aizgāju uz tīreli Ar ziemeli spēlētis, — Lieli kungi, mazi kungi Pa malām noglūnēja; Es izdzinu velna māti Pa mazām durvīņām“ (tiesas v.). Ar to sakarā ir arī dzelzu vārdi: „Dzelzīm dzimu, dzelzīm augu, Dzelzīm savas kājas āvu. Manas miesas, mani kauli, Tinaties pakulās. Nelienat, neviena lode, Ne tērauda zobentiņš. Dieva dotu cīri cirtu Pelēkā akmenī: No akmeņa taukus ņemu, Smērēj savu augumiņu, Dzelzu pirti kurināju Tēraudiņa skaidiņām, Dzelzu slotu sutināju, Lai pērasi tas puisītis, Kam tērauda kažociņš. Man kažoka nav.“ Sal. arī: „Pajamu nu līpa cīri, cārtu akmini pa pusei. *Jamu tauks orā*. Palīdz man, Jumprava Marija, tyukšu vai rūzi nūturēt“ (rozes, tūska v.). Tāpat: „Ai jūs manas mīļas miesas, Pārvēršaties pakulās: Lai tur sita, lai tur dūra Kā pakulu kodaļā“ (dzelzu vārdi); „Sita man, dūra man Kā ozola bluķītim. Mana miesa, mani kauli, Tinaties pakulās.“ Pret ieročiem, lodēm, pērienu, bikses nost velkot, jārunā: „Dzelzu vārdi, sieta tecināšana, asins izliešanas“; asins apturēšanai, sāpes atņemšanai jāskaita 5 vārdi: „Dzelzu vārdā, asins vārdā, daudzu vārdā, Jēzus vārdā, Kristus vārdā Sieta tecināšana“; „Ko var kungi man darīt, Ko manai galviņai? Dzelzes kalta man galviņa, Tēraudiņa dvēselīt“ (kungu v.). Sal. aprakstu: „Trīs kungi iet pa ceļu; sarkanās biksas, sarkani svārki, sarkani zābaki, sarkana cepure, sarkani cimdi, dzeltenas bikses, dzeltenī zābaki, dzeltenas zeķes, dzeltenī svērki, dzeltena josta, dzeltena cepure; dzelzu svārki, dzelzu bikses, dzelzu cepure, dzelzu cimdi, dzelzu zābaki, dzelzu vara. Tas abus pārvar, satura, lai griežas uguntiņa atpakaļ, dzelzu niedre priekšā stāv“ (uguns v.). „Dzelža vīrs iet pa ceļu, dzelža nūja rokā, dzelža svārki mugurā, tāšcepure galvā“ (vēdera v.). Sal. dzelzu vārdus: „Tik mēms tu paliec kā tas slūdas dzelzu vīrs, dzelzu kreklis, dzelzu bikses, dzelzu zābaki, dzelzu kakla drāna, dzelzu svārks, dzelzu cimdi, dzelzu cepure.“

Tāpat arī dzelzs vīrs aizsargā lopus. „Dzelzu vīrs, tērauda deķis pāri manām gotiņām, skauģa acis, viltus prāts“, ... (piena v.). Kad piens nomantots: „Dzelzu vīri, viss caur no dzelza, tie lai izdzen manus lopiņus uz zaļām ganībām, uz visādām puķītēm“; „Dzelzu vīrs, viss no dzelzs, ņem manas mīļas gotiņas, ved uz zaļām zālītēm, puķītēm ...“ Tāpat: „Dzelzs vīrs iet pa jūru, zelta kurpes kājā, vaļa pā-

taga rokā; bēdz, sāten, bēdz“ (velna dzenamie v.). „Dzelzu cūka lien caur siena kaudzi; tur tu liduse, tur tu paliec. Dzelzu vīri, ņemat dzelzu dakšas, sviežat viņu laukā. Kungs Jēzus Kristus, tu mani ap-sargā un tava māte“ (vis. slimībām); „Dzelza vīrs, tērauda deķis, trīs ērkšķa krūmi, trīs dadža krūmi aug uz viņa tacim, tur lai paliek mēmi, kurli, stubi burvji, laumas, raganas, tur tie lai nodurās un pakarās“ (skauga v.). „Dzelzu vīrs iet pa purvu, tērauda zābaki, vaļa josta, sudraba zobens. Mūkat, odzes, spanganās, nu jūs kapās gabalu gabalos“ (čūsku v.).

Dzelzu vīrs ir uguns vārdos: „Dzelzu vīrs namā stāv, Dzelzu nūja rociņā, Ledus malka uguni, Auna galva katlā vira, Pauks mugurā, vesels, vesels“; „Dzelzu vīrs mežā brauc, Ledus bija pagrāpi“; „Dzelzu vīri jūru brida, Dzelzu ecēšas mugurā, Nosalst jūrā pumpu-jiem, Ar dzelzu ecēšām noecēja. Melni vīri, melna jūra, Sarkans vēr-sis lauku pieri Manu pļavu izbradāja, Ko es došu gosniņām, Ko sa-vām aitiņām“ (piena v.); „Melni dzelzu vīri jūras kalvā sienu pļāva, piķa cepures uz galvām, viņu pītiem kamzoliem mugurā“ (piena v.). Sal. arī dzelzs sievu: „Ar labi nakti, rēdes kungs, es dzelza sieva, man tērauda mēle, es tam cilvēkam to tūsku saspārdīšu gabalu gaba-los, lupatu lupatos, lai izšņikst tam cilvēkam tas tūskis kā veca mē-neša vieta un kā rīta salna“ (tūska v.).

Deviņi vīri ir no kādas sajauktas leģendas rožu vārdos: „Deviņi noņem 9 rozes, 9 kaula rozes, 9 miesas rozes, 9 asins rozes, 9 sarkan-nas rozes, 9 zilās rozes; kurš ir tas labākais? Tas devitais.“ Sal.: „Ašari Ašari! Amamari! Deviņi vīri nāk pa ceļu. Ko tie nes? Deviņas viņeļu zāles. Kuņas tās labākās? Visas tās deviņas! Nu labas tai slimībai zā-les, tāpēc tai būs izdilt kā vecam mēnesim, bet veselībai būs ienākt iekšā iekš tā lopa“ (liesas v.); „Deviņ vir nāk, kurš nāk devites, viņš nes veselību“ (kad lopi labi neēd); „Tēvs ar deviņiem vīriem iet pa ceļu. Ko tie nes? Tie nes deviņas veselības. Kas to nes? Tas devitas Kungs Jēzus Kristus. Stāv klāt, Dievs Svētais Gars. Stāv klāt 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. Viens pār pārdevis, viens vārds jo citādāka nekā tērauds. Vels lai paliek mūžam, viņa skola arīdzan“ (priekš pestiejiem); „Tur nāce deviņi vīri; ko tie nese? mīļu veselību. Tas bij mūsu Jēzus un tie citi viņa mācekļi: tinte, mante, guba, Dante“ (kaula sāpes); „Deviņi vīri iet par ceļu. Katram 9 cīri rokā un 9 ģiktes un 9 flusas. Tie sacērt un sakapā viņpus jūras un šini pus jūras 9 smilgas. Deviņus dzīvus cilvēkus un deviņus nomirušus cilvēkus es paņēmu nazi un no-kauju tā kā lopus“ (plusas v.). Sal. visādām slimībām: „Balta meitiņ, tec uz jūru, atnes N. veselību, aiznes visas trīsdeviņas nelaimes, kas manu miesu grauž. Deviņi vīri stāv šaipus jūras uz akmeņa, deviņi vīri stāv viņpus jūras uz akmeņa, deviņi vīri stāv pašā jūras vidū uz

akmeņa, trīsdeviņas grāmatas rokā, Dievu lūdz, Tēvs mūs skaita par jūru, pār jūru, lai N. vesels top, kā māte dzimis, kā pauts.“ „Deviņi darbinieki, vedat no deviņām jūrām un no deviņām upēm un deviņiem ezeriem un gāžat manām gosniņām kuņģi“ (piena v.). Tāpat pamašu vārdi: „Vilkata, suņa purna, ragana, žagatas aste, vecītis, pirtskausītis, bābiņas dunča mēle, skabārda lokās, deviņu viru spēki to neaizvelk.“

Čūsku vārdos ir *mazs vīriņš*: „Mazs mazs vīriņš iet pa purvu, ņem tērauda zobenu, cērt trejdeviņos gabalos.“ Sal.: „Liels, garš vīriņš nāk pa kalniņu, Tas nāk, sviestiņu mētādams. Nāc, manu vīriņu, kamburēi, Liec to sviestiņu bļodiņēi“ (sviesta v.). Sal. arī kukaiņu v.: „Kukaiņis peld pa jūru, skrej mums virsū, zelta sedli mugurā, nākat viri ar šķēpiem, duŗat viņu zemē.“

6. Jūra.

Šeit jāpiemin arī dažu objektu grupas, kam ir nozīme ne tikai buŗamo vārdu tiešai vajadzībai, bet kas var dot papildinājumu arī mūsu materialiem *kosmoloģisko* ieskatu noskaidrošanai.

Odens parasti ir šķīstīšanai un aiznes projām sev līdzī visus ļaunumus. Tā kājas mazgā ar ūdeni no avota un lej upītē ar vārdiem: „Lai nu aiztek visas manas nelaiņas un sāpes pa lielām upēm un pa mazām.“ Pirti bērņus skalojot, jāsaka: „Ūdentiņš uz leju, bērņiņš uz augšu“ (bērņi v.). Tekošā ūdenī mazgājās pavasara svētku dienu rītos, lai būtu balts. Derīgs ir arī ūdens, ar kuŗu nomazgā mironi, mirināšanai pret visām kaitēm; pirti peŗoties, samērcē slotu tanī un saka: „Slimība ārā, veselība iekšā.“

Viss nelabums ar ūdeni galu galā saplūst jūrā. Uz jūŗu tekot, visas nelaiņas un likstas tur sanes upes; to var veikt arī citi darītāji. Tā: „9 žagatas, 9 krūkles, 9 apses, aiznesiet vājumu un sliktumu jūŗas dibenā no tā lopa vai no tā cilvēka, lai tur maļas un griežas, lai cilvēks vesels kā dzelzs un tērauds“ (pamašu v.); „Es skatos divdesmit devītā jūdžē, kas no ļauna sagrābts. Divdesmit astoņi avoti, kas iztek no zemes apakšas vasaras jūrā un izdala šo slimību. Deviņi pērkoņi lai saspeŗ visu šo ļaunumu“ (vīveļu v.). „Tekošas upes, avotu dzislas — melnā jūrā savelk visas“ (asiņu v.). „Trums, nikstī, pikstī. Lai iznikst, lai izpikst! Ej dziļā jūrā, jūŗas sīkās olās: tās tevi ēdis, tās tevi spaidis“ (truma v.). „Trejdeviņu kaulu rozes pašā jūŗas dibenā“ (rožu v.). „Tu, sāpes un vainas, izej pa ezeriem un upēm un jūŗas dibinā noslikst“ (liesas v.). „Trejdeviņas jūŗas dzeltenas slimības, trejdeviņi avoti, trejdeviņi ozoli, trejdeviņas apses trejdeviņas liepas, trejdeviņas upes tek iekš tā vārda etc.“ (dzeltenā slim.). Kad lops vai

cilvēks no launa samaitāts, vajag paņemt skaidru ūdeni un uz ūdeni uzrunāt: „Lai tur visas nelaimes aiziet, kur ar zilām biksēm un melniem zābakiem dancā, kas var mēneša gaišumu apredzēt, kas var saulei spožumu sausā turēt, kas var deviņas baznīcas draudzi izskaitīt, kas var zvaigznes debesis izskaitīt, kas var jūras smilktis izskaitīt, kas var no jūras putām cimdus adīt, kas var jūras putas mazgos sasiēt, tur lai visas tās nelaimes aiziet.“ Ar to ūdeni muti, rokas, kājas un krūtis nomazgāt un to ūdeni pie malas izliet, kur ne lops, ne cilvēks nestaigā, un trīs graudiņus sāls ar tiem pašiem vārdiem aprunāt un dot iečst.

Eksorkismos: „Atkāpies, tu nešķīstais Gars, etc.“, to sūta uz jūru: „Aiz jūras ir dzelzu trepes, deviņi dzelzu stabi, tur, tu ļaunais gars, kāp augšā, es tevi pieslēgšu ar 9 atslēgām“ (lietuvēna, vēja bultas, ļaunuma v.). Tāpat cits eksorkisms: „Atstāj nost, lāstu maiss! Dod vietu Svētam Garam! Nāks no jūras trīsreiz deviņas zibenes, trīsreiz deviņi pērkonī: tie tevi spers, tie tevi sitīs pa trīsreiz deviņi asi, pa trīsreiz deviņi jūdzi iekš zemes. Tur tavs tēvs, tur tava māte, tur tavi brāji, tur tavas māsas, tur tu pats, tur tu iekšā paliec, mūžam augšā neceļies — kamēr šī saule, kamēr šī zeme — bez gala“ (pamašu v.). Sal.: „Burvji, laumas, raganas, atstājat nost, skrejat dziļi jūrā. Tur jūs“ etc.; sal.: „Tu pēdīgais pūpēdis, nelabs vīrs, atkāpies... Aiz jūras“ etc. (lopu v.). „Ceļa tēvs, ceļa māte, saules teka, (N.) atdod (N.) veselību. Viņš piedzimis bez vārda, bez krekla, bez kristībības. Māte deva kreklu, krusttēvs vārdu, baznīckungs kristībīgu. Lai tie skrej uz jūrmali, kur nedzird ne gaili dziedam, ne cilvēku runājam, ne cūku rukstam, ne zirgu zviedzam, ne govī maujam, ne zosi klēgājam, ne aitu brēcam. Pie treideviņiem kokiem, pie ozoliem, liepām, bērziem, alkšņiem, priedēm, eglem! Un tā lai iztek, kā liepas celma pelni ar smalku lietu notek, un tad, ja jūs ar labu neiesit, tad es jūs ar ileniem, nažiem nobadišu un noduršu. Tad jūs izvelkaties kā puta pa nāsīm, kā dūmi pa pirkstu galiem. Trīs Jāņu brāji, trīs liki bērzi. Dievs Tēvs“ (dziedzeņu v.).

„Jūrā stāv liels ozola *stabs*; pie tā ozola staba stāv divi melni zirgi ar lieliem pakaviem un lielām naglām un pie tiem diviem zirgiem divi zaldāti ar divām plintēm un diviem piķiem, diviem zobeniem. Lai nokalst tā nelaime kā ozola lapa, lai nokalst tā nelaime kā liepas lapa, lai nokalst tā nelaime kā pileņģa lapa, lai nokalst tā nelaime kā lagzdas lapa, lai nokalst tā nelaime kā kārkla lapa, lai nokalst tā nelaime kā vecs alksnis un lai nokalst un izput kā veca egle, un vispēdīgi lai nokalst kā vecs kadiķis! Un kas par visiem vējiem tas stiprākais — ziemelis, tas lai iepūš jūrā; lai izput kā jūras putas! Kas tā nelaime, tai būs palikt tik mikstai kā vilnai!“ (vēdera v.). Sal.: „Liels, melns,

garš vīrs stāv iekš nama, grib ap mani plosīties; ej uz jūru. Jūrā liels, melns dzelzs stabs. Plosies ap to, neplosies ap mani, mazu bērnu“ (krampja vārdi); „Liela, gaŗa sieva iet gar jūrmali, dzelza ecēŗas mugurā, iet pa grāvjiem un pa dambjiem, skrien, skrien dambis, dambis skrien, skrien, skrien uz jūru; tur ir trīs dzelza stabi, tur tu vari nodurties un pakārties“ (caurejas v.).

Par stabu arī dūrēja v.: „Jūrā tur ir viens četrkantīgs balts stabs, tas top kapāts sikos smalkos gabalos“; „Saules taks iet pa jūru, uz to taku dzelzu stabs, uz to stabu dadŗa lapa. Dadŗa lapa, tevi durŗu, — liesas maita, tev būs sprāgt“ (liesas v.).

Par raidīŗanu resp. dziŗanu uz jūru sal.: „Es viena kristīta sieva, kā kristīta baznīca, es atsaku tiem velniem visiem; es viena kristīta sieva, es izdzenu tos velnus visus; es viena kristīta sieva, es nodomu tos velnus visus trejdevīņiem Pērkoniem, trejdevīņu Pērkonu lodēm, lai viņus saspeŗ jūŗas dziļumā, lai jūŗas daļas viņus saēd, sagremo!“ (pamaŗu v.); kad velns brauc pa jūru, tam lūst rati, kūst zirgi un Dieviņŗ to saspeŗ 9 gabalos (Jaunuma v.).

Skaugiem, laumām un raganām — raganu vārdos novēl galu jūrā; tās līdzīgi Māŗai piena vārdos iet uz jūru, brien pa to ar piena enkuru uz muguras, piena slauceni rokā. „Burvis, skaugiŗ, bezdieviŗs cilvēks, lāstu maiss, pūķis, laumas, raganas, tie lai rēgojas no mana lopa. Dievs, sūti savu spēku pērkonā. Tas viņus trieks līdz pat jūrāi; tur viņa tēvs un māte, brāļi, māsas, tur lai viņi mājo līdz pastarai dienai“ (pērkona v.). Jūrā dzen arī svētāŗ meitas: „Atstāŗ nost, svētāŗ meita, no N. miesām. Ej dziļā jūrā.“ Truma vārdos: „Tek sieva gar jūru, vācele uz rokas. Krit sieva, izbirst kamoli, sarit dziļā jūrā. Tā lai iznikst, izput trumi, augoni, dziedzeŗi kā jūŗas putas, kā jūŗas burbulis, kā pērmais pūpēdis“; arī: „lai kā jūŗas smiltis izput, kā jūŗas burbulis saplok.“

Sal.: „Trejdevīņi kungi saies jūrā, trejdevīņiem ŷaujamiem, trejdevīņiem duŗamiem rikiem“ (pamaŗu v.). Sal.: „Kaut krusts un bēdas jūrā mīt, jūŗas māte apsedz man“ (raganu v.); sal.: „Melnais āzis peld par jūru, peldē stalti; viņpus jūŗas 9 vīri, visiem ŷķēpi rokā. Tie tev duris, tie tev cirtis 3×9 gabalos“ (kaulu sāpes). „Mūc, trums, mūc, augons, mūc, mūc uz jūru, rocies jūŗas smiltis. Tur tava vieta, kur tu guli, Pērkons nodzenāŗ ar trejdevīņiem spēkiem“ (truma v.). Sal.: „Vecs vīrs iet gar jūru, tēŗauda zobens rokā, sit trumu puŗu. Trums skrej dziļā jūrā, jūŗas dziļās smiltis, jūŗas dziļās alās: tur tu vēŗp, tur tu ŷķeterē“ (truma v.). Tāpat: „Meŗa māte, gaisa māte, ŷdens māte, vēŗŗ un viesulis ceļas uz klaja lauka, grieŗ to atpakaļ iekŗ dziļas jūŗas, iekŗ dziļas zemes“ (notikuma v.); „Grieŗies, nabīŗ, savā vietā, visas sāpes aizdzen uz trim vietām: pirmo Rīgā zem vāŗtu stumbura, otru

dzijā jūras dibenā, trešo lai vējš aiznes uz 9 pasaules stūriem“ (saraustīšanās v.); „Tā izmazgā šo cilvēku šķīstu un skaidru no visām nelaiēm. Trīs septiņi pērķoni, trīs septiņi zobeni nodzen šo suņa bērnu no šā cilvēka; tur tu viņu nodzen, tur tu viņu panāc jūras malā pie balta akmeņa, tur viņa kauliņus saslien“ (pret lāstiem); „Skrej pa sarkano jūru, skrej pa melno jūru 9 reiz turp, 9 reiz atpakaļ, noliecies dūpu dibenā“ (čūsku v.); „Melnš runcis tup uz vārtu staba. Bēdz, lopiņ, tas tevi plēsis. Cēlās lauma un ragana, izskrēja caur 9 posmu riņķi, ieskrēja jūrā, noslika“ (liesas v.); „Kas priekš melna vai balta lopa . . . tam būs atpakaļ iekš melnas jūras noslikt starp krūmiem un elkšņiem, iekš melnas jūras noslikt“ (vīveju v.); „Ēdes un plēnes gāja pa jūru. Plēnes lai griežas atpakaļ, ēdes nemūžam“ (ēdes v.); „Trīs vīri brien pa jūru (pa Daugavu), visiem rozēs rokā — visas, visas iekrita jūrā, noslika, pazuda, izklīda, iegrīma dibinā — zila, sarkana, balta, citas dažādas, savītušas, sakaltušas kā tabāka lapa. Jūrā trejdeviņi kalēji, trejdeviņi āmari, trejdeviņas laktas, tie viņas sakals, tie viņas sasitis, tie viņas sakapās trejdeviņiem zobeniem; iznīka, izputēja visas kā vecs mēnesis, kā vecs pūpēdis“ (rožu v.); „Izdilsti kā mēness, sakalsti kā zāle, izdēdi kā mironis, izputi kā dūmi un rasa rīta vējā. Tu aizej pār zemju zemēm, pār jūru jūrām un pazūdi tai klinšainā krastā“ (augoņu v.). Sal.: „Melna čūska poru brida, Vaļa sedli mugurā; Bisties pate, Jodu māte, No taviem biedēkļiem“ (notikumam v.); „Skrej, čūska, jūrā, skrej pa olienu, tur tevi saslēgs 9 atslēgās“ (čūsku v.); „Kas bez kājām rokām skrej, lai tie skrej uz jūru, jūrmali, lai sijā sikas olas, akmeņus“ (dziedzeņu v.).

Preteji var uz jūru iznīcībai arī *nelaist*. „Ne uz augš, ne uz zem, ne iekš karstām uguns liesmām, ne iekš augstiem jūras viļņiem . . . Ej gul savā kapā, kur Dievs tevi stādījis, kur Marij tev guldijs. Es tevi ieslēgs Jēzus vārdā ar 3, 5, 9 atslēgām“ (vēdera v.); „Trejdeviņi avoti, trejdeviņi ezeri, trejdeviņi jūras krasti, dzislas, kas dienu nakti uz uguns iztur, tas remdē visas brukas vainas“ (brukas v.); „Jyuras dziļums, Azara plotums, Ašņa strutas, Yudipa putas, Kab tev tai byutu Kab naticātu asnis“ (asins v.); „Jūras dziļumos, ezera platumos, asins strautā, ūdens putās kā tev lai būtu, ka netecētu asinis“ (asins v.); „Starp kalniem straume tek, likumiņus mētādama. Aizveřam vaļa vārtus, lai straumīte neiztek“ (asins v.); „Caur kalniem upe tek, Likumiņus mētādama; Attecēja miļa Māra, Noturēja Straujupīti“; sal.: „Salcirtām ošus, kļavus, Sametām upītē, Tā upīte netecēj, Ne pilite nepilēj“ (asins v.); sal.: „Dūru mietu Daugavā, nostādīju Daugaviņu. Es aizsēju asins upi ar sarkanu dzīpariņu“ (asins v.); arī: „Strauja tek Daugaviņa, Kā nevar noturēt; Stiepu zaļu dzīpurīņu, Noturēju Daugaviņu“ (asins v.). Par upi sk.: „Melnupīte, straujupīte Deviņiem likumiem,

Devītā likumā Dzīvu nesa dvēselīti. Ja man būtu villainīte, Uztaisītu mantelīti, Ja man būtu asaciņa, Uztaisītu žebērklīti“ (čūsku v.).

Jūrā nāk vai arī tur darbojas dažādas būtes. „Velna māte peld pa jūru, caur 9 akmeņu starpu. Peldi, peldi, velna māte, es jau tevi sen gaidu. Es tevi atsiešu atmuguriski ar pūdētu lūku, es tevi piekalšu pie pelēka, ruda akmeņa, ar tērauda naglām atkniedēšu. Tur tu guli, tur tu pūsti, tur tu paliec mūžīgi. Vairs tā lopa veselību nemaitāsi“ (viesuļa v.); „Es viena kristīta sieva, es nodomu tos velnus visus trejdeviņiem pērkoniem, trejdeviņām pērkonu lodēm, lai viņus sa-speņ jūras dziļumā, lai jūras daļas visus saēd, sagremo“ (pamašu v.); „Meln virs skrej pa jūru bez spārniem, bez galvas. Tā Kunga Jēzus Kristus vārdi to dara, lai tu iznīksti par pišļiem un par pelniem“ (acu vārdi); „Melnais vīriņš jūrā brida, dzelzu ecēšas mugurā. Kur mēs viņu redzēsim?“ (vīveļu v.).

Pa jūru iet Jēzus, arī Marija, Dievs, jumprava, eņģeļi ar rozēm u. c. kaitēm un likstām rokā. Bez šiem jau pazīstamiem motīviem ir specifiski kontaminējumi, kā: „Kristus peld pa jūru, lapu slota padusē, met un šļāc, met un šļāc, lai tam jēram pumpums slāpst“ (pampuma v.); „Mūsu kungs Jēzus Kristus gāja caur zemi, caur ūdeni, caur jūru, caur akmeni, trīs puķes rokā nesa“ (plusas v.); „Kristus brien pa jūru, 3 rozes rokā. Melna čūska rauj prom visas kaites, visas vainas.“ „Marija sit upes straumi ar 3 dzelzu rīkstēm“ (plusas v.); „Jēzus māte dzīvo uz jūru, uz akmeņa sēd, sarkan zīdu šķeterē, met trīs sarkanus kamoltiņus“ (asins v.), „ar ko aizšuj vainas.“ „Jēzus māte dzīvo uz jūru, uz akmeņa sēd, sarkan zīdu šķeterē (jāsaka 3 reizes). Met 3 sarkanu kamoltiņ“ (asiņu v.); „Ņem, Marija, pa jūras viļņiem nākdama, savu balto jūras slotiņu“ (truma v.). Sal.: „Jēzus brauc pa jūru, ūdens slota rokā; kur sit, tur dziest“ (asins v.); sal.: „Nāc, laimīņa Maria, pār jūru griezdamies kā villas sprodziņa, kā liepu lapiņa, nes liepu slotiņu padusē, šutci, guli, laimīņa Marija, dzelzu ķēdē iekēdēta paku kodola ietina“ (vēdera v.).

Dievs pieminēts kā ūdeņu saturētājs. „Dievs ir saturējis jūras ezerus un upēm viņu dzīslas. Tāpat saturi tās sāpes N. miesās“ (sāpju v.); arī: „šī cilvēka asinis viņa dzīslās“ (asins v.); „Augstais Dievs, valdi diķus, ezerus“ (mātes v.). „Dievs ir radījis jūrām dzīvību, Dievs ir radījis ezeram dzīvību, Dievs ir radījis avotiem dzīvību. Dievs saturējis jūru, Dievs saturējis ezerus, Dievs saturējis upes, Dievs saturējis avotus. Tāpat saturi šā cilvēka dzīslas un viņas asins“ (asins v.). „Dievs, valdi asins āderi, Dievs, valdi ūdens āderi. Tu valdi upes, ezerus, tu valdi ūdens avotus“ (asins v.).

Pamats asins vārdos ir analogiska *asins saturēšana*. Dievs iet arī tieši jūrā: „Dievs Tēvs caur 12 klintim caur melnu jūru iekš tum-

šas ledus jūras. Svēta Marija, Dieva māte, sēdēdama uz baltas jūras, tur rokā adatu ar baltu zida diegu, aizšuj visas āderes“ (asins v.). „Dievs brauc pa vaļa tiltu, 9 zirgi, zaļa pātaga rokā, zaļa čūska priekšā, cērt 9 gabalos, met dziļā jūrā iekšā.“ Par čūsku sal.: „Balta čūska peld pa jūru, olas grauzdama. Uguns pumpst, ūdens pumpst, tā vaina vairs nepumpst“ (pampuma vārdi); „Skrej, čūska, jūrā! Skrej pa olienu, — tur tevi saslēgs deviņās atslēgās“ (čūsku vārdi); „Melna čūska jūrā peld Deviņiem likumiem, Devītā likumā atrod ganiņu, lai tas velk par visām čūskām dzenoliņa kodumiņu. Melna čūska, balta čūska, raiba čūska, sarkana čūska, zaļa čūska u. t. t.“ (čūskas vārdi); „Viena balta gove skrien iekš jūras un tā cita pakaļ citu. Balta čūska pa muti ārā. Pēc spalvas jāsauc vienu reizi“ (viņeļu vārdi).

Dambēšana.

Atsevišķs motīvs ir par jūras dambēšanu. Sal.: „Puri tek, upes tek, jūra netek, cilvēku asinis netek“ (asins v.). „Asins jūra, Venta, ledus kalni, dambji priekšā. Nedod, Dieviņ, ne pampt, ne sāpēt, ne asinīm tecēt“ (asins v.); sal.: „Lielas upes, mazas upes, satek visas kopā, visas Ventā iekšā, ķilis priekšā“ (asins v.). Dambētājos minēts arī melns, sarkans virs. „Meln virs stāv pie vārtiem, dzelzs šķipele rokā. Kur liela asiņu upe tek, tur viņš iet un aizdambē“ (asins vārdi); „3 vīri iet dambēt asiņu upi ciet', tērauda šķipeles rokā, lai viņi aizdambē, ka ne asins piliens netek“ (gala vārdi). „Kam jūs, vīri, stāvat kalnā ar tām lielām šķipelēm? Nākat lejā, metat dambi, lai tas virums neaiztek, To saku Dieva tēva, Dieva dēla un Dieva Svētā Gara vārdā. Amen“ (asins v.). „Gusts sēž kalniņa galā, šķipele rokā. Ej, ņem, meti asinīm dambi priekšā. Iekš tā vārda Tēva, tā Dēla, tā svētā Gara. Amen“ (asins v.). „Jēzus kāpa Gaspaš kalniņa galā ar gaļu šķipeli rokā. Met asinīm dambjus priekšā! Iekš tā vārda Dieva tā Tēva, Dieva tā Dēla un Svētā Gara“ jāskaita trīs reizes (asins v.). „Jēzus brien par purvu, lāpsta rokā, izbrien malā, izduļ velēnu, asins ne lāsītes“ (asins v.). „Sarkans bullis iet pa dambi, ņem to šķipeli, met viņu cieti; tik miksts kā liepu lūks, kā bērzu lapa, ne pamps, ne sāpēs; teicot šos vārdus, ne pamps, ne sāpēs, jāpārmet trīs reiz krusts“ (asins v.).

Tāpat: „Asins jūra, ledus kalni, dambi priekšā — — —“ (asins v.); arī: „Asins jūra, Ventas ledus kalni etc.“ Sal.: „Es gāju par vienu dambi. Tur satika mani viena Ardīr un viena čūska. Es situ viņu baltu“ (čūsku v.). Jūru arī aizbāž: „Tek lēna jūra, tek balta jūra, ņem melnu akmeni, met jūras dibenā“ (asins v.); „Melna jūra, bāls piens, trejdeviņu asiņu vārdi ar akmeni aizbāž Jesus no Nacaretēs“ (asins

v.); „Apturiet jūras sarkanās putas, apturiet asins“ (asins v.); „Tek melna jūra, tek balta jūra, Ņem melnu akmeni, svied jūras dibinā“ (asins v.); „Leitis brauc pa jūru, muca pakalā; rauj to tapu ārā, dzen to tapu iekšā, griez to tapu zemē: ne pile vairs nepilēs“ (asins v.); „Sarkans diķis, dambis priekšā, Apšu pulķi aizbāžams“ (asins v.). Sal.: „Cērt ar cirvi ledutiņu, Lai pil tikdaudz asentiņu Kā no ledus ūdentiņš“ (asins v.); „Sarkans buķels skrien pa dambi, liepu slotiņa rokā, mērc un spricē“ (asins v.). Tāpat arī: „Trīs svēti vīri stāv upes malā, visiem trijiem liepas slotā rokā, mērc un šļāc, mērc un šļāc, kur pilīte pil, tur pūtīte metas“ (uguns v.).

Nākošā grupā ir asins vārdi, kur asinis kā jūru vai ūdeni saista *jumpravas*; „Meita sēž jūrā, tin sarkanu dzijas kamolu. Asins stāv mierā“ (asins v.); „Jūras vidū sēž smuka meita uz akmeni un šķetina zīda diegus, tā aiztur visas asinis“ (asins v.). Sal.: „Dzelzs cūka peld pa jūru. Tur jūrā viens avots, pie tā avota stāv trīs svētas jumpravas“ (mātes v.). — „Baltā meitiņ, tec uz jūru, atnes N. veselību, aiznes visas trīsdeviņas nelaimītes“ (vis. slimībām).

Asins vārdos *jumpravas* ir jūras dambētājas. „Trīsdeviņas jumpraviņas brien pa asins jūru; jo brien, jo sauss, jo brien, jo sauss“; „Piecas jumpravas brien pa asiņu jūru; brien un saista, brien un saista, brien un saista. Vaļa dambis, tērauda timuķis, stigu dzīslas, akmins guļ priekšā“; „Trīs jumpravas dziļu jūru brida, trīs jumpravas dziļu jūru brida. Akmins vīrs, akmins zirgs, vaļa dambji, tērauda meniķi; tik cieti tad lai paliek asiņi kā vaļa dambji, kā tērauda meniķi.“ „Sarkana jumprava brien pa jūru: dzelzu dambis, tērauda krusts, dzelzu šķēps“; „Trīs sarkanas jumpravas dambē asiņu dambi. Rūc pērkons, met zibeņus un aizsīt, aizšauj asiņu dambī tapu“; „Trīs sarkanas jumpravas tek pa sarkanu jūru, plikas atklājušās; trīs stieģeļi, viens sarkans, viens melns, viens balts. — Nej pampst, nej sāp, nej asins skrej“; „Sarkana jumprava dej un lec. Tur ir balts stieģelis, tur ir melns stieģelis, tur ir sarkans stieģelis. Cik reižu grābšu, tik Dieviņš līdzēs. Trīs reizes teicams. Jēzus Kristus mans palīdzīņš“; sal. drudža vārdus: „Izej, tu glēvais drudzi, pie lielas upes tilta, paskaties lejas pusē upē, tur piecas sarkanas jumpravas danco uz ledus gabaliem; tur tu skatīties, tur tu palieci; pazūd jumpravas, izkūst ledus gabali, iznikst glēvais drudzis“; tāpat: „Trīs jumpravas izgāja no jūras. Vienai ledus gabals rokā, otrai veselība. Tik auksts lai paliek kā ledutiņš, tik skaidrs kā jūras ūdentiņš.“ „Trīs svētas jumpravas iet gar sarkanu upi. Divas nostā katrā pusē, viena nostā galā. Tā vietīņa paliek neredzama“ (asins v.). Savādi ir asins vārdi: „Strink strank zemes velns, kas ar meitām bricu bracu ūzas asti kustināja. Pidrīķis saka jūrā, tā būs Dieva jumpraviņa, caurām

kājām, caurām rokām. Asentiņas nopilēja pa nadziņu galiņiem, aizgriez tapu, atgriez tapu, atgriez tapu, ne aseņu pilite netek"; sal. arī asins vārdus: „Sarkana melna upe skrej burbuļodama, sarkana jump-rava brien pa vidu, tērauda spieķis rokā; aizbrien malā, dambis priekšā, aiz tā dambja ciets kā dzelzis, ciets kā tērauds.“ Tāpat: „Asinsupe strauji tek, Likumiņas mētādama; Mīlā Laima, pasteidzies Asinsupi apturēt.“

Dambēšanai ir arī citi. „Asiņains tēvs, asiņaina māte brien pa asiņu jūru, cērt, rok priekšā tērauda dambi, tērauda meniķi, sit tērauda krustu priekšā, sit tērauda ķīļus priekšā. Bez sāpēm, nesāp.“ „Sarkans vīrs brien pa jūru, tērauda krusts rokā. Izbrien malā, dambis priekšā, ciets kā dzelzis, ciets kā tērauds“; „Sarkans vācietis iet pa jūru, tērauda krusts rokās. Izbrien malā, dambis priekšā ciets kā tērauds, ciets kā dzelzis. Maza maza upīte, strauja, ar dzelzi, tēraudu salodēta.“

Krauklis.

Kraukļa motīvs tāpat ar jūru saistāms. Šie vārdi gandrīz visi ir tautas dziesmu formā. Asins vārdos ir melns krauklis, kas skrien pār jūru, asinis laistīdams. „Melns krauklis skrien pa dziļu asins jūru, Asins skrien, pil pilēdams. Rauj tam kraukļam melnu spalvu, Noslauki asins asariņu“; „Tā asiņaina, strauja. Melnais krauklis skrien pār dziļu asins jūru, kaut asins pil pilēdams; kas kraukļa spalvu noslaucīs, tad ar vairs asins netecēs mūžīgi mūžam.“ Retāks motīvs ir par nešanu uz jūru: „Pārtrūka dzitiņa, aiztrūka asins. Simts kalēju, simts āmaru sasita, sapliekša visas sāpes, nelaimes. Atskrēja krauklis, aiznesa uz jūru visas sāpes, nelaimes palika zem pelēkā akmeņa“ (asins v.).

Parasti tomēr kraukļa skrējieni ir pa gaisu, t. s. nenoteiktā virzienā — tāpat asins vārdos. „Mels krauklis skrej pa gaisiem, paņem zīda nēzdaudzīņu, sasien asins pilieniņus.“ Kad asinis ļoti tek, tad vajag tā skaitīt: „Melns krauklis skrej pa jūru, asinis tek sarkanās. Es paņēmu melnu zīdu un aizsēju cieti“; „Melns ērglis lido gaisā, sarkans zīda (akmens) lakats. Viņam sāsies visas sāpītes, visas asins lāsītes. Trīs muižas priekšā, trīs muižas pakaļā, akmens vidū, brāks.“ „Melns krauklis gaisā skraidīja, Melnas asins laistīdams; Pametieti dzelžu krustu, Lai pilit nepilēja“; parasti aizver vaļa vārtus: „Melns krauklītis gaisā skrēja, Asintiņas pilināja. Aizveram vaļa vārtus, Lai asinis neiztek“; „Melns krauklis skrej pa gaisu Un asinis tecināja. Aizslēdziet vaļa vārtus, Lai asines neiztek“; „Melni kraukļi gaisā skrēja, Asins piles lasīdami. Es aizšāvu vaļa kārti, Ne pilite nepilēja“; arī: „Aizsavēra vaļa vārti“; sal.: „Krauklis kraukli nocirtāsi, Asinis

tek Daugavā, Aizveřam vaŗa vārtus, Lai netek Daugavā“; „Melnš krauklits skrej pa jūŗu, Asintiņas pilināŗ; Tur atnāca Dieva dēlsi, Tas aizslēdza vaŗa vārtus — Kribic“; „Melnš krauklitis gaisā skrēŗa, Asintiņas pilināŗa, Aizveřam vaŗa vārtus, Lai asinis neiztek“; „Melni kraukļi gaisā skrēŗa, Asins piles laistidami, Es aizšāvu vaŗa kārti, Lai pilite nepilēŗa.“ Asinis aptur arī Māŗa: „Melna dēlu purvu brida, asintiņu laistidams. Svētā Māŗa pakaļ gāŗa, Ar lapiņu slaucidama“; „Melnš krauklitis gaisā skrēŗa, Asintiņas pilināŗa, Te atnāca svētā (arī lielā) Māŗa, Noturēŗa straujupit.“ Tāpat: „Melnš krauklis skrej pa jūŗu, asins skrej pakaļ, Miļā Māŗa, ņem to slotu, atslauk viņu atpakaļ“ (arī „saslauki kraukļa asinis“). Krauklis ir dziedinātāŗs: „Ej, (arī skrej) melnais kraukli, pār melno jūŗu un dziedē manas asins pilites.“ „Mālu kāŗas asenim Krauklis aizdambē tos sāŗju ceļus, dziedē visas sāŗpes“; „Kur jous skrisit, malni kraukļi, Malnus aŗņus laistidami, Nūstojit, malni kraukļi, Lai nūstoj maini aŗņi“; „Krauklis skrej pa gaisiem, asiņu vērpele mutē. Dievs Tēvs“; sal.: „Melnš krauklitis gaisā skrēŗa, Asentiņas pilināŗa, Pa logu ieskrēŗa, Pa logu izskrēŗa Sausā kokā, piunks“ (zobu sāŗpes); „Krauklits skrēŗa, Asins pilēŗa Un pār kāŗām sakretēŗa“; „Zaŗš krauklis skrien pa gaisiem, spalva muteŗ; kas var izskaitīt, cik zvaŗgznes debesīs, cik smilŗu graudiņu jūŗmalā, tas var . . .“ (liesas v.); „Ritos, vakaros melnš krauklis laiŗas, Aiznes N. galvas sāŗpes“ (sāŗju v.); „Melnš krauklis, melna spalva, skrej pa padebesu kāŗkstēdamš: dzisliņa pie dzisliņas, kauliņš pie kauliņa! Dzisliņas, saistaties, kauliņi, vāŗaties; kā bijuŗi, tā stāŗjaties!“ etc. (lūzuma v.); „Tu lidzēsi, tu lidzēsi, au — u — au — u kraukļi, krācat, vēŗi, sīvi kaucat, kāŗi krācat, to dabūsiŗ, kas lieks. Kaucat, krācat, kraukļi, ņemat, kas jūsu daŗa, tā jūsu tiesa, tā jūsu daŗa“ etc. (pampuma v.). Pret apdegumu: „Melnš krauklis skrej pa padebeŗiem, sniega picka kāŗās“; „Melnš krauklis skrien pa jūŗu, zaŗa kāŗbaŗa rokā. Sasien, savelk kā vecu slotu, saŗauj, saduŗ ar rokā bultu“; „Rakstīts zaŗis, rakstīts kaŗis, Rakstīts māla ūdentiņš, Aprakstīta seska aste. Ja tas krauklis tālu aizskries, Tad tas lopiņš vesels paliks“ (vīveŗu v.); „Divi kraukļi sazakova Uz palāka akmin-teŗa. Ni radz jūŗ kovumeŗa, Ni aŗņeŗša gojumeŗa. Svāta Mora sinu ploŗe Leidz pusei yudini. Ni radz jos i ploŗumeŗa, Ni aŗņeŗša gojumeŗa“ (asins v.). „Deviņi kraukļi skrej pa gaisiem (3 reizes); uguns-ogle astē (3 reizes). Ko tie nes? (3 reizes) Deviņas veselības (3 reizes). Kur to nes? (3 reizes) Astgalē (3 reizes). Tā pavēlu tev, vāŗei, izputēt kā tai oglei“ (uguns vāŗim). Sal.: „Izniksti kā kraukļam izkrit ogļu kumoss, pa gaisiem skriedams (3 reizes). Izniksti kā zaŗa sūna, kā rīta rasa, kā veca smilga (3 reizes).“

Piena un *sviesta* vārdos krauklis pār jūru šurp nes pienu un sviestu: „Melnais krauklis skrej pār 9 jūrām, pārnes manām gosniņām piena kā aknu, sviestu kā mālus.“

Kraukļa motīvs ir samērā svešs Vakareiropas buļamo vārdu tematikai, bet tuvāks austrumu (krievu) motīviem.*

7. *Akmens. Koki.*

Bieži pieminēts *akmens*, uz ko pārnes vainas. Ja zobs sāp, saka: „Izej no kaula, dzislas un miesas pie kokiem un akmeņiem“; drudzā vārdos teic: „Tas drudzis tik slikts ir, būs būt iekš to elļi sadezīnātam, tev būs pie koka vai pie akmeņa piesieties“; sūta pie akmens zobu sāpes (pie kokiem, pie akmeņiem): „Pie ruda akmeņa piemeties, pie melna alkšņa — lai asins netek“ (asins v.). „Asinis brauc pa ceļu, lai brauc vien, lai brauc vien, lai aizbrauc aiz lielā akmeņa un apstājas“ (asins v.).

Pampt novēl ūdenim un akmenim pampuma vārdos: „Pumst ūdenim, pumst akmenim starp visām sētām; lai tam cilvēkam nepumst, lai paliek tik miksts kā zīda diegs, kā vilnas sproga.“ „Akmens pampst ugunskurā, lopiņa miesa vien nepampst“ (čūsku v.). „Goja Gaspaziņa vai kundziņš nū teiruma gola. Eļ tu atpakaļ akmiņu krostā. Tur tova gulā, tur tovi krāsli, tur tu guli, tur tu lūgīs. Ko akmins atsolst, to lai touškums atsolst“ (čūsku v.).

Čūsku vārdos ir bieži sastopami noraidījumi: „čūska, čūska, kārķļu krūmu lidēja, kod praulam, akmeņiem, ne manam lopiņam“; „Ūdzite, ādzite, kur tu tecēsi? Kodies kokā, akmeni, Ne baltā villainē“; „Cērt dzelzi, cērt akmeni“; „Tavi kodumi lai akmeni iet“; „Čūska guļ uz siekstu, es stāvu uz akmeņa. Tavs kodiens miksts kā vilna, mans vārds cietāks kā akmens.“ Sal.: „Graudāt, peles, rudus akmeņus, ne manu mantu“ (pelēm).

Krampju vārdos ir *draudi*: „Kramp akmeni, kramp akmeni, es tevi likšu uz akmeni, sitišu trejdeviņos gabalos.“

„Dižas čūskas, mazas čūskas, guļat kārķļu krūmiņā, nekožat lopiņiem, ne maziem bērniņiem, kožat rudam akmenim. Ne tam auga, ne tam pampa, ne tam puva“ (čūsku v.); „Kas skauž, lai kož akmeni“ (lopu v.). Tāpat slimībai novēl krist ūdeni un grauzt akmeni: „Zemes ryuss, gaisa ryuss, kreit jjudini, grauz akmini, nagrauz kristeita cilvēka misas.“

Salīdzinājums ir lopu vārdos: Kad cūkas baļot būdā met, tad ņem vienu akmeni un iemeti tajā būdā, šos vārdus runādams: „Paliēci mierā kā šis akmens“, arī: „topi tik ciets kā akmens.“ Kad sastāda kāpostus, tad katrreiz jānoliek pirmās vagas galā balts, apaļš

akmens, jānoskaita špurkuļu (spradžu) vārdi un jāsaka: „Apaļš, apaļš, apaļš, ciets kā akmens, ciets kā akmens, ciets kā akmens.“ Tāpēc arī ēdāja un ēdes vārdos ir formula: „Apvelc cimdus, apvelc akmeni.“ Sal.: „Paliec sieta kā akmens“ (čūsku v.); „Palieci mierā kā šis akmens“ (čūsku v.); „Alksnis aug mežā, alksnis aug mežā, alksnim tek asinis, alksnim tek asinis; tik cietais lai paliek alkšņa asinis kā sarkani akmeņi — caur Jēzu Kristu“ (asins v.). „Kad tava mute tik cieta paliktu kā šis akmens“ (tiesu v.); sivēnu liekot aizgaldē, saka: „Stiprs kā tērauds, apaļš kā akmens, rāms kā jērs“; „Diķis plūst, šausmīgi asins pil, tikām pil, kamēr paliek akmens“ (asins v.); „Tik balts kā piens, tik ciets kā akmens. Kā uz akmini viena rasa, tāds lai paliek“ (asins vārdi); sal.: „Es nukovu malnu jāru, ašna lases nadaboju, certu kukam, asins natak, certu akmenim, asins natak, certu cylvakam, asins natak. Cik nu sausa žagarena, tik nu jo ašna“ (asins vārdi). Ar akmeni arī apspaida galvu pirmā pērķona laikā, lai tā nesāp. Jāsaka: „Trīs dienas vesels, trīs dienas vājš.“ Arī jāuzkāpj uz akmens un jāsit ar otru akmeni pa galvu, un jādanco pa akmeni. Dancojot jāsaka: „Cieta mana galviņa kā tērauds, kā akmens!“

Tieša dziedniecība ir, caur akmeni sāpes velkot: „Es izvelku visas sāpes caur ērkšķu krūmu, caur dadža krūmu, es izvelku visas sāpes caur akmeni.“ „Zaļa dzilna, melna čūska Caur akmeni diegu vilka; Es izvilku kunga prātu Pa matiņu galiņiem“ (kungu v.).

Akmenim bez tam ir sava īpata nozīme. To apzīmē par *pelēko akmeni*. Drudzi sūta projām: „Drudzi, drudzi, es tev saku, atstāj mani! Ej, krati pelēkos akmeņus, ej, krati celmus mežā.“ Sal. vēja bultas vārdus: „Vēja bulta tek un skrien. Skrienat jūs sūnainā purā, ielejās, sveķainā celmā, pelēkā akminā, tur jūs šubaties, tur jūs sitaties“; „Trums sēd kalnā kā siena tupesis. Dievs dod tam piesisties pie pelēka akmeņa! Dievs dod tam iznīkt kā zirņa graudam. Tas cilvēks lai paliek kā bijis“ (truma v.); „Vardivīte guni kiure Uz palāka akmeņņu, Kļova lopa nūdzasuse, Ni plēģite naplēģēja“ (apdedzināšanas v.).

Pazīstamā tautas dziesmā, kas ir, lai kaŗā nenosauj, par pelēko akmeni ir sacīts vairāk: „Dzelzīm dzimu, dzelzīm augu, Dzelzīm savas kājas āvu. Manas miesas, mani kauli, Tinaties pakulās, Lai nelien svina lode, Ne tērauda zobentiņš. Dieva dotu cīri cirtu Pelēkā akmeni, No akmeņa taukus ņēmu, Smērēj savu augumiņu, Dzelzu pirti kuriņāju Tēraudiņa skaidiņām, Dzelzu slotu sutināju, Lai peŗas tas puišītis, Kam tērauda kaŗocīts. Man kaŗoka nav“ (ieroču v.); sal.: „Pelēkais akmentiņ, Kur tu tādu rotu ņēmi, Ne tev skrēja svina lode, Ne tērauda zobentiņš.“ Akmens ir saistīts ar Dievu, no tā ņem taukus, ar ko augumu ieziest: „Pajamu nu lipa cīri, cārtu akmini pa pusei.

Jamu tauks orā. Paleidz man Jumprava Marija, tyukšu, vai rūzi nūtu-rēt (pampuma, rozes, asins, vīveju v.).

Baltais akmens ir jūrā: „Eitat prom uz jūru, graužat jūrā bal-tus akmeņus, negraužat manu miesu“ (visādām slimībām); sal.: „Bal-ta čūska pa jūru peld, olas grauzdama. Uguns pumst, ūdens plūst, tā vaina vairs nepumst“ (visādām slimībām). Sal.: „Balta oliņa jūrā, zaļa niedriņa apakšā“ (truma v.); „Balta ola jūrā guļ, vaļa svārpsta apakšā“ (truma v.); „Vaļa birbuliņš cauri durts, balts akmens dziļā jūrā“ (truma v.).

Ir arī citi akmens apzīmējumi: „Nekustinājams zobs, nekusti-nājams *sirms* akmens jūrā“ (zobu v.); „Es esmu jumpraviņa, sētas piemietīte, lai pūš kāds vējš pūzdams, to nevar kustināt, kā *ruds* akmentiņš tup savā vietiņā“ (mātes v.); „Tek melna jūra, tek balta jūra. Ņem *melnu* akmeni, svied jūras dibinā; Dievs palīdz paglābt. Amen“ (asins v.). Sal. truma vārdus: „Balta kaza sāli grūda, Uz akmeņa tupēdama, Dieviņš brauca uz kalniņa, Odžu grožus rociņā. Dzīsti, dzīsti, repi, repi, Sarkans kucens augstā kalnā.“

Par *jūras* akmeni sal.: „Kur būs tām sāpēm un tām vaimanām palikt? Melnā jūrā uz vienu akmeni; tur nācis viena zivs ar dzelzs zobiem, tā tās sakodis, saēdis un nesis plīberam jūrā. Apakš tām pliuo-na akmeņiem, tur būs tām sāpēm un vainām palikt, šini stundā būs iznīkt“ (rožu vārdi); „Trejdeviņi jūras ūdeņi, trejdeviņi jūras akmeņi, izspārdi, izplūkā šo svēto sāpi, šo svēto rozi“ (milzuma, rožu v.); „Melni vīri dzelzu zeli, tie gribēja N. kost; visi Jūras akmentiņi nāca N. palīgā“; „Memiņ miļā, guli savā vietā kā jūras akmens, ne-ruksti kā cūka, nelaksti kā vista, tupi savā ligzdā, lai ligzda paliek lielāka“ (mātes v.). Sal.: „Es tevi pielūdzu, mana miļā māmiņa, guli savā vietiņā, kā jūras akmentiņš apsūnojis gul, nerūc kā cūka, ne-kluksti kā vista, tupi savā ligzdiņā. Paliēci tu mazāka, lai paliek lē-nāka“ (mātes v.); „Tas kociņš čīkst, tā niedre brakš, tas jūras ūdens staigā šurp un turp un paliek uz vietas. . . kā akmens nosūnojiēs, no-vervelējiēs paliek iekš vietas, tā tam kauliņam būs palikt iekš vietas“ (dzirkstes v.); sal.: „Trejdeviņi pārkoņi nāc no jūras, trejdeviņas dzelzu lodes spēr to pampumu apakš akmeņa“ (pampuma v.). Tāpat ir uguns vārdos: „Dzisa, dzisa, dega, dega Akmins jūras dibinā.“ Sal.: „Akmens kūp, slieknsis deg“ (zobu v.); „Zvirgzdu kalniņš, ūdenī akmens, vidus pļaviņa, apkārt upīte“ (čūsku v.). Sal. par ūdeni un akmeni čūsku vārdus: „Zaļa zuša grožus vijū, Melnas čūskas pātadziņu, Ūdens zirgi, ūdens segli, Akmens paši jājējiņi“; sal.: „Akmens rūca, jūra krāca, Bērniņš tapa samaitāts; Engēls ārā, lagzdas, liepas, Ozo-la lapas braucīdams; Svētā Māļa zāles lasa Zobenīņa galiņa. Bērniņ miļais, nebīsties!“ (notikumu v.).

Uguni savalda ar akmeņiem, kas ir ledus gabali: „Kuries, mana uguntiņa, Ledus kalna starpiņā. Divakmeņus apkārt liku, Divi ledus gabaliņus. Neaun kājiņas, necel spārniņus.“ Līdzīgi arī citas lietas ir akmens starpā. Sal. gēles vārdus: „Vērmeles man dedzina, es dedzinu vērmeles — trīs ceļa jūtēs, akmins starpā. Buks brien jūrā, suns brien pakal“; „Kasi, tu kasi, N. tevi kasa divu kalnu starpā, akmens vidū“ (kašķa v.). Sal.: „Man duņ caurējs, es duņu caurējam, trīs jūdžu starpā, akmins vidū“ (dūrēja v.); liesas v.: „Kas ir dzimis un ir miris trīs akmeņu starpā bez gala.“ „Deviņi melni vīri, deviņi melni zirgi, deviņi melni suņi saskrēja, sabrauca trīs ceļa jūtēs, trīs akmeņu starpās; tur vīri saķer ratu zirgu, saskrēja tur suņi, saplēsa; kas manu bērniņu baida, tam neļauj gulēt. Čučī, guli, sivēniņi, no siliņa pārtecēji“ (izbaiļu v.).

Koki un *mežs* burāmvārdos tāpat bieži sastopami. Mūsu zemes īpatnību dēļ tie dod sevišķu koloritu. Uz mežu dzen kašķi. „Pirti ejot, vajagot pašam ar savu roku priekš sevis garu ar kausiņu vai garmeti uz krāsns uzvest un sacīt: „Vilks, kašķis mežā — miļā veselība mājā“ (pirts v.); arī: „prom purā, mežā pie vārnām, pie žagatām, pie vāciešu bērniem, tiem vaļa kasities.“ Ja aci gruzis, tad teic: „Vilks aci, gruzis mežā.“ Zagļu vārdos visai bieži ir lāsts: „Lai stāv kā koks.“ Caur *ērķšķu* krūmu izvelk sāpes, sal.: „Skrej plusa, dur plusa pa sviķu celmu, pa *ērķšķu* krūmu“ (plusas v.).

No kokiem nozīme ir *pilādzim*, sev. zagļu vārdos: „Ņem vecu ratu rumbu, aizspurdē abus galus ar pilādža ķīliem un ceturtdienas vakarā pēc saules nes uz tādu avotu, kas verd, un, to iekšā mezdams, saki: „Lai tava sirds tā piepūšas kā šī ratu rumba“; „Jāņem 3 papīriši un 3 nagliņas ceturtdienas vakarā pēc saules noiešanas, jāpiesit pie pilādža koka un pie katra papīriša sišanas jāsaka: Zagli, es tevi caurduņu. Tad jāiet priekš saules lēkšanas, jāizrauj tas koks un jāsit zaglim atmuguriski pa gurniem un jāsaka: Eij projām, tu ļauna darītājs. Kad zagli priekš saules lēkšanas neatlaiž, tad tas paliek ar aptumšotu vaigu kā mironis uz visu mūžu. Koku var paglabāt klēti vai istabā aiz griestiem.“ Sal.: „Ja gribi, lai mirušais gars zagli notur, tad jāizmēro līdz nomiris cilvēks un jānogriež tik garš koks jeb spieķis, cik garš mironis, tad pēc saules noiešanas jāiet ap savu mantu jeb druvu un jāvelk minētais koks no pakajas. Līdz to vietu nonācis, no kuņas sācis iet, iespraud koku zemē un saki: Tam kas še zags, būs palikt uz vietas, kā šim kokam iekš vārda.“ Sal. čūsku vārdus. „Rudais, pelēkais gul gar celmu. Ņem pilādža rungu, sit trejdeviņos gabalos.“

Pie čikstošas *apses* sien plusu. „Dzenis kaļ sausā kokā, ne tur čikst, ne tur sāp, ne tur kas ir“ (pampuma v.). *Alksnis* pieminēts

145, 284; „Izaug egle caur ceļiem, caur plaušiem, caur aknām, caur visu dobumu; vecs virs nāk pa vārtiem, egli velk pa pleciem, tauri mutē, pūš caur plaušiem, pūš caur aknām, pūš caur visu dobumu“ (izbiju v.); „*Liepas koks, zalkšu asinis, tas vairs nesāp*“ (sāpju v.); „*Zalktis guļ uz cērpa, zalktis lien gar blīgzņas mizu; vecs viriņš sēd uz liepas celma, liepas vālite rokā. Sit, sit — tas to pampumu slāpē*“ (čūsku v.); „*Kopā, sviestip, kopā kā zemes zālite, kā liepas lapiņa*“ (sviesta v.); „*Viveles, viveles, viveles brauku, velku tās 9 jūdzes gaŗumā. Viveles, viveles, viveles brauku, kaŗu viņas paegļu ŗuburā*“ (vīveļu v.); „*Bērzam sulas tek tik pavasarī, pēc apstājas; lai tev aizmīgušam netek*“ (pret gultā slapināšanu); „*Neauglīga bērza miza, neauglīga bērza tāse sapūst kā vanckaris, izkrit kā čaumala; 3 reiz jāsplauj, tad būs vesels*“ (trumu v.); „*Sapuvusi bērza miza, sapuvusi bērza tāse, sapuvusi lapa bez gala vien, bez gala vien*“ (truma v.); „*Nikna tārpa kodiens, āmura sitiens, no pļavas zelts, no bērza asinis*“ (čūsku v.); „*Es to plusi mežā dzišu, bērzu vicām savicošu*“ (plusas v.); sal.: „*Cirta manim, dūra manim Kā ozola bluķitim. Mana miesa, mani kauli, Tinaties pakulās*“ (dzelzu v.); Sal.: „*Miļa māte, ej atpakaļ savā vietipā, tinies kā pakulu kodaliņā, tinies zida lakatiņā, tinies zelta rulliti, novelies kā ozola bluķitis un dusi dūnu spilventiņā*“ (mātes v.); sal.: „*Veca viz, vāver, ceļš kā galds, zaļš kā maurs, elkšņa mietiņš, ozola bluķitis — smigs, slimiba ŗagaru gubiņā*“ (tūska v.). Ozols kopā arī ar liepu.

Parasti kopā ir *daŗādi koki* pieminēti: „*Bērza stumpis, ozola klumpis, Trīs pipji tabakas, vērdiņš naudas, raibais ŗunelis pakalnē rēja*“ (dzirkstes v.); „*Oša lapa, bērza miza, Balta kārkla pazarīte, Roŗu pumpurs, ievas ziedi, Treideviņi papardiŗi, Visa laba vēdera zāle*“ (vēdera v.); „*Sacērtam oŗus, kļavus, Sametam upitē, Tā upite netecēj, Ne pilite nepilēj*“ (asins v.); „*Trejdeviņas jūŗas dzeltenas slimibas, trejdeviņi avoti, trejdeviņi ezeri, trejdeviņi ozoli, trejdeviņas apses, trejdeviņas liepas, trejdeviņi ezeri, trejdeviņas upes tek*“ (dzeltenai v.). „*Viesuls stāv meŗmalē, asas rikstes braucidams; vecs viriņš meŗmalē, prieŗu zarus lauzidams — trejdeviņu prieŗu zari, trejdeviņas ozolu atvases. Dievs Tevs, Dievs Dēls, Dievs Svētais Gars, lidzi to cilvėku izglābt!*“ (pamaŗu v.); meŗģijuma vārdos ir „*apses malka, bērza malka, visa laba malka. Kauliņš pie kauliņa, dzisliņa pie dzisliņas bu bu bu*“; „*Trūkumi, lūzumi, plisumi, griezumi sarep. Sarep priede, sarep egle, sarep lauku ozoliņš*“. Kad naba pārrauta, saraustiŗanās vārdos ir „*Trīs priedītes, trīs eglītes, četri zaļi ozoliņi. Griezies nabiņa vecā vietā*“; lidzīgi ir roŗu un sāpju vārdi: „*Piecas priedes, seŗas egles, Deviņ' jauni ozoliņi; Durvju eņģes, vārtu stabi, Tie tie stiprie roŗu vārdi*“ (roŗu v.); vēdera vārdos iepriekŗējie ir papla-

šināti: „Trīs priedes, trīs egles, raibs kaķis, rakstīts zaķis, griezies nabīņ savā vietā, lai tās dzīslīņas kopā sienas, tad tas vēderiņš nesāpēs“ (vēdera v.); „Rakstīts zaķis, rakstīts kaķis, Rakstīts māla ūdentīņš, Piecas priedes, piecas egles, Seši mazi ozoliņi, Virsū spaļi, apakšā, Griezies nabīņ vecā vietā“; sal. pūšamos vārdus: „Kristīts zaķis, kristīts kaķis, Kristīts māla ūdentīņš, Bērza malka, elkšņa malka, Tā bij viena laba malka. Pate dega, pate pūta, Pate putru izvārija“; „Kristīts kaķis, kristīts zaķis, Kristīts māla ūdentīņš, Sausa priede, sausa egle, Kauliņš pie kauliņa. Mitnīte pie mitnītes, Maza dzīslīņa vidū pļurš“ (pūšamie v.); „Drauvē trumu, drauvē trumu, nu tev ceps, nu tev vajās. Trums trumelē — apses trumelē, trums trumelē — ābeles trumelē, trums trumelē — bērza trumelē, trums trumelē — vītola trumelē, trums trumelē — ozola trumelē, trums trumelē — priedes trumelē, trums trumelē — egles trumelē, trums trumelē — liepas trumelē. Sakrīt kalni, sakrīt lejas, paliek līdzens kā plāns. Sarkans ābols baltā nēzdaugā ietīts — sakrīt, saplok zilais trums, sarkanais trums, baltais trums. Vējā trums izniksti, izputi kā vecs mēnesis, kā vecs pūpēdis!“

P i e z ī m e s.

P i r m ā n o d a ģ a.

¹ K. Straubergs. Piezīmes pie dažām latviešu burvju grāmatām. IMM 1923., 1154. sek. Sal. F. Ohrt, Trylleord fremmede och danske, Kobenhavn, 1922.

² Nobilis viri Henrici Cornelii Agrippae equitis aurati etc. de occulta philosophia sive de Magia libri tres 1533. I, c. XI. Par Agripu — Baylens Histor. und Kritisch. Wörterb. Leipz. 1741, 105. sek. K. Straubergs, Mīlestības maģija, IMM 1922, II—III.

³ Šo zāju dedzināšana — Agrippa I, XLI, Del-Rio, Disquisitionum magicarum libri sex. Colon. Agrip. 1633, 355, 2 un pie dažādām burvībām III gr.

⁴ Agrippa I, XI.V. Del-Rio 354, 3, un III gr. passim.

⁵ Del-Rio 354, 1. un III passim; A. Lerchis-Puškaitis. Latviešu teikas un pasakas. VII 1. 670, 1, sek., 2, 5, 6, un tālāk.

⁶ Agrippa I, XLVI.

⁷ Ib. I, XLVII.

⁸ Ib. I, L; Lerchis-Puškaitis. VII, 1. 681, 6.

⁹ Ib. III, XLV—LI (furor).

¹⁰ Agr. II, XLIX; zvaigznāju imagines u. c.

¹¹ Ib. II, LI—LIII (astroloģija), I, XXXIII.

¹² Del-Rio 354, 5. Agrippa I, LXX—LXXII. L.-P. VII, I, 678, 2 sek. 4, L.-P. VII, 1. 682, 1.

¹³ Parasti pie upurēšanas — dievības piesaukšana; arī rakstu veidā uz priekšmetiem Agrippa I, LXXIII; II, LX; L.-P. VII, I, 709, 10.

¹⁴ Grieķu mantikā; Agr. II, XXIV sek.

¹⁵ Skaitļu dievišķīgā nozīme Agr. II, cap. II—XXI.

¹⁶ Agr. I, LXIX.

¹⁷ Ib. I, LXX, III, XI—XII, LVIII.

¹⁸ Ib. I, LXXI: Cuiusmodi sunt carmina (dziesmas, vārdi — *λόγοι*), incantamenta (vārdošana), imprecationes (lūgšanas sev par labu), deprecationes (lūgšanas citam par ļaunu), orationes (uzrunas), invocationes (piesaukšana, demonu izsaukšana), obtestationes (nolādēšana), adiurationes, exorcismata (demonu piespiešana) et huiusmodi.

¹⁹ Agr. III, LIX ar imprecatio (lūgšanu), LX, ar consecratio (veltišanu) c. LXII—LXIII, ar unctio u. tml. LXIV.

²⁰ Sk. piez. 18.

²¹ Tāpat.

²² Agr. III, LXII—LXIII.

²³ Sk. piez. 18.

²⁴ Agr. III, c. IV.

²⁵ Quis enim hos (sc. Magos) nesciat aut imminetia studere praenoscere, quae necessario suis ordinationibus veniunt: aut mortiferam immittere quibus

libuerit tabem, aut familiarum dirumpere caritates: aut sine clave reserare quae clausa sunt, aut ora silentio vincere, aut in curriculis equos debilitare, incitare, tardare, aut uxoris et liberis alieni inconcessi amoris flammam et furiales immittere cupiditates.

²⁴ Verg. Bucol. 8.: Carmina vel coelo possunt deducere lunam. Sal. pasakās raganas skrien mēnesi, sauli maitāt (sakarā ar aptumšošanas). A. L.-P. VII, 1. 597., 598. Sk. Roscher, Mondgöttin (Roscher, Ausf. Lexikon d. Griech. und Röm. Mythologie) 3166. lpp., kur uzskaitītas pārējās līdzīgās vietas.

²⁷ Ov. Metam. XIV (par Piku un Kirki).

²⁸ Tib. I, 2, 41; I, 8, 16; Hor. Ep. 5.

²⁹ L. Fahz, De poetarum Romanorum doctrina magica. Gieszen 1904, 146 (40).

³⁰ Tesaju burvības spēj saukt mīlu pat cietākā sirdī,
Pretim kaut likteņa lēmums, un spēj pat sirmgalvjus piespiest
Aizliegtā kaislībā degt. Par mīlas dzērieniem vārdi
Sievēl vairāk ko spēj, par sulām, kas burvību izsauc...
Sajaukta kārtība top, un kavēta ilgi pat naktī
Turpinās diena jo prom, vairs likumiem neklausā aģters,
Sastingst pasaule pat, kad dzirdēja saistošos vārdus,
Jupiters brīnās un redz, ka negriežas zeme vairs polos
Ātri kā agrāk, un pats tad visu viņš pilda ar lietu.
Sauli jau apņemtu redz visapkārt ar debešiem tumšiem,
Pērkonī ducinot rūc, kaut Jupiters gribējis nebij...
Burves aizdzina projām miglu, kas mitrā bija segā,
Sapīnot matus, un drīz tad lietus izzuda tālē.
Vēja kaut nebij nemaz, tak bangoja jūra un arī
Kaut gan vēl trakoja Nots, tak mierā stāvēja viņa.
Kuģi pret vējiem tā nes; no klintīm vairs negāžas strauti,
Upes pret straumi jau tek...

³¹ Theocr. 2, Verg. 8.

³² Lucian, Philopseud. 14. τότε γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ τοιαῦτα τελεσιουργεῖται
Tāpat naktī tiek salasītas vajadzīgās zāles un citi piederumi (Hor. Epist. II, 8),
kuju spēks ir jo lielāks no mēness rasas. Sk. tāpat arī par pilnu mēnesi un burvībām Roscher, Lexikon 3157., 3163. un sek.

³³ Hor. Epod. V, 17. sek. Verg. Buc. 8. priekš un pēc: nes pelnus ārā un iesvied viņus, neatskatīdamās atpakaļ, pār galvu tekošā upes ūdenī (101. sek.). Sal. B. Харузина, Этнографія, Москва 1909, 502. sek. par ievada ritu un šķīstīšanu.

³⁴ C. Wessely, Denkschriften d. Wiener Akademie, phil. hist. Cl. XXXVI, 1888, p. 2441. sek.

³⁵ Vaska un māla figuras Ovid. Rem. am. II. Hor. Serm. I, 8, 32, 43, Plaut. Asin. IV, 1. 17. sek.; viņu daļas sadedzinot vai caurdurot, iespējams tiek att. cilvēks. „Sadedzini viņas iekšas, krūtis, aknas...”, lai atmāk viņa pie manis (Papyr. Par. 1496. sek.); dur aknās (iedur) ar adatu Ov. Her. VI, 91; Amores III, 7, 20. sek.; šis veids visvairāk attiecināms uz nolādēšanu.

³⁶ Teokr. II — apģērba daļa; Lucian, Dial. mer. IV, 4. vai no mēteļa, arī no matiem vai cita tamlīdzīga; Ap. Met. III, 16.

³⁷ Verg. Buc. VIII, 73. sek. un citus. Par šādām figurām tuvāki vēsti arī Korn. Agripa II, c. 49: Est adhuc alius imaginum modus, non secundum similitudinem figurarum coelestium, sed secundum similitudinem illius quod desiderat animus operantis, cuius sunt effigies et vestigia: sic in amorem fabricamus imagines

se invicem amplectantes, ad discordiam se percutientes, ad inferendam vero calamitatem vel destructionem, vel impedimentum, vel homini, vel domui, vel urbi, vel alteri rei, conficimus imagines distortas, contractas in membris et partibus, ad similitudinem et figuram eius rei, quam destruere voluerimus vel impedire. Et iubent Magi in fundendis vel sculpendis imaginibus, inscribere sibi nomen sui effectus: et hoc in dorso quando malus, ut destructio: in ventre, quando bonus, ut amor: praeterea in fronte imaginis nomen speciei vel individui quam designat imago, vel propter quem, sive contra quem fabricata est. Rursusque in pectore nomen signi vel faciei ascendentis et eius domini: etiam characteres atque suorum angelorum nomina. Iubet praeterea in fabricanda imagine imprecationem illius effectus ad quem conficitur, debere non taceri. Confectis vero imaginibus secundum diversas eius virtutes, ipsi diversimode utuntur: aliquando enim suspenduntur vel alligantur corpori: aliquando sepeliuntur sub terra vel sub flumine: aliquando suspenduntur in camino super fumum, vel ad arborem ut moveantur a vento: aliquando capite sursum: aliquando deorsum: aliquando in aquam ferventem mittuntur, vel in ignem. *Dicunt enim quod quatenus imaginum operarii ipsam imaginem afficiunt, catenus illam similes passiones inferre his, quibus adscripta est, prout illud animus operantis dictaverit.*

³⁹ Theophr. IX. 9. 1.; kā pazistama burvības zāle viņa aug arī Hēkates dārzā, sk. O. Gruppe. Griech. Myth. II, 852*. Ari Dr. Aigremont — Volkserotik und Pflanzenwelt, Halle 1908. II, 4.

³⁹ *Liels pievilkšanas spēks mīlestības maģijā.* Gruppe 1278¹², Aigremont II, 11. Plin. N. H. 21, 162.

⁴⁰ Saxifraga cotyledon, Aigremont II, 37. Plin. N. H. 25, 13, 100. („Hortus Veneris“, „Kypnos Aphrodites“ un t. t.). Dr. O. Hovorka und Dr. A. Kronfeld. Vergleichende Volksmedizin, Stuttg. 1908, I, 319; dažādas orchideju sugas (trāķiešu burvju mīlestības dzēriens ar kazu pienu) Aigr. II, 39. Hovorka I, 238; Asparagus officinalis (Apul.: mīlest. dzēriens no spargeļiem, vēža astes, zivs daļām, baloža asinim un putna mēles), Aig. I, 147. Foeniculum officinale Aigr. I, 127 (marathon Diosc. III, 74), burvju zāle ar mīlestības pievilkšanas spēku viņas atradējam; līdzeklis ir arī apakšzemes asfodēls (Hov. I, 9), Aigr. II, 3; līdzīgas burvju zāles ir lauvmutīte Antirrhinum majus Hovorka I, 101; dažas no tām ir grūti izrakt, kā, piem., pie Paeonia officinalis izrakšanas jābaidās, lai dzenis neierauga un aklība neuzkrīt Hovorka I, 186; Plin. XXV, 29; Iris germanica 3 mēneši iepriekš jāaplaista ar medus ūdeni un t. t. Hovorka I, 389. Ocimum Basilicum sējams ar lās-tiem Plin. XIX, 36. Tāpat riskanta ir Rosa canina meklēšana (Theophr. IX, 8. 5.) Hovorka I, 222, sal. Horātija Kanidiju S. I. 8; no Aphrodisiaca atzīmējami vēl stādi ar stipru smaržu vai stipru piegaršu: tā, piem., sīpols Allium cepa Aigr. I, 152 (bulbus — „bulbus nihil profuerit“ — pat sīpols... Mart. XIII, 64); Brassica eruca sativa Aigr. I, 141 (Brassica Rapa Hovorka I, 304) (Et venerem revocans eruca morantem Mart.; Excicat ad venerem tardos eruca maritos, Columella); tāpat rutks Raphanus sativus Aigr. I, 142; Daucus carota (grīek. philtron — mīlestības līdzeklis) Aigr. I, 136; Celss (II, 32) uzskaita sekošos uzbudinošos līdzekļus: sensum vero excitant nepeta, thymum, satureia, hyssopum, praecipue pullegium, ruta, cepa. Aigremonts vēl atzīmē: Aconitum napellus II, 79, Mentha aquatica (ar Thymus vulgaris, Origanum Majorana, Salvia officinalis un Basilicum kopā I, 127), Cannabis Indica II, 81, Acorus Calamus (arī kopā ar Galanga, Pimpinella anisum, Myristica, Cuminum Cyminum, Apium Petroselinum) II, 82, Levisticum officinale II, 32, Urtica urens II, 37, Mentha piperita I, 137, Crocus sativus II, 47, Salvia Horminum II, 86, Fritillaria pyrenaica II, 47, Arum II, 9, Ocimum Basilicum II, 11, Phallus

impudicus I, 156, miršu ogas I, 109; bez tam vēl *Lepidium sativum* (Hovorka I, 257), *Scincus officinalis* ib. I, 395. *Pimpinella anisum* I, 31. Jāatzimē vēl Petronija Sal. nasturtii succum cum abrotano miscet . . . viridis urticae fascem comprehendit.

⁴¹ Hor. ep. V, Corp. Inscr. Lat. VI, 19747; Ovid. Noete volant puerosque petunt nutricis egentes. Tas algādina viduslaiku raganas (Del-Rio op. cit. 355).

⁴² O. Gruppe, op. cit. 882.

⁴³ Theocr. II, 58, Prop. III, 6, 27. sek. Plin. N. H. 32, 51.

⁴⁴ Prop. III, 6, 28, Hor. S. I, 82; Ov. met. VII, 272.

⁴⁵ Hor. S. I, 82.

⁴⁶ Hor. Ep. V, 20.

⁴⁷ Ib. 17.

⁴⁸ Nemesian. IV, 62. sek., Ov. rem. am. 260, Ciris 369. sek.; Luk. dial. mer. 4.

⁴⁹ Verg. Buc. VIII, 32.

⁵⁰ Luk. dial. mer. 4.

⁵¹ Del-Rio, op. cit. 354. B. 2. (viņu apraksts).

⁵² Agrippa, op. cit. I, XLV: possunt eum (spiritum) multiplicare, transmutare, transfigurare, transformare . . . ut jam non solum possit in proprium corpus agere, sed etiam in propinquum (piemēram, vizijai — ziede no cilvēka ādas un melna kaķa acim; pārvēršanās, piem., Kirke, Protejs. Sal. Hor. Ep. 5, 19 — et uncta turpis ova ranac sanguine.

⁵³ Agrippa, I, c. 50.

⁵⁴ Par hippomanes Teokr. II, 48; Ovid. amor. I, 8, 7, Propert. V, 5, 18; nozīmi sk. Dr. Kehr, Quaestionum magicarum specimen, Hadersleben 1884, 18: ¹) primum . . . humor ex equae, ubi Veneris stimulis incaluit, locis eliquatus intelligitur; ²) Carunculam virus . . . equam simulatque pullus natus est, carunculam in fronte innatam devorare; ³) herbam.

⁵⁵ Teuffel. Gesch. d. Röm. Lit. I, § 203¹, postea *amatorio poculo* in furem versus . . . propria manu se interfecit. Martial. X, 4, 5. sek.: *amatrices aquae*; sal. sienāža dzēriens ar vārdiem: „Esi viegla kā sisens, uzticīga kā suns, un padevīga kā tārpiņš“ ar noteikumu, uz cik ilgu laiku (uz visu mūžu, uz Isāku laiku) D. Lapas piel. 1892., 20. piez.

⁵⁶ Hor. ep. 5, 61, Ov. Amores III, 7, 27. sek.

⁵⁷ Del-Rio kā tādas atzīmē: ut fluores menstrui, sperma, cerebrum felis, vel asinini pulli, uterus hyenae, virga lupi, temora, ossa rubetae, scinci et prae caetera hippomanes. No pēdējā ir nomiris Kaligula (Sueton. Calig.; Juvenalis Sat. 6).

⁵⁸ Ov. ars am. II, 105. sek.; par citiem gadījumiem, kā Lukullu un tml. sk. Del-Rio (371).

⁵⁹ Sal. A. Lercha-Puškaiša VII, 1, 674. sek.: sevišķu kāri. Piemēri — mati pie biezputras, pīrāgs ar sviedriem, pirts slotas lapiņa, dzeguziņu saknes, sikspārņu kauliņi (kāsitis un kruķītis), lēja kauliņš (no „Dienas Lapas“ pielikuma 1892. II, 167, 168: „Kādā kārtā ēdiens un dzēriens priekš iebājošanas un iedzirdināšanas sagatavojams — tas netiek izpausts“).

⁶⁰ L. Fahz, op. cit. 132. (26).

⁶¹ Verg. Buc. 8, 90. sek. — mīļākā atstātā apģērba daļa aprakta zem viņa sliekšņa kā pignus; sliekšņa nozīme Cat. 56, 166. sek. Ov. Am. I, 2, 5. sek. Sal. pielabināšanu, iebāžot otram kabatā matu, gar kailām krūtīm nobraucitu lenti, apģērba gabaliņu „Dienas Lapas“ piel. 1891., 168; A. L.-Pušk. VII, 1; somā 675, Nr. 5. Del-Rio, op. cit. 354, 2.

⁶² Vaska figurai caur krūtīm izdūr adatu (Ov. Am. III, 729); nolādāmā vārds, uz vaska plāksnītes uzrakstīts, arī tiek caurdurts (Ov. Her. VI, 91). Parizēs maģ. papīruss (Rhein. Mus. XLIX, 45. sek.) vēsti par 2 māla fig.: jauna dievība pret nolādāmo. Tāpat burvības izdarītājs 13 naglas iedzen figurās dažādās daļās: pierē, divas ausis, divas acis un t. t. ar attiecīgiem vārdiem: „Es tev to un to locekli izduru, lai tu nevienu citu neatminētos, kā mani vien.“ Kā simpātisks līdzeklis (Verg. Buc. VIII, 80) Ov. Rem. am. II, 327 attēli no vaska, māliem. Tāpat lietoti arī citi mijotam piederīgie priekšmeti. Sal. krokodila figuru, kam uzrakstīti vārdi: „lai nesaietos tāda un tāda ar citu vīrieti, izņemot mani tādu un tādu“; un uz tās kājām maģiskie nesaprotamie vārdi — ir līdzeklis pievilkt sievieti vai nenovēlēt to citam. (Dieterich. Abraxas 192, 9. sek.)

⁶³ Apul. Isti oculi tui per meos oculos ad intima delapsi praecordia, aeerrium meis medullis commoveto incendium.

⁶⁴ Sal.: „Ja kādi jauni cilvēki bērnu uzlūkoja ar briesmīgām acīm un to lišķēdami lielija, uzslavēja viņa augumu un dabu, tad tas tapis „noskausts“. Noskausts bērns palicis nikulis un pat nomiris. Dziedināšana notikusi šādi: vajadzējis no akas pārnest ūdeni un tūlīp, kamēr vēl ūdens kust, mazgāja bērnam ģīmi, 3 reizes bez atraušānās dvasu pūta uz ģīmi un pēdīgi trīs reizes noskaitīja tēvreizi.“ D. L. piel. 1892. 187.

⁶⁵ Del-Rio, op. cit. 366.

⁶⁶ Nihil hic nisi carmina desunt (Verg. Buc. VIII, 67).

⁶⁷ Schanz. Röm. Lit. I, 20.

⁶⁸ Viņu kopojums: R. Heim. Incantamenta magica graeca latina (Fleckeis. Jahrb. Suppl. 19 (1893) p. 465.).

⁶⁹ Quint. VII, 3. carmina magorum-incantamenta; viņu spēks: pat mēnesi novilkta (Verg. Buc. 8, 69, Ov. Her. 6, 85, Petr., Ov. Met. 7, 207), cilvēkus pārvērst (Verg. Buc. 70, Ov. Met. 14, 280), čūskas nāvēt (Verg. Buc. 8, 71), miroņus izsaukt (Verg. l. c. 98), cilvēkus par vilkiem padarīt (ib. 97), laukus noburt (ib. 99) un t. t. Tib. I, 5, 41. sek. Ov. Her. 6, 83, Prop. IV, 4, 51, (O utinam magicae nossem cantamina Musae) un citur. Tie var arī mīlestību pievilkt: ducere Verg. Buc. 8, 68, defigere Ovid. Am. III, 7, 29, vincire Ovid. Fast. II, 581, trahere Pr. op. IV, 5, 28, convertere Prop. I, 1, 21, ligare Sen. Herc. Oet. 454, ἐλκειν Theocr. II, 17 etc.

⁷⁰ Susurra magica — Rom. likumos. Sal.: „Ja pūšjošanas vārdi tiek izrunāti tik dikti un skaidri, ka slimais jeb kāds cits tos var dzirdēt un saprast, tad slimība nemazinās, un pūšlotājam mazinās spēja priekš tālāka darba“ (D. L. piel. 1892., 171. lpp.).

⁷¹ Kehr, op. cit. 15. Par 3, 3 × 3, 27 sk. Serviju pie Verg. Buc. 8, 75.

⁷² Tib. I, 2, 54: Ter cane, ter dictis despue carminibus. Theocr. Id. II, 43. Petron. Hoc. peracto carmine, ter me iussit expuere, ter lapillos couicere in sinum; ar trejādiem apsējiem (baltu, sarkanu un melnu) apvij figuru (effigies) un 3 reiz to nes ap ziedokli (Verg. Buc. 8, 73. sek.). Trīs Veneras mezgli, turpat. Dieviem patik nepāra skaits (numero deus impare gaudet), ibid.

⁷³ Agrippa, op. cit. I, LXXI: Ultra verborum atque nominum virtutes alia quoque maior virtus reperitur in orationibus complexis a veritate in eis contenta, quae maximam vim imprimendi, immutandi, ligandi et stabiliendi habet, adeo ut exagitata magis splendeat, impugnata magis firmetur et consolidetur: quae veri tatis virtus non est in verbis simplicibus, sed in enunciationibus, quibus aliud affirmatur aut negatur, cuiusmodi sunt *carmina, incantamenta, imprecationes, deprecationes, orationes, obtestationes, adiurationes, exorcismata et huiusmodi*. ... ibid.: atque ea ratione orationem carminis componere ornatam, elegantem ac

per articulos certis competentibus numeris et proportionibus debite distinctam. Kā piemēru viņā pieved Psyches lūgšanu pie Apuleja.

⁷⁴ Līdzās simpatētiskai darbībai ar figurām, kam izduŗ cauri naglas, arī svina tāfelītes pieskaitāmas pie šīs kategorijas. Svins ir ļaunā Saturna metāls, un ļeīt nagla pret uzrakstīto cilvēka vārdu ir tādā pašā attiecībā kā pret min. figuru. (Sal.: Ov. Her. VI, 91.) Tāpat Parīzes maģ. papirusā ἀγωγὴ ἀγροπνητικῆ (Denkschr. Wiener Akad. d. Wiss. 1888, 119, 2943. sek.): no talka vai vaska izgatavo sunīšu figuru, viņai ieliek sīkspārņa acis un tās izduŗ ar adatu; pēc tam to ieliek traukā, aizspieŗ ar zīmogredzenu un aprok krustceļā. Uz figurās uzrakstāma lūgšana Persefonaī, lai nolādāmai personai acis tiktu aptumšotas un lai viņa zaudē miegu, ne par vienu citu nespēdama domāt, kā tikai par burvības darītāju. Zemē, sevišķi kapos — apakšzemes dievībām padotas, tiek slēptas arī svina tāfelītes (arī akās).

⁷⁵ M. Besnier. Récents travaux sur defixionum tabellae Latines 1904—1914. (Revue de Philologie 1920. Janv. Nr. 33. I g. s. pr. Kr.)

⁷⁶ Corpus Inscriptionum Atticarum, Appendix, continens defixionum tabellas in Attica regione repertas, ed. Ric. Wuensch, Berol. 1897. — Audollent, Defixionum tabellae... praeter Atticas, in Corp. Inscr. Att. editas. Lutet. Paris, 1904; papildinājums (1904—1914) M. Besnier (Revue de Philologie, 1920 janv.). — E. T. Кагаровъ. Греческии таблички съ проклятіями. Харьковъ, 1918 г.

⁷⁷ Кагаровъ, op. cit. 52. sek.; ļoti dzīvi un gleznaini, kā parasts, Θ. Φ. Зѣлинскій. Изъ жизни идея 189. sek.

⁷⁸ C. I. L. I, 818.

⁷⁹ Arī māla, talka, alvas, vaŗa, zelta, marmora (Кагаровъ, 12).

⁸⁰ Naglas maģiska nozīme (saistoŗa) Hor. Carm. I, 35, 17—19; III, 24, 5. sek. naglas no krusta Plin. N. H. 28, 46, Apul. Met. III, 17; viņai ir arī amuleta nozīme; mīlestības maģijā Кагаровъ. op. cit. 14.

⁸¹ Кагаровъ, op. cit. 62. sek.

⁸² Dessau. Inscriptiones Latinae selectae 8756.

⁸³ Sal.: C. I. L. I, 118.

⁸⁴ Pap. Mus. Brit. CXXI, 309 W., 470 W.

⁸⁵ Burvību var atraisīt ar pretburvību cita burve, Hor. ep. V, 71.; sal.: Verg. Aen. IV.

⁸⁶ Pap. Parys. suppl. gr. 574 v. 574. sek.; ļāds filakterijs ir, piem., Pap. Parys. Suppl. gr. 574 v. 2506. sek.; sal.: nosplauŗanos u. t. t.

⁸⁷ Pap. Parys. 2897 pie Fahz, op. cit. 36.

⁸⁸ Plin. N. H. XXIII, 157.

⁸⁹ E. Кагаровъ. Культъ фетишей, растеній и животныхъ въ древней Греции СПб., 1913. 263.

⁹⁰ Кагаровъ, op. cit. 217, 11, O. Gruppe, op. cit. 902, 1.

⁹¹ Gruppe, ib. 902, 6.

⁹² Par tiem sk. Gruppe, ib. 889. sek.

⁹³ Aigremont, op. cit. II, 22, I, 105, II, 91.

⁹⁴ Ib. II, 91, II, 48, II, 53.

⁹⁵ Gruppe, op. cit. 889, 5.

⁹⁶ Кагаровъ. Культъ фетишей, 128, 139.

⁹⁷ Theocr. II; Tib. I, 2, 54, Ciris 372.

⁹⁸ Sal. LKV 19757. sek. (lādēŗana), 20078. (lāsti).

⁹⁹ Wünsch, Defixionum tabellae (I. G. III. App.); Audollent, Defixionum tabellae... praeter Atticas, Paris 1904; Wünsch, Antike Fluchtafeln, Bonn.

- ¹⁰⁰ Die Gräco-Italische Magie. Anthropologie und die Klassiker, Heidelberg.
- ¹⁰¹ Wunsch, I. G. III. App. 97.
- ¹⁰² Ibid., 81.
- ¹⁰³ Dietrich, Abraxas, Leipzig 1891.
- ¹⁰⁴ Buřamie vardi.
- ¹⁰⁵ Zālamāna vārds saistīts ar dažiem jauno laiku tekstiem, kā Clavicula Salomonis u. c. Arī Mozus atslēgu piemini grieķu papirusi, sk. Dietrich op. cit. index 211.
- ¹⁰⁶ Wunsch, Antikes Zaubergeřat. 30.
- ¹⁰⁷ Ibid.
- ¹⁰⁸ Wunsch, Aus einem griechischen Zauberpapyrus, Bonn. Modernās atskayas grieķu formulām sk. Ohrt, op. cit. 14. sek.
- ¹⁰⁹ V. Bouché — Leclercq, Histoire de la divination dans l'antiquité, Paris 1879. I, 10.
- ¹¹⁰ Polit. 290, Leg. II, 913 u. c.
- ¹¹¹ Artemidora Oneirokrit. 2, 69.
- ¹¹² De div. 2, 72, 148.
- ¹¹³ K. Straubergs, Milestības maģija, IMM 1922, II—III.
- ¹¹⁴ De defectu oraculorum. de genio Socratis.
- ¹¹⁵ L. Thorndike, A history of magic and experimental science, London 1923 I, 299 s.
- ¹¹⁶ Op. cit. 310 sek.
- ¹¹⁷ R. Wunsch, Sethianische Verfluchungstafeln aus Rom. Leipzig 1898 (390.—420. g. pēc Kr.).
- ¹¹⁸ L. Thorndicke, op. cit. I 368 sek.
- ¹¹⁹ Ibid. 383 sek.
- ¹²⁰ Ibid. 629 s.
- ¹²¹ Bischoff, Die Elemente der Kabbalah, Berlin 1920, I.
- ¹²² Paracelsus, sk. Schindler, op. cit. 85, 87.
- ¹²³ 1891. g. izdev. p. 130.
- ¹²⁴ Sal. plašo latņu baznīcas eksorkismu sakopojumu zviedru buřamo vārdu krājumā; no baznīcas tie ir gājuši arī tālāk pie lajiem un tapuši par maģijas līdzekli un papēmienu.
- ¹²⁵ Kleine Schriften, Leipzig 1911, 227. sek., sal. eksorkismus zviedru buřamo vārdu krājumā, Emanuel Linderholm, Signelser ock besvärjelser, Stockholm (Svenska Landsmål 1927 (176) sek.
- ¹²⁶ Enchiridion, 1586. g. izdevumā.
- ¹²⁷ M. Del-Rio, Disquisitionum magicarum libri sex, 1633, p. 993; sal. E. Linderholm op. cit.
- ¹²⁸ M. Del-Rio, op. cit.
- ¹²⁹ Op. cit. p. 35 s.
- ¹³⁰ Ibid. 1024.
- ¹³¹ Wieri J., De practigiis daemonum et incantationibus ac veneficiis libri sex. Accessit liber apologeticus et pseudomarchia daemonum. Basil. 1577.
- ¹³² Schindler, Der Aberglaube des Mittelalters, Breslau 1858. 55s.
- ¹³³ K. Straubergs, Vecākās liecības par „debesu grāmatām“. Senatne un Māksla 1938. I, 157.—158.
- ¹³⁴ K. Straubergs, Milestības maģija. IMM 1922. Šīs antikās formulas sakopotas izdevumā Heim, Incantamenta graeca latina.
- ¹³⁵ Segen, Hdb. d. deutsch. Aberglaubens, VII, 1601.

¹³⁶ Plašs materials līdz 14. g. s. L. Thorndike.

¹³⁷ Del-Rio, op. cit.

¹³⁸ *Clavicula Salomonis et theosophia pneumatica*, das ist: die wahrhaftige Erkänntnisz Gottes und seiner sichtigen und unsichtigen Geschöpfen die heil. Geist-Kunst genannt, darinnen der gründliche einfältige weg angezeigt wird, wie man zu der rechten wahren Erkänntnisz Gottes und aller sichtigen und unsichtigen Geschöpfen, aller Künsten, Wissenschaften und Handwerken kommen soll, Wesel, Duiszburg und Frankfurth 1686.

¹³⁹ Del-Rio, op. cit., p. 98. sek.

¹⁴⁰ *Grimoire, le grand, ou l'art de commander les esprits célestes, aériens, terrestres, infernaux, avec le vrai secret de faire parler les morts, de gagner toutes les fois, qu'on mit aux latieres, de découvrir les trésors cachés*. Imprimé sur un manuscrit de 1522.

¹⁴¹ Ibid., p. 992. sek.

¹⁴² De magia, p. 230; Bišofs to izskaidro kā Abbada kedabra — noņem kā šo vārdu — no kabalas.

¹⁴³ J. Hansen, *Zauberwahn, Inquisition und Hexenprozess im Mittelalter*, München 1900, 66.

¹⁴⁴ Ibid. 72.

¹⁴⁵ Ibid. 82 sek.

¹⁴⁶ *Caesarius Heisterbacensis, Dialogus miraculorum*, ed. Strange 1861.

¹⁴⁷ Hansen, op. cit. 167, 171 s.

¹⁴⁸ Ibid. 180 sek.

¹⁴⁹ Op. cit.

¹⁵⁰ *Sal. Apuleja liecības par Tesalijas burvēm*.

¹⁵¹ *Malleus maleficarum in tres partes divisus; in quibus I Concurrentia ad Maleficia; II Maleficiorum effectus; III Remedia adversus Maleficia et modus denique procedendi ac puniendi Maleficos abunde continetur, praecipue autem omnibus inquisitoribus et divini verbi concinatoribus utilis ac necessarius*. Colon. 1489.

¹⁵² Sk. par raganām un raganu prāvām K. Straubergs, *Raganas LKV XVII, 34807 sek., T. Zemzaris, Raganu pārbaudījumi LKV XVIII 34817 sek., Raganu vajāšana ibid. 34820 sek., Raganu vajāšana Latvijā ibid. 34827 sek.*

Otrā nodaļa.

¹ V. Mannharts, *Latviešu-Prūšu mitoloģija*. *Latv. Liter. Bdr. Magaz.* XXI, Rīgā 1936., 12. lpp.

² V. Mannharts, op. cit., p. 79 min sarakstīšanos ar pāvestu šo pārkāpumu lietā.

³ *Sal. V. Mannharts, op. cit. p. 166.*

⁴ *Daugavpils baznīcas vizitacija 1596. g. brīdina zemniekus slimībās nemeklēt palīdzību beym Teuffel, als Zaubern, Beschwerern, Salzblasern, Burtmeistern etc.; Geburtet oder Saltz geblasen ir Ventspils un Aizputes vizitacijās 1609. g.; Grobiņā 1632. g. ir tāpat burtmeistern, kā arī Emburgā 1639. g. Aizputi un Ernburgu piemin arī Ed. Kurtz, Das Heilzauber der Letten in Wort und Tat I (1937), 17.*

⁵ V. Manharts, op. cit. p. 156.

⁶ 44. De purgacione vulgari. Detestandum et canonica sanxione dampnatam consuetudinem, in certis dyocesibus nostre provincie plus quam in aliis mundi

partibus hactenus dampnabiliter continuatam, qua, cum contra aliquos criminis suspicio oritur et alias deest copia probacionis, in supplementum probacionis et expurgacionem occulti et suspicati criminis artantur incole, presertim rustici, a suis superioribus, nonnunquam etiam sponte se offerunt, ad *ferris candentis aut aque ferventis et interdum frigide* penitus interdictum iudicium subeundum, inimico humane salutis fabricante adinventum, in quo Deus specialiter temptari videtur, ut elementum contra suam naturalem agat ordinationem aut in ea deficiat, et frequenter is, qui in culpa non est, aliis suis peccatis prepeditus, condemnatur et delicti conscius incantatione vel arte magica liberatur, *cum tamen melius sit nocentem absolvere quam innocentem illicite condemnare, abolere desiderabiliter affectantes statuimus et in virtute sancte obediencie striccius servari mandamus, quatenus non solum alios constringentes, ut subeant hujusmodi veti[t]a et improbata iudicia, sed etiam sponte ad talem purgacionem se offerentes excommunicationis mucrone, nulla excepcione admessa, deinceps severius percellantur.*

⁷ Sk. „Raganu prāvas“, Latv. konv. vārdn. XVIII, 34821. sek.

⁸ Lercheimer, Christlich bedenken vnd verwarnung von Zauberey, Woher, was vnd wie vielfältig sie sey, wem sie schaden könne oder nicht: wie diesem laster zu wehren, vnd die, so damit behafft, zu bekehren oder auch zu straffen seyn. 1585.

⁹ A. Švābe, Straumes un avoti I, 394.

¹⁰ Br. Z. 1928., 88.

¹¹ Latv. tulkojumu sniedz A. Spekke, Latvieši un Livonija 16. g. s., 242. lpp. Rīgā, 1935.

¹² Historia de gentibus Septentrionalibus (lib. XVIII, lpp. 45—47).

¹³ Prof. P. Šmita tulkojums, Pasakas un teikas XV, 68—89.

¹⁴ Sal. ari II. v. Bruiningk'a iztirzājumu „Der Wehrwolfwahn in Livland“; Mitteilungen a. d. livl. Geschichte. XXII. 3, 177. lpp. Rīgā, 1924.

¹⁵ Peuceri, Casp. Commentarius de praecipuis generibus divinationum, in quo a prophetis auctoritate divina traditis et a Physicis coniecturis discernuntur artes et imposturae diabolicae, atque observationes natae ex superstitione et cum hoc conjunctae. Et monstrantur causae Physicarum praedictionum etc. Viteberg 1560.

¹⁶ Sk. 8. piezīmi.

¹⁷ Op. cit. 135a. Sal. 1791. g. prāvu par vilkaču cīņu ar burvjiem.

¹⁸ Joan. Georgii Godelmani JC et PP Tractatus De Magis, Veneficis et Lamiis Cognoscendis et Puniendis... Lib. II, cap. III. De Lamiarum et aliorum Hominum in Lupos, Feles, aliave ejusmodi animantia transformatione. Prof. A. Spekkes tulkojums, Latvieši un Livonija 304. lpp.

¹⁹ Tulkojis A. Spekke, Latvieši un Livonija 16. g. s. Rīgā, 1935. 287 s.

²⁰ Op. cit. I. II, XVIII, p. 187 s.

²¹ De Magorum Daemonomania, Vom auszgelasnen wütigen teuffelszheer (1581).

²² C. VI p. 118s.

²³ Sarmatiae Europae descriptio etc.

²⁴ V. Mannharts, op. cit. p. 419.

²⁵ Vīpa uzskatus sk. Aleks. Einhorn, Kirchen-Reformation des Fürstenthums Churlant und Semigallien, 1570.

²⁶ V. Mannharts, op. cit. 417.

²⁷ Eduard Kurtz, Die Jahresberichte der Gesellschaft Jesu über ihre Wirksamkeit in Riga und Dorpat 1583—1614, Riga 1925. Par kakla apgrīšanu sk. Remigius I 1.

²⁸ Op. cit. I. c. 6, 21. sek.: sal. līdzīgu aizrādījumu pie Bodina (III 6) u. c.; sal. arī Samsona 3. sprediķi citēlās jezuita Jak. Gretsera domas.

²⁹ Op. cit. I. VI c. III. p. 1024 sek.

³⁰ Manuale Exorcismorum: Continens Instructiones, et Exorcismos ad eiicendos e corporibus obsessis spiritus malignos, et quaeuis maleficia depellenda, et ad quoscumque infestationes daemonum reprimendas: R. D. Maximiliani Ab. Eynatten S. T. L. Canonici et Scholastici Antuerpiensis industria collectum etc. Antuerpiae M. DC. XXXV.

³¹ I. VI c. II g. III p. 992.

³² Benedīkiju sakopojumu sk. A. Franz, Die kirchlichen Benediktionen im Mittelalter, 2 sējums, Freiburg, 1909.

³³ I. VI c. II g. III p. 975 sek.

³⁴ I. III p. II. p. 145 sek.; sk. uzskaitījumus šīs grāmatas I nodaļā.

³⁵ Sal. Manceja sprediķos un tautas dziesmās.

³⁶ L. Adamovičs, Vidzemes baznīca un latviešu zemnieks 1710.—1740., Rīgā, 1933. 466. sek.

³⁷ L. Arbusow, Magister Joh. Scharpes Traktat über Schweinefleischbenediktionen vor Ostern, veranlasst eine Disputation zweier Priester in Riga. Sb. Gesch. Riga 1910, 208 s.

³⁸ Daemonolatria, Das ist Von Vnholden vnd Zauber Geistern, desz Edlen, Ehrvesten vnd Hochgelartenn Herren Nicolai Remigii, Desz Durchl. Hertzogen in Lotharingen Geheimen Raths vnd Peinlicher Sachen Cognitoris Publici . . . Von wegen vielfältiger wunderbarlichen Historien so sich mit den Hexen, deren vber die Achthundert in gedachtem Herzogthumb Lotharingen verbrännt worden, zugetragen, sehr nützlich, lieblich und notwendig zulesen, Ausz dem Latein in hoch Teutsch vbersetzt Durch Teukridem Annaeum Priuatum. 1598. Franckfurt bey Cratandro Palthenio.

³⁹ Bodin — Fischart, Vorred.

⁴⁰ L. Arbusov, Zauber und Hexenwahn in den baltischen Provinzen, Riga. Alm. 1911.

⁴¹ Ibid. p. 102 s.

⁴² Ibid. 104 s.

⁴³ Sal. Soldan-Heppe, Geschichte der Hexenprozesse, Leipzig 1938, 69. sek.; Remigius I 5.

⁴⁴ Remigius I 21.

⁴⁵ Br. Z. 1928, 28; Remigius III 8.

⁴⁶ Sal. uzderšanu, lai citam nodotu vilkača amatu, turpmākās prāvās.

⁴⁷ Rig. Stadtblätter 1881, N. 31, 235—238.

⁴⁸ T. Zeiferts, Latv. rakstn. vēst. I.

⁴⁹ A. Augstkalns, Dažas 16. g. s. Rīgas raganu un burvju prāvas ar latviešu fragmentiem, krāj. Tautas vesturei, Rīgā, 1938., 170s.

⁵⁰ Ibid. 176. sek. Sal. par miroņu svecēm, ar ko iemidzina mājiniekus, pie Del-Rio.

⁵¹ Sal. Remigius I 14.

⁵² Sal. Remigius I 13 sek.

⁵³ Ibid. I 21, 25.

⁸⁰ Sal. 1791. g. vilkaču prāvu, kur vilkači cīnās ar burvjjiem, kas noņem svētību labībai ziedot un nes uz elli, no kurienes vilkači to pūlas atpakaļ dabūt.

⁸¹ Sal. Remigius III 5, 6.

⁸² Ibid. I 8; sal. Del-Rio VI c. 3, p. 1024 sek.

⁸³ Sk. tekstu A. Augstkalns, 190.

⁸⁴ Sal. svētīto sāli katoļu baznīcas praksē.

⁸⁵ Augstkalna iztulkojums labots. Nosakliedze vanadziņš ir art B. 31481 dziesmas pirmajā rindā. Šie vārdi uzskatāmi par vecāko latviešu tautas dziesmu paraugu.

⁸⁶ Parasti tiesneši ir velna varai nepieejami, Remigius I 2.

⁸⁷ Ibid. 194. Burvjus var ar draudiem piespiest apburto dziedināt; Remigius

III 3.

⁸⁸ Sk. 56. piezīmi.

⁸⁹ Ibid. 192. Sal. Rūjienas 1631. g. prāvu.

⁹⁰ Ed. Kurtz, op. cit. I, 64.

⁹¹ A. Augstkalns, op. cit.

⁹² Sk. Remigius III 3.

⁹³ Rig. Stadtblätter 1810. 107; bez tam Rīgas pils. bibl. ir 1594. g. 6. jūl. protokols: Ist Peter der Köpffsetzer, daumb das er wieder Gottes und Menschen geboth mit schwartzkünstlichen Büchern umbgegangen, auch zu unterschiedlichen mahlen elliche, wiewol ungesegnete oblaten zu seinem bösen künsten miszbraucht, der Stadt und Stadtmarkt verwiesen worden. Das Schwartzkunstslich buch ist offentlich verbrandt (Mss. 15 p. 57).

⁹⁴ Par lāstiem, sk. Remigius II 11, 12.

Trešā nodāja.

¹ Curlandiae quaedam notabilia, LUR X, 5. nod.

² Sal. latv. tulkojumu P. Šmita Pasakas XIV, 6.

³ Rig. Stadtblätter 1841, 3, no Bodekera Chronik Livländischer und Rigascher Ereignisse, ed. Napiersky, Riga, 1890, 55.

⁴ Rig. Stadtblätter 1811, 32. Sal. Remigius III 8, I 6.

⁵ V. A. inv. Nr. 1.

⁶ Mag. Lett. Ges. XIX, 1, Mitau 1891, 81. s., V. A. Dr. Hintelmana protokoli.

⁷ T. Zommers, Latviešu teksti zviedru laiku Vidzemes zemes tiesu protokolos. IMM 1936. g. 4, 399. s.

⁸ Edith Kurtz, Heilzauber der Letten in Wort und Tat, Riga 1937, 65, 19—20, 69, 33. piez.

⁹ T. Zemzara materiali. V. A. 403; sal. Remigius II 10—12.

¹⁰ L. Sloka, Latvijas Vēstnesis 1924, 235. V. A. 405; sal. Remigius I 21, 23.

¹¹ 1644—1675 V. A. Protocolla criminalia et civilia iudicii Castrensium Selburgensis.

¹² Ed. Kurtz, op. cit. 43 proponē šo papildinājumu.

¹³ Ed. Kurtz, 78.

¹⁴ T. Zemzara materiali. V. A.

¹⁵ V. A. 410, Zemes tiesas pr. 176. lp., R. Rundschau 1926, 121, ar nepareizu datējumu.

¹⁶ V. A. 411.

¹⁷ Ed. Kurtz, II 25.

- ¹⁸ V. A. 411, 34. lpp.
- ¹⁹ V. A. 46.
- ²⁰ R. Stadtblätter 1840, 257; sal. ari turpat 1815, 22, „Ein Rigaischer Doctor Faust“.
- ²¹ Ibid. 1825, 262.
- ²² Sb. Kurl. 1892.
- ²³ T. Zemzara materiāli. V. A. 18. Zemestiesas protokoli; T. Zommers (Zemzaris) Latviešu teksti etc. IMM 1936, 400.
- ²⁴ Br. Z. 1928, 88; sk. 11. piez. Ed. Kurtz, I 44, piedev arī apburšanas vārdus: „Ach gnädiger lieber Goll. auf dein Befehl so hart als Eisen und stumm und still, was zerrissen, soll nicht zerrissen werden, was verloren, soll nicht verloren sein, wie der Höchste auf dieser Welt eingesetzt hat zu Loh und Ehre.“
- ²⁵ Ed. Kurtz, 21: sal. Mag. 4, I, 63.
- ²⁶ Ibid. 32, 31, 31, 34. II 76, II 78, 69.
- ²⁷ Dr. phil. N. Viksnīš „Divu latviešu zemnieku ciņa par savu taisnību Lielstraupes burvju prāvā 1675. gadā“. Aizsargs 1939. gads, 7/8. burtn.
- ²⁸ Ed. Kurtz, 103; V. A. 103.
- ²⁹ Ibid. 65; V. A. 48.
- ³⁰ Hugenbergers, L. A. 1832. 4. sek.
- ³¹ Libauscher Haus-Kalender 1929, 125 s. C. F. Spehr, Ein Zaubereiprozess im alten Libau.
- ³² T. Zommers — Zemzaris. IMM 1936, 4, 404.
- ³³ G. Arndt, Lifländische Chronik, Riga, 1753, II 32, A. Svābe, Latvijas vēstures chrestomatija (1300.—1500. g.), Rīgā, 1939, 137. Iespiežot tekstu, Svābe aizrāda arī uz 17. g. s. ceļotāja Ādama Olearija aprakstu, ka zvērot zemnieki turējuši kreisā rokā izdzisušu ogli, labā — spieķi, uz galvas akmeni, bet zem kājām izzušu velēnu.
- ³⁴ J. L. Sloka, Br. Z. 1927, 107; V. A. 100.
- ³⁵ J. L. Sloka, „Brīvā Zeme“, 1927. g. Nr. 118; V. A. 97.
- ³⁶ Zemes tiesas akts. V. A. 101; sal. T. Zommers, op. cit. p. 400.
- ³⁷ Neue Wöchentliche Unterhaltung, Mitau 1808, 2, 486.
- ³⁸ Ed. Kurtz, op. cit. 42.
- ³⁹ J. H. Woldemar, Bunes Archiv III, 2844, 285.
- ⁴⁰ Fama für Deutsch-Russland 1807, 198.
- ⁴¹ Ed. Kurtz, 35, 104, 115, II 160.
- ⁴² Valsts archiva inv. Nr. 360.
- ⁴³ Ed. Kurtz, 35.
- ⁴⁴ Ibid. II 147.
- ⁴⁵ Valsts archiva inv. Nr. 408.
- ⁴⁶ Brotze, Livonica 2, 61.
- ⁴⁷ H. Bruiningk, Der Werwolfwahn in Livland etc. Mitt. a. d. livl. Gesch. XII 3.
- ⁴⁸ Vilkaču prāva Vidzemē, Veltījums prof. R. Viperam, Rīgā 1939., 125—142.
- ⁴⁹ H. v. Bruiningk, Der Werwolfwahn in Livland, 203.—220. lpp. V. A. 99.
- ⁵⁰ Par vilkiem sal. šādu aprakstu par vilku aizdzīšanu nākošai vasarai Ziemeļsvētkos.
- Das Wolfsjagen in der Christnacht.
(166) ... am Abend vor dem ersten Weihnachtsfesttage, nach dem sogenannten neuen Krüge, welcher 31 Werst von Windau entfernt ist und zu dem Kronsgute Piltten gehört

(167) ... die jungen Letten aus den benachbarten Piltenschen Dörfern sich hier versammelten, um die Wölfe für den nächsten Sommer zu verjagen. Gegen acht Uhr Abends zog ein Trupp lettischer Jünglinge und Mädchen still vor dem Wirthshaus vorbey nach einem Berge im nahen Walde. Ein jeder von den erstern war mit einem Knittel versehen. Man warf die Knittel nach verschiedenen Seiten in den Wald, sprach einige *unverständliche Worte* und entfernte sich. Kaum hatte man aber wieder die Hcerstrasse erreicht, so erschallten die Sackpfeifen und die Lieder der Mädchen. Nun ging es lärmend der Schenke zu. Hier wurde getrunken, getantzt, weisses Brod gegessen, gesungen und so die ganze Nacht durchwacht. Beym Aufgange der Sonne ging der ganze Trupp wieder nach dem Berge; man wusch sich das Gesicht in einer auf der Spitze desselben hervorsprudelnden Quelle, warf abermals Stöcke umher, und zerstreute sich, nach der Heimath rückkehrend.

(168) ... Dass dessen ungeachtet die Wolfe manches Lamm verkehren, kann hierin keine Änderung bewirken; denn sie hätten ohne jene Ceremonie vielleicht mehrere Lämmer genommen, wie es auch in einem Jahre, als, man, der äusserst ungestümen Witterung wegen, am bestimmten Abende diese Wolfsjagd unterliess, geschehen seyn soll. Noch verdient bemerkt zu werden, dass der Lette unter freyen Himmel nie geradezu den Wolf benennt. Er nennt ihn in seiner Sprache: *Waldgott, Waldschaaf*, auch wohl den *Zottigen, Bärtigen*; und zwar, damit dieser nicht wöhne, dass er gerufen werde. Ein lettischer Hauswirth würde unter keinen Umständen seinen Viehhirte strafen, wenn derselbe sich auch durch offenbare Unvorsichtigkeit und Unaufmerksamkeit ein Schaf oder Lamm vom Wolfe rauben liesse, weil dieser den Hirten unausbleiblich durch einen wiederholten Raub rächen würde.

Neue Wöchentliche Unterhaltung 1808, II 166. (Dr. Zimmermann.)

⁴¹ Ein Verhör in einem Hexenprocess, Inland 1887, 47, 777 s.

⁴² Zur Geschichte der Hexenprocess, Inland, 1839, 17, 257 s.

⁴³ Ein Hexenprocess in Narva, Inland 1848, 38, 818 s.

⁴⁴ Ein Hexenprocess, Inland, 1840, 341 s. N. Bušs referē par kādu Rīgas vilkaču stāstu pie Manlius, Libellus medicus, Basel 1636 — Sb. Rig. 1931./32., 30.

⁴⁵ IMM 1923. Nr. 11. L. Sloka, Kāda raganu prāva Latvijā 19. g. simtenī.

⁴⁶ Ibid. p. 1264.

⁴⁷ *Ein Hexenprozess im neunzehnten Jahrhundert* (Inland 1841, 49).

(777) Die nachstehenden beiden Actenstücke liefern gewiss ein nicht uninteressantes Beispiel von dem Aberglauben, der noch in neueren Zeit in unseren Provinzen, selbst in höheren Ständen, herrschte. Es werden diese Actenstücke hier nach den Originalien und zwar bis auf die Namen, welche, wie billig, entstellt sind buchstäblich treu mitgetheilt. Eine weitere gerichtliche Verhandlung hat übrigens in dieser Angelegenheit nicht stattgehabt.

Die Redaction.

An

Ein Kaiserliches Dörptsches Landgericht,
von dem X . . . sehen Prediger N. N.

gehorsamste Anzeige.

Einem Kaiserlich Dörptschen Landgerichte sehe ich mich veranlasst, eine Begebenheit aus meiner Gemeinde anzuzeigen, deren möglich schädlicher Einfluss auf einfältigen Aberglauben ich sehr befürchte und die eine so ausserordentliche

Erscheinung in unseren Zeiten ist, dass es schwer würde, sie zu glauben, wenn nicht vielfältige Zeugnisse das bewährten, worüber sich Hödere Peep und sein Weib Mai aus J . . . beschweren.

In J . . . crepirt das Hofesvieh an einer Lungeseuche. Frau Lieutenantin von Z . . . bedient sich folgenden Mittels die Ursache davon zu ergründen. Als wieder ein Stück Vieh fällt, müssen, mit Handschuhen angethan, Leute es abdecken, und ihr Lunge, Leber und Herz bringen. Diese werden von ihr mit einer grossen Menge Stecknadeln gespickt und in den Rauch gehangen. Da der erste, welcher der Frau Lieutenantin von Z . . . bewusst, krank wird, der sich grade auf dem Hofe befindende Hödere Peep ist, so ist er überwiesen derjenige, welcher den Drachen in den I . . . sehen Viehgarten gebannt hat, von dem dieses Viehsterben kommen soll. Indessen sein Weib Mai, welche gesund zu Hause ist, ist als Mitthäterin auch erwiesen. Diese beiden Leute werden sogleich vor Frau von Z . . . gebracht, Mai eine Frau von fast 60 Jahren sogar mit der Eile, dass man ihr keine Zeit lässt, des Morgens etwas zu geniessen.

Auf dem Hofe fängt man nicht damit an, nachzufragen, ob? und was? sie im Viehgarten gethan, sondern sie als erwiesene Schuldner zu bestrafen. Und auch dieses hat den eigenen Character der Weise, wie man ihre Schuld erfahren. Erst wird Peep mit Ruthen gezüchtigt, dann werden ihm vom Kopfe und aus dem Barte Haare gerissen, dann Peep und seinem Weibe vorn aus den Hemden Stücke Leinwand geschnitten und hierauf der Mai durch wiederholte Stösse an die Kinnladen, unters Kinn und auf den Mund Blut aus dem Munde geschlagen, und in dieses die Haare und die aus den Hemden geschnittene Leinwand gewischt, um endlich mit allem den Viehgarten zu räuchern. Dies soll für die Zukunft (779) helfen, dass der in den Viehgarten gebannte Drache keinen Einfluss mehr habe.

Ich würde an die Möglichkeit dieser Geschichte zweifeln, wenn nicht mehrere J . . . sche Leute, die ich gefragt, diese Erzählung bestätigten, und halte mich verpflichtet hinzuzusetzen, dass alle, welche ich gefragt, darin übereinstimmen, dass weder Peep noch Mai jemals in dem Verdachte gewesen sind, sich des Versuchs zu hexen schuldig gemacht zu haben.

X . . . Pastorath, den 18. März 1808.

N. N., Pastor zu X . . .

An

Ein Kaysserliches Dörptsches Landgericht
von der Lieutenantin von Z . . .

gehorsamste Beantwortung.

Die Anzeige von dem Herrn Pastor N. N. ist selbst ein beweis, dass er seine Gemeinde, bloss zur Plauder-Conseil anhält, und nicht zur Pflicht guths zu thun, sondern zum Schaden ihrer neben Menschen gestärckt werden, mein Mann hat es in die Bauer-Richter, ihrer gegenwart, selbstn geklagt, und diessen Pastor N. N. angezeigt, wie gotloss die Hiessigen HottenTotten leben, dass Sie über den Viehgarten Pforte im Dach, in Stroh, 3 Eyer, ein jedes Aparto in Plinden eingewickelt und hineingesteckt haben, Roh fleisch wieder in Plinden gewickelt, und mitten im Vieh Garten geworfen, diessen Frühjahr, wie wir besuch hatten, von einer Reptirlichen Dame, Sprachen wir discoursiff, was Sie hier vor ein HottenTotten Stücker angeben, Sie verzählte, dass bey ihre Pflege Aeltern, ebenfals in Oesel, so was ist angegeben, das beste Stück Vieh ist Knall und Fall von Drachen Schuss getötet, und ihr Pflege Vater, hat ein Stück Vieh so behandeln

lassen, wie hier der Pastor N. N. angegeben, welches ich auch offen Hertzig gesteh, dass ich ein frisch gesundes Stück Vieh welches schon das 10-te in der Art umgekommen, so behandeln liess, nicht ich, so wie Pastor N. N. sich unternimmt auszudrücken, sondern mein Kutscher, hat es Thun müssen, und so wie die Dame es voraus sagte, das alle Kennzeichen auf den Eder Peep fühlen, der gleich Tödlich krank wurde, dem ich auch aus Mitleiden ihm nicht lange zu Quälen, mit Medicamenten half, so ging ich zu ihm, Vermahnte ihm, vor seine Uebelthath, und hielt ihm es vor, er Schob es auch gar nicht von sich ab, Kurtz ich liess ihm noch überdem Brod und Saltz reichen, den er war vor seinen Wirthen auf den Hof zur Arbeit, nahm täglich auf des Wirthen seine Rechnung, Mehl und Saltz, aber täglich lief er auch zu seinem (280) Weibe nach Hauss, von wo er alle diese Kunst Stücker herbrachte, er hat vor dieser that, keinen Hüß bekommen, sondern wie der Kubjas, täglich ihm zurück nach den Hof treiben müste, so wurden die anstalten von den Kubjas und den Amtmann gemacht, das er Ruthen kriegen sollte, vor seine widersetzlichkeiten, wie Sie ihm 1 oder 2 Hiebe gaben, so liess ichs sogleich verbieten, weil der Hof's Richter nicht zugegen war, den er hät die aller härteste Strafe Verdient gehabt, da er seines Wirthen sein Brod und Saltz den er immer aufnahm, Verschleuderte, und den Hof keine Arbeit verrichtet, dass gesteh ich, das ich nach ihm und seinem Weibe schickte, und die Alte die wie eine lebendige Uebelthäterin aussah, die gab ich selbst eine Maulschel vor unmuth, da ich an dass gesunde Vieh so vielen Schaden erlitten, das ihr aus einem Zahn etwas Blut auskahn, welches ich ihr in furcht zu setzen, aus ihren Hämde ein Stückchen ausschnitt, und das bisschen Blut darein wischte, das Sie sich fürchten sollten, auf den Hof keinen Schaden mit ihre Hotten-Totten Stücker zu thun, auch Sie zu schrecken, hab ich auch von ihre Haare ein wenig genommen, womit Ihnen weiter keinen Schaden geschehn, als sie bloss in furcht zu setzen, den dafür furcht sich der Bauer am meisten, ich hab auf dass verlangen Einen Kaiserlichen Landgericht Offen-Hertzig gestanden, das mich de viele schaden, den wir erlitten, dazu gebracht, wir haben freylich auch einiges Stück Vieh verlohren, wo die lunge nicht ganz gesund gewesen, dass ist nur bloss die rede, vom ganz gesunden Vieh, nun mus ich noch offen Hertzig gestehen, dass der Pastor N. N. unter den Schafs-Pelss den Wolf Versteckt hat, so wie ich in meiner Kindheit in ein Pustill gelessen, er sollte gelernt haben, bey den Herr Probst S . . . in F . . . , da der erfuhr, von solche Gottlosigkeit in seinen Gemeinde, so wand er alle seine Kräfte an, Sie zum Gottesfurcht zu bringen, es war auch nie von so etwas zu hören, der Pastor N. N. setzt sich nur auf Kundschaffen und bringt auch sogleich Verleimderische Anklagen, über seine Kirchspiels eingepfahrten hervor, so wie ers schon einige mahl gethan hat, das Gericht mit Anklagen zu beschweren, welches ihm, seinen Geistlichen Stande sehr viel Schande macht, und seinen eingepfahrten hindert, die Communion von ihm zu empfangen, wer kann bei einen solchen Prediger diesses Heilige Werk verlangen, hier ist der Wirth, von denn Peep Öder-Karl, der es bezeugt, dass der Peep, der grösste Meister in solche Uebelthaten sein soll, er hat durch ihm und seinem Weibe 2 Pferde verlohren, auch Kühe, auch sagt dieser Öder-Karl, vor ungefähr 3 Wochen hat eine Magd, Ebbo, von (781) den Peep gestohlen, eine Mütze und 2 Hemde, und noch dergleichen, wie der Peep diesses wahr findt, so ist er hinter den Hause gegangen, hat seine Kunst-Stücker gemacht, den andern Tag zu ihm sein gestohlnes zurück im Hauss gebracht, hingoflich ist er durch alle diese beweiße voll Kunst-Stücker, obgleich mann nach den Neigern Zeiten, kein glauben daran haben kann, diesser Peep, der auch hier in der Kronsklete

ertapt wurde, welches er die lage aufbrach, und auch davor von die Baur-Richter mit Ruthen bestraft wurde, und solch ein Uebelthäter seine Parti nimmt Pastor N. N. auf einseitigen Bericht, so hätte diesser N. N. (782) als Prediger, sich erst die Mühe geben sollen, zu seinen Eingepfarrten zu fahren, und mit ermahnungen sich erst erforschen können, ob und wie sich die Sache verhält, wann es dann überführt wehr, so hätte er thun können was er gewolt, und nicht Heimtückischer weisse sich am Gericht zu Verwenden, Ich bitte Einem Kaiserlichen Landtgericht, meine Offen-Hertzigkeit zu verzeihen, und hab die Ehre mich zu unterzeichnen,

J . . . , den 30. April 1808.

Helena von Z . . .
gebohrne von der V . . .

Ceturta nodaja.

¹ Zur Geschichte des Aberglaubens in Curland, Inland 1837, 13. 220. s.

² Bodekers Chronik, Riga 1890, 58.

³ Rig. Stadtblätter 1815, 294.

⁴ aller Heydnische Götzendienst, Zauberey, Aberglaub abgeschafft... und also des Teufels werck, damit sie sehr verblindet, zerstöret werden. V. Manharts, Latviešu-prūšu mitoloģija, Rīgā, 1936, 491. — 2.

⁵ „Ob sie auch Zäuberey treiben und sich in jhren vnd der jhrigen Kranckheiten zu den zauberern halten, das sie von denselben Hülffe erlangen“ u. tml.

⁶ Ibid. 493, p. 14: Ob auch unter den Bauren Zauberer und Seegensprecher sind, die Leuchte und Vieh segnen und ob der Pastor wisse, wer die Leuchte sind, die zu ihnen lauffen und sie Raht fragen.

⁷ Ibid. 494.

⁸ Ob auch etliche unter ihnen seien, die Gottes Nahmen Missbrauchen mit Zaubereij, Segen, fluchen, vnd Schworen, vnd ob sie wissen, wer die ienigen seien so zu den Zaubereren vnd Segensprechern lauffen vnd Raht fragen?

⁹ K. Bregžis, Baznīcu vizitāciju protokoli 1931, 45. sek.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Kirchenordnung 1687.

¹² L. Sloka, L. Vēstn. 1924, 74.

¹³ K. Bregžis, p. 122—123. Verordnung 13: Die erfahrung lehret, dass der betrug und die gaukeley der sogenannten silneeken, und andere grobe laster in der gemeine, die der aberglaube nähret, durch verfolgung und harte strafen nicht zu hemmen sind. Die leute werden dadurch nur noch mehr gereizet bey solchen künstlern hülfe zu suchen und da solches im verborgenen geschiehet, so bleibt nicht allein der aberglaube ungestört, sondern auch manch vielleicht gemeinnützi- ges hülfsmittel der welt unbekannt.

Man ermuntere aber diese silneeken, ihre künste öffentlich sehen zu lassen mit dem versprechen einer belohnung, wenn sie probat befunden würden, wiederhole als denn dieselbe kunst mit auslassung der abergläubischen handgriffe und worte, und zeige dadurch den leuten, dass die wirkung nicht in den worten sondern in der dabey gebrauchten sache stecke so wird auf diese weise der aberglaube ganz aus der wurzel gehoben werden.

Und warum sollte man nicht auch einem menschen, welcher wirklich ein nützlichcs hülfsmittel entdecket hätte dafür eine belohnung geben. Fände man hingegen, dass die gebrauchte kunst nicht wirckte, sondern nur im betrug und

gaukeley bestūde, mūse man solches der gemeine bekannt machen, und den künstler mit verachtung und schande belegen, als wodurch man seinen credit viel gewisser zu grunde richten wird, als durch leibesstrafen. Hätte aber ein solcher seine kunst zum schaden seines nächsten gemiszbrauchet, mūsste er als ein öffentlicher verbrecher dem kaiserlichen landgericht denunciuret und aufs härteste bestrafet werden.

Es wird dem nach hiermit verordnet, dass, wenn ins künftige solche silneeken im kirchspiel sich finden sollten, mit selbigen obangezeigter maaszen zu verfahren wäre. Sal. Hūpeļa domas 177. lpp.

¹⁴ Sal. 1638. g. Tērbatas noteikumus.

¹⁵ Vai ir ko brīnities par Ad. Olearija atsauksmēm 1647. g.: Es ist ein sehr zauberisches Volk und die Hexerey unter ihnen so gemein, dasz er die Alten ihre Kinder Lehren (p. 93), kurpretim citādi jau noskapots ir Chr. Kelchs 1695. g.

¹⁶ Ed. Kurtz, 65, 23.

¹⁷ V. Mannharts, 496.

¹⁸ Ed. Kurtz, 21.

¹⁹ K. Bregžis, Buznicu vizitaciju protokoli p. 5, 7, 8.

²⁰ V. Mannharts, 498, 499.

²¹ K. Bregžis, p. 9. Pernigelē; sāls pūtējs arī Straupē, Ed. Kurtz, p. 22.

²² Ibid., p. 10.—14.

²³ Ibid., p. 15, 16, 24, 25.

²⁴ Ed. Kurtz, 41.

²⁵ K. Bregžis, 33—34; 43.

²⁶ Ibid., p. 46.

²⁷ Ibid., p. 47—58.

²⁸ Ed. Kurtz, 19.

²⁹ *Protocolla causarum consistorialium inferioris iudicii consistorialis districtus Dorpatensis. a. 1690—91*, p. 29.

³⁰ Ibid., p. 38.

³¹ *Protocolla causarum etc. Gaujienā, 1690. g. 18. jūn.*, p. 47.

³² Ibid., p. 124.

³³ Livl. överk arkivet vol. 67, Stokholmā. J. Straubergs, Alfkšnes mācītāja Dāvida Celaka ziņojums konsistorijai par latviešu bērnu paražām 1664. g. *Sen. un Māksla* 1937., II, 124.

³⁴ K. Bregžis, op. cit. 73. sek. V. Dūnis, Māpticība Valmierā pirms 20 gadiem. *Valmieras Avize*, 1929. g., Nr. 31.

³⁵ Ibid., 80.

³⁶ Ibid., 81, 82.

³⁷ Ibid., 84—87.

³⁸ Ibid., 89, 90. *Sal. L. Sloka, Latv. Vēstn.*, 1924., 125.

³⁹ Ibid., 91, 94, 96.

⁴⁰ Ibid., 101, 102.

⁴¹ Ibid., 114.

⁴² V. Mannharts, 506—507.

⁴³ K. Bregžis, p. 114.

⁴⁴ Ibid., 116. *Sal. L. Ļ. Draugs* 1839, 12. febr.: Divi ceļinieki redzējuši krogā, kā divi vīri sāls trauku, apm. 2 mārčipas, sagatavojuši dziedināšanai. Pūtuši un spļāvuši uz tā, lietojuši Dieva vārdu un metuši krustu ar šādiem vārdiem: „Gott, Vater, Sohn und hl. Geist.“

⁴⁵ Ibid., 119, 120. Vārdi var būt Satora formulai līdzīgi kvadratos rakstīti.

- ⁴⁶ Ibid., 120, 121.
⁴⁷ Ibid., 125, 126.
⁴⁸ Ibid., 127—131.
⁴⁹ J. un K. Straubergs, Džūkste 1939, 69—70.
⁵⁰ Valsts archīva raksti IX, L. Sloka, Kurzemes draudžu hronikas, III 58. sek. (Sal. Grieze 1790.).
⁵¹ L. Sloka, Vidzemes draudžu hronikas, III 30. (V. A. raksti V.)
⁵² L. Sloka, Vidzemes draudžu hronikas, II 75.
⁵³ Ibid., 127; *ibid.*, 163.
⁵⁴ Ibid., III 70, 118, 121, 123.
⁵⁵ Ibid., III 134, 148—149.
⁵⁶ Ibid., II 149.
⁵⁷ L. Sloka, Kurzemes draudžu hronikas, I 30—34.
⁵⁸ Ibid. III 124, 108, 205, 211.
⁵⁹ Ed. Kurtz, *op. cit.* 79. C. Kügler, Maz-Salaces baznīca un draudze pēdējos 200 gados 1680—1885. Rīga 1885, 15.
⁶¹ A. Vītols, Baznīcas gramatu ziņas par Cēsaines novadu 18. g. s. vidū, IMM 1928, II 64.
⁶² Brotce, Liv., 22, 521.
⁶³ L. Adamovičs, Vidzemes baznīca un latviešu zemnieks 1710—1740, p.477.
⁶⁴ Ed. Kurtz, Die Jahresberichte der Gesellschaft Jesu über ihre Wirksamkeit in Riga und Dorpat 1583—1614. Rīga 1925.
⁶⁵ V. Mannharts, *op. cit.*, 442—3 lpp.
⁶⁶ Ed. Kurtz, *op. cit.* 206, Quidam etiam *certis verbis* ad arcendos ab humanis corporibus et pecorum morbos *certisque dimensionibus* ad capitis dolores mitigandas usi Quaedam virgo cupida *e certis figuris* cognoscere, quanto temporis intervallo vitae stamen productura esset, *liquetdam ceram* super aquam effudit, ausa quidem tantum facinus agredi, sed inscitia magnis ducta quam scientia. Sal. kannuregus, zagļa meklētājus p. 232: 115 s.
⁶⁷ Ibid., 246 sek.
⁶⁸ L. Vēstures instituta izdevums.
⁶⁹ Analogisku gadījumu piemin Mancelis. Sal. brīnumu ar dievmaizīti Livonijas bīskapam Lježā esot 1223. g., ko piemin Gaesarius no Heisterbachas. (Ed. Pabst, Beiträge I 1873, 62. s.)
⁷⁰ In Curlandia contigit. Annosa erat et extra ordinariae proceritatis *tilia* plurimis retro annis *instar idoli* culta, quam nullus irrisit, nullus oculo tozvo despiciendo, eandem aspexit, quin aut protinus mentis impos factus, in sylvis per avia et devia cursitaret aut aliud notabile damnum, sive in valetudine propria, sive in re familiari, maxime in pecoribus repente extinctis, pateretur.
⁷¹ Circa Marienhausum et circa partes Lucinensis, Rzezcensisque capitaneatus, praesertim ad lacum Lubanum dictum, prope limites Sueco - Moschoviticis reperti sunt *sacrificuli*, qui *habitu fere sacerdoti incedentes*, domos sylvis longe interruptas obeunt, *daemonisque* sacrificant; hos tanta veneratione prosequuntur incolae, ut credi vix possit statis eos pro sacrificando temporibus invitant venientes omni quo possunt cultu et humanitate excipiunt.
⁷² Praeter Deum quippe ter optimum maximum, quem vocant excelsum, et in ecclesiis colere coguntur, deos penates, paludum rectorem, non alium utque quam *daemonem*; item sylvarum agrorum et fluviorum deas, quas patrio nomine, illarum rerum *matres* appellant, colunt. Solenne est illis etiam nunc, post quam antea actis temporibus, per nostros missionarios, et alios divini cultus zelatores, excisa sunt

querceta, quibus viri; et tiliae, quibus faeminae ethnico ritu primitias frugum, et alia id genus offerebant, ramenta dictarum arborum asservare, et illis honorem certum quotidie pendere.

⁷³ Iam crassa in quibusdam Livoniae angulis veri numinis inter agrestes reperitur ignorantia, ut praeter Penates, Dryades, Nereides, et caetera monstra deorum, pecoribus etiam suum cuique speciei assignantes, praepositos eolant deastros. Auditus est illic praeses equorum Usins, dea pecudum Biruta, genius suum quidam Tenis, *orciniantis commentis* celebrari.

⁷⁴ Id quod dignificat: Bonum diem o tiliola, rectene vales? et qua fortuna? en tibi a me homagium. Ne tanges (queso) meos liberos, non pecora, non sues, non valetudinem, nec ullum nobis damnum inferas aut infortunium. Subeunt tandem epulae, quae ibidem in sylva pro ruricularum conditione per quam splendide instituuntur.

⁷⁵ A cultu (festo S. Joannis Baptistae secundum vetus Kalendarium) tonitruui, Lotavice dicti, *Swats parkauns*, cui putabant inesse animam oferebantque in medio arcae vas cerevisiae, explicata illis natura tonitruui, revocati circiter 30.

⁷⁶ Sal. burvju galdipa aprakstu, Tēvija 1896.

⁷⁷ Ab hoc superstitioso in alium simulacrorum cultu, ac variis veneficiorum tam activo quam passivo usu absterriti.

⁷⁸ Exterminatus sufflati salis a magis sive ad sanitatem sive ad fortunam iuvandam usus et loco eius salis benedicti, aquae lustralis cercorum sacrorum efficacia explicata, et appetentia introducta.

⁷⁹ Lottava gens veneficiis ut plurimum dedita est proinde qui novit sibi aliquem ex veneficis infensum, aquam Ignatianam sedulo procurat, qua hausta securus agit nec adversarium timet.

⁸⁰ Qui malo genio dato *chirographo* se dare voluit 1698; sal. 1733: quidam *syngrapham sanguine proprio scriptam* iam paravrat, diabolicae servituti ad annos 30 sese mancipans, sequentibus tribus conditionibus. 1-mo ut omnium sibi conciliaret affectus; 2-do ut unicus triginta praevaleret, 3-tio ut fausta quaeque experiretur. Tandem conscientia tactus, chirographum combussit, salutaribus monitis, et sanctioribus amulactis, ne in posterum similia auderet, provisus.

⁸¹ Volaticus aliquis spiritus in specie oblongi et varie sparsi per horreum luminis a tritulantibus, incendium horrei conclamantibus, advertebatur.

⁸² Ed. Kurtz, Die Jahresberichte p. 7.

⁸³ Ibid., p. 234.

⁸⁴ Oppugnabat animarum juratus hostis, satis imbellem quorundam virtutem, quam ut eo certius expugnaret, illas adtribuit machinas, quae hominibus commoditatis quaerendae deditis potentissimae sunt; tentavit, scilicet, ut in iactura rerum, morbis atque afflictionibus suam opem implorarent, aut per veneficia levamen malo quaerent... (Ilūkstes annales 1708. g.)

⁸⁵ *Rituale Sacramentorum* ac Aliarum Ecclesiae Ceremoniarum, Ex Rituali iuxta decretum Synodi provinc: Petricovien: edito, depromptum, ad uniformem Ecclesiarum Regni Polon; et M. Ducatus Lith. usum: insuper, aliquibus auctum Vilnae, Typis Acad: Soc: Jesu A. D. 1675.

Salīdzinājumam noder arī citi līdzīgi krājumi, kā *Manuale Exorcismorum*: Continens Instructiones et Exorcismos ad eiciendos e corporibus obsessis spiritus malignos, et ad quaevis maleficia depellenda, et ad quascumque infestationes daemonum reprimendas: R. D. Maximilianī Ab *Eynatten* S. T. L. Canonici ei Scholastici Antuerpiensis industria collatum etc. Antuerpiae MDCXXXV.

⁹⁶ Enchiridion Der kleine Katechismus: Oder Christliche zucht für die gemeinen Pfarherr vnd Prediger auch Hausueter etc. Durch D. Martin. Luther. Nun aber ausz dem Deutschen ins vndeutsche gebracht, vnd von wort zu wort, wie es von D. M. Luthero gesetzt, gefasset worden. Joh. 1. Das Gesetz ist durch Mosen gegeben, die Gnade und warheit ist durch Jesum Christum worden. Gedruckt zu königsberg bey George Osterbergern Anno M. D. LXXXVI.

⁹⁷ W. Heine, Ein Beitrag zur nordlivländischen Folkloristik aus dem Ende des 16. Jahrhunderts. Baltische Monatschrift 1913, 99. sek.

P i e k t ä n o d a j a.

¹ Copia D. Johann Georg Gödelmans gegebener Antwort auff N. in Westphalen Schreiben, op. cit. III gr. ievadā. [13] Ausz diesen angezogenen Rechtsgründen /ist zuerschen/ wie widerrechtlich/ freventlich und tyrannisch/ diejenige Richter handeln/ welche offtermals unschuldige Frawen/ oder andere Personen/ nur von wegen einer boszhaftigen Vettel/ oder leichtfertigen Gesellen/ falschen Wahn und Verleumbdung/ nach altem Miszgebrauch/ in so schändliche grausame böse Thürn/ welche billich nicht Menschen Gefängnisz/ sondern desz Teuffels Marterbäncke möchten genennet werden /hinab werffen/ da liegen die elende blöde Weiber im finstern/ da der Engel der Finsternisz lieber und mächtiger ist/ dann anderswo/ machet sie ihm da mit Schrecken mehr unterthänig und zu eigen/ dann sie zuvor waren/ oder dasz sie sich im Kercker (welches die Obrigkeit bey dem allerhöchsten Richter zu verantworten hat) selbst entleiben. Ja beredet und bedröwet in so eiusamer Finsternisz auch offft die/ so kein Hexen seynd/ keine Gemeinschaft je mit ihneu gehabt/ dasz sie seine Genossen werden: Nach dem Teuffel kompt der Hencker mit seine greuliche Folterzeug darzu. Welch Weib/ wann sie das für Augen sihet/ sollte nicht darob erschrecken dermassen/ dasz sie nicht allein das bekennte/ was sie wüste/ oder meynte/ dasz sie begangen hätte/ sondern auch/ das ihr nie in den Sinn kommen wäre zuthun? Auf solche gezwungene/ falsche/ nichtige Urgicht/ werden sie dann verurtheilt und lingerichtet/ und wollen lieber sterben/ dann in solchem Gefängnisz/ welche nicht ein Straff/ sondern [14] Custodia seyn sollte/ vom Teuffel und Hencker so greulich gepeiniget werden. [15] Dasz auch das bloz neydisch Besagen solcher bösen Weiber nicht ein gnugsam Anzeigung seye/ nicht allein zu der Captur oder gefänglicher Einziehung; sondern auch zu der Tortur und peinlicher Frag/ welche der Obrigkeit extremum remedium und ultimum refugium ad indagandam veritatem ist:

[16] Denn es ein ungewisz/ gefährlich und zweifelhaftig Ding um die peinliche Frag ist. Sintemal etliche von Natur so hart und listig/ dasz sie alle Pein verachten/ und die Warheit auff keinerley Weisz/ da sie zugleich in Stücken sollen zerrissen werden/ bekennen wöllen; hergegen aber viel von Natur so weich/ zart/ blöd (sonderlich das weiblich Geschlecht/ welches die Schrift ein schwach Werckzeug nennet) dasz sie von wegen der grossen Hertenangst und Marter fälschlich auff sich selbst/ und andere unschuldige Leut bekennen und liegen daran sie etwan die Tag ihres Lebens niemahls gedacht/ vielweniger volbracht/ wie hievon der fürtrefflich Jurist Ulpianus in I. I. §. 23. D. de Questionibus, geschrieben.

[24] Auff die ander Frag/ ob man die Hexen/ wann sie nichts bekennen/ altem Herkommen nach an Händ und Füssen binden und ins Wasser werffen könne?

Und! so sie oben schwinnen/ Zauberinnen; so sie aber zu Grund gehen/ unschuldig seyn solle? Hier [25] Hierauf antworte ich rund und teutsch/ dasz solches ein widerrechtlicher und teuflischer Gebrauch ist/ und ein Grewel für GOTT dem Allerhöchsten/ dasz auch seine göttliche Allmacht dadurch nicht weniger erzürnet werde /als wann zuvor die Kinder durch das Fewr gangen seynd/ welches Deut. am 18. verboten. Und ist zubeklagen/ dasz dieselbige hin und wieder in Teutschland und anderen benachbarten Provinzen eingerissen/ dadurch viel unschuldige Leuthe umb Leib und Leben kommen/ dieweil solche furiosa probatio oder exploratio, wie dieselbige Franciscus Hottomannus proceptor meus in seinem Buch de Disputat: Feudali. c. 44 nennet/ vorlängst/ so wol von der Christlichen Kirchen/ als von dem löblichen Kayser Lothario aufgehoben und verboten worden/ Und schreibet hievon ein alter fornehmer und hochgelearter Professor H. W. in der Universität Heydelberg/ in seinem Christlichen Bedencken von der Zauberey/ fol. mihi 194. vers. wie folget: Ja die Obrigkeit treiben selbst Zauberey bey diesem Gericht; zu erforschen/ ob sie Zauberinnen seyn? haben etliche diesen Brauch/ binden ihnen die rechte Hand an den linken Fusz/ und die grosse Zehe/ und die lincke Hand an den rechten Fusz/ werffen sie also dreymal ins Wasser/ schwimmen sie dann so seynd sie Zauberinnen/ gehen sie zu Grund oder sincken/ so seynd sie es nicht. Welcher Geist hat euch das eingegeben/ lieben Herrn! oder in welcher Schule habt ihr das gelernet? Eines Menschen Leibe/ fürnemlich/ wann ihm Händ und Füsse gebunden seynd; dass er sich nicht regen kan/ gehet zu Boden/ [26] halten ihn die Kleider ein weile auf; so sincket er doch/ wann die das Wasser durchdringet: Schwimmt ohn das ein solcher Leib/ so hält ihn der Teuffel empor/ auf dasz er euch in ewerm falschen Wahn stercke/ den Menschen umbringe/ eben so bald den Unschuldigen als den Schuldigen. Welchen Brauch/ vermeynen etliche/ die sich gelehrt düncken/ zu verthädigen/ als natürlich und recht: Sagen; der Teuffel/ der die Hexen durch und durch eingenommen und besessen/ mache sie leicht und schwimmend/ als wann er Luftt wäre/ sie füllete wie ein Blase oder Sackpfeiffe nicht ein Geist und ein unleiblich Wesen wäre. Lieber! warumb müssen sie eben also verschrenckt und nicht anders! und je an die grosse Zehe/ und nicht an die Kleine gebunden/ und dreymahl/ nicht zwey oder vier mahl auffs Wasser geworffen werden? Ist meins Erachtens Teuffels, Gespenst und Betrug/ der solchs bey uns und etlichen andern hat eigeführt/ davon die alten Juden/ Griechen/ Römer nichts gewust/ sintemahl man in ihren Büchern nichts davon lieset/ weder in der Bibel (fürnemlich Deut. 21.) noch bey ander die zwar solches als ein Mirackel/ insonderheit die Philosophi/ nicht verschwiegen hätten. 29. Derowegen/ weil solche Purgatio per aquam frigidam ein illegitima exploratio ist/ darvon wir weder in Dei noch Caesaris Codice lesen/ wird dieselbige billich auch von allen löblichen Juristen Facultäten totius Germaniae und anderswo verworffen. [31.] Zum dritten/ was das Reiten und Fahren der Hexen auf Böcken/ Besem/ Gabeln/ Stecken nach dem Blocksberg oder Hewberg zum Wollen und zum Tantz/ deszgleichen auch von den leiblichen Vermischungen/ so die böse Geiser mit solchem Weibern vollbringen sollen/ anbelangt/ achte ich nach meiner Einfalt dafür/ dasz es ein lauter Teuffels Gespenst/ Triegerey und Phantasey ist/ nicht allein/ dieweil es contra naturam corporis physici, also durch ein Rauchloch zufahren/ das offft so engeist/ dasz kaum ein Faust dardurch gehet/ oder ein Katz dardurch kriechen mag; sondern weil ich auch sehe/ dasz viel trefflicher gelahrter Leut/ von alten/ und auch zu unsern Zeiten/ der Meynung gewesen. [33.] Dergleichen Fantasey ist auch/ dasz etliche glauben/ dasz die

Hexen und Zauberer/ in Katzen/ Hunde und Wölffkönnen verwandelt werden/ denn dasz solche Verenderung unmöglich sey/ ist bereit in einem alten Concilio so zu Ancyra in Galatia, Anno Christi 308. unter dem Kayser Diocletiano gehalten/ geschlossen worden. Verba decreti sunt: Wer glaubet/ dasz ein Wesen in ein bessers oder in ein ärgers könne verendert/ oder ihm ein ander Form oder Gestalt gegeben werden/ dann allein vom Schöpffer aller Ding/ der ist ärger dann ein Heyd und Unglaubiger. Und soll disz öffentlich von Predigern verkündigt werden/ dasz wer solches glaubet/ der hab den rechten Glauben verlohren/ sey nicht GOTTes sondern des Teuffels/ an den erglaubet. So weit das Decret. Dieser Meynung war auch D. Luther/ hielt gantz und gar nichts von dem Fahren/ hielt sie für albere/ leichtfertige Leute/ die es glaubten. Und dasz man sagte/ die Hexen kommen etwan bey Nacht in ein Hausz zusammen in Katzen Gestalt/ machen da ein Geschrey und ein Gebeisse und so wer unter sie sticht/ hawet/ oder wirfft/ dasz sie verwundet werden/ so finde man dann in der Nachbarschaft verwundte Weiber/ die müssens ja gewesen seyn. Darauff antwortet er: Der Teuffel hab sie daheim in ihren Bethen verwundet/ da sie gelegen und geträumet/ sie seyn dort in Katzen Gestalt. [36] Endlich wird auch den Hexen zugeschrieben/ dasz sie böse unzeitige Wetter machen können: So doch Wetter-machen GOTTes und keines Menschen Werck ist/ er sey so witzig und mächtig/ als er wölle/ ich geschweige/ dasz ein alt/ kraftlos/ toll Weib/ solches sollte vermögen. Es läst GOTT der allmächtig dem Teuffel seinem Scharffrichter bisweilen zu/ dasz er etwan einem Orth einen schädlichen Wind/ Douner/ erwecke/ welches ihu/ als einem Geiste in der Luft mächtig/ in den wanckelbarn/ unbeständigen meteoris nicht unmöglich ist/ doch nicht öffter/ nicht weiter/ nicht anders/ dann ihm [37] GOTT verhenckt/ das Ziel steckt/ und die Masz fürscreibet.

Derentwegen kan kein Richter jemand auff solche Puncten peinigen/ vielweniger tödten/ weil derselbigen mit keinem Wort in der peinlichen Halszgerichts Ordnung gedacht wird/ allein disz/ wofern jemand mit Zauberey/ Vich und Menschen Schaden gethan/ oder getödtet/ dasz dieselbige Person/ so es kundbar/ mit dem Feuer gestraffet werde/ ist demnach auff der Hexen und Zauberinnen Auszsg gut acht zugeben/ was für Warheit oder Phantasma zuhalten sey. Und ist zu erbarmen/ dasz hin und wieder in Teutschland jährlich so viel hundert aberwitzige Weiber/ die offermahls zu Hausz weder zu brissen noch zu brechen haben/ und in so grosser Sorg und Schwermuth sitzen/ auch durch des Teuffels geschwinde Rhetorica eingenommen werden/ auf solche närrische und phantastische Bekändtnüz verbrandt werden/ dann jemehr man ihr umbbringet/ jemehr ihr werden. Dasz dem also sey/ gibt die Erfahrung/ [38] und ist die Ursache wol zuverstehen/ wann man des Teuffels Art betrachtet. Der weitberühmte Jurist Herr Andreas Alciatus von Meyland/ welcher vor vierzig Jahren gelebt/ schreibet/ dasz ein Ketzermeister und Hexenbrenner habe in einem Bisthum am Welschen Gebürge über hudert Hexen verbrandt/ und je mehr er verbrandte/ je mehr ihrer wurden/ dasz letztlich die Bauren zur Wehr griffen/ und den Hexenbrenner zwungen/ dasz er auffhören muste/ und den Bischoff lassen Meister und Richter darin seyn. Der befraget sich Raths beym Alciato/ der rieht ihm/ er sollte gemach thun/ es wären Leuthe mit verzückten Sinnen/ die man billicher zum Artzt/ dann zum Feuer solt führen. Alhier beruffen sich etliche auff Gesetz Mosis/ Erod. 22. Du solt die Zauberinnen nicht leben lassen. So doch dieser Text nicht von diesen aberwitzigen Weibern/ sondern von den jenen/ die mit Zauberey und Giffit Menschen und Vich tödten/ oder sonst Schaden zufügen/ redet/ und nach Auszlegung Josephi un Septuaginta Interpre-

tum zuverstehen ist. Zum vierdten/ was D. Bodini Buch de Daemonomania Magorum anbelanget/ ob wohl in demselbigen viel Nützlichs begriffen: Jedoch/ weil er kein discrimen Magorum, Veneficarum Lamiarum hält/ den ordentlichen Procesz in dieser Malefitz Sachen verwirfft/ und viel absurdas opiniones, wie solches an seinem Ort ausführlich soll dargethan werden/ eigefführet/ bin ich der Meynung/ dasz kein Richter/ weil derselbige die peinliche [39] Halsgerichts-Ordnung weyland Käyser Carls desz V und desz H. Reichs in acht haben musz/ seiner Meynung/ so viel den Procesz belanget/ mit gutem Gewissen folgen kan.

² „Zauber und Hexenwahn in den baltischen Provinzen“, *Rig. Alm.* 1911, 122s.

³ Par šo pašu ticējumu runā Mancelis, kas, šķiet, S. darbu lietojis. Ari viņa uzskats, ka burvis var gan dziedināt, bet dvēsēli ievaino, sakrīt ar Samsona izteicienu.

⁴ Piemēri no Bodina p. 153, 155, 139, no Del-Rio 1. 2 g. 4.

⁵ Tā motivē arī P. Einhornis.

⁶ *De magorum daemonomania.*

⁷ Peucer, *De divinatione* 2 c. 6.

⁸ *Wierus, De praestigiis daemonum* 3, 18.

⁹ Seit Samsons dod raksturīgu maleficium aprakstu; sal. arī apvainojumus vietējās raganu prāvās, kas visumā saskan ar šo uzskaitījumu un var uoderēt par atslēgu šiem apvainojumiem. Tāpat raksturīgs apvainojumiem ir nākošais, trešais jautājums par raganu lidojumiem.

¹⁰ Sal. P. Einhorna Wiederlegunge etc. Sk. 15. piezīmi.

¹¹ *das ist ein recht Heidnisch Werck, welche ihre Kinder, ob sie ehrlich oder unehrlich weren, auch solcher gestalt ins Wasser probiert und viel unschuldig Blut erwurget haben. Es ist ein gefährlich werk, und fast gefährlicher, als jener Spanischer Richter brauchete . . . Es ist endlich ein Gottloes Werck.*

¹² H. v. Bruiningk, *Der Werwolfswahn in Livland etc.* Sitzb. livl. Gesch. XXII, 3, 182.

¹³ R. Stinzing, *Geschichte d. deutsch. Rechtswissenschaft* 2. abt. (1884) p. 62, 73, 77—78.

¹⁴ A. Svābe, *Karolinas receptija Latvijā un Igaunijā.* Tiesl. Min. Vēstn. 1936, 4, 831. sek.

¹⁵ „Wiederlegunge, der Abgötterey und nichtigen Aberglaubens, so vorzeiten ausz dem Heydnischen Abgötterey in diesem Lande entsprossen und biszhero in gebrauchen blieben etc. Riga 1627.

¹⁶ Scr. r. Liv. II 639. sek. Par Einhornu sk. A. Spekke, P. Einhorna raksti par latviešiem, Sen. un M. 1937, IV, III, 128.

¹⁷ iram et furorem in eis excitando, vires praeter naturales communicando, facultatem et voluntatem nocendi concedendo, illo extraordinarie multiplicando.

¹⁸ Op. cit.

¹⁹ *Visitatio sive annum Examen gentis Letticae in Ducatu Curlandiae.*

²⁰ Scr. r. Liv.

²¹ P. Smits. *Latviešu ticējumi* 1940, I 3884—7; 3866.

²² Sk. K. Straubergs, *Vilkaču ideoloģija Latvijā.* Veltījums prof. R. Viperam, 1939., 98—115.

²³ K. Straubergs, *Kuldīgas ārsta Veiganta vēstījums par Kurzemes zemnieku fiziku, Tautas vēsturei*, 1938, 250—257.

²⁴ Was aber erstlich den Curländischen Hexen-Process überhaupt betrifft, so hat es damit folgende Bewandnis: Es werden die Criminal Gerichte über einen

Bauer geheget von 4. adelichen und einen 1. bürgerlichen, von dem Erb-Herrn des Delinquenten dazu erbetenen und gewälten Personen, welche des Jus vitae & necis exerciren. Bey Verfassung der Urtheile werden erstlich die ältesten Bauren um ihr Gutachten oder was sie sich erinnern, das ehemals in dergleichen Casu gesprochen worden, befraget, welches auf grossen Höfen und Aemtern ein beständiges Officium zweyer der ältesten Unterthanen zu seyn pfliget, die da Rechtfinder genennet werden. In schweren Fällen musz Carpozov antworten, und zuletzt wird votiret, dabey es offft geschehen, dasz einer oder andere derer Assessorum, so sein besonderes Bedencken und Einsehen bey der Sache gehabt, aufgestanden, und dadurch wenn die übrige gerade Zahl per vota nichts entscheiden können, das End-Urtheil aufgehalten. Wann dieses ausgesprochen so beruhet die Confirmation auf dem Erb-Herrn, welcher das Jus aggratiandi in den allen Fällen hat. Die Protocolla werden ordentlich geführt und von sämtlichen Richtern gezeichnet. — Ob nun zwar dergleichen Inquisitiones und Hexen-Termine noch itzo nicht selten gehalten werden, so sind doch die Executiones nicht mehr so gemein, sondern nach der Pest wenig (wolte fast sagen kein) Exempel aufzuweisen, dasz iemand wegen Hexerey allein ohne andere cumulirte Delicta, Mord, Brands u. d. g. verbrannt wäre, und gilt itzo als ein besonderer Umstand der Fleisz eines Delinquenten in der Wirtschaft und der Mangel derer Unterthanen, in deren Anzahl einzig und allein der Reichthum der adelichen Güter besteht deren sonst manche, nach ihren Gräntzen, mit Gräflichen Herrschafften zu vergleichen wären. Ich habe hier gegen gehalten die Veränderung, so der abrogirte Hexen-Process in Schweden und Deutschland, sonderlich Pommerisch-Cassuben und hier über denn die höchst-löblichste Anordnung der Kinder-Zucht und Verbot des Scheltworts Hexe gemacht, allwo man nunmehr fast nichts mehr von Zaubereyen weisz, da der Lerm doch so grosz war als in Curland.

Sk. K. Straubergs, Raganu prāvu idejiskie pamati Latvija 17. g. s. (LVIZ 1939, 2, 231). Tiesāis aizrādījums par Karpocova darba lietošanu raganu prāvās ir vērtīgs ieguvums mūsu trūcīgajā raganu prāvu literatūrā. Sal. arī T. Zemzara publicēto 1647. g. vilkaču prāvu prof. R. Vīpera krājumā ar sprieduma motivejumu rei criminis laesae Majestatis Divinae, kas ir Karpocova formula. Sal. 3. nodaļa 81. lpp. iespiesto Karpocova darba kopsavilkumu.

²⁶ Einhornia transformatio.

²⁷ Kurländ. Kalender. 1739.

²⁸ Ibid. 1740. Sal. J. Straubergs. Rīgas vecie kalendari. Senatne un Māksla 1939, 4.

²⁹ Topographische Nachrichten von Lief- und Estland Riga I 1774, II 1777, III 1782.

³⁰ Kulturgeschichtliche Miscellen, Baltische Monatschrift LVII, 1904. 170 sek.

³¹ Ein Zaubereiprozess im alten Libau, Libauscher Haus-Kalender 1929, 126.

³² Ibid. 131.

S e s t ā n o d a ļ a.

¹ K. Straubergs. Burvju grāmatas LUR XIII, 227—431, tāpat Piezīmes pie dažām latviešu burvju grāmatām IMM 1923, VII sek.

² Paraugi Valsts bibliotēkā; mazāks teksts ar kabalistisku lūgšanu publicēts K. Straubergs, op. cit. 333.—336. lpp.

³ Ernst Johansson, Eine baltische Rezepthandschrift, Riga 1839.

⁴ Das Schwartzkunstlich buch ist öffentlich verbrandt, sal. 63. lpp.

⁵ Libri et amuleti avernalia flamma exusti. Sk. 131. Ipp.

⁶ Handw. d. deutsch. Aberggl. Himmelsbrief.

⁷ Sk. J. Misiņš, Debesu grāmata, Latvju Grāmata 1922, I, 18. Rudolf Pöldmäe, Die früheste Verbreitung der Himmelsbriefe in Estland, Acta Ethnologica 1939, 2—3, 100 s. Rig. Stadtblatt. 1820, 81 s.; 1822, 218 s., 338 s. 440.

⁸ p. 218—221. Es circulirt nämlich, unter den Bauern des Revalischen Gouvernements, besonders einer gewissen Classe, handschriftlich, in schlechtem Estnisch, eine, von einem sprachkundigen Freunde, für Ref. wörtlich treu übersetzte: „Wahrhafte und wahre neue Nachricht von einer Wunderschrift, welche aus dem Himmel durch den Engel Michael herabgesandt, und in der Stadt Heide des Holsteinischen Landes, am heiligen Dreikönigstage im Jahre 1702 gefunden worden.“

Von dieser Schrift wird gerühmt: „Gott selbst habe sie geschrieben, und durch seinen Erzengel Michael auf die Erde herabgesandt. Sie sei mit goldenen Buchstaben geschrieben, und in der Michaelis-Kirche zu Heide zu sehen, gerade über der Taufstelle. Wer sie mit den Händen erfassen wolle, vor dem entweiche sie; wer aber ihren Inhalt abschreiben wolle, dem nähere sie sich, und thue sich von selbst auf“. — Sie schärft hauptsächlich die Sontags-Feier ein; verbietet aber dabei: „Gesicht und Antlitz hübsch zu machen, oder das Haar zu kräuseln.“ Ausserdem enthält sie allerlei gute Sittenlehren, als z. B. nicht zu fluchen; nicht Gold und Silber und Fleischeslust zu begehren; nicht zu verläunden u. dgl. Alles jedoch verwirrt durch einander, wie ganz Unkundige zu Schreiben pflegen. Was sie am bemerkenswerthesten macht, ist ihre ganze zweite Hälfte.

„Ich sage euch, dass ich, J. Ch., diese Schrift mit eigner Hand geschrieben habe; und wer dawider etwas einwendet, soll von mir verstossen seyn, und an meiner Hülle keinen Anspruch haben.“ So auch: „Wer diese Schrift besitzt, und sie nicht bekannt macht, der ist von der christlichen Kirche verflucht, und von meiner grossen Macht verlassen. Diese Schrift soll Einer dem Andern abschreiben, und wenn ihr euch auch noch so vieler Sünden schuldig wüsstet, als es Sandkörner am Meere, Blätter auf den Bäumen und Sterne am Himmel giebt; so sollen sie euch verziehen seyn!!! Glaubt steif und fest, was diese Schrift lehrt und euch sagt. Wer dem nicht glaubt, der soll des Todes seyn, und seine Kinder sollen jämmerlichen Todes sterben. Wer diese Schrift in seinem Hause hat, oder sie bei sich trägt, dem kann das Gewitter keinen Schaden thun; auch kann er ohne Gefahr durch Feuer und Wasser gehen. Das Weib, welches diese Schrift bei sich trägt, wird ein lebendes Kind und eine erfreuliche Sache zur Welt bringen. Haltet also meine Gebote, die ich euch durch meinen Engel Michael schriftlich gasant habe. Ich J. Ch. Amen!“

⁹ p. 339. Kinder an einem solchen Tage geboren, leben nicht lange, und bleiben sie auch am Leben, so werden sie doch unglücklich. Ehepaare, in diesen Tagen getraut, leben nicht lange mit einander, oder doch in Unfrieden und Mangel. Von Kranken, welche dann befallen, kommt selten einer auf. Dass man an einem solchen Tage nichts pflanzen und säen darf, und kein Säugvieh entwöhnen versteht sich von selbst. Aber auch aller dieser Unsinn wird überboten durch den noch furchtbareren, dass unter diesen Tagen sieben im höchsten Grade unglücklich sind (an dem einen von diesen ist Judas geboren, an dem andern hat er den Herrn verrathen, an einem dritten ist Sodom und Gomorrha verbrannt, am vierten ist der Teufel aus dem Himmel gestürzt worden u. s. w.). Kinder, die an einem dieser Tage geboren sind, sterben eines schauerhaften Todes. (Rig. Stadtblätter 1822, 36). Sal. ari zipas Ostsee-Provinzen-Blatt 1824, 218—219.

¹⁰ Rudolf Pöldmäe, Die früheste Verbreitung der Himmelsbriefe in Estland, Acta Ethnologica, 1938, 2—3, 100 sek.

¹¹ Ibid. p. 103.

¹² Ibid. p. 103, 107 sek.; no brāļu draudzes arhīviem nāk arī burvju grāmata, ko esmu publicējis LUR XIII, p. 356.—427.

¹³ Debesu grāmata, Latvju grāmata. 1922, 16 s.

¹⁴ Latviešu Avizes 1824, 40.

¹⁵ Kā sadert gaisma ar tumsību kopā LA 1842, 42.

¹⁶ Kā sadert gaisma ar tumsību kopā? LA 1843, 1—2.

¹⁷ Virsraksts pilnīgi saskan ar to, ko J. Misiņš citē no Napjerska rādītāja. 1831, 242.

¹⁸ Rīgas Latv. Biedr. Zin. Kom. R. Kr. XII.

¹⁹ A. Bērzkalne, Kaarle Kroona Somu bujamie vārdi Latvijā. Latvju grāmata 1930, 43.—44. lpp.

²⁰ Sal. Mansikka, op. cit. 46, par leišu formulām. II. Harmjanz, Die deutschen Feuersegen FFC 103, p. 34, par baltkrieviem un leišiem.

²¹ H. Harmjanz, op. cit. p. 34.

²² Op. cit. p. 179.

Septītā nodaļa.

¹ Ticējumi paskaidro, ka Dievpalīgs var arī ko jaunu, nevēlamu veicināt, tāpēc no tā dažos darbos atturas.

² Sal. Brīvēmieka krājumā Nr. 159, 415.

³ Sal. M. Toeppen. Aberglauben in Masuren, Danzig 1867, p. 48. no poļu debesu grāmatas.

⁴ Sal. jau P. Einhorna ziņas.

⁵ Publicējumus sk. K. Straubergs, Burvju grāmatas, LUR XIII.

⁶ eculus — moku sols.

⁷ Tēvija 1896., 42.

⁸ Sk. K. Straubergs, Burvju grāmatas, LUR XIII, 346.

⁹ Latviešu tulkojumā šis raksts Latvju grāmata 1930, 43—44.

Astotā nodaļa.

¹ F. Ohrt. Hdb. III 886.

² Sal. F. Ohrt, Maria in den Segen, Hdb. d. deutsch. Abergl. V 1665, sākot ar 12. g. s.

³ Ibid.; sākot ar 15. g. s.

⁴ F. Ohrt. Da signed Krist, 178.

⁵ Šeit skaidri vērojams poļu iespaids.

⁶ Plašāk par to F. Ohrt, Da signed Krist, 98. sek.; Ēģiptes motīvs sakarā ar zagļiem, slepkavām turpat, p. 180.

⁷ Formulu turpinājums parasti ir vienāds „Pēteris viņai atbildēja: „Es esmu tos sējis ar ķēdēm“ u. t. t., kā jau pievestā pirmajā zagļu vārdu formulā.

⁸ Plašākais pētījums par Jēzus kristīšanu ir F. Ohrt, Die ältesten Sagen über Christi Taufe und Christi Tod in religionsgeschichtlichem Lichte, København 1938. Tāpat F. Ohrt, Vrid och Blod, 1922.

* Par zīdu vainu sk. F. Ohrt, Die älteste Segen über Christi Taufe etc., 226.

¹⁰ Tas ir jau redzams Trieras 10. g. s. formulā (Hdw. d. deutsch. Abergl. VIII 1147); tāpat kā „Mūsu Kungs Jēzus Kristus pakārts bija, nav viņam tā pakāršana skādējusi“ (pakrūts, saraustišanās v.), sal. ibid. II 85 un „Mūsu Kungs un Pestītājs bija ievainots līdz nāvei, bet viņam nesāpēja“ (sāpju, zobu v.), sal. ibid. II 85. Viņa vainas nesūp, netūkst un neapsāp (sal. 11. g. s. latīņu formulu „Nec putredinem fecit nec veena doluit“, ib. II 83). Šis motīvs atkārtojas ļoti bieži un pamatojas uz baznīcas mācību par Kristus ķermeņa integritāti un doketismu (ibid. II 87), sev. pirmajos gadu simtepos. Sal. Apust. d. 2, 27.

¹¹ Par Marijas sapni sk. Hdw. d. d. Abergl. V 1686, Mansikka, Ueber russische Zauberformeln 126, 163 s.

¹² Citā variācijā Lenca pierakstītie *retinātie* vārdi bijuši „Lai zūd, lai zūd, man gana grūt, manas rokas, manas kājas kā ar naglām sasistas, mana galva sastipota ar zaļa vara stiprām“. A. Vitols, Baznīcas grāmatu ziņas par Cēsvalnes novadu 18. g. s. vidū. IMM 1928, II 60.

¹³ Vecākais paraugs 1429. g. franču teksts, sk. Hdw. d. d. Abergl. II 422.

¹⁴ V. J. Mansikka, Ueber russische Zauberformeln, Helsingfors 1909, 221.

¹⁵ Ar noslēgumu „wie das depflanzte Gewächss keine Wurzeln gefasst hat, so steht auch das Blut stille“, Mansikka, op. cit., 222.

¹⁶ Sk. Latv. konv. v. XVI 32074.

¹⁷ Sk. turpmākā nodaļā.

¹⁸ Sk. par jūņu un piena vārdiem nākošā nodaļā.

¹⁹ Sk. 6. nodaļā.

²⁰ Hdw. d. d. Abergl. II, 111.

²¹ Sal. F. Ohrt, Da signed Krist, 312. s.

²² Sal. Mat. 9, 19. s.

Devītā nodaļa.

¹ Sal. tomēr par sv. pārkonu jezuitu ziņojumos, sk. 4. nod. 75. piez.

² Sāls apvārdošana no Piebalgas 1925. g., Napjerska atzīmēta.

³ Sk. L. Konv. vārdn. „Māte“.

⁴ Tas pats ir Magazin 1834, 66.

⁵ Sal. zemes tēvu 1645. g. pravā.

⁶ Sal. Mansikka, Ueber russische Zauberformeln, Helsingfors 1909, 231 sek., piem.: „Zwei Raben fliegen über dem Ozean. Während sie ihre Flügel bewegen, öffnet sich die Wunde. Blut, tropfe, propfe. Amen, du Blut“; Der Rabe reisst sich selbst eine Feder aus, um das Blut abzuwischen, p. 232.

S a t u r s.

Ievads	I. app. 5—8
Pirmā nodaja. Maģijas likteņi.	9—40
Maģija 9. Grieķu un romiešu maģija 10. Mīlestības maģija 12. Lāsti 14. Eksorkismi 18. Papirusi 19. Teurģija 22. Kabala 24. Astroloģija 26. Agripa. Paracelsus 29. Eksorkismi un benedikcijas 30. Kristīgās formulas 32. Aizliegtie maģiskie akti un vārdi. Del-Rio 33. Baznīcas cīņa ar maģiju 36. Maleficium 38. Raganu prāvas 39.	
Otrā nodaja. Uzskati par burvjiem un raganām Latvijā 15.—16. g. s.	41—63
Agrākās ziņas 41. Vilkači 42. Evaņģeliskās baznīcas darbība 47. Jezuitu ziņojumi 48. Polemika 48. Remigija raganu prāvās iegūtās ziņas 50. Raganu prāvas Latvijā 16. g. s. 57.	
Trešā nodaja. Raganu prāvas 17. un 18. g. s.	64—104
Raganu prāvas 64. Vilkaču prāvas 94. Dažas īgauņu prāvas 101. Raganu prāvu izskaņas 19. g. s. 102.	
Ceturta nodaja. Baznīcu vizitācijas un hronikas.	105—135
1) Laikmeta raksturojums 105. Vizitāciju noteikumi 17. un 18. g. s. Vizitāciju protokolu ziņas par buršanu u. t. l. 108. 2) Baznīcu hronikas 116. Džūkste 116. Grobiņa 117. Grieze 120. Pārejās hronikas 122. 3) Jezuitu annāles 125. Daugavpils 126. Jelgava 131. Rīga 131. Ilūkste 132. Baznīcas eksorkismu un benedikciju izdevumi 17. g. s. 133. Enchiridijs 134. 1585.—1586. g. jezuitu hronika 134.	
Piektā nodaja. Teorijas un uzskati par burvjiem un raganām Latvijā.	136—179
J. Godelmanis un H. Vilkens-Vitekinds-Lercheimers 136. H. Samsona Raganu sprediķi 137. Samsona avoti 146. P. Einhorna Wiederlegunge 147. Dionīsijs Fabricijs 156. G. Mancela Postille 156. Kr. Firekers 159. Ranēja un Kanolda polemika 159. Der gelehrte Passagier 168. Kurzemes 1739. un 1740. g. kalendari 174. Hūpelis 176. Izskaņas 1848. g. 178.	
Sestā nodaja. Latviešu burāmo vārdu krājumi	180—223
Burvju grāmatas 180. Recepturas 181. Debesu grāmatas 181. Rīgas 1688. g. lēmums 182. Ziņas par debesu grāmatām 19. g. s. sākumā 183. 1842. g. teksts 186. Latviešu folkloras krātuves materiāli 192. Arhetipi un aizņemšanās no citām tautām 193. Iespējamie materiāli 196.	
Pieļikums. LFK burāmo grāmatu apraksts un saturs	204

Septītā nodaļa. Latviešu būvamo vārdu tematika

1) Vienkāršākās formulas 225. Uzruna 225. Čūsku vārdi 226 Pavēle 231. Slimības pārņemšana 233. Ļaunuma aizdzīšana 237. Sa-
līdzinājumi 241. Dialogs 247. Skaitīšana 252. Viveļu vārdi 253.
Vēlēšanās 258. Ļaunuma uzlaišana 262. Kungu vārdi 268. 2) Ka-
balistikas teksti. 270.

Astoņā nodaļa. Kristīgās formulas 287—382

1) Kristus dzīve 287. Trīs ķēniņi 288. Bēgšana uz Eģipti 290. Lau-
pitāja leģenda 290. Trīs zagļi 292. Lentula vēstule 294. Jordana
motivs 295. Ciešanu laiks Jeruzalemē 297. Nodošana 298. Bez sā-
pēm 299. Piecas vāties 299. Ūdens un asinis 300. Parastā tradi-
cija 302. Pret sāpēm 302. Saistišana 305. Pārējie motīvi 305.
2) Ciešanu laiks 306. Nikadema grāmata 307. Ahasvers 317.
Marijas sapnis 322. Golgatas motīvs 330. 3) Trīs rozēs 331. Citi
objekti Kristus rokā 336. Vārda spēks 338. Čūskas motīvs 340. 4)
Marija, Jēzus māte 342. Kontaminācijas 344. 5) Dievs 346 Trīs
vīri 348. Velnš 351. Raganas etc. 352. 6) Angeloloģija 353. Eņ-
ģeļu vārdi 355. Dažādi svētie 359. Apustuļi 363. Jaunā Derība
368. Vecā Derība 369. Eksorkismi 375. Lūgšanas un dziesmas 377.

Devītā nodaļa. Mitoloģiskie motīvi latviešu būvamos vārdos 383—438

1) Dieviņš 383. Pērkonš 384. Velnš. Raganas 386. Skaugi 389.
Jumis 393. 2) Maņa 394. Piena vārdi 397. 3) Laima 402. 4) Mātes
404. Mātes vārdi 408. 5) Svētās meitas 412. Jumpravas 414.
Sieva 416. Virš 417. Melns virš 418. Dzelzs virš 422. Deviņi vīri
423. 6) Jūra 424. Dambēšana 429. Krauklis 431. 7) Akmens. Koki
433.

Piezīmes: 439—465

1. nod. — 439; 2. nod. — 446; 3. nod. — 449; 4. nod. — 454; 5.
nod. — 458; 6. nod. — 462; 7. nod. — 464; 8. nod. — 464; 9.
nod. — 465.

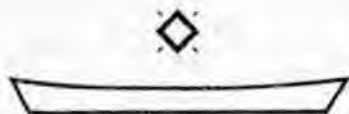

neatkarīgā teātra

"КАВАТА"

grāmatu apgāds

Rīga 1990

Izdota ar Latvijas Kultūras fonda prezidija lēmumu.
Formāts 60x90/16 Ofseta papīrs. Ofseta tehnika.
Pasūtījuma Nr. 101488. Metiens 20000 eks. Cena 20 rbļ.
Iespiesta Rīgas paraugtipogrāfijā, Rīgā, Vienības gatvē 11.
1990.gads.